IVSTI LIPSI
DE
MILITIA ROMANA
LIBRI QVINQVE,

COMMENTARIVS AD POLYBIVM.

E parte primâ HISTORICÆ FACIS.

Joannis Cradock

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.
M. D. XCVI.

Cum Priuilegiis Cæsareo & Regio.

Henry Thos. Liddell.

PHILIPPO III.
HISPANIARVM
ET INDIARVM
PRINCIPI.

VÆ de MILITIA ſcripſi, magne Princeps, etiam tunc cùm ſcripſi, animo tibi deſtinaui & inſcripſi, & ſuſpendi, vt ſic dicam, ad tuam aram. Multa me incitabant. ſed præcipua: quòd tuus eſſem, in ſolo & vetuſtiſsimo patrimonio tuo natus: quòd res militaris, & ideò magnitudine & fortunâ tuâ non indigna. Enimuerò quem magis tractare aut ſcire hæc deceat, quàm Principem? & veriſsimè prudens ille noſter Cornelius: *Cetera vtcumque diſsimulari, ſed ducis boni Imperatoriam eſſe virtutem.* Quid verò talem Principem? Nihil

blandimur tibi, nec publicè locus ſit, aut gratia: ſed ab orbe condito non fuit, qui maior in re aut ſpe fuerit, quàm te fata videntur deſtinaſſe. Præeſt iamdiu maximus Regum pater tuus tot regnis; in vtroque orbe iura reddit, veteri & nouo; atque ecce nouam ad potentiam viam fortuna nuper aperuit, adiectâ Luſitaniâ: quæ ſola lacinia deerat pulcherrimæ & ſolidæ Hiſpaniarum veſti. Adſuta eſt, & vnà cum eâ Africæ & Aſiæ portus aut inſulæ: id eſt, clauſtra atque aditus, quibus ipſas illas inuadatis, & totas ſubijciatis in leges & iura veſtra. Pietas iamdiu huc vocat & religio: ſed recenter etiam iniuria, quam immanis ille hoſtis Auſtriacis tuis infert, factus & ſolens violare, rapere, & regna regnis adijcere nullo, niſi armorum, iure. O expergiſcere tu aliquando, adoleſcens & vegete, & magno PHILIPPO tuo eſto magnus ALEXANDER.

DER. Omnes isti Asiatici Darij se contrahent, & ad motum tuum timebunt quantum nunc timentur. Exempla tibi adsunt fortiter & feliciter capiendi imperij à maioribus illis tuis, quos immensâ serie è Cæsaribus & Regibus nectis. Sed eminent inter istos FERDINANDVS & ISABELLA proaui (fæminam nihil me pudet addere; non fæminam, sed vero verbo heroinam) eminent, inquam, primi auctores magnitudinis & claritudinis Hispanæ. Ii in Italiam arma intulerunt, ij in Galliam: ij nouum orbem tibi aperuerunt, arcanum depositum, & quid nisi limitem ad nouum imperium à Prouidentiâ diuinâ? Sed & CAROLVS inter istos luce suâ fulget, auus tuus, vir bello maximus, & idem moderati boniq; exemplar imperij. Quid PHILIPPVS pater? cuius vt ceteræ virtutes sileantur (viuit enim, & posteritas magis hæc dicet,) at

certè LENITAS & CONSTANTIA non omittentur, illuſtria ſidera in illo virtutum choro. Non fuit à natis regibus (te Fides & Veritas appello) qui magis propriè hæc ſibi vindicauerit: & addo ab illis fontibus ſcaturiginem, ſedatum regimen & quietum. Vt gubernator in magnâ naui flectit & regit omnia paruo motu. quid ad minuta eo? vt ipſe mundi ille rector Deus, machinam hanc quatit & mouet, ipſe inconcuſſus: talis tuus ille genitor, vetus regnandi & ſecurus. Tu ſuccede, ſed ſerò (pietas tua hoc poſtulat:) & illum atque illos nobis redde, quorum ſanguinem & partem præfers. Rapitur ad ſimilitudinem ſuorum excellens quæque natura, & ſimulacrum cæleſtium animorum refert decerpta ab ijs aura. En orbē Chriſtianum turbatum bellis aut diſsidijs: in te oculos conijcit, & aliorum aperta inclinatio eſt, aliorum occultus metus. Quid hæc

niſi

niſi maxima iam magno tibi præſagiũt? tu vtere aduocante fortunâ; ſed ita vt nihil ei debeas, & feciſſe eam virtus tua videatur. Abſque hac, Princeps, magnam famam habere potes, non potes bonam: ſed nec firmam aut diuturnam potes, niſi nixa ſit eo fulcro. Nam viuos & ſuperſtites premere in rectè factis etiam Liuor aut Inuidia poteſt, & plebeij ſermones: at mortuos, & cùm tractu Veritas inualeſcit, ſplendor ille Famæ & Virtutis irradiat; & ſeria ſcripta ad memoriam tradunt poſterorum. Hæc ad te: de me & meo munere, exiguum hoc vtrumque fateor, etſi in re magnâ. Quid enim maius Militiâ? quæ ſola orbem temperat, nec regna ſolùm dat aut adimit, ſed ipſam vitam. Nulla reſpublica aut ſtatus ſine eâ floruit, nulla perennauit: & vt quæque melioribus legibus aut moribus fuit, ita hanc habuit meliorem. Talem ROMANAM apud te auda-

cter

ćter profitemur: quâ nihil cultius, sanćtius, amplius, moribus, disciplinâ, imperio fuit. Igitur nec Militiâ. & hæc est illud telum, quo, Virtute comite, terras sibi sub vtroque Sole subiecerũt, & subiećtas in sæcula aliquot tenuerunt. O si mens tibi sit Princeps (facultas adest, & probæ institutioni hoc debes, vt intellegas) si mens, dico, sit vagandi per eorum Annales & gesta: quos flores virtutũ colligas? quæ præcepta paci & bello? Sed huic maximè, in quo excelluisse eos super omnes gentes, dicere possumus cum gentium consensu. Tuam illam consule, & ipsos Hispanos. qui etsi robore & bello semper validi, tamen ab arte destituti sunt: & ea fecit vt caderent, quamuis ægrè & serò, sub Romanas leges. In laudem eorum hoc dixerim. nulla natio vetustiorem hanc gloriam sibi vindicat, nulla diuturniorem: non ipsi illi, quos laudatum imus, Romani. Ecce ab antiquo,

quo, & priusquàm Romana virtus se exsereret, bello Peloponnesiaco fama eorum ad Græcos ipsos venerat: & Alcibiades in oratione quapiam apud Thucydidem, *fortißimos* testatur *& pugnacißimos omniũ* * *barbarorũ.* Quid Liuius? *gentẽ natam instaurandis reparandisq́ bellis:* & alibi, *qui nullã vitãrentur sine armis esse.* Annæus Florus, ipsam Hispaniam indigetat *bellatricem, viris armísque nobilem, Annibalis eruditricem.* Velleius Paterculus, ita fortem, vt duce Sertorio, *per quinquenniũ diiudicari non potuerit, Hispanis Romanisne in armis plus esset roboris, et vter populus alteri imperaturus esset.* Quid plus dici potest, ídque à Romanis: id est, & hostibus & superbis? Nec verba sunt: res docuit bello Annibalico, qui præcipuas suas victorias Hispano militi non inuitus referet acceptas. Sed & Romani, cùm primam prouinciarum Hispaniam inierint, postremam domuerunt: ducentos per annos in eâ, & de eâ, pugnantes, variè victi

*Sic Græci appellant omnes non Græcos.

** aut

aut victores. Sed victores tamen ad extremũ, ídq; ab hac militari arte quam adferimus: quam vel nũc ſi adſumitis, quis ambiget quin cũ æterno bono fructuq; veſtro? In parte tamen adſumitis: nã vt vniuerſam, nõ ſuadeo aut probo. Multa diuerſa à moribus armiſq; noſtris, quædam & aduerſa: iudicio opus eſt, quod tu & tui Duces facilè interponent. Mihi quidem animus fuit, in tui gratiam è tenebris hæc eruere, & res mortuas ſepultáſq; protrahere: faxit Deus vt haud in vanum, & ſedandis hæc in Europa turbis ſint, & extra eam imperio tuo propagando. Vires ſi pro animo non fuerunt, ignoſci poſtulo: & hunc laborem ſtudio potiùs mei cultus, quàm ſui pretio æſtimari. Ego quidem in te, ô Principum maxime, vel veterum Gallorum more adficior, & lege illâ priſcâ me tibi ſacro DEVOTIONIS.

VM *opus aliquod iamdiu meditarer & solicitè quærerem, quod compendio esset tot scriptionibus, & lucem præferret ad historias: repperi cuius specimen & primitias nunc præbeo, quod* FACEM HISTORICAM *non ex superbiâ, sed ex proposito, appellaui. Id est, vt mores Romanos publicos priuatósque proferam (alibi & Græcos:) atque eos ita illustrem, vt simul loca scriptorum veterum, qui alludunt vel tangunt. Hoc cùm diffusum, imò & confusum sit (negare non possum:) placuit excerpere primùm ex omni cumulo quidquid ad* MILITIAM *facit, & id iunctim proponere, & serie aliquâ ac cohæsione rerum. Ideò quæ ad Militiam: quia ea non creberrimè, sed adsiduè, in historiâ occurrit, & omnem in eâ paginam, vt sic dicam, facit. Vt enim vita nostra publica est, sic scriptio: illa ab æuo in æuum, turbæ & bella: ergo & Annales, qui æuum repræsentant. Atque ego sciens & gnarus dico, nihil esse quod magis sistat aut remoretur iuuentutem, quàm militiæ priscæ ignorantia: cui malo ante omnia medemur, & hanc caliginem nostrâ* FACE *(pro copiâ quidem ingenij) imus depulsum. In tres partes totum hoc* DE MILITIA *diuisi: prima est, quam vides,* AD POLYBIVM: *in quâ generalis eius notificatio, & siquid ad ordinem, arma, leges facit, aperimus & reuelamus. Sunt libri quinque, quos habes. Altera,* POLIORCETICΩN,

siue De machinis, tormentis, missilibus, libri tres: *qui parati, & subsequentur. Tertia,* DE TRIVMPHO, *lætissima pars, & clausula felicis belli. Tum ad reliqua* FACIS *ordine ibimus, si auctor ille vitæ nostræ dabit vitam, sed & vires. Nam voluntas quidem & materies adest: sed valetudo sæpe intercedit plures hos annos hostilis & aduersa. Ah, quàm in hoc ipso scripto sæpe me ligauit, & ad scamma deductum retinuit? Scio, & apud me magis quàm publicitùs queror. Tamen & publicitùs tango, vt venia & miseratio aliqua sit, sicubi quod voluimus non fecimus, & euênit nobis in isto cursu quod dicitur,* Caballus in cliuo. *Tamen vt Flauiorum ille primus dicere solitus,* Imperatorem stãtem mori oportere: *sic nobis sensus, Hominem in opere deficere: nec desinere potius, quod suadebat olim priscus aliquis Censor. Certè vel in istis alibi languidis, fructus & vsus suus erit iuuentuti; & nostro labore quæsitũ aliquid aut crutum, in quo nonnemo inueniendo sudasset. Totum enim hec Polybij scriptum perplexum & caligine obsitum: nec industriâ solùm, sed acritate ingenij opus ad peruadendum. Speramus, imò profitemur, in parte fecisse: ídque non adiutos à prioribus, nisi fortè à Franc. Patricio Italo, quem solum vestigia presisse in hac semitâ equidem scio. Quid nos præter eum, lector viderit: quid alius præter nos, sequens item ætas. Nec enim nescio, vbi semel opus cœptum est, & velut fragmina aut sentes amotæ, concursum fieri, & postremos quosque priorum etiam laudem in se deriuare. Aliquid nempe reperient, & vnus sæpe locus aut remotior lectio est quæ rem conficit: quod*

non

non tam doctrinæ dixeris, quàm fortunæ. Ego verò & hoc excuso, quòd antè publica iudicia subire nobis opus, quàm priuata experiri: nec vllæ recitationes aut inter amicos lectiones sunt, sapientissimo consilio vsurpatæ antiquis. Typographia ista nos statim protrahit, & irreuocabiliter protrahit: nec fas, etiam cùm resipueris, resipuisse. Secunda tamen editio relinquitur, & mederi potest: sub eam vos æqui & iniqui aduoco, iuuate. Siue laudi nostræ fauetis, suggerite: siue carpere gaudetis, corrigite. ego vtroque affectu vtar in vnum finem, emendandi & discendi. Erũt ex verbo veteri, δεύτεραι φροντίδες. Iam, quod ad Polybij ipsum hoc opusculum spectat, re non mole magnum, haud ambigendum arbitror quin Polybij sit, & ipse agnoscit, vt* alibi notamus. Sed tamen ab alienâ manu contractum aut recisum aliquid videri, non nego: & est cetera Polybiana scriptio vber magis & diffusa. Titulus etiam qui* librum Sextum Historiarum *præfert, mihi est falsus: cùm nec ista sic continua, vllo modo aut veniâ historiæ sint, & ipse fateatur è libro an libris* De rebuspublicis *esse. Fuit videlicet introductio in Historias, & grande adiumentum, nosse quid Romani, Carthaginienses, Spartani, pace aut bello vsitarint: & tum, cùm breuiter inter narrandum tangitur, habere vnde doctior sis, & petas. Satis de meo & Polybij instituto: vtile vtrumque sit voueo; & hoc quoque, vt istis absolutis pedem mihi porrigere & promouere fas ad serium illum Sapientiæ callem, quò adspiro. Da hoc Deus, & in omni vitâ non mihi solùm vixisse.*

* Curæ secundæ.

* Lib. v.

INDEX DIALOGISMORVM

LIBRI PRIMI.

LIBRI SECVNDI.

LIBRI

LIBRI QVARTI.

LIBRI QVINTI.

De

IVSTI LIPSI
DE MILITIA ROMANA
LIBER I.

DIALOGISMVS I.

Præfatiuncula & occaſio dicendi, tum laus aliqua militiæ Romanæ.

MERIDIE, vt ferè mos meus eſt, inambulabam, cupidis honeſtarum artium me præbens, & velut domeſticas quaſdam ſcholas habens reſpondendo aut diſſerendo. Venit ad me honeſtæ frontis & mentis adoleſcens AVDITOR meus (nec aliter nunc appellem) qui ſalute dictâ, Illud de Militiâ promiſſum Lipſi, inquit, quando expungis? Tardum nomen es, ne dicam malum. Ego, Cùm otium erit, inquam. Longa res eſt, nec paucarum aliquot horarum. Ille iterum, De otio ne obtende, feriæ ſunt, & tam vacui nos nunc quàm ipſa Vacuna. Quando etiam aptiùs? Feruent omnia bellis, nec alij magis in menſis aut in circulis ſermones. Quàm volupe ſit inter iſta veterem illam ſeriò intellegere, & decerpere ex eâ aliquid quod ſit in hodiernum vſum? Ego riſi, & Quid ais, inquam, decerpere? ſæculum hoc ignoras, aut diſſimulas. Nam contemnunt noſtri Martes hæc talia, & nænias & ludos ea habent puerorum. Fortaſſis, inquit ille, vel ideò quòd parùm norunt. Nam pleriſque horum iure illud occinas:

Initium ſermonis.

Opportunitas.

*Πρὶν γὰρ φρονεῖν εὖ, καταφρονεῖν ἐπίστασαι.

**Priuſquã ſapere, didiciſti contemnere. Chæremo.*

Et quid de illis mirer? pauci noſtrûm, qui libelliones habemur, ſcitè hæc ſcimus, & in nos quoque conuenit ſenis Coï dictum: * Πολλοὶ θαυμάζουσι, ὀλίγοι γινώσκουσι. Ne inter eos diutiùs ego ſim, tu effice & adiuta. Nam pleraque video, non video, & vt in confinio lucis ac noctis poſitus, parùm certo oculo diſcerno. Iam facis? Volo, inquã: ſed, niſi vt tibi gratificer, quâ ſpe fructus? Imò verò duplicis, inquit ille, Certi & Incerti. Certi quidem, quòd vera ea fax ad hiſtorias: quarum quæ alia ferè materies, quàm bella & pugnæ? Incerti autem, quòd & hodierni Duces aliquid ex iis fortaſſe haurient ad ſuum & præſentem vſum. Moui caput, &, De hoc quidem diffido, inquam, illud prius ſpero. Subiecit, Non ego: & meo animo ac vaticinio, aut iam eſt aut erit Princeps aliquis magnus, qui prauam & laxam hanc militiam corrigat, & ad veterem illam ordinet atque adſtringat. O ſi ille dies! quas laureas & victorias videam? quàm longè lateq; ſparſa Chriſtiana ſigna? Inijce hanc mentẽ Deus, & ad priſcam illam ac Romanam maximè militiam flecte. cum cuius Dilectu, Diſciplinâ, Ordine, ſi noſtra hęc nouitia arma iungantur, quæ vis aut acies reſiſtat? Ego hîc manum ſuſtuli, Euge, inquam, me quoque hac commemoratione incendis. Et vt ſcintilla in aridam materiem incidens facilè comprehendit: ſic ego inflammor in nomine & virtute Romanâ. Et bonâ fide, quæ gens in militiâ fortior aut felicior? Dilectum vide; nihil accuratius. Ordinem; nihil aptius. Diſciplinam; nihil ſeuerius ſanctiuſque. Itaque per annos ſeptingentos, tot triumphos pænè quot annos numerant, & imperio ſuo ſubiecerunt quidquid validum aut bonum in orbe terrarum. Nam alios quoſdam latiùs imperaſſe fortaſſe dixeris, aut nunc

*Multi admirantur, pauci intellegunt.

Vtilitas.

Ad historiam.

Ad vſum.

Romanæ militiæ laus.

nunc imperare (certè magnum nostrum Regem:) sed in tam selectis gentibus aut terris, non dices. Pœnos, Macedonas, Assyrios vicerunt, & imperium in eos vsurparunt qui antè imperarant. Quid Hispanos, aut Gallos? quos vincere non gloriæ fortassis maioris, sed operæ fuit. Ita paullatim molem illam *maximi secundum deorum opes imperij* (Liuij verba agnoscis) constituerunt, idque in optimâ Europæ, Asiæ, Africæ parte. Quâ autem aliâ re, nisi militiâ hac quam laudamus? Nam ingenia, numerum, robora hominum si vides; singulis aut omnibus sæpè vincebantur: superabat Ordo & Disciplina. Ergo haud vanè olim vaticinatus apud Liuium Romulus: *Nullas opes humanas armis Romanis posse resistere*. Quid Romulus? ipse Romanorum hostis Taxiles, ille à sinu & latere Mithridatis, libero ore apud Tigranem fassus: Ἄμαχον πρᾶγμα τὰ ῥωμαίων ὅπλα. *Rem inuictam, Romana arma.* Atque hæc ita olim fuerunt, quamdiu disciplina & sanctitas quædam, vt ita dicam, armorum viguit: postquàm sanguine ciuili infecta ea & corrupta sunt, postquàm rapere & lancinare, atque etiam lasciuire, in morem vertit; resedit illa virtus, & quod sequitur, fortuna, nec aliud quàm vmbra & nomen fuit militiæ Romanæ. Ideò si vis me illustrare hanc & explicare; de Veteri modò promitto, nec inferiorem istam, nisi parcè, tangam. Ille alacer, Ergo promittis? ô me beatum! Et sedeo, an porrò ambulo? Imò tu sede, inquam: ego vtrumuis fecero, vt animus hic aut valetudo suadebunt. Atque vtinam ista sit quæ solet; & cum eâ vigor & alacritas etiam, quæ solent! Nunc vereor vt ipsa & ætas, sed ipsa maximè, libauerint in me lætum illud aut lepidum etiam si quid olim fuit. Quid tamen est? vt in Vere anni

Lib. 1.

Lib. 1.

Plut. in Lucul.

Deprauatio eiusdē.

Accessio ad explicandum.

Cum excusatione.

flores scilicet plures gignuntur, Autumnus tamen est qui dat fructus: sic in priori illâ ætate amœniora fortasse quędam dedimus, nunc vtiliora, si Deus & Tempora volent. De istis quidem non frustrà ambigo. quæ apud nos malarum ferè aut turbidarum artium, nostras istas honestas & pacis oppressum eunt aut expulsum. Sed Deus videbit: quem, priusquàm ordiar, veneror atque

Cum inuocatione. inuoco. & tu Lux æterna, Sol sine ortu aut occasu, per has antiqui æui tenebras euntem dirige,

Lucret. — *clara meæ præpandens lumina menti,*
Res quibus occultas penitus conuisere possim.

DIALOG. II.

Modus & Ordo dicendorum, tum de Dilectu, de Tribunis, de Stipendiis.

AT tu iam sedisti. AVD. Animo & corpore compositus ad audiendum. LIPS. Audi igitur, sed Modum atque Ordinem priùs, quem tenebo in disserendo. *Modus* hic erit, vt Polybij verba eligam & insistam, qui vnus superest eorum qui de veteri militiâ scripserunt. Nam Vegetius quidem nihil habet meri, ac sui & superioris æui instituta aut mores miscet ac confundit. Polybium adhærebimus igitur. & vt ij qui iter ignotum suscipiunt, limitem aut aggerem aliquem comprehendunt, quem insistant: sic nos illum, tuti ab errore aut lapsu. Sed *Ordo* tamen eius quia haud aptus vbique ad docendum, aut etiam plenus: suggeram alium, atque eum quem definitio hæc nostra dabit. Ab eâ enim apposité Militiam exorsuri videmur: quæ est, MVLTITVDO APTA ET COMPOSITA IN ARMIS, AD

Modus tractandi, Polybianus.

Ordo noster.

Definitio Militiæ.

AD VIM FACIENDAM AVT ARCENDAM, SVB CERTA LEGE. Quinque in definitionem istam partes inclusi, DILECTVM, ORDINEM, ARMA, ACIEM, DISCIPLINAM: quas singulas ordine, & totidem Sermonibus, educam: Polybij ipsa verba secundùm has partes aptabo, vbi ea quidem erunt: quà deficient, velut laciniam huic vesti à me aut ab aliis adtexam. Omnia deinde explanabo & illustrabo, sed breuiter: quia iamdiu nobis illud sedit, Οὐ τὸ μέγα εὖ, ἀλλὰ τὸ εὖ μέγα: *Non quod magnum, bonum; sed quod bonum, magnum*. Ita olim Demosthenes, valdè pro meo sensu. Sed Polybium ipsum iam audiamus, qui sic de Dilectu. Vin' tu legere? cape. AVD. Et vtrâque manu quidem: sed Græcis adscripta quæ hæc versio? LIPS. Nostra est. nam etsi Ianus Lascaris, homo Græcus, aptè & doctè pleraque iam verterat: tamen reuera alibi aliter, & quod caput est, non semper pressè & adstrictè. Id autem adprimè mihi placet in scriptoribus qui stilo tales, maximè cùm de re agitur: in quâ verbum additum, aut omissum, aut laxius etiam redditum, magnas facit vel mutationes vel errationes. At tu lege.

Partes eius.

Caussa versionis nostræ. Et qualis ea.

Ἐπεὶ δ' ἂν ἀποδείξωσι τοὺς ὑπάτους, μετὰ ταῦτα χιλιάρχους καθιστᾶσι, τέσσαρας καὶ δέκα μὲν, ἐκ τῶν πέντε ἐνιαυσίους ἐχόντων ἤδη στρατείας, δέκα δ' ἄλλους σὺν τούτοις ἐκ τῶν δέκα τῶν λοιπῶν, τοὺς μὲν ἱππεῖς δέκα, τοὺς δὲ πεζοὺς ἓξ οὓς δεῖ στρατείας τελεῖν κατ' ἀνά-

Cùm verò Consules designauerint, tum Tribunos militum constituunt, quattuordecim quidem ex iis qui iam quina stipendia annua confecerint; decem alios præterea ex iis qui dena. At reliquorum, equites quidem dena, pedites vicena stipendia explere oportet

POLYB.

γκην, ἐν τοῖς τετλαράκοντα ἓξ ἔτεσιν ἀπὸ γενεᾶς, πλὴν τῶν ὑπὸ τὰς τετρακοσίας δραχμὰς τετιμημένων. τούτους δὲ παρίασι πάντας, εἰς τὴν ναυτικὴν χρείαν. ἐὰν δέ ποτε κατεπείγῃ τὰ τῆς περιστάσεως, ὀφείλουσιν οἱ πεζοὶ στρατεύειν εἴκοσι στρατείας ἐνιαυσίους. πολιτικὴν δὲ λαβεῖν ἀρχὴν οὐκ ἔξεστιν οὐδενὶ πρότερον, ἐὰν μὴ δέκα στρατείας ἐνιαυσίους ᾖ τετελεκώς.

tet necessariò in annis quadragintasex à natiuitate. Excipio eos qui infra drachmas quadringenas censi sunt, quos omittunt, & reseruant omnes ad nauticum vsum. Quod siquando res & circumstans necessitas eò adigunt, debent pedites facere annua vicena stipendia. Vrbanum verò magistratum non antè capere cuiquam fas, quàm decem stipendia militiæ adimplerit.

Satis: insiste. Orditur Polybius à Dilectu, quem in Definitionis meæ verbis primis incluseram, MVLTITVDO APTA. Quomodo enim talis sine isto? quin nisi eligis & excerpis, non militem sed turbam habes.

In Dilectu tria spectanda. De eo tria dicit: *Qui elegerint*, *Quos*, *Quomodo.* Duo prima sunt in verbis, quæ legisti: & quia Tribuni sunt qui eligunt, de ipsis, & numero eorum nunc præmittit.

„ *Cùm Consules designauerint, tum Tribunos militum constituunt.*] Quod fit scilicet principio cuiusque anni. Et meritò Consules priùs designantur, quia ij sunt qui in parte Tribunos faciunt, in aliâ parte ipse populus, *postea dicendum.

*Lib. II. Dialog. IX.

Diuisio Tribunorum. „ *Quattuordecim quidem ex iis.*] Diuisio hæc est & numerus Tribunorum, qui scripti in quattuor legiones. Nam ad tot istas accommodat sua Polybius: quia quotannis ferè ita scriptæ, singulis nempe Consulibus binæ. Ergo ait quattuordecim Tribunos factos ex iis

„ *Qui*

„ *Qui iam quina ſtipendia annua confecerint.*] Qui ſunt iſti? Tribuni equeſtres, id eſt ex equitum corpore lecti. Nam ſemel mihi hoc nota. Duo genera Tribunorum Polybius facit, *Iuniores* & *Seniores*: quos à ſtipendiorum numero ſic appellat. Iuniores ſunt, Equites. quibus hoc datum vt priùs citiuſque Tribuni fiant, quàm plebeij. Quid ita? tum quia reip. intereſſe videtur, vt iſti ex optimis ſtatim ad eam accedant: tum etiam quia ſtipendiorum ratio & æqualitas ſic popoſcit. Moris enim erat poſt dimidiata ſtipendia confecta Tribunum capi, nec antè: ecce Equites dena conficiebant, Pedites vicena: ergo proportione illi poſt quina ſtipendia lecti, hi poſt dena. Hæc vera Polybij mens & ſententia, & cauſſa diuiſionis. Sunt autem quattuordecim iuniores ſiue ex equite, decem tantùm è plebe: quia plures nimirum habere voluerunt honeſtiores. *Iuniores Tribuni.*

„ *Decem alios prætereà ex iis qui dena.*] Ego ita reddidi, pro ſententiâ iam dictâ: at vulgò legunt & vertunt implicatè. Laſcaris quidem ſic: *Decem autem alios, præter hos, ex iis qui decem reliqua fecerint.* Quæ ergo hæc *decem reliqua?* an quinque illis prioribus addenda, vt fiant quindecim annorum ſtipendia? nugatoria, aut falſa. Quin Græca leuiter corrigenda ſunt. δέκα δὲ ἄλλους σὺν τούτοις ἐκ τῶν δέκα. τῶν λοιπῶν τοὺς μὲν ἱππεῖς δέκα: ſententiâ à me verſâ. Nam hoc ait. Tribuni quidem fieri poſſunt ex equite, qui quina ſtipendia fecerint; ex plebe, qui dena: at reliqui iam milites in vniuerſum ſtipendia conficiunt, equites dena, pedites vicena. Non etiam diſpliceat: τὸ λοιπὸν, τοὺς μὲν ἱππεῖς: quod eſſet, *Ceterùm, equites quidem.* formulâ & modo ſermonis leuiter deflectendi. *Seniores Tribuni.* *Correctio Textus.*

„ *Pe-*

„ *Pedites vicena stipendia explere oportet.*]Iterùm à meâ correctione, vulgatam non est vt expedias: certè qui adnisi, hactenus non fecerunt. Lascaris ita reddidit: *pedites verò ex iis qui sextum & quadragesimum ætatis attigerunt annum.* Quam lectionem secutus sit, nescio: vulgatam non expressit. atque amplius, sententiam bonæ mentis nullam expressit. Sigonius & Grucchius, viri talium curiosi & docti, ita hæc citant: *Quattuordecim ex iis qui quinque stipendia annua habeant, decem verò ad hos ex iis qui decem: equites quidem qui decem, pedites verò qui sex.* Et explicant, *Neminem qui equo meruisset* (sunt ipsa Grucchij) *Tribunum fieri potuisse nisi decem stipendia haberet, cùm interim satis esset peditibus vel sex annos meruisse.* Nego quidquam magis aut à Polybio, aut à ratione abire. Istud quidem de *sex* annis vbi lectum aut scriptum? quin disertè de *quinque* & *decem* in Polybio est. Quæ etiam ratio, vt equites tardiùs ad honores quàm plebeij perueniant? idque tot annis? Omnia contrà sunt, vt dixi: & profectò Græcanica hæc emendanda: τοὺς δὲ πεζοὺς εἴκοσι δεῖ στρατείας τελεῖν: *pedites viginti oportet stipendia implere.* Nihil verius. Quòd equites dena, ecce Liuius docuerit: *Addiderunt acerbitati & tempus, ne præterita stipendia procederent iis qui equo publico meruerant, sed dena stipendia equis priuatis facerent.* Loquitur de iis qui ad Cannas fugerant, & hac ignominiâ affectos à Censoribus, vt ne in numerum venirent stipendia præterita, vtque iterùm à nouo stipendia sua dena facerent, & quidem equis suis ac priuatis. Idem ex Plutarcho clarius. apud quem Gracchus in Oratione quâdam iactat, Ἐστρατεῦσθαι δώδεκα ἔτη, τῶν ἄλλων δέκα στρατευομένων ἐν ἀνάγκαις: *Militasse se annos duodecim, cùm alij non*

Praua sententia, cùm Lascaris.

Tum Sigonij & Grucchij.

Iterũ scriptura correcta.

Lib. XXVII.

Equitum quot stipendia.

non nisi decem necessariò militent. Quis ambigit quin Gracchus hic inter equites? & in gloriâ suâ ponit & studio in patriam, quòd duodecim stipendia confecerit, præter morem & legem dena exigentem. Iam verò pedites vicena dicimus meruisse. Qui auctores? Ipse Polybius palàm, qui mox subiungit: ὀφείλουσιν οἱ πεζοὶ στρατεύειν εἴκοσι στρατείας ἐνιαυσίους: *Pedites debent conficere annua stipendia viginti.* Idem ex Liuio est colligere. apud quem Sp. Ligustinus quidam detractat militiam Macedonicam, & sic se excusat: *Viginti duo stipendia in exercitu emerita habeo, & maior sum annis quinquaginta.* Duplex caussa. quòd & stipendia largiter confecerit (duo supra numerum, vti & Gracchus:) & quod ætatis iam beneficio debeat vacare. Rescribere & mutare eum numerum *alibi volui: malè, & Seruius mihi dux in errorem. Nam apud eum legas, *eos qui sacramento rogantur & plenam militiam habent, viginti quinque annis teneri.* Quod nec veteri nec sequenti æuo vniuersè verum fuit, & corrigere humanius Seruium sit quàm corripere: *viginti quoque annis teneri.* Res quidem ita fuit. atque apud Tacitum, cùm milites per seditionem expressissent, vt *sextusdecimus stipendij annus finem adferret*; displicuit patribus & Principi, & eo abrogato, mos priscus repositus, decretumque *vt vicesimo militiæ anno veterani dimitterentur.* Atque ita deinceps factum. Suidas: Βετεράνος παρὰ Ῥωμαίοις ὁ ἀπολυθεὶς τῆς στρατείας. ἐπὶ εἰκοσαετίαν δὲ ἐδούλευον: *Veteranus Romanis dicitur militiâ dimissus, in viginti autem annos merebant.* In Codice Iustinianæo consimiliter Veterani definiuntur, qui *post vicesima stipendia honestam, vel caussariam missionem sunt consecuti*: quod ita interpositâ distinctione legendum est: quia certè caussaria

Quot peditum.

Liuius explicatus.

Lib. XLII.

* Ad I. Ann. Tac.

I. Ann.

Ibid.

Qui Veterani.

l. IX. Quãdo prouoc. non est nec.

ria missio post expleta stipendia non datur. Idem numerus in Codice Theodosij aliquoties. etsi in eodem etiam de *viginti quinque aut quattuor* stipendiis leges: sed in certo genere militum & conditionis deterioris. Hæc mihi ita videntur. quid erudito viro, qui in Polybio hîc corrigi voluit: τῶν δὲ πεζοὺς ἐξ ϰ' δεῖ στρατείας τελεῖν: non equidem scio, nec scintillam lucis in iis verbis video.

„ *In annis quadraginta sex.*] Est hæc Seruij regis definitio, qui annos eos vtiles militiæ fecit. Nam distinxit Classes in Centurias Iuniorum & Seniorum: illos qui militarent, hos qui vacarent, nisi in magnâ necessitate. *Iuniores, ad annum quadragesimum sextum* (ita Tubero apud Agellium) *supráque eum Seniores appellauit*. Censorinus anno vno minùs numerare videtur: *Vsque* quinque & quadraginta annos Iuuenes appellatos, quòd remp. in re militari possent iuuare*. Hoc ergo Polybius nunc dicit, vicena illa stipendia complenda fuisse in orbe tot annorum. Sed cur non principium etiam militiæ ponit, cùm dixerit finem? Licet ex eodem Tuberone apud Agellium addas: *Seruius ab anno decimoseptimo, quòd idoneos iam esse reip. arbitrabatur, milites scripsit*. Atque istud mansit. & in Punico secundo bello, cùm necessitas violasset, tum decretum *vt Tribuni plebis* (Liuij verba) *ad populum ferrent, vt qui minores annis septem & decem sacramento dixissent, iis proinde stipendia procederent, ac si septem & decem annorum, aut maiores, milites facti essent*. Ecce, in iuuentutis inopiâ, quidam tunc etiam prætextati milites capti: id ne fraudi iis esset, & quia præter Seruij ac vetus institutum, lege subuentum fuit, & anni illi in stipendia venerunt, haud secùs quàm si à decimo-

Anni militiæ vtiles.

Lib. x. cap. XXVIII.

De die Natali.

* Intellege completos.

Initium militiæ.

Lib. XXV.

cimoſeptimo cœpiſſent. Atqui ambitio etiam interueniſſe videtur, & quidam, vt citò ad honores & Tribunatus veniant, ante id tempus militiæ aſſcripti, quod Gracchi lex cauit, & interdixit νεώτερον ἑπτὰ καὶ δέκα ἐτῶν μὴ καταλέγεσθαι στρατιώτην: *iuniorem annis ſeptem & decem militem non legi.* Plutarchus id ita in Gracchis. Vegetium ergo miror ſcribere: *Si antiqua conſuetudo ſeruanda ſit, incipientem pubertatem ad dilectum vocari.* Quod diſtrictè verum non eſt, nec decimuſſeptimus certè annus *incipiens pubertas.* At Silius magis etiam intendit: Lib. I. cap. IIII. Lib. II.

Pubeſcit miles caſtris, galeáque teruntur
Nondum ſignata flauâ lanugine malæ:

quaſi impuberes ad ea venirent. Habes carceres, habes metam militiæ. Sed an non igitur plura vicenis ſtipendiis? imò triginta erunt, ſi totum id tempus militarunt. Caue erres. Continua olim militia non fuit (ſicuti cùm legiones perpetuæ inſtitutæ:) ſed per annos ferè, aut certè ſingula bella, inibant militiam & deſinebant. Lex igitur volebat, vt in annis illis triginta vtilibus, quiſque neceſſariò impleret ſtipendia ſua viginti. Poterat quidem priùs: & exempli cauſsâ, qui continuò militabat, implebat ea trigeſimoſeptimo anno: ſed poterat, non debebat. Hi ſunt anni triginta illi, de quibus lex Tullia capienda, cùm *Iuniorum ætatem annis triginta definiuit.* Item Salluſtius ad Cæſarem, cùm monet illum *vt videat ne militia iniuſta ſit, cùm alij triginta, pars nullum ſtipendium faciat.* Itemque in Tacito, veterani queruntur *tricena aut ſupra ſtipendia ſe numerare.* Nec virum doctum audiemus hinc colligentem (Carolus Sigonius is eſt) legitima ſtipendia fuiſſe triginta annorũ. Sed iterùm hîc aliqua hæſitatio ad annum *quadrageſimumſextum*: *Nodi ſolutio.* *Interpellata olim militia.* *Quo ſenſu triginta anni militares.* Orat. de rep. conſt. I. Annal.

B 2 quem

Nodus alter in metâ militiæ. quem finem militię dicti ſcriptores faciunt: at alij diſertè *quinquageſimū.* Seneca De breu. vit. cap. vlt. *Lex à quinquageſimo anno militem nō cogit.* Fabius: *Vt militiâ vacaret ex lege, quòd quinquagenarius eſſet.* Legem vterq; nominat: an poſterioribus tēporibus latam? an potius iam olim illa lex, ſiue mos? Nam & in Liuio, bello Macedonico decretū, *nulli qui non maior annis quinquaginta eſſet, vacationem militiæ eſſe.* Quî igitur conciliamus iſta cum inſtituto Seruij? bellè. Nam exiſtimo manſiſſe quidem illud de annis quadragintaſex communiter: ſed pone aliquem, caſu aut morbo, ſtipendia ſua intrà id tempus non impleſſe, dico cogi potuiſſe vſque ad annum quinquageſimum. Iſte igitur quinquageſimus plenè liberabat, ſiue facta ſtipendia ſiue infecta. Ex verbis Liguſtini ſuprà colligas, qui in clauſulâ, velut decretorium, id ponit, *Et maior ſum annis quinquaginta.* Hi anni in militiâ Romanâ: nec diſſimiles admodum in Gręcâ. In Demoſthene lego, *iuſſos omnes conſcendere triremes, vſque ad eos qui quadragintaquinque annorum eſſent.* In quem tamen locum Vlpianus Scholiaſtes notat, *Nouum hoc fuiſſe. quia Lex apud Athenienſes ad annum quadrageſimum duntaxat iubet militare, exorſos à decimooctauo. Idq; his gradibus, vt ad vigeſimum circà vrbem militent & caſtella cuſtodiant, tutiori ſcilicet militiâ: à vigeſimo autem ad longinqua bella & extra limites etiam eant.* Ita ferè Vlpianus. & dixeris Macrobium, Atticum hoc inſtitutum adſpicere, cùm de vi Septenarij numeri ſcribit: *Nonnullarum rerum publicarum is mos eſt, vt poſt ſextam hebdomadem ad militiam nemo cogatur, in pluribus detur remiſſio poſt ſeptimam.* Sexta hebdomas, quadrageſimuſſecundus annus eſt, & tangere Athenienſes videtur: ſeptima

qua-

Lib. IX. Inſtit.

Lib. XLII.

Is ſolutus.

Græcorum par ratio.

III. Olynth.

Lib. I. in Sōn. Scip.

quadragesimusnonus,& ad Romanos pertinet. cùm dicat *post septimam*: qui est quinquagesimus annus. Plato in suâ republicâ paullo serius quàm alij & admittit & dimittit. Nam legem fert, statuitque ἀνδρὶ μὲν εἴκοσι μεχρὶ τῶν ἑξήκοντα ἐτῶν· γυναικὶ δὲ ἐπειδὰν παῖδας γεννήσῃ μεχρὶ τῶν πεντήκοντα: *viro quidem annos viginti, vsque ad sexaginta; fœminæ verò cùm pepererit, vsque ad quinquaginta.*

Platonis proprium scitum.
VI. de Leg.

" *Excipio eos, qui infra drachmas quadringentas censi.*] Prima nota legendorum, fuit *Ætas*: altera nunc *Census*. Tangit eam magis, quàm explicat, quia tunc nota. Nam Ser. Tullius rex cùm censum instituisset, in classes populum diuisit, idque pro opibus: ex quibus dilectus atque alia reip. munia administrarentur. Non enim profectò viliores quosdam in militiam legebant, nec erat hoc inopiæ asylum, sed diuites, honestos, & quos res priuata rei quoque publicæ alligaret. Nabis tyrannus apud Liuium, cùm diuersa ostendit Spartana instituta à Romanis: *Vos*, inquit, *à censu equitem, à censu peditem legitis.* Et exstant ipsa discrimina & modus opum in classibus Seruianis, quas Liuius & Dionysius descripsere. Sed enim hîc nodus in Polybij verbis. Ait, *qui infra drachmas quadringentas*: quæ sunt Romano more & eloquio, *quaterna millia æris*. An ergo talis aliqua finitio census in classibus? nusquam. Vide & examina. Imò illa infima *Quinta* classis *vndecim millia* habuit, vt Liuius; siue *duodecim quingenta*, vt veriùs à Dionysio scriptum. Infra hanc autem qui essent, *immunes fuêre militiâ*, vt Liuius ait. Quid dicendum? mutationem aliquam, vt solet, interuenisse. Nam cùm olim tota *Sexta* classis vacua feriataque esset, Polybij & suprà æuo, aliter: nec placuit tantam

A censu miles captus.
Lib. XXXVII.
Huic rei classes.
Obscuritas in Polybio.
Ea depulsa.

tam multitudinem munerum omnium esse expertem. Itaq; instituta noua aliqua diuisio (quando, nescio: crediderim sub bella Punica) & *Sexta* illa numerosa classis distributa quasi in tres iterùm classiculas, pro ratione census. Prima fuit, de quâ hîc Polybius, eorum qui à *mille ducentis drachmis* (siue *duodecim millibus æris*) pertingerent ad *quadringentas*. Altera, qui ab istis ad *centum quinquaginta*. Tertia denique, qui ad *trigintatres*, paullo suprà. Hæc non à coniecturâ merâ ponimus, sed Iulij Paulli verbis apud Agellium firmamus. Quærebatur qui essent *Proletarij* in versu Ennij: atque ille sic explicat: *Qui in plebe Romanâ tenuissimi pauperrimíque erant, neque amplius quàm mille quingenûm æris in censum deferebant, Proletarij appellabantur: qui verò nullo aut perquàm exiguo ære censebantur, Capitecensi vocabantur. Extremus autem Capitecensorum census æris fuit trecenta sexagintaquinque.* Hæc si attentè cum Polybianis istis confers, necessariò infers & elicis diuisionem à me dictam. Sunt enim certè aliqui supra istum Proletariorum censum *mille quingenûm æris*: qui autem nisi illi *Quatermillenarij* à Polybio dicti? Atque est etiam proportio aliqua in his gradibus, quòd primus ille à duodenis millibus sic descendit, vt sit eius quasi triens; alter, trientis huius iterùm triens cum leui excessu; tertius, non iam triens, sed iustus quadrans, si tamen legas in Agellio *trecenta septuagintaquinque*. quod faciundum arbitror, & video libros quoque variare.

Sextæ classis diuisio eruta.

Ex Agellio adstricta. Lib. XVI. cap. IX.

Pauperes non nisi in necessitate scripti.

„ *Quos omittunt.*] Clarè habes, tenuiores istos ad militiam non vocari. Nunquam igitur? imò verò, sed in necessitate aut tumultu. Idem loco dicto Iulius Paullus: *Quoniam res pecuniáque familiaris obsidis vicem pignorísque*

risque apud remp. esse videbatur, amorisque in patriam fides quædam in eâ & firmamentum; neque Proletarij, neque Capitecensi, milites, nisi in tumultu maximo, scribebantur. Itaque Ennij versus huc ducit, & explicat:

Proletarius publicitus scutisque feróque
Ornatur ferro, muros, vrbémque, forúmque
Excubiis curant.

Duo ibi notes, & quòd arma iis data è publico Ennius dicit; & quòd muros dumtaxat custodierint & vrbem. Nam etiam cùm necessitas adigeret, non tamē in aciem hoc genus educebant, aut legionibus miscebant, sed in vrbe habebant sub oculis & curâ seniorum: qui & ipsi in armis solent adiungi. Paullatim tamen & eò ventum (sed post Polybij) vt Proletarij atque etiam Capitecensi in militiam vulgò scriberentur. Sallustius de Mario: In Iug.
Ipse milites scribere non more maiorum, neque ex classibus, Capitecēsi scripti.
sed vti libido cuiusque erat, Capitecensos plerosque. Ecce, humiles eos ipse iam Consul legit, per eos ex humili talis factus. Plutarchus de eâdem re: Ἀναγορευθεὶς δὲ λαμπρῶς, In Mario.
εὐθὺς ἐστρατολόγει παρὰ τὸν νόμον καὶ τὴν συνήθειαν, πολὺν τὸν ἄπορον καὶ δοῦλον καταγράφων, τῶν πρόσθεν ἡγεμόνων οὐ προσδεχομένων τοὺς τοιούτους, ἀλλ' ὥσπερ ἄλλο τι τῶν καλῶν, τὰ ὅπλα μετὰ τιμῆς τοῖς ἀξίοις νεμόντων, ἐνέχυρον τὴν οὐσίαν ἑκάστου τιθέναι δοκοῦντος: *Consul declaratus splendidè, statim Dilectum habuit præter legem & morem, plurimos è pauperibus & seruili genere conscribens: cùm antea Duces hos tales non susciperent, sed arma quoque, vt aliud aliquid honestorum, non nisi honestis dignisque darent, cùm quisque velut pignus rem familiarem opponere videretur.* In cuius verbis *serui-* Incauta
le genus verti, quod alij *seruos* fecerunt: parùm verè, ne- versio in Plutarcho.
que vnquam ipsos seruos Marius legit, sed libertinos &

tales

tales qui nati è ſeruis. Ab eo autem principium, mox progreſſus. Nam bello Sociali cœpêre iam in militiam Lib.LXXIII ſcribi, & manſêre. Eâ mente Liuij epitomen exaudio: Libertini in militiâ. *Libertinos tunc primùm militare cœpiſſe.* Quid? non etiam anteà? non ſub Mario? Ita, ſed pauci, nec ita vulgò. Lib. X. Nam quod in Liuio eſt iam olim, *Nec ingenui modò aut iuniores ſacramento adacti ſunt, ſed ſeniorum etiam cohortes factæ, libertiníque centuriati*: id ſcilicet excuſes, quòd in tumultu, nec niſi ad tutelam vrbis. Sed propriè etiam Liuius *Libertinos* intellegit, τῶν ἐξελευθέρων, id eſt Et liberti. qui nati ex libertis: at Epitoma fortaſſe capienda de *libertis* ipſis. Ego ſuſpicor, nec vocem eam notione priſcâ I. Saturn. cap. XI. ibi vſurpatam. vti nec in Macrobio, eâipſâ re: *Bello ſociali cohortium duodecim è libertinis conſcriptarum opera* *Vt illa ætas paſſim. *memorabilis virtutis apparuit.* Puto *libertos intellegi: & Appianus I. Ciuil. in hac hiſtoriâ ἀπελευθέρους nominat, qui ſunt profectò iſti. Ita vides paullatim, quod dixi, tenuiores etiam ciues admiſſos: tamen ciues. quid ni? cùm etiam ſocij paullo pòſt ciuitate donati, & ex iis milites in legiones ſcripti?

Naualis militia vilis. » *Reſeruant ad nauticum vſum.*] Quæ militia ſcilicet vilior, & talis habita ſemper. An quia periculorum ibi plus, & metus etiam ignauæ mortis? an quia parùm loci virtuti & robori militari? ars & nautæ pleraque adminiſtrant. An quia paullatim animos quoque dehoIIII. de Legib. neſtat & corrumpit? Tale aliquid Plato indicat, & optat ciues ſuos (etſi militiâ eâ ſolâ claros) res maritimas numquam attigiſſe. Sed Romanis quidem perpetuum hoc Lib. XXXII. iudicium: & pro eo Liuius: *Nauales ſocij*, inquit, *relictis nuper claßibus ad ſpem honoratioris militiæ tranſgreßi*: id I. Hiſt. eſt, terreſtris. Sic Tacitus: *Facta & reliquis* (claſſicis) *ſpes*

in

in posterum honoratioris militiæ. Ergo isti Sextani & viles, ait Polybius, ad mare sepositi & asseruati. Exempla in Liuio: *Magna vis hominum conscripta Romæ, libertini etiam, quibus liberi essent & ætas militaris, in verba iurauerant. Ex hoc vrbano exercitu, qui minores quinque & triginta annis essent, in naues impositi; alij vt vrbi præsiderent relicti.* Vbi silentio non transeo, quod addit, *quibus liberi essent*: vt scilicet quos opes reip. non astringerent, caritas ista liberorum & alterum pignus vinciret. Et an non isti, quos *Proletarios* Ennius dixit? Sed nefas fortasse à Paullo & Grammaticis dissentire. Exemplum aliud in eodem Liuio: *M. Junio Prætori datum negotium, vt in classem socios nauales libertinos legeret.* Et alibi: *Naues ciuibus Romanis qui seruitutem seruissent completæ, ingenui tantùm præfecti.*

Lib. XXII.

E libertinis ferè lecti.

Lib. XXXVI

„ *Vrbanum magistratum non antè capere cuiquam fas.*] Mira & ad militiam bona lex, nescio an alibi legenda. Obserua. Ab honoribus exclusi, qui tot stipendia non fecissent: & miramur frequentem & volentem militiam illam fuisse? Sed ait, *vrbanum magistratum*: non ergo *militarem*: & certè Equites, Tribuni in legionibus facti, post stipendia quina. Definit etiam *decem* stipendia. cur illa? quia hic modus & finis militiæ equestris, è quo genere plerique ad magistratus. An rigidè autem seruata hæc lex, non lubet nunc inquirere, & vereor vt perruptæ eius (quid non ausit & posit Ambitio?) sint exempla.

DIALOG. III.

Ratio & modus legendi. Signa proposita, dies edictus. Tribuni per legiones distributi. Sortitio tribuum, & alia.

QVI legerint, & *Quos*, è Polybio vidimus: nunc ex eodem, *Quomodo*. An aliquid habes, aut interpellas? AVD. Ego verò nihil, & vt ij qui valdè sitiunt, silentio adhuc bibo. Sed didici etiam à viro *Ter maximo*: Συννοεῖν δεῖν τὸν ἀκούοντα τῷ λέγοντι καὶ συμπνέειν, καὶ ὀξυτέραν ἔχειν τὴν ἀκοὴν τῆς τοῦ λέγοντος φωνῆς: *Consentire dicenti discentem & conspirare debere, ac celeriorem acutioremque auditum habere eius linguâ.* LIPS. Hoc verè, & in philosophicis maximè, vbi instructio aut cura est animorum: hîc, vbi delectatio aut doctrina exterior, cur obnoxium te præbeas aut silentem? Nolo, veto, & interloqui te cupio atque etiam obloqui, si quid visum. Fræna tibi laxo, & do plenum ius. AVD. In tempore igitur vtar, nunc perge. LIPS. Imò tu perge, & Polybiana hæc consequenter lege. Intereà quieuero.

Trismeg. cap. x.

Ἐπὰν δὲ μέλλωσι ποιεῖσθαι τὴν καταγραφὴν τῶν στρατιωτῶν, οἱ τὰς ὑπάτους ἔχοντες ἀρχὰς, παραγγέλλουσιν ἐν τῷ δήμῳ τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ δεήσει παραγενέσθαι πάντας ἐν ταῖς ἡλικίαις Ῥωμαίους ἅπαντας. ποιοῦσι δὲ τοῦτο, καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτόν. τῆς δὲ ἡμέρας ἐπελθούσης, καὶ τῶν στρατευσίμων παραγινομένων εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ μετὰ ταῦτα συναθροισθέντων εἰς τὸ καπετώλιον, διεῖλον σφᾶς

Cùm verò Dilectum habituri sunt, Cōsules publicè diem prodicunt, quâ die Romanos omnes adesse oporteat, quibus ætas sit militaris. Faciunt hoc penè quotannis. Cùm igitur dies adest, & militaris omnis iuuentus in vrbe, & mox in Capitolio congregata; tum diuidunt se

Iuniores

αὐτοὺς οἱ νεώτεροι τῶν χιλιάρχων, καθάπερ ἂν ὑπὸ τοῦ δήμου κατασταθῶσιν, ἢ τῶν στρατηγῶν εἰς τέτταρα μέρη, διὰ τὸ τέτταρα παρ' αὐτοῖς στρατόπεδα τὴν ὁλοσχερῆ καὶ πρώτην διαίρεσιν τῶν δυνάμεων ποιεῖσθαι. καὶ τοὺς μὲν πρώτους κατασταθέντας τέτταρας, εἰς τὸ πρῶτον καλούμενον στρατόπεδον ἔνειμαν. τοὺς δ' ἑξῆς τρεῖς, εἰς τὸ δεύτερον. τοὺς δ' ἑπομένους τούτοις τέτταρας, εἰς τὸ τρίτον. τρεῖς δὲ τοὺς τελευταίους, εἰς τὸ τέταρτον. τῶν δὲ πρεσβυτέρων, δύο μὲν τοὺς πρώτους, εἰς τὸ πρῶτον. τρεῖς δὲ τοὺς δευτέρους, εἰς τὸ δεύτερον τιθέασι στρατόπεδον. δύο δὲ τοὺς ἑξῆς, εἰς τὸ τρίτον. τρεῖς δὲ τοὺς τελευταίους, εἰς τὸ τέταρτον, τῶν δὲ πρεσβυτέρων. γενομένης δὲ τῆς διαιρέσεως καὶ καταστάσεως τῶν χιλιάρχων τοιαύτης, ὥστε πάντα τὰ στρατόπεδα τοὺς ἴσους ἔχειν ἄρχοντας, μετὰ ταῦτα καθίσαντες χωρὶς ἀλλήλων κατὰ στρατόπεδον, κληροῦσι τὰς φυλὰς κατὰ μίαν, καὶ προσκαλοῦνται τὴν ἀεὶ λαχοῦσαν. ἐκ δὲ ταύτης ἐκλέγουσι τῶν νεανίσκων τέτταρας ἐπιεικῶς τοὺς παραπλησίους ταῖς ἡλικίαις καὶ ταῖς ἕξεσιν. προσαχθέντων δὲ τούτων, λαμβάνουσι πρῶτοι τὴν ἐκλογὴν οἱ τοῦ πρώτου στρατοπέδου, δεύτεροι δ' οἱ τοῦ δευτέρου,

Iuniores Tribuni eo ordine quo à populo siue ab Imperatoribus sunt facti, in quattuor partes. Quia nimirũ quattuor apud eos legiones totam & præcipuam copiarum diuisionẽ faciũt. Et primos quidẽ designatos quattuor Primæ legioni dictæ adtribuunt; tres proximos Secundæ; quattuor alios Tertiæ; denique tres vltimos Quartæ. Seniorum verò Tribunorum, duos quidem primos Primæ; tres alios Secundæ; duos sequentes Tertiæ; denique tres vltimos Quartæ. Factâ autem diuisione Tribunorum eiusmodi, vt omnes legiones iam pari numero habeãt duces, tum sedentes seiũcti & seorsim Tribuni cuiusque legionis, tribus sortiuntur singillatim, & euocant vt in quamq; sors cecidit. Ex eâ eligunt quattuor iuuenes ætate & habitudine propemodum æquales. Quibus productis, primi electionem faciũt Primæ legionis Tribuni, secundi Secundæ;

C 2 tertij

τρίτοι δ' οἱ τοῦ τρίτου, τελευταῖοι δ' οἱ τοῦ τετάρτου. πάλιν δ' ἄλλων τεττάρων προαχθέντων, λαμβάνουσι πρῶτοι τὴν αἵρεσιν οἱ τοῦ δευτέρου στρατοπέδου, καὶ ἑξῆς, οὕτως. τελευταῖοι δ' οἱ τοῦ πρώτου. μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν ἄλλων τεττάρων προαχθέντων, πρῶτοι λαμβάνουσιν οἱ τοῦ τρίτου στρατοπέδου, τελευταῖοι δ' οἱ τοῦ δευτέρου. καὶ ἀεὶ κατὰ λόγον οὕτως ἐκ περιόδου τῆς ἐκλογῆς γινομένης, παραπλησίους συμβαίνει λαμβάνεσθαι τοὺς ἄνδρας εἰς ἕκαστον τῶν στρατοπέδων.

tertij Tertiæ; vltimi Quartæ. Iterúmque quattuor productis, primi electionem habent Secundæ legionis Tribuni; & sic deinceps; vltimi verò Primæ. Post hæc denuò quattuor productis, primi capiunt Tertiæ legionis Tribuni, vltimi verò Secundæ. Atque ita semper electione alternante & in orbem eunte, fit vt pares admodũ capiãtur in quamq; legionem.

Iam sustine, & audi. Tribunos creauit, numerauit, de ætate & censu adiunxit: nunc denique Modum & formam exponit Dilectus.

Consules Dilectui præsunt, Tribuni eligunt.

„ *Consules diem publicè prodicunt.*] Etsi enim Tribuni electi, tamen pręcipua dilectuum Consules ipsi obeunt, & summæ rei præsident, Tribuni administrant & exsequuntur per partes. Polybius de rep. Romanâ, inter munia consularia hoc recenset, *καταγράφειν στρατιώτας καὶ τοὺς ἐπιτηδείους καταλέγειν. Cõscribere milites, & idoneos diligere.*

Lib. III. Liuius non semel narrat. vt: *Consules positis sellis dilectum habebant.* Vbi & aliquid de formâ. nam in curulibus suis sedebant, specie magistratus. Dionysius Lib. VIII: *Consules in subiecto campo curules sellas* (*τοὺς στρατηγικοὺς δίφρους*) *posuerunt, vbi & dilectum habuerunt.* Vt nouum notat, quòd in campo. nam solent in Capitolio, vt iam dicemus: sed eò factum, quò Tribunitiæ intercessiones vitarentur, quibus non ibi locus.

Sedent in curulibus.

„ *Diem*

„ *Diem prodicunt.*] Voce præconis, an ſcripto, an vtroque? De ſcripto credo, cùm ordinaria res fuit: de voce etiam, cùm aliquid ſubitum, & ſcriptum videbatur tardum. Scriptum Dionyſius ingerit: προέγραψαν ἡμέραν: *diem proſcripſerunt*, in hac re. & Liuius, qui *Edictum* nominat: *Iuniores Romam ad edictum ſine detractatione conuenerunt.* Sic etiam alibi: *Silentio patrum edicitur dilectus.* Nunquid & aliud huic rei ſignum? ita, ſed non niſi ſub ipſum conuentus diem, aut dies. Nam ſignum tunc ex arce tollebant, ſeruabantque donec is ſolutus. Arnobius inter ea, quæ olim vſitata, poſtea aboluerant: *Cùm paratis bella, ſignum monſtratis ex arce?* Virgilius alluſit: *Vt belli ſignum Laurenti Turnus ab arce*

„ *Extulit:*

nec eſt vt aliud capias. Dionyſius apertiſſimè: προὔθεσαν τὰ τοῦ πολέμου σημεῖα, καὶ τὰς δυνάμεις τῆς πόλεως κατέγραφον: *Propoſuerunt belli ſigna* (Conſules) *& copias vrbanas conſcripſerunt.* Ex quo ſuſpicêre, hæc ſigna ſola aliquando propoſita, & fortaſſe præcones circummiſſos, cùm res non ferret moram. Sanè Seruius in Virgilianum illum locum vult non niſi in Tumultu id factum: & agnoſcit non ſignum, ſed ſigna (quo numero & Dionyſius) *duplex ſcilicet vexillum, ruſſeum & cæruleum, illud ad pedites, hoc ad equites conuocandos.* Non auſim ſubſignare, cùm Liuius vnius tantùm meminerit: *Cùm*, inquit, *vexillo in arce poſito, comitiorum cauſſâ, exercitus indictus eſſet.* Feſtus in voce Iuſti: *Iuſti dies dicebantur triginta, cùm exercitus imperatus, & vexillum in arce poſitū eſſet.* Dio Caſſius diffuſè ſatis ſuper hoc ritu ſcribit, idemque notat in comitiis centuriatis ſolere ſeruari, etiam Tulliano æuo: at centuriata quædam comitia fuêre hæc noſtra ad Di-

Diei prodictio.

Lib. VIII. Aut proſcriptio.

Lib. VI.

Item ſigni ſublatio.

Lib. VIII.

Scripsit Virgilius multa atque praeclara et fuit [illegible] inter doctissimos.

Lib. VIII.

Lib. XXXIX.

Lib. XXXVII

lectum. Quòd autem idem *arcem Janiculi* definiat, ambigo: cùm sic *Arx* sine definitione posita Capitolinam magis designet, ἐξόχως: & Seruius disertè de eâ adfirmet. Quid quòd ipse Dilectus in Capitolio? id enim iam sequitur.

In Capitolio dilectus. „ *In Capitolio.*] Siue in eius areâ, vti opinor. Sed in loco tamen augusto, sacro: & quare? nisi vt ante oculos religio & Iupiter opt. max. obnoxios magis omnes fractioresque redderet ad parendum. Nam sæpe hîc controuersiæ & turbæ. Pertinet ad hunc ritum, quod
Lib. XXVI. Liuius de Marcello Consule: *Ipse dimissis Siculis, in Ca-*
Et bellica. *pitolium ad dilectus discessit.* Nec Dilectus solùm, sed
In Lybic. alia quæ ad bellum, illîc agitata, si credis Appiano: ἡ δὲ βουλὴ ἐς τὸ καπιτώλιον, οὗπερ εἰώθασι περὶ πολέμου σκοπεῖν, συνῆλθε: *Senatus in Capitolium, vbi super bello deliberare solent, conuênit.*

„ *Juniores Tribuni.*] Id est, equites: ab ætate tales, aut stipendiis.

„ *Eo ordine quo à populo aut Impp. sunt facti.*] Ne æmu-
Primi Tribuni honestissimi. latio scilicet exsistat aut ambitus de locis. Nam in primis, aliquis honos. Ita in Liuio: *L. Atius Tribunus pri-*
Lib. XLI. *mus legionis secundæ*, quasi per laudem dicitur. Hoc igitur cauerunt, inquit, & locarunt eos vti designati. Atqui
* Vide lib. II. Dial. X. miscella ista designatio: *pars à populo, pars à Consulibus: ergo & plures loci primi, aut secundi. Quæ hîc decisio? Ego pro meo sensu dabo. Primùm vnius generis omnes vno loco sunto, id est Equestres aut Plebeij. Iam in Equestribus si duo primi (vnus videlicet à populo, alius à Consule:) me arbitro præeat ille Popularis. Nam publica illa suffragia semper honestissima habita, & viri clari ferè à populo hunc ipsum Tribunatum

petie-

petierunt. Historiæ docebunt, cùm obseruabis. Idem in Plebeiis censeo, præisse inquam Populares vbi idem gradus.

,, *Quattuor apud eos legiones.*] Ita plerunque sub id æui factum: & cuique Consuli adtributæ duæ legiones. Polybius ita ferè numerat, & metationem castrorum, aliaque, ad hunc modum aptat. Sed & Liuius: *Volumnius in Etruriam cum iusto consulari exercitu profectus.* Et alibi: *Duo Consulares exercitus scripti.* Vtrobique hos intellegit duarum legionum. At posteà crescente imperio, & Prætoribus creatis qui in prouincias mitterentur, & sæpe ad bella: notum testatumque est plures legiones scriptas. Quid postea? imò iam ante Polybij æuum, quoties magnum aliquod aut dignum discrimen esset. Ita sub initiũ statim liberatæ vrbis M. Valerio Dictatore, *quantus numquam exercitus* (sunt verba Liuij,) *decẽ legiones effecta.* Quin idem generatim prodidit Lib. IX. *in omni sociorũ defectione, vrbano prope dilectu, decẽ scriptas legiones.* Sunt profectò magnæ copię, & præsertim capitum sic electorum: idque ex vnâ Romanâ vrbe. Quid tamen admirationem hîc defigam? cùm bellis Punicis, atque adeò post cladem Cannensem, ciuibus tam multis illîc & alibi amissis, sociis passim deficientibus, legam *duodeuiginti legionibus rem gestam.* Et statim pòst, *Summam trium & viginti legionum effectam.* Hæc ita suis locis Liuius. At illud iam pænè supra fidem, cùm in exspectatione & metu bellum Gallicum esset, Romanos & socios armasse numerum quem Plinij verbis magis est vt dicam. Ille sic: *Italia L. Aemilio Paulo* (*Papo* legendum) *C. Atilio Regulo Consulibus, nuntiato Gallico tumultu, sola sine externis vllis auxiliis, atque etiam tunc sine*

Lib. x. *Consularis exercitus.* Lib. III. *Plures sæpe legiones.* Lib. II. *Potentia & frequẽtia Romanorum.* Liu. XXIII. Lib. XXIIII. *Vigintitres legiones.* *Italiæ olim vires.* Lib. III. cap. XX.

Trans-

Transpadanis, equitum octoginta millia, peditum septingenta millia armauit. Quid adstupescis? Orosius auget etiam hunc numerum, & quidem Fabio auctore. *In vtriusque Consulis exercitu octingenta millia armatorum fuêre, sicut Fabius Historicus, qui eidem bello interfuit, scripsit. Ex quibus Romanorum & Campanorum fuerunt peditum trecenta quadragintaocto millia ducenti, equitum verò vigintisex millia sexcenti. Cetera multitudo sociorum fuit.* Sed Polybius (fidelissimus in talibus scriptor) ad Plinianum calculum accedit, summâ etiam per singulas gentes conceptâ. Si voles, vide. Iam verò per bella ciuilia Romana quæ copiæ? Vnus Cornelius Cinna, vt Velleius ait, *ex nouorum ciuium dilectu trecentas amplius cohortes scripsit, & triginta legionum instar effecit.* Pompeij & Cæsaris bello, sparsas in variis locis plusquam quadraginta legiones memini adnotare. Quid in Mutinensi & Philippensi? (bonâ fide numero) supra quinquaginta. Imò malâ fide numero, & deminuo. Appianus enim auctor, soli Octauiano Cæsari fuisse *quadraginta legiones, cùm bellum pararet in Antonium, Domitium Ænobarbum, & Sextum.* Et quid censes de tribus illis aliis, copias pares aut maiores non habuisse? Verè stupenda ista: sicut & hoc eiusdem Appiani, in vnâ Siciliâ, vno tempore, *legiones fuisse quadragintaquinque, equitum vigintiquinque millia, leuis armaturæ tantundem & plus dimidio, naues lõgas & militares sexcẽtas, onerarias sine numero.* Hæc scriptor ille narrat & adfirmat, cùm Sextus Siciliâ pulsus fuit, & Lepidus ab Octauiano exarmatus. Et quid ais de potentiâ Romanâ? nónne hoc specimen? & nónne ille verè, qui scripsit, *Romanis viros & sobolem militarem, tanquam è perenni fonte, domi affluxisse?* Nónne

[Margin notes: Lib. IIII. cap. XIII. — Lib. II. — Lib. II. — *Legiones triginta.* — v. Ciuil. — *Quadraginta.* — *Vtilitas boni dilectus.* — Plut. in Pyrrho.]

Nónne & Pyrrhus haud iniuriâ questus, *videri sibi pugnam cum Lernæâ quadam hydrâ susceptam, cui capite vno resecto, alud aliúdque duplicetur & accrescat?* Atqui hæc à pulcherrimo isto Dilectu fuerunt, in quo pergamus. Ibid.

,, *Primos designatos quattuor primæ legioni attribuunt.*] Ingeniosa diuisio, vt omnia in hac militiâ, nec prudentiæ tantùm, sed acuminis plena. Miscuerunt plebeios cum equestribus: sed ita vt hi, alternante numero, aut pares essent aut superiores. Ita primorum ciuium par aut maius semper imperium. Quid autem si plures legiones? eadem ratio. Pone sex: erunt Tribuni Iuniores viginti & vnus: Seniores quindecim. Mixtio eadem. Quid si vna legio tantùm? credo Iuniores numero præstitisse, & quaternos fuisse. *Mixtio Tribunorum.*

,, *Seniorum verò Tribunorum.*] Caussam nominis intellegis, quia annis aut certè stipendiis maiores. Vir benè doctus Grucchius censet hos eosdem *Veteres* à Cicerone appellatos: *Hi tres homines, veteres Tribuni-militares sunt designati.* At Asconius aliter, qui explicat, *Veteres, graues & seueri.* Distinctiuncula igitur mutanda, scribendumque *Homines veteres.* *Seniores Tribuni.* II. in Verr. *Cicero aliter interpunctus.*

,, *Sedentes seiuncti.*] Hoc vult, senos & senos discretos fuisse & interuallis diuisos: eo fine, vt quique ad se vocarent & seponerent suos.

,, *Tribus sortiuntur.*] Itáne Tribus? at ego classes & centurias exspectabam, quia secundùm eas, imò ex eis milites lecti. Verum est: sed & hoc quoque, in omnibus comitiis centuriatis populum diuisum fuisse per Tribus: at in ipsis deinde tribubus, centuriæ & discrimen classis. Crede hoc (ne longiùs à re abeam) facilè & proli- *Quomodò è tribubus lectio.* *Et è classibus.*

xè aliter docturo. Sed ecce in ipsâ nostrâ re quòd iam
Lib. IIII. olim tribus, Liuius satis auctor: *Dilectum haberi non ex toto populo placuit, decem tribus sorte ductæ, ex his scriptos Juniores duo Tribuni ad bellum duxêre.* Hoc ille non longè post Decemuiros exactos. Et nota inibi, non omnes semper tribus vocatas ad Dilectum, si exigua aliqua manus scribenda. Quid opus, cùm tam multæ (XXXV. erant) & tam frequentes? quod ex censibus posterioris æui satis liquet. At quęras, Cur hîc sors adhibita? cur non hanc illámue vocabant, arbitrio Consulum? Caussâ duplici, vel vt æmulatio tolleretur, ne hæc posthabita illi videretur: aut querela, ne ista aut alia onerari, si fortè dilectus non iret per omnes.

„ *Singillatim.*] Ita capio, vt non solùm alia post aliam sorte ducta sit, sed etiam Capitolium ingressa. Nam iunctim plures aut omnes non ceperit locus. Et opus laxitate aliquâ, vt Consules præsiderent, Tribuni sederent, milites seiungerentur componerenturque.

„ *Ex eâ verò eligunt.*] En iam electio, nec sortis vltrà mentio. Tribus sic vocata in centurias suas iuit, omissis tamen senioribus: quos aduocari in superuacuum, nihil opus. Ex singulis tum centuriis, & pro censu ac classe, milites citati nominatim. Dico *nominatim*: & aliquoties in hac re leges. Itaque Tabulas ad manũ fuisse opus est, in quibus nomina, ætates, & opes. Ista igitur electio: nec aliter potuit, aut debuit. Appianus tamen immutatum id ostendit bello Hispanico L. Lucullo Consule, qui fuit annus vrbis DCII. Ait: καὶ στρατιὰν εὐθὺς ἐκλήρουν ἐς Ἰβηρίαν, τότε πρῶτον ἀντὶ καταλέξεως: *Et exercitum sorte scripserunt in Hispaniam, tunc primùm loco dilectus.* Obserua, atque etiam quam edit caussam. *Cùm enim multi,* inquit,

Ratio & modus eligendi.

Sorte aliquando capti.

In Iberic.

inquit, *accusarent Consules quod iniustè & iniquè dilectus haberent, & quosdam ad leuiores aut minùs periculosas expeditiones caperent, visum tunc Senatui sorte milites scribere.* Caussa speciosa, nec ambigo quin sæpe vera. Sicui enim factum vellent Consules, non in longinquam eum aut asperam militiam scribebant, sed reseruabant in mitiorem, vt *per opida militiam expleret* (vtar Taciti verbis in re simili) *nitidus & quæstuosus.* Cùm id sæpiculè fieret, animaduersum, & publicè culpatum. Sed enim duo hîc quæro. Prius, an tunc primùm milites sorte capti? Negat Valerius, qui adhibet in dilectu M. Curij, ætatibus aliquot antè. *M. Curius*, inquit, *Consul cùm dilectum subitò edicere coactus esset, & Iuniorum nemo respondisset, coniectis in sortem omnibus tribubus, Polliæ quæ proxima exierat, primum nomen vrnâ extractum citari iussit.* Vides sortitionem tribuum fieri, nec id tantùm, sed ipsum nomen extrahi vrnâ. Respondeo, id hîc præter morem paullò, atque ex occasione factum. Res enim subita fuit, & scripti velut in tumultu, non curioso dilectu, sed sorte. Itaque vocauit, & sortitus est tribus, ex tribu quæ prima, hunc aut illum iuuenem. Siluerunt & detractarunt. Quid ipse? exemplo & seueritate esse opus vidit. Ergo iterùm (ne in primam illam tribum aut citatos videretur destinatò sæuire: siue etiam vt locus pœnitentiæ esset) iterùm inquam tribus coniecit in sortem. Tum proxima (nota *proxima*, id est secunda: alioqui certè hæc *prima* esset, atque ita scribenda) exiit Pollia. Ex hac ipsâ, vt omnia sorti permitteret, & nequis diceret se in plurium culpâ eximiè electum ad pœnam, iterùm militem sortitus est: & quem sors dedit, vocauit. Renuentem, vendidit. Ergo rarum hoc exemplum, nec nisi in re tu-

Valerij locus excussus.
Lib. VI. cap. III.

multus. Alterum, super quo ambigo, An posteà sortitio ista semel vsurpata manserit? Minimè. ipse Appianus admonet, quinquennio circiter pòst rediisse eos ad morem solitum: & *Fabio Æmiliano permissum, vti militum dilectus iterùm haberet*: verè dico dilectus. Sub hoc tempus Polybius vixit: ideoq; nec sortem iam agnoscit.

Sors statim desita.

„ *Quattuor iuuenes, ætate & habitudine propemodum æquales.*] An id ex aspectu, an è tabulis? Imò verò è tabulis. Nam vt ætatem ex aspectu diiudicare potuerint; non certè censum, cuius habita maximè ratio. Et ait, *iuuenes*: significans, quòd ab infimo genere militum orsi, id est, Velitari. In hac autem citatione seruatum per religionem, vt primus miles boni nominis esset. Captabant enim ex eo omen. Cicero: *In dilectu Consules obseruant, vt primus miles fiat bono nomine*. Festus: *Lacus Lucrinus in vectigalibus publicis primus locatur eruendus* (puto, *fruendus*. nec terram aut rudera quotannis, sed pisces ex eo fructumque capiebant) *ominis boni gratiâ, vt in dilectu censúue primi nominantur Valerius, Saluius, Statorius.*

E tabulis lecti.

Miles bono nomine.

1. de Diuinat.

„ *Primi electionem faciunt Primæ legionis Tribuni.*] Negari non potest, quin hæc commoda & ingeniosa electio, & vt viri ac vires æqualiter in legiones distribuantur, sine querelâ.

DIALOG. IIII.

Quædam Polybio non dicta. Subitarij milites. Pœna & coercitio non parentium. Item de Vacationibus.

ABSOLVI Polybiana hæc & illustraui: éstne quod requiras? AVD. O te benignum! vtar hac comitate, & subiiciam quod animo voluo. Vtrum semper curiosus

curioſus hic Dilectus? & in omni bello? LIPS. Minimè. Pone in vicino hoſtem: pone repens alibi periculum, & auxilium ſubitò ferendum: omittebant tribus, centurias, ſortes, & militem confuſè ac raptim capiebant, educebant. Id genus *Subitarios* vocabant. Liuius: *Senatum Conſules vocant, iubentur ſubitarium ſcribere exercitum, atque in Algidum ducere.* Idem: *Hernici & Colonia Antium dare Quinctio ſubitarios milites (ita tum repentina auxilia vocabant) iuſſi.* Ac ſolent iſtos ſcribere in tumultu. Liuius: *Senatum cenſere ſubitarios milites tumultus cauſſâ conſcriptos primo quoque tempore dimitti.* Atque ita ſcribere, vt ſine diſcrimine aut excuſatione ſæpe cogerentur, iuuenes ſeneſque. Liuius: *Iuſtitium indici, Dilectum omnis generis hominum haberi Senatus iuſſit.* Iterùm: *Nec Iuniores modò conſcripti, ſed Seniores etiam coacti nomina dare, vt vrbis cuſtodiam agerent.* Et alibi: *Dictator omnes Iuniores nullo detractante militiam, ſacramento adegit.* Tale fuiſſe dico in M. Curij dilectu, de quo ſuprà: & ideò ſortem adhibitam, non electionem, quia res feſtina. Satis tibi factum? AVD. Hîc ſatis: poſco aliud. Dixiſti citatos nominatim ſingulos: quid ſi non prodirent? & quæ coactio? LIPS. Iure hoc quæris, & miror Polybio omiſſum: ſed ego reponam. Inuenio igitur pronos interdum & ſpontaneos valdè in militiam fuiſſe, interdum contrà. Pronos, cùm aut dux gratioſus. vt de Q. Fabio Liuius: *Concurſus inde ad Conſulem factus omnium fermè Iuniorum, & pro ſe quiſque nomina dabant. Tanta cupido erat ſub eo duce ſtipendia faciendi.* Aut bellum aliquod in ſpe lucri. vt de bello Perſico idem Liuius: *Licinius veteres quoſque ſcribebat milites, & multi voluntate nomina dabant, quia locupletes eos videbant*

Neglectus interdum dilectus.

Et ſubitò ſcripti.

Lib. III.

Ibid.

Lib. XI.

Lib. X.

Lib. V.

De citatis, qui.

Interdum volentes.

Lib. X.

Lib. XLII.

qui priore bello Macedonico, aut aduersus Antiochum in Asiâ, stipendia fecerant. In his talibus igitur vix citatione opus. At contrà in aliis, & sæpe citati ad nomen nec respondebant. Propria ea hîc locutio. Liuius: *Iuniores cùm sine prouocatione imperium esset, ad nomina responderunt.* Et sæpe in eodem. Dionysius alibi vertit, προσιέναι τῇ καταγραφῇ, *accedere ad dilectum*: quia non voce solùm & responso, sed corpore & progressu se sistebant Tribunis. Sicut contrà, non respondebant, qui silebant & se subtrahebant. Sed nunquid pœna his talibus? fuit. Polybius nec id dixit: ego breuiter, siquid lêgi alibi aut collêgi. Ac video esse qui de *Multâ* hîc suspicentur, quia Varro ita apud Agellium: *M. Terentius Varro, quando citatus neque respondit, neque excusatus est, ego ei vnum ouem mulctam dico.* Sed profectò pro reliquâ seueritate in militiâ, leue istud & lene sit: ac potius Varroniana ceperim de citatione iudiciariâ & ad magistratuum tribunal. In Dilectu quidem reperio coërctionem magis arctam, & pœnam non mulctam. Primùm *Vincla*, vt in Dionysio: Πολλοὺς τῶν πολιτῶν ἐκέλευσαν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγειν: *Multos ciuium iusserunt* (ipsi Consules) *in vincla & carcerem duci.* Itaque prehendi eos iubebant, & sic in Liuio: *Quemcunque lictor iussu Consulis prehendisset, Tribunus mitti iubebat.* Nam Tribuni etiam, prauo certamine, sæpe interueniebant, & vim Consularem frangebant. Legas & collum iis tortum, vt scilicet ducerentur. In eodem Liuio: *Hoc decreto Consul armatus, cùm paucis appellantibus Tribunum collum torsisset, metu ceteri sacramento dixêre.* Sed & interdum *Virgæ* adhibitæ in contumaces. Liuius: *Acerbitas in dilectu, non damno modò ciuiũ, sed laceratione corporum, partim virgis cæsis qui ad nomina*

Marginalia: *Interdum refractarij.* — *Respõdere ad nomen.* — Lib. III. — Lib. VIII. — *Pœna detractantiũ* — *An Mulcta fuerit?* — Lib. XI. cap. I. — *Potius vincla.* — Lib. X. — Lib. III. — Lib. IIII. — *Et verbera.* — Lib. VII.

"collum torsisset" Metonymicâ quâdam "collum" pro loco posi[illegible]

mina non respondissent, partim in vincla ductis, inuisa erat. Sed interdum, nec nisi à Consulibus immodicè seueris. Magis illud, quod ibidem tangitur, *Damno* affectos ciues: id est, direpta aut vendita eorum bona. Dionysius hoc diducit, & copiosè narrat de Valerio & Fabio Consulibus, qui dilectum extra vrbem habebant (nouo more) ne potestas eorum à Tribunis interpellaretur. Atque illi, inquit, *eos qui non parebant, si ipsos ducere non poterant* (absentes scilicet) *in bonis damno afficiebant. Qui prædia agrósque habebant, excidebant, deÿciebant; qui in conducto habitabant, eorum agebant ferebántque supellectilem, boues, pecora, iumenta, & instrumentum omne rusticum.* Imò verò interdum *extremâ pœnâ* affecti, & morte ciuili, id est venundati in seruitutem. Valerius: *Tunc M. Curius, præfatus non esse opus reip. eo ciue qui parêre nesciret, & bona eius & ipsum vendidit.* Varro in hoc ipso facto: *Curius Consul, in Capitolio cùm dilectum haberet, nec citatus in tribu ciuis respondisset, vendidit tenebrionem.* Vterque, vt vides, clarè de venditione eius. Eò miror in Liuij epitomâ scriptum: *Curius Dentatus cùm dilectum haberet, eius qui citatus non respondebat, bona vendidit.* Bona tantùm? mutilum arbitror, & iuuat lectio scripta: *bona primus vendidit.* Imò verò, *bona primùm, mox eum vendidit.* Sic aut fuit, aut esse debuit: & adfirmat hunc ordinem Valerius, qui multa sua è Liuio hausit. Sed hæc quidem pœna acris, & rara: ab Augusto tamen etiam vsurpata in eo, qui *duobus filiis adolescentibus, caussâ detrectandi sacramenti, pollices amputasset, ipsum* (ait Suetonius) *& bona subiecit hastæ.* Sed idem Augustus detractantes militiam, & bonis & famâ mulctauit, apud Dionem, sortitione tamen factâ. Καὶ ἐπεὶ, inquit, μηδεὶς

Bonorum ablatio.

Lib. VIII.

Libertatis ademptio. Lib. VI. cap. III.

Apud Non. in Tenebr.

Lib. XIIII.

Expleta Liuij Epitome.

In August. cap. XXIIII

Ignominiosi facti refractarij Lib. LVI.

τῶν

τῶν τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν ἐχόντων καταλεχθῆναι ἠθέλησεν, ἐκλήρωσεν αὐτούς, καὶ τῶν μὲν μηδέπω πέντε καὶ τριάκοντα ἔτη γεγονότων τὸν πέμπτον, τῶν δὲ πρεσβυτέρων τὸν δέκατον ἀεὶ λαχόντα, τήν τε οὐσίαν ἀφείλετο καὶ ἠτίμωσε: *Et quoniam Iuniorum nemo in militiam allegi vellet, sortitus est eos: & eorum qui nondum quinque & triginta annos explessent, quintumquemque; eorum qui maiores, decimum sorte ductos, & bonis priuauit, & infamiâ notauit.* Vbi discrimen pœnæ factum in ijs qui minores trigintaquinque annis, quia hæc ætas pauciorum stipendiorum, & vegeta maximè, & gestire ad militiam debebant. Ista olim. & agnoscit Lib. IIII. De re mil. Menander I.C^tus^. illam seruitutis pœnam, etsi æuo suo mutatam. *Qui ad dilectum olim*, inquit, *non respondebant, vt proditores libertatis, in seruitutem redigebantur: sed mutato statu militiæ, recessum à capitis pœnâ est, quia plerumque voluntario milite numeri supplentur.* Habes pœnas. Tribunicia intercessio. quas tamen sæpe Tribuni tardabant, aut tollebant. Illi enim intercedebant, & de caussis etiam cognoscebant. Itaque hac arte dilectus sæpe impediebant, cùm aliquid Lib. III. à Patribus vellent expressum. Liuius: *Tribuni, suo more, impedire dilectus.* Lib. VIII. Dionysius: *Et cùm nomina*, inquit, *non darent, impotentes erant Consules eos iuxta leges punire.* Προειστήκεσαν γὰρ τοῦ πλήθους οἱ δήμαρχοι, καὶ κωλύσειν ἔμελλον εἴ τις ἐπιχειρήσειεν ἢ τὰ σώματα τῶν ἐκλιπόντων τὴν στρατιὰν ἄγειν, ἢ τὰ χρήματα φέρειν: *Stabant enim pro plebe Tribuni, & impedituri erant si quis tentasset aut corpora eorum ducere qui militiam detrectabant, aut bona auferre.* Atque obiter Cognitio caussarum istîc nota duplicem illam pœnam. Sed & cognitio ipsa Lib. XXIIII sæpe ad Tribunos tracta. vt in Liuio: *Cùm milites Tribunos plebeios adissent, vti caussas cognoscerent eorum quibus aut emerita stipendia, aut morbus caussæ essent, quò minùs*

nus militarent. Etsi prima & propria hæc cognitio Consularis. Ipse Liuius: *Centuriones citati Tribunos plebis appellarunt. duo ex collegio ad Consules reijciebant, eorum cognitionem esse debere quibus dilectus quibúsque bellum mandatum esset. Ceteri cognituros se de quo appellati essent, aiebant. & si iniuria fieret, auxilium ciuibus laturos.* Et statim addit: *Ad subsellia Tribunorum res agebatur.* Coercita tamen interdum hæc Tribunorum licentia, præeunte decreto Patrum. In Liuio: *Tribunos plebis non placere caussas militares cognoscere, quò minùs ad edictum conueniretur.* At enim haud iniuriâ quæres, Quæ caussæ igitur iustæ ad detrectandum? Triplices. nam & hoc huic notitiæ addam. Prima, *Vacatio.* atque ea triplex, ab *Ætate*, ab *Honore*, à *Beneficio.* Ab ætate, vt cùm aliquis supra quinquagesimum annum, siue impleuit stipendia sua seu non impleuit (puta non scriptum semper, aut aliâs ægrotasse) is talis vacat. Suprà dictum. Ab honore, vt siquis in magistratu, aut sacerdos. Nec enim aut illi à rep. aut isti abducti à sacris. De illis ratio & exempla dictant; de istis & auctoritas: Nam Plutarchus clarè, θέσθαι νόμον ἀφεῖσθαι τοὺς ἱερεῖς τῆς στρατιᾶς, χωρὶς ἂν μὴ γαλατικὸς ᾖ πόλεμος: *legem positam, quâ soluebantur militiâ sacerdotes, nisi si Gallicum bellum esset.* Iam à Beneficio, vt si cui Senatus populúsve dedisset. Factum id sæpe pro meritis, aliâs in annos, aliâs in æuum. In annos, vt apud Liuium, *Prænestinis militibus Senatus duplex stipendium, & quinquennij militiæ vacationem decreuit.* In quinque ecce annos decreuit, qui de legitimo stipendiorum numero deducerentur. Aliâs tamen largiùs, & in æuum. vt apud Ciceronem indefinitè, *P. Vatienus & agro à Senatu, & vacatione donatus est.* Apud eundem: *Militibus*

Propria Consulum. Lib. XLII.

Lib. XXXIV

Caussæ detrectandi.

Vacatio.

Senes immunes.

Magistratus & Sacerdotes.

In Camillo.

Et quibus indultum.

Lib. XXIII.

Lib. II. de Nat. deor.

Philip. V.

 veteranis,

veteranis, qui libertatem populi R. defendissent, his liberísque eorum vacationem militiæ esse. Ista Senatus, sed dedit & populus. vt apud Liuium: *Consul cum Tribunis plebis ageret, vt P. Æbutio emerita stipendia essent, neu inuitus militaret.* Atque hæc de primâ caussâ, quæ est Vacatio. Altera, *Emeritum.* Qui enim stipendia sua viginti finisset, tutò non dabat nomen. Suprà dictum. Caussa tertia, *Morbus aut Vitium,* quæ latè patet. Nam & manci aut debiles, non habiles ad militiam iudicati: & nominatim ij, quibus pollices aut digiti non essent. Ex Suetonio suprà adduxi de patre miti & immiti: & simile in Valerio, *C. Vettienum sinistræ manus digitos, ne bello Italico militaret, sibi abscidisse.* Nota, *sinistræ* etiam. quid ita? quia ea manus inepta tunc ad scutum tenendum, sicut dextra ad gladium. Ammianus de Gallorum moribus: *Nec illorum quisquam, vt in Italiâ, munus Martium extimescens pollicem sibi præcidit, quos iculariter Murcos appellant.* Sed & Menander I.C[tus]. *Eum qui filium debilitauit, dilectu per bellum indicto, vt inhabilis militiæ sit, præceptum Diui Traiani deportauit.* Dixi hoc genus latè patuisse: addo & fraudes interuenisse. Ideò non statim accepta quæcunque caussa, sed discussa. sæpe & plurimùm ante bellum, interdum post illud. Liuius: *Cognitio vacantium militiæ munere post bellum differtur. ita dubij quoque inclinant ad nomina danda.* Idem alibi: *Consules in concione pronunciant, tempus non esse caussas cognoscendi. omnes Iuniores posterâ die, primâ luce, in Campo Martio adessent. cognoscendis caussis eorum qui nomina non dedissent, bello perfecto, se daturos tempus. pro desertore futurum, cuius caussam non probassent.* His talibus volentes reddebant etiam non volentes. Nec verò

Lib. xxxix.

Item Emeriti.

Item morbidi vel defecti.

Lib. vi. cap. iii.

Lib. xv.

L. iii. De re milit.

Lib. iiii.

Lib. iii.

dilatæ

dilatæ solùm caussæ, sed & sublatæ. Hoc in magno tumultu, & cùm publicum discrimen. Liuius: *Cùm, quod per magnos tumultus fieri solitum erat, iustitio indicto, dilectus sine vacationibus habitus esset.* Eidem rei Cicero: *Grauius esse Tumultum quàm Bellum vel hinc intellegi potest, quòd bello vacationes valent, tumultu non valent.* Quidam ibi libri *bello Gallico* edunt, non rectè. Nam id profectò olim eximium, & habitum ferè pro tumultu. Liuius: *Mamercinus Consul, cui bellum Gallicum euenisset, scribere exercitum sine vllâ vacationis veniâ iussus.* Ipse Cicero, iam suo æuo: *Consules duas Gallias sortirentur, dilectus haberetur, vacationes ne valerent.* Atque etiam aliâs in metu id factum, & caussæ pro non caussis. Liuius: *Exercitus ex Caussariis Senioribúsq; à L. Quinctio scribitur, qui vrbi mœnibúsque præsidio sit.* Caussarios istîc dicit, quibus morbus aut talis caussa, & à Senioribus distinguit. Seneca in hanc mentem scripsit, *In animo nostro esse caussarias partes, quibus adhibenda curatio sit.* nempe morbidas & vitiosas. Nec aliter Sex. Empiricus *Caussarium dentem, Caussarium oculum*, qui afficitur & dolet. Ipsa *Caussaria* missio nomen habet istinc.

Sublatæ caussæ in tumultu. Lib. VII. Lib. VIII. Lib I. ad Attic. Lib. V. Lib. VI. *Caussarij pro morbidis.* Epistol. LXIX.

DIALOG. V.

Equitum dilectus. genera & discrimen. De equo publico accuratè dissertum, & transuectione.

HÆC de Dilectu peditum Polybius: Equitum adiungit.

Μετὰ ταῦτα τοὺς ἱππεῖς, τὸ μὲν παλαιὸν ὑστέρους εἰώθεσαν δοκιμά-

Olim quidem equites solent legere post pedi- POLYB.

ζειν ἐπὶ τοῖς τετρακισχιλίοις. διακοσίοις. νῦν δὲ προτέρους, πλουτίνδην αὐτῶν γεγενημένης ὑπὸ τοῦ τιμητοῦ τῆς ἐκλογῆς, καὶ ποιοῦσι τριακοσίους εἰς ἕκαστον στρατόπεδον.

tes, nunc verò priores capiunt, iuxta opes ſecretione eorum à Cenſore factâ. & conſtituunt in quamque legionem trecentos.

Pauca verba, ſed nobis ad lucem totius rei diffundenda. Primùm de tempore lectionis notat, id variaſſe. &

Tempus huic dilectui.

„ *Olim*, inquit, *ſolent legere poſt pedites.*] Credo ideò, quòd facilis iſta lectio, nec ita vt peditum operoſa. Seruabant igitur in finem. Mutatum tamen ſub Polybij æuum, vt indicat: quâ cauſsâ? an non ambitione? & quia vt dignitate præibant, ſic ipſâ lectione voluerunt.

„ *Juxta opes ſecretione eorum à Cenſore factâ.*] Oſtendit quomodo lecti, & facile id fuiſſe, quippe è corpore vno. Nam Cenſores iamantè, equites à reliquis ſepararant, & in tabulis habebant hoc genus. Separarant, inquit, ab opibus: id eſt, quicunque *quadringenta* habebant, & vita non improbabatur, in equites referebant.

Duplices equites. Priores equo publico.

Lib. XXXIII cap. I.

Sed tamen hîc ſciendum, ipſorum equitum duplex etiam corpus fuiſſe: alios Equo publico, alios ſine eo. Illi vetuſtiſſimi, & propriè ac ſoli equites olim dicti. Plinius: *Anuli planè medium ordinem tertiúmque plebi & patribus inſeruere, & quod antè militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt.* Significat, ſolos equites dictos olim ab ipſâ re, & quibus militares ſiue publici equi: ſed poſteà ac ſuo æuo, omnes quibus anuli aurei, pecuniæ indices ac teſtes. *Indices*, inquam: & hoc legi quàm *iudices* malim. Pro eâdem ſententiâ idem Plinius: *Equitum nomen ſubſiſtebat in turmis equorum*

Leuis emẽdatio in Plinio.

Ibid.

rum publicorum. Et Festus: *Equitare antiqui dicebant, equo publico merere.* Certum igitur hoc genus, & mansit ad inferiora tempora distinctum. Cicero in Antonium: *Altera statua est equitum Romanorum equo publico.* Et in lapidibus Principum æuo, sæpe occurrit inter dignitates. Asconius eos *Militares* dixit: *His decem annis, victore Sullâ, spoliatus est populus Romanus iudicandi iure quod habuit per equites Romanos militares.* Non quia soli tunc isti, sed quia necessariò & plurimùm militabant: & quibus equus publicus non esset, poterant etiam inter pedites merere. Sed olim isti soli videntur in equis militasse: quod tamen mutatum, & bello Veienti etiam alij in eam militiam admissi. Liuius originem rei sic aperit: *Cùm repente quibus census equestris erat, equi publici nondum erant aßignati, Senatum adeunt, factâ dicendi potestate, equis se suis stipendia facturos promittunt.* Atque addit, gratum id Senatui fuisse, & *equis certum numerum æris aßignatum: túmque primùm equis merere equites cœpisse.* Quid vult in eâ clausulâ, nisi tunc primùm institutum vt etiam alij quibus census equestris esset, etiamsi equos publicos non haberent, tamen militarent & æra mererent? Sed æra, non vt illi Equo publico, sed, ad exemplum peditum, annua stipendia, nec nisi cùm militarent. Hanc equidem mentem puto, & conditionem priorum illorum meliorem, aut certè digniorem. Nam accipiebant è publico pecuniam & ad emendum equum, & ad alendum: illam semel, hanc annuam. estq́ue vtraque summa à Liuio in censu Seruiano (tam vetus res est) sic expressa: *Ad equos emendos dena millia æris ex publico data; & quibus equos alerent viduæ attributæ, quæ bina millia æris in annos singulos penderent.*

Philip. VI.

Militares equi.

Lib. V.

Quando equo suo merere cœperint.

Summa ad equum publicum.

Lib. I.

rent. Habes *dena millia* ad emendum, id est Philippicos nostros circiter centum: *bina millia* ad alendum, id est Philippicos viginti. Satis grandis, pro illo æuo & opibus, vtraque summa, nisi quod tamen onera huic militiæ plura adiuncta, calones, equi aut muli sagmarij, ornamenta, & talia. Sed in summâ priore abire à nobis

VII. de LL. Varro videtur, qui clarè definit, *Equum publicum mille*

Varronis locus aduersarius. *assariûm esse*. Atqui *decem millium* è Liuio verum esset, & puto notâ numerali immissâ sic legendum: *Equum*

Fortè corrigendus. *publicum* x. *mille*. At in alterâ summâ concors testimonium Catonis reperio apud Charisium, ex Oratione *quâ suasit vti plura æra equestria fierent*. Ex eâ adfert: *Nunc ego arbitror oportere restitui, quo minus duobus millibus ducentis sit ærum equestrium*. Credo & hîc immissâ negatione scribendum: *oportere institui ne quo minus*. Augeri enim vult & suadet (titulus indicat) æra equestria, atque ita *ducenta* illa addit. Ipsa autem vetus summa in eodem Catone, ibidem: *De æribus equestribus, de duobus millibus actum est*. Atque hæc de præmio: nisi quis malit Catoniana illa ad numerum ipsum referri equitum, & vt suaserit tot æra institui, totidemque capita quæ haberent. Non absurdum sit: nec longè ab hoc

Quot fuerint equo publico. numero fuisse arbitror illo æuo. Seruius quidem rex *octodecim centurias* instituit, ex Liuio: & quanquam intrà numerum illum manserint, tamen ipsę Centuriæ largiter & valdè auctæ. Adeò vt Dionysius suo æuo (id est Augusti, & circâ) ad *quinque millia* numeret eorum qui-

Præstãtia Romanorum equitum. bus equus publicus esset. Magnæ vires. nec frustrà iis fisi Romani, quod apud Liuium Perses indicat, qui leui

Lib. XLII. equestri prœlio victor suos excitat: *Præiudicatum euentum belli habetis. meliorem partem hostium, equitatum*

Roma-

Romanum, quo inuictos se esse gloriabantur, fudistis. Nec tamen temerè aut omnes ad equum publicum rescripti, sed cum dilectu & examine etiam morum. In Excerptis Glossarij veteris lêgi: *Dicente quodam esse sibi substantiam equestris dignitatis, sed cùm equum publicum peteret, prætermissum se esse; securum crimine quod ipsi concitauerunt: Hadrianus dixit, Qui equum publicum petit, emendatus esse debet, cetera autem vitæ tuæ ipse probabis.* Itaque non Consul aut Imperator, sed Censor olim eum dabat: iudex scilicet morum. In Liuio, de Sex. Ebulio, cui præmij loco Vacatio data: *Ne inuitus militaret, néue Censor ei equum publicum aßignaret.* Atque illeipse Censor, cùm iam haberent, recognoscebat, & siquid vitij in iis, adimebat. Liuius: *His superioribúsque illis equi adempti, qui publicum equum habebant*: quod de Censoriis notis narrat. Aspexitque eò Persius:

Censorémue tuum vel quod trabeate salutas.

Obiter ad Transuectionem etiam alludens, quam trabeati solent obire. Sed ibi Commentator vetus: *Cognitio equitum Romanorum Censoribus erat subiecta, quæ nunc Consulum est officij.* Miror de Consulibus, nec exemplum lêgi: sed Principes ipsos id vsurpasse inferiobus temporibus, satis clarum. Suetonius in Caligulâ: *Equites Romanos seuerè curioséque recognouit, palàm adempto equo quibus aut probri aut ignominiæ aliquid inesset.* Et in eodem scriptore alibi exempla. Faciebat ad hoc examen ipsa Transuectio, propria equitũ istorũ pompa: de quâ operæ pretium audire Dionysiũ loquentem: *Pugnæ*, inquit, *ad Regillum plura monumenta sunt, sed antè omnia insigne, pompa & transuectio equitum Romanorum qui equum publicum habent. Ii per centurias & turmas*

Vita spectata in istis.

Censor assignabat.

Lib. XXXIX.

Idẽ recognoscebat.

Lib. XXIIII.

Posteà Princeps.

Cap. XVI.

Trãsuectio eorum.

Lib. VI.

mas

mas diuisi, ordine equis insidentes vehuntur omnes quasi è pugnâ venientes, ramis oleæ coronati, & purpureas palmatas togas induti, quas Trabeas dicunt. Incipiunt autem ab æde quadam Martis extra vrbem sitâ, transeuntésque cùm alia loca vrbis, tum forum, & ædem Castorum prætereunt, interdum ad quinque virorum millia, gerentes præmia & dona militaria quæcumque à Ducibus in bello acceperint. Egregium sanè dignúmque magnitudine imperij spectaculum. Clarè & liquidò omnia habes: quæ apud alios breuiùs. vt apud Valerium: *Trabeatos equites, Idibus Iuliis Q. Fabius transuehi instituit.* Apud Liuium: *Ab eodem* (Fabio) *institutum dicitur, vt equites Idibus Quinctilibus transueherentur.* Sed & Plinium in viris illustribus: *Fabius Rullianus primus instituit, vt equites Romani Idibus Quinctilibus ab æde Honoris, albis equis insidentes in Capitolium transirent.* Qui tamen ab *æde Honoris* eos deducit, at Dionysius à *Martis*: concilies, quòd Honoris ædes extra portam Collinam fuerit, nec longè ab eâ Martis. Idem in *albis equis* omnes collocat: & quis credat tot vnius coloris fuisse? quáue caussâ? Rescripserim: *alti equis insidentes.* nec aliud vult quàm sublimes & conspicuos fuisse in equis. Quod etiam in Dionysio est de *oleaginis coronis*, idem in Plinio: *Oleæ honorem Romana maiestas magnum tribuit, equitum turmas Idibus Iuliis ex eâ coronando.* Ait *Turmas.* incessisse igitur apparet turmatim, idque sub vexillis. E Tacito est colligere, qui inter honores mortuo Germanico decretos refert: *Vti turmæ Idibus Iuliis imaginem eius sequerentur.* De hac ipsâ Transuectione Valerius capiendus: *Equestris verò ordinis iuuentus, omnibus annis bis vrbem spectaculo sui sub magnis auctoribus celebrabat, die Lupercalium,*

[Marginal notes: Lib. II. cap. II. — Lib. IX. — *Plinij à Dionysio dissensus.* — *Ille & correctus.* — Oleâ coronabantur. — Lib. XV. cap. IIII. — *Per Turmas & vexilla diuisi.* — II. Annal. — Lib. II. cap. II.]

lium, & Equitum probatione. Et qui hîc *magni aucto-res?* puto vel ipsi qui præibant & ducebant, è primoribus ciuium: vel potius qui instituerunt, vt Romulus Lupercalia, Fabius Transuectionem. Quam nunc *Probationem* Valerius dixit, quia, vt tetigi, in eâ examen & discussio vitæ. Suetonius clarè: *Augustus equitum turmas frequenter recognouit, post longam intercapedinem reducto more Transuectionis. Sed neque detrahi quemquam in transuehendo ab accusatore passus est, & senio vel aliquâ corporis labe insignibus permisit, præmisso in ordine equo, ad respondendum, quoties citarentur, pedibus venire.* Vides in ipsâ Transuectione accusatos, citatos, imò & detractos ignominiosè, quod tamen Augustus fieri vltrà interdixit. Spectat eò Ouidij carmen excusantis se apud Augustum:

Probatio eadē Trāsuectioni.

cap. XXXVII

Ouidius explicatus

At memini, vitámque meam moré sque probabas
Illo, quem dederas, prætereuntis equo.

Lib. II. Trist. Eleg. I.

Et tu, inquit, sæpe in Transuectione tacitus me probasti, cùm transirem & præteruehérer, nemine accusante: transirem illo ipso equo, quem tu assignaras. Iterùm idem:

Carmináque edideram, cùm te delicta notantem
Præterij toties irrequietus eques.

Ibid.

Eodem *Prætereundi* verbo vtitur, & palàm indicat neminem se stitisse. Hærebant enim & quiescebant accusati: quo sensu fortasse illud *irrequietus* adiunctum. Etsi quidem malim, & verius arbitror, *ille quietus*: nempe ingenio & vitâ talis, in otio, ac nemini molestus. Quòd si igitur sine culpâ; abibant, & *equum traducebant*: si aliter, sistebant & iubebantur *vendere equum.* Sollenne in vtrauis re vtrumque verbum. Valerius:

Fortasse correctus.

F *Traduc*

Lib. IIII. cap. I. *Traduc equum*, inquit, *Sacerdos, & lucrifac censoriam notam.* Liuius: *Claudius Liuium vendere equum iussit.* Lib. XLII. Et plura exempla, & in re censoriâ tibi prompta. Hæc igitur Transuectio, quæ ad ima etiam tempora mansit, etsi Neronis æuo aliquid in eâ mutatum. Dionis epitome ita narrat: In Nerone. καὶ γὰρ ἐν τούτοις ἤδη παρηνόμει, ὥστε καὶ ἀζώστους χιτῶνας ἐν τῷ δημοσίῳ ἐνδύεσθαι· λέγεται δὲ ὅτι καὶ οἱ ἱππεῖς οἱ ἐκ τοῦ τέλους ἐπὶ αὐτοῦ πρῶτον ἐφ' ἵπποις ἐν τῇ ἐτησίᾳ σφῶν ἐξετάσει ἐχρήσαντο. *Xiphilini locus & sententia euoluta.* Quæ verba, vt scriptio quidem ista est, sic reddidero: *Jam & in istis ita à moribus patriis abibat Nero, vt & discinctas tunicas indueret in publico. Feruntur & equites equo publico, sub illo primùm equis insidentes in recognitione annuâ, iis esse vsi* Sic inquam reddo, in nouam inopinatamque sententiam: cùm hactenus verterint: *Feruntur equites sub illo ephippiis primùm vsi*: quasi in Græco esset ἐφιππίοις. Atquin de ephippiis quis id credet? cùm constet sæculis aliquot * antè Romanos, & vulgò, iis vsos. * Vide lib. III. Dial. VII. Nostra sententia magis pro hac re. & vult equites depositâ sollenni trabeâ, tunicis solutis vsos, & Neronis exemplo in iis transuectos. Atque hæc de equo publico. quem confectis stipendiis restituebant, & reducebant ad Censorem. *Redditio equi.* Eius mentis Varronianum hoc fragmentum arbitror: *In castris permansi, inde caballum reduxi ad Censorem.* Non. in Caball. Et optimè de eo ritu Plutarchus, in Pompeio: *Mos est*, inquit, *Romanis equitibus, vbi legitima stipendia impleuerint, ducere in forũ equum suum ad Duumuiros, quos Censores appellant, & commemorantes Imperatores quosque sub quibus meruerint, militiâ solui.* Quod inibi factum etiam à Pompeio narrat: & Nummi in hanc rem hodieque exstãt. vt iste Claudij, in recognitione equitum:

Satis

Satis de hoc equo, quem lapides etiam memorant. vt: CN. POMPEIO: POMPEIANO. EQVO. PVBLICO. TRIBVNO. LEGIONIS. Iterùm: CVRATORI. REIP. MANT. EQVO. PVBL. PRÆF. FABR.

„ *In quamque legionem trecentos.*] De hoc numero commodiùs* infrà dicam. Lib. II. Dial. VI.

DIALOG. VI.

Sacramentum militiæ. Qui exegerint: quomodo datum aut dictum: quibus verbis.

DIlectui ciuium consequens est & adhæret Sacramentum. Itaque de eo Polybius sic adiungit: Tu verò lege.

Ἐπιτελεσθείσης δὲ τῆς καταγραφῆς τὸν προειρημένον τρόπον, ἀθροίσαντες τοὺς ἐπιλεγομένους οἱ προσήκοντες τῶν χιλιάρχων καθ' ἕκαστον στρατόπεδον, καὶ λαβόντες ἐκ πάντων ἕνα τὸν ἐπιτηδειότατον, ἐξορκίζουσιν ἦ μὴν πειθαρχήσειν καὶ ποιήσειν τὸ προσταττόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχόντων κατὰ δύναμιν. οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ὀμνύουσι καθ' ἕνα προπορευόμενοι, τοῦτ' αὐτὸ δηλοῦντες, ὅτι ποιήσουσι πάντα, καθάπερ ὁ πρῶτος.

POLYB. *Finitâ iam conscriptione ad modum dictum, Tribunimilitum suæ cuiusque legionis, eos congregantes & vnum ex omnibus maximè idoneum eligentes, Sacramento adigunt, Obtemperaturum se & facturum quidquid mandabiur ab Imperatoribus, iuxta vires. Reliqui autem omnes adiurāt singillatim prodeuntes, hoc ipsum affirmantes se facturos vt ille primus.*

Tribuni exigebāt.

„ *Suæ cuiusque legionis.*] Obserua legiones singulas iurasse, & apud suos quamque Tribunos. An non Consules ipsi exigebant? non appâret. tamen in verba eorum iurasse ipsos certum est, & iis obtemperaturos se, ad formulam mox dicendam. Sed Tribuni, vt alia vice Consulum, sic hoc quoque administrarunt.

Vnus è legione iurabat.

„ *Vnum ex omnibus maximè idoneum eligentes.*] Palàm & signanter hoc dicit, vnum ex totâ legione electum qui singula iuramenti verba conceperit præiueritque: alios deinde secutos, hoc saltem dixisse, *Iurare se idem.* Hoc est quod Festus notauerat: *Præiurationes facere dicuntur, qui ante alios conceptis verbis iurant, post quos in eadem verba iurantes tantummodò dicant, Idem in me.* Ita Polybius: sed in Liuio an non aliter? Nam ille, post seditionem Hispaniensem ad Sucronem: *Citati,* inquit, *milites nominatim apud Tribunos militum in verba P. Scipionis iurant.* De Tribunis, idem est quod in Polybio: sed de militibus *nominatim citatos* facit, & iurasse. Potest tamen flecti ad hanc sententiam, vt singuli citati & progressi, iurauerint in ea quæ vnus aliquis præisset. Si hîc aliter, factum nouiter esto, & maiori vinculo ob priorem fidem in seditione violatam. Tale aliquid in Appiano lego à Fimbriâ tentatum, cuius milites cùm ad Sullam spectarent, ipse, subornatis quibusdam, nouâ religione sacramenti adstringere voluit: ἐκβοησάντων δὲ τῶν Ενετῶν, ὅτι δέοι καλεῖν ἐπὶ τὸν ὅρκον ἐξ ὀνόματος, ὁ μὲν ἐκήρυττε τοὺς εὖ τι παθόντας ὑπ' αὐτοῦ: *clamantibus autem Venetis, oportere nominatim citare ad Sacramentum, ipse quosdam ex beneficiariis suis citabat.* Ecce & hîc nominatim vocandi erant, eodem illo fine. Sed enim in Appiani verbis qui isti Veneti? falsi, nec in suo loco: & rescriben-

Liuij locus expensus.

Et Appiani.

In Mithrid.

ſcribendum τῶν ὠνητῶν. quod eſt, *clamantibus corruptis illis & venalibus.* Rem & narratiunculam totam vide, agnoſces: & pretio quoſdam iam antè huc induxerat Fimbria, vt id vellent. Ergo viritim iurarunt plurimùm: neſcio an ſemper. Dixeris quòd per centurias etiam, ex Cæſare: *Petreius princeps in hæc verba iurat, ipſe idem Sacramentum adigit Afranium, ſubſequuntur Tribuni militum Centurionéſque: centuriatim producti milites idem iurant.* Sed potuit & in Centuriis præiuratio eſſe, & mox viritim coniuratio. Correctus Appianus. "jam ante" II. Ciuil. Centuriatim iurare.

„ *Obtemperaturum ſe & facturum.*] Formulam tangit Sacramenti militaris, vellem vt religiosè verba. Nam ea, quidquid quæſiuerim, parùm mihi certa ſunt. Dionyſius aliquoties commemorat, ſed verbis non iiſdem. Alibi ad Polybij hoc ſcriptum ferè accedit: Ὁ ϛρατιωτικὸς ὅρκος, ὃν ἁπάντων μάλιϛα ἐμπεδῶσι ῥωμαῖοι, τοῖς ϛρατηγοῖς ἀκολουθεῖν κελεύει ὅποι ποτ' ἂν ἄγωσι: *Sacramentum militiæ, quod omnium maximè Romani ſeruant, iubet ſequi Duces quocunque duxerint.* Alibi diſcedit, aut certè plura adiungit: Ἀκολουθήσειν τοῖς ὑπάτοις, ἐφ' οὓς ἂν καλῶνται πολέμους, καὶ μήτε ἀπολείψειν τὰ σημεῖα, μήτε ἄλλο πρᾶξαι μηδὲν ἐναντίον τῷ δήμῳ: *Secuturos ſe Conſules ad quæcumque bella vocauerint, neque ſigna deſerturos, neque aliquid aduerſum populum facturos.* Tria ibi complectitur. & poſtremum illud de Populo, nuſquam temerè legas: de Signis alterum, ſæpius. vt in eodem Dionyſio: τῶν γὰρ ἱερῶν ἔτι ταγμάτων κύριος ἦν τοῖς ϛρατιωτικοῖς ὅρκοις κατειργμένων, καὶ οὐδεὶς ἀπολείπεσθαι τῶν σημείων ἠξίου: *Sacrarum enim legionum dominus etiam erat, quæ ſacramento militari adſtrictæ, nec quiſquam ſigna relinquere auſit.* Vbi *ſacras legiones* nec intellego, nec retineo: tranſpono magis Græcam vo- Incerta ipſa verba Sacramēti. Lib. XI. Dionyſius vt concipiat. Lib. X. Lib. VI.

Correctus obiter. cem, & lego: τῶν ἱερῶν σημείων: & *Signis* addo, quæ dicta & habita ſacra. Ad hoc ipſum autem, de Signis in Sacramento, Seneca aſpexit: *Primùm militiæ vinculum eſt religio, & ſignorum amor, & deſerendi nefas.* Hæc ita in

Epiſt. XCVI.

Vti Liuius concipiat. Dionyſio: at in Liuio diuerſam etiam formulam reperio, & breuem iſtam: *Conuenturos ſe iuſſu Conſulum, neque iniuſſu abituros.* Hoc ille ſtatim à regibus pulſis ita prodidit, vbi P. Valerius Capitolium recuperat. Iterat & reponit ipſa verba in bello Punico ſecundo: *Milites tum primùm, quod numquam antè factum erat, iureiurando adacti à Tribunis militum, iuſſu Conſulum conuenturos, neque iniuſſu abituros.* Quid ais Liui? numquam antè id factum? Tu aliter docuiſti, & dedi iam totidem verba. Sed diſcriminat ipſe, etſi non ſine ambage & nodo.

Lib. III.

Lib. XXII.

Implicata Liuij ſcriptio. Nam ſubdit: *Ad eum diem nil præter Sacramentum fuerat, & vbi decuriatum aut centuriatum conueniſſent, ſuâ voluntate ipſi inter ſe equites decuriati, pedites centuriati coniurabant, Seſe fugæ atque formidinis ergò non abituros, neque ex ordine receſſuros, niſi teli ſumendi aut petendi, aut hoſtis feriendi, aut ciuis ſeruandi cauſſâ. Id ex voluntario inter ipſos fœdere, à Tribunis ad legitimam iuriſiurandi adactionem tranſlatum.* Dicit hîc duo. nec vinclum æquè validum fuiſſe, nec eadem verba. Non vinclum, quia Sacramentum & velut fœdus ſpontaneum quoddam inter ipſos erat, nec Tribuni adigebant. Non verba, quia formula tota diuerſa, nec quidquam ibi de ſequelâ Ducum aut Signorum. Ita hîc quidem Liuius: ſed quis cum Dionyſio conciliet, qui palàm de ducibus & ſignis habet? Quin habet etiam ipſe Liuius, vt dedi ſuprà. At inquies, non tamen iurarunt. Cur igitur idem Liuius ſic locutus? *Omnes qui in verba iuraſtis.* Item: *In verba*

verba sua iuratos centuriauit. Atque hæc olim, & diu ante Punica. Præfatus sum intricatè hæc scripta, nec ego plenè & ad meum votum extrîco. Implicat & aliquid L. Cincius apud Agellium, qui iuramentum aliud suggerit: *Cùm dilectus antiquitus fieret, & milites scriberentur, in iusiurandum eos Tribunus militum adigebat hoc modo. In magistratu C. Lælij C. F. Consulis L. Cornelij P. F. Consulis, in exercitu decémque millia prope furtum non facies* : & alia quæ addit aliena à iam dictis. Sed moneo, alterum hoc, & posterius priore iuramentum esse. Hoc enim præstabant iam milites, & educendi: imò, si* Polybium audimus, in ipsis iam castris: at illud prius, statim à conscriptione. Istud ad Disciplinam modò pertinuit; illud ad militiam ipsam. Alia etiam verba sub Impp. vt * alibi scripsi.

Lib. VI.

Lib. XVI. cap. IIII.

*In castrorum metatione.

* Ad Annal. Taciti.

DIALOG. VII.

Sociorum electio. Discrimen inter Auxilia. Præfectus eorum, & Quæstor.

DE ciuibus finiuit, & iam ad socios se confert. Vide, & lege:

Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς οἱ τὰς ὑπάτους ἀρχὰς ἔχοντες, παραγγέλλουσι ταῖς ἄρχουσι ταῖς ἀπὸ τῶν συμμαχίδων πόλεων τῶν ἐκ τῆς Ἰταλίας. ἐξ ὧν ἂν βούλωνται συστρατεύειν τοὺς συμμάχους, διασαφοῦντες τὸ πλῆθος καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὸν τόπον, εἰς ὃν δεήσει παρεῖναι τοὺς κεκριμένους.

Sub hoc ipsum tempus Consules denunciant magistratibus sociarum in Italiâ ciuitatum, è quibus auxilia & commilitium habere volunt, significántque iis & numerum, & diem, & locum in quem conuenire debeant quos legent. At verò

POLYB.

ciuitates

αἱ δὲ πόλεις παραπλησίαν ποιησάμεναι τῇ προειρημένῃ τὴν ἐκλογὴν καὶ τὸν ὅρκον, ἐκπέμπουσιν, ἄρχοντα συστήσασαι, καὶ μισθοδότην.

ciuitates ſimilem facientes iam dicto dilectum, itémque iuramentum adigentes, mittunt eos, Præfectum conſtituentes & Quæſtorem.

Pars altera Romanarum virium, ſocij, qui pari numero legionibus iuncti, aut & maiori. De horum igitur Dilectu quoque tangit, ſed breuiter, quia multa paria iam dictis.

„ *Sub hoc ipſum tempus.*] Nouorum Conſulum.

Latini in vrbe, nouo anno, aut antè.

„ *Denunciant magiſtratibus.*] Aut coram ipſis, aut eorum legatis, qui ferè tunc Romæ. Veniebant enim ſponte aut aduocabantur, ob has tales cauſſas. Liuius: *Conſul ſociis & Latini nominis magiſtratibus, legatíſue eorum qui milites dare debebant, edixit vt in Capitolio ſe adirent.*

„ *Sociarum ciuitatum in Italiâ.*] Tota Italia ſub hoc Polybij tempus ſubiecta Romanis, ſed ita vt in prouinciam nulla pars redigeretur: liberi manebant, ſuis legibus plerique & magiſtratibus (excipio paucas Præfecturas:) & *Socij* appellabantur, quaſi confœderati, & conſortes armorum. Diſcrimen autem inter *Socios & Auxilia*, apud eos qui ſignatè & cautè ſunt locuti: quòd Socij, ſemper Italici; Auxiliares, externi. Varro: *Auxilium ab auctu, cùm acceſſerant qui adiumento eſſent alienigenæ.* Diſertim addit, *alienigenæ*. Feſtus: *Auxiliares dicuntur, in bello ſocij Romanorum, exterarum nationum.* Etiam ipſe ad *exteros* refert. Et ſocij quidem ſemper gratis militarunt, id eſt ſine impendio Romanorum (frumentum excipio:) Auxiliares aliter, & quanquam ſæpe à regibus

Socij & Auxiliares diſcreti.

Iſti mercenarij.

regibus missi suopte sumptu, tamen & pecuniâ etiam scripti. Primi in Hispaniâ, si Liuio credimus: *Id in Hispaniâ ad memoriam insigne est, quod mercenarium militem in castris neminem, antequam tum Celtiberos, Romani habuerunt.* Ambiguè hoc refero, haud frustrà: & euertit sanè Zonaras, qui diu antè initium huic rei facit. Nam illa Liuij incidunt in Annibalicum bellum, cùm duo Scipiones in Hispaniâ: at iste in Siciliâ, bello Punico primo, originem assignat. Μεταστάντας δὲ, inquit, ἀπὸ καρχηδονίων γαλάτας, καὶ ἄλλους τῶν σφῶν συμμάχων τινὰς οἱ ῥωμαῖοι ἐπὶ μισθοφορᾷ προσελάβοντο, μήπω πρότερον τρέφοντες ξενικόν: *Deficientes à Carthaginiensibus Gallos, & alios quosdam sociorum, Romani stipendio conduxerunt, non antè peregrinum militem soliti alere.* Iuuat aliquid Liuium, quòd isti per occasionem adsumpti, & reperti magis quàm quæsiti: at primi consilio & ex destinato, illi Celtiberi. Noto etiam *Socios* propriè dictos, post Italiam ciuitate donatam, defecisse: & eorum vicem Auxilia fuisse, quæ variis gentibus solent imperare.

Qui primi Romanis. — *Lib. xxiiii.* — *Dissensus Zonaræ.* — *Tom. II.* — *Tentata cōciliatio.* — *Desinunt socij, post Sociale bellum.*

„ *Significantque iis & numerum.*] Cùm multæ Italorum gentes essent, non credo omni anno per omnes itum: maximè si paucæ legiones scribendæ: sed in orbem iuisse, & vicissitudine quâdam ex his illisque cepisse. In eâ tamen ipsâ re non graues erant aut iniurij, cùm sic numerum præscribebant? Non, quia vires propemodum sciebant, & pro iis indicebant. Liuius: *Ex coloniis quindecim millia peditum & quingentos equites, pro numero cuiusque Iuniorum, Consul scripsit.* Sed vnde sciuit numerum? è tabulis Censoriis, quas probabile est Romæ quoque fuisse. Imò verò tandem ipsi Romani

Ratio indicendi. — *Idque pro numero & opibus.* — *Cēsus habebant.*

Aut ipsi capiebant. Censores censum illîc egerunt, eidem Liuio narratum; in Liuio & Claudio Nerone Censoribus: *Duodecim deinde coloniarum, quod nunquam ant-eà factum erat, deferentibus Censoribus ipsarum coloniarum, censum receperunt. vt quantum numero militum, quantum pecuniâ valerent, in publicis tabulis monumenta exstarent.* Itaque pro imperio rem hîc gerebant, & tot aut tot milites imperabant. Imperabant, inquam. & sic Liuius distinctè: *Præter eum numerum militum, quos L. Quinctius in eam prouinciam scripsisset, imperassetue.* Scripsisset, ad ciues refertur; imperasset, ad socios. Idem statim: *Quos L. Quinctius milites conscripsisset, & quos sociis nominíque Latino imperasset.*

Lib. XXIX. Imperari sociis dicitur. Lib. XXXVI.

„ *Diem & locum.*] Illâ ipsâ quæ ciuibus.

„ *Itémque iuramentum adigentes.*] Quale illud? in Romanos Consules, an in præfectos suos tantùm? puto in Consules & rem Romanam. Opus enim fuit vinculo hoc & alio, vt cùm pares viribus essent, nequid nouarent aut mouerent in Romanos. Denique oportuit subiectos omnes pariter esse vni Duci: ergo & in eum probabile iurasse. Socij itaque iurabant, non tamen Auxilia. & hac mente scriptum à Dione accipio in bello Actiaco: Τοσαύτῃ γε προθυμίᾳ ἀμφότεροι ὁμοίως ἐχρήσαντο, ὥστε καὶ ἐνόρκους τὰς συμμαχίας σφῶν ἑκατέρω ποιήσασθαι: *Tanto autem studio & promptitudine vtrique agebant* (Octauianus & Antonius) *vt etiam auxiliares suas copias Sacramento adegerint.* Narrat vt nouum, nec antè receptum.

Iurant in ducem & rem Romanam. Auxilia nō iurant. Lib. L.

„ *Præfectum constituentes.*] Quem verò illum? an ex eo genere *Præfectos*, qui cum Tribunis comparantur?

non

non opinor: & contrà Polybius* mox dicet, à Consulibus eos non à sociis constitutos. In Græco est ἄρχοντα. An *Prætorem* verti melius? quos interdum nominatos hîc reperio. Vt in Liuio, de obsessis Casilini: *Prænestini maxima pars fuêre. ex quingentis septuaginta minus dimidium ferrum faméque absumpsit: ceteri incolumes cum Prætore suo Manitio (scriba is antè fuerat) redierunt.* Et alibi Prætoris in hac militiâ mentio. An ergo singula opida sic Prætores suos dabant, qui ius aliquod in suos haberent, eósque obseruarent: ex omnibus tamen iunctim sociis duodecim alij, Præfecti in quodque Cornu creabantur? idque à Consulibus? dicendum videtur. Aut certè *Præfectus cohortis* intellegendus, non ille Tribunicio iure.

*Lib. VI. Dialog x. *Dubius Polybij locus.* *Prætores in Latio.* Lib. XXIII.

„ *Et Quæstorem.*] In Græco est, μισθοδότην: Romano ego more verti, quocunque nomine dixerint Latini. Res ita est, habuisse eos proprios suos Tribunos ærarios, siue mercedis exhibitores. Itaque suâ pecuniâ & omni sumptu Socij militarunt, frumentum excipio tantùm, quod habuere à Romanis. Magna hæc res, & grande imperij instrumentum, fidas volentésque tot manus habere, nec suam aperire ad largiendum. Prædæ dumtaxat participes fuêre, & siquid donorum aut aduentitij lucelli. De stipendiis igitur, queruntur ipsi Socij graui illo bello Annibalis: *Decimum annum dilectibus & stipendiis exhaustos esse.* Iterumque: *Nec militem qui legeretur, nec pecuniam quæ daretur in stipendium sibi esse.* Video ad hanc rem pacta fœderis cum Æquis initi, quod Dionysius sic recitat: Αἰκανὰς εἶναι ῥωμαίων ὑπηκόους, πόλεις τε καὶ χώρας τὰς ἑαυτῶν ἔχοντας, ἀποστέλλειν δὲ ῥωμαίοις μηδὲν, ὅτι

Quæstor sociis. *Suo sumptu militant.* Lib. XXVII. Ibid. Lib. X.

μὴ στρατιᾶς, ὅτε ἂν αὐτοῖς παραγγελθῇ, τέλεσι τοῖς ἰδίοις ἐκπέμποντας αὐτάς: *Æquos Romanis subditos esse, vrbes agrósque suos retinentes, Romanis nihil dantes præter copias quoties imperabuntur, atque eas ipsorum sumptu stipendióque.*

DIALOG. VIII.

Additum de Euocatis. Cur ita dicti, & quid, & quàm multi fuerint. Dignitas eorum, & paritas cum Centurionibus.

NEC plura de omni Dilectu Polybius: pluráne etiam sunt? quædam, nec mihi omittenda. Neglegit de *Euocatis* verbo admonere, qui sæpe tamen exercituum robur. Ij ex ciuibus, è sociis; ex equite, ex pedite sumebantur; sed rogatione & precibus, atque ideo Euocati dicti. Veterani enim fuerunt, gnari prudentesque militiæ, qui expletis stipendiis sponte in gratiam Consulum aut Ducum militiam sumebant. Et quia sæpe litteris aut nunciis nominatim euocabantur, inde habuere nomen. Dio optimè: Τῶν ἠυκάτων σύστημα, οὓς ἀνακλήτους ἄν τις ἑλληνίσας, ὅτι πεπαυμένοι τῆς στρατιᾶς ἐπ᾽ αὐτὴν αὖθις ἀνεκλήθησαν, ὀνομάσειεν: *Euocatorum manus, quos aliquis Anacletos Græcè, quasi Reuocatos, quod defuncti militiâ iterùm ad eam reuocentur, dixerit.* Agrætius nescio quid subtilius, & prò Grammatico: *Aduocatus, daturus patrocinium: Inuocatus, præstaturus auxilium: Euocatus præbiturus obsequium.* Parùm ad nostros istos: magis hoc Donati in Terentium, ad verba: *Simalio, Donax,*

Euocati crebri in copiis.

Vnde dicti.

Lib. XLV.

In Eunuch.

Donax, Syrisce sequimini.] *Huiusmodi militia*, ait, *per tumultum repente suscipitur, & dicitur Euocatio, vbi dux alloquitur ciues, Qui remp. saluam esse vultis, me sequimini.* Vnde Virgilius ait, VII. Aen.

—— desuetáque bello

Agmina in arma vocat subitò, ferrúmque retractat.

Et similia Seruius ad hosce versus. Nec dubium est, quin Virgilius huc respexerit: etsi nescio an hoc aptè vterque Grammaticus, quod id factum velint non nisi in tumultu. Non hoc dedero, imò ordinariò & vulgò in omni ferè bello. Quòd tamen origo prima à Tumultu, libens concedam: etsi desunt mihi exempla, sed ratio satis suadet. Noto autem vetus hoc genus, & Liuio indicatum bello in Volscos & Æquos, vbi T. Quinctium Consulem duxisse memorat *cohortes veteres voluntate sequentes. Voluntate*, inquit, *& veteres*: quæ duæ Euocatorum notæ. De volũtate Polybius infrà, vbi castra disponit, ponit apud Prætorium τῶν ἐθελοντηδὸν στρατευομένους τῇ τῶν ὑπάτων χάριν: *eos qui voluntate militant, in gratiam Consulũ.* Et cur non voluntate, cùm *veteres*, id est militiâ legitimâ defuncti? Vtramque notam signatè exprimit Dionysius de L. Siccio, iam veteri rep. & sub annum vrbis trecẽtesimum. *Erat in istis*, inquit, *L. Siccius, qui cohortem ducebat virorum octingentorum, qui iam supra ætatem militarem erant, nec in militiæ leges cadebant (vti nec ipse Siccius:) honorantes tamen virum, & beneficiis pluribus ab eo affecti, euntem ad bellum noluerunt deserere. Atque erat hæc manus exercitus totius, siue præliorum peritiâ siue in periculis constantiâ, longè princeps.* Omnia descripta habes; multos fuisse, voluntarios, veteres &

Errat Seruius cum Donato.

Iam olim Euocati.

Lib. III.

Duplex eorum indicatio.

bellorum peritos: denique in gratiam etiam vnius Ducis iuisse. Quid Sallustius? breuiter, sed plenè, vti eius
In Iug. mos est: *Marius ex Latio fortissimum quemque, plerosque militiâ, paucos famâ cognitos, accire, & ambiendo cogere homines emeritis stipendiis secum proficisci.* Et obser-
E Latinis etiam sumpti. ua, non è ciuibus solùm, sed ex Latio etiam euocatos: siue & è coloniis aut prouinciis vt de se ipse Cæsar: *Multis præterea viris fortibus Tolosâ & Narbone nominatim euocatis.* Vides *nominatim euocari*, id est nunciis aut
Grādi numero interdum. litteris missis. Et fuit ea manus sæpe grandis. In Plutarcho de T. Quinctio ituro in Macedoniam lego, colle-
In Quinctio. gisse veteranos, Scipionis antè milites, ἀκμάζοντας ἔτι καὶ προθύμους, ὥσπερ στόμωμα, τρισχιλίους: *validos adhuc, & voluntarios, velut mucronem aciei, ad ter mille.* Cæsar Pom-
Lib. III. Ciuil. peio adiungit, *Euocatorum circiter duo millia, quæ ex beneficiariis superiorum exercituum ad eum conuenerant.*
Plerique beneficiis adstricti. Id est, ex iis qui beneficia & promotiones ab ipso habebant. Nam tales scilicet magis obstricti. atque ita Cæsar Octauianus ex colonis Campanis, patris sui benefi-
III. Ciuil. ciariis, collegit *ad decem millia* Euocatorum, vt in Ap-
Ordinatio eorum. piano leges. Quid autem isti sic collecti, in legiones sparsi & descripti? non opinor: sed propria quædam & seorsim manus fuit per cohortes quidem aut centurias
Sub vexillo habiti. disposita: sed sub vno tamen aliquo vexillo. Iuuat Appianus, qui illos Octauiani decem mille ait, ὡς ἐς μόνην τοῦ σώματος φυλακὴν, ὑφ᾽ ἑνὶ σημείῳ, *tanquam ad solam corporis custodiam, sub vno vexillo,* habitos fuisse. Dionysij etiam octingenti illi, vna cohors dicuntur. Et ab hoc exemplo passim in Tacito, *Vexillum veteranorum: vexillarij legionum*, & talia leguntur. quia scilicet exauctorati

tunc

tunc milites, & nondum tamen plenè missi (dum præmia & agros exspectant) velut veterani & Euocati quidam, secreti à legionibus *ad vexillum retinebantur* (verba & hæc Taciti) *ceterorum immunes, nisi propulsandi hostis*. Vbi & hoc notes in rem nostram, Euocatos immunes ab excubiis, operibus valli & castrorum fuisse. Quidni, quasi quosdam Centuriones & Principales milites, vt mox dicam? Ergo sub Vexillo erant, & seorsim. Quanquam non negem, interdum etiam aliis militibus mixtos & insertos, sed sic vt præessent. Indicare Cæsar videtur, de Pompeij bellico apparatu: *Multi vndique ex veteribus Pompeij exercitibus, spe præmiorum atque ordinum euocantur*. Nam & ordinum spes iis proponitur, quos scilicet essent ducturi. An tamen & inter ipsos, Centuriones non habuerint, quæri potest. Cicero *Præfectum* modò attribuere videtur, ad Appium: *Antonium Præfectum Euocatorum ad te misi*. Cæsar Centuriones etiam: & de Crastino. *Erat*, inquit, *in exercitu Crastinus Euocatus, qui superiore anno primum pilum in legione decimâ duxerat. Hic signo dato, Sequimini me, inquit, manipulares mei qui fuistis*. Manipulo præfuisse videtur: sed tamen ait, *qui *fuistis*, quasi iam non essent sic vocandi, non vltrà scilicet gregarij, sed veterani & insignes. Tamen in Liuio clarius lego de Scipione traiiciente in Africam: *Voluntarios septem fermè millia, postquam in Siciliam venit, ordinauit centuriauitque*. Ita Liuius fine libri vigesimioctaui & initio sequentis: etsi ambigo an veri isti Euocati, an non extra ordinem sponte sequentes, sed ætate adhuc militari. Nam video & *iuuenes florentes ætate* inter eos poni. Sed siue reuera Centuriones

Immunes operum & munium. I. Ann.

I. Ciuil. *Ordines sæpe ducebant.*

III. Ciuil.

*Aut quia ipse iam nō iis præerat.

nes etiam suos habuerint, siue modò Præfectum: singuli tamen profectò velut Centuriones fuêre, & hoc honore atque insignibus affecti. Glossæ illæ bonæ: *Euocatus*, ταξίαρχος, id est *Ordinum ductor*. Et Cæsar passim iungit & æquiparat vtrosque istos. vt: *Pollicetur quaterna in singulos iugera, & pro ratâ parte Centurionibus Euocatísque*. Iterùm: *Ex Pompeianis cecidisse reperiebamus Centuriones & Euocatos complures*. Atque à Dione vites etiam iis (proprium Centurionum gestamen) tribuuntur. Vbi de Euocatis in satellitio Augusti: καὶ εἰσὶ καὶ νῦν σύστημα ἴδιον, ῥάβδους φέροντες ὥσπερ οἱ ἑκατόνταρχοι: *Ac sunt etiamnũc manus propria & discreta, vites ferẽtes uti Centuriones*. Interpres reddidit, *Legionem*, & *Fasces*, neutrum rectè. Quia igitur Centurionibus comparati, interdum & miscentur. vt qui Valerio Maximo *Titinius Centurio* est in parte Cassianâ, is Velleio Paterculo dicitur *C. Cassij Euocatus*. Inde Suetonij illa dubitatio, in origine gentis Flauiæ: *T. Flauius Petro municeps Reatinus, bello ciuili Pompeianarum partium Centurio, incertum sponte an euocatus, profugit ex acie Pharsalicâ, domúmque se contulit*. Quæ verò hæc dictio, *incertum sponte an euocatus*? & nónne omnes Euocati (in militiâ quidem) spontanei sunt? Habeo excerpta prisci libri, quo Turnebus olim vsus: in eo nulla hæc verba, *incertum sponte*. Et profectò ab imperito addita, qui nec Euocatos nouerat, nec breue hoc dicendi genus digerebat, *Centurio an Euocatus*. Quod Suetonius omnino scripsit: estque in dubitando phrasis, Ciceroni, Plinio, Tacito, aliisque frequentata. Vides quid Euocati fuerint: pedites plerique haud dubiè, an non & Equites? nonnulli. Cæsar docet. *Ger-*

Euocati, pro Centurionibus.

Ciuil. I.

Ciuil. III.

Vitem gestant.

Confunduntur cum Centurionibus.

Lib. IX. cap. IX.

In Vesp. cap. I.

Maculosus Suetonij locus.

Is emaculatus.

Equites etiam euocati.

Germanorum aduentu, inquit, *quòd minùs idoneis equis vtebātur, à Tribunis reliquísque equitibus Romanis, atque Euocatis equos sumit, Germanísq; distribuit.* Galba etiam apud Suetonium: *dilegit equestris ordinis iuuenes, qui, manēte aureorum anulorum vsu Euocati appellarentur, excubiásque vice militum circa cubiculum suum agerent*. Qui tamen non verè Euocati, sed honestiore hoc nomine affecti, & exemplo illo Augusti, in custodiam allecti. VII. Gallic. cap. X.

DIALOG. IX.

Conquisitores ad Dilectum. Tirones possessoribus indicti. In cute puncti.

CIRCVMSPICIO siquid etiam in hanc rem non dictum. & occurrunt *Conquisitores*, qui adhibiti ad dilectus. Ij fuerunt, qui in agros & extra vrbem missi ad indagandam & conquirendam iuuentutem: atque ab eâ re dicti. Multi enim sæpe aut suo metu, aut parentum timido amore, militiam fugiebant, latitabant, nec dabant nomen. Ad eruendos eos & conducendos, isti. Liuius ostendit Triumuiros interdum huic rei creatos, vt aspero illo bello Punico secundo: *Creati Triumuiri bini conquisitionem ingenuorum per agros habuerunt*. Vsurparunt & exteri. atque idem Liuius de Annibale: *Magone fratre ad conquisitionem militum misso*. Idem in eiusdem rebus: *Duo populi dilectus acerbitate consternati, retentis conquisitoribus, cùm metum defectionis fecissent*. Sed iterùm de Romanis Cicero: *Si Italiæ dilectus, vt nonnulli conquisitores tui dictitant, contra Milonem parati sunt*. Idem: *Nec enim conquisitores φαινοπροσωπεῖν audent, cùm ille adsit*. Quibus locis simpliciter ij sunt, qui militem

Conquisitorum munus. *Triumuiri ad conquirendum.* Lib. XXIII. *Exteri vsi.* Lib. XXI. Ibid. Pro Mil. Ad Att. lib. VII. ep. X.

cogunt & ad militiam porrò adducunt. Crebrum munus inferiore æuo, & post bellum Sociale. Nam cùm ij iam ciuibus æquati, & ex totâ Italiâ scriberentur legiones, valdè vereor vt mutata sit tota Dilectuum forma; nec Romæ iam habiti, sed in opidis coloniisque passim. Ratio suadet. quomodo enim omnes illi, & tam dissiti, vno tempore Romam venirent? Quin reuera legiones in regionibus, vt Piceno, Samnio, Etruriâ, scribebant: & exempla addicunt. Cæsar: *Attius dilectum toto Piceno, circummissis Senatoribus, habebat.* Et vides honestiores quosdam, atque è Senatu conquisisse: imò ipsos Legatos. Cæsar idem: *Cato hæc magno studio agebat, in Lucanis Brutiisque per Legatos suos ciuium Rom. dilectus habebat.* Sed & extra bellum ciuile, idem de se: *Cæsar maiorem Galliæ motum exspectans, per M. Silanum, C. Antistium, T. Sextium Legatos, dilectum habere instituit.* Ita paullatim alia atque alia in moribus mutant aut succedunt. sicut sub Principibus illud valdè diuersum, vt iam nec Dilectus esset, sed indictio militum pro opibus cuiusque & agris. Exempla huic rei permulta sunt, & in Codice Theodosiano solo tota res explicata. Res improba, & ad perniciem militiæ germanæ inuenta. Partim enim ignauos aut ineptos tirones dabant, partim pro iis aurum inferebant, & mille hîc prædandi sinus & artes. Vegetius haud falsò queritur & declamat, caussam hanc Romani exitij. & *Hinc*, inquit, *tot vbique ab hostibus illatæ sunt clades, dum longa pax militem incuriosiùs legit, dum possessoribus indicti tirones per gratiam aut dissimulationem probantur, talésque sociantur armis quales domini habere fastidiunt.* Itaque eò ventum, vt etiam seruitia & vilia capita darentur: etsi leges reprimere conarentur,

sed

Dilectus ratio alia.

Milites in regionibus scripti.

I. Ciuil.

Idque per Senatores aut Legatos.

Ibid.

VI. Gallic.

Tirones indicti.

Malo exemplo & exitu.

Lib. I. cap. VII.

Serui in militiam.

ſed conarentur. Gratiani, Valentiniani, Theodoſij lex fuit: *Quotieſcunque ſe aliqui militiæ crediderit offerendum, ſtatim de natalibus ipſius ac de omni vitæ conditione examen habeatur: & ad militiam nullus adſpiret, niſi quem penitus liberum aut genere aut vitæ conditione inquiſitio tam cauta deprehenderit.* Eorumdem alia: *Inter optimas lectiſſimorum militum turmas, neminem è numero ſeruorum dandum eſſe decernimus, néue ex cauponâ ductum, vel ex famoſarum miniſtris tabernarum, aut ex cocorum aut piſtorum numero, vel etiam eo quem obſequij deformitas militiâ ſecernit, nec tracta de ergaſtulis nomina.* Heu rem iam hoc ipſo non Romanam, quòd hæc vetentur! Olim quis fraudibus iſtis locus? cùm ex ingenuis milites ſcripti, atque iis non crimine, non infamiâ aſperſis. Nam hi tales aut vrbe, aut tribu mouebantur: è tribubus autem, atque iis honeſtioribus, miles ferè lectus. Itaque Liuius hoc vno probat, Atellanos *cenſoriâ notâ vacuos fuiſſe, quòd neque tribu mouerentur, neque à militaribus ſtipendiis repellerentur.* At ſub Principibus etiam ergaſtula intrudere cœperunt: & quid mirer? ipſi eos habuere quaſi ſeruos. Ecce enim tirones iam captos compungebant, & in cute ſignabant. Vegetius: *Victuris in cute punctis milites ſcripti & matriculis inſerti iurare ſolent.* Vera hæc ſtigmata fuêre, & quidem manibus impreſſa. Aëtius medicus: Στίγματα καλοῦσι τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου ἢ ἄλλου τινὸς μέρους τοῦ σώματος ἐπιγραφόμενα, οἷα τῶν στρατευομένων ἐν ταῖς χερσί: *Stigmata vocant quæ in facie aut aliâ parte corporis inſcribuntur, qualia ſunt militum in manibus.* Quid autem ibi ſcriptum, ſolidè neſcio, ſuſpicor tamen nomen Imperatoris. Diuus Au-

Lib. VII. Cod. Th. Tit. II.

Lib. VII. Tit. XIII.

Olim ingenui, & poſt libertini.

Lib. VII.

Tirones ſtigmatiæ.

Lib. II. cap. V.

Nomine Principis inſcripti.

Epist.2. guſtinus inducit: *Sic error corrigendus eſt ouis, vt non corrumpatur in eâ ſignaculum redemptoris. Neque enim ſi quiſquam regio charactere à ſignato deſertore ſignetur, & accipiat indulgentiam: atque ille redeat ad militiam, ille autem eſſe in militiâ in quâ nondum erat incipiat; in aliquo eorum character ille reſcinditur, an non potius in ambobus agnoſcitur, & honore debito, quoniam regius eſt, approbatur.* Appellat enim *regium characterem*, nec dubium videtur quin ſentiat de iſto. Certè & olim nomen Imperatoris in ſtatuis, haſtis, vexillis ſolent inſcribere, atque eo exemplo nunc in cute. An & à ſacris hoc petitum? dici poſſit. Nam quos deo alicui conſecrabant & initiabant, hos ſtigmatibus inurebant. Prudentius apertè:

Auguſtinus explicatus.

Initiandi, ſtigmate puncti.

περὶ στεφ. Hym.x.

Quid, cùm ſacrandus accipit ſphragitidas?
Acus minutas ingerunt fornacibus,
His membra pergunt vrere; vtq; igniuerint,
Quamcumque partem corporis feruens nota
Stigmarit, hanc ſic conſecratam prædicant.

Potuit igitur exemplo quodam prauæ religionis primò hoc induci, vt talis quaſi conſecratus militiæ oſtenderetur: tum etiam ab hac cauſsâ, vt agnoſci poſſet, nec latitaret. Eam Imperatores Arcadius & Honorius præferunt: *Stigmata, hoc eſt notæ publicæ, fabricenſium brachiis, ad imitationem tironum infligantur, vt hoc ſaltem modo poſſint latitantes agnoſci.* Adfatim hæc puto ad clarandum Dilectum totum: non quin aliquid deſit, ſed tenue, obuium, & per te videndum ac capiendum. Subtexo Tabulam memoriæ tuæ & intellegentiæ iuuandæ.

C.de Fabric.

TABV-

TABVLA seu BREVIARIVM
LIBRI PRIMI.

DILECTVS est duplex.
- CIVIVM
  - PEDITVM qui lecti.
    - E tribubus honestissimis, & per classes:
    - Fit in Capitolio:
    - Præsident Consules,
    - Administrant Tribuni.
    - Cogunt nolentes
      - Vinclis,
      - Direptione aut venditione bonorum,
      - Venditione ipsorum.
    - Excusantur quibus Vacatio
      - Aetatis, vt quinquagenarij.
      - Honoris, vt magistratus & sacerdotes.
      - Beneficij, quibus præmium Senatus aut populus dedit.
  - EQVITVM qui duplices
    - Equo publico,
    - Equo suo.
- SOCIORVM qui sunt,
  - Propriè socij, qui capti
    - Ex Italiâ, per gentes imperati:
    - Militant suo sumptu.
  - Auxiliares qui sunt
    - Exteri:
    - Militant ferè mercede.

Hi omnes sacramento dicunt in Consulum verba, post Dilectum.
Sunt & Euocati, veterani qui sponte militiam sumunt.
Vulgò & olim ista: postea Conquisitores sæpe adhibiti, qui in agris aut coloniis indagarent iuniores, cogeréntque.
Imò sub Principibus inferioribus tirones indicti possessionibus: sæpe viles, & non pro robore aut splendore prisco. Iidem in cute signati, seruilem in modum.

IVSTI LIPSI DE MILITIA ROMANA LIBER II.

DIALOGISMVS I.

De Ordine, & is quotuplex. tum de quattuor generibus militum, Velitibus, Hastatis, Principibus, Triarijs.

DIES alter erat, & is iam medius atque *ad vmbilicum mortuus*, vt iocatur pater lepôrum Plautus: venit ad me Auditor, & vultu alacri, Quid velim ſcis, inquit, & quid etiam debeas. LIPS. Scio. ſed heus tu, an hodie tam bona nomina? Leges & Prætor ius ſuum vix obtinent: tu vnâ admonitiunculâ cenſes habere te rem factam? AVD. Nam fidem tuam noui. LIPS. Blandiris. ſed tamen mei, non æui huius, memor, reddam. Nolo reliquator eſſe tibi, qui alia probus, hîc ore ferreo ſis ad petendum. AVD. Scis quomodo? niſi totum & ad aſſem mihi reddis, nec mortuus per me quieſces. LIPS. Heu negotium! & quàm non ſemel benignitas mea mihi noxæ! ſed ſum eo fato. Tu ſede, atque audi. Heſternò de *Dilectu* ſatis diximus: *Ordo* excipit, qui cum his definitionis noſtræ verbis incluſus, MVLTITVDO COMPOSITA. Nam vt *apta* ea fit per Dilectum; ſic *compoſita* per Ordinem, qui digerit, & facit vnius corporis velut habilia quædam membra. Is Ordo varius eſt, & in *Militibus*, atque in *Ducibus* ipſis. In Militibus dupliciter conſiderandus; ſecundùm *Genera*,

Ordo dupliciter cõſideratus. Iterũ dupliciter.

nera, & per *partes*. Genera appello, *discrimina ipsa militum, diffusa per plerasque partes*. At Partes, *ipsas diuisiones, & sub certis signis ac ducibus distributiones*. Intelleges ex sermone sequenti. Genera igitur sunt quattuor, *Velites, Hastati, Principes, Triarij*: quod tamen de Peditibus accipio tantùm, & Polybius noster sic reuelat. Lege: *Genera militum.*

POLYB.

Οἱ δ' ἐν τῇ ῥώμῃ χιλίαρχοι, μετὰ τὸν ἐξορκισμὸν, παραγγείλαντες ἡμέραν ἑκάστῳ στρατοπέδῳ, καὶ τόπον, εἰς ὃν δεήσει παρεῖναι χωρὶς τῶν ὅπλων, τότε μὲν ἀφῆκαν. παραγενομένων δ' εἰς τὴν ταχθεῖσαν ἡμέραν, διαλέγουσι τῶν ἀνδρῶν τοὺς μὲν νεωτάτους καὶ πενιχροτάτους εἰς τοὺς γροσφομάχους· τοὺς δ' ἑξῆς τούτοις, εἰς τοὺς ἀστάτους καλουμένους· τοὺς δ' ἀκμαιοτάτους ταῖς ἡλικίαις, εἰς τοὺς πρίγκιπας· τοὺς δὲ πρεσβυτάτους εἰς τοὺς τριαρίους. αὗται γάρ εἰσι καὶ τοσαῦται διαφοραὶ παρὰ ῥωμαίοις, καὶ τῶν ὀνομασιῶν, καὶ τῶν ἡλικιῶν, ἔτι δὲ τῶν καθοπλισμῶν, ἐν ἑκάστῳ στρατοπέδῳ. διαιροῦσι δ' αὐτοὺς τὸν τρόπον τοῦτον· ὡς εἶναι τοὺς μὲν πρεσβυτάτους, καὶ τριαρίους προσαγορευομένους ἑξακοσίους, τοὺς δὲ πρίγκιπας χιλίους καὶ διακοσίους, ἴσους δὲ τούτοις τοὺς ἀστάτους. τοὺς δὲ λοιποὺς, καὶ νεωτάτους, γροσφοφόρους.

Tribuni verò Romæ cùm Sacramento milites dixerint, diem & locum cuique legioni denunciantes in quem conueniant, ídque sine armis, tunc quidem dimittunt. At ij cùm adfuerint die dictâ, horum iuuenes & pauperes maximè Tribuni seligunt in Velites; istis proximos, in Hastatos; ætate florentissimos, in Principes; ætate maximos, in Triarios. Tot enim & talia discrimina apud eos sunt & appellationum, & ætatum, & armorum, in quaque legione. Diuidunt autem in hunc modum, vt maximi ætate, quos Triarios dicunt, sint sexcenti; Principes mille ducenti; totidem Hastati; reliqui & ætate minimi Velites. Quòd si plu-

ἐὰν δὲ πλείους τῶν τετρακισχιλίων ὦσιν, κατὰ λόγον ποιοῦνται τὴν διαίρεσιν, πλὴν τῶν τριαρίων. τούτους ἀεὶ τοὺς ἴσους.

si plures quattuor millibus sint, pro ratâ diuidunt, exceptis Triariis quos habent semper numero eodem.

Post Dilectum statim Ordo: sed quâ serie atque ordine ipse dicit.

„ *Cùm Sacramento milites dixerint.*] Ergo omnes iam milites & coniurati (sic quoque appellabant) sed nondum gnari in quo genere aut loco, nisi quod ex ætate & censu de se quisque opinabatur. Tum igitur, addit,

„ *Diem & locum cuique legioni denunciant.*] E Polybio colliges triplicem in hac totâ re diem fuisse. Primum, ad dilectum: secundum, ad Ordinationem: tertium ad iter & expeditionem. Vno quidem tempore non potuerunt hæc omnia commodè peragi. Dicit etiam *locum*. quem illum? extra vrbem, opinor, & in aliquo campo. Nam pluribus opus fuit, cùm quæque legio euocata sit seorsim, ne miscerentur aut se impedirent.

Triplex dici editio.

Locus ordinationi.

„ *Idque sine armis.*] Meritò. nam hæc pro assignatione ordinum & genere militum capienda.

„ *Horum iuuenes & pauperes maximè Tribuni seligunt.*] A Velitibus incipiunt, & attende. A duplici eos notâ excernunt, Ætatis & Opum. Qui vtraque ea parua habuit, in minimo isto genere militauit. Quid, qui alterum tantùm? Da pauperem, sed æuo & vsu veterem: credo in Triarios translatum. Da diuitem, sed annis modicum: credo in Hastatos transscriptum. Sanè illud dignum notâ est, hîc vtriusque rei mentionem fieri: mox in quoque aliorum generum, Ætatis tantùm. Quod argu-

Velites è quibus lecti.

argumentum est, nisi valdè pauperes & infimarum classium inter Velites non militasse. Hoc ideò, quia non solùm parùm honorata hæc militia (quippe leues, & eminus ferè pugnant) sed etiam quia parùm tuta, & in fronte plurimùm exponuntur hosti & in ore, vt sic dicam, belli: idque pænè inermes. *Vilißimi Velites.*

„ *In Velites.*] Ita vertendum fuit, quod in Polybio est γροσφομάχους. At Lascaris *Pilanos* fecerat; quàm diuersos ab istis, & ipse à vero! Nam *Pilani*, Triarij sunt, vt mox videbis. Polybius autem, pro sui æui moribus, solos Velites agnoscit in leui armaturâ, & Accensi ac Rorarij, quos Liuius, iam desierant, *militiâ in hac parte leuiter mutatâ. *Lascaris error.* *Vide infrà Dial. III.*

„ *In Hastatos.*] Quos Varro vult dictos, *quòd primi pugnabant hastis*. Nec malè si *primò* legas. Olim enim ita factum adsignificat, posteà mutatum, etsi nomine manente. Nam Polybij æuo, atque etiam antè, Hastati pilis & gladiis pugnabant: hastæ iaculatoriæ apud Velites remanserant solos. Olim tamen, vt Varro, aliter, & cum eo Ennius: *IIII. de Leg.* *Hastati olim hastis vsi.*

*Hastati *spargunt hastas, fit ferreus imber.* *Quod verbum ad emissionẽ.*

Quinetiam Liuius, bello in Latinos, cuique Hastatorum manipulo admiscet *vicenos leues, qui hastam tantùm gesáque gererent*: reliquias, vt appâret, veterum Hastatorum. Sunt & alij nouitij in Ammiano ac Vegetio, sed qui stabilibus hastis pugnant siue contis. Itaque in Glossis, *Hastatus* explicatur Κοντοφόρος. *Lib. VIII.* *Hastati alio sensu.*

„ *Ætate florentißimos.*] In Liuio est, *Robustior inde ætas, quibus Principibus est nomen.* Sicut in eodem de Hastatis, *Flos iuuenum pubescentium.* Ex quo facilè colligas, *Lib. VIII.* *Principes maturi.*

Haſtatos adoleſcentes aut iuuenes fuiſſe; Principes, viros aut viris proximos, Triarios, grandes & maturos.

Vnde dicti. „ *In Principes.*] Varro deriuat, *qui à principio gladiis pugnabant, & pòſt commutatâ re militari minùs illuſtres ſumuntur.* Verba obſcuriuſcula, ſed credo ſenſum: Olim Principes à principio pugnabant, vnde & nomen: poſteà alij minùs illuſtres ſumpti in eum locum. qui? nempe Haſtati. Tale aliquid fuiſſe ſub Seruio, & in acie ſtetiſſe ordine claſſium, *alibi ediſſeretur.

Varronis mens quæſita.

*Lib. IIII Dialog. I.

„ *Ætate maximos.*] In Liuio, *Veteranum militem & ſpectatæ virtutis.*

Triarij vnde. „ *In Triarios.*] Sic dictos, ait idem Varro, *quòd in acie tertio ordine extremis ſubſidio deponuntur.* Ergo ab ordine dicti, quia tertij. Eſt & in Gloſſis, *Tertiarius*, ἔφεδρος: quaſi dicas ſubſeſſorem, & in vicem locumque paratum. Ipſi etiam Triarij ſubſidebant, preſſo altero genu. Sed vetuſtam magis vocem credo Pilanos fuiſſe: ideò, inquit, Varro, *quòd pugnabant pilis.* Et ipſe totus ille ordo *Pilus* dictus. An & *Armites*? Gloſſæ ſuggerunt: *Armites*, ὁπλῖται οἱ ἐν ἐσχάτῃ τάξει.

Tertiarij.

Pilani.

Armites.

„ *Diuidunt autem in hunc modum, vt maximi ætate ſint ſexcenti.*] Addit numerum cuiuſque generis, & primùm Triarios facit ſexcentos: idque ſemper, & legionibus etiam auctis non augent ipſi. Quæ ratio iſta eſt? & cur tam diſpar ab aliis partibus iſta pars? Plures dari poſſunt. Prima, quòd robora hæc & flos ipſe virorum: atque ideò, ſi non numero, tamen virtute æquarent. Altera, quòd raro aut nunquam hæc pars pugnabat ſola, ſed in extremo demum integrabat aciem aliis admixta. Tertia, quòd ob adiunctas etiam copias fuit acies iuſta. Nam

Quot Triarij.

Cur pauciores aliis.

Nam cogita Imperatorem in hac parte (posteà docendum) cum eo Selectos & sæpè Extraordinarios, item plerosque Euocatorum: hi iuncti numero priores superent, nedum æquent. Quarta, à nobis recenter excogitata, quòd olim ita fuit in Pilanis: nec id mutatum, etsi in totâ re, institutione nouâ Velitum, mutatum. Ad Liuium* mox diducam: tu memento. *Dial. III.

„ *Principes mille ducenti.*] Quo ipso numero reliquæ duæ partes, Velitum dico & Hastatorum. Collige & consumma, reperies legionem Polybianam *quater mille virorum & ducentorum.* Ad numerum autem hunc ipsum vnius partis hauddubiè Liuij locus facit de Petilio Consule: qui auxilium laturus, *ad cornu suum tendit cum mille ducentis viris.* Est ipsa vna pars siue Principum, siue Hastatorum. Vnde enim aliter tam iustus numerus? nec diuisio alia in exercitu ad hanc summam. *Quot Principes.* Lib. VII.

„ *Quòd si plures quattuor millibus sint, pro ratâ diuidunt.*] Genera tali illo numero definiuit: sed quid si legio igitur maior, & quinque aut circiter millium? nam & id fiebat. Tunc, inquit, augebant partes proportione, Triariis modò exceptis. Facilè est. Pone legionem *quinque millium ducentorum*: habebunt genera milites *mille quingentos trigintaquattuor*: Triariis tamen exceptis. Sic in sexmillenariâ, aut tali. *Partes in legione augentur.*

DIALOG. II.

De Manipulis militum. Eorum numerus, & Græca nomina.

HABES *Genera* militum: eo ad *Partes.* Parùm enim sit sic distinctos, nisi & diuisio fiat vtilis ad

imperia, & ad pugnas. Erant igitur in quattuor his generibus *Manipuli*, ex iis *Cohortes*, ex his *Legio* tota. De Manipulis, doctorem nostrorum audiamus: & fac quod soles.

Ἑξῆς δὲ τούτοις μετὰ τῶν ταξιαρχῶν διεῖλον τὰς ἡλικίας ἑκάστην εἰς δέκα μέρη, πλὴν τῶν γροσφομάχων. καὶ προσένειμαν ἑκάστῳ μέρει τῶν ἐκλεχθέντων ἀνδρῶν, δύο ἡγεμόνας, καὶ δύο οὐραγούς. τῶν δὲ γροσφομάχων τοὺς ἐπιβάλλοντας κατὰ τὸ πλῆθος, ἴσους ἐπὶ πάντα τὰ μέρη διένειμαν, καὶ τὸ μὲν μέρος ἕκαστον ἐκάλεσαν καὶ τάγμα, καὶ σπεῖραν, καὶ σημαίαν.

Post hæc, vnà cum Ordinum ductoribus diuidunt ætates singulas siue Genera, quamque in decem partes, exceptis Velitibus. Ipsos Velites, vti multitudo est, æquabiliter distribuunt in omnes partes. Atque vnamquamq; harum partium appellant Ordinem, & Manipulũ, & Signum.

Pauca verba, sed grauida & plena sunt, dilatemus & reseremus. Ait:

Tribuni & Centuriones diuidunt. „ *Vnà cum Ordinum ductoribus diuidunt.*] Qui diuidunt? Tribuni, de quibus anterior sermo. Sed id, inquit, cum *Ordinum ductoribus*, id est Centurionibus, quos in consilium & auxilium hîc assumunt. Nam etsi de iis posteà dicam, vt confusio vitetur; tamen scito creatos iam esse, atque id statim post Genera diuisa.

„ *Ætates singulas siue Genera, quamque in decem partes.*] Ætates appellat, quia pro ætate diuisi, vt dictum.

Quot manipuli in legione. Leue est: hoc in magno, quod tam disertè ait *quamque ætatem diuisam in decem partes*, Velitibus tamen exceptis. Ergo triginta istæ fuerunt, & tot Manipuli in legione: quos hîc dicit Partes. Consentit L. Cincius apud

Lib. XVI. cap. IIII. Agellium: *In legione sunt centuriæ sexaginta, manipuli triginta,*

ginta, cohortes decem. Et est vetustissima hæc diuisio, imò à Romulo ipso, si Ouidio accredo. Is cùm de anno decem mensium dissereret, & quæreret huic rei argumenta, hæc quoque protulit: *Manipulorum veteres & diuisio.*

Jnde Patres centum denos secreuit in orbes *III. Fast.*
Romulus, Hastatos instituitque decem.
Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat
Corpora, legitimo quique merebat equo.

Et de *Patribus* ambigo an rectè scriptum, etsi probè scio centum eos à Romulo institutos. Sed quis me docet in decem partes, siue orbes, vt loquitur, diuisos vnquam fuisse? Quàm etiam non aptè, copulâ insertâ, curiæ milites statim miscet? Ego verò censeo litterulâ detractâ rescribendum: *Jnde pares centum.* Pares ætate & habitudine, vt ferè in quoque genere seruabant. Mens igitur poëtæ, Inde factum vt Romulus decies centum pares eligeret, faceretque decem Hastatos: idem in Principibus, idem in Pilanis. Hastatos dico decem, ipsos Manipulos siue *corpora*, vt benè poëta appellat. Quàm verè etiam *centum*? Nam eo numero primi illi Manipuli fuerunt. Plutarchus aliique asserunt: & consensu traditur primam legionem Romuli non nisi *trium millium* fuisse. Ergo quodque dictorum generum mille habuit: etiam Pilani, nec accurata alia diuisio adhuc reperta. AVD. Pulchra & vera (aut fallor) correctio, & in litterulâ quod momentum? LIPS. Sæpe in nostrâ Criticâ, vtilissimâ & saluberrimâ, si modicè adhibetur & modestè. *Dubitatio de lectione in Ouidio.* *Coniectura in eo.* *Hastatus ipse ordo.*

„ *Jpsos Velites, vti multitudo est, æquabiliter distribuunt in omnes partes.*] Valdè hoc notandum, Velitum nec Manipulos vllos fuisse proprios, & quod sequitur, nec *Velites extra Signa.*

Subsignanus miles ab Auxiliis diuersus. Signa. Itaque *Subsignanus miles* diuiditur & secernitur ab isto leui. Tacitus I. Hist. *Penino subsignanum militem itinere & graue legionum agmen traduxit*. Idemq; III. Hist. *Monuit subsignano milite media firmare, auxilia paßim circumfusa sunt*. Opponit Auxiliis, quæ in locum Velitum venêre. Sed ipsi igitur Velites, si propria nulla corpora, quos Duces habuêre? Credo Centuriones aliorum manipulorum, quo fine in eos sparsi. *Velites sparsi per manipulos* Nam hoc est quod hîc Polybius dicit, *æquabiliter distributos in omnes partes*: id est, vt quodque genus *quadringentos* habuerit, quisque manipulus *quadraginta*. Etsi raro tamen in agmine aut acie sic incessêre, & seorsim ferè positi aut intermixti. Imperia tamen, & siquid opus, à Centurionibus illis quisque habebant, & ad hos se applicabant.

Ordo, quid. „ *Appellant Ordinem.*] Etsi propriè, ex Liuio, Ordo manipuli pars est dimidiata. Nam cùm duo Centuriones sint in Manipulo, cuique suam partem assignarunt quam duceret, vocaruntque *Centuriam* aut *Ordinem*. Ea fuit *sexaginta militum* in legione veteri & Polybianâ: atque ita Liuius *Ordinem* definit. Mox plura. nam hæc connexa inter se sunt, & alibi repetenda.

Spira, quid. „ *Et Manipulum.*] Dixit Græcè σπεῖραν: sed aliter hîc reddi non potest, non debet. Scio equidem *Cohortem* eâ voce Græcis vulgò notari: hîc res abnuit, & Polybius *Pro manipulo capta.* ipse non semel eâ voce pro Manipulo palàm est vsus: Idem Dionysius. cuius locum operæ est recitem atque illustrem. Gloriatur apud eum L. Siccius (Sicinium alij *Lib. x.* vocant) vir Romanus, & à robore notus, *triginta se annis in militiâ & in imperiis fuisse*, ποτὲ μὲν σπείρας ἡγούμενον, ποτὲ δὲ ὅλου τάγματος: *aliâs manipuli ductorem, aliâs legionis totius*. Ita vertendũ aio, & mecum, quibus notæ res Romanæ.

Romanæ. Nam quod faciunt *Cohortis Præfectum*, non potest pro istâ re militari. Inter ciues enim & in legionibus nemo fuit; sociorum Præfecti tantùm, inter quos constat hunc Siccium non meruisse. Ergo ait, aliâs se Centurionem fuisse & manipuli ducem, aliâs Primipilum & caput legionis totius. Atque hæc prima igitur diuisio est in Manipulos, quæ diutissimè in militiâ mansit. Nam & Principum æuo, Tacitus: *Concionem, quia permixta videbatur, discedere in manipulos iubet*. Idem de Prætoriis quoque cohortibus: *Manipulatim allocuti sunt Licinius Plotius & Proculus Firmus.* Etsi paullò post (an sub Hadriano aut Antoninis?) mutauit, & Centurias pro Manipulis habere cœperunt, istos pro Contuberniis aut Decuriis ipsis. Vegetius: *Contubernium Manipulus vocabatur, ab eo quòd iunctis manibus pariter dimicabant.* Appellat iunctas manus, cùm ad manus ventum esset. Ait etiam *vocabatur*, quasi de æuo prisco: ne te hîc aut alibi fallat, paullò superius æuum, vt Traiani aut talium, ille habet pro prisco. Iam in Ammiano Manipulus non alio sensu. *Conuocatis*, inquit, *cohortibus, & centuriis, & manipulis.* Postponit enim Centuriis, & vsurpat vt illud æuum. Quid, quod vnus miles alibi *Manipulus*? In Glossis est: πελτασής, *manipulus*, de leui & viliore. Nec longè ab eâ mente Statius:

— arma manipli
Ponè ferunt.

de armigeris Adrasti aut ministris. At in iisdem Glossis est, *Manipularius*, ἀρχηγὸς ὄχλου: putarem λόχου, & *Ductorem manipuli* notari, etsi profectò in eum sensum apud veteres quidem non legas. Imò Manipularius, est gregalis.

Dionysij vera sententia & versio.

Manipuli diu in militiâ.

1. Annal.

1. Hist.

Aliâ significatione labēti imperio.

Lib. II. cap. XIII.

Lib. XVII.

DIA-

DIALOG. III.

Inuoluta quædam Liuij super Ordine euoluta, partim emendata.

HÆC ita edisserui, & clara, firma videntur: nisi quod ventus à Liuio, qui turbat. Ille vbi bellum inter Romanos & Latinos narrat, & digressiuncula ordines (qui in vtroque populo eidem) recenset: Deus bone, quàm à nobis abit? Dixeris de aliâ prorsus militiâ, quàm Romanâ, aut certè Polybianâ, eum loqui. Operæ tibi videtur vt verbatim legamus, & euoluamus? AVD. Vnicè aueo. nam in memoriam loci, te monente, redeo: quem quoties lego & insisto, apud Cimmerios agere me censeo & in nigrâ nocte. LIPS. Vide igitur, &, seposito paullum Polybio, hæc lege:

Lib. VIII. *Fuit ciuili maximè bello pugna similis, adeò nihil apud „ Latinos dissonum ab Romanâ republicâ, præter animos, „ erat. Clypeis anteà Romani vsi sunt, deinde postquam stipendiarij facti sunt, scuta pro clypeis fecêre. Et quod anteà „ Phalanges similes Macedonicis, hoc posteà Manipulatim „ structa acies cœpit esse: postremò in plures Ordines instruebantur. Ordo sexagenos milites, duos Centuriones, vexillarium vnum habebat. Prima acies Hastati erant, Manipuli quindecim, distantes inter se modicum spatium. Manipulus leues vicenos milites, aliam turbam scutatorum habebat. Leues autem, qui hastam tantùm gesáque gererent, „ vocabantur. Hæc prima frons in acie Florem iuuenum pubescentium ad militiam habebat. Robustior inde ætas totidem Manipulorum, quibus Principibus nomen est, hos sequebantur, scutati omnes, insignibus maximè armis. Hoc trigin-*

triginta Manipulorum agmen Antepilanos appellabant, ,,
quia sub signis iam alij quindecim Ordines locabantur, ex ,,
quibus Ordo vnusquisque tres partes habebat: earum ,,
vnamquamque Primumpilum vocabant: tribus ex vexillis ,,
constabat: vexillum centum octogintasex homines erant. ,,
Primum vexillum Triarios ducebat, veteranum militem, ,,
& spectatæ virtutis: secundum Rorarios, minus roboris ,,
ætate factísque: tertium Accensos, minimæ fiduciæ manum, ,,
eò & in postremam aciem reyciebantur. ,,

Ne vltrà. affatim turbarum aut tricarum in his verbis. Ait primò:

,, *Adeò nihil apud Latinos dissonum ab Romanâ republicâ, præter animos, erat.*] Communiter dicit, arma, ordines, manipulos, omnia eadem fuisse Latinis. Sed quod est, *a Romanâ republicâ*: in scripto optimo libro saltem erat: *ab Romanâ re.* & malim.

,, *Clypeis anteà Romani vsi.*] Ab capite petit & ab alto. Sed quod tamen ait de clypeis, non sic capiendum quasi solis iis anteà vsi: imò verò & scutis (ipse in censu docuit:) sed quòd post stipendia instituta solùm vsi sint scutis, anteà etiam clypeis.* Posteà docebo. *Cautio in Liuio.* *Lib. III. Dialog. II.

,, *Quod anteà phalanges similes Macedonicis.*] Quando *anteà*? Nam sub Romulo iam Legio, atq; etiam Manipuli, vt videbo. Quid ergo vis? credo hoc. Manipulos quidem fuisse, sed non in acie diuisim & distinctè stetisse: concurrisse per totas legiones, siue, vt ipse appellat, phalanges. Nam & in ipsa illâ Macedonum phalange discrimina sua & sectiones erant vsque ad Centurias, Decurias: sed in acie iuncta omnia & deuincta. Tale igitur fuisse vult olim. In Athenæo lego: Ἔλαβον δὲ καὶ *Phalanges olim Romanis.* *Quo sensu?* Lib. VI.

 περὶ

Athenæus explicatus

περὶ Ͽυῤῥηνῶν τὴν μάχην φαλαγγηδὸν ἐπιόντων: *Acceperunt & à Tyrrhenis pugnam per phalanges incedentibus.* Agit de iis, quæ Romani à variis gentibus ad se traxerint. Sed hoc *per phalanges ingredi*, siue φαλαγγηδὸν, aliter equidem acceperim quàm primò sonat. Nec enim vult, credo, legiones ipsas ab Etruscis sumptas: sed magis, manipulos aut sectionem potiùs diuisionemque per manipulos in pugnâ. Nec aliter ego interpretor τὸ φαλαγγηδὸν, quàm *manipulatim*. De eâ re sequitur:

„ *Hoc posteà manipulatim structa acies cœpit esse.*] Iterùm rogo, Quando *postea*? incuria tua est (audeo dicere) Liui, quòd non explicasti. Quin tu natare mihi in totâ istâ re videris, nec vel cum aliis scriptoribus, vel tecum, satis consentire. Age, de Manipulis hoc quale est? Enimuerò Manipuli statim ab vrbe conditâ fuerunt, imò antè ipsam. Romuli primum tirocinium belli, & cùm eripiendo fratri Remulo pastorum manum collegit, Manipulos habuit, vt fatentur prisci omnes qui hæc exsecuti. Illi ipsi Manipuli, centenûm hominum fuerunt. In Collectaneis de origine Romanâ: *Romulus coactâ pastorum manu, eáque in centenos homines distributâ, perticas manipulis fœni variè vinctas dedit. Vnde institutum, vt posteà milites qui eiusdem signi essent, Manipulares vocarentur.* Plutarchus eadem; & disertè illam totam manum facit συλλελοχισμένην εἰς ἑκατοστείας: *diuisam ordinatámque in centurias.* Ouidius:

Manipulorum vetustas.

III. Fast.

Pertica suspensos portabat longa maniplos,
Vnde maniplaris nomina miles habet.

Ex ipso Liuio asserta.

Lib. I.

At enim desierunt posteà fortasse Manipuli. Imò tu ipse Liui renouas, & iam sub rege Tarquinio agnoscis: *Miscuit manipulos ex Latinis Romanísque.* Quæ tamen

mixtio non diuturna fuit, etsi habuit suas caussas. Quin & sub primis statim consulibus ponis, atque etiam numerosè, & discretos: *Consulum alter T. Lucretius portâ Næuiâ cum aliquot manipulis militum est egressus.* Atque adeò vniuersè alibi, nec falsò, affirmas: *Disciplinam militarem iaminde ab initiis vrbis, in artis perpetuis præceptis ordinatæ modum venisse.* Ita sanè, ab ipsis initiis, & Romulus decem Manipulos in classe quaque instituit; & Tullus Hostilius fortasse digessit magis & perpoliuit. de quo Florus: *Hic omnem militarem disciplinam artémque bellandi condidit.* Sed quid tamen hic pro te? quod antè dictum. non negare te de Manipulis, sed de eorum secretione in pugnâ, deque interuallis inter singulos, quæ posteà (Etruscorum fortasse exemplo, ex Athenæo) sunt instituta. Lib. II. Lib. IX. Lib. I. cap. III. *Excusatus Liuius.*

„ *Postremò in plures ordines instruebantur.*] Ergo Ordo aliud Liuio quàm Manipulus est, quod nexus sermonis poscit, aut potiùs cogit. Primò in phalanges, inquit, diuisa acies, posteà in manipulos, postremò & in plures ordines. Quis gradationem hanc non videt, & cum temporibus res distinctas? Nec enim vult sectionem ibi stetisse: sed ipsius Manipuli factas duas partes, quos Ordines appellarunt. Itaque adiungit quid sit Ordo: *Ordo à Manipulo diuersus.*

„ *Ordo sexagenos milites.*] Si ordo hîc ipse Manipulus, quod vulgò volunt: cedò, quis Manipulum tam exiguum (nisi fortè in Triariis, de quibus non hic sermo) legit? Imò iam à Romulo centenarij illi, vt dictum, posteà etiam auctiores. Nec tamen nego Ordinem interdum pro Manipulo sumi: quod in hac ipsâ narratione alibi Liuius: sed nō hîc, vbi palàm distinguit. Quid ergo *Quid Ordo.*

 hîc?

hîc idem, quod *Centuriam* idem Liuius appellat, Polybius *Partem*. Ille *Priorem* & *Posteriorem* in Manipulo agnoscit; iste *Dextram* & *Læuam*. Nec alio sensu *Ordines petere*, & *Impetrare*: item *Ordinis ductor*, pro Centurione ipso. Sequitur nodus,

Absurda lectio. „ *Duos Centuriones.*] Itáne? hoc conuenit & æquum est, vt in vno ordine duo sint Centuriones? vt Sexageni milites bis diuisi, quæque pars suum habeat? nunquam factum, nec nisi hîc lectum. Age, pergamus. Addit quindecim Manipulos Hastatorum fuisse: ergo triginta Ordines. Totidem Principum: quid consequitur? In solis duabus classibus *centum viginti* Centuriones fuisse. Hæc talia sunt, vt color iis allini nullus possit ad fallendum. Equidem lectionem & distinctionem muto leuiter: *Correctio.* *Ordo sexagenos milites & duos, Centurionem & vexillarium vnum habebat*. Ipsa hæc res fuit. Primùm, vetus ille & Liuij hic Ordo non *Sexagenos* milites habuit, vt Polybij; sed duobus plures, *sexagenos* inquam *duos*. Palàm id euincit Liuij numerus infrà, qui in tribus vexillis (*Confirmatio.* siue Ordinibus. tot enim Vexilla, quot ordines) *centum octogintasex* milites ponit. Vnde illi sex super rotundum numerum, nisi à duobus istis qui redundant? Attende, clarum & firmum est. Secundò, feci *Centurionem & Vexillarium vnum*. Nec hîc aliquid ambigui. vbi dux cumque, ibi Vexillum: & Polybius disertè, *In quemque Manipulum duos signiferos* capit, scilicet in Ordine vnum.

„ *Hastati erant Manipuli quindecim.*] Turbidus hic Auster, qui inuoluit, & euertit dicta omnia in militiâ, *De numeris manipulorum.* aut dicenda. Ergóne XV. manipuli Hastatorum? totidem Principum? totidem Pilanorum? Sunt igitur in legione

gione non *triginta*, vt prisci consensu volunt, sed manipuli *quadraginta quinque*. Si sequimur; ecce & Centurionum numerus atque ordo mutandus, & erunt in vniuersum *nonaginta*. Id quoque contra scripta veteribus. At enim Liuius apertè, & iteratò. nam & mox sequitur, *Hoc triginta manipulorum agmen*, de duabus classibus: & deinde *quindecim* iterùm adduntur. Quid dicam, aut expediam? Ades Critica, tu illa proba cùm necessaria: & hîc puto esse. Legam: *Manipuli decem*: aut copulâ insertâ, quæ errorem genuerit, *Manipulíque decem*. Et si quid de caussâ erroris quæro? nusquam magis aut crebrius, quàm in numeris, peccatum. Correctio.

„ *Hoc triginta Manipulorum agmen.*] Meâ voluntate *viginti*.

„ *Antepilanos appellabant, quia sub signis iam alij quindecim ordines locabantur.*] Mirè hæc postrema inuoluta aut fœdata. Si sana sunt; aliâ mente & ingenio opus (ego cedo) ad eliciendum aliquid sani. Transilit ecce à Manipulis ad Ordines: & *alij*, inquit, *quindecim ordines*. Quid alij? quasi & Manipuli Ordines. Vide seriem, hoc euincit. Quid refutem, aut te teneam? sine fraude sententiæ dictio mihi esto. Corrigo: quia sub *signis iam alij decem ordine locabantur*. Qui alij *decem*? nempe manipuli. Quomodo locabantur? *ordine* (ita lego) *&* *sub signis*. Cur hoc monet? nónne & alij sub signis? Ita. sed quia hoc posteà immutatum, & Rorarij & Accensi (id est leuis armatura) sub nullis signis: ideò expresè addit *ordine* stetisse (non sparsim in fronte, ad latera, aut per interualla) idque sub signis. Qui veteris militiæ firmiter sciens est, hæc non refutabit. Quòd si quis totam vocem *Ordines* eiicit, per me licebit. Iterùm correctio.

„ *Ex quibus Ordo vnusquisque tres partes habebat.*] Nec id admitto. tollo *Ordinem*, ex repetitione prauè insertum, & lego: *Ex quibus vnusquisque.* Quis vnusquisque? manipulus, de quo præiuit. Sententiam totam clarè mox videbis: sunt enim nexa.

Glossema sublatum.

„ *Earum vnamquamque Primumpilum vocabant.*] Falsò, falsò. quid stultius, quàm singulas partes *Primas* dicere? Vbi ordo & positio est, etiam numerus variat pro situ. Lego: *Earum vnamquamque primam, Pilum vocabant.* Tres, inquit, sunt Manipuli cuiusque partes, non duæ, vt in prioribus. Primam quamque harum partium (sunt enim decem ita primæ) appellant *Pilum.* Nónne id clarum est? Tres fuêre classes, *Hastati, Principes, Pilani.* Sunt isti vltimi, quibus subiuncti & adiuncti *Rorarij & Accensi.* Ergo in vno Manipulo tres partes, singulæ nominibus suis distinctæ. Ecce iam complexione sententiam totius loci: *Hoc viginti Manipulorum agmen Antepilanos vocabant. quare? quia iam sub signis & ordine alij decem Manipuli sequebantur; qui tres partes singuli habebant; & earum vnaquæque prima, Pilus dicebatur. Quia igitur ante Pilum positi illi, Antepilani dicti.*

Correctio.

Cur Antepilani dicti.

„ *Tribus ex vexillis constabat.*] Ipse Manipulus (λόχος κοινῶς) constabat tribus vexillis. Quid mirum? ratio exigit, & antè dicta. Nam quisque ordo suum Vexillum habuit: tres hîc ordines siue partes: ergo tria vexilla.

„ *Vexillum centum octoginta sex homines erant.*] Iterùm hîc vro & seco: Diodore vbi es? Nam age. decem manipuli in extremâ acie: cuiusque tres partes, & totidem vexilla: sunt igitur hæc triginta. Si autem in quoque

Amens lectio.

que vexillo homines *centum octoginta ſex*; erunt in ſolâ hac acie *quinque millia quingenti octoginta.* Adde reliquas duas, quæ & quanta iſta legio? Atque hæc ex noſtrâ primâ correctione: ſi *quindecim ordines* retines, partes & vexilla magis etiam auges. Ergo iterùm neceſſariò ſeco, & vocẽ reiicio *Vexilli*. Lego: *Tribus ex vexillis conſtabat, centum octogintaſex homines erant.* Id iuſtiſſimè & veriſſimè. Quiſque ordo, vt antè dictum, ſexaginta duo homines erant: tres ſunt in Manipulo: ergo in totum homines *centum octogintaſex.* Atque eſt hæc ipſa Polybiana militia & ordo, cum vnico ſaltem diſcrimine, quod eſt à Leui armaturâ. Nam Polybij, vt dixi, ſeorſim eſt, & extra ordines: hîc in Ordinibus & Pilanis coniuncta: Sed numerum ſi vides, nihil diſcriminis prorſus. Nam ſunt Rorarij *ſexcenti viginti*, totidem Accenſi: ergo ſimul *mille ducenti quadraginta*. Nónne totidem Velites in Polybio? excipio, quòd quadraginta iſti redundent, ex ſupernumerariis illis duobus. Idem eſt in Triariis ſiue Pilanis. ibi ſunt *ſexcenti*, hîc *ſexcenti quadraginta*: & nunc vides ac diſcis cauſſam (ſuprà tetigi) cur & vnde illi tam pauci reſpectu priorum. Ab antiquo ſcilicet inſtituto eſt, & cùm in vno Manipulo Leues habuerunt: ij poſteà diuulſi ſunt & dirempti: manſerunt igitur illi eodem numero, nec aucti. Dic ſodes, quæ diuinatio hæc ſic attigerit, & vndique pariauerit, niſi quia res fuit? Vt igitur conſummem, habes triginta manipulos in Liuio: priores viginti, faciunt homines *bis mille quadringentos octoginta*: poſteriores decem, *mille octingentos ſexaginta.* Ergo eſt hæc legio *quattuor millium trecentorum quadraginta.* Superat Polybianam *centum*

Vox eiecta.

Paria hæc cum Polybio.

Situs leuis armaturæ alius.

Conſummatio tota & digeſtio.

tum

tum quadraginta: qui nati sunt ex *duobus* supra sexaginta Obiectio. toties dictis. At in Liuio mox sequitur, *Legiones tunc scriptas ferè quinis millibus peditum*: non ergo ad nostrum numerum. Aio id quoque falsò, & in Liuio re- Correctio. scribendum, *quaternis*. Bonâ fide, inuitus toties rescribo: *Dialog. v. infrà. sed quæ mea culpa, si res, si Liuius ipse poscit? * posteà docebo. Turbinem hunc vitaui, & quanquam colligere paullùm vela nos iussit & inhibere, non tamen ea scidit, nec eiecit de recto cursu. AVD. Per fidem, multa acutè, & me mirante. Vnum tamen quæro, de vltimo agmine. si tria illic vexilla, an etiam totidem Centuriones? nam id appâret. Si ita est, non ergo sexaginta Centuriones, pro tuo & Polybij sensu. LIPS. Benè infers. Sed hac de re mihi non liquet, nisi quod suspicor iamtunc Pilanos solos habuisse suos Centuriones, ijsque leuem illam manum paruisse. Itaque nec diuulsa posteà, habuit vllos duces. Quod autem de Vexillo ais, id hîc fefellerit, nec semper dux vbi illud. Hîc autem fuit, ad discrimen, non ad imperium: & quia armis ordines isti inter se distincti. Habes ad Liuianum locum quæ nobis visa: ad quem si viros primores in doctrinâ adhæsisse dicam, quid faciam magnum? ego ad plures alios. & in isto ipso interdum Aristophanæum illud occurrit,

*An à viâ non prorsus exerrauimus?

ἢ τῆς ὁδοῦ τὸ παράπαν ἡμαρτήκαμεν;

Vix tamen opinor. nisi si diuersissima illa Militia ab eâ quæ secuta, imò quæ præcessit. Tamen habe summatim & id quod colligitur ex lectione vulgatâ. Hastati Manipuli quindecim, totidem Principes: singuli *sexagenûm* militum, idemque quod Ordines. Sunt in quaque classe homines *nongenti*. Adde Pilanos, Rorarios,

Accen-

Accenſos, in quaque iſtarum claſſium *nongentos triginta*: erit tota legio *quattuor millium quingentorum nonaginta*. Sic tamen, vt poſtrema à nobis emendes, quæ nimis alioqui exorbitant.

DIALOG. IIII.

Cohors, Numeri, Spira. Cohors prima, Cohors Prætoria.

SED in viam redeamus, Liuio iam dimiſſo. AVD. Non hercules cum bonâ gratiâ. LIPS. Quid ita? AVD. Nimis ſecuiſti & vſſiſti, nec iniuriâ timebas alium Diodorum. Nam tuus ille fuit, & ad plures abiit: homicida, occidiſti. LIPS. Rides me? ſed ſeriò. Luſi ſiue pugnaui ſemel in Diodorum; ſed ſemel, ſed in re ſeriâ. In his minutis & litterariis impugnet qui volet, non repugno. Noſti ingenium meum? pacis eſt: & cum Theognide, —— τόν γ' ἐχθρὸν ἀλεῦμαι

Ὥστε κυβερνήτης χοιράδας εἰναλίας:

—— *hoſtem ego vito,*

Nauta velut ſcopulos vel vada nauifraga.

Sed ad rem noſtram. Dictum de Manipulis, è quibus conficitur deinde *Cohors*. Ea vox origine Græcanicâ eſt, & χόρτος illis, περιόρισμος καὶ περιχώρημα: ſiue vt Heſychius; περίβολος τῆς αὐλῆς: Vno verbo, quod clauſum & ſeptum in anteriore domo vel villâ, χόρτον illi dixerunt, & Latini *Cohortem*, vel *Chortem*. Nam & ſic ſcribebant, & vetuſta marmora docent. Sic in Martiali *Raucæ chortis aues*. Varro: *In plano cohors, in quâ paſcebantur gallinæ.* III. de R.R. Vopiſcus in Aureliano: *Roſas in eiuſdem mulieris cohorte exiſſe purpureas.* Hodie quoque Galli, Hiſpani, Itali reti-

Cohors Græcum.

nent, & superioris paullò æui scripta appellant *Curtes*. Græca vox igitur, etsi Varro tamen deriuat etiam à coercendo: *quòd circa eum locum pecus coerceretur*. Nostram ille idem ab hac rusticâ deducit. *quòd vt in villâ ex pluribus tectis coniungitur & quiddam fit vnum, sic hæc ex manipulis copulatur cohors*. E quot autem manipulis? tribus. Nam certum est, & prædocui, decem modò cohortes in legione fuisse. Sed quomodo è manipulis? an tribus eiusdem generis? exempli caussâ Hastatorum, aut Principum? Minimè. nec commodè id potuit: superasset enim manipulus vnus in quoque genere post tres cohortes. Verius est mixtam è triplici genere fuisse, sic quasi paruam aliquam legionem. Habuit Hastatos, Principes, Triarios, è singulis manipulum vnum: & adde Velites, qui manipulos solent comitari. Ita fuit iusta plenáque legionaria cohors, homines *quadringenti & viginti*. Quòd si pleniores manipuli aut legiones, plenior scilicet etiam ipsa: atque ita *Quingenarias* & *Sexcenarias* etiam leges. Græci Historici eas vulgò vocant & reddunt Σπείρας: quod & Ennius vsurpauit Græcissans *Spiras legionibus nexunt*: puto de Socialibus, quæ legionibus adnexæ. Nazarius etiam vsus in Panegyrico: *Cum spiris tenebrísque congressus*. Suidas interpretatur Spiras, etiam *Numeros*. Σπεῖραι, inquit, πλήθη στρατευμάτων, φάλαγγες, νούμερα. Et scis *Numeros* inferiore æuo crebrò legi, siue de cohortibus siue de Legionibus ipsis. Cohortes autem istæ omnes in legionibus numero æquales, quia & manipuli erant. Hoc miraris? fortasse quia dignitas aliqua *Primæ* tribuitur. vt apud Ciceronem: qui vt magnum refert, *Bibulum amisisse totam cohortem primam*. Cæsar pariter attollit: *Duabus missis subsidio*

IIII. de L.L.

Tres manipuli in cohorte.

Atque ij è diuerso Genere.

Spira.

Numeri pro Cohortibus.

Prima cohors dignissima.

Ad Att. lib. v. epist. xx.

Gallic. v.

ſubſidio cohortibus, atque his primis legionum duarum. Sed moneo, non à numero hoc, ſed à ſplendore & primatu fuiſſe. Eminebat ceteris ideò, quòd primi in eâ Centuriones generis cuiuſque: fortaſſe & flos aliquis & electio virorum. Vegetius non te abducet. AVD. Iam rem tangis: is mihi in mente, & cõmouebat. LIPS. Non inquam te abducet dum ſcribit, in Primâ cohorte *mille centum quinque pedites* fuiſſe, in aliis non niſi *quingentos quinquagintaquinque*. Hæc nouitiæ militiæ ſunt, procul à noſtrâ priſcâ. Illud modò obſeruo, *Prætorias* fuiſſe quaſdam, velut extra ordinem, edecumatas & grandes. Earum origo à P. Scipione, vt adfirmat Feſtus: *Prætoria cohors, quòd à Prætore non diſcederet. Scipio enim Africanus primus fortiſſimum quemque dilegit, qui ab eo in bello non diſcederent, & cetero militiæ munere vacarent, & ſeſquiplex ſtipendium acciperent.* Non ergo anteà? inquies. Non ordinaria, nec in iſtas ſtipendij aut vacationis leges. Alioqui & olim tale aliquid. vt in Liuio, de A. Poſthumio Dictatore: *Cohortem ſuam dilectâ manu, præſidij cauſſâ, circa ſe habuiſſe.* & appellat ſtatim, *Cohortem Dictatoris.* Sed & raro factum leges, & fuit è voluntariis fortaſſis, aut in vnius pugnæ euentum captis, illa manus. Imò nec Scipionem priorem Africanum puto inſtituiſſe. Quo argumento? quia Polybius ſuper eâ ſilet; non facturus ſi in vſu iamtunc fuiſſet. Atque adeò eius loco *Selecti* è ſociis videntur fuiſſe, vt ex eodem diſces. Igitur ipſo Polybij æuo inſtitutam verius eſt ab Scipione Numantino. Indicat Appianus, qui de iſto Numantiam ituro: Ἐθελοντάς τινας ἐπηγάγετο καὶ πελάτας ἐκ Ῥώμης καὶ φίλους πεντακοσίους, οὓς εἰς ἴλην καταλέξας ἐκάλει φίλων ἴλην: *Voluntarios quoſdam & clientes amicóſque ſuos Româ*

Vegetius abit à priſcis.

Lib. II. cap. VI.

Prætoria Cohors.

A quo inſtituta.

Lib. III.

Vter Scipio inſtituerit.

Videri poſteriorem.

In Ibericis.

eduxit ad quingentos, quos in cohortem conscribens appellauit Cohortem amicorum. Nec mirare si ἴλην *Cohortem* verto (scio Alam aut Turmam plurimùm esse:) sed res hîc suadet, & Appianus ipse atque alij Græci, qui vsi pro peditum etiam manu. Neque nescio Prætorianos etiam equites fuisse: sed cum *quingentorum* hîc numerus sit qui cohorti respondet; itemque Festus originem rei ad Scipionem referat: bellius visum sic interpretari. De Turmâ sanè Prætoriâ, in Sallustio est, de Mario: *Cum turmâ suâ, quam ex fortissimis magis quàm familiarissimis parauerat.* Vides in hoc genus adoptatos ferè & transscriptos amicos: etsi alij fortibus potiùs viris implebant. Plutarchus de Octauiâ, quæ ad Antonium vênit, adduxitque secum à fratre ἐπιλέκτους στρατιώτας δισχιλίους, εἰς στρατηγικὰς σπείρας, κεκοσμημένους εὐπρεπέσι πανοπλίαις: *dilectos milites ad bis mille, in cohortes Prætorias digerendos, ornatos insignibus maximè armis.* Arma hæc fuêre, thoraces squamei, & scuta imbricata. Dio ingerit in Macrino. quem scribit *Prætorianis suis abstulisse* τοὺς θώρακας τοὺς λεπιδωτούς, καὶ τὰς ἀσπίδας τὰς σωληνοειδεῖς, *quò leuiores in prœlio essent.* Ac per bella ciuilia cohortes istæ auctæ, & vnus aliquis plures habebat: quo exemplo Augustus denique Romæ circa se habuit nouem Prætorias cohortes, firmamentum imperij, & posteà pestem. Veteres vt dixi non nisi vnam, nec scio an omnes. In Cæsare quidem, tot prœliis, nusquam mentio (pro meâ nunc memoriâ) Prætoriæ suæ cohortis: nisi quod libro primo Gallicorum obiter scribit, *cum solâ decimâ legione se iturum, sibíque eam Prætoriam cohortem futuram.* Sallustius Petreio tribuit: *Petreius cohortem Prætoriam in medios hostes inducit.* Nec dissimile, quòd Macedoni-

Turma Prætoria. In Iug.

In Antonio.

Arma Prætorianorum.

Plures Cohortes factæ.

In Catil.

cedonibus fuit *Cohors regia*, de quâ in Liuio atque aliis legas. In Ammiano etiam Sapor Perſarum rex *portis obequitat cum cohorte regali*. Vbi tamen Cohors de equitibus eſt, præter vſum antiquum. ſicut alibi iterùm: *Reliquos ex eâ cohorte ad pedeſtrem compegit militiam*. Adeò non res ſolùm, ſed verba in militiâ iam confuſa: ſicut & *Turmam* in eodem de Peditibus obſerues. Lib. XIX. Cohors pro equite. Lib. XXIIII.

DIALOG. V.

Legio, & paullatim eius augmenta.

EX Cohortibus *Legio* fit, atque iis denis. Dicta, ait Varro, *quòd leguntur milites in dilectu*. Simile Plutarchus: Ἐκλήθη λεγεὼν τῷ λογάδας εἶναι τοὺς μαχίμους ἐκ πάντων: *Vocata eſt Legio, quòd lecti ex omnibus eſſent militares*. Inuênit fecitque eam Romulus, ſed quantam? *trium millium*, vt Varro, Dionyſius, Plutarchus tradiderunt: cùm ſumeret è ſingulis tribubus ſingula millia, atque eæ tres erant. Auxit idem Romulus, ſi Plutarchi verba ſic capienda, poſt Tatium & Sabinos in ciuitatem acceptos. Nam tunc, vt inquit, *αἱ λεγεῶνες ἐγένοντο πεζῶν μὲν ἑξακισχιλίων, ἱππέων δὲ ἑξακοσίων: legiones factæ peditum ſex millium, equitum ſexcentorum*. Et vulgò erroris lati Plutarchum damnant, cùm certum ſit diu pòſt legiones tantas numquam fuiſſe. At non ego. & optimi ſcriptoris bonam hanc mentem malo, Romulum duplicaſſe legiones populo iam duplici, & binas feciſſe tot millium. Sanè de ſexcentis equitibus in vnam legionem, nullo æuo factum. Tamen aucta haud longè pòſt, an à Romulo, an à Tullo Hoſtilio? de quo Flori hoc exſtat: *Hic omnem militarem diſciplinam, artémque bellandi condidit*: Vnde dicta. Quanta primò. Plutarchus excuſatus. Lib. I. cap. III.

didit: vt appareat eum aliquid in militiâ & legionum numero aut ordine innouasse. Sed coniectura est: ista veritas, iam statim à regibus eiectis fuisse *quatermillenas*. Ita Dionysius à P. Valério Poplicolâ scripta memorat δέκα τάγματα ἐξ ἀνδρῶν τετρακισχιλίων ἕκαστον: *decẽ legiones, è quater mille viris singulas*. Sed & Liuius haud longè posteriùs, bello Volsco *quattuor legiones quaternûm millium* scribit. Auget & adijcit *ducentos*, post triginta circiter annos: *Decem legiones scriptæ quaternûm millium & ducentorum peditum*. Hic vulgatus modus fuit, & diu mansit. Eò minus trepidè correxi in Liuio suprà *quaternis millibus*: quia hæc ille bello in Latinos scripsit, id est decennio post iam dicta. Atqui si *quinque millia* scribebant vulgò: quid ita non antè, non pòst commemorauit? imò cur aliter commemorauit? Excute libros omnes sub hæc tempora, *quattuor millia* reperies, non *quinque*. Ecce de legione quæ Rhegium occuparat, bello Py rhi: *Tota legio, millia hominum quattuor, in foro secur cußi sunt*. Sed & diu infrà initio belli Annibalici: *Se nio datæ legiones duæ, eæ quaterna millia pedites er , & treceni equites*. Imò expressè tempus idem Liuius adnotat, quo modus hic adauctus. Fuit eodem isto Annibalis bello. & *alij*, inquit, *quattuor legiones nouas scriptas tradunt, numero quoque peditum equitúmque legiones auctas, millibus peditum & centenis equitibus in singulas adiectis*. En, tunc demum ad *quina* millia ventum, nec satis firmiter: cùm pro re aut tempore ad *quaterna* sua redirent. Quod Polybius plus semel suggerit, & variatum in occasionibus ostendit. Denique facta etiam *sex millium*, idque à Scipione in Africam traiecturo. qui *suppleuit ita legiones* (ait Liuius) *vt singulæ sena millia & ducenos*

Quattuor millium facta. — Lib. VI. — Lib. VI. — Lib. VII. — *Firmata Liuiana correctio.* — Lib. XXXVIII. — Lib. XXI. — *Quinque millium facta.* — Lib. XXII. — *Sex milliũ.* — Lib. XXX.

ducenos pedites, trecentos haberent equites. Iterarunt paullò pòst bello Macedonico. & idem Liuius: *Id præcipui prouinciæ Macedoniæ datum, quòd cùm alterius Consulis legionibus quina millia & duceni equites ex vetere instituto darentur in legiones singulas, in Macedoniam sena millia peditum scribi iussa, equites treceni æqualiter in singulas.* Lib. XLII. Vbi obserua *vetus institutum* appellari *quina* illa millia: quia nouitium istud Scipionis, nondum habebat firmitatem. At enim ibidem (monendus omnino es) *equites duceni* adtribuuntur, quasi ex more. Falsò, vt pòst docebo: & iamnunc rescribe *pedites.* quod spondeo esse certum. Nam plerumque *ducenti* isti supra quattuor, quinque, sex millia addi solent: & malè exscriptor, qui in *equites* mutauit. Nam illi ecce sequuntur, *treceni æqualiter in singulas.* Variatum, inquit, in pedite fuit, nihil in equite, & treceni *æqualiter* (tam in quina millia, quàm in sena) adscripti. Ex his vides Festum culpæ vix liberari, qui sic scripsit: *Sex millium & ducentorum hominum primus C. Marius conscripsit legionem, cùm anteà quattuor millium fuisset. vnde etiam Quadrata appellabatur.* Bis aut ter falsus. primò quòd C. Marium *primum* scripsisse ita tradit: secundò, quòd anteà non nisi *quattuor millium*: tertiò, quòd ideò *Quadratam* dictam. Ego magis arbitror à formâ & ordine, quem in acie tenebat. Sed peccat in hac re aliter Eutropius, qui iam sub annum Vrbis CCCXCII. legiones sex millium facit: *Ex Romanis tantùm tirones lecti sunt, factæque legiones decem, qui modus sexaginta vel amplius armatorum millia efficiebat.* Erras ô bone Eutropi, aut quod mitius est, tuus exscriptor, & *quadraginta* verum esset. Cæsaris autem & circà æuo quid fuerit, quæro. an Marianus ille modus?

Correctus Liuius.

Festus incautè scripsit.

Item Eutropius.

Cæsaris legiones modica.

modus? non perſuadeor: imò ex Commentariis Iulianis legiones haud reperio (ſedulò inquiſitui) ſupra Polybianum longè modum. Quinimò veteranas infra.
Lib. v. Ipſe bello Gallico, *in duabus legionibus* ſuis *vix hominum millia ſeptem* fuiſſe diſertè ſcripſit. Item Hirtius bello Alexandrino, *Legionem ſextam veteranam adeò diminutam, vt minus mille hominum in eâ eſſet.* Nec eſt error in numeris. prœlia ſcilicet attriuerant alijque caſus, & tarda ſæpe ſupplementa. Auguſti etiam æuo ad Polybij modulum fuiſſe, euincit Taciti locus iſte, in ſeditione & ſæuitiâ legionum Germanicarum. Cùm enim Centuriones ſuos verberarent & occiderent, ſumpſêre ſibi, inquit,
1. Annal. *ſexageni ſingulos, vt numerum Centurionum adæquarent.* Sunt ipſi Ordines, ſiue dimidiati manipuli veteres, militum *ſexaginta.*

DIALOG. VI.

Equitum diuiſio, Turmæ, & eorum in legione numerus.

PEREGI de Ordine peditum qui in legione, vis vt Equites adiungam? ratio poſcit. In iis *Genera* nulla quærenda, vniuſmodi ſunt: tantùm *Partes*. Eas ipſas paucis verbis promit Magiſter:

POLYB. Παραπλησίως δὲ καὶ τοὺς ἱππεῖς εἰς ἴλας δέκα διεῖλον. — *Conſimiliter & equites in decem turmas diuidebant.*

Cùm dixiſſet Genera ſingula diuiſa in decem partes, infert pari diuiſione in equite vſos, & ſecuerunt, inquit,

Ἴλη pro Turmâ. „ *In decem turmas.*] Ita vertimus ἴλας, etſi primitus ea vox *Alas* inſonat, & Laſcaris ita ſcripſit. At quî id poteſt? vni legioni vna Ala eſt, in Alâ Turmæ deinde decem.

cem. Imò Legio propriè *Alas* non habuit: & est ea vox sociorum, quod curiosus Lector obseruet. Sunt igitur Turmæ. & satis auctor sic vertendi (ne ad alios eam) ipse Liuius. qui in pugnâ Hispaniensi Scipionis cum Hasdrubale, è Polybio, vt solet, transscribens, cùm ille *subductas ex acie* τρεῖς ἴλας ἱππέων dixisset: iste vertit, *ternas equitum turmas*. Sed & Polybius in ipso hoc scripto sæpius sic vsurpat. Quid est igitur Turma? ter deni equites ex Varrone, qui & nomen à ternario illo numero petit. *Turma*, inquit, *Terma est. E in V abiit, quod ter deni equites ex tribus tribubus Tatiensium, Ramnium, Lucerum fiebant*. Eadem, paribus verbis & sententiâ, Festus. Quid Isidorus? *Turma triginta equites sunt*. Hoc verius est, quàm quod idem alibi: *Legio habet sexaginta centurias, manipulos triginta, cohortes duodecim, turmas ducentas*. Itáne *turmas ducentas*? imò *denas*, quod verum est; aut, *turmales ducentos*, quod haud longè à vero, & interdum sic fuit. Corrige ibidem, *cohortes decem*. Vegetius Turmam paullò grandiorem facit: *Habet*, inquit, *vna Turma equites trigintaduos*. Virgilius longè minorem:

Lib. XI. Lib. XXVIII. *Quanta Turma.* IIII. de L.L. *Correctus Isidorus.* Lib. II. cap. XIIII.

> *Tres equitum numero turmæ, ternique vagantur*
> *Ductores, pueri bisseni quemque secuti.*

Lib. V.

Duodenos enim in quaque turmulâ ponit: sed hoc in ludicro: in militiâ fuerunt dicto iam numero, idque ex veteri instituto. Nam iam olim sub ipso Romulo *trecenti* equites in legionem scripti, id est decem *tricenariæ* turmæ, ex Liuio, Dionysio, Plutarcho. Mansit post reges exactos. & clarè idem Liuius: *Equites duarum legionum, sexcenti ferè, ex equis desiliunt*. ponit sexcentos in duabus, ergo dimidiatos in singulis. Idem haud longè pòst: *Decem legiones quaternûm millium & ducentorum*

Equites in legione trecenti. Lib. III.

peditum, equitum trecenorum. Iterùm in bello Latino:
Lib. VIII. *Scribebantur autem quattuor ferè legiones quaternis millibus peditum, equitibus in singulas trecenis.* Hæc liquida & clara sunt, nubem inducit vnus Liuij locus in bello
Lib. XXII. Punico secundo: *Alij quattuor nouas legiones scriptas tradunt. numero quoque peditum equitúmque legiones auctas, millibus peditum & centenis equitibus in singulas adiectis: vt quina millia peditum, treceni equites essent.* Nebula hæc est, aut fabula: & malo *alios,* quàm Liuium sic sensisse. An verò tunc demum *treceni* facti? nego aliter anteà legi, & à sæculis multis. Vereor vt tota scriptio interpolata sit (quoties in Liuio, & præsertim his libris Punici belli?) & tantùm de peditibus fuerit. Si non placet, tum placeat *quadringeni equites* rescribi. Id quoque enim factum reperio, etsi raro, vt centenos adderent
Lib. XX. præter morem. Ipse Liuius: *Nouam legionem quinque millium & ducentorum peditum, equitibus quadringenis Consules scribere iussi.* AVD. Vtar iure quod dedisti, & interrumpam. Tu negas de *ducentis*? audi Polybium palàm adfirmantem. Ῥωμαῖοι, καθάπερ καὶ πρότερον εἰρήκαμεν, ἀεί ποτε τέτλαρα στρατόπεδα προχειροῦσι. τὸ δὲ στρατόπεδον πεζοὺς μὲν λαμβάνει περὶ τετρακισχιλίους, ἱππεῖς δὲ διακοσίους. Ἐπὰν δέ τις ὁλοσχερεστέρα προφαίνηται χρεία, τοὺς μὲν πεζοὺς ἐν ἑκάστῳ στρατοπέδῳ ποιοῦσι περὶ πεντακισχιλίους, τοὺς δὲ ἱππεῖς τριακοσίους: *Romani, sicut anteà diximus, semper ferè quattuor legiones efficiunt. Accipit autem legio pedites quidem circiter quater mille, equites verò ducentos. Quòd siquando maior necessitas appareat, pedites faciunt in quamque legionem quinque millia, equites trecentos.* En, definit quando ducenti, quando trecenti; & illos magis vulgò. LIPS. Si improuisum mihi telum, percellerer: vidi antè, & animo remôui.

Liuij ambiguus locus.

Aegrè & ambiguè expeditus.

Polybij falsa lectio Lib. III.

remôui. Nam clarum Polybij locum fateor, nego rectum. Ne mihi hoc credas, volo Polybio ipsi. Nónne remittit nos ad ea quæ super hac re antè dixit? *sicut*, inquit, *& antè diximus*. Vbi igitur tale mi Polybi? Ecce verba libro primo: Ἐστι δὲ παρὰ ῥωμαίοις τὰ πάντα τέτταρα στρατόπεδα ῥωμαϊκὰ, χωρὶς τῶν συμμάχων, ἃ κατ' ἐνιαυτὸν προχειρίζονται, τούτων ἕκαστον ἀνὰ τετρακισχιλίους πεζοὺς, ἱππεῖς δὲ τριακοσίους: *Sunt apud Romanos in vniuersum quattuor legiones, præter Socios, quas in annos singulos parant. Harum quæque habet ad quater mille pedites, equites trecentos.* Quid tu iam mi Auditor? nónne hic locus ex diametro pugnat in alterum, atque etiam vincit? me iudice. & immutetur ille, ἱππεῖς τριακοσίους, *equites trecentos*: quos certum est semper & vulgò fuisse. Vniuersè Polybius in hoc nostro libello, vbi de Dilectu: ἱππεῖς ποιοῦσι τριακοσίους εἰς ἕκαστον στρατόπεδον: *equites faciunt trecentos in singulas legiones.* Atqui legiones hæ eius non nisi quaternûm millium sunt. Virgilius ad sollennem hunc numerum respexit: *Correctus Polybius.*

—— equites ex vrbe Latinâ Lib.IX.
Tercentum, scutati omnes, Volscente magistro.

Et *iustum* hunc Liuius appellauit: *Decretæ duæ legiones cum suo iusto equitatu*: Alibi simpliciter: *Binæ legiones cum suo equitatu*: quia de numero constabat, & nullâ in re minùs variatum. Absolui, nisi quòd Ouidij versum addo, qui facit diuisioni dictæ: *Iustus equitatus.* Lib.XXI.

Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat *Ouidius explicatus.*
Corpora, legitimo quique merebat equo.

Non solùm, inquit, peditum genera in decem quæque partes tributa, sed & eques. Nam & ille habuit decem Turmas. Hæc mens: & sunt igitur Turmæ in Alâ, quod Cohortes in legione: & Decuriæ, quod Manipuli. Ter-

næ enim in Turmâ. Quod autem ſcripſit *legitimo equo*, aſpectare equum publicum videtur & legibus datum: etſi is profectò nondum ſub Romulo.

DIALOG. VII.

Sociorum diuiſio, & numerus. Extraordinarij, Ablecti, Alares, & Alæ.

ABSOLVI Ciues, Socios admitto: niſi quid tu me tenes. AVD. Ego te? tu me verò, vt ſuos à linguâ deuinctos Hercules ille Gallicanus. Quin perge, & tu Sol (ſi imperium mihi, quod olim Ioui, ſit) ſiſte. LIPS. Polybiana hæc igitur lege:

POLYB. Οἱ πρῶτον μὲν τοῖς ὑπάτοις τοὺς ἐπιτηδειοτάτους πρὸς τὴν ἀληθινὴν χρείαν ἐκ πάντων τῶν παραγεγονότων συμμάχων ἱππεῖς καὶ πεζοὺς ἐκλέγουσι, τούτους καλουμένους ἐκτραορδιναρίους. ὃ μεθερμηνευόμενον, ἐπιλέκτους δηλοῖ. τὸ δὲ πλῆθος γίνεται τὸ πᾶν τῶν συμμάχων, τὸ μὲν τῶν πεζῶν, πάρισον τοῖς ῥωμαϊκοῖς στρατοπέδοις, ὡς τὸ πολὺ τὸ δὲ τῶν ἱππέων, διπλάσιον. ἐκ δὲ τούτων λαμβάνουσιν τῶν μὲν ἱππέων εἰς τοὺς ἐπιλέκτους ἐπιεικῶς τὸ τρίτον μέρος· τῶν δὲ πεζῶν τὸ πέμπτον. τοὺς δὲ λοιποὺς διεῖλον εἰς δύο μέρη, καὶ καλοῦσι τὸ μὲν δεξιὸν, τὸ δ᾽ εὐώνυμον κέρας.

Præfecti primùm ex omnibus ſociis aptiſsimos eligunt ad proprium vſum Cōſulum, tam equites quàm pedites, quos vocant Extraordinarios. Id valet interpretatum, Electi. Multitudo autem omnis ſociorum eſt, peditum quidem par Romanis legionibus, vt plurimùm; equitum dupla. Ex his accipiunt equitū quidem in Extraordinarios partem admodum tertiam: peditum, quintam. Reliquos diuidunt in duas partes, appellántque alterum Dextrum, alterum Siniſtrum cornu.

Hæc

Hæc ille de Sociorum diuiſione, numero, & ordine breuiter, & miſcet equites pediteſque. Sed res intellegitur, & ego explicatiùs dicam. Ait:

„ *Præfecti.*] Ita ij dicti qui ſociis præerant, vice Tribunorum, de quibus poſteà. Ij ergo nunc diuidunt & ordinant, ſicut in legionibus Tribuni.

„ *Tam equites quàm pedites, quos vocant Extraordinarios.*] Obſeruabis, pedites equiteſque ſociorum in duo velut corpora diuiſos, nec habitos omnes vnà. Id ordinis cauſsâ factum vt non nego; ita ſuſpicor etiam ſecuritatis. Nam cùm equites dupli eſſent ad legionarios, pedites numero pari: viri prudentes Romani (profectò ita fuerunt) non pro bono ſuo cenſuerunt coire omnes in vnum, vbi viſu & æſtimatione ſui fiduciam caperent, & animos fortaſſe nouandi. Occultum ſed verum dogma eſt, ad continendam militarem fidem, ſaluberrimum viribus non miſceri. Itaque abiunxerunt, muneribus & nominibus etiam diſtinctos. Pars *Alares* fuerunt; pars *Extraordinarij*, de quibus primò agit. Ea vox, inquit, notat electos & eximios: quod verum eſt, & Ordinarij qui ſunt in vulgo. Suidas hunc Polybij locum adſpexit: Ἐκτραορδιναρίους, ῥωμαϊκὴ λέξις. δηλοῖ δὲ ἐπιλέκτους: *Extraordinarios, Romanus ſermo. ſignificat autem electos.* Quanti iſti fuerint, partitè dicit: Equites, inquit, *tertia pars*: id eſt, è ſexcentis *ducenti*. Tot enim in cornu vno ſociorum fuerunt. Horum equitum mentio certa in Liuio: *C. Scribonium Præfectum ſociûm ad vallum hoſtium cum equitibus Extraordinariis ſiniſtræ alæ mittit.* Etiam ambigua alibi: *Cedere inde ab Romanis dextra ala & Extraordinarij cœpêre.* Iterumque: *Siniſtra ſociorum ala & Extraordinarij in primâ acie pugnabant.* Dico ambigua.

Diuiſi & diſtracti ſocij.

Extraordinarij.

Equites inter eos. Numerus.

Lib. XL.

Lib. XXVII.

Lib. XXXV.

gua. quia etsi suspicetur quispiam ob *Alæ* nomen adiunctum de equitibus capiendum; fortasse falletur, & magis est vtrosque pedites hîc capi. Mox dicam. Certè & *Extraordinarij* pedites, vt Polybius palàm nunc asserit, & numerum etiam pandit. Fuêre, inquit, *pars quinta.* Nempe totius cornus. id autem legionem plurimùm æquabat: ergo è *quater mille ducentis* essent in Extraordinarios *octingenti quadraginta.* Quid si maior numerus sociorum, vt sæpe? crescebant & isti, sed ad modum dictum. Horum mentio item in Liuio: *Cohors Extraordinaria missa à Consule ad tuendum Quæstorium.* Et statim: *Quarta legio cum duabus Extraordinariis cohortibus portâ erupit.* Imò videtur & numerum alibi præire: *Quatuor Extraordinariis cohortibus duas adiunxit præposito M. Valerio.* Quattuor ecce facit, & duas adiungit siue Legionarias siue Alares. Sanè ille numerus *octingentorum quadraginta* aptissimè diuidatur in duas cohortes plenas, singulas *quadringentorum viginti.* Adde totidem è cornu altero, habes quattuor Liuianas. Sed tamen, ne te fallam, tam plenas eas fuisse non est censendum. Nam Polybius, etsi hîc nihil, tamen in castrorum positu suggerit, quod aliò nos vocet. Nam illîc disertè ex vtroque isto genere capit & detrahit τῶν ἐπιλέκτων (ita loquitur) ἀπολέκτους: *Extraordinariorum ablectos.* Atque ait certam manum secerni ex istis solitam, qui semper iuxta Consulem, in viâ, in castris, in pugnâ, velut satellites quidam aut custodes. Nunc nota, in loco magis videbimus. Quot ergo opinamur istos fuisse? Opinamur. nam ipse numerum expressit nusquam. Si è *ducentis* equitibus (tot dixi Extraordinarios fuisse) *quadraginta* detrahas in vnam Turmam *Ablectorum*, meo animo sit satis.

Etiam pedites.

Eorum numerus.

Lib. XXXIIII.

Quot istæ cohortes.

Lib. XL.

Ablecti Extraordinariorũ.

Quàm multi.

ſatis. Ita in Conſulari exercitu duas habebit Conſul. Reliquæ erunt Turmæ Extraordinariorum quattuor, & iterùm quattuor, ex vtrâque Alâ. Quid in peditibus? cenſeo cohortes quattuor vtriuſque cornus fuiſſe, ex Liuio: ſed quales reliquæ ſociorum, minus grandes, & hominum *trecentorum trigintaſex*. Ita vna cohors iuſta ſuperſit in *Ablectos*. In quoque enim cornu diximus octingentos quadraginta fuiſſe: deduc *ſexcentos ſeptuaginta duos* in cohortes binas, dimidiata vna ſupereſt, homines *centum ſexaginta octo*. Nectenda deinde & explenda alterius cornus dimidiatâ alterâ. Frontem ad iſta contrahis? triſtiora aut minutiora ſunt: ſed ſemel intellegenda ad ſeriam & plenam militiæ cognitionem. AVD. Non hercules mihi triſtia. & ſi à ſe talia, tamen vt lupini affuſâ aquâ macerantur & miteſcunt: ſic iſta diſſertione tuâ & linguâ. LIPS. Mi Auditor omitte. nam eloquentiæ quis hîc locus? quin verè hæc talia ſunt quæ *ornari negant, contenta doceri*, vt olim poëta. Sed habes Extraordinarios: pergo.

„ *Multitudo peditum quidem par Romanis legionibus, equitum dupla.*] Vniuersè nunc definit de totis peditibus, totis equitibus ſociorum. Et illi, inquit, vt plurimùm, æquant legiones; iſti excedunt. Liuius in eâdem ſententiâ: *Scribebantur quattuor ferè legiones, alterum tantum ex Latino dilectu adiiciebatur*. Et alibi: *Socij duplicem numerum equitum darent, pedites æquarent*. Denique & poſteriori æuo plurimùm hoc ſeruatum. vt in Suetonij Tiberio: *Bellum per quindecim legiones, parémque auxiliorum copiam geßit*. Et teſtimonia plura, quæ tute notabis. At enim in hac re variatum ſæpe, idque iam olim: vt non fruſtrà adiectione ſibi cauerit Polybius, *vt plurimùm.*

Numerus ſociorum.

Par ferè Romanis.

Lib. VIII.

Lib. XXII.

Cap. XVI.

Interdum aliter, imò sæpe.

plurimùm. significans vulgò id fieri, & nisi tempori aut Patribus aliter visum fuisset. Nam hæc duo temperabant; & sæpe necessitas aliqua maiorem numerum imperabat, sæpe arbitrium Patrum. Equidem reperio post bellum Punicum secundum plures Sociorum ferè lectos: quidni? totâ Italiâ iam domitâ, & in societatem armorum adscitâ. Liuij libros si vides (non onero te exemplis:) ferè inuenies tertiâ aut alterâ parte socios excessisse, sed tertiâ creberrimè. Imò Liuius hoc quasi certum & legitimum (aliter ac Polybius) refert: *Nouus totus exercitus Consulibus decretus, binæ legiones cum suo equitatu, & sociûm Latini nominis, quantus semper numerus, quindecim millia peditum, & octingenti equites* Sed verba aut scriptio mihi incerta. Itáne *semper* is numerus? Tu me longè aliter doces (vt Polybium hic omittam) libros tuos singillatim euoluentem. Iam addis etiam de *octingentis* modò equitibus: & hoc credam *semper* fuisse? Imò profectò *mille ducenti* esse debebant, ex more. Quid faciam huic loco? corrigam, quia sententiam non dirigo, faciamque: *quantus tum semper*, voculâ istâ insertâ, quæ adstringit & alligat ad tempora illa & annos. Credo verum esse. & cùm percurro eos libros & res sub bella Macedonum aut Antiochi gestas, sæpe reperio talem illum numerum, etiam in equitibus ipsis. Credes tu hoc nobis, aut quæres. Ita tum igitur: at paullò pòst, Polybij iterùm æuo reditum ad priscum morem, & pedites vulgò alteri tanti, equites dupli scripti. Lubet quærere, cur equites magis dupli? Quia, opinor, latè socij per opida & agros sparsi: eoque facilius habere iis equos & tolerare. At Romani nec censu multi nimis equites tunc erant: & in vnâ vrbe haud tam commodè habebant.

Parte tertiâ superant.

Lib. XL.

Inuolutus Liuij locus.

Correctiû-culâ euolutus.

Equites cur plures è socijs.

» *Appel-*

„ *Appellant alterum Dextrum, alterum Sinistrum cornu.*] Numerum dedit, nunc diuidit. & est, inquit, distributio simplex, qualis legionum: faciuntque duas partes, etsi non legiones, sed *Cornua* appellant. Ita vox Græca sonat: an pro mente tamen Polybij reddita? an pro re & more? Dubito, imò non dubito. Cedò exemplum vnum, vbi *Cornu* hac significatione, & peculiariter Socios notet, ego cedo. Scio & nimis memini, passim *Cornu dextrum* aut *sinistrum* legi in acie: sed tam de legionibus quàm de Sociis, nec de istis seorsim. Quid ergo ego? aliam vocem Latinam suggero, quæ sit in hunc sensum. Ea est, *Ala.* Dico *Alam dextram* & *sinistram* vocatas partes illas duas sociorum. AVD. Ne calor te Lipsi auferat. & scin' de peditibus non de equitibus sermonem hunc esse? LIPS. O tuam prouidentiam! abripiebar, nisi reuocasses. Quin sile homo, ego de peditibus probè me scio loqui, & *Alas* iis adsigno, præter vulgi ac tuam, vt video, mentem. Atqui res firma est: & Liuiana hæc audi. Primùm: *Dextera ala* (*in alas diuisum socialem exercitum habebat*) *in primâ acie locata est, in subsidiis duæ Romanæ legiones.* Totam narratiunculam vide, consenties statim de peditibus hæc palàm & altero illo cornu scripta. Atqui vt nouum refert, *diuisum in alas exercitum habuisse*: fallor ergo qui apto hoc ad morem. Imò litterula elapsa nos fallit, & omnino scribendum: *habebant*, numero multitudinis. Studiosè enim Liuius hoc ipsum, quod nunc ego, notat: & tunc, inquit, moris diuidi socios in duas Alas. Notat ideò, quia eius æuo & diu antè non iam socij: nec omnibus fortasse hoc gnarum. Iterùm: *Egregiè legiones, nec segniùs duæ alæ pugnabant.* Instructionem hîc pugnæ & ipsam totam vide, certum

Cornua sociorum.

Ala in peditibus.

Lib. xxxi.

Leuis correctio, sed cum momento rei.

Lib. xl.

Lib. XXVII. est pedites intellegi sociales. Tertium: *Prima legio & dextra ala prœlium inibant.* Et ibidem: *Primæ legioni tertia, & dextræ alæ sinistra subiit.* Vtrobique cum legionibus iungit & pariat, & nihil in iis pugnis videbit qui hoc non videt. Sed & suprà in Extraordinariis exempla quæ adduxi, faciunt istuc. Iam clarissimè & ἀναντιρρήτως

Alares cohortes. hoc euincunt, *Alares cohortes.* Quæ enim istæ sunt? non aliæ quàm sociales, & quæ in duabus istis alis. Ecce ista

Lib. X. Liuij: *Sp. Nautius dux alaribus cohortibus erat.* Et ne de pauculis suspicère aut cauillère, numerum ipsum expressit qui in vtroque cornu. Nam mox ait: *D. Brutum Scæuam legatum cum legione primâ & viginti alaribus cohortibus ire aduersum hostem iubet.* Erant ibi duæ legiones, & duæ Sociorum alæ: ergo tot cohortes. Quin ibi-

Cæsar explicatus. dem etiam clarè à Legionariis seiungit. Sed & in Cæsare

I. Gallic. *Alarij* hoc sensu. De pugnâ cum Ariouisto: *Omnes alarios in conspectu hostium pro castris minoribus relinquit, quòd minus multitudine legionariorum militum pro hostium numero valebat, vt ad speciem alariis vteretur.* Mens ibi & consilium Cæsaris, non disiungere legionarios, sed vnà habere ad pugnam: alarios autem, id est auxiliares & socios, pro castris alteris *in speciem*, vt loquitur, relinquere, terrendo hosti aut distinendo. Reuera enim huic manui (è Gallis plerique erant) non nimis fidebat.

II. Ciuil. Iterùm in Cæsare hæc vox: *Legionibus completis duabus Varro, cohortes circiter triginta alarias addidit.* nempe

In Clod. Alb. auxiliares ex Hispanis. Ita in Capitolino: *Albino ex familiâ Ceioniorum duas cohortes alares dedi regendas.* Et iámne de pedestribus alis tibi persuasi? AVD. Non, sed extorsisti: cedo, credo, & cum meo bono. Nam hæc talia legebam magis anteà quàm capiebam. LIPS. Ergo pergamus.

pergamus. quò? porrò diuidere pedites, quod Polybius omittit. Quare? quiáne similia omnia Romanis, exceptâ tamen cohortium frequentiâ? Nam cùm detracti sint *octingenti quadraginta* in Extraordinarios, palàm est remanere in Alam non nisi *ter mille trecentos sexaginta*. Diuide in cohortes decem: id quoque liquet, singulas *trecentorum triginta sex* esse. Cetera igitur similia. & hoc est quod Liuius asserit in bello cum Latinis: *Eodem ordine Latini instruxerant aciem, nec vexilla cum vexillis tantùm, Hastati cum Hastatis, Principes cum Principibus, sed Centurio quoque cum Centurione, si ordines turbati non essent, concurrendum sibi esse sciebat.* Necessum enim est & Manipulos, & Centurias siue Ordines, eadem cum Romanis habuisse. Nos tamen ambigimus leuiter, an Polybij æuo sic factum. Primùm, quia ipse tale nusquam; sed nec Liuius temerè (excipio libro primo, vbi *manipulos Latinorum* nominat) nisi *cohortes* ingerit sociorum. Secundò, quia in castris metandis Polybius ciues quidem per manipulos distinguit; in sociis nihil tale, sed locat saltem per decem corpora, velut cohortes. Tertiò, quia posteriore etiam æuo cohortes auxiliorum legis, non manipulos, aut Hastatorum, Principum, Triariorumque distinctiones. Denique ex istis Polybij argumentum, quòd Extraordinarios tot decerpit. Si ita, flos ipse & robora abierunt, qui sunt reliqui in Triarios? Tamen haud temerè hoc decido, imò etiam in æquabili lance, & mediâ quod dicitur aginâ, adhuc nuto. AVD. Quiescere te video: res de Sociis facta? LIPS. Facta. AVD. Atqui Alæ peditum ab illis equitum te abduxerunt, & de iis nec verbum. LIPS. Iure suggeris, redeo & iam dico. Equites, cùm duplos ita ponimus,

Decem cohortes sociorum.

Lib. VIII.

An & Manipuli & Ordines.

Alæ equestres.

Quantæ fuerint. nimus, fuêre in quamque pedestrem alam *sexcenti*: detractis autem Extraordinariis, non nisi quadringenti. Hic quoque numerus *Ala* dictus, & ipsi illi equites *Alares*. An non confusio in hac re? non, quia ferè *equites* addebant, aut *cohortes*: aut certè narratio indicium faciebat. De his in Sallustio: *Ipse Marius cum equitibus sinistræ alæ esse*. Non nisi sociales intellege, sicut & Vegetius distinguit. *Alæ dicuntur*, inquit, *equitum, quòd ad similitudinem alarum ab vtrâque parte protegunt acies, quæ nunc vexillationes vocantur. Est & aliud genus equitum, qui Legionarij vocantur, propterea quod connexi sint legioni*. Facit idem posteà: etsi haud negem *Alam* commune nomen esse, & interdum de Romanis etiam dici, sed (apud veteres quidem) perrarò. Liuius, de Scipione qui *trecentos iuuenes florentes ætate* ad Siculorum equos transscripserat: *Egregiam hanc alam equitum euasisse ferunt*. Ipsi viri & numerus sunt Romani. Sed exempla hæc, vt dixi, perrara. *Alarij* de sociis in Liuio: *Alarij equites, postquam tam memorabile facinus equitum Romanorum videre*. Distinguit planissimè. atque iterùm alibi: *C. Liuium Salinatorem, qui præerat alariis equitibus, quàm concitatissimos equos immittere iubet, & legionarios equites in subsidiis esse*. Hoc ille in pugnâ quapiam L. Cornelij Consulis cum Gallis Boiis. in cuius principio errorem non te celo, aut veriùs culpam. Nam scribitur: *Sinistra sociorum equitum ala & Extraordinarij in primâ acie pugnabant*. At ego assero *equites* ibi nullos fuisse, & temerè per inscitiam insertos. Scripserat Liuius: *Sinistra sociorum ala*: & pedestrem intellexerat illam partem. Sciolus quispiam, qui Alas non nisi in equitibus norat, eos iniunxit. Malè. ni ita sit (totam narrationem vide) nunquam

In Iug.

Alæ propriè de Sociis.

Lib. II. cap. I. & seq. vide.

Lib. XXIX.

Lib. XL.

Lib. XXXV.

Glossema eiectum è Liuio.

nunquam mihi apud te ſtet fides. Sed nec olim ſolùm *Alares* ſocij, ſed etiam poſteà Auxiliares dicti. Tacitus: III. Hiſt.
Alares Pannonij, robur equitatus. Iterùm: *Alarios equites* Annal. III.
& leues cohortium mittit. Sed ſatis hæc firmauimus, porrò imus. AVD. Reprehendo, & leuiter etiam ſiſto. Quanta hæc ala fuerit, dictum à te non doctum. LIPS. Ergo ſemper teſtes? ad morem me vocas, video, qui obtinuit: non inutilis herclè, vt omnia exemplis firmentur, ſed tamen cum ambitione coniunctus ſæpe, & interim cum tædio lectoris. Audi. Quadringenariam hanc *Numerus in Alâ.*
ſocialem fuiſſe verè dixi, & Polybius euincit. Poſteà quoque tanta, ex Hirtio in elegantiſſimo libello (ita enim eſt) belli Africani: *Poſtquam equites quadringenti Iuliani vim hoſtium ſuſtinere non poterant, Cæſar alteram alam mittit, quæ ſatagentibus celeriter accurreret*. Vides *Alam* dici quadringentos. Sed & grandiores tamen quædam fuere. vt in Liuio: *Campanorum ala, quingenti ferè equites*. In eodem alibi: *Numidarum ala equites* Lib. X.
quingenti Nam *milliarias* quoque in Iulio Hygino lego: & in lapide priſco: PRÆF. AL. BRITANNICÆ. MILIAR. Sed quanquam paullò grandiores, manſit tamen diui- *Quot Turmæ in eâ.*
ſio illa in decem Turmas, ipſas quoque ſcilicet paullò pleniores. Hoc in Sociis fuiſſe Polybij caſtrenſis metatio liquidò oſtendit. An poſteà, & ſemper? negat Hyginus, & in manuſcripto eius codice ita lêgi: *Ala habet turmas ſedecim, decuriones & reliqua prout numerum turmarum.* Non de noſtris & communibus eum credo loqui, & fuerint tunc maiores. Dat & Tacitus ſuſpicari: *Quat-* II. Hiſt.
tuor equitum turmas, vniuerſam Treuirorum alam cum Iulio Claſsico miſit. ex quibus pars in coloniâ Foroiulienſi retenta, duodecim equitum turmæ aduerſus hoſtem iêre.

Si pro priscâ diuisione scriptum, duæ solæ turmæ remanserint: si pro Hygini, octonæ. Sed & Turmas prægrandes Ammianus facit, numeratque, *Duarum turmarum equites circiter septingentos*. Sed aut *septuagenos* corrigendum est, aut voce eâ latè abusus, non nouum illi æuo.

Lib. XVIII.

DIALOG. VIII.

De Centurionum numero, ordine, prærogatiuâ, de Optionibus, Primopilis, omnia accuratè.

IAM denique bonâ fide pergimus, nec te moror si moraris. Absolui de *Ordine in militibus*: alter in *Ducibus* superest, vtilis atque etiam iucundus. Duces sunt duorum generum, *Proprij* & *Communes*. Illi *qui certæ alicui & vni parti præsunt*: isti, *qui communiter omnibus*. In illo genere *Centuriones* sunt & *Tribuni*: in isto, *Legati* & *Imperator*. Videamus singulos, & *Centuriones* primùm: de quibus sic Polybius:

Diuisio ducum.

Ἐξ ἑκάστου δὲ τῶν προειρημένων γενῶν, πλὴν τῶν νεωτάτων, ἐξέλεξαν ταξιάρχους ἀριστίνδην δέκα. μετὰ δὲ τούτους, ἑτέραν ἐκλογὴν ἄλλων δέκα ποιοῦνται. καὶ τούτους μὲν ἅπαντας προσηγόρευσαν ταξιάρχους. ὧν ὁ πρῶτος αἱρεθεὶς, καὶ συνεδρίου κοινωνεῖ. προσεκλέγονται δ' οὗτοι πάλιν αὐτοὶ τοὺς ἴσους οὐραγούς.

Ex quoque autem dictorum Generum, exceptis natu minimis, eligunt Ordinum ductores, secundùm virtutem, decem. Post istos alterâ electione iterùm decem: atque hos omnes appellant Ordinum ductores. quorum is qui primus electus est, etiam consilij particeps fit. Isti autem rursus eligunt totidem Uragos quos dicunt, siue Tergi-duces.

Post

ἑξῆς δὲ τούτοις μετὰ τῶν ταξιάρχων διεῖλον τὰς ἡλικίας ἑκάστην εἰς δέκα μέρη, πλὴν τῶν γροσφομάχων· καὶ προσένειμαν ἑκάστῳ μέρει τῶν ἐκλεχθέντων ἀνδρῶν, δύο ἡγεμόνας, καὶ δύο οὐραγούς. τῶν δὲ γροσφομάχων τοὺς ἐπιβάλλοντας κατὰ τὸ πλῆθος, ἴσους ἐπὶ πάντα τὰ μέρη διένειμαν, καὶ τὸ μὲν μέρος ἕκαστον ἐκάλεσαν καὶ τάγμα, καὶ σπεῖραν, καὶ σημαίαν· τοὺς δὲ ἡγεμόνας κεντυρίωνας, καὶ ταξιάρχους. οὗτοι δὲ καθ' ἑκάστην σπεῖραν ἐκ τῶν καταλειπομένων ἐξέλεξαν αὐτοὶ δύο, τοὺς ἀκμαιοτάτους καὶ γενναιοτάτους ἄνδρας σημαιοφόρους. δύο δὲ καθ' ἕκαστον τάγμα ποιοῦσιν ἡγεμόνας, εἰκότως. ἀδήλου γὰρ ὄντος καὶ τοῦ ποιῆσαι, καὶ τοῦ παθεῖν τι τὸν ἡγεμόνα, τῆς πολεμικῆς χρείας οὐκ ἐπιδεχομένης πρόφασιν, οὐδέποτε βούλονται τὴν σπεῖραν χωρὶς ἡγεμόνος εἶναι καὶ προστάτου. παρόντων μὲν οὖν ἀμφοτέρων, ὁ μὲν πρῶτος αἱρεθεὶς ἡγεῖται τοῦ δεξιοῦ μέρους τῆς σπείρας· ὁ δὲ δεύτερος τῶν εὐωνύμων ἀνδρῶν τῆς σημαίας ἔχει τὴν ἡγεμονίαν. μὴ παρόντων δ' ὁ καταλειπόμενος ἡγεῖται πάντων.

Post hæc deinde vnà cum Ordinum ductoribus diuidunt ætates singulas siue Genera, quamq; in decem partes: & adtribuunt cuique parti ex viris iam electis duos duces, & duos Uragos. Reliquos autem Velites, vti multitudo est, diuidunt æquabiliter in omnes partes. Atque harum quamque appellant Ordinem, & Manipulum, & Signum: ipsos autem duces, Centuriones & Ordinum ductores. Qui etiam ex reliquis eligunt duos, vigore corporis & animi præstantes, Signiferos. Duos autem in quemq; manipulum duces faciunt, meritò. quia cùm incertum sit quid quisque facere aut pati poßit, nec res bellica excusationem capiat, nũquam volunt manipulum sine duce esse. Vtroque igitur præsente, qui prior electus est, praeest Dextræ parti manipuli; qui secundus, Sinistræ. Cùm autem alter non adest, is qui relinquitur præest omnibus.

Hæc ſunt quæ noſter doctor de numero & ordine inter ſe Centurionum, paucis benè intellecta etiam eruditiorum. Equidem in claram lucem dare enitar, tu animum & aures mihi. Ait:

Centuriones primi, è ſuo quiſque genere

„ *Ex quoque dictorum generum.*] Verba ſi examinas, efficiunt, non ſolùm in quoque genere creatos Centuriones, ſed ex quoque genere. Sic vt Haſtati ex Haſtatis, & deinceps. Quod in primâ iſtâ ordinatione ſeruatum fortaſſe, aliàs ſæpe neglectum aut calcatum: cùm è genere in genus ad honeſtiores ordines, virtutis alicuius cauſsâ, transferrent.

„ *Exceptis natu minimis.*] Ij ſunt Velites, qui nec ſigna propria habent nec duces.

Tribuni aßignant ordines.

„ *Eligunt.*] Ipſi Tribuni, ex ſermonis contextu: ſed ſic vt Conſulum iuſſu aut permiſſu. Nam iſti profectò ordines dabant, attollebant, pro arbitratu. Apud Liuium: Lib. XL. *Conſul deprecatus eſt Tribunoſplebis, ne prohibeant ſi quem cuique ordinem aßignari è republicâ ſit, eum aßignare.* Attamen vſi ſub initium, & vbi tam multi aſſignandi, operâ Tribunorum. Itaq; & de iis apud Liuium Sp. Lib. XL. Liguſtinus: *Ordinem, quo me dignum iudicent Tribuni militum, aßignare ipſorum poteſtatis eſt.* Ibidem: Tribuni militum *in legione primâ primum pilum ei virtutis cauſsâ aßignarunt.* Nota, quòd ait ſollenniter *virtutis cauſsâ*: in formulâ id fuit, & iam ſequitur in noſtro:

Ob virtutem dati.

„ *Secundùm virtutem.*] Quæ vtraque intellegenda, animi & corporis: ſed maximè iſta militaris. Lucanus de Scæuâ:

Lib. VI.

—— *ibi ſanguine multo*
Promotus, Latiam longo gerit ordine vitem.

Significat ob ſtrenua facta multaſque cædes promotum.

tum. *Promotum* dico, quæ frequens & velut propria in hac re vox est: eoque sensu Suidas: προμώτος, προκόπτων παρὰ ῥωμαίοις: *Promotus, qui prouehitur & ascendit apud Romanos.* Exempla tibi vltrò obuia. A fortibus factis igitur promotio: & hoc milites reddebat fortes. In Tacito pluscula & ordine expressa, quæ hîc spectabant; dabo verba. *Centurionatum*, inquit, *Germanicus inde egit. Citatus ab Imperatore, nomen, ordinem, patriam, numerum stipendiorum, quæ strenuè in prœliis fecisset, & cui erant donaria militaria, edebat.* Priora ad notitiam viri aut honestatem spectant, posteriora ad hanc rem propriè, & à strenuè factis aut donariis maximè promotio. De his Lucanus significat:

Promoti, & Promotiones.

Requisita in centurione. 1. Annal.

——summi tum munera pili
Lælius, emeritíque gerens insignia doni,
Seruati ciuis referentem præmia quercum.

Significat, inquam hunc Lælium ciuicâ insignem fuisse, & ob id quoque Primopilatu donatum. Non est dubium, quin ista res inter firmamenta fuerit militiæ Romanæ: & infractam eam, cùm hæc neglecta. Vegetius de suo æuo queritur, *Legionum robur infractum, cùm præmia virtutis occuparet ambitio, & per gratiam promouerentur milites, qui consueuerant per virtutem.* Benè Vegetius, & ita post Augustum paullatim factum. Nam & ipsi Principes inter beneficia cœperunt dare, & ab iis petebantur. Plinius de amico quodam: *Huic ego ordines impetraueram.* Capitolinus: *Per Lollianum Auitum consularem virum ordinis ducendi dignitatem petiit.* Nec aliâ mente Iuuenalis:

Lib. II. cap. III.

Per gratiã dati ordines.

Lib. VI. cap. XXV.

—— perlege rubras
Maiorum leges, aut vitem posce libello.

Sat. XIIII.

O Quin

Centuriones à censu. Quin & census rationem habitam video, & quosdam ditiores statim ab initio Centuriones factos, sine militiæ aliis rudimentis. Mihi hoc Dio Cassius dicit, apud quem Mæcenas suadet Augusto, *recipi in Senatum quosdam Centurionum, modò non eos qui aliquando inter gregarios meruissent, & corbes ac storeas portassent. id enim indignum & turpe.* ἐκ δὲ δὴ τῶν ἀπ' ἀρχῆς ἑκατονταρχησάντων οὐδὲν κωλύειν τοὺς ἐλλογιμωτάτους αὐτῶν μεταλαμβάνειν: *ex iis verò qui ab initio & semper Centuriones fuissent, nihil impedire prudentißimos eorum assumere.* Facit huc fortè illud Portij Latronis apud Senecam: *Census in castris ordinem promouet, census in foro iudices legit.* Quid, quòd etiam aliter facti per opes? emebant. Sed hoc apud turpes, & cuiusmodi Pisonem Cicero carpit: quem ait, *Centurionatus palàm vendidisse, ordinésque per seruulum aßignasse.* Seruulum, non Tribunum, & interpretem nempe nundinationis.

Lib. LII.

Lib. II. Contr. I.

Orat. in Pison.

„ *Decem.*] Hæc est prior electio, & ita fiunt triginta.

Caussa iteratæ electionis. „ *Alterâ electione iterùm decem.*] Adnota. duplex electio: & quo fine? cur non vno labore atque operâ defuncti, & statim initiò legerunt *sexaginta*? Noluerunt, & est hæc caussa. Triginta manipuli sunt in legione, vt diximus: in quoque Centuriones duo. Vt igitur constaret vter ex iis prior & quodam genere dignior esset, duplex hæc electio facta, & in quoque suo manipulo prælati electi illi primi. Mox magis aperiemus. Nota & amplius, clarissimè ex his verbis elici & asseri *sexaginta* Centuriones: quos etiam Tacitus, in verbis quæ suprà de numero legionum dedi: *Sexageni singulos, vt numerum Centurionum adæquarent.* Sed & Dionysius vbi de Primi-

Sexaginta Centuriones.

I. Annal.

Primipilo, verbis infrà reddendis. Liquidum hoc est, & omnis ordo sic poscit: vbi mentem viri docti & harum quoque rerum curiosi habent, cùm *triginta* modò statuunt ex Polybij mente? valdè errant. Quid tamen insultem? Αμαρτάνει τε καὶ σοφοῦ σοφώτερ@.

Et labitur sapiente vel sapientior.

ait quispiam. Illi hîc, ego alibi: maximè ille, qui minimè se putat.

„ *Qui primus electus est.*] Primopilum intellegit. Ergo clarum, electionem istam factam primùm in Triariis, tum Principibus „ tum Hastatis: ordine scilicet dignitatum.

„ *Etiam consilij particeps fit.*] Pluribus eminuit iste Primus; etiam eo, quòd more & iure ad Consilium venit. Militare accipi liquet. in quod primò omnium Legati veniendi ius habebant & Tribuni. Æquabatur igitur quadam parte istis. Liuius de prioribus Lib. IX: *Ad Consules mæstos, nec aduocantes quidem in consilium, suâ sponte Legati ac Tribuni veniunt.* De isto Cæsar: *Labienus noctu Tribunis militum primísque ordinibus conuocatis.* Iterùm: *Ad Consilium rem deferunt. L. Cotta complurésque Tribuni militum & primorum ordinum Centuriones nihil temerè agendum censebant.* Istos Primopilos vtrobique intellegi probabile est, ac cum iis, primos Principes & Hastatos. Etsi interdum plerosque omnes Centuriones aduocatos legam: sed pro tempore, & arbitrio Ducis magis, quàm more. Cæsar instante pugnâ in Ariouistum: *Conuocato consilio, omniúmque ordinum ad id consilium adhibitis Centurionibus.* Interdum & Equites admixti, digniores scilicet militum, & Centurionibus æquandi. Cato Priscus apud Liuium, bello Hi-

Consilium militare. E quibus? Legatis ac Tribunis. VI. Gallic. V. Gallic. *Et Primopilis.* *Interdum & aliis Cēturionibus.* I. Gallic. *Et equitibus.*

Lib. XXXIIII. ſpanienſi, *Conuocari Tribunos Præfectóſque, & equites omnes, & Centuriones iuſsit.* Et Præfectos inibi accipiam Sociorum, qui Tribunis pares. Miror tamen de *omnibus* Dubitatio in Liuij verbis. *equitibus*: nam duas legiones Cato habuit, ergo equites ſexcentos. Adde centum viginti Centuriones, duodecim Tribunos, totidem Præfectos ſociales, concio iſta non conſilium. Dubitaui legere: *Præfectóſque equitum omnes.* Atque ij ſint Decuriones, meritò ſanè vocati vbi omnes Centuriones. De equitibus aliquid indicaſſe Virgilius videtur:

Lib. IX.
Ductores Teucrûm primi, & delecta iuuentus,
Conſilium ſummis regni de rebus habebant.

Vt quid enim *iuuenes* conſilio tam arduo miſcet, niſi conſideratione Romani moris (ita poëta hic amat) quo equites admiſſi? qui ferè è iuuentute.

„ *Iſti autem rurſus eligunt totidem quos Vragos dicunt.*] Qui autem *iſti*? Centuriones, vt videtur, iam lecti: Qui Vragi Polybio. illi inquam *Vragos* ſibi legunt. Sed quos? & quo Latino nomine dictos? iamdiu equidem ambigo & quæro. An agminis coactores? Si Græcanicam vocem intueor, dixerim eſſe *Agminis coactores.* Horum cùm alibi, tum in Suetonio, mentio: Cap. XLV. *Renunciantes coactum agmen, ſicut erant, loricatos ad diſcumbendum adhortatus eſt.* Atque hi profectò à fine & à tergo curant. Si tamen hos intellegit, & ſi ordinarium hoc munus; mirum non ab hiſtoriæ aut militiæ ſcriptore dictum aut tactum. An magis eſt *Optiones* hîc accipi? An Optiones? quos ipſe cùm Græco verbo reddere non poſſet, ſimil notificauit? Credo hos eſſe. eò magis quòd à Centurionibus lectos dicat: & ſunt ſanè iſti ſubſidia & velut vi- Qui ſint iſti. carij Centurionum. In Feſto: *Optio qui nunc dicitur, anteà dicebatur Accenſus. Is adiutor dabatur Centurioni.*

Triban

Tribuno militum: qui ex eo tempore, quem velint, Centurionibus permissum est optare, & nomen ex facto sortitus est. Clariùs scribatur: *qui ex quo tempore.* Nam hoc sentit dicitque Festus, anteà *Accensum* dictum, cùm Tribunus eum daret: sed postquàm Centurioni optandi eligendique ius fuit, factum *Optionem.* Nonius similiter: *Optiones in cohortibus, qui sunt honesti gradus, vt optatos, quod est electos.* Et Vegetius: *Optiones ab optando appellati, quòd antecedentibus ægritudine impeditis, hi tanquam adoptati eorum atque vicarij solent curare.* Quod aliquid etiam pro Polybij verbo. nam significat ipsos Centuriones *antecessisse*, istos à tergo fuisse. Et an fortasse in acie sic positi? opinor, etsi testibus haud firmem. Horum & Varroni mentio: *Optiones in turmis, Decurionum; & cohortibus, Centurionum appellati.* Item prisco lapide: BENEFICIARIVS. TRIBVNI. DEINDE. OPTIO. IN. CENTVRIA. In Procopio Latino facto: *GeZon erat quidam inter pedites eius ordinis quos Optios Romani appellant.* Sed & Tacitus inter officia militaria nominat, *Proculum tesserarium speculatorum, & Veturium Optionem eorumdem*: paullò alio tamen, vt videtur, sensu. Sed in id æuum nunc non inquiro, & aliquid ad Tacitum dixi. An isti nostri sunt, quos *Succenturiones* Liuius? Ita enim bello Latino: *Centurioni primi pili permissum erat ab Consulibus, vt Succenturionem quem vellet legeret.* Credam; & hinc esse originem rei, à bello inquam Latino, occultè ab eo tactam. Nam anteà, inquit Festus, Tribuni dabant: nunc permissum, *legeret quem vellet.* Video & in Dione Cassio ἑκατοντάρχους καὶ ὑπομείονας iungi: id est ad verbum, *Centuriones & Sub-minores*: quasi dicas *Vicarios aut Procenturiones.* Ita acceperim: & notat,

Rescriptus obiter Festus.

Lib. II. cap. VII.

IIII. de L.L.

Lib. II. Vandal.

I. Hist.

Succenturiones. Lib. VIII.

Lib. XLII.

tat,eos à Cæſare in Senatum etiam lectos. Simile in Tribunis & Ducibus fuit imo æuo, quorum *Vicarios* in Cæſareis ſcriptoribus ſæpe leges.

„ *Adtribuunt cuique parti ex viris iam electis duos duces.*] Pars hîc manipulus eſt: tales in legione triginta: & in quâque duo duces ſiue Centuriones: quid ergo clarius quàm ſexaginta eos eſſe? Mentem aut oculos alibi habuerunt, qui non viderunt.

„ *Centuriones & Ordinum ductores.*] Ipſa Latina vox in Græco eſt, χεντυρίωνες: ſed adſpiratè ſic ſcripta. Credo

Lib. I. quia ſic ſolet illa ætas. Fabius: *Choronæ, Chenturiones, Prachones adhuc quibuſdam inſcriptionibus manent.*

Quot ſigna in manipulo. „ *Eligunt duos vigore animi & corporis præſtātes Signiferos.*] Ex hac ſcriptione clarum videatur, duo ſigna in

Duo videri. quoque manipulo fuiſſe. Nec aliter è Liuio, qui in Or-

Lib. VIII. dine locat, id eſt dimidio manipulo, *Centurionem & Ve-*

Lib. II. cap. XIII. *xillarium vnum.* Videtur & Vegetius facere: *Antiqui cohortes in centurias diuiſerunt, & ſingulis centuriis ſingula vexilla conſtituerunt.* Dat ecce ſingula ſingulis Centuriis: atqui in manipulo centuriæ duæ. Ipſe *Vexilla* dicit, ſicut & Liuius *Vexillarium*: non quia reuera vela aut panni fuerint (nummi certè aut lapides non oſtendunt) ſed quia confundunt, & cum *Signi* voce miſcent. Nam

An fortè & vnicum *Vexilla* propriè olim non niſi equitum. Hæc ita dixerim, ſed non ſine retractatione & dubio aſſenſu. Nam profectò nimia videtur Signorum illa pluralitas, vt fuerint in legione ſolâ, peditum ſexaginta; equitum dena. Sociorum totidem in peditibus, in equitibus duplum. Nam ſingulis turmis ſigna ſua fuiſſe, non videtur ambigendum. Hæc, inquam, tot ſigna an non confuſioni fuerint? Accedit Varronis auctoritas, qui aliò ducit: *Manipu-*

Manipulus, minima exercitus manus, qua vnum ſequitur ſignum De vno ait, non duobus. Ipſe Polybius, Manipulum paſſim Σημαίαν, id eſt *Signum* vertit & appellat: ſed Signum, non Signa. Quid quòd vna modò legionis Aquila, & ea Primopilo commiſſa? cur non hoc exemplo in ceteris? Denique Cæſar etiam fortaſſe nos huc inclinet. qui prœlio Pharſalico *relata ad ſe* ſcribit, *centum octoginta ſigna militaria, aquilas nouem.* Atqui legiones Pompeianæ illîc vndecim ſteterant: ergo ſigna manipulorum circiter *ſexcenta ſexaginta*, ex priore illâ ſententiâ: quod minimè conuenit in numerum Iulianum. Si enim nouem aquilæ captæ: quæ ratio aut proportio, vt tantùm *centum octoginta* è reliquis? Magis autem ea, ſi vnum modò ſignum manipulis demus, & tot capta faciamus è trecentis triginta. Minutè hæc deduco: quid refert? non alij inquiſiuerunt, & ſemel hæc ſcire cupido eſt, non quia delectet τειχολογεῖν. Quid ergo aſſero? nihil firmiter, ſed propendeo vnicum vni manipulo fuiſſe. Ad Polybij & Liuij dico, duos quidem Vexillarios dari: ſed non conſequi neceſſariò de duobus Vexillis. Poſſunt enim ita dari, vt alter alterius vicem obeat in defatigatione (grauia enim hæc ſigna) aut etiam in morbo. Quæ ipſa cauſſa in Centurionibus duobus à Polybio expreſſa. Ad Vegetium, parùm is mouet. Nam eius æuo manipuli veri & veteres deſierant, eorumque vicem Centuriæ iam erant. Siſtit tamen iterùm Liuius, qui diſertè tria Vexilla in tribus Ordinibus ponit, libro octauo, verbis ſuprà, vbi de Triariis, Rorariis, & Accenſis. Itaque hærere me fateor, nec iurgium hoc diſcingere. Quidquid ſit, illud arbitror, in poſtremo Genere, id eſt Triariis, non niſi ſingula ſigna ſtetiſſe. Argumento ab

vnâ

IIII. de L. L.

III. Ciuil.

vnâ aquilâ; tum etiam quia exiguus ille manipulus, & numero non nisi vnus ordo: atque ita Liuius olim, cùm Rorarij & Accensi adiuncti, non nisi vnum Vexillum donat. Credo igitur mansisse.

„ *Qui prior electus est praeest dextrae parti.*] Alio sensu hîc *pars*, & significat *Centuriam* siue *Ordinem*, id est Manipulum dimidiatum. Valdè autem notanda hæc Polybij, sine quibus quomodo de ordine & dignitate Centurionum expediamus? numquam satis certò. At nunc mihi omnia clara, & efficiam vt etiam tibi, si lubet attendere. AVD. Lubet? Ardeo. nunquam magis hæreo, quàm cùm ista in Historiis lego, de promotionibus ad altiores ordines, de primo Principe, octauo Hastato, & talia. Plenè hæc semel tu & planè. LIPS. Faciam. sed vereor vt tenuia intercurrant, ad quæ non erigitur vulgus. Sed hoc seponam, tibi canam & paucis.

Diuisio & discrimen Centurionum. *A numero.* Ordo Centurionum triplex, *A Numero*, *à Genere*, *à Situ*. *A Numero* est, qui in ipsis Manipulis aut cohortibus, & vt illi atque istæ non nisi Decimæ; sic Centuriones. A primo ad hunc numerum descenditur, nec itur infrà. Honestissimi autem semper, quod liquet, primi, & sic deinceps. *A Genere.* *A Genere*, qui in ipsâ cohorte vnâ spectatur, & honestior Centurionum ille qui in eo honestiore. Exẽpli caussâ. Sex sunt Decimi in cohorte Decimâ: duo in Hastatorum manipulo, duo in Principum, totidem in Triariorum: qui honestissimi? Triariorum haud dubiè, tum Principum, vltimi Hastatorum. *A Situ.* *A Situ* denique, quod eos qui eiusdem Numeri, Generis, imò manipuli sunt, spectat. Quod discrimen aut præitio inter duos *Primos pilos*, duos *Octauos Hastatos*? istud quod Polybius in verbis ad quæ commentamur promit, vt dignior

dignior ſit qui *præeſt parti ſiue ordini dextro*. Quis ille? certus, inquit, & ſine controuerſiâ ſemper qui primus electus eſt in electione priore. Vt totum me aperiam, & diffundam vel ex ſuperuacuo, vide. Sunt duæ electiones (antè dictum:) & priore eligebant Centuriones triginta: nempe in quoque Genere & Manipulo decem: tum iterùm triginta, diuiſione eâdem. Ergo omnes qui primi, ſecundi, tertij, in tali Genere, in tali manipulo, priore electione dicti; ij prǽerant dextræ centuriæ, & hoc aſpectu in eodem Numero, Genere, Manipulo digniores. Hæc intellegi à te cenſeo: firmanda aut illuſtranda ſunt exemplis, eò promptiùs quòd quædam ex iis in tenebris ſunt aut lite: obſcura dico, aut incerta. Ad Numeros & Genera ſpectant (iungi enim ferè ſolent) iſta. Liuius de Sp. Liguſtino, in concione ad populum, quæ tota ſine hac notitiâ obtenebrat: *Virtutis cauſſâ mihi T. Quinctius Decumum ordinem Haſtatum adſignauit*. Fuerunt rudimenta eius militiæ, & ideò pro magno narrat, ordinem ſibi adſignatum, etſi ille vilis & imus. Cicero: *Naſcemius Cretenſi bello, Metello Imperatore, octauum Principem duxit*. Atque obiter, in his talibus, *Princeps* aut *Haſtatus* eſt ipſe ordo. Quo etiam modo Ouidius: —— *Haſtatos inſtituítque decem*: & dictionis talis plurifariàm exempla. Neſcio an hoc in Cæſare: *Q. Fulginius ex primo Haſtato legionis duodecimæ*. Quid enim aliud vult, quàm Centurionem fuiſſe (è ſequentibus appâret) in primo ordine ſeu manipulo Haſtati? Tamen nouitia & ſuſpecta locutio, non nego, vt multa in hodierno Cæſare: & an non fuit, *Q. Fulginius Centurio primi Haſtati?* malim, & puto: cauſſamque corruptioni dederit nota, quâ ſculpi & ſcribi Cen-

Duplicis electionis effectus.

Exempla priorum diſcriminum.

Lib. XXXIX.

Epiſtol. ad Brut.

Haſtatus pro Ordine.

II. Ciuil.

Diuinatio in Cæſare.

Nota Centurionum. turiones ſolent vulgo. Millies in lapidibus eſt,& curuatur in modum vitei flagelli. Nam vitis ſcilicet inſigne Centurionum: eoque hac formâ illum notabant. Id in x. litteram aut *ex* præpoſiunculam tranſiſſe, non nouum. Phraſis ſanè vulgata noua, nec nunc mihi transmittenda. Video etiam nominari ſine notâ Numeri, *Lib. I. cap. XVIII.* cum illâ Generis tantùm. vt in Floro: *C. Minucius quartæ legionis Haſtatus*. Sed quis intellegitur ergo? *Haſtatus, pro primo Haſtato.* Κατ' ἐξοχὴν ipſe primus. Oroſius docet, qui de eâdem re & homine: *Lib. IIII. cap. I.* *Minucius quartæ legionis primus Haſtatus*. Simile *Lib. XXV.* in Liuio: *T. Pedanius Princeps tertiæ legionis*: accipe primum, &ipſe antè ſic dixit. An eo ſenſu Suidas: Πρίγκιψ, ὁ ἔξαρχος τῆς τάξεως παρὰ ῥωμαίοις: *Princeps, dux agminis apud Romanos?* an præſtat ſimpliciter interpretari de quocumque Centurione Principe? & certè eò facit. *Exempla de Situ.* Exempla aliquot vtriuſque prioris diſcriminis habes; etiam vltimi iſta. Liuius in eâdem oratione Liguſtini: *Hic me* *Lib. XLII.* *Imperator dignum iudicauit, cui primum Haſtatum prioris centuriæ aſsignaret*. Iterùm ibidem: *Mihi primus Princeps prioris centuriæ eſt aſsignatus*. Cur vtrobique hic de *priore centuriâ* tam diſertim, niſi quia honeſtior, & eſt hæc ipſa quæ Polybio *dextra*? In eandem mentem Cæ- *III. Ciuil.* ſar: *Omnibus primæ cohortis Centurionibus interfectis,* *Cæſar explicatus.* *præter Principem priorem*. Breuius dictum, ſed æquiparat: *Princeps prior*, & *Centuriæ prioris*. Vereor vt in Liuio hîc *Lib. XXV.* corruptiuncula: *T. Pedanius Princeps primus Centurio.* *Liuius ambiguè correctus.* Vtro modo vis diſtingui? *Princeps primus*? benè eſt, ſed tum *Centurionis* vox nonne vacat? An *Princeps, primus Centurio*? non potes, & falſum ſit: quia Primopilo hoc conuenit, eſſe *Centurionem primum*. In notæ fidei libro repperi: *primo Centurio*: parùm eſt, ſed tamen vacillatio

dat

dat suspicari ne fuerit, *primæ* aut *prioris centuriæ*. Nam & *primæ* non malè, aspectu ad omnes inferiores viginti. En exempla huius discriminis quoque habes. Sed iam ad promotiones eamus, quas tangit Cæsar sed non explicat, in his verbis: *Erant in eâ legione fortissimi viri, qui iam primis ordinibus appropinquabant, T. Pulfio & L. Varenus. Ij perpetuas controuersias inter se habebant, omnibúsque annis de loco summis simultatibus certabant.* Obseruare potes diuturnas, & vt ipse ait, *perpetuas* has contentiones de loco fuisse, *omnibúsque annis* repetitas. Quid ita? quia non saltu, sed gradu promouebantur, & ab infimis ordinibus perueniebant lento pede ad primos. Id quî factum, quæro. An per Genera ascendebant? exempli caussâ, vt à *Decimo* Hastato ad *Nonum*, & sic consequenter ad *Primum*? tum retrogradi à *Decimo* Principe ad *Primum*? denique à *Decimo* pilo ad *Summum*? Hæc non opinor, nec admitto. Per cohortes & manipulos magis est promotionem istam factam: hoc modo. Erant decem cohortes; infima *Decima*; & in eâ tres manipuli; in quoque horum duo Centuriones. Isti omnes Numero pares, Genere impares: ideoque prima promotio in eodem Numero & Cohorte, à manipulo ad manipulum, siue à Genere ad Genus fuit. puta, à *Decimo Hastato* ad *Decimum Principem*, ab isto ad *Decimum Pilum*. Tum expletâ eâ cohorte, Numero adscendebant, fiebantque *Noni*, mox *Octaui*, & denique *Primi*. Cùm iam illîc, à *Primo Hastato* ad *Primum Principem*; à *Primo Principe* ad *Primum pilum ibant*. Hæc cùm ratio & analogia consideranti ita suadent, tum & firma auctoritas Vegetij, ista: *Vetus consuetudo tenuit, vt ex primo Principe legionis promoueretur Cen-*

Promotio Centurionum.

v. Gallic.

Quo ordine.

Partitè explicatū.

Lib. II. cap. VIII.

turio primi Pili. Si ita est, & non ex *secundo Pilo*; conuenienter profectò de toto illo ordine digessi. Cùm igitur Cæsar ait, *primis illos ordinibus appropinquasse*: significat in *secundo Principe aut Pilo* fuisse, in cohorte inquam secundâ: & id certamen pluribus annis fuisse, quia pariter ascendebant, & in pari virtute adnixi præire non præibant. Nam virtutis sæpe hîc aspectus, & ea eximia ad primos etiam locos saltu traducebat. O bona contentio! ô arcanum & vtile militiæ firmamentum! Sic Sp. Ligustinus in Liuio, à *Decimo Hastato* ad *Primum* traductus; ab isto ad *Primum Principem*; iterùm ab isto ad *Primum Pilum*. Hæc omnia virtutis caussâ: etsi tunc militia nondum continua, nec ita ordinariæ promotiones. At Cæsaris æuo iamdiu erant: ideoque magis insigni exemplo Scæua ille apud eum; qui cùm se facto probasset vix humanæ virtutis, & posteris quoque stupendo: statim hunc Imperator *ab octauis ordinibus ad primum pilum traduxit*. Ita ipse Cæsar scribit, nec distinguit quibus *octauis*, Hastatorum, Principum, an Pilanorum. Quid opus? inter imos ille ordo totus erat, & longè à primo: ideoque & *longum ordinem* Lucanus dixit. In eâdem enim re, de eodem Scæuâ: —— *Latiam longo gerit ordine vitem*: id est qui longinquus, & tardæ promotionis, procul à metâ. Hoc sensu & Frontinus, de Vespasiano Principe: *Cùm adolescentem honestè natum, angustiarum rei familiaris caussâ ad longiorem ordinem deductum rescisset; censu constituto exauctorauit*. Laudatur humanitas eius Principis, qui cùm ordines tunc (suprà monui) à censu assignarentur, tenuem quendam, etsi stirpe honestum, ad infimos ordines detrusum videbat: è quibus cùm lentè debuisset ascendere & emergere, liberali-

Virtus rūpebat ordinem.

III. Ciuil.

Lucanus illustratus.

Et Frontinus.

Lib. IIII. cap. VI.

beralitate potiùs illum iuuit, & militiâ soluit. Sunt ijdem, *inferiores* aut *infimi ordines* vt Cæsari: *Q. Fulginius ex primo Hastato legionis duodecimæ, qui ob eximiam virtutem ex inferioribus ordinibus ad eum locum peruenerat.* Eidem: *Fabius Pelignus ex infimis ordinibus de exercitu Curionis.* At contrà, *primi ordines* sunt, illi in cohorte primâ: *Primus Hastatus* vterque, *Primus Princeps*, *Primus Pilus*. Non aliter acceperim, quoties *primorum ordinum Centuriones* lego. Vt in Liuio: *Legati Tribuníque & primorum ordinum Centuriones approbauêre*. In Cæsare: *Legatos primorum ordinum Centuriones ad Cæsarem mittunt*. In Tacito: *Vrgebatur maximè septima legio nuper à Galbâ conscripta, occisi sex primorum ordinum Centuriones*. Nota & numerum: *sex*, inquit, ergo omnes interfecti in cohorte primâ. Idem est, cùm *primos ordines* pro ipsis Centurionibus talium ordinum, compendio quodam dicunt. Vti Cæsar: *Cùm à Cottâ primísque ordinibus acriter resisteretur.* Iterùm: *Labienus Tribunísmilitum primísque ordinibus conuocatis.* Apagete correctores. Hæc munda & bella sunt, & Frontino quoque imitata: *Imperauit Tribunis, & primis ordinibus, & centurionibus*. Vbi tamen quasi seiungit à Centurionibus: sed hoc sensu, quòd illi eximij super alios, non gregales: & valet, *ceterísque Centurionibus*. At enim *primum* etiam *ordinem* singulariè lego. In Tacito: *Iustus Catonius primi ordinis Centurio.* In Velleio: *Non in cruentis Centurionibus, qui etiam primi ordinis cecidêre*. Et quia de vno ordine, magis est primorum primum capi, id est ipsos Primopilos. Qui verò *Principes ordinum*? nam & hos in Liuio obseruo: *Tribunos Principésque ordinum nominatim ad pugnam secum iterandam vocare*. De Impera-

Inferiores ordines.
II. Ciuil.
Eodem libro.
Primi ordines.
Lib. x.
II. Gallic.
III. Hist.
V. Gallic.
Lib. I. cap. XI.
Primus ordo quis.
III. Hist.
Lib. poster.
Principes ordinum.
Lib. VIII.

ratore qui ſuos excitat: & puto eum iſtos cohortis primę maximè affatum. Idem paullò aliter, *Centurionum* Lib. II. *Principes. Non iam ſenſim, vt anteà, per Centurionum Principes poſtulant*: Sunt iſti quoque primorum ordinum, & poſtulata edita probabile eſt per cuiuſque Generis primos. En peruenimus iam ad apicem, & de *De Primopilo dictum.* ipſo Primopilo magnâ & inuidendâ militari dignitate, ſeorſim aliquid dicamus. Is appellabatur variè. *Centurio* Lib. II. *primi pili*, vt in Liuio: *Populus dedicationem ædis dat M. Plætorio Centurioni primi pili.* Quæ vetuſtiſſima eius mentio in Liuio, & ſtatim à partâ libertate: vt appareat * Suprà Dial. III. hunc ordinem, quod ad* intricata illa Liuij monuimus, vel hoc teſtimonio perpetuum Romæ fuiſſe. Nomina- Lib. poſter. tur deinde crebrò. vt Velleio: *Primi pili Centurionem, nomine Vibullium, fuſte percuſſit.* Cæſari: *P. Sextius Baculus primi pili Centurio.* Dicebatur & ſimpliciter *Primipilus, Primopilus*, vocibus coalitis & iunctis. Cæſar: *Pri-* II. Gallic. *mipilo P. Sextio multis vulneribus confecto.* Liuius: *Duo* Lib. VIII. *Primipili in vtraque acie erant.* In lapidibus: PRIMOPILO. LEG. III. & locis ſexcentis. Dicebatur & abſolutè *Primus Centurio.* Lib. VII. *Primus Centurio.* Liuius: *Primus Centurio, quem nunc Primipili appellant.* Nihil cum aliis muta: *Primipili*, nempe Centurionem, & repetenda in ſtruendo ea vox *Dux legionis.* eſt. Idem ἡγεμὼν τοῦ τάγματος, *dux legionis*, aliquoties Dionyſio: & στρατοπεδάρχης τοῦ τάγματος, *Præfectus legionis*: itemque Primopilatus ipſe στρατοπεδαρχία. Cur tam honeſtè? quia res ita fuit, & caput ipſe omnium Lib. IX. Centurionum, & ductor. Dionyſius de Flauoleio Primopilo, Ἦν δὲ ἀνὴρ δημοτικός, ἀλλὰ τῶν ἐπαινουμένων δι' ἀρετήν, καὶ τὰ πολέμια ἄλκιμος, καὶ δι' ἄμφω ταῦτα ἑνὸς τῶν ταγμάτων τῇ λαμπροτάτῃ ἀρχῇ κεκοσμημένος, ἣ τὰς ἑξήκοντα ἑκατονταρχίας

τῶν ταρχίας ἕπεσθαί τε καὶ τὸ κελευόμενον ὑπηρετεῖν κελεύει ὁ νόμος. τούτους ῥωμαῖοι τοὺς ἡγεμόνας τῇ πατρίῳ γλώττῃ πριμοπίλους καλοῦσι: *Erat vir plebeius genere, sed virtute nobilis & bello bonus, atque ob ea vtraque* (duplicem virtutem nota in Promotione) *ſpendidiſſimâ dignitate ornatus in vnâ legionum, cui ſexaginta centurias ſubſequi & quod iuſſerit exſequi lex iubet. Hos tales duces Romani patrio ſuo ſermone Primopilos vocant.* Ait ſequi eum *ſexaginta centurias*: id eſt, omnes. Tot enim in legione: & ergo etiam in collegam ſuum, Siniſtrum Primopilum, ius aliquod habet. Nam hæc de Dextro accipienda, & ſummo: niſi tamen imperium hoc inhibuere per vices. Ait & *iuſſa eius exſequi* debere. Ergóne aliis imperat? non iure profectò aut more: ſuæ duntaxat centuriæ: ſed quia Imperatoris ſæpe mandata aut Tribunorum per illum edebantur in vulgus. Nec dubitare fas erat aut retractare, parebant. Etiam in acie, in agmine, illum adſpectabant, & ad eius nutum ſiſtebant aut procedebant: ideò, quia Aquilam regebat, primum ſignum. Dionyſius hoc docuerit lectorem intentum, de L. Siccio: Ἑτέρου δὲ πάλιν ἀγῶνος ἐνστάντος, ἐν ᾧ τόντε στρατοπεδάρχην τοῦ τάγματος ἡμῶν συνέβη πεσεῖν, καὶ τὸν ἀετὸν ὑπὸ τοῖς πολεμίοις γενέσθαι, τὸν αὐτὸν τρόπον ἀγωνισάμενος, τόν τε ἀετὸν διεσωσάμην, καὶ τὸν στρατοπεδάρχην ἔσωσα. ὃς ἐμοὶ τῆς τότε βοηθείας χάριν ἀποδιδοὺς, τῆς ἡγεμονίας τοῦ τάγματος ἀφίστατό μοι, καὶ τὸν ἀετὸν ἐδίδου: *Alio iterùm prœlio, in quo Præfectum legionis noſtræ contigit cadere, & aquilam venire in hoſtium poteſtatem, ego pariter pugnans & aquilam ſeruaui, & Præfectum eripui. qui gratiam mihi auxilij eius referens, ducatum legionis ceſſit, & aquilam dedit.* Hîc verti στρατοπεδάρχην τοῦ τάγματος, *Tribunum qui caſtris & legioni præerat*, video: ſed *Primopilum* intellegi

Omnes centurias ducit.

Aquilæ præeſt.

Lib. x.

Vera ſententia Dionyſij expreſſa.

tellegi verissimum est, nec aliud intellegi quàm *Primopilatum*, ipsam στρατοπεδαρχίαν, de quâ infrà addit. Argumentum certum, quòd nihil horum in Tribunum conuenit, omnia in Primopilum. quòd *Dux legionis*, quòd *Aquilam custodierit*. Nam cùm alij Centuriones sua signa adsisterent & tuerentur, hic totius legionis aquilam: quod etiam in Vegetio clarè. *Centurio*, inquit, *Primipili non solùm aquilæ præerat, sed etiam quattuor centurias in primâ acie gubernabat*. De aquilâ, benè & ad vetustum morem: de quattuor centuriis, ad nouitium. æquè iste noster non nisi vni præfuit, & suæ. Ad eumdem morem Valerius: *Aquilarum altera vix conuelli à Primipilo potuit*. Indicat ita præfuisse, vt etiam sub iter ipse euelleret refixam, & Signifero suo in manum daret. Quin etiam in ipsâ acie adsistebat, & tuebatur. Dionysiana illa suprà hoc ostendunt, tum istud Taciti: *Ipsam aquilam Atilius Verus primipili Centurio, multâ cum cæde hostium, & ad extremum moriens seruauerat*. Quia igitur aquila in Primopili tutelâ, & ei velut assignata; inde manauit, vt Aquila pro ipso illo munere & Primopilatu vsurparetur. A Plinio: *Centurionum in manu vitis, & opimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas*. Id verò est, Vitis insigne Centurionatus, & ea per tardas promotiones & adscensus tandem perducit ad Primopili aquilam. Et velim inibi *lætas*, quàm *lentas aquilas*: tum quia de lentis ordinibus iam dictum, tum etiam quia re lætæ ipsâ & lætificantes, ob *præmia*, vt loquitur, *opima*. Nõ enim dignitas solùm, sed opes adiũctę: ideoq; *locupletem aquilam* hoc sensu, mihi quidẽ, Iuuenalis dicit: *Vt locupletem aquilam tibi sexagesimus annus Adferat.* ——

[Margin notes: Lib. II. cap. VIII. — Lib. I. cap. VI. — III. Hist. — *Aquila, de Primopilatu.* — Lib. XIIII. cap. I. — *Plinius explicatus.* — Sat. XIIII.]

Osten-

Ostendit, quod Plinius, tardum esse Primopilatum, & post gradatim ordines (si morem spectes, & nisi virtus perrumpat) decursos: sed tamen præmiis insignem. Mihi, inquam, poëta & meis auribus hoc sonat: Scholiastæ veteri aliter, qui de Signifero hoc accepit. Atqui nec illa tanta dignitas, nec tam in quæstu. De istâ, etiam Martialis: *Grata Pudens meriti tulerit cùm præmia pili.* Quæ præmia? in pecuniâ primum, quam certam iis definiuit Augustus; & quam Papinianus tetigit: *Pater filiam ex ratione commodorum primi pili trecentos aureos accipere voluit.* Ad quam & Suetonius adspexit, cùm scribit Caligulam, per improbam auaritiam, *plerisque Centurionum maturis iam, & intra paucißimos quàm consummaturi essent dies, primos pilos ademisse, caussatum senium cuiusque & imbecillitatem.* Scilicet præmia magna Primipilorum vel ex eo colligas, quòd gregariis etiam militibus satis ingens summa definita: de quâ *alibi dictum. Pecunia igitur primùm, fortasse pro censu equestri: certè adiunctus is honos, & pro equite erant, qui Primopilatu functi. Martialis:

Item Iuuenalis. *Lib. I.* *Pecunia Primopilis* Lib. XXIIII. De adim. legat. Cap. XLIIII. *Ad I. Annal. Taciti. *Dignitas equestris.*

Sospite me sospes Latias reueheris ad vrbes,
Et referes pili præmia clarus eques.

Ouidius de æmulo suo in amore:

Ecce recens diues parto per vulnera censu,
Præfertur nobis sanguine factus eques.

III. Amor. eleg. VII.

Rem, ait, indignam, quòd mea puella præponit mihi stirpe equiti hunc nouitium à militiâ factum. Itaque de eodem:

Læua manus, cui nunc serum malè conuenit aurum,
Scuta tulit.

Ostendit equitem ab insigni & anulo aureo. Denique

 clarissi-

clarissimè ad primum pilum hæc refert, cum indignatiunculâ:

Discite, qui sapitis, non hæc quæ scimus inertes,
Sed trepidas acies & fera bella sequi.
Próque bono versu primum deducite pilum.

AVD. Interpello. & bonâ fide, an non hodie, cum poëtâ, hoc liceat? quando nullus honos artibus, à quibus verus omnis honos. Nam sine iis quæ fama diuturna?

*quid excitas lacrimā dormientem? LIPS. Omitte. ——*Τί δάκρυον εὗδον ἐγείρεις; Tale æuum est, & memento Καιρῷ λατρεύειν, μήτ' ἀντιπνέειν ἀνέμοισιν:

Phocyll. *Temporibus seruire, nec aduersarier Austris.* Deus est qui hæc dirigit, alibi alia excitat aut deprimit, bona, mala, vt ei visum. Quis legem dabit? tu querelæ tuæ, si sapis, & ego sermoni huic ne euagetur. Habes de Primopilatu, eiusque honore aut commodis: ad quæ Suidas etiam

Primopilaris quis. adspexit: Πριμοπιλάριος, τὸ μεῖζον ἀξίωμα τῶν στρατιωτῶν ἔχων παρὰ ῥωμαίοις: *Primopilarius, maximam inter milites dignitatem habens apud Romanos.* Cetera benè, sed non in ipsâ voce, confundit enim *Primopilarem*, cum *Primopilo*: id est qui habuit dignitatem, & qui habet. Nam certum est Romano vsu dici Primopilares qui fuerunt, vt *Consulares*, & tales. Tacitus circumscribit:

XIII. Ann. *P. Actium primi pili honore perfunctum.* Sunt & in vtro-

Alij Primopili postea. que legum Codice (Iustiniani & Theodosij) Primopili: sed, ne erres, diuersi ab istis. Illo æuo (sic pleraque mutant) ministerium magis fuit, quàm honor: & sic dicti

Lib. VIII. Tit. IIII. l. VI. & VIII. *qui ad pascendos milites sollenniter ad limitem destinantur.* Ita in Theodosiano leges, & ibidem *pastum primipili.*

Qui militem pasciūt Facítne quod in lapide veteri: LEGIONEM. PAVIT? Sed quia olim quiddam eximium, petitum ambitiosè

Olim iteratus hic honos. & repetitum. Atque adeò Tribuni ipsi, postquàm defuncti,

functi, capiebant. Liuius: *Additum legi, nequis vbi Tribunus militum fuisset, posteà ordinum ductor esset. id propter P. Salonium, qui alternis propè annis & Tribunus militum & primus Centurio erat, quem nunc Primi pili appellant.* Lex igitur iterare vetuit, sed post Tribunatum: aliter, nihil obstitit. Ita in Liuio *Sp. Ligustinus, quater primum pilum duxisse* gloriatur: atque inibi quintum ducit. In Valerio: *Cornelius virtutis nomine quater honore primi pili ab Imperatoribus donatur.* Denique in Liuio: *Septimùm primum pilum iam Tullius ducit.* Septimùm, dico, vt iterationem tantùm, non numerum designet: nec quisquam arbitretur adiectione *Septimum primum pilum* dici, qui sermo in se pugnet. Credo me liquidum hoc satis è turbido de Centurionibus reddidisse: siquid minus tamen depuraui, posce. AVD. Tu verò non clarè solùm omnia, sed præclarè. Quem te dicam? totum Memoriæ dolium exhausisse mihi videris. LIPS. Eâ bonâ fuisse me, ad præceptorum admirationem non nego: sed anni & morbi hæc talia deprædantur. Tu de re, siquid voles, non de me. AVD. Approbè omnia, meo quidem sensu. Requisiui tamen inter exempla de Triariis, *Secundum* aut *Tertium pilum*, aut tale: nec dedisti. LIPS. Vt rem tibi dicam, non repperi, & in eâ enunciatione hæsito. Probabile tamen est fuisse, sic vt dicis, *Primum, Secundum pilum*, ab exemplo ordinum aliorum. Est quidem in Vegetio *Triarius prior*, & vidi qui pariter vellet *Triarium secundum*, & *tertium*: ô quàm vanè! Nam Vegetius (ipsum vide) longè hoc in aliam mentem: & totus hic ordo tunc alius, vt aliâs docebo.

Lib. VII.
Lib. XLII.
Lib. VI. cap. I.
Lib. VII.

DIALOG. IX.

De Tribunis militum. eorum electio. item discrimina, munia, insignia.

PROXIMOS à Centurionibus Tribunos pono, quia vt illi Manipulis, sic isti legioni toti præfuerunt. Toti dico: nec enim certæ eius parti. Ne moueat, quod Græci χιλιάρχας, id est *Millenarios duces* passim vocant: à similitudine aliquâ est, non à veritate. Nam quia in Macedonum Græcorumq; exercitu, supra Centuriones Millenarij isti erant: ideò traduxerunt ad Romanam militiam, etsi caussa nominis non respondet. Illi ipsi Chiliarchæ apud Macedonas quãdo cœperint, Q. Curtius exponit. Sub Alexandro id fuit. *Singulis millibus peditum*, ait, *præfuturi erant, Chiliarchas vocabant. tunc primùm in hunc numerum copiis distributis. Namque anteà quingenariæ cohortes fuerant, neque fortitudinis præmia cesserant* Ita lego, *cesserant*, non *gesserant* vt vulgò: quoniam adsignificat Chiliarchias istas dari ex virtute cœptas, anteà non factum. Distributio autem talis in legione Romanâ nulla fuit, siue Genera videas, siue Cohortes. Illa quattuor tantùm, istæ decem: at Tribuni sex fuerunt: quomodo aptes? Sed enim legio posteà sex millia habuit. Scimus: sed hoc manet, per millenarios numquam distributam. Tamen ecce & Latini Græcos imitantur, & Varro Atacinus in pulcherrimo carmine præfatur:

Tribuni cur Chiliarchæ.

Isti in Macedonum exercitu.

Lib. v.

Curtius obiter correctus.

At nos congeries obnubit turbida rerum,
Ferrataque premunt milleno milite curæ.

Potuit aspectus tamen esse ad sex illa millia, non nego,

cùm

cùm & Tribuni ſex eſſent. Sed imperium tamen commune. & benè Horatius:

Quod mihi paruerit legio Romana Tribuno.

Benè totam legionem ſibi vindicat, quia bini & bini imperabant ei per vices. Apud Latinos nomen iis à tribu: *quòd*, vt Varro ait, *terni tribus tribubus Ramnium, Lucerum, Tatium olim ad exercitum mittebantur.* Quod non valet (Turnebo viſum) ternos è quaque tribu captos: non: ſed è tribus. Nam initiò hic numerus, qui vnà cum legione poſteà auxit. Creauit autem eos primò Romulus: eiuſque exemplo reges & conſules, vt opinor, donec & populus in hunc honorem ius ac ſuffragium ſibi ſumpſit. Id factum ex Liuio colligimus circa annum vrbis *trecenteſimum nonageſimum tertium.* *Cùm placuiſſet*, ait Liuius, *eo anno Tribunos militum ad legiones ſuffragio fieri (nam & anteà, ſicut nunc quos Ruffulos vocant, Imperatores ipſi faciebant) ſecundum in ſex locum Manlius tenuit.* Quibus verbis vltimis non ille ſenſus, quaſi duodecim tantùm Tribuni tunc creati in legiones quattuor, eorumque partem mediam populus creauerit: non aſſentior erudito Sigonio ſic cenſenti: ſed quòd è locis vigintiquattuor ſex tantùm, exigua quædam pars populo deciſa. Ipſe Liuius hoc addocet, cùm poſt annos paullò plus centum (hoc eſt, anno CCCCXLIIII) iterùm mutatum narrat, atque ait: *Duo imperia eo anno dari cœpta per populum, vtraque ad rem militarem pertinentia. vnum, vt Tribuni ſenideni in quattuor legiones à populo crearentur, quæ anteà perquàm paucis ſuffragio populi relictis locis, Dictatorum & Conſulum ferè fuerant beneficia.* Scribit populum anteà *perquàm paucos locos* habuiſſe: non ergo dimidios, vt voluit ille. Et abſurdum

Tribuni, vnde. IIII. de L.L. In Varr. *A populo quando primùm.* Lib. VII. *Liuij ſententia.* Lib. IX.

etiam sit, legionem tunc quæ supra quattuor mille, non nisi tres Tribunos habuisse: aut si ita, Liuium de augmento pòst non tradidisse. Nam quòd idem ille hîc indicari augmentum censet, clarè aliud est: nec auctum Tribunos eunt, sed populi loca. Itaque anteà pars quarta relicta populo, id est seni: nunc pars tertia Consulibus, & senosdenos ipse sibi sumpsit. Multos annos ita mansit, donec minùs idonei paullatim creati à populo, per ambitum & gratiam, vt solet. Igitur bello Persei Macedonico, cùm id in metu, *Consules*, ait Liuius, *ad populum ex SC. tulerunt, ne Tribunimilitum eo anno suffragiis crearentur, sed Consulum Prætorúmque in iis faciendis ius arbitriúmque esset*. Sed non id diuturnum; populus ius repetiit, & illo ipso bello (idem auctor) *Tribunos militum non permissum vt Consules facerent, populus creauit*. Itaque variabant & alternabant, donec *Senatus decreuit* (Liuij etiam verba) *vt in octo legiones parem numerum Tribunorum Consules & populus crearent*. Æqualis hæc partitio, & nunquid in posterum firma? crediderim. Certè vtrumque genus Polybius noster suprà agnouit, cùm Tribunos in legiones diuidit *eo ordine quo à populo siue ab Imperatoribus sunt facti*. Præmittit *à populo*: & monui illos quoque habitos digniores. Festus etiam de his vtrisque: *Rufuli appellabantur Tribunimilitum à Consule facti, non à populo: de quorum iure quòd Rutilius Rufus legem tulerat, Rufuli ac pòst Rutili sunt appellati*. Contrà videatur verius: *Rutili, ac pòst Rufuli*. Nam Asconij etiam æuo Rufuli vulgò dicti. Ille in Verrino Commentario: *Tribunorum militarium duo sunt genera. primum eorum qui Rufuli dicuntur: hi in exercitu creari solent. Alij sunt Comitiati, qui Romæ comitiis designantur*. Itáne *in exercitu?*

Exclusus populus.

Lib. XLII.

Mox admissus.

Lib. XLIII.

Lib. XLIIII.

Duplex genus Tribunorum.

Lib. II.

tu? Atqui Romæ dilectum Consules habebant, & ante eum Tribunos oportuit fuisse designatos. Verè hoc ex Polybio: sed sciendum Asconij, imò Ciceronis æuo, aliter fuisse. Perpetuæ iam legiones, nec annuo dilectu vltrà opus, nisi fortè in supplementa: ita Prætores aut Consules, aut qui pro iis, creabant in prouinciis sæpe. Nam & isti in annos mutabantur. Sic à Cicerone, cùm in Ciliciâ Proconsul iam esset, *Scaptius Tribunatum accipit.* Ipse ad Cæsarem in Galliam scribens, *Trebatio neque Tribunatum neque Præfecturam, sed beniuolentiam petit.* Plura exempla: sicut & iis ipsis tẽporibus creationis à populo, quæ semper honesta. Cato per illum, vt Plutarchus in eius vitâ: *Marius à populo petiit*, vt Sallustius: ipsi Cæsari *primus hic Romam reuerso per suffragia populi honor obtigit*, vt Tranquillus scripsit. A quibus creati, vides: sed qui creati? Duplex genus, Equites & Plebeij. Plures ex Equitibus, vt in Polybio dictum. Atque ideò Cæsar, cùm *Præfectos Tribunósque militum ad se missos*, maritimæ ciuitates in custodiâ habuissent: mox inter caussas belli recenset, *iniurias retentorum equitum Romanorum.* Equites clarè appellat. Idem alibi: *Centuriones ampliorísque ordinis equites Rom. in tribunitium restituit honorem*: de his qui ab Afranio ad se transissent. Vbi Torrentij Antistitis fidus liber sine copulâ habet, *amplioris ordinis.* Credo verius fore: *Centuriones ampliori ordini, equites R. in Trib.* vt pro conditione & genere velit quosque promotos: Centuriones ad altiores ordines, Equites ad Tribunatum. Ita autem isti ex Equitibus, vt etiam Senatores non rarò sint electi: præsertim grauiore bello. Liuius: *Duo Consulares Tribuni militum cum eo missi.* Apud eundem Senatus decernit, *creari neminem Tribunum*

Asconius illustratus. *Tribuni in prouinciis facti.* Ad Att. lib. VII. Ad Famil. Cap. V. *Tribuni ex equite.* III. Gallic. II. Ciuil. *Diuinatiuncula in Cæsare.* *Tribuni è Senatoriis.* Lib. XLII.

Tribunum eo anno, nisi qui magistratum gessisset. Scilicet vt experientiores bellorum essent, & æui iudicijque magis maturi. Sed id rarum: alioqui contrà, gradus hic ad Senatorium ordinem erat. Seneca hac mente: *Quàm multos splendidissimè natos, Senatorium per militiam auspicantes gradum, fortuna depressit?* de Tribunis captis aut cæsis in clade Varianâ. Sic Dionis epitome in Domitiano: Ἰέλι⊕ Καλέαςερς κεχιλιαρχηκὼς ἐς βελείας ἐλπίδα: *Julius Caluaster, qui Tribunus fuerat in spem Senatoriæ dignitatis*. Hoc fine Augustus, *Senatorum liberis protinus à virili togâ latum clauum induere permisit, militiámque auspicantibus non Tribunatum modò legionum, sed & Præfecturas alarum dedit*. Atque hinc illo æuo aliud discrimen Tribunorum subortum, vt quidam *Laticlauij*, quidam *Angusticlauij* essent: illi qui ex Senatu, isti qui ex equite nati. Vbique in libris & lapidibus occurrent TRIBVNI LATICLAVII: atque eos Statius intellexit,

Epistol. XLVII.

Suet. Cap. XXXVIII.

Laticlauij Tribuni.

In Silu.

Quem deceat clari præstantior ordo Tribuni.

Præstantior ordo, est iste. At de Angusticlauio Suetonius Othone: *Interfuit huic bello Suetonius Lenis, tertiædecimæ legionis Tribunus Angusticlauius*. Vtrumque genus ambitiosè petitum & datum: & quò pluribus gratificari possent, factum Semestre. Plinius: *Hunc ego rogo Semestri Tribunatu splendidiorem & auunculo suo & sibi facias*. Iuuenalis:

Cap. X.

Lib. IIII. epist.

Semestres

Sat. VII.

Ille & militiæ multis largitur honorem,
Semestri vatum digitos circumligat auro.

De Paride sermo, qui gratiosus apud Domitianum tales hos Tribunatus impetrabat. Ipse explicat:

Iuuenali lux.

Præfectos Pelopeia facit, Philomela Tribunos.

Et appellat scitè *Semestre aurum*, quia anulo etiam aureo Tribuni

Tribuni vtebantur, quod Appianus in Punicis notauit. Ita ego hunc locum interpretor. quid ego? Scholiastes vetus in vitâ Iuuenalis scribit: *Satyram non absurdè composuit in Paridem Pantomimum poëtámque Claudij Neronis, eius Semestribus militiolis tumentem.* Sic appellat istas Præfecturas & Tribunatus, à temporis scilicet modo. Suetonij locus est, in quo ego nihil verear verbi hoc reponere: *Equestres militias ita ordinauit, vt post Cohortem, Alam; post Alam, Tribunatum legionis daret.* Quid? Præfectura cohortis, & Tribunatus, equestres militiæ sunt? nugæ. ego seriò repono, *Semestres.* Credis? sunt quædam quæ examinata placent, alia in fronte: ego istud censeo ex illis. Atque hi sunt Tribuni legionum, reperio & alios Cohortium, minùs scilicet honestos. In Cæsare: *Consensisse Gaditanos cum Tribunis cohortium.* In Plinio: *Tribunus cohortis sub Classico fuerat.* Vetus Scholiastes illud Iuuenalis —— *curam sperare cohortis*, explicat *Tribunatum militum.* Et in Principum inferiorum historiâ vulgò leges, *Tribunos Maurorum, Assyriorum, Vocontiorum*, quæque aliæ gentes inter auxilia erant. In Vopisci Probo videbis, vnum etiam pluribus cohortibus præfuisse: *Tribunatum in eum contuli, datis sex cohortibus Sarracenis.* Vbi sanè, talibusque locis, non aliud ea vox quàm Præfecturam sonat: sicut & *Tribunus Voluptatum, Stabuli, Fabricæ*, & compluria huiusmodi posteriore æuo lecta tibi aut legenda. Priores illi tamen semper, vt dixi, magis honesti. ideoque in Epistolâ Valeriani apud Vopiscum leges: *Hospitia eidem, vt Tribunis legionum, præbebis:* Velleius Paterculus: *functum se Tribunatu castrorum* scribit: an à plebeio & vrbano illo sic distinguens? an hoc significans *Præfectum castrorum* se fuisse?

[Margin notes: Claud. cap. xxv. — *Suetonij fortè correctio.* — *Tribuni cohortium* — II. Ciuil. — Lib. III. epist. IX. — Sat. I. — *Tribunus laxâ significatione.*]

Nam id munus ſub Auguſto & deinceps fuiſſe, è Tacito & Vegetio notum. At tu Tribunos iam pernoſti, ſi Munia breuiter addam & Ornamenta. Munia ſunt Ius dicere. Liuius: *Tribunos & iura reddere in principiis ſinebant, & ſignum ab eis petebant.* Iſidorus: *Tribuni vocati, quòd militibus ſiue plebibus iura tribuunt.* Complectitur vtroſque, & militum, & plebis. Tertullianus alludit, dum quærit an militia Chriſtiano conueniat *etiam caligata vel inferior, cui non ſit neceſſitas immolationum vel capitalium iudiciorum.* Oſtendit Tribunos atque iſtos altiores gradus etiam de capite cognouiſſe: quod verum eſſe in Polybij de Caſtris cognoſces. Secundò, Signum excubiis dant, Vigilias curant, munitiones, exercitia: atque alia in tempore dicenda. Ornamenta ſunt, Anulus aureus, quo ceteros milites non fas vti. Appianus: χρυσοφοροῦσι τῶν στρατευομένων οἱ χιλίαρχοι, τῶν ἐλαττόνων σιδηροφορούντων: *Aureos ferunt anulos inter militantes Tribuni, cùm alij inferiores ferreos geſtent.* Quid ais Appiane? etiámne equites non geſtant? Atqui notiſſima hiſtoria eſt de modiis anulorum à Magone in curiâ Carthaginiẽſium excuſſis, quos niſi equiti etiam detraxerint, vnde ea copia? Imò verò illi geſtarunt: nec negat Appianus, cuius dictio non niſi ad pedites producenda. Equites autem pari pænè loco & dignitate cum Tribunis. Hoc diſcrimen tamen ſuſtulit diu pòſt Seuerus Imp. qui inter alia militibus indulſit καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς χρήσασθαι, *etiam aureis anulis vti.* Herodianus in ipſo. Fortaſſe & inſigne alterum in veſte, quam ſplendidiorem paullo geſſiſſe vero aſſimile eſt. ſicut & Centuriones ipſos. Liuius certè de Tribuno militum Decio: *Hæc omnia ſagulo gregali amictus, Centurionibus item manipularium militum*

Munia & officia Tribunorum. Lib. xxviii. Lib. ix. De Idolol. cap. xix. *Inſigne eorum.* In Punic. Lib. vii.

tum habitu ductis, ne ducem circumire hostes notarent, perlustrauit. In Appiano est, Octauianum Cæsarem *vestes prætextas, & Senatoriam dignitatem obtulisse Tribunis & Centurionibus*, præmiorum loco. Τοῖς, inquit, λοχαγοῖς καὶ χιλιάρχοις περιπορφύρους ἐσθῆτας καὶ βουλευτικὴν ἐν ταῖς πατρίσιν ἀξίωσιν. Sed hoc per bella ciuilia, cum omnia immodica, & pleraque iniusta. De more, sub Augusto & deinceps, tunica laticlaui fuit Tribunis, iis qui Senatorij gradus aut stirpis essent. Nec aliud, nisi quod posteà *Apparitores* etiam reperio, sed ab Alexandro Principe sublatos. De quo Lampridius: *Apparitores nullos esse passus est. Tribunis aut Ducibus, nisi milites anteire noluit: iussitque vt ante Tribunum quattuor milites ambularent, ante Legatum decem.* Duces ibi Legati, quod ipse explicat: & ego iamnunc tangam. Ad hos enim eo.

v. Ciuil.

ut inter Senatores censerentur vnâ quisque ciuitate seu municipio in sit seu ciuitas in Italiâ aut in prouinciis.

DIALOG. X.

Sociorum Duces & Præfecti.

DEDI Proprios legioni duces, sed in Ciues, Peditesque tantùm: Equites & Socij supersunt, quos vnâ operâ nunc absoluam. Diuisi per se, fateor: sed quia pauca de vtrisque dicenda, tractatione coniungam. De Equitibus, tu istæc in Polybio lege:

Παραπλησίως δὲ καὶ τοὺς ππεῖς εἰς ἴλας δέκα διεῖλον. ξ ἑκάστης δὲ τρεῖς προκρινου- ιν ἰλάρχας. οὗτοι δ' αὐτοὶ ρεῖς προσέλαβον οὐραγούς. ὁ ὲν οὖν πρῶτος αἱρεθεὶς λάρχης ἡγεῖται τῆς ἴλης. οἱ δὲ

Equites similiter in turmas diuiserunt decem. Ex vnaquaque tres sumunt futuros duces. Iſtiipsi tres adsumunt Uragos, siue Tergiductores. Qui igitur primus electus est, imperat toti turmæ: reliqui POLYB.

duo

δύο δεκαδάρχων ἔχουσι τάξιν. καλοῦνται δὲ πάντες δεκουρίωνες. μὴ παρόντος δὲ τοῦ πρώτου, πάλιν ὁ δεύτερος ἰλάρχου λαμβάνει τάξιν.	*duo Decurionum locũ tenent, atque adeò omnes Decuriones appellantur. Cùm primus autem non adest, secundus Præfecti turmæ locũ adsumit.*

Pauca omnino hîc dicenda, & tota res clara. Ait:

Tot Turmæ quot cohortes: Decuriæ quot Manipuli.

„ *Tres sumunt duces.*] Sunt igitur triginta in decem Turmis: & dignum obseruatu est, quòd Turmas cum Cohortibus componunt & numero æquant: Decurias cum Manipulis. Duces igitur etiam totidem: nisi hoc discrimine, quòd vna turma vnum, non geminos, vt Manipulus habet. Quid autem opus geminare inter tam paucos? præsertim, cùm, vt addit,

Optiones in equitibus.

III. de L. L.

„ *Isti ipsi tres adsumant Vragos.*] Vel hinc liquere potest, rectè nos de Optionibus suprà in Centurionibus affirmasse. Nam quos eâdem voce hîc vocat *Vragos*, non est alios accipere quàm *Optiones*. Varro: *Primi singularum decuriarum Decuriones dicti, qui ab eo in singulis turmis sunt etiamnunc terni. Quos hi primò administros sibi adoptabant, Optiones vocari cœpti, quos nunc propter ambitionem Tribuni faciunt.* Attende & examina. *Terni,* inquit, *Decuriones in singulis Turmis*: idem hîc Polybius. *Ij*, addit, *primò administros sibi adoptabant, Optiones*: sunt palàm isti Vragi. Nam & Polybius ait, quod ipsi sibi eos legebant. Sed Varro hoc amplius notat, immutatum posteà esse, & Tribunos militum Optionatus iam istos dedisse. Idque *propter ambitionem*, inquit: quia honos scilicet in eo & præmium. quod *M. Cato in eâ quam habuit apud equites* scripsit, apud Festum: *Maiores seorsum atque diuersum pretium parauere bonis atque strenuis,*

Optionatus, ipsum munus.

Decurio-

Decurionatus, Optionatus, Hastas donaticas, aliósque honores. Titulus ipse Orationis ad equites est, & res tota.

„ *Qui primus electus est, imperat toti turmæ.*] An igitur alio & Præfecti nomine dictus? negat statim Polybius, & omnes Decuriones ait appellatos. Etiam Vegetius: *Turmæ qui præest, Decurio nominatur. Vt enim centum pedites ab vno Centurione, sic triginta duo equites ab vno Decurione sub vno vexillo reguntur.* Vbi tamen notandum, mutatum iam in numero, nec tres sed vnum fuisse, nomine tamen prisco. Nam vt illa ætas Manipulos in pedite sustulit, sic etiam Decurias in equite neglexit. Amplius ait *sub vno vexillo.* Ergo quæque Turma vnum signum: non etiam quæque Decuria aut dux, vt in pedite factum. Nota, quia Polybius non dixit.

Decurio etiã Turmæ.

Lib. II. cap. XIIII.

„ *Cùm primus autem non adest, secundus.*] Idem est, quod in Centurionibus. Sed hoc quæro & velim scire, an in ipsis Turmis non etiam ordo? vt alia prima fuerit, alia secunda, sic deinceps? necessum hoc est. Et si fuit, an non inter Decuriones ipsos? vt dignissimus sit, qui primæ, & sic reliquis, vt in Centurionum serie? id quoque opinor: non dictum tamen, quia à se videbatur notum.

Ordo in Turmis.

Et Decurionibus.

„ *Præfecti turmæ.*] Ne te vox fallat, non existimo Latinis sic dictum. Reddidi quod in Græco est, ἰλάρχης: quâ voce aliquoties hîc vtitur, & reliquos etiam duos sic appellat. At Romani in suis Turmis non agnouerunt nisi Decuriones. Quid Socij? liquidò nescio: neque adfirmem an habuerint diuisiones istas tam varias in vnâ Turmâ. Præfectos habuisse, hoc nunc memini legere. vt in Floro: *Frentanæ Turmæ Præfectus Obsidius.* Si tamen

Præfecti Turmæ.

Lib. I. cap. XVIII.

 & De-

& Decuriones ſuos; quia Turmæ maiores, plures ſcilicet in vnâ Decuriâ. Hæc de Ciuibus. in Sociis nihil inuenio diſtinctè, præter hoc in Polybio. Tu lege:

POLYB. Ἀθροισθέντων δὲ καὶ τῶν συμμάχων ὁμοῦ τοῖς ῥωμαίοις, τὴν μὲν οἰκονομίαν καὶ τὸν χειρισμὸν ποιοῦνται, τούτων αὐτῶν οἱ καθεσταμένοι μὲν ὑπὸ τῶν ὑπάτων ἄρχοντες, προσαγορευόμενοι δὲ πραιφέκτοι, δώδεκα τὸν ἀριθμὸν ὄντες.

Junctis congregatiſque ſociis vnà cum Romanis, horum quidem ordinationem & gubernationem habent à Conſulibus conſtituti duces, qui Præfecti appellantur, duodecim numero.

„ *Iunctis congregatiſque ſociis vnà cum Romanis.*] Iis videlicet ſociis, qui iungi duabus legionibus & vni Conſuli debebant.

„ *Horum quidem ordinationem*] Spectat eò, vt velit diſpoſitos per cohortes, centurias, diſcretoſque eſſe nutu Præfectorum, ſicut ciues Tribunorum. Sed & iidem minores duces, id eſt Centuriones & Turmarum Præfectos videntur deſignaſſe.

Præfecti ordinant ſocios.

„ *A Conſulibus conſtituti.*] Hoc valde ad rem Romanam & ſecuritatem pertinet, vt arbitrio Conſulum facti præcipui duces. Ideò non placet quod Laſcaris vertit, *Conſtituti à ſociis Principes*: inductus verbis, opinor, quæ* ſuprà aliter explicaui. Ego verò malo ipſos Conſules, & mecum Polybius: ad Græca appello. Hoc, vt dixi, è re, contra omnem motum aut rebellionem; vt ſociis duces Romani dederint, non altos ſcilicet aut animorum plenos, ſuſpectos, aut parum fideliter Romanos.

A Conſulibus Præfecti.

* Lib. I. Dial. VII.

„ *Qui Præfecti appellantur.*] Paſſim leges, atque etiam Præfectos Alarum aut cohortium, ſed qui diuerſi ab iſtis.

Varij Præfecti.

iſtis. Nam hi noſtri, vt numero, ſic iure & poteſtate Tribunis pares, & qui eadem omnia in Socios vſurpabant, quæ iſti in ciues. Ipſos Præfectos Cohortium puto inferioris æui eſſe, cùm ſociis in ciues receptis Auxilia inſtituta. De Alis ambigo, an olim habuerint: ſub Auguſto quidem. de quo Suetonius: *Militiam auſpicantibus non Tribunatum modò legionum, ſed & Præfecturas Alarum dedit, ac nequis expers caſtrorum eſſet, binos plerumque Laticlauios præpoſuit ſingulis Alis.* Cap. XXXVIII.

DIALOG. XI.

De Legatis, qui Imperatoribus attributi.

COMMVNES nunc duces profero, qui non huic aut illi parti, ſed omnibus copiis præfecti. Talium duo genera, Legati & Imperatores. De Legatis, vetus eſt: etſi non tam ad imperandum primò inſtituti aut miſſi, quàm ad conſulendum. Miſſi dico. quia hinc videtur ipſum nomẽ, quod Senatus quoſdã è primoribus in caſtra & ad Ducem legabat, militiæ gnaros, quorum operâ & conſilio vteretur. Dionyſius largiter explicat de L. Siccio, quem Decemuiri ex vrbe hoc prætextu & titulo miſerunt in caſtra, fraude illîc, vt putabant, tollendum. Dederunt autem ei, vt inquit, ἐξουσίαν πρεσβευτικὴν, *poteſtatem Legati.* tum ſubiungit: Ἔστι δὲ πάντων τιμιώτατόν τε καὶ ἱερώτατον ὁ πρεσβευτὴς παρὰ ῥωμαίοις, ἐξουσίαν μὲν ἄρχοντος ἔχων καὶ δύναμιν, ἀσυλίαν δὲ καὶ σεβασμὸν ἱερέως: *Eſt autem omnium res honoratiſsima & ſacerrima apud Romanos, Legatus. vim quidem ac poteſtatem Imperatoris habens, ſanctitudinem verò & venerationem ſacerdotis.* Vides nomen explicari; quod etiam Græci veteres ita ſeruant.

Legati vnde dicti.

Cauſſa & inſtitutio.

Lib. XI.

ſeruant. Dionyſius hîc πρεσβευτὰς: Polybius ante eum ſemper, & cum additione interdum πρεσβευτὰς καὶ συμβούλους, *Legatos & Conſiliarios*, muneri ſcilicet eorum explicando. *Vetus ea res.* Iam olim in re Romanâ fuerunt, & quidem ſupra Tribunos. Liuius: *Concurrunt ad eum* (Appium Conſulem) *Legati Tribuníque monentes.* Idem: *Dictator Mamercus Æmilius Legatos ſe ſequi iuſsit Quinctium Capitolinum & Fabium Vibulanum.* Vbi de ratione conſtituendi etiam notes, & videntur ipſi Duces elegiſſe. Hîc de Dictatore, de Conſulibus Salluſtius: *Calpurnius Conſul, parato exercitu, legat ſibi homines nobiles.* Cicero ad Atticum: *Dolabella me ſibi legauit.* & alibi exempla. Imò verò proprium hoc Conſulum fuiſſe dixeris, & eos Prætoribus quoque Legatos nominaſſe. Polybij verba eò ducunt, in Fragmento belli Hiſpanienſis. vbi narrat *tantum fuiſſe eius terrorem, ob ferociam gentis & diſcrimina*, ὥστε μήτε χιλιάρχους προπορεύεσθαι πρὸς τὴν ἀρχὴν τοὺς ἱκανούς, μήτε τοὺς εἰσφερομένους ὑπὸ τῶν ὑπάτων πρεσβευτὰς ὑπακούειν, οὓς ἔδει πορεύεσθαι μετὰ τοῦ στρατηγοῦ: *Ut nec Tribuni ſatis multi prodirent ad magiſtratum capiendùm, neque nominati à Conſulibus Legati obedirent, quos oportebat cum Prætore ire.* Quod tamen ita verum cenſeo, vt conſilium conſenſúſque interuenerit Patrum. Liuius: *Senatus Cn. Seruilio Conſuli negotium dedit, vt is in Macedoniam quos L. Æmilio videretur, legaret.* Et Cicero in Vatinium, hoc maximè ei obiicit, quod morem hunc violarit. *Audire de te cupio, quo tandem S. C. legatus ſis. Ne hoc quidem Senatui relinquebas, quod nemo vnquam ademit, vt Legati ex eius ordinis auctoritate legarentur?* Etſi reuera alij quoque neglexerunt, & idem Cicero in Sextianâ: *Quos Legatos non modò nullo S. C. ſed etiam repugnante*

Marginal notes: *Vetus ea res.* — Lib. II. — Lib. IIII. — *Quis e'egerit? Conſules ipſi* — In Iug. — Περὶ πρεσβ. CXLI. — *Sed ſcito aut cōſenſu Patrum* — Lib. XLIIII.

repugnante Senatu, tute tibi legasti. Magna autem hęc dignitas, vt Dionysius exposuit: & munus eorum consulere, administrare, præesse, & vno verbo, vicariam operam Imperatori dare. Varro: *Legati qui publicè lecti* (nota *publicè*: ergo à Patribus.) *quorum operâ consilióque vterentur peregrè magistratus, quiue nuncij Senatus ac populi essent.* Eosdem Cicero appellauit, *nuncios pacis ac belli, curatores, interpretes, bellici consilij auctores, ministros muneris prouincialis.* Larga ergo potestas, sed tamen Imperatori deuincta, eique obnoxia. Cæsar: *Aliæ sunt Legati partes atque Imperatoris. alter omnia agere ad præscriptum, alter liberè ad summam rerum consulere debet.* Atque eâ re idem alibi scripsit, *Fiduciariam operam obtinere Legatum*: scilicet quòd reuocetur, cùm vult is qui dedit; propriam, & à se non habet. Cùm tamen habet, imperat, & imperij insignia etiam sumit. Liuius de Pleminio Scipionis Legato: *Sine respectu non maiestatis modò, sed etiam humanitatis, in Legatum impetum, lictoribus priùs indignum in modum mulctatis, faciunt.* Vides lictores habuisse. Et Cicero de Verre Legato Dolabellæ Proconsulis: *In Achaiam sumptu publico & legationis nomine, cum imperio & securibus missus est.* Quod tamen obtinuisse modò censeo, cùm absens Consul aut Proconsul, atque ipse sustineret eius vicem. De Numero eorum, parùm certum est. plures paucioresque fuerunt. vt Senatui visum, & vt bellum aut res poscebat. Plerumque tamen pro numero legionum adtributi. atque ita Polybius mox in re castrensi, *duos* eos agnoscit in legionibus binis; & ferè sic obseruabis. Sub Principibus quidem duo genera Legatorum facta: *Consulares*, & *Prætorij*. Quorum

Eorum munia.

In Vatin.

Potestas restricta.

III. Ciuil.

II. Ciuil.

Interdum imperant. Cum insignibus.

Lib. XXIX.

Quot Legati.

Singuli ferè singulis legionibus.

Duplices, sub Imperatoribus.

ille toti exercitui præesset; isti legionibus singulis: idque Augusti inuento. Quasi enim vnus ille iam Imperator esset, rem administrabat per Legatos: nec aliter dicebantur: eoque nec triumphi ius habebant, cùm omnia gererent auspiciis alienis. In Tacito atque illis scriptoribus hoc perpetuum: in quibus crebrò legas *Legatos consulares*, aut compendio *Consulares*: itemque *Legatos prætorios*, siue *Legionum*. A Dione tota res explicata oratione Mæcenatis, & alibi. vocatque hos posteriores ὑποστρατήγους καὶ ὑπάρχους, *Sub-pratores aut Sub-præfectos*: qui ipsi posteà *Duces* Latinis dicti. Apud Suidam aliquis scriptor: Ἐρρύετο τὴν πόλιν ἔνδον ἐξεταζόμενος Φορτωνίων ὑποστράτηγος τῶν ἐπὶ τῆς μυσίας, οὓς δοῦκας καλοῦσι: *Liberauit vrbem intus quæsitus Fortunio, Legatus copiarum Mysiæ, quos Duces appellant.*

Lib. LII. & LIII.

Duces pro Legatis.

DIALOG. XII.

De Imperatore ipso: Ductu & Auspiciis. Lictores, Paludamenta, Equi eius.

AT supremus & communissimus, vt sic dicam, ducum, ipse Imperator, à quo ciues, socij, equites, pedites; denique omnes & omnia pendent. Ille est qui non ductum solùm, sed auspicia etiam habet. Distincta enim ista, & Suetonius benè de Augusto: *Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis*. Ductu, cùm ipse interfuit: auspiciis, cùm illo mandante alius, & fortunam ac deos suos (loquamur cum priscis) commodante. Horatius pulchrè ad Augustum, de priuignis:

Imperator.

Ductus & Cap. XXI.

Auspicia.

Te

Te copias, te consilium, & tuos
Prabente diuos. Lib. IIII. od. XIIII.

Significat ipsos duxisse, hunc direxisse & iussisse. Idem Ouidius clarè de Tiberio, ad eundem:

Per quem bella geris, cuius nunc corpore pugnas, Lib. II. Trist.
Auspicium cui das grande deósque tuos.

Sed & Curtius hoc loquendi genus ad res Græcanicas transtulit, & sic apud eum Alexander: *Quorum alia du-* Lib. VI. *ctu meo, alia imperio auspicióque perdomui.* Sumptum autem à more veteri, quo omnia gesta auspicatò, & præser- Veterum hîc religio. tim in bellis. Cicero: *Rem bellicam maiores nostri admini-* II. De diuinat. *strari, nisi auspicatò, noluerunt.* Et Liuius prælio Alliensi, vt nouum, & triste prodigium habet: quod *nec auspicatò, nec litatò instruunt aciem.* Denique sæpe apud eum aliósque mentio, *Consules auspicio operam dedisse.* Nec aliâ fini in castris ipsum *Augurale*, & iuxta Prætorium Augurale. situm. Hæc olim ita, & seriò seruata, posteà non nisi imago & nomen mansit. Cicero: *Veritas auspiciorum* II. De Nat. deor. *spreta est, species tantùm retenta. itaque maximæ reip. partes,* Posteà hæc imaginaria. *in his bella, quibus reip. salus continetur, nullis auspiciis administrantur.* Quid verò mirum, cùm pleraque iam à Proconsulibus aut Proprætoribus administrarētur, quibus ea nulla? Idem Orator: *Quàm multi anni sunt, cùm* II. De diuinat. *bella à Propratoribus & Proconsulibus administrantur, qui auspicia non habent?* Caussa, quia sôli magistratus au- Soli magistratus auspicia habent. spicia habebant, atque ea *domo, Latinis feriis actis, sacrificio in monte perfecto, votis ritè nuncupatis, secum ferebant, nec priuatum auspicia sequebantur.* Hoc ita Liuius Lib. XXII. de Flaminio, qui ante initum Consulatum, malo nouóque exemplo, vrbe abierat. Etsi tamen res neglecta,

nomen mansit: & P. Scipio quoque ea sibi vindicat, qui sine vllo magistratu, Proconsule in Hispaniam missus. Ita enim ad seditiosos milites: *Qui mihi nec hodie quidem scire videmini quò amentiæ progreßi sitis: quid facinoris in me, quid in deos sacramēti testes, quid aduersus auspicia sub quibus militatis, ausi sitis.* Atque adeò *auspicium* simpliciter pro *imperio.* vt apud Tacitum: *Drusus vrbe egressus, repetendis auspiciis, mox ouans introiit.* Resumpsisse imperium Proconsulare significat, quod ingressu amiserat: nec ipsa auspicia fas capere extra vrbem. Summus igitur Dux, cui auspicium siue imperium: eiusque insignia lictores cum fascibus, atq; ij paludati. Ita enim ad bellum egredi solent. Silius de Varrone Consule:

Lib. xxviii | Dilatatio vocis. | iii. Ann. | Insignia Imperatoris | Lictores paludati. | Lib. ix.

Isque vt Varronem procul inter prælia vidit,
Et iuxta sagulo circumuolitare rubenti
Lictorem, Nosco pompam atque insignia, nosco:
Flaminius modò talis, ait.

Paludamentum ducis. | Lib. iii. | Lib. vi. de L.L. | Ad tubam exibat. | In Abolla.

Lictorem facit in rubenti sagulo ire, id est paludamento. Quin ipse Dux talis. Liuius iam olim de Fabio ad Cremeram ituro: *Consul paludatus egrediens, in vestibulo omnem gentem suam videt.* Varro: *Paludamenta sunt ornamenta & insignia militaria. Ideò ad bellum cùm exit Imperator, & lictores mutant vestem, & signa incinuerunt, paludatus dicitur proficisci: quæ propterea quòd conspiciuntur qui ea habent, ac fiunt palàm, paludamenta dicta.* Obserua inibi ritum (nescio an alibi lectum) quòd etiam tubæ tunc incinuerunt, & ad eas facta profectio. Nisi fortassis huc referendum eiusdem Varronis fragmentum in Nonio: *Toga tracta est, & abolla data est ad turbam, vbi serâ militiâ in munera belli vt præstarem.* Legerem,

gerem, *ad tubam*, pro hoc ritu; & mox *vrbi ferũ*: eò pronior, quòd Nonius inibi explicat *Abollam, vestem militarem.* Diceret igitur Varro, aut quicumque ille apud Varronem, togam sibi extractam, & paludamentum datum, incinente tuba. Tale in Sallustio: *Togam paludamento mutauit.* Et exempla plurima de hisce paludatis: cur obuia ingeram? nec temporis huius est, nec mei moris. Vnum Senecæ non transeo, quem & viri docti ereptum nobis iuêre aut inuersum. Scripserat ille, in detestationem publicarum cædium: *Ex Senatusconsultis plebi'que scitis scelera exercentur, & publicè iubentur vetita priuatim. Quæ commissa capite luerent, eadem quia paludati fecêre laudamus.* Nihil clarius ad hunc ritum. At quidam immutarant, *palàm fecere.* quos secutum te M. Antoni nollem, qui Senecam iudicio tuo reformasti nuper: & (liberè dicam) sæpe tuo. Libris & membranarum fidei plus aliquid datum oportuit. Quid autem propriè *Paludamentum*? Varro dixit, *insignia & ornamenta militaria.* Militaria inquam, ne solorum Imperatorum censeas. Itaque & in Lucillij versu legas:

Senecæ sua lectio asserta.

Epist. XCVI

Paludamentũ, sagum est.

Ponè paludatus stabat rorarius velox.

Vulgariũ etiam militum.

Nempe sagulo militari amictus. & *Saliæ paludatæ* in Festo, sic ornatæ. Liuius de Curiatio è trigeminis cæso: *Cognito super humero fratris paludamento sponsi, quod ipsa confecerat.* Sagum est: & suprà Silius *Sagula* lictoribus dat, *paludatis.* Item Cicero: *Togulæ lictoribus ad portam præsto fuerunt, quibus illi acceptis sagula reiecerunt.* In ipso Imperatore *Sagum* aut *chlamydem* scriptores vtriusque linguæ passim appellant. Scholiastes Iuuenalis, in illud: *Cúmque paludatis ducibus:*] *Euntibus ad militiam*, inquit,

In Saliæ.

Lib. I.

In Pison.

Chlamys dicitur.

Sat. VI.

chlamydatis scilicet. Plinius Agrippinam Claudij, in emissione lacus Fucini præsidentem, *paludamento auro textili* induit: Tacitus in eapse re, *chlamyde auratâ*. Plutarchus & Dio χλαμύδα στρατηγικὴν vel στρατιωτικὴν non semel vertunt: id est, *chlamydem Imperatoriam*, vel *militarem*. Quæ eius forma? lapides dant, & mox effigiabo: sed & Strabo indicat, cùm scribit χλαμυδοειδὲς εἶναι σχῆμα τῆς γῆς τῆς οἰκουμένης: *Chlamydis figurâ terram habitatam esse*, id est, vt addit, extremis longitudinis vtrimque angustis, latioribus imis. Talis facies: at color in Imperatorio eximius, & quidem è cocco. Plinius: *Coccum imperatoriis dicatum paludamentis*. Et Silius:

Lib. XII.

Forma paludamēti.
Lib. I.

Coccum ei proprium.

At contrà ardenti radiabat Scipio cocco.

Isidorus: *Paludamentum pallium fuit Imperatorium, cocco, purpurâ, & auro distinctum*. Non credimus illi de auro, pro veteri quidem more: atque hoc reseruatum triumphis. Ab hoc colore *Puniceum* dixerunt, siue *Punicum*, vt Horatius:

In Epod.

Horatius explicatus.

Terrâ marique victus hostis Punico
Lugubre mutauit sagum.

De M. Antonio Imp. qui victus ab Augusto ad priuatum & tristem se habitum dedit. Græci φοινικίδα crebrò. Plutarchus de Crasso pugnaturo in Parthos: Λέγεται δὲ ἡμέρας ἐκείνης οὐκ ὥσπερ ἔθος ἐστὶ ῥωμαίων στρατηγοῖς, ἐν φοινικίδι ἐλθεῖν, ἀλλ' ἐν ἱματίῳ μέλανι: *Dicitur autem eo die, non vt mos est Romanorum Imperatoribus, in puniceâ veste progressus, sed atrâ*. Idem de eodem Valerius: *Ducturus erat à Carris aduersus Parthos. ei pullum traditum est paludamentum, cùm in prælium exeuntibus album aut purpureum*

Lib. I. cap. VI.

pureum

pureum dari soleat. Atque habent hoc vterque inter tristia omina. Sed quod de *albo* etiam est in Valerio, nouum est: sed verum. Nam etsi puniceo creberrimè, tamen & illo interdum. Hirtius de Scipione Imp. in Africâ: *Cùm sagulo purpureo ante aduentum regis vti solitus esset, dicitur Iuba cum eo egisse, non oportere illum eodem vestitu vti atque ipse vteretur. Itaque factum est illicò, vti Scipio sese ad album vestitum transferret*. At de altero colore testimonia magis firmant. In Silio:

Album etiam paludamẽtum.

Bello Afric.

—— *humeróque refulget* Lib. III.
Sanguinei patrium saguli decus.

De Sempronio Consule. Dio Cassius alibi de Cæsare, quem Alexandrini natantem ex paludamento nouerant, *ἁλουργὰ ἱμάτια*, *purpureas vestes* dixit. & alibi de Vibio Pansâ exituro in Antonium, *hominem qui puniceam ei vestem adferebat, prolapsum in effuso sanguine cecidisse, & vestem maculasse*. Id quoque inter tristia omina. & quod de sanguine ait, scito sacrificiorum fuisse, quia inter vota & immolationes exibant, & tunc vestem hanc capiebant. Cicero in Verrem: *Cùm paludatus exisset, votáque pro imperio suo, communique populi Romani nuncupasset*. Liuius: *P. Sulpicius secundùm vota in Capitolio nuncupata, paludatus, cum lictoribus ab vrbe profectus*. Quæ profectio etiam celebris esse solet frequentiâ deducentium prosequentiumque. Idem Liuius: *P. Licinius Consul, votis in Capitolio nuncupatis, paludatus ab vrbe est profectus. Semper quidem ea res cum magnâ dignitate ac maiestate geritur, præcipuè tamen conuertit oculos animósque, cùm ad magnum nobilémque aut virtute aut fortunâ hostem euntem Consulem prosequuntur. Contrahit*

Lib. XLII. Lib. XLVI. *Vota & sacra Imp. exeunte.* Lib. XXXI. *Deductio eorum.* Lib. XLII.

enim

enim non officij modò cura, sed etiam studium spectaculi, vt videant ducem suum, cuius imperio consilióque summam remp. tuendam permiserunt. Tangit hunc morem Cicero in Gabinium & Pisonem: *An cùm proficiscebamini in prouincias paludati, Consules vos quisquam putauit? Itaque, credo, si minus frequentiâ suâ vestrum egressum ornando atque celebrando, at ominibus saltem bonis, vt Consules, non tristissimis, vt hostes aut proditores, prosequebantur.* Atque hæc paludamenta siue insignia lictorum & ipsius Imperatoris fuerunt: addo & in equis eius tale aliquid vsurpatum. Tacitus: *Turbatus equus, qui consularia insignia gestabat, retrò euasit.* Quod ille inter omnia aduersa refert Cæsennio Pæto facta expedienti in Parthos. Nec alium sanè equum intellegit, quàm Imperatorium, quem vnum pluresúe insignibus istis ornabant. Plutarchus de Crasso, item in Parthos: ἵππος δὲ τῶν στρατηγικῶν ἐπιφανῶς κεκοσμημένος, βίᾳ συνεπισπάσας τὸν ἡνίοχον εἰς τὸ ῥεῖθρον, ὑποβρύχιος ἠφανίσθη: *Equus vnus ex Imperatoriis, splendidè ornatus, per vim abstracto rectore in ipsum flumen, statim demersus disparuit.* Nec scio an ad hunc ipsum hoc Cæsaris non referam: *Pompeius iam cùm intrà vallum nostri versarentur, equum nactus, detractis insignibus Imperatoriis, decumanâ portâ se ex castris eiecit.* Ambiguum enim est, vtrum sibi detraxerit insignia, an equo, an potius vtrique. Et quæ hæc insignia? phaleræ & aurum, fortasse & coccineum stratum. Priora de eodem Pompeio lego, bello in Sertorium, cùm in manus pæne hostium venisse Plutarchus narrat: nisi quod equum eius diripuerunt, χρυσῷ κεκοσμημένον καὶ φαλάρων ἀνάπλεων: *auro ornatum & faleris plenum.* Sed & Iulius

Orat. in Pison.

Equi Imperatorij.

Lib. XV.

III. Ciuil.

Phalera in eis: Et coccum

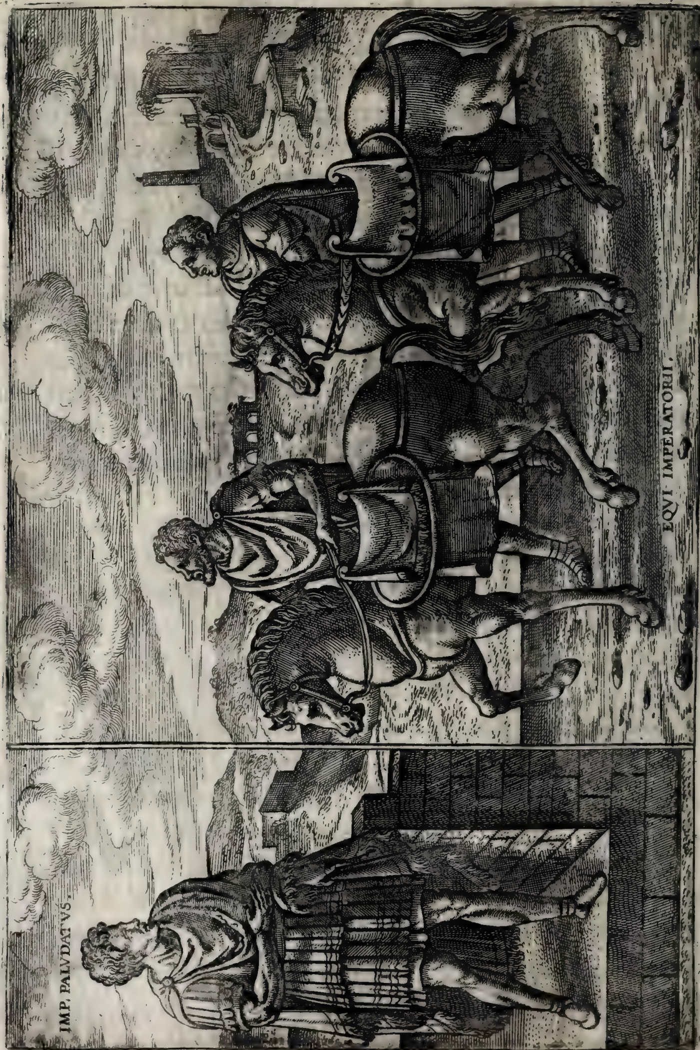
Iulius Obſequens prodigium triſte Vibio Panſę factum ſcribit, quod *equus faleratus in ipſius conſpectu feſtinans concidit*. Denique hunc talem inter imperij inſignia Dionyſius ponit, de L. Quinctio Dictatore ad aratrum capto: Ἵππους τε αὐτῷ φαλάροις κεκοσμημένους εὐπρεπέσι προσῆγον, καὶ πελέκεις ἅμα ταῖς ῥάβδοις, ἐσθῆτάς τε ἁλουργάς, καὶ τὰ ἄλλα παράσημα τῆς ἀρχῆς: *Equos ipſi phaleris decoris ornatos admouerunt, & ſecures cum faſcibus, veſteſque purpuratas; & alia imperij inſignia.* Ac vidi in columnâ illâ Traiani, cùm in Italiâ eſſem, hos tales exſtare ſculptos, & haud longè Principem à Stratoribus duci. An non apud Græcos ſimile? De Alexandro quidem Curtius ſcripſit, Taxili inter alia dona miſiſſe *triginta equos ex ſuis, cum iiſdem inſignibus, quîs aſſueuerant cùm ipſum veherent.*

Lib. x.

In regibus tale aliquid,

Lib. VIII.

Sequitur Figura.

IMP. PALVDATVS.
EQVI IMPERATORII.

Et iam decurri ſecundum hoc velut ſpatium *Ordinis* in meo miſſu: feſſus ſum, & interiungam. AVD. Non licebit etiam de *Armis*? LIPS. Non nunc, fruſtrà reuocas. Sol tua vota non audiit, inclinauit. & is cum Homero nos monet,

Ὥρη μὲν πολέων μύθων, ὥρη δὲ καὶ ὕπνȣ:
Tempus ſermonis varij, tempus quoque ſomni.

Abi, cras redi. Quid etiam hæres? AVD. Saltem, quod in primo ſermone, da ſummulam. LIPS. Benè mones, cape.

TABVLA ORDINIS IN MILITIBVS.

MILITES DVPLICES sunt:

- **CIVES**, *quæ Legio dicitur: & habet*
  - **EQVITES** *trecentos, vnius omnes generis: diuisos in turmas decem: & has hominum triginta.*
  - **PEDITES** *quater mille ducentos. Atque hi sunt quatuor generum,*
    - **VELITES**, *mille ducenti: diuisi æqualiter per reliqua genera & manipulos, in quoque horum quadraginta.*
    - **HASTATI**, *totidem. diuisi in decem manipulos, singulos hominum* CXX. *Manipulus Ordines siue Centurias duas habét, hominum* LX.
    - **PRINCIPES**, *numero & diuisione pari.*
    - **TRIARII**, *numero dimidiato, id est sexcenti. Diuisio eadem, Manipuli & Ordines dimidiati.*
    - *Isti omnes rursus, iuncti diuiduntur in Cohortes decem, quæque habet tres manipulos: Hastatorum, Principum, Triariorum singulos: & Velites Manipulis suis adiunctos. Ergo sunt hominum quadringentorum viginti.*
- **SOCII**, *quæ Ala dicitur, aut Cornu: & habet*
  - **EQVITES** *numero duplo, id est sexcentos. Diuiduntur in*
    - **EXTRAORDINARIOS**. *qui sunt ducenti: ex his vna Turma, id est quadraginta* ABLECTI.
    - **ALARES** *qui sunt quadringenti. Diuiduntur in decem Turmas, singulas hominum* XL.
    - Nota, *Sociales Turmas decuriâ excedere Ciuiles.*
  - **PEDITES**, *quater mille ducentos, vt plurimùm.* Sunt duo genera
    - **EXTRAORDINARII**, *numero octingenti & quadraginta. Sunt Cohortes duæ hominum trecentorum trigintasex: & vna dimidiata, hominum centum sexagintaocto in* ABLECTOS.
    - **ALARES**, *numero ter mille trecenti sexaginta. Diuiduntur vel in Manipulos fortasse & Genera, ritu Ciuium; vel dumtaxat in Centurias & Cohortes.*
    - Cohortes singulæ erunt, *trecentorum trigintasex; minores quàm Ciuiles.*

TABVLA ORDINIS IN DVCIBVS.

DVCES sunt duplices:

- PROPRII, vt sunt
  - CENTVRIONES, *in Manipulis. Ordo & diuisio eorum per Genera, Velitibus exceptis. Sunt*
    - HASTATORVM, *decem paria. duo primi, duo secundi, vsque ad Decimum : & pro numero, ordo est dignitatum. Honestior in eodem pari, ille qui priori Centuriæ præest, siue Dextræ.*
    - PRINCIPVM, *numero & ordine ijsdem.*
    - TRIARIORVM, *numero & ordine ijsdem, nisi quòd hîc Primopilus, caput & dux Legionis. is Primus Centurio dicitur, & Aquilæ praeest. Sunt ergo in vniuersum Centuriones sexaginta, & totidem Succenturiones siue Optiones.*
  - *Quod ad* EQVITES *ciuium aut sociorum, per Turmas singulas habent tres Decuriones: quorum primus, Præfectus etiam dicitur. Sunt ergo Decuriones in Alâ triginta, & totidem Optiones.*
  - TRIBVNI, in vnâquâque Legione, *sunt numero seni, & totidem Præfecti in quâque Alâ sociali siue Cornu.*
- COMMVNES, vt sunt
  - LEGATI, *consilij caussâ adiuncti, & auxilij ad imperandum. Sunt ferè bini apud Polybium, aliàs plures, & mox pro numero legionum.*
  - IMPERATOR *summus, cui ius in omnes.*

IVSTI LIPSI DE MILITIA ROMANA LIBER III.

DIALOGISMVS I.

Ad Arma ventum. De Velitibus prædictum, eorúmque origine. tum Hastis eorum, Parmâ, Galeâ.

DIE tertio conuenimus, & statim à cibo. Ego orsus sum, Benè maturè te sistis, nec es è fæmineâ stirpe. AVD. Quid iam? LIPS. Nam eas è morâ natas, dixit Plautus: at tu viderîs potiùs è Metellis. AVD. Iterùm hæreo. LIPS. Quia enim *Celeris* cognomentum scis adhæsisse istis. AVD. Velim tibi, & statim venias quò te voco! LIPS. Quò istuc? AVD. Rogas? ad Circum nostrum, ad peragendos Martiales illos ludos. LIPS. Hodie adfatim talium, nec aliud in hoc mundi theatro. Galliam triplicem vide. ardet, imò exstinguitur, & vetus illa gloria abit in fauillas. Europam totam. hostis barbarus imminet, & ille ab Asiâ tyrannus cathenas minatur perpetuæ seruitutis. Itaque bella si vis, habes. AVD. Apage talia. nec vera & acria illa volo; sed hæc imaginaria, & quæ sensum ab iis abducant. LIPS. Non nego hunc quoque fructum esse in hisce studiis. & vt grauiora illa firmant in malis animum, sic hæc auocant & in se figunt. Ergo ad *Arma* imus? AVD. Imus. *Arma, arma.* LIPS. Tu quoque canis bellicum? Multæ hodie eiusmodi faces, vtinam

vel

vel aquis Stygiis restinguendæ! Sed ARMA tertia pars facta nostri sermonis, & incluseram definitionis apertis verbis: MVLTITVDO IN ARMIS. Frustrà enim Dilectus & Ordo, nisi & hæc adsint, ac prompto iam pugnare militi dent quo pugnet. Arma igitur duplicia: *ad petendum, ad tegendum.* Illa *Tela* propriè, & hæc *Arma.* Sed Polybius in exsequendo discrimen hoc non seruat: seiungit ipse & describit secundùm Genera militum, quæ dixi. Dat primò Velitibus arma sua, tum reliquis: & vtraque illa mixtim pandit. Videamus, lege.

Καὶ τοῖς μὲν νεωτάτοις παρήγγειλαν μάχαιραν φορεῖν, καὶ γρόσφους καὶ πάρμην. ἡ δὲ πάρμη καὶ δύναμιν ἔχει τῇ κατασκευῇ, καὶ μέγεθος ἀρκοῦν καὶ πρὸς ἀσφάλειαν· περιφερὴς γὰρ οὖσα τῷ σχήματι, τρίπεδον ἔχει τὴν διάμετρον. προσεπικοσμεῖται δὲ καὶ λιτῷ περικεφαλαίῳ, ποτὲ λυκείαν, ἤ τι τῶν τοιούτων ἐπιτίθεται, σκέπης ἅμα καὶ σημείου χάριν, ἵνα τοῖς κατὰ μέρος ἡγεμόσι προκινδυνεύοντες ἐῤῥωμένως καὶ μὴ διάδηλοι γίνωνται. τὸ δὲ τῶν γρόσφων βέλος ἔχει τῷ μὲν μήκει τὸ ξύλον, ὡς ἐπίπαν δίπηχυ, τῷ δὲ πάχει δακτυλιαῖον· τὸ δὲ κέντρον, σπιθαμιαῖον,

POLYB. *Et iunioribus quidem mandabant gladium ferre, & hastas, & parmam. Parma autem & firmitatẽ habet à structurâ, & magnitudinem quæ sit tegendo. Cùm enim formâ rotundâ sit, tripedalem habet dimensionem. Adornatur præterea & simplici tegmine capitis. atque est cùm lupinã aut tale aliquid imponit, tutelæ simul & signi caußâ, vt ductoribus ordinum cùm strenuè aut aliter pugnauerint, poßint innotescere. Telum verò quod Grosphos vocamus habet in longitudine quidem plerumque duorũ cubitorum, in craßitie verò vnius digiti. Ferrum est vnius spithamæ,*

atque

κατὰ τοῦτον ἐπιλεπτὸν ἐξεληλασμένον καὶ συνωξυσμένον, ὥστε κατ' ἀνάγκην εὐθέως ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμβολῆς κάμπτεσθαι, καὶ μὴ δύνασθαι τοὺς πολεμίους ἀντιβάλλειν. εἰ δὲ μὴ, κοινὸν γίνεται τὸ βέλος.

atque adeò extenuatum & in aciem productum, vt necessariò statim à primo ictu inflectatur, nec poßint hostes retorquere. Nisi id sit, commune fiat hoc telum.

Ad verba ipsa priusquam venio, est quod prædicam. Velitibus arma hîc assignantur, sed quibus? propriè dictis. Nam ecce commune nomen est *Leuis armatura*: sed eius plura genera siue partes, vt *Rorarij*, *Accensi*, & quos *Velites* nunc dico. Illi priores duo, in *Veteri* leui armaturâ fuerunt; isti postremi, in *Nouâ*. Hoc attende, & scito. nouum totum istud de Velitibus fuisse, & anteà *Funditores*, *Iaculatores*, *Sagittarios* & id genus in vsu habuisse, quos duobus illis nominibus dicebant. Credo me alibi explicaturum: nunc hoc imbibe, mansisse illos ad bellum Punicum secundum, quo Velites instituti. Anteà nego id nomen in Romanâ re aut historiâ esse. Sed tunc, inquam, instituti* obsidione Capuæ, & rem notabilem Liuius alijque notant. Cùm Romani, inquit ille, ab equitatu Campano (cui hodie quoque meritissima gloria) plerumque vincerentur, ægrè generosis animis fuit, & *quod viribus deerat, arte æquauerunt. Ex omnibus legionibus iuuenes electi sunt, maximè vigore & leuitate corporum veloces. Eis parmæ breuiores quàm equestres, & septena iacula quaternos longa pedes data, præfixa ferro quale hastis velitaribus inest. Eos singulos in equos suos accipientes equites assuefecerunt & vehi post sese, & desilire perniciter, vbi signum datum esset. Inde equitatu quoque*

Leuium militum plura genera. Veteres, Et Noui.

Velites quando primùm.

*Anno Vrbis DXLII.

Lib. XXVI.

quoque superior Romana acies fuit. Institutum vt Velites in legionibus essent. Habes institutionem, caussam, & armaturam. Nec scio an exemplum non sit à Germanis nostris aut Gallis, quibus iam olim & diu antè id factitatum: Ipse Liuius: *Galli inter equites raros sagittarios expeditósque leuis armaturæ interiecerant.* Idem posteà: *Veniebant decem millia Gallorum equitum, par numerus peditum, & ipsorum iungentium cursum equis, & in vicem prolapsorum equitum vacuos capientium ad pugnam equos.* Cæsar quoque de Germanis, qui cum Ariouisto: *Erant equitum millia sex, totidem numero pedites velocissimi ac fortissimi; quos ex omni copiâ singuli singulos salutis suæ caussâ dilegerant. Cum his in prœliis versabantur, ad eos se equites recipiebant. hi, siquid erat durius, concurrebant: siqui grauiore vulnere equo deciderant, circumsistebant: siquò erat longiùs prodeundum aut celeriùs recipiendum, tanta erat horum exercitatione celeritas, vt iubis equorum subleuati cursum adæquarent.* Denique suo etiam æuo in eâ gente Tacitus hoc obseruat: *Misti præliantur, aptâ & congruente ad equestrem pugnam velocitate peditum.* Et quanquam istos equo vectos non legamus, quod de suis Velitibus Liuius: tamen certum est nec Velites posteà vsurpasse, & tunc quoque cùm fecerunt, celeriter ex equis delapsos. Valerius de hac ipsâ institutione primâ: *Q. Næuius Centurio è peditibus lectos expediti corporis, breuibus & incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmine munitos, veloci saltu iungere se equitibus, & rursus celeri motu delabi instituit: quò faciliùs equestri prœlio subiecti pedites, viros pariter atque equos hostium telis incesserent.* Hæc origo. & mansit res diu posteà, & Iugurthæ bello Sallustius: *Auxiliarios equites Tribunis legionum & Præfectis*

Etiam alij populi sic vsi.

Galli: Lib. VII. Lib. XLII.

Et Germani. I. Gallic.

De mor. Germ.

Lib. II. cap. III.

Quamdiu Velites.

fectis cohortium dispertiuerat, vt cum his permisti Velites, quacumque inuaderent, equitatus hostium propulsarent. An & Cæsaris atque illo æuo, nescio. certè in scriptis eius non est mentio: imò si fuissent, quid opus ex antesignanis legionum eligere quosdam in hunc vsum?

III. Ciuil. Nam ita ipse bello in Pompeium: *Adolescentes atque expeditos ex antesignanis electos milites ad pernicitatem, armis inter equites prœliari iussit.* Atqui Ammianus etiam *Velites*, & *Velitare auxilium* nominat. scio: sed non hos veteres, dumtaxat eorum exemplo, auxiliares & leuiùs armatos. Ac mihi suspicio est (suspicio tantùm) post Socios receptos in ciues mixtosque legionibus, Velites desiisse, & eorum loco fuisse iuniores quosdam Antesignanos, atque ita reliquas classes auctas. Liuius tale indicare videtur, cùm scribit, pugnâ Africanâ Scipionis in Annibalem: *Velitibus (ea tunc leuis armatura erat) vias compleuit.* Vt quid enim sollicitè monet, *tunc eam fuisse leuem armaturam*, si etiamnunc erat? Sed non opinor. & profectò in Cæsare *Sagittarios* & *Funditores* leges inter leues, qui longè à nostris. AVD. Ego verò iamdiu post Cæsarem *Velitares*, & *Velitare auxilium* reperio in Ammiano Marcellino. Ergo iterùm rediuiui? LIPS. Non ipsi, sed vox in quorumdam vsu, qui tamen eo verbo non nisi leuem militem signant. Nec absurdè. Nam primos ipsos Velites Liuius indicat à *velocitate* dictos. & Festus asserit: *Velites dicuntur expediti milites, quasi volites, id est volantes.* Isidorus aliter, & *vel à velitatione vel à ciuitate Etruriæ quæ Velites vocabatur*, deriuat. Quæ ista ciuitas, nescio: *Veliates* quidem in Italiâ, sed alibi lego. Heus tu, fugerat me pænè dicere, hos esse quos Γεῤῥοφομάχους Polybius toto isto libro & alibi appellat:

Videri desiisse cum Sociis.

Lib. xxx.

Vnde dicti Velites.

appellat: nec Laſcarim tibi audiendum, qui *Pilanos* conſtanter vertit. Quàm ille errat? quàm ij (nec è grege homines) qui ſecuti? Quibus iiſdem *Haſta velitaris* eſt *Pilum*, eodem illo Laſcari præeunte. Quis autem neſcit, rei Romanæ non planè expers, *Pilanos* ipſos Triarios eſſe? & *Pilum* commune legionariis telum? Statim docebimus, nunc ad prima Polybij dicentis: *Laſcaris hîc error.*

„ *Denunciant ferre gladium, & haſtas, & parmam.*] Vniuerſè primùm arma eorum nominat, mox partitè deſcribit. Sunt hæc quæ Salluſtius intellegit: *Ferè ſagittarij, & cohors Peligna cum velitaribus armis, itineris properandi cauſſâ.* *Velitaria arma.* *In Iug.*

„ *Gladium.*] Non aliter deſcribit, nec opus erat, quia fuit Hiſpanienſis. Idem inquam ille, qui aliis quoque militibus, & poſteà ab eo exponendus. Liuius hoc mihi dicit, *Velitem* noſtrum nominans: *Hic miles parmam tripedalem habet, & in dextrâ haſtas quibus eminus vtitur, gladio Hiſpanienſi eſt cinctus. Quòd ſi pede collato pugnandum eſt, tranſlatis in læuam haſtis, ſtringit gladium.* Vides apertè quis gladius, & quo fine. *Gladius Hiſpanienſis.* *Lib. XXXVIII.*

„ *Haſtas.*] Benè multitudinis numero, habuit nam *ſeptem*, vt ſtatim videbimus. Cur autem γρόσφους (ita in Græco) *Haſtas* vertimus? cur non cum Laſcari *Pila*? Quia iſtud quidem ratio & Polybius ipſe vetat, qui mox deſcribit Pila: illud autem Liuius ſuggerit & exempla. *Haſtæ* inquam propriæ ſunt Velitum, & ſic appellant. Liuius: *Velites, emiſſis haſtis, cominus rem gerebant.* Ouidius: *Haſtæ Velitum.* *Lib. XXXI.*

Vtque petit primò plenum flauentis arenæ
Nondum calfacti velitis haſta ſolum. *In Ibin.* *Ouidius cautè legendus.*

Etſi Velites noſtros tempore poëtæ eius fuiſſe non opi-

Iaculator pro Velite. nor, sed pro *Iaculatore* laxè sumit: vti contrà, istum pro Velite Vegetius: *Claudius pluribus iaculatoribus institutis atque perdoctis, hostem cui priùs impar fuerat, superauit.* Intellegit Appium Claudium Consulem, qui tunc ad Capuam imperabat, cùm Velites inuenti. Et primum sanè præcipuumque eorum munus fuit, iaculari. Istæ hastæ quia suâ quâdam formâ & minores; discretim ab aliis dictæ, *Hastæ velitares.* Festus: *Aduelitatio, iactatio quædam verborum figurata ab hastis velitaribus.* Liuius: *Consul ingentem vim pilorum, & velitarium hastarum, sagittarum, glandísque parauerat.* Plinius etiam scribit *Thyrrenum inuenisse hastas velitares, pilúmque.* Ex quo aliquid in Isidori mentem, qui Velites ex Etruriâ deducit. Sed profectò Plinius vniuersè ibi pro hastâ missili: vt Liuius, cùm de ipsis nostris Velitibus: *Iacula,* inquit, *præfixa ferro quale hastis velitaribus inest.* Atqui nónne de iisipsis sermo? ineptum ergo videatur eadem per eadem illustrare. Sed quia propriè Velites tunc perierant, communiter loquitur, & habuêre, inquit, hastas ferro quale nunc quoque in iaculatoriis hastis. Hæc ad Latinam vocem. de Græcâ, ea & in Plutarcho occurrit, sed semel atque iterùm, apud alios rariùs: tamen proba est, & Polybius assiduè hac vsus. Γρόσφον ipsum telum, & ab eo Γροσφομάχους Velites dixit. Vulgata adhuc lexica aut *Pilum* cum Lascari explicant, aut, si Deo placet, *glandem.* Ridiculè. audiatur optimus Scholiastes poëtæ optimi, Eustathius, in istud —— αἰγανέῃσιν ἱέντες, *hastis iacientes.* Oi, inquit, παλαιοί φασιν καὶ ὅτι αἰγανέα γρόχος, μικρὸν ἀκόντιον. καὶ ζητητέον μήποτε ἔσφαλται τὸ γρόχος. γρόσφος γὰρ μάλιστα εὕρηται διὰ τοῦ. φ. εἰ μὴ ἄρα μακεδονικὴ λέξις ὁ γρόσφος, ὁ δὲ γρόχος ἀκόντιον: *Antiqui dicunt Aiganeam*

Lib. I. cap. XV. — Lib. XXXVIII. — Lib. VII. cap. LVI. — *Liuij verba excussa.* — *Grosphi vox.* — Odyss. δ. vers. 631.

ganeam esse Groschum, paruum iaculum. Et quærendum an non error in isto, Groschus: crebrius enim reperitur Grosphus per ph. Nisi tamen mechanica dictio Grosphus, at Groschus iaculum. Vides (etsi de scripturâ ambigit) tamen planè explicatum pro Polybij & nostrâ mente.

„ *Parma & firmitatem habet à structurâ.*] Atque ea firmitas etiam sit à materiâ. Vnde igitur? ex ære? nugæ: nec honestiores ipsi talia nunc scuta habuerunt, nedum vt isti minimi. E corio? video eruditos quosdam velle inductos à Suidâ: Πάρμαι, δερμάτινοι θυρεοὶ παρὰ καρχηδονίοις: *Parmæ, coriacea scuta apud Carthaginienses.* Sed temerè fortasse inductos. Si talia apud Romanos, cur ad Carthaginienses restringit Suidas? Cur Polybius verbo non tangit, & discriminat à legionariorum? Nam istorum è ligno fuerunt, corio saltem superducto. Censeo idem in istis. Ipse Polybius alibi indicat, qui stabilitatem & * δύναμιν Romanæ parmæ tribuit: non habuisset è corio mero. Quòd ad Suidæ, certum est Afrorum pleraque scuta sic fuisse: sed Afrorum, vt * aliâs deducam.

Parma quâ materiâ.

An è corio?

E ligno potius.

*Vide mox de Scutis, Dial. seq.

*In Obseru. Milit.

„ *Formâ rotundâ.*] A quâ nomen petit Varro. Nam *Parma*, inquit, *quod à medio in omnes partes par.* Iustus orbis sit, ex iis verbis. Idem & *rotundas* in Fragmento quopiam facit: *Quem sequuntur cum rotundis Velites leues parmis.*

Parma rotunda.

In Non.

Rotunda melior utrumque facilior et majoris roboris est quam forma quadrata.

„ *Tripedalem habet dimensionem.*] Est Græcè διάμετρον: & scimus eo verbo venire normalem plerumque lineam & rectam: Latini *dimetientem* dicunt. Si tamen hîc, est cur hæream, & opponam. Age, tripedalis est Diametrus? ergo Perimetrus siue ambitus nouempedalis. Id enim sequitur ex certissimo scito mensurato-

Quanta fuerit, addubitatum

rum. Et tu talem parmam, *paruam* appelles, *breuem*, & denique *Parmulam?* His enim adiectiunculis aut nominibus Latini efferunt. vt Nonius: *Parma, breue scutum.* Isidorus: *Parma, leuia arma, quasi paruus clypeus.* Frontinus de ipsis nostris Velitibus: *Parmulis non amplis*
Lib. IIII. cap. VII. *ornati.* Valerius: *Paruo tegmine muniti.* Si inquam omnes consensu breuitatem & leuitatem attribuunt; quî potest in isto modo? qui adfatim amplus, & nec maior ferè in grauiore armaturâ. Nam scutum legionarij militis etsi *quattuor pedes* habet in longitudine, tamen *duos & semis* tantùm in lato. Ergo eâ parte Parma vincat.
Lib. XXVI. Amplius. Liuius scribit, *Parmas iis fuisse breuiores quàm equestres*: id est minores. Ego non credo vllum equitem commodè tractare posse hanc vndique tripedalem. Quid ergo censeo? nihil definitè & pro sententiâ, sed iniicio *Diametrum* hîc esse fortasse totam in ambitu mensionem. An cum exemplo? ipsius Polybij infrà, apertè in Pilis. Atqui Parma tunc exigua, & non nisi pedalis in Dimetiente. Fateor. & ergo hoc est, quòd exi-
Marius aliquid mutauit. guam faciunt passim. Imò hoc est quòd C. Mario displicuit, & alias in vicem dedit. Festus ita: *Parmulis* (nota & hîc diminutionem) *pugnare milites soliti sunt, quarum vsum C. Marius sustulit, datis in vicem earum Bruttianis.* Quid istæ Bruttianæ? apud eundem Festum: *Bruttianæ parmæ, scuta quibus Bruttij sunt vsi.* Nec de formâ aliud scio. AVD. Mi magister, audebis hoc pertendere, cùm etiam in Liuio sit: *Hic miles tripedalem parmam habet?* LIPS. Nempe eodem illo sensu. AVD. Atqui & Polybius hîc adtribuit μεγεθος ἀρκοῦν πρὸς ἀσφάλειαν, *magnitudinem quæ sufficiat ad tutelam.* An talis hæc exigua? LIPS. Hoc me mouet. nec adfirmo, aut pertendo: absit.

absit. quid in istâ re militari? in quâ ego quidem sum, quod dicitur, delphin in terrâ. Caussas tamen ambigendi me habuisse censeo: & alij * πολέμων ὀυκ ἄγευστοι iudicanto. *bellorum non rudes.

» *Simplici tegmine capitis.*] Significat ex ære aut ferro nihil fuisse, dumtaxat è pelle aut lanâ aliquid, & *Galerum* aut *Galeam*. Nam sic discernit hanc à Casside Isidorus: quòd *Caßis de laminâ est, Galea de corio*. Ille hoc verè, & pro eo Tacitus: *Vix vni alterive caßis aut galea*, de Germanis sic scribens, & manifestò abiungens. Ipsa vox quoque præfert. quia *Galea* est propriè ἀπὸ τῆς γαλέης, *à fele aut mustellâ*: etsi Varro maluit petere à *Galero*. Sanè prisci tegmina ferè petebant à feris. vnde in Homero aliisque, ἰκτιδέην, κυνέην, ταυρείην, αἰγείην: *mustellina, canina, taurina caprilla*. Lego & in Suidâ: Αλωπεκία, ἡ περικεφαλαία: *Vulpina, ipsa galea*. Sic igitur dictæ, quia à talibus animalibus captæ. Mos qui passim tangitur à poëtis. vt Statio: *Galea à Casside differt.* *Galea etymon.* *E pellibus olim.*

Tela rudes trunci, galeæ vacua ora leonum. Lib. VII.

Ipsas leoninas exuuias sumebant, & sic aptabant vt caput capite velarent, ceteris humeros & dorsum. Homerus de Agamemnone:

Αμφὶ δ' ἔπειτα δαφοινὸν ἑέσσατο δέρμα λέοντος Iliad. κ. vers. 23.
Αἴθωνος, μεγάλοιο, ποδηνεκές. ——

Atque humeros circumiecit pellem inde leonis
Ardentis, magni, crurum tenus. ——

Noster Virgilius de Auentino Italo:

Ipse pedes tegmen torquens immane leonis Lib. VII.
Terribili impexum setâ, cum dentibus albis
Indutus capiti, sic regia tecta subibat.

Nec de nihilo hoc poëta Romanus. quoniam & Romani

Signiferi Romani leoninam induti.

mani in suâ militiâ vulgò vsurparunt, & adnoto in Columnâ Traiani signiferos omnes semper in hoc habitu. cum pelle dico leonis, quæ caput, humeros, dorsum tegat, & caudâ pedes flagellet. Etiam in Tacito, Germanicus *contectus humeros ferinâ pelle, adit castrorum vias.* Non sic tamen in nostro Velite, cui galea tantùm è tali aliquo tegmine, & sæpe lupo, (Romanâ ferâ, & Romuli nutrice) quod apertè Polybius hîc signat. Alludit Propertius, de cascis illis Romanis:

Galea è lupinâ.

Lib. IIII. eleg. I.

Et galea hirsutâ compta lupina iubâ.

Virgilius: *—— spicula gestant*

Bina manu, fuluósque lupi de pelle galeros.

Aliâs ex vrso, aut tali ferâ habuerunt. Statius:

Lib. IIII.

Ille Lycaoniæ rictu caput asperat vrsæ.

Quin Claudianus Afris dat è serpente:

Lib. I. de Laud. Stil.

Serpentum gestant patulos pro caßide rictus.

Galeri. Cudones.

Hæc talia *Galeros* appellat Virgilius suprà, & Frontinus Veliti nostro *Galericulos* adaptat. Silius *Cudones* dixit:

—— caput his cudone ferino

Stat cautum.

Iterùm: *—— cudone comantes*

Disiecit crines.

Lib. V.

Sed & video Græcos iis vsos, aut finitimos. Xenophon de Thracibus: Ἐπὶ δὲ τῇ κεφαλῇ κράνη σκύτινα, οἷάπερ τὰ παφλαγονικά: *In capite galeæ è corio, cuiusmodi Paphlagonum.* Sed & Macedones habuêre. Dio Cassius ait M. Antonium Caracallam, *legionem Macedonum instituisse, & prisco ritu ornasse. Arma autem erant,* inquit, Κράνος ὠμοβόειον, θώραξ λινοῦς, *galea è crudo boue, lorica lintea*; & quæ addit. Facit hoc poëtæ in *Causiam* Macedonum:

Paphlagonũ galea.

In Caracalla.

Macedonum.

Καυσίη,

Καυσίη, ἡ τὸ πάρ(ι)θε μακέδδοσιν εὔκολον ὅπλον,
Καὶ σκέπας ἐν νιφετῷ, καὶ κόρυς ἐν πολέμῳ.
Causia, quæ Macetum genti fuit vtile tegmen,
Pilleus in nimbis, inque acie galea.

AVD. Sed heus, Polybij verba cùm video: *atque est*, inquit, *cùm lupinam aut tale aliquid imponit, tutelæ simul & signi causâ*: hærere incipio, vtrum nudo capiti, an galeæ alteri imponat? Eò magis, quòd in Vegetio memini legere: *galeas ipsas ad terrorem hirsutis* (alij libri *vrsinis*) *pellibus tectas*. LIPS. Non ita hîc factum. cùm præmiserit de *simplici tegmine*: nec ratio est tam cautè & custoditè armare istos. Addo legere me *Galeam venatoriam*, pro hoc sensu, in Æmilio Probo, de Datami: *Ipse agresti duplicique amiculo circumdatus, hirtáque tunicâ, gerens in capite galeam venatoriam, dextrâ manu clauam.* Ita enim veriùs distingui, quàm vt ad *clauam* referatur. Et quídni isti vsi, quibus è cæde ferarum copia? Sed pergo. Lib. II. *Galea venatoria.* In Datami.

„ *Habet lignum in longitudine duorum cubitorum.*] Sunt igitur in hastili *tres pedes*. Nam quod in Liuio est: *Septena iacula quaternos longa pedes data.* & in Frontino: *Septenis singulos hastis quaternorum circiter pedum armauit*: id ad telum totum referendum est, vnà cum ferri modo, qui fuit dodrantalis, id est haud lõgè à pede. *Concordia inter Polybium & alios.*

„ *Craßitie vnius digiti.*] Ergo tenue lignum, & vt hodiernæ sagittæ. Quídni tale cùm *septem* ea tulerint? suprà in Liuij & Frontini verbis habes. Septena igitur illa implebant manum. Huc facit Valerij locus, sed cum nostrâ correctione, qui scribit eos *breuibus & incuruis septenis armatos hastis*. Breuibus, pedum quattuor: sed quomodo *incuruis*? an à ferro? non dicit Polybius. & *Tenera hasta Velitum.* *Valerij locus tẽtatus* Lib. II. cap. III.

pone hamatum fuisse, non tamen aptè hoc *incuruum*. Libri scripti quos consului habebant, *inturmis*. Putarem *infirmis* verum esse, &ad hanc tenuitatem referrem.

„ *Ferrum est vnius spithamæ.*] Ita Græcis dicitur, qui Latinis est *Palmus maior*, siue & *Dodrans*.

„ *Statim à primo iactu inflectatur.*] Tale aliquid in ipso Pilo machinatus C. Marius, vt pòst dicam. Hæc igitur arma Velitum: à quibus moneo haud longè *Peltastas* siue *Cetratos* abisse Græcorum. Vt alia loca omittam, Ælianus ita describit: Οἱ πελτασταὶ μέσῃ πως κέχρηνται σκευῇ. ἡ γὰρ πέλτη μικρά τις ἐστὶν ἀσπιδίσκη, καὶ κούφη, καὶ τὰ δόρατα πολὺ τῶν ὁπλιτῶν λειπόμενα: *Peltastæ mediâ vtebantur armaturâ. nam Pelta paruus quidam clypeolus est, & leuis, & hastæ eorum longè infrà modum Grauium.*

Peltastæ assidet Velitibus.

DIALOG. II.

De Scuto accurratè. Discrimen à Clypeo. Magnitudo eius, Circulus, Vmbo, Origo, & exemplum.

VELITIBVS arma sua dedit, dat nunc Hastatis; imò & aliis iunctim, quia armis isti leuiter inter se dissidebant: & siquid fuit, dicit. Lege:

POLYB. Τοῖς γε μὴν δευτέροις μὲν κατὰ τὴν ἡλικίαν, ἀστάτοις δὲ προσαγορευομένοις, παρήγγειλαν φέρειν πανοπλίαν. ἔστι δ' ἡ ῥωμαϊκὴ πανοπλία, πρῶτον μὲν θυρεός, οὗ τὸ μὲν πλάτος ἐστὶ τῆς κυρτῆς ἐπιφανείας πένθ' ἡμιποδίων. τὸ δὲ μῆκος, ποδῶν τεττάρων. ὁ δὲ μεί-

Secundis verò ætate, & quos Hastatos dicunt mandabant ferre omnia arma. Sunt ea more Romano Scutum primò. cuius latitudo est in gibbâ superficie duorũ pedum & semis: longitudo pedum quattuor. Maius verò

ζῶν ἔτι καὶ παλαιστιαῖος, ἐκ διπλοῦ σανιδώματος, ταυρεοκόλλῃ πεπηγὼς ὀθονίῳ, μετὰ δὲ ταῦτα μοσχίῳ δέρματι περιείληπται τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν. ἔχει δὲ περὶ τὴν ἴτυν ἐκ τῶν ἄνωθεν καὶ κάτωθεν μερῶν, σιδηροῦν σιάλωμα, δι' οὗ τάς τε καταφορὰς τῶν μαχαιρῶν ἀσφαλίζεται, καὶ τὰς πρὸς τὴν γῆν ἐξερείσεις. προσήρμοσαι δ' αὐτῷ καὶ σιδηροῦς κόγχος, ὃ τὰς ὁλοσχερεῖς ἀποστέγει πληγὰς, λίθων καὶ σαρισσῶν, καὶ καθόλου βιαίων βελῶν.

verò etiam palmo prætereà excedit. Est ex duplici tabulatione, taurino glutino cum linteo compactum: dehinc vituli bouísue corio tegitur exteriorem superficiem. Habet in curuaturâ circa superam inferámque partem ferreum munimentum, quo & cõtra ictus ensiũ defenditur, & contra inclinationes aut depositiones in terrã. Aptatur illi & ferreus vmbo, qui vehementiores ictus auertit lapidum & sarissarum, & vniuersè violẽti cuiusq; teli.

Assignat igitur primò.

» *Scutum.*] Cui nomen παρὰ τὸ σκῦτος, id est à loro, è quo factum. Id verius, quàm aut *à secando, quasi secatum*, quod Varro comminiscitur; aut *ab excutiendo*, quod Isidorus, *quia excutiat tela*. Moneo differre à *Clypeo*, & separant quicumque signatè ac propriè locuti. Liuius: *Scuta pro clypeis fecêre.* Et est discrimen à formâ. quæ enim rotunda & in orbem iustum relata, *Clypeos* dixêre; quæ in longum exibant, *Scuta*. Virgilius: *Scuti etymon.* IIII. de L. L. *Discrimen à Clypeo.* Lib. VIII.

—— *clypeique sub orbe teguntur.* II. Aen.

Idem: *Argolici clypei aut Phœbææ lampadis instar.*

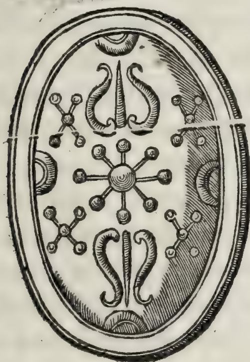
Addit *Argolici*, quò magis orbem notet: quia talia illorum. Ammianus: *Jugum tereti ambitu, Argolici clypei specie.* In Dionysio: ἀργολικαὶ ἀσπίδες: *Argolici clypei*: in Lib. XXIIII.

Seruiano censu, qui simpliciter sunt *Clypei* Liuio nostro. At de Scutis, contrà leges *Scuta longa*: & mox audiemus sic fuisse. Simile discrimen apud Græcos. & Homerus Ἀσπίδας εὐκύκλους agnomento dixit, *clypeos rotundos*: at θυρεοὺς Polybius semper nostra *Scuta*: nec aliter Dionysius & Plutarchus. Dio & inferior illa ætas confundunt.

„ *Cuius latitudo in gibbâ superficie.*] Metitur exteriorem ambitum, sed vbi? Scutorum enim vnum & commune genus, inæquali latitudine: ac patet magis producitúrque circa vmbilicum, extremis angustioribus. In tali, crediderim mensurari mediam partem. Alterum genus rarius, sed tamen in vsu etiam, quod vndique æquali latitudine, & ianuæ velut formam habet, sed incuruæ: & vt apertè dicam, sectum canalem aut imbricem refert. Dio Cassius vtrumque genus copulat, cùm Testudinem militarem struit, & in eius medio locat τοὺς τὰς πλατείας ἀσπίδας (confundit vocem, debuisset θυρεούς.) ἔχοντας: *eos qui lata scuta habebant*: in lateribus σὺν ἀσπίσι ταῖς κοίλαις ταῖς σωληνοειδέσι χρωμένους: *eos qui scutis cauis in modum canalium factis vtebantur*. Vtrumque in monumentis videmus: etsi cum discrimine vsurpatum, vt ostendit idem Dio. Nam notat Macrinum *Prætorianis militibus*, pugnâ in Antoninũ, *abstulisse* τὰς σωληνοειδεῖς ἀσπίδας, *scuta imbricata*: *quo leuiores*, inquit, *eos redderet ad pugnam*. Ergo hæc grauiora & longiora etiam, quod Polybius indicare mox videtur, & palàm magis Apuleius: *Miles*, inquit, *è legione, habebat galeam nitore præmicantem, & scutum ceteris his longius*. Nostrum intellegit, quod vulgaria anteibat, & digniores militum gestabant. Nescio an & Ammianus, de militibus quibusdam

Duplex scutum. *Ouatum:* *Et Imbricatum.* Lib. XLIX. In Macrino. Lib. IX.

busdam Romanis: qui *veriti ne remanerent post signum erectum, scutis quæ patula sunt & incurua, firmius adhærentes, eáque licet imperitè regendo, per voraginosum amnem velocitatem comitati sunt nauium.* Potest hæc signare, potest illa alia: quia omnia leuiter incurua. Forma & facies vtrorumque sic in sculpturis. Lib. XXIIII.

„ *Longitudo pedum quattuor.*] Vides prominuisse igitur scuta, & oblonga magis quàm lata fuisse. Iosephus ideò appellat Romanorum istos θυρεοὺς ἐπιμήκεις, *scuta longa*: & Plutarchus, ποδήρεις, *ad pedes demissos.* Nam reuera totum hominem tegebant, leuiter se inclinantem. Argumentum, quod Liuius scribit milites in vigiliis *stantes, capite super marginem scuti posito, dormiisse.* Si stantes, debuit fuisse productũ. Reperio & inferiore ac corruptâ iam militiâ hunc modum. Nam in Nicetâ Choniate, vbi *Eustratius quidam è legione Macedonicâ ad singulare certamen in hostem producitur*: ἄσπις, inquit, αὐτῷ ἐς ἀνδρομήκες καθῆσα δίδοται: *scutum illi ad hominis longitudinem datur.*

Scuta oblonga. Lib. III. Exc. In Aemilio. Lib. XLIIII.

„ *Maius verò scutum etiam palmo prætereà excedit.*] Hoc fortassis illud incuruum est, de quo dictum. Sed quis id gestauerit? Triarij, opinor, aut digniores Principum: nec vulgatam Liuij scripturam audiemus: *Spoliare cupientem Triarij obiectis clypeis arcuêre.* Illíne clypeis? nusquam iam ij Romanis, & *scutis* repone cum priscis libris.

Liuius correctus.
Lib. XXII.

„ *Ex duplici tabulatione.*] Quo id sensu? an duas tabulas fuisse, incuruas sic aptatas? an duplicatum totum textum? Ego hoc opinor, & è pluribus minutísque tabellis corpus hoc iunctum. Varro subiicit, cùm etymon scuti quærit: *A secturâ*, inquit, *vt secatum, quòd minutè confectum sit tabellis.* Etiam Ammianus: *Cùm apud Parisios adhuc Cæsar Julianus quatiens scutum variis motibus exerceretur in campo, axiculis quîs orbis erat compaginatus, in vanum excußis, ansa remanserat sola.* Ostendit pluribus lignis & axiculis constitisse. Atque hæc è certis arboribus, quas Plinius designat: *Frigidißima quæcumque aquatica; lentißima autem, & ideò scutis faciendis aptißima, quorum plaga contrahit se protinus, claudítque suum vulnus, & ob id contumacius transmittunt ferrum. In quo genere sunt ficus, salix, tilia, betulla, sambucus, populus vtraque. Leuißimæ autem ex his ficus & salix, ideóque vtilißimæ.* Vides Salicem inter vtilissimas censeri, atque etiam vulgatissimas, vt aliunde disco. Adeò vt Græci poëtæ ἰτέαν siue *Salicem* dixerint pro ipso Scuto. Euripides: Κρέων γ' τ' οὐνθένδ' ἰτέαν λαβὼν χερί:

Scuti ligna cuiusmodi.
De L. L.
Lib. XXI.
E quâ arbore.
Lib. XVI. cap. XL.
E salice sæpe.

Salicem Creon deinde suscipiens manu.

Hesychius: Ιτέαι, αἱ ἀσπίδες. διὰ τὸ πρώτας ἐκ ταύτης τῆς ὕλης κατασκευασθῆναι: *Salices, scuta. quia primitus ex hac materie sunt facta.* In Theocrito etiam est:

Αχθόμε-

Ἀχθομένοι σακέεσσι βραχίονας ἰτεΐνοισιν: Eidyll. xvi.
Brachia vimineis scutis pressi atque grauati.

De Syracusiis loquitur. & nescio an non aliud ibi scutorum etiam genus tangit, quod non è tabellis, sed è viminibus textum. Ideò etiam ita verti. Nam Siculi & Syracusij talibus vulgò vsi. Festus: *Cerrones leues, & inepti, à cratibus dicti. quòd Siculi aduersus Athenienses cratibus pro scutis sint vsi, quas Græci γέῤῥας appellant.* Benè Festus. & cum eo Eustathius: Γέῤῥαι, ἀσπίδες περσικαὶ ἐκ λύγων, καὶ οἰσύϊνοι: *Gerræ, scuta Persica, ex viminibus, & salignâ.* Persis adtribuit, quia creberrimè & recentissimè ij habuerunt. Glossæ item: Γέῤῥον, εἶδος ἀσπίδος περσικῆς: *Gerrum*, (hoc etiam genere vulgò extulerunt) *genus scuti Persici.* In Xenophonte aliquoties ea vox: & Ammianus de Persis etiam sui æui: *Obtecti*, inquit, *scutis vimine firmißimo textis, & crudorum tergorum densitate vestitis.* Idem posteà: *Manipuli peditum contecti scutis oblongis & curuis, quæ texta vimine & crudis coriis gestant.* Ipsa descripta habes, & item formam. A quâ tamen aliquid Strabo abit. qui de Persis: ὁπλίζονται δὲ γέῤῥῳ ῥομβοειδεῖ: *Armantur scuto rhombi speciem.* Hæc figura non planè quadrat in Ammiani *oblongam & curuam.* Sed potuerunt à Strabone mutasse. In Eunapio lego Parthis quoq; (gens eadem, aut in eodem solo) scuta hæc talia, imò & galeas fuisse. Οἱ δὲ τῶν παρθων, inquit, οἰσυΐνας ἀσπίδας ἔχοντες καὶ κράνη οἰσυΐνα, πλοκὴν τινα πάτριον πεπλεγμένα: *Qui Parthorum scuta habebant viminea, & galeas vimineas, suo & patrio quodam modo intextas.* Nec verò Persæ tantùm, sed Germani habuêre. Ex Tacito: *Nec scuta quidem ferro neruóue firmata, sed viminum textus, vel tenues & fucatas colore tabulas esse.* Galli quoque in Cæsare: *Scutis ex cor-*

Scuta è vimine.
Gerræ.
Persæ sunt vsi.
Lib. xxiiii
Ibid.
Quâ formâ fuerint.
Lib. xv.
II. Annal.
Germanis hæc scuta.
Et Gallis interdum.

ex cortice factis, aut viminibus textis, quæ subitò vt temporis exiguitas postulabat, induxerant pellibus. De aliâ aliquâ gente Sallustius, in fragmento: *Soliti nectere ex viminibus vasa agrestia, ibi tum quòd inopia scutorum fuerat, ab eâ arte se quisque in formam parmæ equestris armabat.* Sed vterque ostendit non optima aut firmissima ea scuta fuisse, & adsumpta in egestate aliorum. Significat & Thucydides: Ναύτας ἐξώπλισεν ἀσπίσι φαύλαις καὶ οἰσυΐναις ταῖς πολλαῖς: *Nautas armauit scutis improbis, & plerisque vimineis.* Tamen Macedones etiam olim vsi, sed quæ in ærea aut argentea Alexander mutauit: & hoc iis apud Curtium obiicit: *Lignea enim vasa desiderant, & ex cratibus scuta.* An non Itali & ipsi Romani? Dicas ex Virgilio, qui de Italis:

Improba hæc scuta.

Macedones olim vsi.

Lib. x.

Et Itali.

VII. Aen.

*Fortasse plectunt.

—— flectúntque salignas*
Vmbonum crates alij.

Ex Lucano, de Romanis Arimini:

Lib. I.

—— nudâ iam crate fluentes
Inuadunt clypeos.

Intellegit vetustos, & pelle scissâ & fluidâ iam destitutos. *Crates* vterque dicit: quæ vox tamen & in tabellarum textum conuenire potest. Scuta tamen rotunda & equestria, cùm * Sallustius, tum Dio, indicare videntur (leuitatis fortasse caussâ) talia fuisse. Dio sic de Saluidieno, qui cymbas quasdam contra Sextum Pompeium ridiculè instruxit: Δερμάτινα πλοῖα, κατὰ τοὺς ἐν ὠκεανῷ πλέοντας, ἐκποιῆσαι ἐπεχείρησεν, ἔνδοθεν μὲν ῥάβδοις αὐτὰ κούφαις διαλαμβάνων, ἔξωθεν δὲ βοὸς δέρμα ὠμὸν, ἐς ἀσπίδος κυκλοτεροῦς τρόπον, περιτείνων: *Coriacea nauigia, vt solent ij qui Oceanum nauigant, facere est aggressus, introrsus ea virgis leuibus intexens, extrorsus verò bouis crudum corium, in modum*

*In fragm. suprà.

Lib. XLVIII

dum rotundioris clypei, circumponens. Cum rotundo clypeo disertè comparat; qui equitum ferè fuit. Sed heus tu, cur non me reuocas euagantem? & nónne hæc extra Polybium? AVD. Non extra historiam aut militiam: & sint vtrique illustrandæ. Quin ad tales excursus liber esto, & iamnunc mappam tibi mitto. LIPS. Reduc & contrahe. non enim lubet extra viam: ipsa longa affatim, & fatigat. Pergo.

„ *Taurino glutino.*] Quod & linteum tabellis iunxit (de quo linteo hîc in Polybio:) & tabellas ipsas inter sese. Denique & corium firmauit. Ausonius: *Glutinum in scuto.*

Tergora dic clypeis accommoda quid faciat? glux. In Monos.

Videntur & neruo aut ferro vinxisse. ex Tacito: *Ne scuta quidem ferro neruóue firmata.* Sed *ferrum* referri ad orbem circumpositum potest, de quo Polybius tangit, vel ad Vmbonem: *nerui*, non nisi huic rei & tabulis vinciendis fuisse videntur. *Et Nerui. II. Annal.*

„ *Vituli bouísue corio.*] Potius profectò *bouis*: & id robustius: tamen quia μοσχείῳ δέρματι in Græco est, de *vitulo* quoque expressi. Corij huius inducti apud Græcos Latinósque mentio, & creberrimè poëtas: qui coria etiam multiplicant & adaugent. Exempla illa omitto. propriè ad Polybium & ad verum, Statius: *Corium in scutis.*

Nec pudor emerito clypeum vestisse iuuenco. Lib. III.

Idem: —— *graues clypeos cæsis vestire iuuencis.*

Sed & Liuius testimonium, in re miserabili, suggerit, de obsessis Casilini ab Annibale: *Postremò ad id ventum inopiæ est, vt lora detractásque scutis pelles, vbi feruidâ mollissent aquâ, mandere conarentur.* Accusarem cupidi- Lib. XXIII.

nem vitæ, nisi quod à constantiâ non ab ignauiâ fuit. Silius idem de Saguntinis:

Lib. 11. *——resolutáque nudos*
Linquentes clypeos armorum tegmina mandunt.

Hegesippus de Iudæis, qui in vrbe sacrâ à Vespasiano obsessi: *Et cùm alia famis solatia non reperirent, detrahebant coria scutis, vt cibo essent sibi quæ præsidio non essent.*

Margo ferreus in scuto. „ *Ferreum munimentum.*] In Polybio, σιδηροῦν σιάλωμα: quæ vox *labrum* & extremitatem talem mihi notat. Suidas ipsum hunc Polybij locum, opinor, respiciens: Σιάλωμα, σιδηρᾶ περιφέρεια τοῦ ῥωμαϊκοῦ θυρεοῦ: *Sialôma, ferreus ambitus Romani scuti.* Vult idem dictum Hesychius, sed obscuriùs: Σιάλωμα, μέρος τί τοῦ ὅπλου τοῦ καλουμένου θυρεοῦ: *Sialôma, pars aliqua armaturæ, quam Scutum dicunt.* Plutarchus λεπίδα dixit, & auctorem huiusce rei *Camilli inuentum.* Camillum fecit. Ille in pugnâ contra Gallos, quorum immanes gladios timebat, cùm alia machinatus est, In Camill. tum istud. Τοῖς θυρεοῖς, inquit, κυκλῷ περιήρμωσε λεπίδα χαλκῆν, τοῦ ξύλου καθαυτὸ τὰς πληγὰς μὴ στέγοντος: *Scutis laminam ferream in orbem adaptauit, ligno solo ictus parùm sustinente.* Ergo hæc caussa vna & prima rei; altera quam Polybius adiungit, ad scuti tutelam & seruamen. Inclinabant enim sæpe in terram, & ferè sic ante tentoria aut in excubiis habebant, pilis etiam (quod marmora nos docent) acclinatis. Ne ergo putisceret lignum, munimen à ferro.

Vmbo è vario metallo. „ *Ferreus vmbo.*] Ita plurimùm & vulgò, è ferro. At poëtæ aureum etiam faciunt. vt Virgilius:

x. Aenæid. *——vastos vmbo vomit aureus ignes.*

Sed & Sidonius posteriore æuo reipsâ sic fuisse ostendit.

dit. *Clypeorum lux in orbibus niuia, fulua in vmbonibus, ita censum prodebat vt studium.* Hoc ille de Sigimere iuuene regio, eiusque comitatu selecto: & satis indicat ditiores argentum in ambitu, & aurum in vmbone gestasse. Non is luxus olim. Vmbonem autem certum est mediam illam partem scuti dictam, quæ protuberat & exseritur cum rotundo tumore. Ideò Vmbo, quod Græcis est ἄμϐων. Montes & eminentias hac voce Statius poëta sæpe appellat, quod iure suo doctus Scaliger nos docuit in Varronem. Sed & Latini vestis positum qui ad pectus exibat in tumorem, sic dixerunt. Tertullianus: *Totum contracti vmbonis figmentum.* Iterùm: *Recognito rursus vmbone, & siquid exorbitauit reformato.* Persius:

Lib. IIII. Epist. XX.

Quid Vmbo.

Pro mõte.

Pro vestis parte.

De pall. cap. V.

Ibid.

—— totáque impuné Saburrá
Permisit sparsisse oculos iam candidus vmbo.

Sat. V.

Persio lux.

De tirone loquitur, qui in viros transscriptus, & depositâ prætextâ candidam togam sumpsit: vnà cum eâ etiam libertatem. Non aliter ego illa interpretor. Apuleius huc etiam ducendus: *Palla sub dextrum latus ad humerum lauum recurrens, vmbonis vice, deiectâ parte laciniæ, multiplici contabulatione dependula.* Et Glossæ priscæ: *Umbilicus*, ὀμφαλὸς ἀσπίδος, τηϐέννης: an non corrigendæ? *Vmbo*, ὀμφαλὸς, & cetera. Nec enim *Umbilici* vocem profectò temerè in vtrâuis eâ notione leges.

Lib. XI.

„ *Ictus auertit lapidum.*] Atque vsus alter, quòd auertat etiam hostes. Nam in conflictu & pugnâ cominus vtebantur eo ad impulsum. Suetonius de Acilio animoso milite: qui *abscisâ dextrâ, transiliuit in nauem, vmbone obuios agens.* Curtius: *Totam aciem pauore suo fluitantem vmbonibus posse propelli.* Liuius: *Umbonibus incussáque alâ sternuntur hostes.* Iterùm: *Alâ deinde & vmbonibus pulsantes.*

Vmbone trudebant.

Iul. cap. LXVIII.

Lib. III.

Lib. IX.

Lib. XXX.

ſantes. Vbi Alam etiam dicit partem illam humeri brachiiq́ue adiutricem in hoc niſu. Quid, quòd ipſa incurua illa pars, Vmbo? Fallor, aut ſic Statius:

Vmbo pro humero.

Lib. II.

—— clypeum non ſuſtinet vmbo
Mutatum ſpoliis.

De Tydeo ait, defeſſo à pugnâ & vix arma ſuſtinente. Ibi Luctatius: *Hîc vmbonem pro humero poſuit, aut pro manu.* Martialis cònſimiliter, de valente ſuo liberto:

Jn turbam incideris, cunctos vmbone repellet.

Profectò iſta pars brachij eſt, proiecta & incuruans. Satis de Scuto, pro Polybij quidem mente. AVD. Non etiam pro meâ. LIPS. Quid abeſt, aut aues igitur? AVD. Principium & inductionem ſcuti, ob Liuij verba (in mente habeo) quæ me torquent. Nam cùm illa de *Ordine legebamus, hæc quoque erant: *Clypeis anteà Romani vſi ſunt, deinde poſtquam ſtipendiarij facti ſunt, ſcuta pro clypeis fecêre.* Ergóne tunc demum ſcuta introducta, cùm ſtipendia, id eſt obſidione Veienti? Atqui ipſe Liuius aliter, & iam in armandis claſſibus Seruianis, dat primori dumtaxat *clypeos* (ἀσπίδας ἀργολικὰς Dionyſius:) reliquis *ſcuta*, quos θυρεὸς idem ibi Græcus. Sed & ſæpius anteà Scutorum mentio. LIPS. Me ſpectas? propè eſt vt negem reſpondere ad talia quæ abducunt extra Polybianum campum. Sed tamen quia in margine hæres, fiat. Tetigi ſuprà leuiter de ſenſu verborum Liuij, qui non eſt (vt verba aſpecta præferunt) quaſi anteà clypeis tantùm Romani vſi, poſteà ſcutis. Id verò falſum: ſed quod vtrumque genus in vſu anteà, poſtinde ſola ſcuta. Breuiter hæc ſententia. Origo igitur Scutorum à regibus, imò à primo ipſo rege, ſi fidem habes Plutarcho. Ille ſic de Romulo: Θυρεοῖς τῶν Σαβίνων ὁ ῥωμύλος

**Lib. II. Dial. III.*

Lib. VII.

Quando Romanis ſcuta.

Liuij interior ſententia.

Romulus ſcuta induxit.

In Romulo

μύλος ἐχρήσατο, καὶ μετέβαλε τὸν ὁπλισμὸν ἑαυτοῦ τε καὶ ῥωμαίων πρότερον ἀσπίδας ἀργολικὰς φορούντων: *Scutis Sabinorum Romulus est vsus, & mutauit sua ac Romanorum aliorum arma anteà clypeos Argolicos ferentium.* Id verò palàm contra Liuium, & isto auctore diu permutatio hæc ante Veiens bellum; tunc scilicet cùm accepti, vnà cum Tatio, in vrbem Sabini. Sed potest vterque verum dicere. & fuit ita sub Romulo, mutatum à Seruio; iterumque mutatum, obsidione Veiorum. Tamen ex Græco illo dixeris ortum & notitiam scuti esse à Sabinis. At negat alius Græcus, Athenæus: qui inter ea quæ Romani à variis gentibus hausêre: παρὰ σαυνιτῶν, inquit, ἔμαθον θυρεοῦ χρῆσιν: *A Samnitibus didicêre scuti vsum.* Cæsar apud Sallustium hinc stare videatur: *Arma atque tela militaria à Samnitibus sumpsimus.* Et Arma & Tela nominat: atque illa propriè scutum esse scimus, eaque quæ ab armo feruntur. Tamen ad Plutarchum magis ego eam, & à Samnitibus abiungam. Quid ita? caussâ duplici. Priore, quòd diu ante Samnitas notos, aut certè bello notos, in vsu Romanis scuta. Plutarchus, Dionysius, Liuius testes sunto. Nam isti bello non tentati ante annum vrbis CCCCX: diu antè promiscua iam scuta, si illis fides. Alterâ, quòd etiam forma scuti Samnitici dissedit à Romani. Ita enim de illo Liuius: *Forma erat scuti* (Samnitici) *summum latius, quà pectus atque humeri teguntur, fastigio æquali, ad imum cuneatior, mobilitatis caussâ.* Facilis intellectu hæc descriptio, & videmus etiam in maiorum nostrorum insignibus aut monumentis hæc talia scuta. Sed enim Romanum diuersiforme fuit, & quale dixi: Non ergo meâ sententiâ à Samnitibus. An non à Liguribus potiùs? ita enim Liuius præire videtur,

An à Sabinis exēplum.

An à Samnitibus.

In Catil.

Potius à Sabinis.

Lib. IX.

Iterùm à Liguribus.

Lib. XLIIII videtur, & viri docti nuper ex eo firmant: *Stabilior aut parmâ aut ſcuto Liguſtino Romanus erat.* En apertè diſtinguit, Romaníſque tribuit & *Parmam* (nempe leuibus) & *Scutum*, (grauibus) ſed *Liguſtinum*. Nolo imponant tibi verba, aut viri cetera curioſi & docti. Hîc glaucoma in eorum oculis, & remouebo. Liuius ibi de leui tantùm milite agit, nihil de graui: Cur igitur ſcutum à parmâ diuidit? diuidit, ſed Liguſtinum. Scito igitur, totam illam à Liuio memoratam ibi pugnam, ſolius leuis armaturæ vtrimque fuiſſe. Et à Perſeo, inquam, & à Romanis, graues non concurrerunt. Liuius hîc defectus & mutilus, eoque minùs id ex eo ſtatim liqueat; at puriſſimè è Plutarcho, qui pugnam eam deſcribit. Is facit Romanos Velites pugnaſſe, & vnà cum iis *ſeptingentos Ligures*: qui leuiùs ſcilicet armati, & ideò expreſſim hîc Liuius *Parmam* nominat, quæ Velitum; *Scutum Liguſtinum*, quod eius gentis. Quale id fuit? è Diodoro diſcas, & totam hanc litem ſopias: Ὁπλισμὸν ἔχουσιν οἱ λίγυες ἐλαφρότερον τῶν ῥωμαίων τῇ κατασκευῇ. σκεπάζει γὰρ αὐτοὺς παραμήκης θυρεὸς εἰς τὸν γαλατικὸν ῥυθμὸν δεδημιουργημένος, καὶ χιτὼν συνειλημμένος ζωστῆρι. καὶ περιτίθενται θηρείων δορὰς καὶ ξίφος σύμμετρον: *Armaturam habent Ligures leuiorem Romanâ. Tegit enim eos ſcutum longum, ad Gallicum modulum factum, & tunica cingulo adſtricta. Circumponunt etiam pelles ferarum & modicum gladium.* Ecce habes Scutum Liguſtinum, & ſimul leuiter armatos Ligures fuiſſe. Fragmentum in Suidâ reperio, quod huc facit, ſi corrigas: Τῇ δυνάμει τῆς πάρμης καὶ τῶν λιβυστικῶν θυρεῶν ἀντεῖχον ἐρρωμένως οἱ ῥωμαῖοι: *Firmitate parmæ & Lybicorum ſcutorum fortiter reſiſtebāt Romani.* Itáne Lybica ſcuta Romanis? nulla. Scribe λιγυστικῶν: & ſcito è Polybio

Fallax Liuij ſcriptū.

Id contra viros doctos explicatum.

Forma ſcuti Liguſtini.

Lib. VI.

Quod diſſidet Romano.

Correctus Suidas aut Polybius.

lybio fragmentum esse hanc ipsam velitarem cum Perseo pugnam denarrante. Ex eo deinde vertit, vt solet, pęnè verbatim Patauinus. Hæç ita vera me dixisse ipse Liuius etiam suggeret, qui paullò pòst adiungit, *Pugnatum vtrimq; leui armaturâ esse.* Facessite igitur scuta Ligustina à Romanis. AVD. Gaudeo quòd abduxerim; tu me reduxisti, atque alios fortassis, errantes. LIPS. Vtinam me quoque alius, cùm opus, sed clementer! Nam nostri pleriq; hodie Archilochi sunt, & gaudēt *ἰαμβίζειν.*

DIALOG. III.

Gladius Hispaniensis. Origo, Vsus, Bonitas.

Sed nos ad Polybium. Dat secundò grauiori militi Gladium, & eum sic depingit:

Ἅμα δὲ τῷ θυρεῷ μάχαιραν, ταύτην δὲ περὶ τὸν δεξιὸν φέρει μηρόν. καλοῦσι δὲ αὐτὴν ἰβηρικήν. ἔχει δὲ αὕτη κέντημα διάφορον, καὶ καταφορὰν ἐξ ἀμφοῖν τοῖν μεροῖν βίαιον, διὰ τὸ τὸν ὀβελίσκον αὐτῆς ἰσχυρὸν καὶ μόνιμον εἶναι.

Vnà cum scuto gladium imperant, quem fert ad dextrum femur. Appellāt Hispaniensem, habétque mucronem eximium, & ictum vtrimque vehementem, quoniam lamina eius firma est & stabilis. POLYB.

„ *Gladium imperant.*] Gladium, inquit. non ergo plures, etsi posteà ita fuit. Nam sequenti æuo minorem etiam alium ferebant, quem *Pugionem* Latinâ voce Tacitus dixit; alij Græcanicâ, *Paramerium*, aut *Parazonium*, quia ad femur scilicet aut zonam pendêret. De hoc quia nihil Polybius, omitto. *Vnus olim gladius.*

„ *Fert ad dextrum femur.*] Nouum est nostris moribus,

Gladius an ad dextrā? bus, & videntur esse quæ resistant. Primùm, quomodo facilis ea eductio? quomodo vagina inibi non impedimento ad pugnam? Sed & Iosephus contrà, de ipsis Romanis: *Lib. III. Excid.* Οἱ μὲν πεζοὶ, inquit, μαχαιροφοροῦσιν ἀμφοτέρωθεν. μακρότερον δ' αὐτῶν τὸ λαιὸν ξίφος πολλῷ. τὸ γὰρ κατὰ δεξιὸν σπιθαμῆς οὐ πλέον ἔχει μῆκος: *Pedites vtrimque gladium gestant. Longiorem quidem illum ad sinistrum latus: nam qui ad dextrum est, palmi siue duodecim digitorum mensum non excedit.* Nónne clarè longiorem, id est Hispaniensem istum ad læuam ponit? Sed & cum eo Sidonius, vbi vrbem Romam armat:

Panegyr. ad Anthem.

> —— *bullis hostilibus asper*
> *Applicat à læuâ fulgentem balteus ensem.*

Quis autem ambigit, quin Romam ornet pro Romano more? Amplius, sub ipsum Polybij æuum nummos reperio, in quibus gladij sunt sinistri. Hæc cùm ita sint, olim dubitaui ecquid ista Polybij vera satis aut sana. *Variatum in eâ re.* Nunc minimè, & eò descendo vt mutasse hanc rem censeam, & aliter atque aliter gestasse. Certè quin Iosephi, id est Flauiorum, æuo ita fuerit vt scribit, gladij nempe sinistri, non est ambigendum: & fortasse id introductum, cùm Gladioli aut Parameria introducta. Etsi parùm etiam firmiter. nam ecce in columnâ Traiani plerosque militum cinctos iterùm pro prisco ritu dextros video, idemque in Antonini: etsi Imperator tamen ipse & Tribuni habent ferè sinistros. Omnino variauit ea res. & cur in Romanis ita miremur, quod non in Gallis? Nam ij quoque certò dextros gestarunt, quod Strabo & Diodorus clarè scribunt. Atqui incommoda eductio. Non in Romanis quidem; qui nec longi nimis erant, & ab humero non à medio cingulo pendebant.

Denique

Denique credo eos ſpectaſſe ſcuti vſum, præcipui inter arma. Id impediri videbatur eiuſque frequens motio, ſi gladius aut vagina ſub brachio ſiniſtro. Non ergo, inquies, in pugnâ idem, cùm vagina ad dextrum? Reciprocatio enim brachij ad ictus impedita. Fateor, nec habeo quod dicam, niſi reiici ſolere tunc ponè tergum. Vno verbo, arbitraria hæc res fuit, & vtrimque cauſſæ.

„ *Appellant Hiſpanienſem.*] Paſſim quidem & crebrò: ſed quid ita ante Hiſpanos etiam notos? Vt Liuius in pugnâ Manlij illâ veteri cũ Gallo: *Manlius Hiſpano cingitur gladio.* In eadẽ re Quadrigarius: *Scuto pedeſtri & gladio Hiſpanico cinctus cõtra Gallum cõſtitit.* Vterque diſertè notat de Hiſpanico, me mirante. Vnde is tunc? quæ commercia? cùm Romani nec in Italiâ ſuâ domini etiam eſſent. At intellegunt formâ Hiſpanici fuiſſe. Nec id quidem dicet ſcriptor incertus apud Suidam (an non ipſe Polybius?) qui hãc quoque refert ad tempora Annibalis & ſecundi Punici belli. Tunc ſcilicet, cùm Romani vires & conſtantiam experti militiæ Hiſpanicæ, adſumpſêre hunc enſem. Verba ſunt: Οἱ δὲ κελτίβηρες τῇ κατασκευῇ τῶν μαχαιρῶν πολὺ διαφέρουσι τῶν ἄλλων. καὶ γὰρ κέντημα πρακτικὸν καὶ καταφορὰν ἔχουσι δυναμένην ἐξ ἀμφοῖν τοῖν μεροῖν. ἢ καὶ ῥωμαῖοι τὰς πατρίους ἀποθέμενοι μαχαίρας ἐκ τῶν κατ' ἀννίβαν μετέλαβον. τὰς τῶν ἰβήρων. καὶ τὴν μὲν κατασκευὴν μετέλαβον, αὐτὴν δὲ τὴν χρηστότητα τοῦ σιδήρου καὶ τὴν ἄλλην ἐπιμέλειαν οὐδαμῶς δύνανται μιμεῖσθαι: *Celtiberi paraturâ gladiorum longè aliis antecellunt. nam & mucronem validum habent, & ictum potentem ex vtrâque parte. Quare & Romani vſitatos & patrios gladios deponentes, à temporibus Annibalis iſtos Hiſpanorum aſſumpſerunt. Et formam*

Gladius Hiſpaniẽſis quàm pridẽ notus

Lib. VII.

Agell. lib. IX. cap. XIII.

Videtur cũ Hannibale illatus.

quidem assumpserunt, ipsam verò bonitatem ferri & aliam accurationem nequaquam imitari potuerunt. Hæc si vera (puto esse:) quid pro Liuio aut Claudio? vnum. appellasse eos gladium Hispanicum, ipsum pedestrem: non quia re ipsâ talis esset, sed quoniam Manlius eques, depositâ parmâ & longiore suo gladio (talis equitum, vt videbimus) sumpsit pedestre scutum, & gladium breuiorem, Hispanicum posteà dictum. Si tibi color melior, alline.

Punctim gladio vsi. „ *Habet mucronem eximium.*] Quo Romani etiam maximè vsi, & Hispani hodie, etsi gladij eorum aliâ à priscis formâ. Polybius: Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι οὐκ ἐκ καταφορᾶς, ἀλλ' ἐκ διαλήψεως ὀρθαῖς χρώμενοι ταῖς μαχαίραις, πρακτικοῦ τοῦ κεντήματος περὶ αὐτὰς ὑπάρχοντος, τύπτοντες ἐς τὰ στέρνα καὶ τὰ πρόσωπα διέφθειραν τοὺς πλείστους: *At Romani non cæsim sed punctim rectis gladiis vtentes, mucrone ad hanc rem efficaci, ferientes in pectora & facies, plerosque interfecerunt.* Scribit facies petiisse: ne primus Cæsar hoc iusserit Pharsalicâ illâ pugnâ, *Miles faciem feri.* De Hispanis, Lib. XXII. Liuius: *Gallis prælongi gladij ac sine mucronibus, Hispano punctim magis quàm cæsim assueto petere hostem breuitate habiles, & cum mucronibus.* Et vtilitatem huius rei in Vegetio habes. (*Puncta vtilitas.* Lib. I. cap. XII.) *Non cæsim,* inquit, *sed punctim tirones ferire discebant. Nam cæsim pugnantes non solùm facilè vicêre, sed etiam derisêre Romani. Cæsa enim quouis impetu veniat, non frequenter interficit, cùm & armis vitalia defendantur & ossibus: at contrà puncta duas vncias adacta mortalis est. Deinde dum cæsa infertur, brachium dextrum latúsque nudatur: puncta autem tecto corpore infertur, & aduersarium sauciat antequam videat.* Bonæ & veræ caussæ. &, quod ipse quoque notat, hac re facilè vicêre

eos

eos qui pugnabant cæſim. Dio Caſſius tetigit pugnâ Iulianâ in Ariouiſtum: Τά τε γὰρ ξιφίδια αὐτῶν (ῥωμαίων) καὶ σμικρότερα τῶν γαλατικῶν ὄντα, καὶ τὰς προσβολὰς χαλυβδικὰς ἔχοντα, χρησιμώτατα σφίσιν ἐγένετο: *Gladioli enim Romanorum & breuiores Gallicis, & mucrones è chalybe habentes, vtiliſsimi iis fuerunt.* Appellat ξιφίδια, *gladiolos*, adſpectu ad Gallorum illos immanes: & re ipsâ fuerunt haud magni. Lib. XXXVIII.

„ *Ictum vtrimque vehementem.*] Nota, *vtrimque*: & hinc facilè formam faciemque Romani gladij colligas, qualis ferè hodie eſt noſter equeſter. Appâret ita in monumentis priſcis: etſi in iiſdem etiam acie ſimplici, & ſupernè leuiter pandus, ad Orientalem aut Turcicam formam. Sed iſte rarior, & Polybio nunc ignotus. Ad cæſam igitur ſeruiit etiam hic gladius, & vt res erat, Romani vſi. Polybius, vbi Romanam militiam & arma cum Macedonum comparat: Τῇ μαχαίρᾳ ἐκ μεταφορᾶς καὶ διαιρέσεως ποιοῦσι τὴν μάχην: quæ ſupinè interpres (vt pleraque alia) vertit. Ego ſic: *Gladio punctim & cæſim pugnant*. Nam illud ἐκ μεταφορᾶς, *è tranſlatione*; ad punctam refero: & huic ἐκ καταφορᾶς *ex delatione* aut *emiſſione*, oppono. quia gladius ſcilicet in pungendo reciprocatur & transfertur, in cædendo demittitur. Ἐκ διαιρέσεως autem, cæſa eſt: ad verbum, *ex diuiſione*. quia ictus ille diuidit ſcilicet abiungitque. Tamen vide an non verius ſit, ἐκ διάρσεως: *è ſublatione*: quod Polybius alibi vſurpat in hunc ſenſum. Scribit de Gallis: ἴδιον τῆς γαλατικῆς χρείας, ἡ ἐκ διάρσεως μάχη: *Proprium Gallicani vſus, pugnare cæſim*. Fateor tamen in Suidâ alibi & fragmentum hoc legi: μαχομένων ἐκ διαιρέσεως ταῖς μαχαίραις: ſed hoc quoque fortaſſe malè. De vehementiâ autem ictus, exempla in Se-

Forma gladij Hiſpanici.

Is ad cæſam quoque vtilis.

Lib. XVII.

Lib. II.

Vis gladij Hiſpanici.

Lib. v. De benef. in Senecâ: *Galeam machærâ Hispanâ diuisam*: in Liuio: Lib. xxxi. *Postquam gladio Hispaniensi detruncata corpora, brachiis abscisis aut totâ ceruice desectâ, & fœditatem aliam vulnerum viderunt*. Lib. vi. Auctoritas in Diodoro: Οὔτε θυρεὸς, οὔτε κράνος, οὔτε ὀστοῦν ὑπομένει τὴν πληγήν: *Neque scutum, neque galea, neque ossum sustinet ictum*. Plutarchus cum eo, pugnâ Æmilij in Persen: In Aemil. Μαχαίραι ἐκείνων ὑπὸ βάρους καὶ καταφορᾶς διὰ παντὸς ὅπλου χωροῦσαι ἐπὶ τὰ σώματα: *Gladij illorum* (Romanorum) *grauitate & ictu per omnia arma ad corpora peruadentes*. Breues fuêre. Ait, *grauitate*. ergóne tam magni? minimè, sed crassiusculi potius & firmi. Sculpturæ veteres sic ostendunt, & erutos è terrâ ipsi vidimus, qui duos pedes in laminâ non explebant. Haud frustrà ergo Liuius dixit, *breuitate habiles*; idemque *ad propiorem habiles pugnam*: Dio ξιφίδια, *gladiolos*: & Lucanus *exiguos* isto versu:

Lib. vi. *Cantaber exiguis, & longis Teutonus armis.*

Nec enim de Scutis acceperim, quæ Hispanis Gallisque pænè eiusdem formæ: magis de hisce gladiis, qui sic diuersi.

DIALOG. IIII.

Pilum totum descriptum. magnitudo, forma, violentia: & siquid mutatum.

TERTIVM inter arma *Pilum*: quod Polybium licet audias describentem. Lege:

Πρὸς δὲ τούτοις ὑσσοὶ δύο, καὶ περικεφαλαία χαλκῆ, καὶ προκνημίς. τῶν δ' ὑσσῶν εἰσὶν οἱ μὲν παχεῖς, οἱ δὲ λεπτοί. τῶν δὲ στερεω-

Præter hæc pila duo, & galea ærea, & ocrea. Pilorum autem alia sunt crassa, alia tenuia. E crassis & firmioribus,

τέρων, ἃ μὲν στρογγύλοι παλαιστιαίαν ἔχουσι τὴν διάμετρον. ἃ δὲ τετράγωνοι, τὴν πλευράν. ἃ γε μὴν λεπτοὶ σιβυνίοις ἐοίκασι συμμέτροις, οὓς φορεῖ μετὰ τῶν προειρημένων: ἁπάντων δὲ τούτων τοῦ ξύλου τὸ μῆκός ἐστιν, ὡς τρεῖς πήχεις. προσήρμοσται δ' ἑκάστοις βέλος σιδηροῦν ἀγκιστρωτὸν, ἴσον ἔχον τὸ μῆκος τοῖς ξύλοις, οὗ τὴν ἔνδεσιν καὶ τὴν χρείαν οὕτως ἀσφαλίζονται βεβαίως, ἕως μέσον τῶν ξύλων ἐνδέοντες, καὶ πυκναῖς ταῖς λαβίσι καταπερονῶντες, ὥστε μὴ πρότερον τὸν δεσμὸν ἐν ταῖς χρείαις ἀναχαλασθῆναι, ἢ τὸν σίδηρον θραύεσθαι, καίπερ ὄντα τὸ πάχος ἐν τῷ πυθμένι, καὶ τῇ πρὸς τὸ ξύλον συναφῇ τριῶν ἡμιδακτυλίων, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ τοσαύτην πρόνοιαν ποιοῦνται τῆς ἐνδέσεως.

minoribus, iterùm alia rotunda, quæ palmarem habent diametrum; alia quadrangula, quæ latus. Tenuia autem sibynis modicis aßimilantur, quæ ferunt vnà cum prædictis. Omniũ verò istorum longitudo ligni, ferè tria cubita. Aptatur singulis telum ferreum, hamatum, longitudine par ipsi ligno, cuius nexum vsionémque ita validè firmant, ad mediũ vsque ligni inserentes, & crebris fibulis adstringentes, vt non prius deuinctio illa inter vtẽdum soluatur, quàm ipsum ferrum defringatur. etsi id craßitiem habet in parte inferiore & quà ligno infigitur digiti & semis. Intantum & tam proinde curant hanc connexionem.

Sustine, & iam me audi. Ait:

„ *Præter hæc pila duo.*] Pila rectè verto, quod est in illo ὑσσὸς. At Lascaris, & eum secuti alij, *Veruta.* Quis hoc dabit? quis non videt obnubilari aut eripi germanam *Pili* descriptionem, alienâ hac voce immissâ? Imò ὑσσὸς Plutarcho, Dionysio, Appiano, nostro assiduè, est *Pilum.* Res ipsa vociferatur: &, nónne hîc legionarium *De voce ὑσσὸς.* *Ea Pilum in Latio.*

Peculiare Romanis. militem armat, cuius proprium missile est Pilum? Inde Silius sanè quàm commodè Latinos sic armat:

Lib. VIII. *Non illis solitum crispare hastilia campo,*
Nec mos pennigeris pharetram impleuisse sagittis,
Pila volunt, breuibúsque habiles mucronibus enses,
Ære caput tecti surgunt super agmina cristis.

Latini, inquit, non hastas spargunt, non sagittas; sed pila iis telum, & breues Hispanici gladij, tum galea & cristæ. Est ipse legionarius miles expressus. Sed & in Vegetio *pilatæ legiones veterum*: & in Festo, *Pilumnus populus* explicatur ipse Romanus, *velut pilis vti assuetus*. Et quis populus præter eos vsus? Glossæ hunc faciunt: *Pilum*, ὑπερῷον, ῥωμαϊκὸν δόρυ: *cœnaculum, & Romanum telum.*

Corrupta Glossa. Duplex interpretamẽtum dant; posterius clarè verum, prius vitio exscriptoris obscurum aut falsum. Nam quid hoc noui aut monstelli est, *Pilum* significare *cœnaculum?* Græca tamen vox id sonat, sed leuiter mihi reformanda

Emendata. in ὕπερος: quod valet *pistillum*. Ita sanè. Pilum, inquit Glossographus optimus, duo notat, & *pistillum* & *telum*.

Varro illustratus. Nihil hîc dubium. atque adeò Varro Pilum pro telo vsurpari cœptum vult ab illo. *Pilum enim dictum*, in-

IIII. de L. L. quit, *ab omine quod hostes feriret vt pilum*. Ea lectio mihi proba. & sicut instrumento illo rustico aut cibario teri frangique frumenta solent, sic isto hostes. Inde captum omen, & vox tralata in bellum. Alij tamen rescribunt, *quod hostis periret, vt perilum*: mihi quidem minus probè.

Quot Pila militi. „ *Pila duo*] Quem numerum poëtæ, vt solent, tan-

I. Aen. gunt. Virgilius: *Bina manu lato crispans hastilia ferro.*

II. Theb. Duo videri. Et Statius: *Quæ duo sola manu gestans, acclinia monti*
Fixerat, intorquet iacula.

Sed

Sed & Vegetius apertè: *Habebant bina missilia, vnum maius quod Pilum vocabant, & aliud minus quod Verutum.* Dissensu tamen aliquo cum Polybio, quòd is videatur duo maiora pila dare militi, alterum rotundum, alterum quadrum. Si tamen is eius sensus. Cur non ambigam? pleraque hîc breuiter aut obscurè dicta: sicut hoc ipsum quod ait, *tenuia tulisse eos vnà cum prædictis.* Quid? an præter duo maiora, etiam tenuia? An ex Vegetij mente, cum vno maiorum, alterum minus? Hoc magis credam, ne nimis manum iis impleam aut onerem. Quod tamen Vegetius de Veruto addit & distinguit: vix scio an ita veteres. Imò ex Polybio & Liuio communiter hæc dicta Pila.

Lib. II. cap. XV.

Discrimen Vegetij vanum.

„ *Rotunda quæ palmarem habent diametrum.*] Iterùm hîc in voce Diametri hæsitatio. Si pro vulgi & communi sensu capio, erit directa & penetrans linea palmaris: atque ita consequenter in ambitu tres palmi. Atqui crassiusculum iusto telum ita fiat, & quod ægrè strinxerit manus aut librarit. Quomodo etiam plura eiusmodi commodè tulerint? Amplius. quæ proportio vel analogia ferri deinde ad lignum? Nam Polybius adiungit, ferrum quà ligno imo aptatur fuisse digiti & semis. Si autem lignum ipsum tripalme, quàm informis & inepta hęc deuinctio? Mouet & quod de quadrangulis pilis sequitur, ea latus habuisse palmare. Si quodque singulum latus, profectò nimis crescat, nec manus amplectatur. Ergo totum latus palmare facit, eoque exemplo de rotundis idem dicam. At enim vox Diametri mouet. Non me nimis, qui video aliàs etiam pro perimetro & ambiente lineâ eam capi. Quid si ab ipso Polybio? Fragmentum certè in Suidâ est de Cestrosphendone, & stilus no-

Super voce Diametri.

Pro exteriore ambitu posita.

In voce κέστρος.

lus nostrum sapit: in quo scribitur, Τὸ ξύλον τῷ μὲν μήκει σπιθαμιαῖον, τῷ δὲ πάχει δακτυλιαίαν ἔχειν τὴν διάμετρον: *Lignum siue hastile longitudine spithamæ esse, craßitie digitalem habere diametrum.* Vbi Liuius simpliciter reddidit, *craßitudine digitali.* Puto & alibi notabis. Sed ea sententia certè hîc apposita: & iusta ita crassities sit Pili, tum etiam ferro suo conueniens. Adde quòd Hastæ velitum conueniens. quæ cùm non nisi digitum crassa sit, nónne largiter Pilum creuerit, si id digitos quattuor? Sed & Dionysius cum Pila χειροπληθῆ, siue *manum implentia* dixit (verba mox audies) magis est pro nostro isto capaci modulo, quàm illo qui excedit. Moneo Lascarim in hac re allucinatum, qui vertit *trientale latus*, & *trientalem diametrum.* Atqui Palmus, vtcumque consideres, quadrans pedis siue assis est, non triens. Moneo id, non quia errauerit, sed ne tu erres.

Lib. XLII. — *Lascaris aberratio.*

„ *Quadrangula.*] Quæ crebra magis fuisse rotundis videntur. Liuius certè vulgarem hanc Pili formam agnoscit, vbi de Falaricâ: *Hastili cetera tereti, præterquàm ad extremum vnde ferrum exstabat. id sicut in pilo, quadratum.* Nisi fortè rotunda etiam, eâ parte sic formabantur. Sed Appianus quadrata sola agnoscit, aut quidem describit, in pugnâ C. Sulpicij cum Gallis: Τὰ δὲ δόρατα ἦν οὐκ ἐοικότα ἀκοντίοις, ἃ Ῥωμαῖοι ὑσσοὺς καλοῦσι, ξύλου τετραγώνου τὸ ἥμισυ, καὶ τὸ ἄλλο σιδήρου τετραγώνου καὶ τοῦδε μαλακοῦ χωρίς γε τῆς αἰχμῆς: *Erant hastæ non similes iaculis, quas Romani Hussos* (imò *Pila*) *dicunt, è ligno quadrangulo parte mediâ, parte reliquâ è ferro quadrangulo, atque eo molli, excepto mucrone.* Breuis, sed bona descriptio. in quâ quod negat *similia iaculis fuisse*, ferri hoc sensu potest, non similia scilicet vulgatis leuibusque iaculis. Alioqui profectò

Pila vulgò quadrangula. — *Lib. XXI.* — *In Celtic.* — *Explicatus Appianus.*

profectò similia sunt, imò ipsa iacula: & suspicetur aliquis rescribendum potius, ἦν οὖν ἐοικότα, sententiâ aiente. Addit *mediam partem è ligno, aliam è ferro*: & consonat *Fortasse* cum iis quæ Polybius hoc loco. Hoc dissonat, quòd *correctus.* molle ferrum facit, credo ad inflexum, & vt in Velitum hastâ. At nihil tale noster, etsi posteà opinamur sic fuisse.

„ *Sibunis modicis aßimilantur.*] Variè vox scribitur, in *Sibuna.* primâ aut mediâ syllabâ, i. & y. alternante. Parùm hoc est. significatio quidem certa, venabulum fuisse, siue iaculum venatorum. Festus: *Sibunam appellant Illyrici telum venabuli simile.* Ennius: *Illyrici restant sicis sibunisque fodientes.* Qui vult vocem, vt vides, Illyricam fuisse: cur non magis Græcam, certè Græcis iam olim tritam? Et ipsi Illurij finitimi tunc, opinor, Græcissabant; &, extra controuersiam, ipse Ennius. Magistri igitur Græci passim explicant & oggerunt hanc vocem. vt Hesychius: Σιβύνη, ὅπλον δόρατι παραπλήσιον: *Sibuna, telum hastæ consimile.* Idem iterùm, sed pressiùs: Συβίνη, καπροβόλιον: *Subina, telum figendis apris.* Quo sensu Athenæus scribit, illa- *Athenæo* tos in conuiuium Carani συάγρους σιβύναις ἀργυραῖς διαπε- *lux.* *Lib. v.* περονημένους; *apros sibunis argenteis transfixos*. Cur tali pompâ? vt gloriosus conuiuator ostenderet verè feros esse, nec domi à coquo sed in siluis à venatore cæsos. Legi & in Suidâ: Σιβύνη, ἀκόντιον ῥωμαϊκόν: *Sibuna Romanum telum.* Quod verum sit, pro Polybianâ hîc descriptione minoris Pili.

„ *Telum ferreum hamatum.*] Siue mauis, *vncinatum.* *Mucrovncatus.* Sententia est, hamos retrò mucronem fuisse, ne facile esset euulsu semel impactum telum. Ipse autem mucro quantus aut quâ latitudine, non dicit: suspicor gran- *Idem satis latus.*

Idem satis latus.

diusculum fuisse, tum pro ferri modo, tum ex Flori verbis. Ait de primâ Romanorum pugnâ cum Philippo

Lib. II. cap. VII.

Macedonum: *Nihil tamen terribilius fuit ipso vulnerum aspectu, quæ non spiculis neque sagittis, neque Græculo vllo ferro, sed ingentibus pilis, nec minoribus adacta gladiis, vltra morem* (sic lege, non *mortem*) *patebant*. Pila vocat *ingentia*, nec *minores* iis *gladios*. quæ si de longitudine capis, quomodo vera? Gladij certè breuiculi, & valdè intra Pili modum. Magis est de latitudine dici & comparari, & ita mucrones fuisse pænè pares.

„ *Longitudine par ipsi ligno.*] Plusculum hîc igitur ferri, nec de nihilo Silius hoc iterauit, *pondera pili*. Sed &

Pilum ponderosum, & lentum.

Tibullus *Lenti* epitheto affecit: cur nisi quia pondus & grauitas tale faciebant, præsertim nec adiutum vllis

Ad Mess.

pennis? —— *celerémue sagittam*
Iecerit, aut lento perfregerit obuia pilo.

Et violentum.

Ostendit & idem vim telo fuisse, & obuia ab eo perfracta. Hoc quoque Liuius: *Pilum haud paullo quàm hasta vehementius ictu missuque telum.* Vegetius magis apertè:

Lib. IX.

Lib. II. cap. XV.

Arte & virtute directum scutatos pedites & loricatos equites sæpe transuerberat. Et exemplum in Suidâ ex incerto scriptore: Εξακοντίσας ὑσσὸν διήλασεν αὐτοῦ τόν τε θυρεὸν καὶ τὸν θώρακα: *Emisso pilo perfregit scutum eius & loricam.* Sed ad Polybium: *ferrum*, inquit, *par ipsi ligno*. Quod verum est: sed ita, vt seorsim non exstiterit & prominuerit totus ille modus, sed pars eius dimidia circiter infixa fuerit vel adfixa ligno. Hoc satis ostendit, cùm dicit *ad medium vsque lignum insertum fuisse*. Eminuit ergo in mucronem & mansit cubitus & semis, alter ille modus

Magnitudo pili:

periit in ligno. Hoc notabis, vt iustam magnitudinem totius Pili noris: quæ ex hoc ratiocinio fuit quattuor cubitorum

cubitorum & ſemis, id eſt pedum ſeptem paullo minus. Superauit igitur menſuram hominis: ideoque Silius niti in ea milites facit:

Stabant innixi pilis exercitus omnis. Lib. XIII.

Non longè ab hoc modulo Dionyſius abit, cùm Pilum de induſtriâ ſic deſcribit. Ἐστι δὲ ταῦτα (ὑσσοὺς præmiſit) βέλη ῥωμαίων, ἃ συνιόντες εἰς χεῖρας ἐξακοντίζουσι, ξύλα περιμήκη τε καὶ χειροπληθῆ, τριῶν οὐκ ἧττον ποδῶν ὀβελίσκους ἔχοντα προὔχοντας, κατ' εὐθείαν ἑκατέρου τῶν ἄκρων, μετρίοις ἀκοντίοις ἴσα σὺν τῷ σιδήρῳ: *Sunt hæc tela Romanorum, quæ cùm in manus veniunt, iaculantur; haſtilia longa & manum implentia; trium non minus pedum mucrones exſtantes habentia rectâ lineâ ab vtroque extremorum; paria mediocribus iaculis vnà cum ferro.* Verba, quibus inſiſtendum leuiter & examinandum eſt. Ait haſtilia *manum impleuiſſe*: ſuprà monui & diduxi. *Mucrones non minus tres pedes exſtitiſſe*: imò magis, ſi Polybium audis. Et ſanè ſeſquipede toto minus in Dionyſio eſt: an quia æuo eius iam decreuerat? an quia de ipſo exſtante mucrone modò ſentit, nec ferrum metitur quod in ligno? Sed nec ſic conſenſio vſquequaque cum Polybio: & credo reuera æuo hæc talia mutaſſe. Quídni credam? ecce Vegetij aut ſuprà temporibus, ferrum *trigonum* non tetragonum fuit: idemque non niſi *pedale*. Sic enim ſcribit: *Miſſilia quibus vtebatur pedeſtris exercitus Pila vocabantur, ferro ſubtili trigono præfixa, vlnarum nouem ſiue pedali, quod in ſcutum fixum non poſſet abſcindi.* Amplius in Dionyſio: *rectâ lineâ ab vtroque extremorum.* Dicit igitur obeliſcos iſtos ſiue mucrones (alij *verucula* reddunt) vtrimque fuiſſe præfixos, vt verba quidem volunt. Verba, ſed non res aut ratio. nam quomodo? vtne ab vtraque ligni parte

Lib. V.

Dionyſius explicatus.

Pilum in ferro decreuit.

Lib. I. cap. XX.

Suspecta lectio. tale ferrum? manifestò falsum & ἄλογον est. Fateor exiguum ferrum suprà addi potuisse ad defigendum, vt σαυρωτὴρ fuit in hastis: sed nunquam hoc tripedale. Corrigenda Græca censeo, ἐκ θατέρου, vel ἐξ ἑτέρου: *ex altero.*

,, *Crebris fibulis astringentes.*] Quod non miror in longitudine illâ ferri. Puto autem, & Polybius subindicat, non tubum siue auliscum fuisse tam grandem, in quem *Fibulatio in Pilo.* lignum immitteretur; sed potiùs duas vtrimque alas ferreas, quas fibulæ istæ comprehenderent & affirmarent. Fibulæ inquam crebræ (palàm in Polybio πυκναὶ λαβίδες) etsi è Plutarcho dixeris duas modò fuisse. Sed, vt ve- *Diuersa in Plutarcho* rùm fatear, Plutarchi totum hoc mihi obscurum est, aut alia valdè ratio illigandi, & in breuiore ferro. Verba eius accipe, sed fideliter versa, in Mario: *Dicitur*, inquit, *Marius in pugnâ illâ cum Teutonis primùm innouasse hoc de Pilis. Nam cùm anteà immissio ligni in ferrum duabus fibulis* (δυσὶ περόναις) *ferreis comprehensa & obstricta esset; tunc quidem Marius alteram vt erat reliquit; alteram tollens, clauum ligneum fragilem eius loco imposuit. hoc commentus & spectans, vt pilum scuto aduersarij incidens rectum non maneret, sed fracto ligneo clauo flexus fieret circà ferrum, & telum ob incuruitatem mucronis sic inhærens tra-* *Duæ modò fibulæ.* *heretur.* Clarè adsignat duas tantùm fibulas, nec aliter potuit ad effectum quem denarrat. Fuerint igitur duæ alæ ferreæ, atque eæ vtrimque fibulâ suâ comprehensæ. *Cur altera lignea.* Harum alteram dicit è ligno suppositam, vt scilicet impetu & peruasione teli incidentis diffracta, solueretur ea ala, & sic inflexâ alterâ telum pendulum & incuruum traheretur. Cui bono? vt impediret scilicet pugnantem, & scuto is commodè vti non posset. Quid ergo?

ergo? inquies. nónne & antè inhærebat, & impediebat? Ecce in Liuio ante aliquot sæcula, pugnâ cum Gallis: *Oneratique telis* (Pila præmisit) *quibus aut corpora transfixa aut prægrauata inhærentibus gerebant scuta.* Hoc ita fuit, ob vncos scilicet qui vetabant extrahi pilum aut reuelli. Sed Marius putauit maius impedimentum hosti, si pilum inflexum, non ita rectum penderet, & motum translationemque scuti vetaret. Certè flexio hæc pili posteà etiam mansit; siue à Mariano inuento, siue à mollitie & tenuitate ferri, quam Appianus agnoscit. In Cæsare quidem legis, pugnâ cum Heluetiis: *Gallis magno ad pugnam erat impedimento, quòd pluribus eorum scutis vno ictu pilorum transfixis & colligatis, cùm ferrum se inflexisset, neque euellere, neque sinistrâ impeditâ satis commodè pugnare poterant.* Adnoto etiam, Mariani huius facti memoriam exstare in Scholiaste prisco Horatij, qui hæc poëtæ:

Lib. IX. — *Flexus in Pilo.* — I. Gallic.

—— nec enim quiuis horrentia pilis
Agmina, nec fractâ pereuntes cuspide Gallos,
Aut labentis equo describat vulnera Parthi:

II. Serm. I.

Hæc inquam poëtæ istuc refert. & *Ex historiâ*, inquit, *de Mario hoc sumptum est. nam Marius aduersus Santonas* (legendum *Teutonas*) *talia tela commentus est vt fracta mitterentur, ne remitti ab hostibus possent.* In re, eadem Plutarcho dicit; in caussâ discrepat, & vult fuisse ne remitterentur. Vtrumque potuit esse, & hæc quoque caussa in Velitari telo à Polybio tacta.

DIALOG. V.

De Galeâ, & multiplici cristâ.

SED perge, & lege:

POLYB. Ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις προσεπικοσμοῦνται πτερίνῳ στεφάνῳ, καὶ πτεροῖς φοινικίοις ἢ μέλασιν, ὀρθοῖς τρισὶν, ὡς πηχυαίοις τὸ μέγεθος. ὧν προστεθέντων κατὰ κορυφὴν ἅμα τοῖς ἄλλοις ὅπλοις, ὁ μὲν ἀνὴρ φαίνεται διπλάσιος ἑαυτοῦ κατὰ τὸ μέγεθος, ἡ δ' ὄψις καλὴ καὶ καταπληκτικὴ τοῖς ἐναντίοις.

Super hæc omnia adornantur apice plumeâ, pennísque puniceis aut nigris, rectis tribus, ad cubiti longitudinem. quæ cùm in summo vertice aliis armis addiderint, vir duplo maior appâret, & pulchra ea species fit, hostique formidolosa.

De Cristis agit, cùm anteà breuiter & verbo de Galeâ dixisset. Est iis, aiebat, *Galea ærea*. Tales Liuius & Dionysius agnoscunt in Seruiano censu. Sed veteres cum χαλκᾶ aut *ærea* dicunt, ex alio metallo non excludunt. Camillus militibus suis ἐχαλκεύσατο (verba Plutarchi) κράνη τοῖς πλείστοις ὁλοσίδηρα καὶ λεῖα ταῖς περιφερείαις, ὡς ἀπολισθαίνειν ἢ κατάγνυσθαι τὰς μαχαίρας: *Fabricatus est galeas plerisque totas ferreas, & laues in ambitu, vt gladij aut laberentur in iis, aut frangerentur.* Hoc ille fecit contra Gallos & immanes eorum gladios. Dixeris ergo non omnibus tunc fuisse galeas ferro aut metallo solido, sed è corio aut tali materie, ferro aliquo per lineas aut circulos inducto. Galearum autem forma, cuiusmodi passim in prisci æui monumentis appâret, hæc. Antrorsum apertæ, & ferri aliquâ eminentiâ, sed repandi. vnde & Silæ dictæ Festo: *Silus appellatur naso sursum versus repando. vnde Galeæ quoque à similitudine Silæ dicebantur.* Ad latus &

[Margin notes: *Galea ex ære.* — In Camillo. — *Forma galeæ.*]

tus & malas vtrasque, *Bucculæ*: sic dictæ, quòd buccas tegant. Liuius: *Alij galeas bucculásque tergêre*. Iuuenalis: *Bucculæ.*

—— aut fractâ de caßide buccula pendens.

Inde *Buccularij* in Paterno Iurisconsulto, qui has parant conficiuntque. Ab imis Bucculis lora, quibus stringerentur ad guttur & firmarentur. De his Silius: Lib. XLIIII

Caßidis à mento malefidæ vincula rupit. Lib. XIIII.

Item Sidonius: *Alij de concauo tibi caßidis exituro, flexilium laminarum vincula diffibulant. Flexiles* enim *laminas* Bucculas istas vocat, sic aptas vt penderent à casside & flecterentur: *Vincula*, hæc lora. quæ & Suidas intellegit, & ὀχεῖς vocat. Ὀχεύς, inquit, ὁ ἱμὰς τῆς περικεφαλαίας, ᾧ συνέχεται περὶ τὸν τράχηλον τοῦ φοροῦντος: *Ocheus, lorum galeæ, quo adstringitur circa collum ferentis.* Hæ partes Galeæ ad vsum; vna ad speciem aut terrorem, *Crista*. de quâ Polybius solâ dicit, aliis omissis. Quid ita? quia in hac mira & propria quædam superbia an lasciuia Romanorum, & valdè sibi in iis placebant. Itaque ad hanc eamus. Ait: Lib. III. epist. III. *Lora in galeis.* *Cristæ.*

„ *Apice plumeo.*] Sic reddidi, quod in Græco est, πτερίνῳ στεφάνῳ: quod ad verbum esset *corollâ plumeâ.* Sed quia non propriè hæc corolla, malui *Apicem*, & habeo auctores. Virgilium: *Ardet apex capiti.* Statium: *Et cono Ledæus apex.* Ipsa vox Græca στέφανος aut στεφάνη valet etiam in hunc sensum. Nec enim temerè mutauerim, etsi vir eximius ingeniosè (fatendum est) fecerit, πτερίνῳ τε φάλῳ. Sed retinet Suidas, qui vt vulgò hæc lêgit: & Plutarchus, qui στεφάνην in hac re dicit. De Pyrrho rege: Τὴν στεφάνην ᾗ διάσημον τὸ κράνος ἦν ἀφελὼν ἔδωκέ τινι τῶν ἑταίρων: *Apicem quo insignis & cognobilis galea eius erat, amicorum alicui auferens eam tradidit.* Non enim de regiâ *Apex pro cristâ.* *In voce πτερίνῳ.* *In Pyrrho.*

vel au-

vel aureâ aliquâ coronâ ſentit (etſi vertunt ſic interpretes) ſed de hoc inſigni galeæ, quod proprium ipſe habuit *Cornua hirci*. Idem in eodem Plutarchus: Ἐγνώσθη τῷ τε λόφῳ διαπρέποντι καὶ τοῖς τραγικοῖς κέρασιν: *Agnitus fuit ab eximiâ criſtâ, & à cornibus hircinis*. Reges enim, itémque digniores militum, inſignes maximè & ſuperbas faciebant has partes. Contrà plebeij. nec alio ſenſu Lucanus de M. Bruto, in acie Pharſalicâ:

'Apex Pyrrhi.

Plebeia galea.

Lib. VIII.

Illic plebeiâ contectus caſside vultus,
Ignotúſque hoſti, quod ferrum Brute tenebas?

Vult eum habitu gregarij militis fuiſſe, & galeâ aut criſtâ minimè inſigni. Sed & Centuriones Romano more tranſuerſas criſtas hoc fine gerebant; vt inquam internoſcerentur. Vegetij quidem æuo ſic fuit: olim non arbitror. ſed ille ſic: *Centuriones habebant galeas ferreas, ſed tranſuerſis & argentatis criſtis, vt faciliùs agnoſcerentur*. Argenti aliquid mixti in criſtis agnoſcit, fortaſſe & auri in nobiliorum. Non pello igitur στεφάνου vocem: & totum illud criſtatum cum alio ſæpe additamento nónne coronæ etiam ſpeciem refert? maximè quia in capite, & cùm eſt triplex. Addo & φάλον propriè diſcretum eſſe ἀπὸ τοῦ λόφου. Ille *conus* eſt; hic *criſta*. Græci litteratores: Φάλοι, τὰ ἐπὶ τῶν περικεφαλαιῶν ἀσπιδίσκια, λόφοι δὲ αἱ τριχώσεις: *Phali, clypeoli in galeis; lophi, iubæ aut criſtæ*. Euſtathius: Φάλοι κατά τινας τῶν παλαιῶν συρίγγιά τινα ἐπὶ τῶν μετώπων, εἰς ἃ καθίεντο οἱ λόφοι: *Phali, iuxta quoſdam veterum, fiſtulæ aut tubuli ſuper frontem, in quos criſtæ immittebantur*. Ita iſti. nec nego tamen aut neſcio Heſychium confundere: Φάλος, inquit, ὁ λόφος τῆς περικεφαλαίας: *Phalus, criſta galeæ*. Fortaſſis & alij, quod alius quærat. Sed quod Euſtathio φάλος, hoc Latinis eſt Conus.

Lib. II. cap. XVI.

Φάλος & λόφος diuerſa.

Statius:

Statius: *——crista nitenti*

Insurgens cono. Et Glossæ explicant *Conum*, κύμβαλον καὶ ἄκρον τῆς περικεφαλαίας: *cymbalum, & supremam partem galeæ.* De cymbalo non credo: & rescribo, κύμβαχον, Homeri etiam voce. Nam κύμβαχος, Hesychio interprete est τὸ ἀνώτατον μέρος τῆς περικεφαλαίας. *Glossæ rescripta.*

,, *Pennísque puniceis aut nigris.*] Appâret olim, & cùm Polybius scripsit, non nisi pennas ipsas rectas sic tulisse, sine alio paratu aut diffusione; qui mos ferè hodie Turcarum. In monumentis tamen aliter conspicimus, & ferè ad exemplum hodiernum. Sed quidquid eius fuit; colores videamus, quos ponit duos. *Puniceum* primò. quem credo honestiorum fuisse, & aptum sanè sanguineo huic Marti. Virgilius: *Puniceus color in cristis.*

——cristáque tegit galea aurea rubrâ:

Iterùm: *——cristásque rubentes Excipiam sorti.*

Et tertiùm: *Purpurei cristis iuuenes.* Diodorus Hispanos quoque ostendit amasse: Περὶ δὲ τὰς κεφαλὰς κράνη χαλκᾶ περιτίθενται φοινικοῖς ἠσκημένα λόφοις: *Circum capita galeas æreas ponunt, puniceis ornatas cristis.* Ponit secundò, *Nigrum.* Tristis ille & Diti sacer, ad quem multi in ferali hoc certamine ibant. Puto viliorum fuisse, nec lêgi exemplum. Benè de *candido.* vt in Virgilio: *Lib. VI.* *Item niger.* *Et candidus.*

Cuius olorinæ surgunt de vertice pennæ.

In Statio: *——capiti intremit ærea cassis,*

Ter niueâ scandente iubâ.

Is quoque color festus & dignior, datque Annibali Silius: *——vibrant cui vertice coni* *Lib. II.*

Albentis niueæ tremulo nutamine pennæ.

Lasciuia posteà in hac re, & assumpsêre etiam Pauonum.

num. Sed fallor, aut regia & Iunonia hæc auis non nisi in Regum & Principum vsu fuit. Indicat Claudianus, qui Honorio suo talem dat:

De vi. consul. *Quòd picturatas galeæ Iunonia cristas*
Ornet auis.

Et scriptor Panegyrici ad Maximianum : *Offert tibi etiam tum puero galeam auro gemmisque distinctam, & pennis pulchræ alitis eminentem.* Cui lux à Claudiano esto. Sed etsi de nigris aut fuscis negaui legere, non tamen ambigo quin tulerint: vt aquilæ, & talium auium, quæ pugnaces aut rapaces. vel ominis scilicet caussâ.

Triplex sæpè crista. ,, *Rectis tribus.*] Triplex hæc crista est, siue τριλοφία Græcorum, itemque τριφάλεια. Quis non eius meminit? poëtæ certatim. vt ille:

Virg. VII. *Cui triplici cristata iubâ galea alta.*

Valer. III. Alter: ——*triplici pulsans fastigia cristâ.*

Suidæ inuentiuncula. Etiam alij. vt Suidas: qui Geryonem autumat dictum τρικέφαλον, siue *tricipitem*, ὅτι τρεῖς λόφους εἶχεν ἐν τῇ περικεφαλαίᾳ: *quòd tres cristas in galeâ haberet.* Vide & lepidam narratiunculam apud Plutarchum in Arato, de virgine, quam captam miles galeâ suâ tricristi insigniuerat, & in Dianæ templo deposuerat: vnde egressa subito aspectu terruit omnes, quasi ipsa ibi Diana, vrbemque seruauit. Hactenus de cristis Polybius. AVD.

Iubæ in cristis. Quid de Iubis, eas omittis? LIPS. Vnà cum Polybio: nec enim, quod miremur, tangit. nisi tibi nostra coniectura sedeat, cui leuiter visum legere: ἢ ὀρθαῖς θριξίν: *aut rectis crinibus siue iubis.* Enimuerò quis nescit *iubas* creberrimè galeis impositas? Nec Græcorum tantùm (perpetuum pænè apud eos) sed & Latinorum. Virgilius de

Mezen-

Mezentio: ——*cristáque hirsutus equinâ.* Lib. VII.

Silius de Curione Romano:

Horridus & squamis & equinâ Curio cristâ. Lib. VIII.

Idem de Flaminio Consule:

——*cui vertice fulgens*
Triplex crista iubas effundit crine Suëuo.

Cui Sueuum siue Germanicum etiam crinem adfingit, quia scilicet ille Flaminius triumphauerat de Gallis, quos cum Germanis confundi à poëtis id æui, haud nouum. Aliter ego quidem Silium non intellego. Est & in eodem Silio, de Marcello: Galli cum Germanis

Circumstant rapidi iuuenes, aptántque frementi Lib. XII.
Sanguineas de more iubas.

Et cum recogito, etiam in lapidibus vidi, etsi minus sæpè.

„ *Pulcher is aspectus, hostíque formidolosus.*] In re tenui momentum ad pugnam & victoriam ostendit: & causâ duplici, inquit, bonæ cristæ. siue quòd vir maior, & animo quoque crescit: siue quòd hosti terrorem magis præbet. Vtrumque verum, & nescio quo naturæ ductu vbique terrarum ferè bellatores hoc adfectant. Orientales passim, atque etiam rudes isti in nouo orbe. Maiores nostri studiosè, etsi nos vulgò omisimus: studiosè? imò ambitiosè, & hinc insignia ista familiarum tam varia, quîs superbimus. Primi auctores rei Cares, quod scriptores adnotarunt. vt Herodotus: Ἐπὶ τὰ κράνεα λόφους ἐπιδέεσθαι Κᾶρές εἰσιν οἱ καταδέξαντες: *In galeis cristas illigare Cares sunt qui ostenderunt.* Strabo: Τοῦ δὲ περὶ τὰ στρατιωτικὰ ζήλου τά τε ὄχανα ποιοῦνται τεκμήρια, καὶ τὰ ἐπίσημα καὶ τοὺς λόφους: *Studij sui erga rem bellicam testimonia adferunt scutorum ansas, & insignia & cristas.*

Vsus cristarum. Inuentores cristæ. In Clio. Lib. XIIII.

Lib. VII. Idem Plinius prodidit vbi de inuentoribus rerum: idem Polyænus. Sed Galeas, & Cristas aliquot è monumentis vide.

DIALOG. VI.

De Loricâ, & variâ eius specie.

VLTIMVM inter arma, *Lorica*: quam duplicem fuisse ostendit in his verbis: Legito.

POLYB. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ προσλαβόντες χάλκωμα σπιθαμιαῖον πάντη πάντως, ὃ προστίθεται μὲν πρὸ τῶν στέρνων, καλοῦσι δὲ καρδιοφύλακα, τελείαν ἔχουσι τὴν καθόπλισιν. οἱ δὲ ὑπὲρ τὰς μυρίας τιμώμενοι δραχμὰς, ἀντὶ τοῦ καρδιοφύλακος σὺν τοῖς ἄλλοις, ἁλυσιδωτοὺς περιτίθενται θώρα-

At plerique capientes æream laminam quæ sit palmi maioris siue duodecim digitorum vndique, nec amplius, eam pectori apponunt, & vocant pectorale. ac sic plenam iustámque habent armaturam. Qui tamen super decem mille drachmas censi sunt, ij pro pectorali, super cetera arma loricas capiunt hamatas.

κας. ὁ δ' αὐτὸς τρόπος τ καθοπλίσεώς ἐστι καὶ περὶ τοὺς πρίγκιπας καὶ τριαρίους πλὴν ἀντὶ τῶν ὑσσῶν οἱ τριάριοι δόρατα φοροῦσιν. *matas. Par ratio similisque armorum in Principibus est & Triariis, nisi quòd pro pilis Triarij ferunt Hastas.*

„ *Plerique capientes æream laminam.*] Vult plerosque militum non habuisse loricas illas hamatas, de quibus mox dicit: sed eius loco partem æris aut ferri procusam, quæ tegeret summum pectus. Nam ima ventris scutum satis muniebat. Fuit adsimile quiddam hodierno pectorali, sed minùs longum, & æquabiliter quadrum. Id, inquit, *Aeramentum ad pectus.*

„ *Vocant pectorale.*] Diu hæsi quomodo verterem καρδιοφύλακα, & sedit tandem istud. Nam quod Lascaris *Corditum* fecit, scitè vocem expressit, non tamen scriptoris mentem. Cedò enim quis Romanorum sic dixit? vbi vox ea lecta? Nec tamen dubium, quin obuiam vulgatamque vocem Polybius habuerit in mente. Eam censeo, *Pectorale*: & sic à re & vsu dicebant, pectori tegendo. Varro: *De corio crudo pectoralia faciebant.* Plinius: *E pectoralibus eorum, ocreisque & galeis.* *Pectorale.*
Allusit & tetigit Silius:

Pectora pellis obit cæsi è venatibus vrsi: Lib. VIII.

pectoralia è corio vult fuisse, vti & Varro. Etiam è ferro, idem: *Ille viris pila, & ferro circumdare pectus* Ibid.
Addiderat.

Xenophon de Persis: Θώραξ μὲν περὶ τὰ στέρνα ἑκάστῳ ἔσται: *Lorica circa pectus cuique erit.* An Liuij ea mens in Saliis describendis, qui armati saltabant? *Æneum pectori tegimen.* Ex ipso dicas, è Dionysio non dicas. qui hoc interpretatur, χαλκέαις μίτραις καὶ ἐζωσμένους: *æreis balteis suc-* Lib. I. Lib. II.

 cinctos:

Lib. VII. *cinctos*: & alibi clariùs appellat χαλκέους ζωστῆρας, *ænea cingula*. Sed nec quod in eodem Liuio de Samnitibus: *Spongia pectori tegumentum*: huc conuenit propriè, nec illa ex ære. Hoc genus appellat Polyænus ἡμιθωράκια, *Semiloricæ.* *ſemiloricas*, in his verbis: Ἀλέξανδρος, inquit, ἡμιθωράκια Lib. IIII. Strat. τοῖς φεύγουσι στρατιώταις ἀντὶ θωράκων ἔδωκεν, ἵνα μένοντες μὲν ἀσφάλειαν ἔχοιεν, τῶν κατὰ πρόσωπον κρυπτομένων, φεύγοντες δὲ τὰ ὄπισθεν μέρη φυλάσσειν μὴ δύναιντο: *Alexander fugitiuis militibus ſemiloricas pro integris dedit, vt manentes quidem tuti eſſent, anterioribus tectis; fugientes poſtica tueri non poſſent.* Et Pauſanias, loricas veterum & Homericas *Duplex lorica.* deſcribens, oſtendit habuiſſe duas partes. Δύο ἦν, ait, Lib. I. χαλκᾶ ποιήματα. τὸ μὲν στέρνῳ καὶ τοῖς ἀμφὶ τὴν γαστέρα ἁρμόζον, τὸ δὲ ὡς νώτου σκέπην εἶναι. γύαλα ἐκαλοῦντο. τὸ μὲν ἔμπροσθεν, τὸ δὲ ὄπισθεν προσῆγον· ἔπειτα περόναι προσῆπτον πρὸς ἄλληλα: *Duæ erant æreæ partes. illa quidem pectori & iis quæ circa ventrem apta; hæc vt dorſo tegmen eſſet. Vocabant Gyala, ſiue Caua & incurua, à formâ. Illam antrorſus, hanc retrorſus inducebant: deinde fibulæ vtramque iungebant.* Vide & inquire, fateberis adſimiles aut ipſas eſſe hodiernas loricas noſtras. Ergo duæ partes: nec diſ- *Valerio quæſita lux.* ſimile in Hamatis, quo aſpectu Valerium arbitror *duas loricas* ex eâ feciſſe. Nam de Scæua ille cùm ſcriberet, & factum eius attolleret Britannico bello; in ſcopulo, inquit, relictus, & diu magnâ vi hoſtium ſuſtentatâ, cùm Lib. III. cap. II. ſolus eſſet, tandem *galeâ iam ictibus diſcuſſâ, & ſcuto crebris foraminibus abſumpto, profundo ſe credidit, ac duabus loricis onuſtus inter vndas enauit.* Augendæ admirationi addit de *duabus loricis*. ſed quas eas ſuſpicer? ab hoſte alteram? non id tempus aut occaſio legendi ſpolia, cùm ſuum ſcutum ipſe amiſit, ſiue vt honeſtè Valerius, *impendit.*

pendit. Puto magis, intellegi duplicem hanc loricam, & hoc dilaudare, quòd fessus & duplici etiam loricâ onustus potuerit enatare. De fibulis quidem, quæ in latere vtroque loricas istas iungebant, in Silio est: *Fibulæ loricarum.*

—— quà fibula morsus *Lib. VII.*

Loricæ crebro laxata resoluerat ictu.

Et apud Suidam, de squameâ loricâ Parthorum: Περόναι δέ εἰσι περὶ ταῖς πλευραῖς: *Fibulæ sunt ad latera*. Sed & Pausanias hîc apponit.

„ *Plenam iustámque habent armaturam.*] Corpore scilicet iam vndique munito & tecto. Quod ita gloriatur Titus Cæsar de suis Romanis, apud Hegesippum: *Progredimur in bellum muniti vndique. Tegitur galeâ caput, loricâ pectus, totúmque clypeo corpus. Vbi feriat hostis Romanum militem reperire non potest, quem ferro tectum circumspicit.* *Romani vndique armati.* *Lib. III. cap. XXIIII.*

„ *Qui tamen super decem mille drachmas censi.*] Designat genus militum, idque à censu, quibus necessitas ferendi non pectoralia, sed totas loricas. Ij erant ditiores, & quod summa ista indicat, è primâ classe. Atque isti etiam olim, ex Seruij instituto, eximiè & præter ceteros debebant armari: quod ex Liuio & Dionysio discas. Mansit sub Polybio, atque etiam posteà, vt videtur. Nam eâ caussâ Hirtius in Bello Hispaniensi aliquoties *Loricatos* exprimit & nominat, quasi militum digniores aut certè ditiores. *Loricatus vnus*, inquit, *ex legione vernaculâ ad nos transfugit*. Iterùm: *Centuriones loricati octo ad Cæsarem transfugerunt*. Nisi tamen ita agnominat legionarios, & ad discrimen armaturæ leuis. Ad Polybij mentem facit quod Panegyristes ad Constantinum: *Tibi vincendi erant milites, proh nefas! paullo antè* *Prima classis arma meliora.* *Prætoriani loricati.*

Romani,

Romani, & armis omnibus more primæ classis armati. Hoc ille de Prætorianis Maxentij, quos loricas eiusmodi gestasse mox docebo.

„ *Loricas capiunt hamatas.*] Græcè θώρακας ἁλυσιδωτὰς, quod ad verbum esset *Loricas catenatas*: sed Latini, vt ego, dixerunt. credo, quia circuli & catenæ nexæ, hamuli speciem dimidiatæ referebant: an quia & hami catenulas iungebant? Dicere hoc Sidonius videatur:

Lorica hamata.

Paneg. ad Anthem.

—— nec sutilis illi
Circulus impactis loricam texuit hamis.

Etsi potes etiam pro priore sensu interpretari. *Lorica* quidem *hamata* versa à veteri Bibliorum interprete, vbi in Græco θώραξ ἁλυσιδωτὸς: & hamos siue catenas legis hîc passim. In Virgilio:

Lib. I. Reg. cap. XVII.

Loricam consertam hamis auróque trilicem.

In Lucano: *—— qua torta graues lorica catenas*
Opponit. In Statio:

Lib. VII.

Multiplicem tenues iterant thoraca catenæ.

Lib. XII.

Et non aliud quidem fuit, quàm circuli siue anuli ferrei inter se nexi, more quem hodie Galli & Germani seruamus, etsi exolescentem. Imò origo à Gallis. Varro: *Lorica à loris, quòd de corio crudo pectoralia faciebant. Posteà succuderunt Galli è ferro sub id vocabulum ex anulis ferream tunicam.* Verè de etymo. etsi Isidorus aliter: *Lorica, quòd loris careat. solis enim ferreis circulis contexta est.* Ridiculè, vt solet. Sed *posteà*, inquit Varro, *Galli succuderunt è ferro.* Quando *posteà*? Quin ego loricas æreas Romę diu reperio ante Gallos notos. In ipso Seruij censu præscribitur primæ classi *lorica ex ære.* Sed credo eam fuisse, qualis Homeri & veterum, è laminâ non ex anulis: quod genus suprà diximus, & σαδίους vel σατοὺς appellabant:

Quid ea fuerit.

Galli repperunt.

De L. L.

Verba Varronis controuersa.

labant: ſcilicet quia ſolidi, & ſtabant ſine inflexione. Ergo hamatæ iſtæ à Gallis. quarum alterum etiam genus, quod non anulis ſolis ſed & ſquamis conſtat. Græci φολιδωτὰς vocant, vel λεπιδωτὰς, à ſquamis piſcium vel ſerpentum. Sic Lucullum Plutarchus ſcribit, ipſo die quo pugnauit in Tigranem, indutui habuiſſe θώρακα σιδηροῦν φολιδωτὸν: *loricam ferream ſquameam.* Et Dio Caſſius, Macrinum Imperatorem abſtuliſſe Prætorianis τοὺς θώρακας τοὺς λεπιδωτὰς, *loricas ſquameas*: noteſque ab his exemplis, honeſtiorum planè has fuiſſe. Has dico hamis & laminis ſolidis ſimul conſtitiſſe. ex Silio qui Flaminium Conſulem armans:

Lorica ſquamea. *In Lucul.* *In Macr.* *Eius textus & conſertio.*

Loricam induitur. tortos huic nexilis hamos
Ferro ſquama rudi, permiſtóque aſperat auro.

Lib. v.

Et Iſidoro: *Squama eſt lorica ex laminis æreis vel ferreis concatenata in modum ſquamarum piſcis.* Ipſas ergo ſquamas catenæ iungebant. Tertullianus hanc intellegit & Alexandro Magno tribuit: *Pectus ſquamarum ſignaculis diſculptum* (malo *diſcalptum*) *textu pellucido tegendo nudauit.* Et Virgilius:

Tertullianus illuſtratus. *De Pall. cap. IIII.*

——*rutilum thoraca indutus aënis*
Horrebat ſquamis.

Lib. XI.

Silius: *Horridus & ſquamis & equinâ Curio criſtâ.* *Lib. VIII.*

Hanc aut priorem idem:

At laterum textus ſpatioſáque pectora ſeruat
Nexilis innumero chalybum ſubtemine thorax:

Lib. IIII.

Haſ ipſas Squamas etiam *Plumas* video dici, à ſpecie pari. In Statio: ——*enſem germani in corpore preſſit,*
Qua malè iam plumis imus tegit inguina venter.

Plumæ quid? *Lib. XI.*

Atque explicat ibi Luctatius, *laminis*. Parthorum aſſiduum hoc tegmen, etiam in equis. Iuſtinus: *Munimentum*

Parthorũ cataphracta.

Lib. XLI. *tum ipsis equisque loricæ plumatæ sunt, quæ vtrumque toto* Lib. XXIIII. *corpore tegunt.* Ammianus de iisdem: *Hostem vndique laminis ferreis in modum tenuis plumæ contectum.* Sallu- In Fragm. stius: *Equites cataphracti, ferreâ omni specie, equis paria operimenta erant, quæ lintea ferreis laminis in modum plumæ adnexuerant.* Et ipse quidem linteo laminas supernectit, Virgilius pelli,

Spumantémque agitabat equum, quem pellis aënis
In plumam squamis auro conserta tegebat.

Quam etiam pellem *auro consertam* facit: an quia aurum in squamis mixtum, an quia ipsæ squamæ auro innexæ? id esset; catenulis aut filis ex auro. Certè squamas Lib. IIII. ipsas ordine connexas & ratio vult, & Curtius: *Equitibus equisque tegumenta erant ex ferreis laminis, serie inter se connexis.* Atque eo sensu *Hamari laminas* Claudianus Lib. II. in Rufin. dixerit: ——*coniuncta per artem*

Flexilis inductis hamatur lamina membris,
Horribilis visu. credas simulacra moueri
Ferrea, cognatóque viros spirare metallo.

Nisi si ibi verius, *animatur lamina*: quòd quasi viuere in corpore & aggenita videatur. Ammianus, qui sæpe vi- Lib. XVI. dit: *Praxitelis manu polita crederes simulacra, non viros,* Corpori toti aptæ. *quos laminarum circuli tenues apti corporibus, flexibus ambiebant, per omnia membra diducti, vt quocumque artus necessitas commouisset, vestitus congrueret, iuncturâ cohærenter aptatâ.* Plenissimè scriptor Græcus apud Suidam: Θώραξ δὲ ἱππέως παρθικοῦ τοιός δε ἐστί. τὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ πρόσω, στέρνα τὲ καὶ μηροὺς, καὶ χεῖρας ἄκρας, καὶ κνήμας καλύπτει. τὸ δὲ ὄπισθεν νῶτά τε καὶ τὸν αὐχένα, καὶ τὴν κεφαλὴν ἅπασαν. περόναι δέ εἰσι, πρὸς ταῖς πλευραῖς πεποιημέναι, αἷς ἑκάτερον τῶν μερῶν συμπορπηθὲν ὅλον σιδηροῦν ποιεῖ φαίνεσθαι τὸν ἱππέα. κωλύει δὲ οὐδὲν ὁ

σίδηρος

σίδηρος ὔτε τὰς ἐκτάσεις τῶν μελῶν, ὔτε τὰς συστολάς. ὕτως ἀκριβῶς πρὸς τὴν τῶν μελῶν φύσιν πεποίηται. ὁπλίζουσι δὲ καὶ τὸν ἵππον ὁμοίως σιδήρῳ πάντα μέχρι τῶν ὀνύχων. διότι ὐδὲν αὐτοῖς ὄφελος ἂν εἴη τῶν ἰδίων ὅπλων, εἰ ὁ ἵππος αὐτοῖς παραπόλοιτο: *Lorica Parthi equitis est talis. Prior eius pars pectus & femora & manus extremas & crura tegit: posterior, tergum & ceruicem & caput totum. Fibulæ verò sunt ad latera, quibus vtramque partem iungunt, atque ita totum equitem ferreum dant videri. Prohibet verò nihil aut impedit ferrum membrorum extensiones siue contractiones: adeò curiosè factum sectúmque est ad naturam membrorum. Armant autem & equum similiter ferro, totum quidem & vsque ad vngulas. hoc ideò, quia nihil iis arma prosint propria, si equus interficiatur.* Isti igitur Parthorum Cataphracti siue Clibanarij, de quibus & Propertij versus: Lib. IIII.

Ferreus aurato neu cataphractus equo.

sed à Dousâ filio nostro emendatus, *ærato*. Nec soli illi, sed & Sarmatæ in hac armaturâ. Tacitus: *Cataphracta Principibus ac nobilissimo cuique tegmen, ferreis laminis aut præduro corio consertum:* Valerius Flaccus: *Clibanus Sarmatarum.* I. Hist.

Sarmaticæ coiere manus, fremitúsque virorum Lib. VI.
Semiferi. riget his molli lorica catenâ,
Id quoque tegmen equis.

Et desculpti hi tales in columnâ Traiani, cum contis, atque etiam sagittis. Nec verò ferro solùm nectebant has loricas, sed & cornu. Ammianus: *Sarmatis & Quadis hastæ sunt longiores, & loricæ ex cornibus rasis & læuigatis, plumarum specie, linteis indumentis innexæ.* Ideò iure in Taciti loco suprà ambigam, (non enim asseram. absit.) an non reponendum *præduro cornu*. quoniam & Pausanias, vt proprium, Sarmatis hoc adtribuit, atque adeò *Loricæ corneæ.* Lib. XVII. *Suspiciuncula in Tacito.*

 negat

Lib. I. negat ferrum iis esse. Τὰς οὖν θώρακας, inquit, ποιοῦσι τὸν τρόπον τοῦτον. ἵππους πολλὰς ἕκαστος τρέφει. ταύταις οὐκ ἐς πόλεμον χρῶνται μόνον, ἀλλὰ καὶ θεοῖς θύουσιν ἐπιχωρίοις. συλλεξάμενοι δὲ τὰς ὁπλὰς, ἐκκαθάραντές τε καὶ διελόντες, ποιοῦσιν ἀπ' αὐτῶν δρακόντων φολίσιν ἐμφερῆ. ὅστις δὲ οὐκ εἶδέ πω δράκοντα, πίτυός γε εἶδε καρπὸν χλωρὸν ἔτι. ταῖς οὖν ἐπὶ τῷ καρπῷ τῆς πίτυος φαινομέναις ἐντομαῖς εἰκάζων τὸ ἔργον τὸ ἐκ τῆς ὁπλῆς, οὐκ ἂν ἁμαρτάνοι. ταῦτα διατρήσαντες, καὶ νεύροις ἵππων καὶ βοῶν συρράψαντες, χρῶνται θώραξιν, οὔτε εὐπρεπείᾳ τῶν ἑλληνικῶν ἀποδέουσιν, οὔτε ἀσθενεστέροις. καὶ γὰρ συστάδην τυπτόμενοι καὶ βληθέντες ἀνέχονται: *Thoraces verò ita faciunt. Multos equos quisque nutrit. iis non ad bellum modò vtuntur, sed & diis patriis suis immolant. colligentes verò vngulas, eas purgantes & dissecantes conficiunt ex iis quiddam draconum squamis simile. aut siquis draconem non viderit, vidit autem nucis pineæ fructum viridem, iis è nuce segmentis aut torulis si opus assimilarit, haud errarit. Has igitur squamulas perforantes, & neruis equinis aut bubulis consuentes, loricas ad vsum habent, neque decore Græcanicis inferiores, neque infirmiores. Nam & cominus percussæ, & iactu petitæ, resistunt & sustinent.* Graphicè ibi loricas istas descriptas habes: ad quarum exemplum Domitiani Principis illa fuit, Martiali laudata:

Lib. VII.

> *Quam vel ad Ætolæ securum cuspidis ictum*
> *Texuit innumeri lubricus vnguis apri.*

Martialis explicatus. Nec enim hîc optimo nostro Turnebo assentior, *squamas æneas* explicanti, *quæ aprinarum vngularum speciem referrent.* Imò ex ipsis vngulis. & imitari hoc ideò Domitianus ambitiosè voluit, quia expeditionem in Sarmatas ipse suscepisset (in Tranquillo leges) & laureum de iis

de iis Ioui consecrasset. Sed satis de loricis hamatis. ad quas referendi Statiani versus isti:

—— latus omne sub armis Lib. IIII.
Ferrea suta tegunt.

Iterùm: *—— magnorúmque ærea suta* Lib. III.
Thoracum. Et tertiùm:

—— ter insuto seruant ingentia ferro Lib. VII.
Pectora. nam tergo numquam metus.

Vbi *suta* hæc appellat, siue catenas iunctas, siue laminas nexas, vtrum voles. Ait & in extremis versibus *ter insutum ferrum*: vt ostendat *trilicem* loricam eam fuisse. id est, catenas aut laminas sic geminatas. Sic in Virgilio: *Trilices lorica.*

Loricam consertam hamis auróque trilicem.

In Valerio: *Per clypei cedentis opus, partémque trilicem.* Lib. II.

In Silio: *—— textam nodis auróque trilicem* Lib. II.
Loricam.

Etsi hæc postrema ad lineam loricam fas sit & tranferri. At de squamis etiam geminis Virgilius:

Nec duplici squamâ lorica fidelis & auro Lib. IX.
Sustinuit.

Atque hic talis textus an non *Crates* in Statio?

Omnibus ærat æ propugnant pectora crates. Lib. IIII.

Item Silio: *—— clypeo stetit æris in orâ* Lib. V.
Cuspis, & oppositas vetita est transmittere crates.

An clypeorum * crates intellegunt, quibus coria inducta, & vmbo ex ære aut ferro? An potius, vt dixi, has loricas, in quibus anulorum ordines & textus velut crates referunt? An denique aliud genus, quod Statij & Silij æuo crebrum? cùm segmenta ferrea, tamquam fasciæ aliæ aliis superpositæ, corpus ambiunt. Nusquam lêgi, fateor: sed in columnâ Traiani assiduum & pænè vni- *Suprà de iis, Dial. II.* *Lorica segmentata.*

cum in Romano milite hoc genus. Sunt & linei thoraces: ſed quid ad Polybium? omitto. AVD. Imò, te quæſo, exſequere. ſi non ad Polybium, nónne ad hiſtoriam? LIPS. Et Græcam quidem ac Romanam. In vtraque enim crebra mentio, ac varij populi vſi. Ipſi Græci primùm, & quidem vetuſtiſſimi, etiam apud Homerum: cui Aiax dicitur λινοθώρηξ, *lineo thorace indutus*, itemque Adraſtus. Quos locos Plinius adſpicit cùm ſcribit: *Honos lino etiam Troiano bello. cur enim non & prœliis interſit, vt naufragiis? Thoracibus lineis, paucos tamen, pugnaſſe teſtis eſt Homerus.* In Alcæo etiam poëtâ apud Athenæum θώρηκες νεόλινοι recenſentur, *thoraces è nouo lino.* Imò communiter Græci induerunt poſt Iphicratem ducem. de quo ita Æmilius Probus, an Cornelius Nepos? ſed quicumque is auctor: *Genus loricarum mutauit, & pro ferreis atque æneis lineas dedit.* Geſtarunt & Macedones. quorum arma olim erant, Dione auctore, θώραξ λινοῦς τρίμιτος, ἀσπὶς χαλκῆ: *thorax lineus trilix, clypeus æreus.* Sed & Alexander ipſe apud Plutarchum induit θώρακα λινοῦν διπλοῦν: *thoracem linteum bilicem.* Iam etiam Thracibus Xenophon adſcribit χιτωνίσκους ὑπὲρ γονάτων, πάχος ὡς λίνου στρωματοδέσμου: *tuniculas ſuper genua, craſſitie vt linum quo ſtragula vinciuntur.* Cuiuſmodi Hiſpanorum credo fuiſſe, quos pugnâ Cannenſi Polybius deſtituit ἐν λινοῖς περιπορφύροις χιτωνίσκοις: *in lineis purpurâ prætextis tunicis.* Quod ipſum ex eo Liuius. Nam tunicæ illæ profectò vicem thoracum fuerunt. atque ita de iiſdem Hiſpanis Strabo: Λινοθώρακες οἱ πλείους, σπάνιοι δὲ ἁλυσιδωτοῖς χρῶνται: *In lineo thorace plerique, pauci hamatis vtuntur.* Quinetiam Chalybes apud Xenophontem (atquin ferri ibi copia) in hoc thorace. Εἶχον, inquit,

Marginal notes: Linea lorica. — Iliad. β. — Lib. XIX. cap. I. — Græcis crebra. — In Iphicr. — Macedonibus vſurpata. — In Caracallâ. — In Alex. — Et Thracibus: Lib. V. Anabaſ. — Hiſpaniſque. — Lib. III. — Lib. III. — IIII. Anabaſ.

inquit, θώρακας λινοῦς μεχρὶ τοῦ ἤτρου: *Habebant loricas lineas ad imum ventrem vsque.* In Italiâ quoque vsurparunt. & Liuius Augustum legisse asserit *in thorace linteo scriptum*, de Cossi opimis spoliis. Qui vetus fuerit oportet, & ab illo æuo. Silius etiam populariter Faliscos ita armat: *Indutósque simul gentilia lina Faliscos.* Et Italia. Lib. IIII. Lib. IIII.

Meminit & alibi:

—— læuum quà tegmine thorax Lib. IX.
Multiplicis lini claudit latus.

Sed & Suetonius de Imp. Galbâ: *Thoracem induit linteum.* In vsu ergo plurifariàm: etsi Pausanias tamen deprimit, & venantibus magis, quàm pugnantibus commendat. Οἱ θώρακες, inquit, οἱ λινοῖ μαχομένοις μὲν οὐχ ὁμοίως εἰσὶ χρήσιμοι. διϊᾶσι γὰρ καὶ βιαζόμενοι τὸν σίδηρον· θηρεύοντας δὲ ὠφελοῦσιν. ἐναποκλῶνται γὰρ σφίσι καὶ λεόντων ὀδόντες καὶ παρδάλεων: *Loricæ linteæ pugnantibus non æquè vtiles. Transmittunt enim vel coactæ & fractæ ferrum: venantibus autem prosunt. Franguntur enim aut retunduntur in iis leonum dentes & pantherarum.* Ita Pausanias iudicat haud vanè de priscâ quidem conficiendi ratione, quæ erat vt è filis pluribus funiculos struerent, eosque deinde necterent & inter se aptarent. A multitudine filorum, an funiculorum? bilices, trilices, dixêre. Plinius auctor Amasim Aegypti regem thoracem habuisse, *cuius singula fila trecentis sexagintaquinque filis constabant.* Idem de eodem Herodotus, nisi quod *trecenta sexaginta* modò scribit. Diuersum paullò genus videtur, de quo in Nicetâ Choniate lego; Is in Isaacij rebus Cõradum quemdam Montisferratensem mirificè laudat, & robur eius extollit. addit deinde: Αὐτὸς μέντοι ἄνευ θυρεοῦ τηνικαῦτα διηγωνίζετο, ἐκ δὲ λίνου πεποιημένον ὕφασμα, οἴνῳ αὐστηρῷ ἱκανῶς ἡλισμένῳ διάβροχον,

Cap. XIX. Pausaniæ de his iudicium. Lib. I. Lib. XIX. cap. I. In Thal. Noua cõficiẽdi ratio.

διάβρεχον, πολλάκις περιπτυχθὲν, δίκην θώρακος ἐνεδύετο. ἐς τοσοῦτον δὲ ἦν ἀντιτυπὲς ἁλσὶ καὶ οἴνῳ συμπιληθὲν, ὡς καὶ βέλους εἶναι παντὸς στεγανώτερον: *Ipse tunc quidem sine scuto pugnabat, sed ex lino factum textum quoddam, vino austero affatim salito madidatum, sæpius replicatum, loco thoracis induerat. Adeò autem ictibus resistebat vino & sale coactum & perfusum, vt omni telo esset robustius.* Mirus ille thorax & conficiendi ratio: cur periit? requiri deberet, & fortasse posset ex iis quæ Nicetas scribit. Dixit autem πολλάκις περιπτυχθὲν, *sæpius replicatum fuisse*: & paullo pòst, συμπιληθὲν οἴνῳ καὶ ἁλσὶ, quasi *fulloniâ arte confectum* indicans, vt coactilia solent. Et verò è lanâ etiam eiusmodi coactiles thoraces reperio. vt in Suidâ, è scriptore veteri: Φοροῦσι δὲ ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς θώρακας πιλητοὺς, ὧν τὰ κύτη ὑπάρχουσι στερρὰ διὰ τὴν χρηστότητα τῶν πιλημάτων: *Ferunt in capitibus thoraces coactiles, quorum sinuatio firma & stabilis manet ob bonitatem coactilium.* Significat à calonibus aut ipsis militibus per viam gestatos, vt onera alia, in capite, sic tamen duros vt nihil inflecterentur, & seruarent cauitatem suam & habitum corpori aptum. Video & Cæsaris æuo in vsu fuisse, etsi fortasse non tam probos. Scribit de suis in metu hostilium sagittarum: *Omnes ferè milites aut ex subcoactis, aut ex centonibus tunicas aut tegmenta fecerant, quibus tela vitarent.* Subcoacta dicit, quæ Vlpianus *Coactilia*, Plinius *lanas coactas*: & sunt nostra hodie *Feltra.* Plinij verba: *Lanæ per se coactæ vestem faciunt, & si addatur acetum, etiam ferro resistunt.* Aceto ipse vim tribuit, quam Nicetas vino austero, nisi si & acetum ipse intellexit. Lanei igitur etiam Thoraces: & an non tale aliquid *Spongia* Samnitum in Liuio? *Spongia*, inquit, *pectori tegumentum.* Ego opinor, & *Spon-*

Lorica lanea.

III. Ciuil.

Subcoacta in Cæsare.

Lib. VIII. cap. XLVIII.

Spongia in Liuio.

& *Spongias* item *retiariorum* Tertulliano. Labente æuo video tunicas integras ex his coactis factas, quas vulgò milites gestabant, & *Thoracomachos* dicebant. Exstat *descriptio plena in libello qui Notitiæ imperij subiun- *Etiam Figura. gitur, & ne quærere habeas, cape verba. *Inter omnia quæ aduersum bellum prouida posteritatis cogitauit antiquitas,* Thoracomachus. *Thoracomachum quoque ad leuamen corporis armorum ponderi & asperitati subiecit. Hoc enim vestimenti genus, quod de coactili ad mensuram & tutelam humani corporis conficitur, de mollibus lanis timoris solicitudo sollertiâ magistrâ composuit. vt hoc inducto primùm lorica vel clibanus aut his similia fragilitatem corporis ponderis asperitate non læderent: membra quoque vestientis inter armorum hiemísque discrimen tali solatio adiuta labori sufficerent. Sanè ne idem Thoracomachus pluuiis verberatus, ingrauescente pondere adficiat vestientem, de Lybicis benè confectis pellibus ad instar eiusdem Thoracomachi faciem conuenit superinducere.* Plenè dicit omnia. Caussam inuenti, quæ leuitas & mollities; Materiem, quę lana coactilis; Vsum, qui ad muniendum & vestiendum. Dico ad vestien- *Pro veste fuit.* dum, & forma quoque talis fuit, demissa infra genua. Figura ostendit. & de istis Agathiam censeo loqui cùm in Narsetis acie instruendâ contra Francos, collocantur ἐπὶ τοῦ μετώπου οἱ πρωτοστάται θώρακας ποδήρεις ἐνημμένοι: Lib. II. *in fronte Principes, loricas ad pedes vsque demissas induti.* Agathias explicatus. In alias profectò hoc non conuenit. Itaque Penulæ speciem & vsum contra frigus habuit, & sic etiam dixerunt. Glossæ veteres: *Thoracomachus, penula militaris.* Id genus, penula dicta. Suidam hinc explicabis: Μανδυάς, εἶδος ἱματίου ὅπερ καλεῖται λωρίκιον: *Penula, genus vestis quod lorica dicitur.* Hæc, hæc lorica: & in ipsâ descriptione vestimentum

Tegmen Thoracomachi. appellatur. Addit in fine tectam contra pluuias fuisse, & ne lana paullatim eas combiberet. Idem Isidorus voluit: *De ciliciis autem & poliuntur & teguntur loricæ.* Suidas Zabarîum hoc tegmen dicit: Ζαβαρεῖον, ἐν ᾧ αἱ ζάβαι ἀπόκειν͂ται. ζάβα γὰρ λωρίκιον: *Zabarîum, in quo Zabæ reponuntur. nam Zaba, lorica est.* Ita illa ætas nominabat, & reperis in Leonis libello militari *Zabas cenductis tegi*: id est centunculis. In Iustiniani Nouellâ quapiam, τὰς λεγομένας ζάβας ἤτοι λωρίκια, *eas quæ Zabæ siue loricæ dicuntur.* Hem quò abeo? ad quàm diuersum à tuo Polybi æuum? cùm omnia lapsa, & militiæ Romanæ vix vmbra. Iuuat tamen & illa nosse ob scriptores infimos, quibus in occasione non inuidemus lucem. Absolui. AVD. Curiosè aliquid quæro. LIPS. Nego. AVD. Quid ita? LIPS. Hoc ipsum, quia curiosè. Non amo hoc genus, atque vtinam ad fructum & vsum magis referamus nostra! AVD. Imò tale erit. Rogo in veteribus illis loricis ecquæ grauitas? Nam scriptor ille de Thoracomacho hoc nomine maximè commendat illam nouitiam, quòd pondus præ eâ haberent veteres. LIPS. Quippe vt omnia metalla. Redeo tamen in memoriam loci in Plutarcho, qui non præit ad maximum pondus. Scribit in Demetrio: Θώρακες αὐτῷ δύο ἐκομίσθησαν ἐκ Κύπρου σιδηροῖ, ὁλκῆς ἑκάτερος τεσσαράκοντα. δυσπάθειαν δὲ αὐτῶν καὶ ῥώμην ἐπιδεικνύμενος ὁ τεχνίτης Ζωΐλος, ἐκέλευσεν ἐξ καὶ εἴκοσι βημάτων ἀφεῖναι καταπελτικὸν βέλος. οὗ προσπεσόντος, ἀρραγὴς διέμεινεν ὁ σίδηρος, ἀμυχὴν δὲ μόλις εἶχεν ἀμβλεῖαν, οἷαν ἀπὸ γραφείου: *Loricæ illi allatæ fuerunt ex Cypro ferreæ, librarum vtraque* (an *vtralibet*?) *quadraginta. Earum impatientiam & robur cùm ostendere artifex Zoilus vellet, iussit immittere à sex & viginti passibus telum catapultarium. quod* cùm

Zabæ.

Nou. LXXXV. cap. IIII.

Pondus loricarum.

cùm violenter incidisset, ferrum sine fracturâ mansit, stricturam verò vix leuem & cæcam habuit quasi à scriptorio stilo. Non negabis & pondus hoc exiguum fuisse, & robur eximium, quod tamen & nostri hodie æmulantur. Sequitur in Polybio:

„ *Par ratio ac similis armorum in Principibus est.*] Tria igitur hæc genera pariter armata, & discrimen modò aliquod à censu, vti dictum. Vnum excipit, quòd

„ *Pro pilis Triarij ferunt hastas.*] Pila enim isti non habent, caussâ apertâ: quoniam in extremo depositi, longiùs ab hoste erant quàm vt pila eorum pertingerent, aut vim perferrent missa. Altera etiam caussa, quòd fortasse contra equitum irruptionem & totam ordinum confusionem muniuerũt istos hastis: quibus acies, vt Liuius loquitur, *velut vallo septa inhorrebat.* Istas igitur hastas ad statariam & manuariam pugnam habebant, & vt idem Liuius, *ad ora fodienda.* Ipsi Polybio narratur, pugnâ cum Gallis, *Tribunos militum iussisse hastas Triariorum tradi primis manipulis, atque ita iis pugnari in ora Gallorum.* Ne tamen erres, hastæ istæ non nimis longæ, nec vt Macedonum sarissæ. Quî potuissent? scutum maius sinistrâ Triarij gerebant, nec videntur nisi vnâ manu commodè tractasse istas hastas.

Triarij sine Pilis.

Lib. VIII.

Hastæ eorum.

Ibid.

Lib. II.

CATAPHRACTAE.
LORICAE
SEGMENTATAE.

DIALOG. VII.

De Ocreis obiter. tum ex professo & plenè de Equitum armis.

DE Armis, quod ad Pedites, plenè abſolui. AVD. Interrumpo, & nego. Nam vbi Ocreæ? verbo tetigerat Polybius: exſpectabam vberiorem à te explicationem. LIPS. Profectò iure me reuocas: nam exciderat: ſed breuiter cape. *Ocream* ſingulari numero tribuit & nominat Polybius: an ergo vnam tantùm? Haud de nihilo hæc dubitatio eſt. & in Vegetio palàm ſcriptum: *Pedites ſcutati etiam ferreas ocreas in dextris cruribus cogebantur accipere.* Dat vnis modò cruribus, & ſignanter *dextris*. Cur iſtis? cauſſam inibi ex eodem elicias, quòd in pugnâ cominus, *dextros pedes in ante milites habere debeant: at cùm miſſilibus certatur, ſiniſtros.* Itaque iam olim legas quoſdam populos contrà, ſiniſtrum modò crus texiſſe, qui ſcilicet iaculis pugnabant. vt Liuius de Sãnitibus: *Siniſtrum crus ocreâ tectum.* Silius de Sabinis:

Vna ocrea an duæ militi?

Lib. I. cap. XX.

In dextro crure.

Aliis in ſiniſtro.

Lib. IX.

Lib. VIII.

> *Cunctis haſta decus, clypeúſque refertur in orbem,*
> *Vertice & inplumes, & læui tegmine cruris*
> *Ibant.*

Deſcribit eos leues, cum haſtâ, cum parmâ, ſine criſtis, & quales Velites Romani erant. Igitur & ſiniſtrum modò crus armat ab hac, an ab aliâ cauſsâ, aut more? Hæc ita ex Vegetio: tamen de priſcis, magis eſt vt crus vtrumque fuerint tecti. Monumenta lapidea clamant & ſic ingerunt: Liuius etiam & Dionyſius in cenſu Seruiano, qui *Scutum & Haſtam* ſingulariè, at *Ocreas* plurium numero eloquuntur. Niſi quis de monumentis dixerit,

Ocreas quidem conſpici, ſed non inferri ferreas eas vtraſque fuiſſe. Vt voles iudica. ego ad Equites tranſeo, an deſino, & ſatias te habet eiuſmodi ſermonum? AVD. Scin quomodo? Vt arena cùm multum bibit tamen aret, ſic ego ſitiens aſſiduè tuorum ſermonum. Perge & infunde. LIPS. Quin tu perge, & hæc lege:

POLYB. Ὁ δὲ καθοπλισμὸς τῶν ἱππέων νῦν μέν ἐστι παραπλήσιος τῷ τῶν ἑλλήνων. τὸ δὲ παλαιὸν πρῶτον μὲν θώρακας οὐκ εἶχον, ἀλλ᾽ ἐν περιζώμασιν ἐκινδύνευον. ἐξ οὗ πρὸς μὲν τὸ καταβαίνειν, καὶ ταχέως ἀναπηδᾶν ἐπὶ τοὺς ἵππους, ἑτοίμως διέκειντο καὶ πρακτικῶς, πρὸς δὲ τὰς συμπλοκὰς ἐπισφαλῶς εἶχον, διὰ τὸ γυμνοὶ κινδυνεύειν. τὰ δὲ δόρατα κατὰ δύο τρόπους, ἄπρακτα ἦν αὐτοῖς. καθὰ μὲν γὰρ λεπτὰ καὶ κλαδαρὰ ποιοῦντες, οὔτε τοῦ προτεθέντος ἠδύναντο σκοποῦ στοχάζεσθαι, πρὶν ἢ γε τὴν ἐπιδορατίδα πρός τι προσερεῖσαι, κραδαινόμενα δι᾽ αὐτῆς τῆς τῶν ἵππων κινήσεως, τὰ πλεῖστα συνετρίβετο. πρὸς δὲ τούτοις οὐδὲ σαυρωτῆρας κατασκευάζοντες, μιᾷ τῇ πρώτῃ διὰ τῆς ἐπιδορατίδος ἐχρῶντο πληγῇ. μετὰ δὲ ταῦτα κλασθέντων, λοιπὸν ἦν ἄπρακτα αὐτοῖς καὶ μάταια. τόν γε μὴν θυρεὸν εἶχον

Armatura equitum nunc quidem cõſimilis eſt illi Græcorum. At antiquitus loricas non habebant, ſed in veſte ſuccincti pugnabant. Ex quo quidem ad deſcenſum aſcenſumq́ facilem in equos magis expediti erant, ſed ad congreſſus minus tuti & ſecuri, cùm inermes pugnarent. Haſtæ etiam dupliciter inutiles iis erant. quòd & graciles faciebant ac tremulas, eóque nec collineare rectè poterant & ſcopum tangere; & priuſquam cuſpidem in aliquo defigerent, concuſſæ ipſo motu equorum pleræq́ frangebantur. Addo quòd ſine imâ cuſpide factæ, ſolam plagam ictúmque primore parte dabant: eâque defractâ reliquum inutile & inefficax iis erat. At verò ſcutum habebant

ἐκ βοείου δέρματος, τοῖς ὀμφαλωτοῖς ποπάνοις παραπλήσιον, τοῖς ἐπὶ τὰς θυσίας ἐπιτιθεμένοις. οἷς οὔτε πρὸς τὰς ἐπιβολὰς ἦν χρῆσθαι, διὰ τὸ μὴ στάσιν ἔχειν, ὑπό τε τῶν ὄμβρων ἀποδερματούμενοι καὶ μυδῶντες, δύσχρηστοι καὶ πρότερον ἦσαν, καὶ νῦν ἔτι γίνονται παντελῶς. διόπερ ἀδοκίμου τῆς χρείας οὔσης, ταχέως μετέλαβον τὴν ἑλληνικὴν κατασκευὴν τῶν ὅπλων. ἐν ᾗ τῶν μὲν δοράτων τὴν πρώτην εὐθέως τῆς ἐπιδορατίδος πληγὴν εὔστοχον ἅμα καὶ πρακτικὴν γίνεσθαι συμβαίνει, διὰ τὴν κατασκευὴν, ἀτρεμοῦς καὶ στασίμου τοῦ δόρατος ὑπάρχοντος· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ἐκ μεταλήψεως τοῦ σαυρωτῆρος χρείαν, μόνιμον καὶ βίαιον. ὁ δ' αὐτὸς ὁ λόγος καὶ περὶ τῶν θυρεῶν. καὶ γὰρ πρὸς τὰς ἐπιβολάς, καὶ πρὸς τὰς ἐπιθέσεις, ἑστηκυῖαν καὶ τεταγμένην ἔχουσι τὴν χρείαν, ἃ συνιδόντες ἐμιμήσαντο ταχέως. ἀγαθοὶ γὰρ, εἰ καί τινες ἕτεροι, μεταλαβεῖν ἔθη, καὶ ζηλῶσαι τὸ βέλτιον ῥωμαῖοι.

bebant ex bouillo corio, vmbilicatis placentis ſimillimum, quas in ſacrificiis ſolent apponere. quibus neque in pugnâ commodè erat vti, quia firmitatem non haberent; & ab imbre corio ſoluto aut vitiato, inutilia & olim & nunc fiant prorſus. Iccircò improba eorum vſio cùm eſſet, ſtatim aſſumpſêre Græcanicam paraturam armorum, in quâ haſtarum quidem primæ cuſpidis plagam directam & validam eſſe contingit, quoniam ſtabile & immobile haſtile eſt; itémque ex tranſſumptione, imæ cuſpidis vſum firmum ac violentum. Eadem ratio in ſcutis. Nam & in aggreſſione & oppoſitione ſtabilia & firmiter tenſa manent. quod cùm vidiſſent, imitati ſunt ſtatim. Boni enim promptique ſunt Romani, ſiqua gens alia, aſſumere mores & æmulari ſiquid alibi bonum.

Habes hîc duplicem armaturam equitum, & quæ olim fuerat, & quæ tunc erat. De eâ quæ olim, ait:

» *Lori-*

„ *Loricas non habebant, sed in veste succincti pugnabant.*] Ego sic verto & exaudio, quod in Græco est ἐν περιζώμασι. At Lascaris fecit *in subligaculis pugnasse*. Neque nego id quoque περίζωμα Græcis esse: sed quis credet nudos eos & campestri solo tectos pugnasse? Indecorum & inutile fuerit, tum etiam sine exemplis. Mea mens est, veste saltem fuisse tectos, & quò magis expediti essent, super eam cinctos. Iuuat Festus: *Endo procinctu, in procinctu. nam apud antiquos togis incincti pugnasse dicuntur.* Item Plutarchus de testamentis in procinctu: μέλλοντες τοὺς θυρεοὺς ἀναλαμβάνειν καὶ περιζώννυσθαι τὴν τήβεννον: *Iam scuta capturis & togam accincturis*. Propriè autem ad equites, quod Dionysius in Transuectione scribit: *eos in togis quas Trabeas dicunt transuectos, tanquam è pugnâ venirent*. E quo colligas pugnasse eo habitu, & super trabeas fuisse cinctos. quod nec Virgilius abnuat:

Spreta vulgata versio.

Equites veste cincti.

Lib. VI.

Fortasse trabeati.

——*paruáque sedebat Succinctus trabeâ.*

Aliquid etiam huc Scholiastes vetus Horatij conferat, in illud ——*cinctutis non exaudita Cethegis.* *Cinctutis*, inquit, *antiquè militaribus viris, & ad militiam paratis.*

„ *Ad descensum ascensúmque facilem in equos.*] Quod vtrumque meritò spectabant, cùm auxilio nullo aut fulcro vterentur ad alleuandum. Lego interdum hastâ innixos fuisse. vt in Liuio, de Cornelio Cosso: *Quem cùm equo ictum deiecisset, confestim & ipse hastâ innixus se in pedes excipit*. Videntur & equos quidam insueuisse ad flectenda crura, & sese demittendum. vt Silius de equo miræ fidei & ingenij:

Veteres quomodo in equum.

Lib. IIII.

Lib. X.

Inde inclinatus collum, submissus & armos,
De more inflexis præbebat scandere terga
Cruribus.

Nempe

Nempe herum suum grauiter læsum in pugnâ Cannensi suscipere voluit in dorsum, vt solet. Aliis dignioribus aut mollioribus (nec enim vulgò) fuit qui manu tolleret, & adiutaret. *Stratores* ij Latinis dicti, quia & sternerent equum, & in eum subleuarent. Strator. Spartianus: *Cùm illum in equum strator eius leuaret*. In Caracal. Ammianus de Iuliano: *Lapso milite, qui se insessurum equo dextrâ manu erexit*. Lib. XXII. Idem de Valentiniano: *Cùm eum elatus non susciperet equus, anteriores pedes præter morem erigens in sublime, dextram stratoris militis iussit abscindi*. Lib. XXX. Sunt isti Græcis ἀναβολεῖς, ab attollendo. Anaboleus pro Stratore. Plutarchus: Ἅμα δὲ ἵππος τῷ Κράσσῳ παρέστη χρυσοχάλινος, καὶ οἱ ἀναβολεῖς αὐτὸν ἀράμενοι παρεβίβασαν, καὶ παρείποντο πληγῇ τὸν ἵππον ἐπιταχύνοντες: In Crasso. *Simul Crasso admotus est equus auratis frenis, & Stratores eum sustollentes imposuerunt, & secuti sunt equum verberibus incitantes*. Hoc sensu in Suidâ scriptor aliquis: Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν ἀναβολέα προσκαλεσάμενος καὶ ταχέως ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον, ᾔτησε πιεῖν: *Rex stratorem vocans, & statim equum conscendens, petiit bibere*. Ac rectè ibi Suidas interpretatur Ἀναβολέα, τὸν ἐπὶ τὸν ἵππον ἀνάγοντα: *eum qui in equum tollit*. Sed quod idem addit: Ἀναβολεὺς, καὶ ἡ παρὰ ῥωμαίοις λεγομένη σκάλα: *Anaboleus, etiam ea quæ Romanis Scala dicitur*: Etiam pro scansili instrumento fortasse. quasi velit esse scansorium aliquod instrumentum: id verò mihi dubium est, nec exemplum quod affert euincit. Nam subiicit in fidem: Ὁ δὲ μασσίας γηράσας ἵππου χωρὶς ἀναβολέως ἐπέβαινεν: *Maßias cùm senuisset, in equum sine scansorio instrumento conscendit*. Non, inquam, euincit. Et moneo ex Appiani Lybico esse sumptum, atque ex eo corrigendum: ὁ δὲ μασανίσας. De Masanißâ enim rege hoc narrat, eum inter cetera senectæ ætatis commoda, hoc quoque habuisse, vt agilitas non

deſereret, & vltrò ac ſine ſtratoris operâ (cur non ſic interpretêre?) iret in equum. Tamen pro Suidæ ſententiâ etiam Euſtathius, vber ſed vtilis Scholiaſtes, in Homerum: Ἀναβολεὺς οὐ μόνον τὸ σιδήρεον ᾧ τοὺς πόδας ἐντιθέντες ἔφιπποι γίνονταί τινες, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος ὃς εἰς τοῦτο ἔργον καθυπουργεῖ: *Anaboleus non ſolùm ferrum illud minutum dicitur, cui pedes imponunt quidam vt inſcendant commodiùs; ſed etiam vir ipſe qui ad tale opus adiutat.* Ex quibus doctiſſimus Budæus efficit veteribus notos etiam fuiſſe ſubiices illos pedaneos ex ephippio vtrimque dependentes, quibus hodie vtimur ad ſcandendum & innitendum. Quod tamen verba Euſtathij mihi clarè non dicunt: ſed potuit inſtrumentum deſignare non penſile, ſed portatile, quod apponerent iuxta equum, & eo velut gradu attollerentur. Fit hodie interdum in curribus, & eſſent verè ex Suidæ interpretatione *Scalæ*. Poſſet Plutarchus huc trahi, dum notat *Gracchum vias reparaſſe, & lapides haud longè diſtantes in marginibus defixiſſe*, ὡς εἴη ῥαδίως τοῖς ἵππους ἔχουσιν ἐπιβαίνειν ἐπ' αὐτῶν, ἀναβολέως μὴ δεομένοις: *vt eſſet facile iis qui equos haberent eos inſcendere, inſtrumento ſcanſili non egentes.* Etſi nihil video cur non hîc quoque vertere fas ſit *Stratorem.* Sed quidquid huius ſit, illud tamen tene, Euſtathium dicere *quoſdam* vſurpaſſe, non ergo vulgò omnes: & eius æuo ſi pedanei illi ſubiices fuerunt, non certè priſco magis, quod ſtatuæ & imagines omnes euincunt. Nuſquam enim in iis forma aut veſtigium, & pedes ſemper penduli, ſine alio fulcro. Atque adeò res noua, vt nec ſit ei Latinum nomen: niſi quod patrum ætate Franc. Philelphus ne res cottidiana careret vocabulo, *Stapedam* appellauit, quòd pes in eo ſtaret. Budæus melius puriuſque putauit circumſcribi,

Odyſſ. α. verſ. 155.

Pedanei ſubiices an veteribus.

In Gracchis.

cumſcribi,& *Subijcem pedaneum* dici. AVD. Vt video non omnia laudabilium veteres inuenêre, quædam relicta & nobis. Nam certè hoc ferrum vtile. & firmiori ſeſſioni eſt, vtile & ſcanſioni. quæ meo animo difficilis fuit, vtique armatis. LIPS. Nobis ita ſit, nempe inexercitatis. At illi continuo vſu diſcebant, idque inter militiæ rudimenta. Quid tamen tantopere mirandum? nónne & ruſticuli noſtri cottidie vſurpant, & nullo niſu ſubiiciunt ſe in equos? Ita veteres, atque id ſaltu quodam factum Virgilius tangit: *Inſiliebant equis priſci.*

—— corpora ſaltu
Subijciunt in equos.

Sed de Romanis propriè, Vegetium audi. *Non tantùm à tironibus, ſed etiam à ſtipendioſis militibus ſalitio equorum diſtrictè ſemper eſt exacta. Quem vſum vſque ad hanc ætatem, licet iam cum diſsimulatione, perueniſſe manifeſtum eſt. Equi lignei hieme ſub tecto, æſtate ponebantur in campo. ſuper hos iuniores primò inermes, dum conſuetudine proficerent, demum armati cogebantur aſcendere. Tantáque cura erat, vt non ſolùm à dextris, ſed etiam à ſiniſtris & inſilire & deſilire condiſcerent, euaginatos etiam gladios vel contos tenentes. Hoc enim aßiduâ meditatione faciebant, ſcilicet vt in tumultu prælij ſine morâ aſcenderent, qui tam ſtudioſè exercebantur in pace.* Vides ſalitionem hanc inter aſſidua exercitia vel ad Vegetij tempora, cùm bona pleraque iam perierant, retentam: haud æquè neceſſariam, ſi vel tunc equeſtria iſta fulcra. AVD. At in Vegetij verbis non diſſimulo mirari me de *gladio euaginato* quod ait, & ſic quoque inſiluiſſe. LIPS. Nihil eſt. Vſus hæc & plura potuit: & nónne de Pompeio Plutarchus tradidit, *iam ſenem exercuiſſe ſe inter milites, & in* *Pompeij dexteritas.*

Lib. I. cap. XVIII.

In Pōpeio. *equo visum*, siue (vt verba eius sunt) ἱππότην, ἑλκόμενόν τε τὸ ξίφος ἀπραγμόνως θέοντι τῷ ἵππῳ καὶ καταλείοντα εὐχερῶς: *trahentem atque educentem gladium sine difficultate, equo incitato & currente, iterúmque facillimè reposuisse?* Quod factitatum, & quædam talia, Viennæ memini à Turcici generis equite, spectante D. Maximiliano Imperatorum optimo, & magnâ nobilium ac popularium turbâ. Quid ille idem Plutarchus de Iulio Cæsare? Τὸ μὲν ἱππεύειν ἐκ παιδὸς ἦν αὐτῷ ῥάδιον. ἔθιστο γὰρ εἰς τοὐπίσω τὰς χεῖρας ἀπάγων, καὶ τῷ νώτῳ περιπλέκων, ἀνακράτος ἐλαύνειν τὸν ἵππον: *Equitare à puero illi facile erat. Assueuerat enim manus retrò inuertens & dorso suo implicans totis viribus equum admittere & concitare.* Ecce. hæc & talia, facilia reddebant iis quæ nobis sunt ardua, & discendo exercendoque verè militaris Ars fiebat. Sed alterum etiam moneo, cur facilior hæc salitio. nempe quòd Sellas istas equestres altiusculas, & è ferro lignoque compaginatas, non habebant. Quid ergo earum vicem? stragula quædam è panno, corio, pelle, quibus equos insternebant, eoque & *Strata* dicebant: ferè vt hodie nostri agasones. Seneca: *Stultus est, qui equum empturus, non ipsum inspicit, sed stratum eius & frenos.* Iterùm: *Equum empturus, solui iubes stratum.* Græci στρώματα pariter dixêre, itemque Ἐφίππια: quâ voce vulgò & Latini vsi. Varro: *Mihi puero modica vna fuit tunica & toga, sine fasceis calceamentum, equus sine ephippio.* Et ostendit quosdam duriùs aut fortiùs habitos, ephippiis etiam caruisse. Quod tamen non ita perpetuum fuisse arbitror, vt Neronis denique æuo Equites in transuehendo ea vsurparint: quod ex Dionis compendio suprà monui, & aliorsum traxi. Profectò iamdiu in promiscuo vsu ephippia, & omnis lectio docet.

[Margin notes: In Cæs. — Iulij Cæsaris equitandi peritia. — Veteribus non Sellæ in equis. — (handwritten) [illegible] Romani. — Epistol. LXXX. — Quidam & sine stratis.]

cet. Quin Cæsar cùm Germanos ostendit iis caruisse, hoc quoque addocet, Romanos habuisse, quos eo nomine vt molles illi contemnebant. *Nihil*, inquit, *eorum moribus turpius aut inertius habetur, quàm ephippiis vti. Itaque ad quemuis numerum ephippiatorum equitum quamuis pauci adire audent.* Ac vide quàm mutauerint. Tales Germani olim, & in dorsis equorum nudis: nunc sellæ istæ altiores & fabrè factæ, eorum quasi peculiares. Quâ in re, vt multis aliis, conuenit iis cum Persis, de quibus Xenophon: Νῦν δὲ στρώματα πλείω ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ἵππων, ἢ ἐπὶ τῶν εὐνῶν. οὐ γὰρ τῆς ἱππείας οὕτως ὥσπερ τοῦ μαλακῶς καθῆσθαι ἐπιμέλονται: *Nunc autem stragula plura in equis habent, quàm in lectis. non enim tam equitationis curam habent, quàm mollioris sessionis.* Notat & ipse duriores olim fuisse Persas, suo æuo degenerasse & has ad delicias venisse. Sed Germanis fortasse caussa alia eiusmodi sellarum, nimirum firmitas, & quia securiùs sic concurrunt & confligunt. Certè in sola & passa illa stragula vt facilius ascendere, ita & deiici aut delabi. Sed de Romanis igitur, dixi instrauisse corium aut pellem. eoque in Glossis priscis scriptum: Ἐφίππιον, *scordiscale*. Nam & in aliis Glossis explicatum reperio: *Sordiscum* (an *Scordiscum?*) *corium crudum*. E corio igitur aut pelle animalis cuiuspiam: & poëtæ huc aspiciunt, cùm nobilibus viris rariores quasdam pelles substernunt. Vt Statius Parthenopæo è lynce:

IIII. Gall.

Lib. VIII. Pæd.

Pelles pro stratis.

Lib. IIII.

Cornipedem trepidos suetum præuertere ceruos,
Velatum geminæ deiectu lyncis.

Silius Flaminio Consuli è tigride:

Lib. V.

Stat sonipes vexátque ferox humentia fræna,
Caucaseam instratus virgato corpore tigrim.

 Non

Silij fortaßis improuida scriptio. Non tamen ſine notâ, quòd iamtunc Italiæ eam feram communicat, viſam primùm ſub Auguſto, vt Plinius tradit. Sed vel poëticum ius excuſet; vel quòd de pelle tantùm, quæ aduehi potuit etiam ignotâ ferâ. Alij etiam centunculos inſternebant aut viliores pannos. Ex Frontino, in Stratagemate quopiam narrando: *Agaſones lixáſque armatos ſimul ire iußit, iumentorúmque magnam partem inſtratorum centunculis, vt per hoc equitatus ſpecies obiiceretur.* Ex Liuio, in re ſimili: *Mulis ſtrata detrahi iubet, biniſque tantùm centunculis relictis, agaſones armatos imponit.* Vbi *Strata* intelleges clitellas & talia ad onera ferenda Sed honeſtiores veſtem ſcilicet pretioſam magis inſtrauiſſe, aut tapetem. Silius:

Centunculi pro ſtratis.

Lib. II. cap. IIII.

Lib. VII.

Et tapetes.

Illum Sidonio fulgentem ardore tapeta:

De equo dicit, qui ſic inſtratus. Lego & apud Liuiũ: *Et cùm tibi viro liceat purpurâ in veſte ſtragulâ vti, matremfamilias tuam purpureum amiculum habere non ſines? & equus tuus pretioſius inſtratus erit, quàm vxor veſtita?* In diſſuaſione legis Oppiæ hæc dicuntur, & temerè à quibuſdam reponi video, *lectus tuus*. De equo verum eſt, & ius fuit purpurâ aut cocco inſternere magiſtratibus & qui cum imperio erant. Atque hi ſunt, quos ſuprà dixi, *Conſulares* aut *Imperatorij equi*. AVD. Satis noua me doces. ſed amplius, Sellæ ergo iſtæ noſtræ nuper natæ? LIPS. Nequaquam, nec dixi. Negaui perueteres, non tamen facio nouitias: & fortaſſe Sidonij Apollinaris æuo iam in vſu. Inducunt hæc verba: *Alij ſanguine ac ſpumis pinguia lupata ſuſcipiunt, alij ſellarum equeſtrium madefacta ſudoribus fulcra reſupinant.* Nam & *Sellas* nominat, & *reſupinata fulcra*, vtrumque pro hodiernis. Quid, quod in columnâ Traiani (ſæpe mihi aduocatâ aut ad-

Lib. XXXIIII.

Sella noſtra quando nata.

Lib. III. Epiſt. III.

uocandâ.

uocandâ. multa ibi imago rerum veterum.) forma quædam noſtræ huic conſimilis? Imperatorios equos ex eâ ſuprà dedi, & reſpice. Sed fortaſſe verius, ſtructum farctumque aliquid è pannis ibi eſſe ad molliùs inſidendum, ſine ligno tamen aut ferro. An & Dionis ea mens, vt ſub Nerone primùm hæc talia ephippia equites receperint? vix opinor, nec eò produxerim.

„ *Haſtas graciles faciebant ac tremulas.*] Duplici ergo cauſsâ inutiles, cùm nec figerent fortiter, nec collinearent rectè. Sed de fixione tamen aliter apparuit in concurſu Aruntis & Bruti, cùm *vterque* (Liuij verbis) *contrario ictu per parmam transfixus, duabus hærentes haſtis ex equis moribundi lapſi ſunt.* Dixeris fortes robuſtaſque fuiſſe: aut potius illud pro Polybio, parmas tunc penetrabiles & infirmas. Atque id ſequitur: Lib. II.

„ *Scutum ex bouillo corio.*] Accipio, corio mero, & nullâ materie ſubiectâ aut ligno. Si enim & iſta, cur reiiciat? cur non pedeſtre ſcutum bonitate æquiparet? Sed credo è corio ſolo fuiſſe, arte leuiter durato, quod tamen per pluuiam (vt addit) reſolueret. Fuit igitur cuiuſmodi Afrorum olim ſcuta, de quibus Suidas: Πάρμαι, δερμάτινοι θυρεοὶ παρὰ Καρχηδονίοις: *Parmæ, coriacea ſcuta apud Carthaginienſes.* Salluſtius & Numidis tribuit: *Super terga gladij & ſcuta, verùm ea Numidica ex corijs, ponderis gratiâ ſimul & offenſæ, quò leuiùs ſtreperent.* Item Afris Silius:

Parma equitum. E corio mero. In Iug.

—— rudis his tunc parma, breuique
Bellabant enſe. Lib. II.

Nec aliam quàm hanc rudem è corio intellegit, *Citram* vel *Cetram* propriè iis dictam. Iſidorus: *Cetra, ſcutum loreum ſine ligno, quo vtuntur Afri & Mauri.* Scholiaſtes Iuuenalis: *Oryx animal minus quàm bubalus, quem Mauri Vncem* Cetra propriè.

ri Uncem vocant. cuius pellis ad cituras (bene Pythœus *citras*) *proficit, scuta Maurorum minora.* Citra quidem & in Glossis scribitur: Ἄσπις λῃστρικὴ, *citra.* An quia latrocinantes vtebantur? an rescribimus, λιβυστικὴ? sed vix ausim. Addo, Hispanorũ etiam Cetras fuisse, eorum maximè qui proximi Mauris & Afris: atque inde in Cæsare

1. Ciuil. *Hispanorum cetratæ cohortes.* & in Liuio: *Hispani cetris*

Lib. XXI. *suppositis incubantes flumen transnatauere.* Sed videndum an non paullò aliæ, atque alibi quæsiuero.

„ *Sine imâ cuspide.*] Græci hoc vno verbo σαυρωτῆρα

Sauroter in hastâ. dicunt, siue etiam στύρακα & οὐριαχὸν. Sed priore voce Polybius hîc vsus, itemque Homerus:

Iliad. I. ——— ἔγχεα δὲ σφιν
Ὀρθ' ἐπὶ σαυρωτῆρος ἐλήλατο.

Vbi sic Eustathius: Σαυρωτὴρ σιδήρεον κοῖλον εἰς ἄκρον ὀξὺ, ᾧ ἐντιθέμενον τὸ ὀπίσω ἄκρον τοῦ δόρατος ὀρθὸν αὐτὸ ἑστάναι ποιεῖ πηγνύμενον κατὰ γῆς: *Stauroter ferrum paruum cauum, in acutum desinens, cui inserta infima pars hastæ efficit vt recta statuatur defixa terræ.* Ac vides inibi alterum etiam vsum eius ferri, nempe ad hastam rectam defigendam, cùm ea feriata. Sed ad vsum Polybianum, exemplum incerti scriptoris apud Suidam ecce istud: Καὶ ταχὺ περιστρέψας τὸν ἵππον εἰς πεσόντα παίει τῷ σαυρωτῆρι διὰ τοῦ τραχήλου: *Et celeriter equo conuerso ad iam lapsum, percutit eum cuspide imâ in gulâ.*

„ *Umbilicatis placentis simillimum.*] In Græco est vox

Popana. *Popani.* de quo genere Suidas: Πόπανα, πλακοῦντα πλατέα καὶ λεπτὰ καὶ περιφερῆ: *Popana, placentæ latæ, & tenues, & rotundæ.* Ex iis & formam equestris scuti vides, siue potiùs

Lib. II. *Parmæ.* Ita enim olim vocabant. Liuius: *Desiliunt ex equis, & pro antesignanis parmas obiiciunt.* Iterùm: *Vexilla*

se sua-

ſe ſuorum parmáſque cernere equitum. Et ferè ita Liuius. ſicut & Gloſſæ explicant: *Parma,* ἄσπις ἱππική.

„ *Aſſumpsêre Græcanicam armaturam.*] Quæ ea fuerit, nemo melius Ioſepho dixerit: ſi tamen tam plena & inſtructa ea iamtunc Polybij æuo. Sed Ioſephus audiatur. Τοῖς ἱππεῦσιν μάχαιρα μὲν ἐκ δεξιῶν μακρὰ καὶ κοντὸς ἐπιμήκης ἐν χειρί. θυρεὸς δὲ παρὰ πλευρὸν ἵππου πλάγιος· καὶ κατὰ γωρυτοῦ παρήρτηνται τρεῖς ἢ πλείους ἄκοντες, πλατεῖς μὲν αἰχμὰς, οὐκ ἀποδέοντες δὲ δοράτων μέγεθος. κράνη δὲ καὶ θώρακες, ὁμοίως τοῖς πεζοῖς, ἅπασι: *Equitibus gladius eſt ad dextrum oblongus, & contus item longus in manu. ſcutum ad latus equi tranſuerſum, & in pharetrâ portantur tria aut plura iacula, cuſpide lata, & haſtis magnitudine non cedentia. Galeas & loricas omnes habent, vti pedites.* Fida & multiplex hæc armatura, ac lubet per partes inſpicere. Ait primò *gladium fuiſſe ad dextrum.* Nota igitur, more Polybiano & veteri equites tunc geſtaſſe dextros gladios, etſi pedites eos iam haberent ſiniſtros. Sed addit, *oblongum* fuiſſe: aliter quàm in noſtris equitibus, qui breuiorem pedeſtri gerunt. Olim contrà, & valdè olim. Nam & in Dionyſio eſt de equitibus Romanis, ſub annum vrbis CCLXVII. Ἔπειτα οἱ μὲν εἰσακοντίζουσι τὰς λόγχας. οἱ δὲ τοὺς ὁμόσε χωροῦντας τοῖς ἱππικοῖς ξίφεσι μακροτέροις οὖσιν παίοντες, πολλοὺς ἐρρίπτουν ἡμιθανεῖς: *Deinde alij eiaculati ſunt lanceas, alij eos qui propiùs accedebant, equeſtribus longioribus gladiis ferientes, multos proſternebant ſemineces.* Ad duo notabilis locus. quòd & lanceas eiaculati equites ſint: & quòd gladij eorum tales. Ac de iſtis, poſteriore etiam æuo in Dione Chryſoſtomo teſtimonium obſeruo, cùm ille de Charidemo quodam viro nobili: Παρέζωστο δὲ μάχαιραν μεγάλην τῶν ἱππικῶν: *Accinctus erat longiorem gla-*

Equitum omnia arma, ordine.
Lib. III. Excid.

Gladius iis dexter.

Iſque oblongus.

Lib. VIII.

In Boryſth.

dium ex illis equestribus. Pergit porrò addere Iosephus, *contum in manu longum.* & intellegit grandiorem concursoriam hastam, ad hostem cominus feriendum aut deiiciendum. Non est dubium quin & olim hastæ huic vsui, non tamen femore aut genu obnixæ, ob ferrum in imo quod dixi. Alij tamen sic ferebant, cùm σαυρωτὴρ scilicet aberat: vt Afer ille, de quo Silius:

Contus vel hasta.

An femori obnixa?

Lib. xv.

Sustentata genu per campum pondera conti
Sarmatici prona aduersos vrgebat in hostes.

Vt Sarmata quispiam in Valerio:

Lib. vi.

—— *campis hostilibus vmbram*
Fert abies obnixa genu.

Sed Romani an sub brachium inclinauerint & ad latus applicauerint, haud assero: ratio illa & aspectus acutioris ferri sic poscit. At illud satis nouum, quod Iosephus subiungit, *in pharetrâ tria aut quattuor iacula.* Nihil tale in Polybio, aut vllo veterum: nisi quòd in Dionysij suprà verbis vidimus, *eiaculatos fuisse hastas.* Sed licet, imò oportet fortasse, intellegere concursorias illas hastas, quæ tunc minores & tremulæ habere potuerunt duplicem hunc vsum. Aliter in Iosepho, & palàm distinguit, & velitares istas hastas plures donat. Æuo igitur hoc accessit, ac cominus atq; eminus pugnare eques ille potuit. Postrema sunt, *galea ac lorica iuxta ac peditibus.* Dat igitur omnia arma, & pari, vt apparet, modo. Si ita est, quid igitur Appianum induxit scribere de Scipione, in pugnâ Africanâ cum Annibale: *Cùm pedites proculcarentur ab elephantis in acie mediâ, qui ob grauitatem armorum parùm agiles erant ad insequendum aut refugiendum, Scipio iussit Italicos equites ab equis desilire leuiùs armatos, & tela coniicere in elephantos?* Ecce, res tota & ver-

Hasta etiã iaculatoria.

Galea & lorica.

Super Appiani loco

& verba dicunt clarè leuia arma equitum præ pedeſtribus fuiſſe. Atqui nónne omnia eadem peditibus habebant? Ioſephus aſſerit, & ex Polybio idem dicas. Niſi fortè tunc & illis bellis, nondum mutauerant armaturam veterem, & in togis pugnabant. Sanè per bella Græcanica paullo pòſt, armaturam Græcanicam, vt noſter vult, aſſumpſiſſe haud diſſidet à vero: atque ita factum Scipionis, & Appiani dictum probes. Nec mouet me, quòd in Silio aut poëtis iamantè loricæ ſunt equitum: quia poëtis, nec in talibus veri curioſis. Si tamen aliter; tum dixerim, loricas & ſcuta equitum breuiora fuiſſe, eoque ipſos leuiores. In rebus leuibus, mi Auditor, nónne interdum hæremus, & fortaſſe ſatagimus? ac vereor ne me dicas *Τὰς κέγχρους ἀποτορεύειν. AVD. Egóne? cui fructuoſa hæc cura, & iuuat atque opus in talibus recidere, ac ſtirpes tollere dubitationum. Tu perge cum Deo. LIPS. Cum Deo deſino: finis in Polybio armorum, nec aliunde arceſſo. Fruſtrà me aſpicis, haud aliter hoc fiet. AVD. Non audeo equidem impellere. & quod illa apud Plautum modeſtè ad ſuam matrem, ego ad te:

*grana detornare.

Ad loquendum atque ad tacendum tute habes portuſculum.

Sed tamen apophoretum in abitu ecquod das? LIPS. Quod illud? AVD. Hoc ſollenne dico, de collectione & ſummulâ. LIPS. Fiat, etſi vix hîc opus.

COLLECTIO ARMORVM.

Arma secundùm genera. Primò

Velitum
- *Gladius Hispaniensis.*
- *Hastula, trium pedum longitudine, digitali crassitie, ferro molli duodecim digitorum.*
- *Parma, tripedalis.*
- *Galea, è pelle aut corio.*

Hastatorum, & Principum & Triariorum
- *Scutum, latum duos pedes & semis, longum quattuor, & interdum palmum.*
- *Gladius Hispaniensis, firmus mucrone & vtrimque ictu.*
- *Galea aerea, cum cristis.*
- *Ocrea*
- *Pila duo.* *Vnum maius idque* Rotundum vel *Quadrangulum.* *Minus, simile Venatoriis hastis.*
- *Omnium istorum longitudo in ligno, tres cubiti; in ferro, totidem. sed pars media fibulis nexa ligno. Mucro hamatus. Triarij ferunt hastas.*
- *Lorica duplex. vel è laminâ areâ seu ferreâ, digitorum vndique duodecim, Pectorale dicta:*
- *Vel ex catenis & squamulis confecta, quae Hamata. Hae ditiorum.*

Equitum
- *Scutum.*
- *Hasta.*
- *Gladius.*
- *Lorica.*
- *Galea.*

IVSTI

IVSTI LIPSI DE MILITIA ROMANA LIBER IIII.

DIALOGISMVS I.

Dispositio Aciei & communis ordo, tum viæ & interualla: pérque ista accessio & recessio.

DIE quarto venit meus ad constitutum, Ecce me, inquit, si vnquam auidum nunc audiendi. Aciei enim & pugnæ res erit. Subrisi, & cum hac spe, inquam, licet abeas. Vbi in Polybio verbulum? quære, vestiga, non reperies: atque ita cùm dux noster & magister deficit, ego subsisto & sileo. AVD. Túne? & sic me ludum facias? Dicat non dicat Polybius; si viuo ego, dices. LIPS. Flocci & pappi mihi tuæ minæ. ——*ἐλεύθεραι αἶγες ἀρότρων. AVD. Imò, tu hîc mihi obnoxius, ex promisso. Diuisio & definitio tua volunt, & cum primis ipsa res: quæ nulla est, si ACIEM omittis. Nónne eius caussa omnia? nec priora tantùm, *Dilectus*, *Ordo*, *Arma*: sed ipsa *Disciplina* huc respicit, & nihil eâ opus nisi ad fortiter & feliciter pugnandum. Ergo vno verbo mi Doctor, doce: aut. LIPS. Quid facies? AVD. In vincla te dabo, sed hæc brachiorum, nec dimittam, nisi impetrato. LIPS. Omitte, impetrasti: etsi reuera hęreo vnde ordiar, quà progrediar: quia orbita nulla pressa, quam insistam. Cùm omnia circumspicio, nihil melius quàm ad Liuium me vertam, qui Latinos & Romanos

*- immunes capræ ab aratris.

manos ordines, tum & Aciem, instruxit. Hæc tu mihi lege, & Polybium dimitte: non sine castigatiunculâ quòd rem ipsam præcipuam libarit nec verbo. Caussam tamen fortassis habuit, quòd ex historiis eius & variis pugnis dispositio hæc potuit esse nota. Sed legito:

Lib. VIII. *Vbi his ordinibus exercitus instructus esset, Hastati
» omnium primi pugnam inibant. Si Hastati profligare ho-
» stem non possent, pede presso eos retrocedentes in interualla
» ordinum Principes recipiebant. Tum Principum pugna
» erat, Hastati sequebantur. Triarij sub vexillis considebant
» sinistro crure porrecto, scuta innixa humeris, hastas sub ere-
» ctâ cuspide in terrâ fixas, haud secus quàm vallo septa inhor-
» reret acies, tenentes. Si apud Principes quoque haud satis
» prosperè pugnatum esset, à primâ acie ad Triarios sensim
» referebantur. Inde rem ad Triarios redisse, cùm laboratur,
» prouerbio increbuit. Triarij consurgentes, vbi in interuallo
» ordinum suorum Principes & Hastatos recepissent, extem-
» plo compreßis ordinibus velut claudebant vias, vnóque con-
» tinenti agmine, iam nullâ spe post relictâ, in hostem incede-
» bant. Id erat formidolosißimum hosti, cùm velut victos in-
» secuti, nouam repente aciem exsurgentem, auctam nume-
» ro cernebant.*

Ecce tibi ACIES, quæ definitioni nostræ his verbis insita, AD IMPVGNANDVM AVT REPVGNANDVM. Nam duplici hac caussâ omnis acies instructa, idque victoriæ spe & fine. Pleraque autem ea omnis vno & simplici ordine disposita, quem hîc habes: ordine dico per Genera militum siue classes. Nam

» *Hastati omnium primi pugnam inibant.*] Non planè aut vniuersè verum est, sed *primi omnium* dumtaxat

ex

ex statariâ & graui acie. Nam Velites certè ante eos, aut
leues milites, pugnare soliti: & sic per gradus virium pu-
gna procedebat. Ab infirmioribus, paullatim ad magis *Ordo in*
firmos firmosque ventum. Perpetuus & inuiolabilis fe- *pugnâ*
rè hic ordo, veteri & bonâ quidem re Romanâ. Aliter *vnus.*
alibi in Liuio, sed suspectè aut falsò. Falsò hîc, in pugnâ
Scipionis cum Syphace & Asdrubale: *Romanus post* Lib. xxx.
Principes Hastatorum prima signa, in subsidiis Triarios *Liuij cor-*
constituit. Non est ita. aliter Appianus & Polybius in *rupta scri-*
eapse pugnâ, & disertè statuunt (Polybij verba) Πρῶτον *ptio.*
μὲν τὰς τῶν ἀςάτων σημείας, ἐπὶ δὲ ταύτας τῶν πριγκίπων τελευ-
ταίας δὲ τῶν τριαρίων: *Primùm quidem Hastatorum signa,*
post ista Principum, extrema verò Triariorum: atque in-
serit, factum id à Scipione κατὰ τὸ παρ' αὐτοῖς ἔθος: *iuxta*
morem Romanorum. Simile Appianus, & nihil certius.
Corrigatur ergo Liuius: *Romanus Principes post Ha-* Correcta.
statorum prima signa: à Carolo Sigonio quoque ante nos
obseruatum. Suspectè autem in loco Liuij altero: *Pugna* Lib. xxii.
exorta est, non illa ordinata per Principes, Hastatósque, & *Suspecta*
Triarios. Enimuerò hæc pugna talis inordinata & præ- *altera.*
ter mores, nec est vt Liuius ita scripserit. Vereor vt hos
tales locos non imperitia, sed improuida peritia corru-
perit cuiuspiam, qui aut vocem *Principum* attenderit, *Vegetius*
eoque primos fecerit; aut qui Vegetij scripta & monita *aliter ac*
sic locantis: *In primâ acie*, inquit, *pugnantes Principes, in* *prisci or-*
secundâ Hastati, in tertiâ Triarij vocabantur. Alibi ite- *dinat.*
rat: *Prima acies Principum, secunda Hastatorum*. Moneo Lib. i. cap. xx.
te, nequid hæc turbent aut offuscent, alio ritu hæc scri- Lib. ii. cap. xv.
pta, & alio sensu. Ritu quidem, qui sub Hadriano aut
Traiano cœpit (habet hæc pro veteribus, vt obseruabis,
Vegetius) qui in militiâ multa immutarunt. Sensu au-
tem,

Lib. III. cap. XIIII. tem, vt *Principes* fuerint (ipsemet sic definit) *in primo ordine exercitati & veteres milites: Hastati in secundo, circumdati cataphractis sagittarij, necnon optimi milites cum spiculis vel lanceis, quos priùs Hastatos vocabant*. Vides diuersa omnia à priscis. & scribit etiam, *quos anteà Principes vocabant*. Non ergo tunc & tuo æuo? non communiter, sed magis *Antepilanos*. Ex Ammiano: *Antepilanis Hastatísque & ordinum primis, velut insolubili muro, fundatis*. Allusit in Simplicio quodam, qui anteire decessorem suum omni prauitate studebat: *Hic in cruento certamine cum Maximino, velut antepilano suo contendens, superare eum in succidendis familiarum nobilium neruis studebat*. Is ergo tunc ordo. & firmat alius Ammiani locus, si emendetur, iste. *Imperator cateruis peditum firmis medium inter acies spatium, secundùm Homericam dispositionem, præstituit*. Quid tu ais? *firmis*? & Homerum aduocas? planissimè aduersus ille est, & *infirmos in medio locat. Nota res est. eoque hîc rescribendum, *infirmis*, ad hunc Vegetianum morem. In fronte enim veteres & exercitati illi Principes, in medio Sagittarij & Hastati, in tergo Triarij. Ergo inter firmissimos interiecti infirmi. Non alirer tunc fuit: olim aliter, vt dixi, & pluribus exemplis (quid opus in re notâ?) possim firmare.

Antepilani tunc Principes.

Lib. XVI.

Lib. XXVIII.

Lib. XXIIII.

*Vide infrà Dial. V.

Ammianus correctus.

„ *Eos retrocedentes in interualla ordinum Principes recipiebant*.] Dispositio fuit, quam posuit: sed ratio pugnæ, inquit, diuisa & per partes. Hastati quidem primi è graui armaturâ pugnabant: quid si pellerentur, aut non pellerent hostem? retrocedebant in interualla ordinum, & Principes excipiebant. In hac re ars omnis & arcanum, vt sic dicam, militiæ Romanæ: habere vias inter manipulos, claudere & aperire eas, prout visum. Huic inuento,

Recessus & receptio in interualla.

inuento, non fallor, omnes eorum victorias liceat pænè adscribere. Appellat hîc *interualla ordinum*: aliâs, *Vias.* Vt: *Vias patentes inter manipulos antesignanorum.* Iterùm: *Panduntur inter ordines viæ.* Et in hoc ipso textu quem libamus, *Veluti claudebant vias.* Nec aliud est, quod suprà dixit: *Manipuli distantes inter se modicum spatium.* Quod item de Camillo: *Obuersus in aciem, ordines interequitans*: nempe per hæc spatia. Græci διαχώρυς vocant. Suidas: Διαχώρυς, τὰ διαςήματα τῶν λόχων. Quæ autem, & quot, & quanta illa? dabo pro viribus, nec rem tam vtibilem patiar hærere in finibus Noctis. Duplicia primùm hæc interualla, *inter Genera*, & *inter Manipulos.* Inter Genera, transuersa erant, post singulum quodque militum corpus. Vt post Hastatos, spatio relicto, Principes sequebantur; iterùm spatio post istos, Triarij. Ergo transuersa illa interualla, dumtaxat bina. Alia inter Manipulos, directa spatia aut viæ, & quæ in vno ipso Genere Manipulum à Manipulo discernebant. Hæc in denis manipulis necessariò nouem erant, vt facilè per te vides. Sed quanta singula? firmiter & solidè nescio, imò credo pro locis, pro copijs, pro ducis arbitrio variasse. Tamen illa transuersa grandiuscula fuisse dixeris, ex Polybio notante, Annibalem in pugnâ Africanâ *tertiam aciem* (ita diuiserat, Romano exemplo) *plus stadio à secundâ remouisse.* Etsi de Romanis hoc non dixerim, sed probabiliter, quod in positione & sectione castrorum, id hîc fuisse. Quid enim aliud ea, quàm velut disposita acies? Ibi ergo prima via transuersa *Quintana*, *quinquaginta pedum* est: altera *Principialis* siue *Principiorum*, *pedum centum*. Vix ambigo quin tale in acie communiter. & Principes ab Hastatis *quinquaginta*

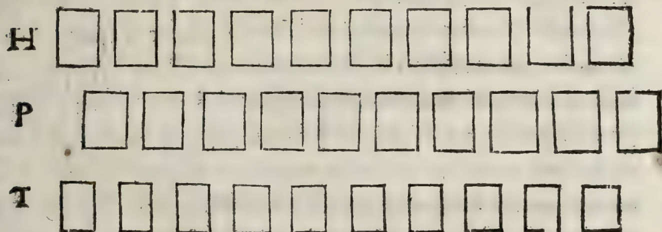
Via ordinum.
Lib. XXX.
Lib. X.
Lib. VIII.
Lib. VI.
Distincta hæc interualla.
Prima transuersa, & Generum.
Secunda directa, & Manipulorum.
Modus eorum & quantitas.
Lib. XV.

circiter pedes remoti, Triarij ab illis *centum*. Nam hîc Prætor erat, & signa, & Principiorum ipsa forma. Opus etiam profectò tali aliquo interuallo ad procedendum aut recedendum, & ne agmina miscerentur. Iam in directis Vijs, aliter atque aliter fuit pro vsu. Si Velites (vt sæpè) interiecti, latiusculas fuisse oportuit, *pedum* xx. aut xxx. Si non, fuerint sanè pedum x. Id quoque pro numero legionum aliter: & vbi hæ multæ; ac quod sequitur, manipuli, spatia non potuêre esse magna: imò fortasse Cæsaris & inferiorum æuo, cùm iam non binæ, sed quaternæ, octonæ, denæ pugnarent legiones, diuisio & interualla facta non per manipulos, sed per cohortes. Cogitetur. Sed vsus enimuerò istarum Viarum magnus, & quem Liuius hîc proponit. In pugnâ, etsi diuisi ordinibus, tamen vnum omnes corpus statim fiebant, cùm opus: & per vias istas iungebant se, disiungebant. Hoc ita exempli causâ, factum. Hastati premuntur, volo Principes succedere, & istos recipere: statim id fiebat beneficio Viarum. Recedebant enim Manipuli Hastatorum singuli, & auersi leuiter vias Principum ingrediebantur, quas ij laxabant, & ipsi quoque leuiter procedebant. Tum aut retinebant apud se Hastatos, duplicato agmine; aut planè fessos retrò se locabant in grandiore interuallo, ordinibus semper (longus vsus id faciebat) seruatis. Idem in Triariis: si Principes improsperè pugnantes receptarent. Iámne hoc capis? AVD. Propemodum. in vnâ re hæsito, quomodo manipuli manipulos non impulerint in hoc recessu? nisi si in latus flexi & obliqui retrocesserint. LIPS. Nihil horum. video te in vnâ & summâ re falli, quam mea culpa est quòd non prædixi. Censes Manipulos rectos oppositos

Vsus & fructus Viarum.

Ratio recedendi, & situs manipulorũ.

ſitos fuiſſe, Vias item per tria Genera iuiſſe rectas: eſt error. Singula Genera Vias ſuas dimenſas habuêre, ſed non per alia Genera penetrantes. Manipuli Principum claudebant à tergo viam Haſtatorum, & liberum per eam aſpectum aut excurſum habebant: idemq́ue Triarij, per iſtorum. In quincuncem igitur diſpoſitio iſta manipulorum fuit, vt ſemel dicam. Vide formam:

Iam, aut tardâ manu & mente es, aut certè capis. AVD. Capio, ſed auctorem das qui firmet? LIPS. Non ego ſufficio? AVD. Mihi. ſed quid ſi apud alium ediſſero, & refragetur? LIPS. Fundum auctoremq́ue Polybium dabis, in pugnâ Africanâ. Attende, vnicus locus eſt, ſed firmus. Ὁ μὲν πόπλιος, inquit, ἔθηκε τὰς τάξεις τῶν ἰδίων δυνάμεων τρόπον τοῦτον. πρῶτον μὲν τοὺς ἀστάτους καὶ τὰς τούτων σημαίας ἐν διαστήμασιν. ἐπὶ δὲ τούτοις τοὺς πρίγκιπας, τιθεὶς τὰς σπείρας οὐ κατὰ τὸ τῶν πρώτων σημαιῶν διάστημα, καθάπερ ἔθος ἐστὶ τοῖς ῥωμαίοις, ἀλλὰ κατ' ἄλλας ἐν ἀποστάσει, διὰ τὸ πλῆθος τῶν παρὰ τοῖς ἐναντίοις ἐλεφάντων: *Publius ordines copiarum ſuarum ſic inſtruxit. Primùm Haſtatos eorúmque Manipulos per interualla. poſt iſtos, Principes, ſtatuens manipulos non ad priorum manipulorum interuallum (vti mos eſt Romanis) ſed alios poſt alios recto abſceſſu, idque ob multitudinem hoſtilium elephantum.* Vide.

Scipionis diuersa locatio. Scipio, inquit, in hac pugnâ non seruauit communem receptumque Romanorum morem in manipulis collocandis. Neque enim manipulos ad interualla & vias opposuit, sed ipsos sibi & à tergo adnexuit, vt viæ directæ per omnia Genera sine obstaculo penetrarent. Cur ita? quia elephanti hostium timebantur, visumque pro bono locum iis dari per medias acies, & sine confusione manipulorum agi ad extrema. Et res & caussa clara est. Si enim manipuli sollenni more dispositi, incurrissent necessariò in Principes obiectos. Appianus in hac narratione conuenit cum Polybio: λόχους δὲ ὀρθίους ἐποιεῖτο πάντας, ἵνα δι' αὐτῶν οἱ ἱππεῖς εὐχερῶς διαθέοιεν: *Ordines omnes rectos instituit, vt per eos equites faciliùs discurrerent.* In facto consentit; in caussâ aliam dat, & ad equites transmittendos. Sed parum est. Liuius mirificè

Obscuritas in Liuio. obscurat: *Non cõfertas autem cohortes, ante sua quamque*

Lib. xxx. *signa instruxit, sed manipulos aliquantum inter se distantes, vt esset spatium quò elephanti hostium accepti nihil ordines turbarent.* Si ausim dicere, non videtur animum habuisse in Polybij animo, aut parùm intellexisse. Certè

Fortasse depulsa. implicatè scribit. Tamen ea mens. non instruxit confertas cohortes, sed quamque in recto ordine ante sua signa. Nam in vulgari dispositione cohortes non sunt rectæ, nec signa signis respondent: quod facilè vides si tres quosque manipulos iungis: ▫▫▫ : & ex iis cohortem efficis. Ita enim debes. At erant rectæ in hac Scipionis: ▫▫▫. Vereor molestus aut putidus esse in istâ minutatim deductione: sed quid faciam? volo intellegi. Vir-

Virgilio lux. gilij versus commodè succurrunt, qui sunt pro com-

II. Georg. muni hac locatione. Vult arbores aptè poni & seri, idque ad militiæ exemplum:

Vt

Ut sæpè ingenti bello cùm longa cohortes
Explicuit legio, & campo stetit agmen aperto,
Omnia sunt paribus numeris dimensa viarum.

Comparat cum manipulis aut cohortibus explicitis in legione. Quis ergo dubitat, quin certissimo rei rusticæ præcepto, arbores seri velit in quincuncem? Atqui is ordo & situs est alternans ille, quem dixi. Habes de interuallis, in quibus momentum bonæ militiæ Romanæ posui: ego? imò Polybius ipse, cùm Flaminium culpat. qui imperitè aciem instruxerat in Gallos. παρ' αὐτὴν γὰρ, inquit, τὴν ὀφρὺν τοῦ ποταμοῦ ποιησάμενος τὴν ἔνταξιν, διέφθειρε τὸ τῆς ῥωμαϊκῆς μάχης ἴδιον, οὐχ ὑπολειπόμενος τόπον πρὸς τὴν ἐπὶ πόδα ταῖς σπείραις ἀναχώρησιν: *Ad ipsam enim ripam & supercilium fluuij aciem disponens, abstulit, quod proprium est Romanæ pugnæ, locum manipulis ad lenem retrorsum recessum.* Proprium hoc esse Romanorum ait: & ita fuit. Quæ gens alia habuit, sic per minutas partes? Atque hoc Liuius in eâ attollit, & Macedonicæ anteponit: *Romana acies distinctior, ex pluribus partibus constans, facilis partienti quacumque opus esset; facilis iungenti.* Nec aliam sententiam Polybianis istis tribuo: Οὔσης γὰρ διασπάστου τῆς ῥωμαίων τάξεως καὶ δυνάμεως, τὸν ἄνδρα συνέβη καὶ καθόλου καὶ κατὰ μέρη μάχεσθαι πρὸς πάσας τὰς ἐπιφανείας, διὰ τῆς μιᾶς ἐντάξεως ἀεὶ ἔγγιστα τῶν δύο σημαιῶν συνεπιστρεφουσῶν πρὸς τὸ δεόμενον: *Cùm enim esset diuidua & seiungi facilis Romana acies, eueniebat singulos & uniuersè & per partes pugnare in omnes aspectus & latera, idque vnius instructionis beneficio, semper in propinquo duobus signis se obuertentibus quà res vocaret.* Nam primùm διάσπαστον scribit, *diuidi facilem* Romanam aciem: & verissimum est, ex re & Liuij

Lib. II.

Lib. IX.

Lib. XV.

Liuij verbis. Quid enim facilius quàm manipulos iungere, disiungere, abducere quò libêret? Non vidit vir eruditus, qui rescribi hîc censuit: δυσδιασπάστως. quasi hoc magis in laudem, quòd *ægrè solueretur* & firma staret. Quod verum quoque, sed alio aspectu, nec hîc habet locum. Addit, *pugnasse quosque in quasque facies.* Id quoque verè, si irrupisset & insinuasset per interualla hostis, aut si ipsi seorsim abiuncti. Denique exiguo illo manipuli corpusculo, omnes vtiles, cùm ita vsus. In fine, *duobus signis se obuertentibus.* Ita feci & verti, quod etiam ante nos interpres. Sed quæ hæc duo signa? vnius nempe manipuli. nec aliud dicit, quàm duos Ordines siue Centurias in vno Manipulo sub duobus signis iunctos. Sed hoc tamen ambiguum, & melius fortasse scribi: ἐγγυτάτων δὴ σημαιῶν: *proximis quibusque signis.* Vulgò quidem vnâ voce editur διοσημείων, corruptè.

„ *Hastati sequebantur.*] Dixeris igitur à tergo positos Hastatos, solis Principibus iam pugnantibus. Nec abnuo: sed sæpè aliter factum, & iunctim quoque pugnasse sine fraude opinor.

Subsessio Triariorũ. „ *Triarij sub vexillis considebant.*] A quâ sessione Ἐφεδροὶ, *Tertiarij* explicantur in Glossis: & Varro, *quòd Triarij subsideant, ab eo subsidium* vult *dictum.* Plautus respicit: *Agite, subsidite omnes, quasi solent Triarij.* Caussa huic subsessioni in Vegetio: *Triarij,* inquit, *genibus positis solebant intra scuta subsidere, ne stantes venientibus telis vulnerarentur.* (Lib. I. cap. XX.)

„ *Scuta innixa humeris.*] In mentem aliquando venit legi posse, *innexa humeris.* quasi vellet loris quibusdam (τελαμῶνας Græci dicunt) ab humeris reuincta fuisse.

Mace-

Macedones ita ſolent, & commodius ſic fuiſſet tractare vtraque manu haſtas. Sed nihil muto, & capiamus à ſitu ipſo ſic ſubſidentium ſcuta in humerum inclinaſſe. Porrigebant enim & attollebant leuiter ſiniſtrum genu, eóque attollebatur & ſcutum.

„ *Sub erectâ cuſpide.*] Vnicâ voce verius, *ſubrectâ cuſpide,* à ſurrigendo. In Virgilio: —— *tot ſurrigit aures.* In Lucillio: *Nunquid mutino ſubrectóque huic opus ſigno?* malè editur, *ſubiecto.* Intellegit turpiculas illas res & phallos erectos. In ipſo Liuio: *ſubrecto mucrone.* Surrecti vox. Lib. VII.

„ *Compreſſis ordinibus velut claudebant vias.*] Claudi ergo ordines ſolent in ipsâ pugnâ, ad vim atque impetum maiorem: ijdem aperiri ad receptum ſuorum. Tacitus & ſuo æuo manſiſſe oſtendit: *Sed vbi fortuna contrà fuit, non laxare ordines, non recipere turbatos.* III. Hiſt. Sed enim hîc quæſtiuncula. Triarij, de more veteri, in cuſtodiâ ferè caſtrorum: quomodo nunc in acie? Dionyſius illud firmat: Οἱ τριάριοι, inquit, εἰσὶν οἱ πρεσβύτατοι τῶν στρατευομένων, οἷς τὰ στρατόπεδα ἐπιτρέπουσι φυλάττειν ὅταν ἐξίωσιν εἰς τὴν μάχην, καὶ ἐφ' οὓς τελευταίους καταφεύγουσι διὰ τὴν ἀνάγκην: *Triarij ſunt vetuſtiſsimi militum, quibus caſtra ſolent commendare cuſtodienda cùm in aciem exeunt, & ad quos poſtremos confugiunt vrgente neceſsitate.* Triarij caſtra ſeruant. Lib. VIII. Iterùm: ἦσαν δὲ τοῦ χάρακος φύλακες οἱ τριάριοι λεγόμενοι, παλαιοί τε καὶ πολλῶν ἔμπειροι πολέμων, οἷς ἐσχάτοις, ὅταν ἀπογνωσθῇ πᾶσα ἐλπίς, εἰς τοὺς περὶ τῶν μεγίστων ἀγῶνας καταχρῶνται: Lib. V. *Erant caſtrorum cuſtodes Triarij, veteres milites & multorum bellorum vſu docti, quos vltimos adhibere ſolent rebus deſperatis, & cùm nulla ſpes reliqua.* Cuſtodiæ eius & in Liuio notabis exempla. Quid ergo? non de more pugnabant? vix apparet, olim quidem. Nam quòd aliquis

ſuſpice-

suspicetur partem ad castra, partem in acie relictam, ægrè potuit. Exigua enim manus, & in duabus legionibus non nisi *mille ducenti.* Nisi tamen dimidia illa pars relicta, expleta & adaucta fuit Sociorum Extraordinariorum adiectione, itemque Euocatorum aliquot: quod haud temerè opinêre. Sed tamen ex Dionysio senseris, seruatos in castris ad res vltimas, nec nisi in magnâ necessitate ad aciem ductos.

DIALOG. II.

Velites vbi olim & posteà Locati. item Equites, & Socij.

HABES totam Aciem, & qualis vulgò, imò semper, in communi isto ordine fuit. AVD. Egóne totam? imò manca & mutila est, & pleræque partes desunt. Vbi Velites? vbi Equites? vbi Socij? in Liuij aut tuis verbis nihil vidi. LIPS. De Socijs, ne mirare. nam pugna hæc in ipsos Socios fuit. Itaque oppositos, non appositos cogitabis: & Liuius dicere nihil potuit. De Velitibus, cum distinctione res explicanda. Fuit Vetus leuis armatura, vt monui, fuit Noua. Hîc de Veteri cogitandum, quæ constitit Rorarijs & Accensis. Eorum dispositio paullò alia, quàm posteà fuit. nempe non in primâ acie aut viarum interuallis, sed post Triarios, in extremâ acie ipsâ. Liuius clarè dicit in pugnâ istâ cum Latinis. Qui ergo orsi pugnam? Hastati. qui deinde? Principes. Sed tum *Rorarij procurrebant inter antepilanos* (ita Liuius) *addebántque vires Hastatis & Principibus*. Procurrebant inquam, per vias illas & interualla. De Accensis, addit, defessis iam alijs, *ab nouissimâ acie procedere ante signa iussos.*

Discrimen leuis armaturæ.

Veteris eius dispositio.

ſos. Itaque hoc ritu, profectò non committebant pugnam Leues iſti: quod poſteà factum, & ratio ſic volebat. Pugnabant enim fundis, iaculis, & telis quæ eminus mitterentur. Quod autem aliquis dixerit, non ſemper ita factum, ſed in eâ modò pugnâ, Conſule ob cauſſas ſic diſponente: non apparet id ſanè è Liuio. & Dionyſium alibi cùm examino, reperio ordinem hunc à Seruio ſic fuiſſe. Nam ille duobus locis, vbi claſſes recenſet & ordinat, oſtendit in militiâ & acie quoque ſic ſtetiſſe. Nam de *Primâ*, cùm cenſum & arma edidiſſet, ſubiunxit: χώραν δὲ κατεῖχεν ἐν τοῖς πολέμοις τὴν προαγωνιζομένην τῆς φάλαγγος ὅλης: *locum verò in bellis habuit primum, & ante reliquam totam copiam.* Iterum de *Secundâ*: ἐκοσμεῖτο ἐν τοῖς ἀγῶσι μετὰ τοὺς προμάχους: *Ordinabatur in acie poſt primos pugnatores.* De *Tertiâ* pariter, χώρα καὶ στάσις τούτων ἐν ταῖς μάχαις μετὰ τοὺς ἐφεστῶτας τοῖς προμάχοις: *locus horum & ſtatio in pugnis iuxta eos qui poſt Principes.* De *Quartâ* denique: στάσιν ἔχει ἐν τοῖς ἀγῶσι τὴν ὑστάτην: *locum in certaminibus vltimum habet.* Quid ergo *Quinta* Dionyſi? τούτους, inquit, ἔξω τάξεως ἔταξε στρατεύεσθαι: *hos extra ordinem iuſsit militare.* Eadem, & totidem ferè verbis, poſteà iterat in iudicio Coriolani. Quæ ego adduxi fuſiùs, vt ſemel de origine & ordine militiæ priſcæ conſtet, & quomodo is paullatim mutarit. Ergo Seruij inſtituto, ditiſſimi quique in primâ acie, & hoc eſt quòd Varro *Principes* deducebat, & * *olim à principio gladijs pugnaſſe* adſeuerabat. Sequebantur ordine opum alij, & in extremo denique ij viliores & pauperes, & qui leuibus telis pugnabant. Sed qui iſti extrà ordinem *Quintani*? Accenſi, ex Liuio, & qui iuſtus etiam miles non erat. Olim hæc ita. ſed cùm mul-

Lib. IIII.

Lib. VIII.

Lib. IIII. de LL.

* Vide ſuprà lib. II. Dial. I.

ta in eo ordine damnanda vſus & ratio docuiſſent, tempore mutarunt. Quæ enim ratio, optimos ditiſſimoſque omnes exponere periculis, in primâ acie obiectos? noluerunt, & Principes ſecundo loco ſtatuerunt. Poſteà etiam ætatum diſcrimina magis ſpectarunt, & reduxerunt ad morem, quem in Liuio vides. Sed nec ibi ſteterunt. res docuit Leues propugnare debere, atque eo exemplo Velites à Triarijs remouerunt, & ad principia locarunt. Vbi? aut quomodo? diſtinctè hoc dicam, quia variauit. Triplex ferè eorum locatio. Interdum ante omnia ſigna, & in fronte. vt pugnâ Manlij in Gallogræcos, apud Liuium: *Ante ſigna modico interuallo Velites erant.* Iterumque: *Conſul primâ in acie locatâ Leui armaturâ.* Interdum mixta primis manipulis, aut potius inſita in iam dictis Vijs. Liuius pugnâ Africanâ: *Vias patentes inter manipulos anteſignanorum Velitibus complet.* Salluſtius pugnâ Metelli cum Iugurthâ: *Inter manipulos funditores & ſagittarios diſpertit.* Appianus pugnâ cum Antiocho: Αναμεμίχατό τε ἅπασι ψιλοί τε ϗ τοξόται πολλοί: *Intermixti erant omnibus Velites & ſagittarij multi.* Denique interdum, non in Vijs ſparſi, ſed in cornibus poſiti iunctim. Vt pugnâ Cannenſi Appianus: μέρος ἕκαςον ἀυτῶν εἶχε τοὺς πεζοὺς ἐν μέσῳ, τοὺς δὲ ψιλοὺς ϗ ἱππέας ἑκατέρωθεν: *Quæque pars habebat pedites* (grauiores) *in medio, Leues & Equites vtrimque in cornibus.* Crebra ea diſpoſitio, vt obſeruabis: & Vegetius vt ſollennem recipit: *Funditores, inquit, & Sagittarij præcipuè in cornibus locabantur, à quibus pugnandi ſumebatur exordium.* Sed vbicumque poſiti, prodire ante alios ſoliti & pugnam committere, cùm datum ſignum. Polybius: Ἅμα τῷ τοὺς ἀκοντιςὰς προσελθόντας ἐκ τῶν ῥωμαϊκῶν ςρατοπέδων,

Varia locatio Velitum.

Ante ſigna.

Lib. XXXVIII.

Ibid.

Lib. XXX.

Inter ſigna.

In Syriac.

In cornibus.

Lib. II.

κατὰ

κατὰ τὸν ἐθισμὸν, ἐισακοντίζειν: *Vnà cum eo, quòd Iaculatores prodeuntes è Romanis legionibus, iuxta morem, eiaculabantur.* Ostendit morem hunc fuisse, etiam priusquàm Velites propriè dicti instituerentur. Itaque siue manipulis insiti, siue cornibus assiti, procurrebant, & vnà cum Equite ferè pugnabant. Cedentes autem inter legiones recipi solent, & à tergo poni, aut iterum aliâ procurrere. Ipse Eques, quid? dupliciter ferè locatus. *Equitum locatio.* Primò in cornibus, ita vt legiones sociosque medios haberet. Quæ ordinaria ferè positio, & in superuacuum *In cornibus.* adduxerim exempla. Altera, vt à tergo interdum ponerent, *A tergo.* spatijs relictis inter manipulos, aut & legiones, quâ possent cum impetu emitti. Id fiebat fallendo hosti, & vt improuisa res esset. Liuius: *Dictator reliquerat in-* Lib. x. *terualla inter ordines peditum, quâ satis laxo spatio equi permitti possent.* Idem: *Hispani inter cornua & mediam aciem* Lib. xxix. *interualla patentia satis latè fecerunt, quâ equitatum, vbi tempus esset, emitterent. Et Romani more suo exercitum cùm instruxissent, id modò hostium imitati sunt, vt inter legiones & ipsi patentes equiti relinquerent vias.* Ad hanc dispositionem Velitum Equitumque, imò & legionum, Panegyricus scriptor facit, ad Theodosium: *Ecce lux tandem, & iam omnis campus horrebat. diuisi in cornua equites, leues ante signa Velites, dispositæ manipulatim cohortes, & gradu pleno ferentes agmina quadratæ legiones.* Item Apuleius: *Cùm tuba bellicum cecinit, protinus vnusquisque competens capessit officium. Velites executione adornant ordines, principes curant, equites ordinibus præsunt.* De Mundo Quæ in mendo, & fortè purganda: *Velites excusionem* *Tentata emendatio Apuleij.* *adornant, ordines principes curant, equites ordinibus præeunt.* * Præire inquam equites ordinibus malo, quàm præesse, * Nam procurrere cum Velitibus solent.

præesse, quia res magis sic fuit. Tentabam etiam: *Velites excutiunt, adornant ordines.* Sed fortasse in verbis ijs altior aliqua plaga, mihi nunc non sananda. Ad interrogata tua perêgi, nisi de Socijs: quod vno verbo potest. Stetêre enim plerumque in Cornibus & ad latera legionum, ipsi diuisi in cohortes, fortasse & Manipulos, vt legiones. Liuius: *Romani mediam aciem, Latini cornua tenuerunt.* Atque hinc est, quod ipsas Alas siue agmina sociorum *Cornua* appellata Polybius scripsit. Quid tamen, cùm nulla media acies, & duo cornua tantùm? Sæpè id, imò plurimùm olim, cùm duæ Romanæ tantùm legiones. Tum scilicet, exteriores cuiusque cornu partes Socij tenebant. Atque hæc, vt dixi, plurimùm. nam & in fronte, aut aliter, socios positos leges, pro loco aut vsu. Liuius: *Dextera Ala in primâ acie locata est, in subsidijs duæ legiones.* Idem de Equitibus. Quid te moror? numquam mihi res facta, si diductè omnia prosequar. Contraho, & tuæ obseruationi aut industriæ, cùm viam feci, quædam relinquo.

Sociorum positura.

Lib. XXXVIII.

Lib. XXXI.

DIALOG. III.

Signa quot, & vbi fuerint. Antesignani & Postsignani.

AVD. Magna mihi, fateor, lux affulsit per hos sermones; nondum plena. Sed vt solem sæpè cùm se explicuit, alia nubes excipit & intercipit: sic fit huic menti. Priora perrupi, & iam video: obnubilat de *Signis* & *Antesignanis*. Dic sodes, vbi illa locata; & qui isti? LIPS. Addam & hanc operam, & per me nihil deerit (pro copiâ quidem) quo minùs rem totam & ex asse cognoscas. De Signis ita habuit. Duplicia illa olim, Peditum

ditum & Equitum. Peditum, iterum duplicia: Manipulorum, & totius legionis. Manipulorum fuêre, perticæ cum ligno transuersario suprà, ferè in crucem. Quibusdam, dextræ, corollæ, aut alia ornamenta in vertice superposita; plerisque clypei rotundi, siue imagines ad perticam adfixæ. Da mihi veniam ne hîc fusiùs describam: alibi fiet. Legionis totius, Aquila fuit: id est alitis eius effigies siue corpus ex argento vel auro, summæ perticę insistens, & pede altero fulmen sæpe tenens. Hæc Peditum signa: Equitum, vexilla fuêre, siue quadri ad hastam volitantes pannuli, ritu ferè hodie in Bandis equitum nostrorum. AVD. Cohortium ergo Signa omittis? LIPS. Quia res antiquas tracto, nec censeo olim fuisse. Aut cedò mihi imaginem alibi in lapidibus aut nummis. Nisi tamen similia quædam manipulorum fuerunt, sicut in Prætorijs cohortibus video sculpi. Neq; enim liquida mihi tota res: cùm in Tacito legam: *Vnà tres aquilas & signa cohortium locant.* Iterùm: *Concionem discedere in manipulos iubet. vexilla præferri, vt id saltem discerneret cohortes.* Sed ego credam, *Cohortium* ibi signa, non nisi hæc Manipularia esse: ideò sic dicta quia è manipulis cohortes. Tamen labente æuo non abnuo propria sua cohortibus fuisse, sed nouâ & distinctâ formâ. Vegetius: *Dracones etiam per singulas cohortes feruntur ad prœlium.* Dracones habes, sed qui non ante Traiani aut illud æuum in Romanâ militiâ conspecti. Qui Lucanum aspexisse putant, scribentem:

—— *per signa decem felicia castris:*

& explicant, *totidem cohortium signa*: id est decem: quàm illi pueriliter errant? Nam ibi quidem iuramentum est per *signa felicia decem castris*, siue decem annis. Ergo

Peditum signa.

Equitum signa.

An cohortibus olim seorsim signa?

1. Ann.

Ibid.

Vix videri.

Posteà fuêre.

Lib. I. cap. XIII.

Lib. I.

non nisi manipulorum olim signa, quod ad pedites quidem attinet, & ea in numero de quo* suprà disputaui. Legionis etiam totius non nisi vna aquila: nec Socij, cùm in alijs pares, eam habuerunt. Ideò improuidè à Lucano scriptum aliquis censeat, de Arimino à Cæsare capto:

*Lib. II. Dial. VIII.

Aquila vna legioni.

Lib. I. *Ut notæ fulsère aquilæ, Romanáque signa.*

Nam vna profectò fuit, nec tunc apud Cæsarem (consensu omnium) non nisi legio vna. Sed aut improuisio, vt dixi; aut de industriâ enallage quædam poëtica numerorum. Sanè per Aquilas, legiones ipsas numerant. atque ita Hirtius: *Erat Pompeij acies tredecim aquilis constituta:* significat & valet, totidem legionibus. Sed hæc clara; illud magis obtenebrat de Signorum loco. Tu Polybi cur hæc siluisti? verbo vno docere & firmare nos poteras, qui nunc pendente vestigio imus & quærimus per coniecturas. Dixeris in principio fuisse, ex eo quòd in agmine anteibant. Liuius: *Dictator signa efferri, ac sequi armatos iubet.* Clarum est præire. Sed & in Tacito, de ardore militum scriptum: *Nolle requiem, non exspectare ducem, anteire signa, vrgere signiferos.* Quod præter morem factum ostendit, & cupidine pergendi. Simile in Statio:

Bell. Hisp.

Signa vbi posita.

Lib. X.

I. Hist.

Lib. VII. *—— retrò vexilla tubaéque*
Post tergum, & litui bellum inuenêre secuti.

Sic ergo in agmine: an non idem in acie? haud prorsus, nec credam nuda & prima signa statim obiecta hosti. Munita fuerunt, & vallum aliquod, vt sic dicam, virorum obiectum. Atque ij sunt, quos passim legimus *Antesignanos*. Non enim ipsi Leues aut Velites eâ voce capiendi, & discernit palàm Varro: cuius versus hosce (versus

Antesignani.

(versus enim sunt Trochaïci scazontes) in Nonio legas:

Quem sequuntur cum rotundis Velites leues parmis,
Antesignani quadratis multis insignibus tecti.

Vbi corrigam *quadrati:* & ipsos Antesignanos ita appellari credam, quia manipuli eorum tali formâ (posteâ disces) & situ quadro: aliter sanè quàm Velites, qui incompositi & sparsi. Facit etiam *multis insignibus tectos,* quod ad Cristas galearum, (eæ ipsæ deerant Velitibus) referas aptè, siue & ad insignia scutorum. An & Insignia hîc ipsa militaria Signa? sed quod primò dixi, propiùs verum puto. Antesignani ergo prima acies, & qui positi ante signa, ijsque propugnandis. Ideò Dionysius alijque Græcorum προμάχους τῶν σημείων vertunt, *propugnatores signorum:* siue etiam προτάκτους, *præpositos.* Liuius hoc satis dixerit: *Pugna orta est non illa ordinata* Lib. xxii. *per Hastatos Principésque & Triarios, nec vt pro signis Antesignani, post signa alia pugnaret acies.* Itaque duplex velut acies aut diuisio in quoque Genere, *Antesignanorum & Postsignanorum:* à situ scilicet & loco, cùm signa remota paullum à principio, & circa medium essent. In quoque dixi Genere. quod ipsum clarè Liuius: *Cadunt Antesignani, & ne nudentur propugnatoribus signa, fit ex* Lib. ix. *secundâ prima acies.* Arbitror enim dicere, quod pulsis Hastatis in periculo eorum signa versabantur, nisi Principes excepissent. Et sanè cùm quisque manipulus signum aut signa sua habuerit; nónne probabile in acie sub ijs & ad ea stetisse? Tamen dubitatiuncula hîc aliqua è verbis Liuij, narrantis pugnam Scipionis Africanam: *Vias patentes,* inquit, *inter manipulos Antesigna-* Lib. xxx. *norum Velitibus complet.* Factum totum considera. profe- *Liuij locus consideratus.* ctò inter ordines Hastatorum omnium interpositi Ve-

lites,

lites, non autem exiguâ eâ parte, quâ propriè dicti *Antesignani* erant. Itaque Polybius hæc ita refert: τὰ διαςήματα τῶν πρώτων σημαιῶν ἀνεπλήρωσε ταῖς τῶν γροσφομάχων σπείραις: *Interualla primorum manipulorum impleuit Velitari manu*. Ex quo inferas totos Haſtatos veniſſe etiam in hoc nomen, quia poſiti ante præcipua & plurima ſigna. Hoc ſenſu Liuium alibi exaudio: *Legionum Anteſignani pila coniecerunt*. Item Cæſarem: *Vnius legionis Anteſignanos præcurrere, atque occupare eum locum iubet*. Iterùm: *Adoleſcentes, atque expeditos ex Anteſignanis electos milites, inter equites præliari iuſsit*. Quæ etſi aliorſum trahi poſſunt, tamen intuenti propius totum corpus anterioris aciei apparebit ſic dictum. Pro priore tamen illo ſenſu etiam *Proſignani* Frontino: *Sulla triplicem peditum aciem ordinauit, relictis interuallis propter leuem* (ita legendum eſt) *armaturam & equitem, quem in nouiſsimo collocauerat, vt, cùm res exegiſſet, emitteretur. Tum proſignanis, qui in ſecundâ acie erant, imperauit vt denſos palos defigerent*. Intellegit Principum Anteſignanos, vt narratio quidem præfert: niſi velimus triplicem aciem fuiſſe, & quamque triplici Genere ſuo diſtinctam: vt, ſi legiones aliæ poſt alias. Lego & *Poſtſignanos* in Ammiano: *Cum ad alios Poſtſignanos in acie locatos extremâ veniſſet*. Iterúmque: *Poſtſignani noſtri, qui editiora collis tenebant*. Quos dixeris ipſos Triarios eſſe, aut certè totum illud poſt Aquilas & præcipua ſigna agmen. Signa igitur ſic locata, vt oſtendi, cuiuſque manipuli circa medium: item Aquila circa medium totius legionis, & vbi Imperator.

Lib. xv. — Lib. xxxvii. — 1. Ciuil. — 111. Ciuil. — Lib. 11. Stratag. cap. 111. — Lib. xvi.

DIALOG.

DIALOG. IIII.

Ducum, militúmque locatio distinctè: & pœna qui ordinem liquisset.

AVD. Ergóne Imperator mediâ eâ parte? LIPS. Probabile est, & exempla ostendunt. Virgilius:

—— *medio dux agmine Turnus* Imp. medius.
Vertitur arma tenens.

Ratio etiam vult, vt ibi sit vnde prospiciat & mandet facillimè in omnes partes. qui locus medius est, sed paullum tamen ad finem magis admotus. Nam inter Principes & Triarios, ante aquilas, stetisse censeo Imperatorem. Argumento, quòd is eius situs in castris, ante Principia dico & aquilas. Itaque & Sallustius de Catilinâ: *Ipse cum libertis propter aquilam adsistit*. Cum libertis, quos fidos habebat & ad sui custodiam: sicut Imperator Ablectos apud se & quosdam Euocatos. Sed vbi Legati & Tribuni? item iuxta Imperatorem: nisi tamen Legati curarent & præpositi essent certæ alicui legioni aut cornui, quod sæpe. Tunc enim in medio eius, loco Imperatoris agebant. Quod idem aliquando in Tribunis, vt huic aut illi parti præficerentur. Sed vulgò credo retrò Principes stetisse, quo ordine in castris: & iuxta eos, sociorum Præfectos. Tacitus indicat: *Ante aquilam Præfecti castrorum Tribunique, & primi centurionum, ceteri iuxta suam quisque centuriam.* De ingressu Vitellij eiúsque exercitus in vrbem scribit: qui compositus & sub signis. Notes inibi primopilos (ij sunt *primi centurionum*) ad aquilas suas stetisse: ceteros in manipulis & centurijs suis. Liuius quoque pro hac mente:

[Margin notes: Iuxta aquilas. — Legatorum locus. — Tribunorum. — III. Hist.]

Lib. IIII. *Duces legatique, & quod circa signa roboris de exercitu fuit, Thusculum petiêre*. Intellegit Tribunos, Primopilos, & Triariorum Centuriones, & fortasse Triarios ipsos, quorum custodiæ aquila erat & præcipua signa. At

Centurionum. Centuriones ipsi vbi? Tacitus dixit, *iuxta suam quisque centuriam:* id est, opinor, in capite ipso. Nam credo à fronte Centuriones præiuisse & curasse, vt Optiones eorum à tergo. Argumentum à castris. vbi item in manipulis primum locum, & sedem habent. Et sanè si *ordinum ductores* propriè, anteeunt & ducunt. Seneca al-

De constant. sap. cap. vlt. lusit: *Quo quisque genere honestior, famâ, patrimonio est, hoc se fortiùs gerat, memor in primâ acie altos ordines stare*. Idem

De Tranq. cap. III. alibi: *Quid si militare nolis nisi Imperator aut Tribunus? etiamsi alij primam aciem tenebũt, te sors inter gregarios po-*

Seneca explicatus. *suit*. Vbi aliâs etiam scriptum, *inter triarios:* haud improbè. etsi prior lectio magis pro mente Senecæ videtur. & Non es, inquit, inter primos in republicâ, nec vt Imp. Tribuni, aut Centuriones: tamen inter gregarios & vulgus militas: milita igitur. Nec ea ibi sententia, tamquam Imp. aut Tribuni sint in primâ totâ acie: non: sed primi in suo extremo ordine, scilicet Triariorum. Etsi fateor interdum honestissimos, gloriæ aut exempli caussâ, in primam ipsam aciem iuisse, ac pugnasse. Idem

In Epist. Seneca: *Prima acies Pompeianarum partium Senatus*. Multi enim Senatorij in illis castris, non legitimi milites sed voluntarij, & quasi Euocati: atque ij, ait Seneca, inter primos Centuriones & fronte aciei steterunt. Fecit hoc & Catilina, sed caussâ aliâ: *Centuriones omnes lectos & Euocatos, prætereà ex gregarijs optimè quemque armatum in primam aciem subducit*. Ecce Centuriones *omnes lecti, & Euocati* in fronte statuuntur, sed præter

morem

morem sanè. nisi esset, cur Sallustius signanter narraret? Sed fecit ipse, vt robur omne illic haberet, & vi perrumperet ac laceraret. Non ergo omnes ibi de more Centuriones, imò tantùm Hastatorum: sed nec Euocati omnes, dumtaxat qui aut sponte vellent, aut qui manipulo pro Centurione essent. Talis Crastinus in exercitu Cæsaris, qui prœlium commisit, & *manipulares suos se sequi iussit*. Atqui ille euocatus: & pugnauit tamen in legione Decimâ, in quâ primum pilum duxerat, inter primos. Aliâs, ipse Cæsar Euocatos Pompij *totâ acie dispergit*. AVD. Video locatos iam Duces singillatim: sed hoc adde, in equis an pedibus pugnarunt? nam videor legisse de equis. LIPS. Distinctè hoc dicendum est. Imperator ipse plurimùm in equo. & sic Liuius de Camillo: *In equum insilit, & ante signa obuersus in aciem ordines interequitat*. Et hoc fine Imperatorij illi equi, de quibus dictum. Ipsi Tribuni sæpe in equis. Cæsar: *A Tribunis militum reliquisque equitibus Romanis atque Euocatis equos sumit*. Vides equos habuisse: imò interdum inter equites pugnasse. Liuius: *Equites ducibus Tribunis haud multo plus hostibus quàm suis præbuerunt tumultus*. Quod an in omnibus tribunis verum fuerit, nescio: fortasse in ijs tantùm, qui ordinis & loci equestris: plebeij, steterint pedites inter suos. Sed de his Cæsar quoque capiendus: *Cæsar primum suo, deinde omnium, è conspectu remotis equis, vt æquato periculo spem fugæ tolleret*. Intellegit de Ducibus alijs & Tribunis. Fecit idem Catilina apud Sallustium: *Remotis omnium equis, quò militibus, exæquato periculo, animus amplior esset, ipse pedes exercitum instruxit*. Sed & Spartacus fugitiuorum Imp. apud Plutarchum, pugnâ in Crassum, *admotum equum gladio*

Imperator in equo. *Lib. VI.* *Sæpe & Tribuni.* *VII. Gallic.* *Lib. X.* *Lib. I.* *In Crasso.*

Lib. xvi. *confodit*, eâdem caussâ. Legi & in Ammiano: *Alemanorum peditum fremitus indignationi mixtus auditus est, vociferantium relictis equis secum debere versari regales, ne si quid contigisset aduersum, desertâ miserabili plebe, facilem discedendi copiam reperirent*. AVD. Teneo iam de Ducibus: ipsi gregarij milites quo ordine? & an quisque se locabat in suo manipulo vbi vellet? LIPS. Minimè. nec dubito quin hoc quoque compositè, vt alia fuerunt. In Vegetio lego: *tirones secundùm matriculæ ordinem in aciem dirigi.* An secundùm ordinem quo lecti & adscripti? an potiùs matricula hæc fuit ordinis à Centurione instituti? Nam ipsum credo suos iuxta vires, & pro iudicio, locasse, certis quemque locis, quos in acie & agmine tenerent. Ni hoc esset, quomodo Liuianum illud verum? *Sed signa vndique coïbant, & notis ordinibus in veteri disciplinâ militiæ, iam sine præcepto vllius suâ sponte struebant aciem*. Nouisse quemque ordinem & locum dicit: nec potuit, nisi certum & vnum. Eo fine hoc exercitium, quod in eodem Liuio, cùm *crebrò decurrere milites cogebant, vt tirones assuescerent signa sequi, & in acie agnoscere ordines suos*. Quos quidem ordines pertinaciter seruabant. eoque Cæsar, cùm de Hispaniensi milite scripsisset: *Genus erat pugnæ militum illorum, vt magno impetu procurrerent, audacter locum caperent, ordines suos non magnopere seruarent*: tum denique de suis & Romanis subiunxit, *perturbatos eos fuisse insuetos huius generis pugnæ. Circumueniri enim sese ab aperto latere procurrentibus singulis arbitrabantur. ipsi autem suos ordines seruare, neque ab signis discedere, neque sine graui caussâ eum locum quem ceperant, dimitti censuerant oportere*. Imo verò mors pœna erat, si qui reliquissent. Iosephus: Οἱ νόμοι δὲ αἰεὶ καὶ τῆς βραχύ-

Margin notes: Militum certus ordo. — Lib. I. cap. XXVI. — Lib. IX. — Eum quisque nouerat. — Lib. IX. — Sedulò seruabat. — I. Ciuil. — Pœna deserentibus. — Lib. V. Excid.

βραχύπι τῆς τάξεως παρακινήσαντας θανάτῳ κολάζουσι: Leges Romanæ semper eum qui vel leuiter ordine excesserit, morte puniunt. Hegesippus hoc vertit: *Legibus egredienti ordinem præscripta mors est.* Tacitus: *Qui signa reliquerat, statim capite pœnas luebat.* Quod idem in agmine seruabant. Tacitus de Corbulone: *Legiones veterem ad morem reduxit, nequis agmine decederet, nec pugnam nisi iussus iniret.* Idem: *Vexillum ad ripam vertit, pro desertore fore clamitans siquis agmine decessisset.* Etsi non mors hîc semper, sed minor pœna. Liuius de Scipione Numantino: *Quem militem extra ordinem deprehendisset, si Romanus erat, vitibus; si extraneus, fustibus cecidit.* Quod intellegendum, vbi minor excessus & aberratio. quòd si maior, profectò desertionis pœna mors erat. Quis autem in eâ, distinctè Appianus: *τοῦ νόμου λειποστράτιον ἐν τοῖς πολέμοις ἡγουμένου τὸν ἀποχωροῦντα πορρωτέρω σάλπιγγος ἀκοῆς: Lege desertorem habente, qui longius quàm vnde tuba audiri posset, excessisset.* O prisci, ô nostri mores, quàm dissidetis? Hodie nihil tam impune quàm vagari, prædari, rapere: olim mors leuiter abeunti. Nec Romani solùm hîc seueri, sed etiam Græci, qui hos tales ignominiâ notabant. Demosthenes: *Ὑμεῖς τὸν λείποντα τὴν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τάξιν ταχθεῖσαν, ἄτιμον οἴεσθε προσήκειν εἶναι καὶ μηδενὸς τῶν κοινῶν μετέχειν: Vos eum qui adsignatum à duce ordinem deseruerit, infamem indicatis esse debere, nec vllam reip. partem attingere.* Atque id, opinor, quia periuri. Atheniensibus enim sollenne hoc iuramentum ante militiam: *μήτε ἱερὰ ὅπλα καταισχυνεῖν, μήτε τὴν τάξιν λείψειν: nec sacra arma dedecore affecturos, nec ordinem deserturos:* quod ita in Lycurgo Rhetore aduersus Leocratem scriptum. Sed & Lacedæmonijs legem Demaratus apud Herodo-

XIII. Ann.
Pœna in agmine.
XI. Ann.
I. Ann.
Epit. LVI.
Quatenus aliquis desertor.
In punic.
Græcis simile.
Orat. de Rhodior. libert.
Et Spartanis.

Lib. VII. Herodotum recenset: ὀ φεύγειν ὐδὲν πλῆθος ἀνδρῶν ἐκ μάχης, ἀλλὰ μένοντας ἐν τῇ τάξει ἐπικρατέειν ἢ ἀπόλλυσθαι: *non fugere vllam virorum multitudinem in acie, sed stantes in ordine vincere aut mori.* Duræ leges, inquies. duræ, sed vtiles: & istæ sunt quæ viros, quæ milites pepererunt, gentium hominumque victores. Nec miror de prisco illo æuo. ecce & Iulianus Imp. suo iam prauo & laxo,

Lib. XXIIII. *decem milites ex his qui fugerant, exauctoratos capitali addixit supplicio, secutus veteres Leges.* Narrat in rebus eius Ammianus. AVD. Quàm vellem sub talibus legibus nostri milites? LIPS. Quid ita? AVD. Vt aut alij essent, aut non essent.

DIALOG. V.

In occasione de Signis dictum, de formâ eorum singillatim, de cultu & religione.

AT enim alia etiam hîc mihi cupiditas. LIPS. Non amo cupidos. AVD. Imò, vt Lucilius ait,

— *cupiditas*
Ex homine, cupido ex stulto numquam tollitur.

Honesta hæc nostra cupiditas, & discendi amor. De Signis deferendis agis, antè de locandis: dic semel & explica quæ ipsa Signa. Distulisti? sed res poscit, & ego. LIPS. Atqui ad Pugnam ego iam ibam. & vereor ne vt oculi, qui huc illuc flectuntur, parum intendunt: sic ego minus aliquid in præcipuâ re videam, tuâ auocatione. AVD. Culpa hæc mea fuerit, recipio: * τὸ δ' ἐν ποσὶ ἴτω τρέχον, vt ait Pindarus. LIPS. Tu quidem si me iubeas sidera exhibere, credo debeam: ita quod cœpisti vrges. Obtempero igitur Eurystheo meo, & scito, Duplicia

* *Quod in pedibus est, eat & currat.*

plicia in militiâ nostrâ Signa esse, *Peditum Equitúmque.* Peditum item duplicia, *Legionis* totius & *Manipulorum.* Signum legionis, Aquila, vt suprà tetigi: nec nisi vnius vna. Imò nec sociorum quidem, & quia hæc præcipui imperij signum, subiungi sub eam socios voluerunt & auxilia, non seorsum habere. Huius origo variè petitur. A Ioue alij, qui hanc insigne militiæ habuerit; quidam à Troianis; ego fortasse nihil errem, si aut ipsos à se Romanos reperisse dixerim, aut vicinorum exemplo. Sanè rapacium aliquot animalium effigies adsumi & præferri, bello conuenit: & video variè olim fecisse Romanos. Nec enim solam Aquilam prisci illi, sed plura eiusmodi animalia prætulerunt, nata in pugnas aut raptus. Plinius hoc docet: *Romanis Legionibus aquilam C. Marius in secundo consulatu suo propriè dicauit. Erat & anteà prima, cum quattuor alijs Lupi, Minotauri, Equi, Apri, quæ singulos ordines anteibant. Paucis antè annis sola portari in aciem cœperat, reliqua in castris relinquebantur, Marius in totum ea abdicauit.* Notanda nobis monitio hæc Plinij, & miranda. An non mirer rem tam nouam esse, & diu post Polybij æuum, de eximiâ & solitariâ hac dignitate aquilæ: & tamen non ipsum, non Liuium aut Dionysium, aliorum illorum signorum meminisse? Atqui fortassis cohortium illa fuerunt. Non potest: cùm quattuor ea tantùm nominet Plinius, cohortes autem decem sint: sed & addat, *singulos ea ordines anteisse.* An ergo manipulorum? id dicendum sit: aut fortasse ad veteres illos ordines & Genera militum Plinium respexisse, cùm instruebantur (anteà monui ex Dionysio) per quinque suas classes. Etsi posteà etiam quinque ordines, in ipso Liuio explicati; nempe *Hastati, Principes,*

Aquila legionis.

Origo eius.

Alia quoque animalia olim.

Lib. x. cap. IIII.

Incertum, vbi ea.

Triarij,

Triarij, Rorarij, Accensi. An ergo fortasse singuli isti discretum tale signum habebant? sed Triarij ipsam Aquilam? qui volet, examinet: in Festo quidem lego: *Porci effigies inter militaria signa quintum locum obtinebat, quia confecto bello inter quos pax fieret cæsâ porcâ fœdus firmari solebat.* Ecce & ille *quintum locum* tribuit: ergo inter Accensos esto. Nam in manipulis aut cohortibus, vbi denarij sunt numeri, non habeo aptare hoc discrimen. Nominat & Festus *porcum*, qui Plinio est *Aper*. Idem & de * Minotauro commemorat: *Minotaurus*, inquit, *inter militaria signa, quod non minus occulta esse debeant consilia ducum, quàm fuit domicilium eius Labyrinthus.* Bellè hæc dicuntur. sed vnde rusticulis illis Romanis Minotaurus & fabella hæc innotuit? Vide ne verè, non Minotaurus, sed taurus fuerit: vti alia animalia illa nota Italiæ, & capta ob caussam quam dixi. Certè & Taurus robustum ac ferox animal, atque aptum pugnæ: nec aliter etiam Germani prisci *imagines ferarum* habuisse à Tacito scribuntur inter signa. Sed Aquilæ hæc dignitas etiam apud alias gentes fuit. Persis regale hoc signum: atque ita Xenophon de Cyro: ἦν δὲ αὐτῷ τὸ σημεῖον ἀετὸς χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος μακροῦ ἀνατεταμένος. καὶ νῦν δὲ ἔτι τοῦτο τὸ σημεῖον τῷ περσῶν βασιλεῖ διαμένει: *Erat ei signum aquila aurea in hastâ longâ extensa. & nunc quoque ipsum hoc insigne Persarum regi manet.* Iterùm Xenophon in rebus Cyri minoris: καὶ τὸ βασίλειον σημεῖον ὁρᾶν ἔφασαν, ἀετόν τινα χρυσοῦν ἐπὶ πέλτης ἐπὶ ξύλον ἀνατεταμένον: *Regium insigne videre se dicebant, aquilam auream in peltâ super hastam extensam.* Sed quomodo hæc *in peltâ*? depicta in eâ aut sculpta? an super peltam imposita, & velut pedibus ei insistens? quod voles, arbitrare. Meminit

Marginal notes: * Etiam Vegetius lib. III. cap. VI. — *Aquila Persarum.* — VII. Pæd. — I. Anabas.

nit Curtius, de Dario: *Inter hæc aquilam auream pinnas extendenti similem sacrauerunt*. Talis omnino Romana, vt ad eam redeam, quæ summæ hastæ insistebat ex auro vel argento, & fulmen sæpe vnguibus tenebat, quasi iaculatura. In Nummis M. Antonij & Augusti sic ap- Lib. III. Forma Ro. Aquilæ.

pâret: sed & in Dione alibi lêgi inter prodigia tristiora, *aquilas fulmina è pedibus abiecisse & remisisse*. Sed nec corpus ipsum aquilæ magnum, cùm Florus scribat, Clade Varianâ, *signiferum aquilam intra balthei sui latebras gerentem in cruentâ palude delituisse*: ne scilicet potirentur eâ hostes. Tale in Silio, pugnâ ad Thrasymenum: Lib. XLIII. Lib. IIII.

Occulere interdum & terræ mandare parabat, Lib. VI.
Sed subitis victus telis labentia membra
Prostrauit super, atque illatâ morte tegebat.

Hæc forma Aquilæ: nisi quòd in Dione tamen intricatum aliquid de sacello vel ædiculâ, in quâ eam locat. Ὁ γὰρ ἀετὸς, inquit, ὠνομασμένος, ἔστι δὲ νεὼς μικρὸς, καὶ ἐν αὐτῷ ἀετὸς χρυσοῦς ἐνίδρυται, καθίσταταί τε ἐν πᾶσι τοῖς ἐκ τοῦ καταλόγου στρατοπέδοις, καὶ οὐδαμόσε ἐκ τῶν χειμαδίων, πλὴν εἴποι σύμπας ὁ στρατὸς ἐξίοι, κινεῖται, καὶ αὐτὸν εἷς ἀνὴρ ἐπὶ δόρατος μικροῦ ἐς ὀξὺ τὸν σύρακα ἀπηγμένου, ὥστε καὶ ἐς τὸ δάπεδον καταπήγνυσθαι, φέρει: *Aquila quæ dicitur, est sacellum exiguum, & in eo aquila aurea locatur, statuitúrque in omnibus ordinarijs legionibus, nec quoquam ex hibernis effertur, nisi cùm omnis legio exit, quam vir vnus in hastâ paruâ* (ma- Lib. XL.

lim μακρ8 in Græco, id eſſet *longâ*) *cuius inferior cuſpis in acutum deſinit vt in terram defigi poßit, portat*. Dico intricatum hoc de ſacello. vbi enim in Numis vſquam talis effigies? quin nudæ eæ conſpiciuntur (& centenæ aliquot exſtant) ſine tegmine vllo ſacelli. Nónne etiam prægraue hoc pondus ferenti fuiſſet? In columnâ tantùm Traiani, neſcio quid in alis aquilarum imponitur, quod fateor me non explicare. Niſi ergo Dionis infimo illo æuo mutata aquilæ forma, cenſeo mentem eius eſſe, aquilam cùm in hibernis eſſet in ſacello repoſitam, atque inde motam cùm educenda. Id mihi Herodianus approbat, qui de Prætorianorum caſtris loquens, Antoninum venire facit εἰς τὸν νεὼν, ἔνθα τὰ σημεῖα κ̀ τὰ ἀγάλματα τȣ̃ στρατοπέδȣ προσκυνεῖται: *in ſacellum, vbi ſigna & imagines exercitus adorantur*. Sed & figulina opera noſtrâ ætate ibi eruta, cum inſcriptione, EX AEDICVLA AVGVSTORVM: quam hanc eſſe nihil abſurdum. Enimuerò & olim Romæ ſigna in templo. Dionyſius: Ἐκέλευσεν ἐκ τῶν ἱερῶν τὰ σημεῖα ἐκφέρειν: *Iußit è templis ſigna efferre*. Etſi *templum* verius eſſet, ſingulariter: quoniam repoſita ea in ęrario, templo Saturni. Liuius: *Signa Quæſtores ex ærario deferre iubet*. Et alibi: *Signa ærario prompta feruntur ad Dictatorem*. Illic igitur, & religionis cauſsâ, & cuſtodiæ, quia pecunia ibi publica & argentum. Nec aliter Galli olim τὰς χρυσᾶς σημαίας τὰς ἀκινήτας λεγομένας ἐν τῷ τῆς Ἀθηνᾶς ἱερῷ εἶχον: *aurea ſigna, quæ Immota vocitabant, in Mineruæ templo habebant*: quod Polybius ſcripſit. Eſt autem in Dionis etiam deſcriptione, *defigi in terram ſolere*: quod in exemplis multis legas. Tacitus: *Plurimus circa aquilas labor. quæ neque figi limosâ humo, neque aduerſum ferri ingruentia tela poterant*. Figebantur

Obſcura illa Dionis.

Signa in ædiculâ. Lib. IIII.

Fixa in terram.

1. Ann.

gebantur igitur & in ipsâ pugnâ, cùm ea in loco ſtaret, nec impelleretur hoſtis. Sed & in caſtris defixæ ſtabant, ac legis inter prodigia cùm in hoſtem eundum eſſet non potuiſſe euelli. Huius ſententiæ puto quod in Thebaide Tragœdiâ, Senecæ inſcriptâ, legitur:

—— æra iam bellum cient,
Aquiláque pugnam ſignifer motâ vocat.

Non enim ibi ventilatio aliqua aut in aëre motus aquilæ capiendus, ſed quòd refixa ac loco mota ab Signifero fuerit præeunte ad pugnam. Etſi tota res vana, nec credimus Thebanos olim aut Græcos (de ijs ſermo) aquilam vſurpaſſe. Sed Romanos ſcilicet ritus poëtæ trahunt ad alios. quod ipſum Statius in iſtâ re, cùm de Adraſto loquitur, militare conſilium habente:

Ventum ad conſilij penetrale, domúmque verendam Lib. x.
Signorum, magnis vbi dudum cladibus æger
Rerum extrema mouens fruſtrà conſultat Adraſtus.

Nam facit Signa adſeruari in tabernaculo Adraſti, ſiue in Prætorio. quod ipſum indicare Tacitus videtur de ſeditioſo milite, *Vexillum in domo Germanici ſitum flagitare occipiunt*. Etſi aliud fortaſſe illud vexillum (in Tacito dixi) & certum ante Prætorium potiùs, quàm in ipſo Signa fuiſſe. Videndum etiam in Statio, an non verius diſtingui *Signorum cladibus*: enallage quadam poëticâ vt dicat, Adraſtum ægrum animi fuiſſe ob multa ſigna cladium quæ animo iam reuoluebat. Sed ego ab aquilâ noſtrâ abeo: de quâ tamen Ioſephi egregius locus: Αετὸς παντὸς ἄρχει ῥωμαίοις τάγματος, βασιλεύς τε οἰωνῶν ἁπάντων καὶ ἀλκιμώτατος ὤν. ὁ δὴ καὶ τῆς ἡγεμονίας τεκμήριον αὐτοῖς, καὶ κληδὼν ἐφ' οὓς ἂν ἴωσι τοῦ κρατήσειν δοκεῖ: *Aquila omni legioni apud Romanos præeſt, rex ipſa omnium auium,*

1.Ann. (margin, beside "Vexillum in domo Germanici ſitum flagitare")
Lib. III. (margin, beside "παντὸς ἄρχει … ἁπάντων")

& eadem valentissima. Vnde etiam imperij signum ipsis est, & velut omen victoriæ in quoscumque eunt. Transeo ad Manipulorum Signa: quæ olim quid fuerint ipsa vox illa indicio est. Nam cùm perticis fæni manipulos seu straminis suspensos ferrent, illa ipsa manus quæ ea sequeretur dicti Manipuli. Poëta:

Manipuli signum.

Pertica suspensos portabat longa maniplos,
Vnde maniplaris nomina miles habet.

Sed hæc rustica non mansêre. posterior forma fuit, hasta in cuius summo transuersum ligneolum, modum crucis. Nummi & monumenta passim ingerunt, &, sæpe cum manu suprà eminente: nónne allusione ad Manipuli vocem? Sed & orbiculos quosdam vel clypeolos, qui infrà crucem hastæ adnexi, ijdem nummi & lapides ostendunt. Quid fuerunt? ex argento vel auro imagines deorum primò, deinde & Imperatorum. Tertullianus: *Omnes illi imaginum suggestus in signis* (ita legimus) *monilia crucium sunt.* Trahit ad nostræ & sanctæ crucis gloriam: & omnes illi adtextus & structura imaginum, inquit, in manipularibus signis, quid nisi ornamenta crucis? Dixi deorum primò fuisse, nec ambigo quin Martis, Romuli, & talium innexa olim: qui scilicet militares dij, & conspiciuntur in nummis, ante Principum æuum: sed ab hoc exemplo ipsorum deinde Imperatorum. Sic Drusi imago inter signa, apud Tacitum: *Tua Diue Auguste cælo recepta mens, tua pater Druse imago.* Sed & Seiani per adulationem, in Suetonio: *Munera Syriacis legionibus dedit, quòd solæ nullam Seiani imaginem inter signa coluissent.* At de Cæsarum, scriptores vulgò. Suetonius: *Artabanus transgressus Eufratem aquilas & signa Romana, Cæsarúmque imagines adorauit.*

Imagines in signis.

I. Ann.

Lib. cap. XLVIII.

Cal. cap. XIIII.

adorauit. Etsi distinguere ibi à Signis videri possit, & seorsim quoque effigies illorum adoratas. Sed in Arriano certius, Dissertationibus Epicteti: τὰ σημεῖα τῆς ἐπιλέκτου στρατιᾶς, ἀετοὶ, εἰκόνες βασίλειοι, σέμματα, πάντα χρυσᾶ, ἀνατεταμένα ἐπὶ ξυστῶν ἠργυρωμένων: *Signa selecti exercitus* (id est, legionum) *aquilæ, imagines Principum, vexilla, omnia aurea, extensa in hastis argentatis*. Nota, quòd aurea ipsa fuisse dicit, etsi hastas argentatas. Olim tamen & signa ex argento. & caussa in Plinio: *color argento clarior est, magisque diei similis: & ideò militaribus signis familiarior, quoniam is longiùs fulget*. Non abdicat aurea, sed magis vulgò fuisse ait ex argento. De his imaginibus Tacitus: *Vexillarius dereptam Galbæ imaginem solo adflixit*. Panegyristes ad Maximianum: *Demens qui nesciebat, quocumque fugeret, vbique numina vestræ diuinitatis esse, vbi vultus vestri, vbi signa coluntur*. Nec sustulit ea prorsus Constantinus Imperator. etsi in Eusebio scriptum, quòd *crucem signis inseri iusserit*, καὶ τῶν χρυσῶν ἀγαλμάτων ὁποῖα πρότερον αὐτοῖς ἔθος ἦν τὸ μηθέν: *& aurearum imaginum, cuiusmodi anteà solent, nullam*. Aut enim de mortuis tantùm Imperatoribus hoc sentit, aut non diuturnum fuit. Ipsius certè Constantini & filiorum imagines sunt in Signis, quæ nummi ab illo æuo repræsentant. Sed & Vegetius diu post illum: *Prima cohors imagines Imperatorum, id est diuina & præsentia signa veneratur*. Apud eundem, *Imaginarij vel Imaginiferi, qui imagines Imperatoris portant*. Sed nota, *Imperatoris*, vnius numero: ergo non iam defunctorum. Hæc talia Tacitus intellexit, in aduentu Teridatis: *Agmina legionum stetêre fulgentibus aquilis signisque & simulacris deûm in modum templi*. An & Isidorus, cùm scribit: *Pilam in*

Signa ex auro vel argento.

Lib. XXXIII

I. Hist.

Lib. IIII. de Vit. Const.

Lib. II. cap. VI.

XIIII. An.

Lib. XVII. *signa constituisse fertur Augustus, propter nationes sibi in cuncto orbe subiectas, vt* * *magis figuram orbis ostenderet.* Ergo olim sic accepi, & ad clypeolos illos rettuli: valdè nunc resilio, & scio signa hæc imaginum fuisse diu ante Augustum. Quid ergo Isidorus vult? nouum imò vetus, sed paucis notum, signum tangere: quod fuit pila vel globus in summâ hastâ. Turcæ hodie retinent, & equinos aliquot pilos ab eo globo pendulos demittunt. Fallor, aut hoc est quod Beda sic tangit de Eduino rege: *Nec non & incedente illo vbilibet per plateas illud genus vexilli quod Romani Tufam, Angli appellant Tuuf, ante eum ferri solebat*. De splendore & pompâ regis eius scribit, & vel pacis tempore semper incessisse cum hoc vexillo. Gratia tibi esto Beda qui nominasti, & per te Vegetio iam suppetiamur perpetuùm aliâs laboranti. Scribit iste in signorum recensu: *Aquilæ, dracones, vexilla, flamulæ rufæ, pinnæ.* Malè *rufæ* quia etsi puniceas fuisse fateor, non tamen solas. Libri scripti (Stevvechius testatur) *tubæ*, imò duo ex ijs *tufæ*. Amplector, teneo, & in ordine isto signorum deinceps colloco: *flamulas, tufas*. Ipsa vox an non Gallis hodie *Pilam* sonat, qui E addito *Etufam*? Sed hanc tamen inter equestria magis fuisse arbitror, quia post Flamulas Vegetius recenset. Satis de Manipulorũ signis: ad Equitum imus. AVD. Cohortium ergo omittis? LIPS. Non enim propria opinor fuisse. Tacitus quidem ingerere videtur: *Concionem discedere in manipulos iubet, vexilla præferri vt id saltem discerneret cohortes*. Et iterùm: *vexillarius comitantis Galbam cohortis*. Tertiùm: *Unà tres aquilas, & signa cohortium locant*. Sed hæc talia non nisi de manipulorum signis capienda videntur, qui manipuli diuisi per cohortes. Si aliter: cędò, quod signum id fuit?

Marginalia: * E scriptis libris lego *malis*: id est, pomis. — *Signum Pilæ.* — Lib. II. Hist. cap. XVI. — Lib. III. cap. V. — *Vegetius correctus.* — *An cohortibus signa?* — I. Ann. — I. Hist.

fuit? Conſule omnes nummos aut lapides, præter manipulorum & legionis non reperies. Rideo qui Lucanum eò traxit: —— *per ſigna decem felicia caſtris. Signa decem,* inquit, *totidem cohortium ſunt*. O bone, quàm facis quod ego ſæpe, & erras! Illa verò *caſtra decem* ſunt, non ſigna: & per caſtra, totidem intellegit annos. Nuſquam ergo cohortium ſigna? imò, ſed inferiore æuo, quo multa iam nouata: & è Vegetio colligas ſingulis cohortibus fuiſſe ſuos Dracones. Sed quid ad Polybium aut priſcos? Magis appoſitè addubites, an Sociorum manipuli ſigna habuerint, an tantùm cohortes. Equidem in Liuio lego: *Quattuor millia militum amiſſa, & legionis ſecundæ ſigna tria, vndecim vexilla ſociûm nominis Latini.* Videtur *Signa* tribuere ciuibus, *vexilla* ſocijs: vti & hoc loco: *Proxima portæ cohors Peligna erat, cuius præfectus Vibius ereptum vexillum trans vallum hoſtium iecit.* Tribuit Vexillum cohorti: ſed an toti, an eius parti? Nam de voce, haud valdè moueor, & ſcio Liuium ac Tacitum cum Signo miſcuiſſe. Equidem temerè nihil hîc adfirmem, qui nec de totâ diſtributione cohortis Socialis firmiter ſcio: etſi inclino magis, centurias etiam fuiſſe, & in ijs ſua ſigna. Hoc olim. poſteà nihil abnegem, Vexilla cohortium propriè dici. Sic in Auſonio: *Clara cohortis vexilla regens:* id eſt, cohorti Præfectus. In Capitolino de Pertinace: *Vexillis regendis adſcitus eſt.* Omitto iſta, & ad vetera ac propria *Vexilla* venio, quæ Equitum fuerunt. De ijs Liuius: *Vexilla ſe ſuorum parmáſque cernere equitum*: de Romanis equitibus dicit. Idem de ſocijs: *Inferre vexillarios iuſsit ſigna.* Propriè *vexillarios*: & erant hæc vela quædam quadra expanſa ad haſtam: ſed vela modica, vt in monumentis

Sociorum ſigna. Lib. XXXIX.

Lib. XXV.

Equitum vexilla. Lib. VIII.

compâ-

comparent. Nostra ætas retinet in equitum bandis, etsi formâ paulum diuersâ. Propius accedunt templorum vexilla, quæ in lustratione & processibus anteferuntur. *Vexillatio.* Hinc *Vexillatio*, de ipsis equitibus aut eorum Alâ, crebrum posteris verbum. *Lib. II. cap. I.* Vegetius: *Equitum alæ, quòd protegant acies, quæ nunc Vexillationes vocantur, quia velis, hoc est flamulis, vtuntur.* *Cap. XX.* In Galbâ Suetonij, *Germanicorum vexillatio*: quæ Tacitus ambiguo magis sensu dixit *Germanica vexilla*. Sed in Vegetij verbis, sunt qui *Flamulas* *Flamulæ.* in *Fameolæ* mutent. ô malè! abstineant. Georgius Cedrenus: Βιξιλατίωνες, οἱ ῥωμαίων ἱππεῖς. καὶ βίξιλα, παραπετάσματα ἐκ πορφύρας καὶ χρυσοῦ, εἰς τετράγωνον σχῆμα πεποιημένα. ταῦτα ἐξαρτῶντες ἐπὶ μακρῶν δοράτων, κυκλῷ παραπορευόμενοι τῶν βασιλέων, κατασκέπουσιν αὐτούς. Εἶεν δ᾽ ἂν τὰ λεγόμενα φλάμουλα: *Vexillationes, Romanorum equites. Vexilla, paßim panni seu vela è purpurâ & auro, in quadratam formam effecta. Hæc adaptantes longis hastis, circum Principes in orbem euntes, eos tegunt. Sint autem illa quæ nunc Flamulæ dicuntur.* Ille idem de Arabibus: τὸν τῆς εἰρήνης ἔγγραφον χάρτην ἐπὶ φλαμούλου κρεμάσαντες: *Chartam conscriptam, pacis testem, super flamulâ suspendentes.* Sic vertendum id fuit: & ducendus huc etiam Suidas: Σαυρίων, εἶδος σημαίας ἢ φλαμούλου: *Saurion, genus signi vel flamulæ.* Quid tamen *Saurion*, ignoro. Noto *Vexilla è purpurâ.* vltrà in Cedreni verbis, *è purpurâ fuisse*. Potest aptari Capitolini illud in Gordianis: *Sublatâ de vexillis purpurâ Imperatores eos dicemus*: etsi Dracones tamen tunc etiam purpurei. Isidorus de coloribus Circi: *Lib. XVIII.* *Russeos currere Marti sacrauerunt, à quo Romani exoriuntur, & quia vexilla Romanorum cocco decorantur.* Ille idem Ce- *Auro mixta.* drenus aurum miscet, & circum Principem ea locat. Hoc

Hoc ipſum Ammianus de Conſtantio Cęſare Romam venire geſtiente: *vt pompam nimis extentam, rigentiáque auro vexilla, & pulchritudinem ſtipatorum oſtenderet tranquillius agenti populo.* Atque his vexillis, ſed & ſignis alijs, nomen Principis inſcriptum. Dio de Verginio Rufo: *Ipſum Cæſarem & Auguſtum appellabant. cúmque non acquieſceret,* τῶν στρατιωτῶν τις ἑνὶ τῶν σημείων ταῦτα διαταχέων ἐπέγραψε: *militum quiſpiam vni è ſignis celeriter hæc inſcripſit.* Suetonius in Veſpaſiano: *Aſſensêre cuncti, noménque eius vexillis omnibus ſine morâ inſcripſerunt.* Alluſit auctor Thebaïdos:

Lib. XVI. — Nomen Principis in Signis. — In Nerone — Cap. VI.

> —— *aureâ clarum notâ*
> *Nomen Ducum vexilla præſcriptum ferunt.*

Oſtendit aureo textu fuiſſe iſtas litteras. Hoc quoque à ritu magis priſco videtur, cùm vnum aliquod & Imperatorium vexillum grande præferretur, nomen eius habens, non tamen aureis ſed puniceis litteris inſcriptum. eoque vexilla ipſa tunc non punicea, ſed candidi potiùs coloris. Dio de iſto in rebus Craſſi contra Parthos: Σημεῖον δέ τι τῶν μεγάλων τοῖς ἱστίοις ἐοικότων, καὶ φοινικᾶ γράμματα ἐπ᾽ αὐτοῖς πρὸς δήλωσιν τοῦ τε στρατοῦ καὶ τοῦ στρατηγοῦ σφῶν τοῦ αὐτοκράτορος ἐχόντων, εἰς τὸν ποταμὸν ἀπὸ τῆς γεφύρας περιτραπὲν ἐνέπεσε: *Vexillum quoddam ex illis magnis, quæ velorum ſunt ſimilia, & quæ puniceas litteras inſcriptas habent ad notitiam exercitus & ſummi eius Imperatoris, id tale in flumen è ponte inuerſum decidit.* Hoc ad equeſtres Flamulas commodè non referas, ſed fuit potiùs Imperatorium quoddam ſignum: quod poſterior ætas *Labarum* dixit. De quo vberius non nunc dico, non item de Draconibus, quia hæc inferioris æui.

Lib. XL. — Signum Imperatorium.

AVD. De Labaro remitto, de Draconibus vrgeo: &,

Musarum fidem, dicito. LIPS. Non rogas, ſed iubes,
Draconũ origo. cùm ſic rogas. accipe vbertim. Draconum origo vnde ſit, inuenio magis, quàm credo. Iſidorus ab alto petit
Lib. XVII. & à noſtro Phœbo: *Draconis ſigna,* inquit, *ab ipſo Apolline morte Draconis inchoata, dehinc à Græcis & Romanis in bello geſtari cœperunt.* De Apolline, haud illepidè; de Græcis falsò. Nam quis ijs vnquam ſcriptor tribuit? Alijs
Aſſyrij ijs vſi. aliquot gentibus magis reperio. vt Aſſyrijs, Ioannes Cu-
De offic. Cõſtantin. ropalates: *Cyrus,* inquit, *vt Medorum principatum adeptus eſt,* Aſſyrijs quoque bellum intulit, & ab ijs cepit τὸ καββάδιον, καὶ τὸ δρακόντειον φλάμουλον: *tunicæ genus, & Draconis vexillum.* Indis tribuit ſcriptor incertus apud Sui-
Et Indi. dam, cuius ipſa verba dabo, quia graphicè depingit: Ἰν-
In χιλιοστή, & voce Ἰνδοί. δοὶ, ἔθνος βάρβαρον. κατὰ δὲ τὸν πόλεμον ἦσαν αὐτοῖς σημαῖαι τῶν ἱππέων καθ' ἑκάστην χιλιοστὴν δράκων ἐπὶ κάμακος ἀνατεταμένος. οὗ ἀργυρέα μὲν ἡ κεφαλὴ πεποίηται, σεσηρότων ὀδόντων, καὶ τοῦ χάσματος ἀπειλὴν ἔχοντος. τὸ δὲ ἄλλο σῶμα σηρικόϋφον ἦν, ἔς τε μῆκος καὶ βάθος καὶ τὸ ποικίλον τῆς χρόας ἐς ἀλήθινον δράκοντα: *Indi, gens barbara. quibus in bello erant ſigna, in quosque mille equites Draco, extenſus in perticâ. Eius caput ex argento factum erat, dentibus reſtrictis & nudis, minace rictu: reliquum corpus ſericeo textu, longitudine & craſſitie & varietate coloris in verum draconem.* Sed qui apud
Indi & Sindi ijdẽ hic populi. eum iſti *Indi*? an Orientales illi, magnus nobiliſque populus? minimè: *barbari,* vt ipſemet ille ſcriptor ait, & niſi fallor (imò non fallor) illi ipſi quos alij dicunt & ſcribunt *Sindos.* Sed illa prior ſcriptura alibi quoque reperi-
Scythæ Draconibus vſi. tur, & ſunt populi Scytharum. Certè Scythas Draconibus vſos, ex eodem Suidâ haurio, apud quem innominatus item ſcriptor: Σημεῖα σκυθικὰ ἃ φέρουσιν ἐν τῷ πολέμῳ ὑφάσματά εἰσι βαφῇ πεποικιλμένα, ἃ εἰς ἰδέαν μά-

λιστα

λισα ὀφέων εἴκασαι, καὶ ἀπηώρηνται κόντων συμμέτρων: *Signa Scythica, quæ ferunt in bello, sunt vela vel textilia colore variegata, quæ in speciem maximè serpentium aßimilata sunt, & suspensa è mediocribus hastis*. Vides ergo Scytharum esse, quorum pars aut confines cùm sint Daci; quid mirer eos quoque vulgò vsurpasse? Imò non alia signa habent in columnâ Traiani, bello illo Dacico, & sæpe ibi videas expressa. Atque ego censeo ab illis ipsis Romanos sumpsisse, vt fit, imitatione. Placuit enim ille terror quem moti in aëre faciunt, & visum bello aptius quàm Romana illa signa. Ab ijs, inquam, origo, vel hoc argumento, quòd antè Traiani æuum non eos in rebus Romanis legas. Nisi quis tamen à Persis magis petat, cùm in Vopisci Aureliano legam, inter spolia à Zenobiâ capta & traducta, etiam *Persicos dracones*. Atque hoc faciat pro sententiâ Curopalatæ suprà dictâ. Deinceps quidem crebri in Romanâ historiâ: & Vegetius notat, *Dracones per singulas cohortes à Draconarijs ferri in prœlium.* Si per singulas cohortes, sanè multi. Vt addam, proprios quosdam & peculiares Principis fuisse, qui toti è purpurâ in eius comitatu. Significat, Ammianus de Iuliano veniente in prœlium: *Quo agnito per purpureum signum Draconis summitati hastæ longioris aptatum,* Disertè *purpureum* ibi dicit, qui color imperij: & nisi fuisset, cùm tam multi Dracones in acie, vnde ex vno illo Cæsar * agnitus? Sed color eminebat, vt dixi: & de ijs capiendus idem Ammianus ingressu Constantij Augusti in vrbem: *Alternúmque potestatis gressus multiplices alios purpureis subtegminibus texti circumdedêre Dracones, hastarum aureis gemmatísque summitatibus illigati, hiatu vasto perflatiles, & ideò velut irâ perciti sibilantes,*

[Margin notes: Iis Daci. — Romani ab istis. — Aut à Persis. — Lib. II. cap. XIII. — Lib. XVI. — * Nisi placet *longiore hastam* eam ceteris fuisse, ex Ammiano.]

Dracones circa Principem.

caudarúmque volumina relinquentes in ventum. Quorum sententia est (nam vulgò malè distinguuntur:) alias varias potestates siue Præsides & Duces circa Imperatorem incessisse, atque eos circumdedisse deinde Dracones. Poëta Claudianus Honorij Principis ingressum Draconibus quoque ornat: —— *quid fixa Draconum*

vi. Cõsul. Honor.

Ora velint, fluitent ventis, an vera minentur
Sibila, suspensum rapturi dentibus hostem.

Vbi *fixa ora* licet accipere (aliter, *fissa*, legerem, id esset aperta.) in ipsâ hastâ per guttur sic infixa, vt in columnâ Traiani alibi compârent. Nam vt te moneam, etsi ὑφάσματα suprà dicuntur; etsi *textu serico*; etsi *flamulæ*; denique *subtegminibus texti* Ammiano: tamen profectò ambigas, an in velo sic depicti fuerint aut acu texti; an potius corpus totum solidum è pannis & subtegmine factum. Moueor ita censere è Traiani columnâ sæpe dictâ, in quâ palàm sic exstant: corpora dico, non imagines: moueor & à verbis suprà Græcis, vbi *longitudo* & *profunditas* ijs datur. Quid, quod sibilasse eos volunt, concepto vento? Sed hoc ad sonitum, quem velum motum facit referri etiam possit: etsi Ammiani verba magis nos inclinent illuc. *Hiatu*, inquit, *vasto perflatiles, & ideò velut irâ perciti sibilantes*. Vastum hiatum vult perflari, & illinc sibilum nasci. Scriptor quispiam in Suidâ de hoc sibilo: καί τι καὶ ἠχεῖ πρὸς τὴν συγκίνησιν ὑπὸ τῇ πνοῇ διερχομένῃ βίᾳ: *Atque etiam sibilant & sonant aliquid ad motum, à vento aut spiritu per vim penetrante.* Videtur & eò Sidonius spectare, versibus hisce, pugnâ inter Vandalos & Romanos: —— *iam textilis anguis*

An in velo Dracones? An solida corpora?

In Σημεῖα.

Discurrit per vtramque aciem, cui guttur adactis
Turgescit Zephyris, patulo mentitur hiatu

Panegyr. Maior.

Iratam

Iratam pictura famem; pannóque furorem
Aura facit, quoties crassatur vectile tergum
Flatibus, & nimium iam non capit aluus inane.

Adhibe mentem tuam & sensus, vix aliud possis dicere quàm defingi ab eo rotundum & inanem Draconem, ita textum vt vento turgescat quem per guttur admittit. At in sententiam tamen aliam ducat Prudentius:

Próque ventosis draconum, quos gerebant, pallijs, περὶ στεφ. Hym. I.
Præferunt insigne lignum quod draconem subdidit.

De Draconarijs duobus loquitur, qui è militibus aggregati ad cœtum Christi. Et vocat ecce *Pallia draconum*, quod sit pro mente & ritu vulgi: cùm & hodie in velis militaribus varia sic pingamus. Habes quos voluisti Dracones: ego in gradu me compono vnde deieceras, imò ad lineam ipsam venio quam institi, de Signis non deserendis. *Signa sacra.* Hæc enim illa Romana signa, quæ sacra habuerunt, per quæ iurarunt, & quos vnicos bellorum deos. Bono consilio, vt religionem animis ingignerent, & signorum non amorem tantùm sed venerationem. Ergo firmiùs asseruabant, fortiùs amissa recuperabant. Quoties legis, integras acies iam fluctuantes, iam recedentes, restitutas & impulsas signis in hostem iactis? *In hostem iaci solent.* Suadebat enim repetere non pœna tantùm quæ manebat ijs amissis; sed etiam pudor & religio, & quasi deos ac sacra sua prodidissent. Pœnæ exempla, in Dionysio. *Quidam, inquit, è ducibus signa suis erepta in hostes iecerunt, vt languidioribus aut timidioribus ex necessitate robur imprimerent, scientibus quòd ijs qui signa non retulissent, cum ignominia esset moriendum.* *Mors pœna, si amisissent. Lib. IX.* In Liuio: *Inermes milites, signo amisso signiferos, duplicariósque qui reliquerant ordines, virgis cæsos securi percussit.* *Lib. II.* Religionis exempla, in *Deorum ijs cultus.*

Apologet. Tertulliano: *Religio tota castrensis signa veneratur, signa iurat, dijs omnibus præponit*. In rebus ipsis; quòd perfugium illic vt in sacris. Tacitus: *Signa & aquilam amplexus* (1. Ann.) *religione sese tutabatur*. Ammianus: (Lib. XXV.) *Qui fraudum conscius & noxarum ad militaria signa confugit*. Quòd ea ornabant, vngebant, colebant, vt ipsos deos. Claudianus:

—— Mauortia signa rubescunt
Floribus, & subitis animantur frondibus hastæ.

Claud. cap. XIII. Suetonius eo sensu: *Neque aquilæ ornari, neque signa conuelli potuerunt*. Nec aliter in eodem, de laribus: (Neron. cap. XLVI.) *Kalendis Ianuarijs exornati lares*. Etiam vngebant. Plinius: (Lib. XIII. cap. IIII.) *Aquilæ certè ac signa illa puluerulenta & custodijs horrida, inunguntur etiam festis diebus, vtinámque dicere possemus quis primus instituisset*. Scilicet deos quoque solent vngere, & lauare, & cibos apponere, & omnia quæ in rebus lætis more humano. In marmore antiquo: CORONÆ. INLATÆ. SIGNAQVE. VNCTA. Seneca in hãc superstitionem: *Alius fictor est, alius vnctor, qui vano brachiorum motu imitatur vngentem*. Minutius Felix: *Lapides vncti & coronati*. Ab hoc ergo ritu Signa vncta, sed non seuero & Polybiano illo æuo; ipse Plinius ostendit rem nouitiam esse. Habes religionem in Signis, & verè de ijs Dionysius: τιμιώτατα ῥωμαίοις ταῦτα ἐπὶ στρατείας, καὶ ὥσπερ ἱδρύματα θεῶν ἱερὰ νομίζονται: (Lib. VI.) *Venerabilia maximè ea Romanis, & tanquam deorum statuas, sacra arbitrantur*. Item Tacitus: *Conuersus ad signa & bellorum* (1. Ann.) *deos*. Iterùm: *Sequerentur Romanas aues, propria legionum numina*: de aquilis. AVD. Cetera capio, Plinij locum ruminor de *custodijs signorum*. Appellat enim ea in verbis à te dictis, *custodijs horrida*. Quæ illæ? LIPS. Subitò (Carcer ad signa.) rogas, subitò respondeo, videri ad aquilas & signa carcerem

cerem militarem fuiſſe: quia is locus maximè conſpicuus & nocte dieque cuſtoditus. Carcerem quidem in caſtris Tacitus agnoſcit, in ſeditione militum Pannonicâ: *Blæſus paucos adfici verberibus, claudi carcere iubet.* Et I. Ann. ſtatim inibi, *carcere effracto ſoluunt vincula, deſertoréſque & rerum capitalium damnatos ſibi miſcent.* Iuuenalis: *Læuáque ſi longo caſtrorum in carcere manſit.* Finis eſto, figuras è columnâ Traiani vide, cuiuſmodi & in Nummis atque alijs lapidibus conſpiciuntur.

AVD. Auidè inſpicio: ſed dubium me magis quàm doctum figura hæc reddit. De aquilis ſolis dixiſti: quid iſta ſibi vult ouis, an aries in perticarum vnâ? quid ſphynx in alterâ? LIPS. Mehercules mihi quoque Sphynge opus ſit, quæ doceat ſoluere quidquid ponis aut ligas.

De

Ouis in signis. De oue, an cane, an lupo (haud clarè nimis diiudico) non aliud possum, quàm nouum aliquid esse: & si ouis, an pacis oblatæ symbolum? clementia & lenitas proposita, si se dedant? Si canis, aut lupus, indicationes notæ, etsi non origo. Equidem in Appiano etiam lego, elephantem inter signa legionis cuiusdam fuisse, & adsignant caussam: ἡ δὲ στρατιὰ τοῦ καίσαρος ἐς τοσοῦτον ἀνεθάρρησεν, ὡς τὸ πεμπτὸν τέλος, αἰτῆσαν ἀντιταχθῆναι τοῖς ἐλέφασι, κρατῆσαι πάνυ καρτερῶς, καὶ νῦν ἀπ' ἐκείνου τῷδε τῷ τέλει ἐλέφαντες ἐς τὰ σημεῖα ἐπίκεινται: *Exercitus Cæsaris ita animo confirmatus est, vt Quinta legio poposcerit opponi elephantis, eósque egregiè vicerit, ac nunc etiam eâ de caussâ elephantes in signa huic legioni constituuntur.* Quod tamen ita intellego, vt amotam aquilam non opiner, sed in clypeis signisque manipulorum elephantem fuisse. Fortasse idem in iam dictis.

Elephas.

11. Ciuil.

DIALOG. VI.

Homer.

Duplex, triplexque acies, & aliquot eius formæ.

SED nobis euenire videtur, quod pueris qui ad aquas ludunt. ij cum lapillum in stagnum iecerint, paullatim magis magisque maiores orbes faciunt: & tu scrupo vno iniecto, varios circulos consequi facis rogationum, responsionum. Semel tibi dico, desine. multa huic rei annexa, aut adsita: & si maximè coner,

Ἀλλ' οὔπως ἅμα πάντα δυνήσομαι αὐτὸς ἑλέσθαι:

At minimè potero complectier omnia solus.

Redeamus, vnde abiuimus, ad Ordinem aciei, qui tamen explicatus. Sequebatur *Forma*, id est quâ positurâ & velut facie acies instructa. Hæc non varia admodum apud

apud Romanos: & fuit ferè aut *Duplex*, aut *Triplex*. Duplex, cùm tota acies in cornua duo secta, Dextrum ac Læuum. Ea sæpissimè obtinuit in exercitu Consulari: cùm duæ legiones, & singulis sua auxilia adiuncta. Hanc sectionem certum est veterem esse, & alijs quoque gentibus vsurpatam. Polyænus quidem eam refert ad Pana auctorem. Διονύσου, inquit, στρατηγὸς ἦν ὁ πᾶν. οὗτος πρῶτος τάξιν εὗρεν, ὠνόμασε φάλαγγα, κέρας ἔταξε δεξιὸν καὶ λαιόν. ταύτῃ τοι ἄρα κερασφόρον τὸν πᾶνα δημιουργοῦσι: *Dionysij siue Bacchi Dux fuit in militiâ Pan. Is primùm repperit ordinem, nominauit phalangem, cornu instituit dextrum & læuum. Ex quo cornutum etiam Pana vulgò defingunt*. Exempla aliquot eius locationis apud Romanos quærere, & ponere, sit stillicidium de situlâ sumere: sexcenta sunt. Triplex est, cùm præter cornua, alia etiam media exsurgit. Id quoque crebrum: non solùm vbi plures legiones, sed & cùm duæ: istis scilicet in medio positis, socijs ad vtrumque cornu. Res per se clara, & obuia exempla. Sed est & alia ratio Duplicis Triplicisque aciei: cùm præter simplicem illam diuisionem, à tergo etiam sectio fit & discrimen. Vt si quattuor legiones habeam, duas in fronte cum Socijs suis pono, totidem à tergo, velut in subsidijs suppono. Idem in duabus quoque factum, & aut Ala vtraque sociorum (siue Cornu mauis) præposita, subiunctis legionibus, aut contrà. In Liuio rem vide, pugnâ in Annibalem Marcelli: *Pugnatum amplius duabus horis est. cedere inde ab Romanis dextera Ala & Extraordinarij cœpêre. quod vbi Marcellus vidit, duodeuicesimam legionem in primam aciem inducit. Dum alij trepidè cedunt, alij segniter subeunt, turbata tota acies est*. Iterùm alio prælio idem Marcellus:

Acies duplex.

Lib. I. Stratag.

Cornua Pan repperit.

Triplex acies.

Aliter duplex acies.

Lib. XXVII.

Ibid. antè. cellus: *Diu pugna neutrò inclinata ſtetit. primæ legioni tertia, dextræ Alæ ſiniſtra ſubijt.* Sed & de legionibus ipſis

Lib. xxx. ſic diſpoſitis, exempla. In Liuio: *Prætoris legiones in primâ acie fuerunt, Cornelius ſuas in ſubſidijs tenuit.* Alibi: *In primam aciem ſuas legiones Sempronius induxit, in ſub-*

Subſidia. *ſidijs locatæ P. Licinij legiones.* Et plura. Has autem ſecundarias aut tertiarias legiones ſiue copias, *ſubſidia* aut

Lib. xxix. *ſubſidiarias* etiam vocabant. Idem Liuius: *Cedenti duodecimæ legioni quæ in læuo cornu erat, tertiamdecimam legio-*

In Iugurth. *nem ex ſubſidijs in primam aciem firmamentum ducit.* Salluſtius: *Ibi commutatis ordinibus, in dextro latere, quod proximum hoſtibus erat, triplicibus ſubſidijs aciem inſtruxit.* Nec totæ ſemper legiones, ſed cohortes aliquot ſic ſub-

Lib. ix. ſtitutæ. Liuius: *Subſidiarias cohortes, quæ integræ ad longioris pugnæ caſus reſeruabantur, in primam aciem extemplo emiſit.* Ad has poſituras Tibulli iſti verſus faciunt, ad Meſſallam:

Seu ſit opus quadratum acies conſiſtat in agmen,
Rectus vt æquatis decurrat frontibus ordo:
Seu libeat duplicem, ſeu iunctum cernere Martem,
Dextráque vt læuum teneat, dextrumque ſiniſtrâ
Miles, ſitq́; duplex gemini victoria caſus.

Tibullus explicatus. Facit variam *pugnæ faciem*, vt ipſe appellat. Primò, *Quadratam* ſimplicem, fronte recto: ſecundò, *Duplicem*, vtroque cornu: tertiò *Iunctam*, quam capiebam *Triplicem*, aliâ ſcilicet ad duas iunctâ. nam ſic fiebat, quod hîc dicitur, vt dextrâ ſuâ miles qui in læuo eſt ſiniſtram medij aſpiciat; ſiniſtrâ ſuâ, qui in dextro eiuſdem medij dextram. Inſpice, intelleges. Sed remoratur aut potius reuocat, quod ſequitur —— *ſitq́; duplex gemini victoria caſus.* Ita enim non duplex, ſed triplex è triplici acie

victoria

victoria sit & casus. An *Iunctam* igitur intellegit, subiunctam & duplicatam, de quâ diximus? vt acies aciei sit supposita? Hoc opinor. & vtrobique sanè dextrâ suâ sinistram appositi cornus cornu aspicit, & contrà. Nec mihi displiceat etiam scribi:—— *duplicem seiunctum cernere Martem.* vt duas modò posituras nominet, Quadratam simplicem, indiuisam: & hanc abiunctam, in duo cornua: facili ita sententiâ. Hæ præcipuæ sunt & receptæ Romanis instructiones: quas tamen leuiter variabant promouendo aut retrahendo. Quid velim, exempla docebunt. Plerumque enim æqualiter vtroque cornu & simul concurrebant: quod Cato apud Festum dixit, *Recto fronte*: Tibullus in citatis versibus, *æquatis frontibus*. Et de eâ re Vegetius: *Vna depugnatio est fronte longâ, quadrato exercitu, sicut etiam nunc & prope semper solet prælium fieri.* Altera depugnatio *Obliqua*, cùm cornu ante cornu promouetur. Græci Tactici: λοξὴ φάλαγξ, ἡ τὸ μὲν κέρας ἕτερον, ὁπότερον ἂν προῃρῆται, πλησίον τῶν πολεμίων ἔχουσα, καὶ ἐν αὐτῷ τὸν ἀγῶνα ποιουμένη. τὸ δ' ἕτερον ἐν ἀποστάσει δι' ὑποστολῆς ἔχουσα: *Obliqua phalanx, quæ alterum cornu, vtrumcumque prædictum fuerit iuxtà hostes magis admouet & eo prælium facit, alterum autem abiungit.* Vegetius de hoc genere: *Secunda depugnatio est Obliqua, plurimùm melior. Huius talis est modus. cùm instructæ acies ad congressum veniunt, tunc tu sinistram alam tuam* (Cornu intellegit, & mox ita vocat) *à dextrâ aduersarij longiùs separabis, ne vel missilia ad eam vel sagittæ perueniant: dextram autem alam tuam sinistræ illius alæ iunge, & ibi primùm inchoa prælium.* Sed ipse à Dextrâ modò committi vult prælium, non æquè à Sinistrâ. & damnat ideò, *quòd tunc,* inquit, *quasi man-*

Frons recta.

Lib. III. cap. XX.

Ea vulgatissima.

Frons obliqua.

Ibid.

cus est impetus, & aperti cum difficultate aggrediuntur hostes. Benè monet, pro armaturâ veteri. Nam si cornu sinistrum tuum promoues aduersus hostile dextrum, profectò latus nudum obijcis hosti, qui missilibus aut sagittis à sinistro suo tutò petet. Hoc est quod ait, *apertos aggredi tunc hostem:* quia scuta nempe in sinistris. Qui aliam caussam quæsiuit, & ad infirmitatem sinistrarum partium retulit, næ ille Vegetium aut rem non cepit. Pro hac ratione Cæsar in Ariouistum pugnauit, & cùm triplicem aciem instruxisset, tamen *à dextro cornu* (eius verba sunt) *quòd eam partem hostium minimè firmam esse animaduerterat, prœlium commisit.* Tertium genus, cùm in triplici acie, tertiam & mediam amoues ab hoste, & cornua modò immittis. Seneca tangit: *Quemadmodum idem exercitus modò latiùs panditur, modò in angustum coarctatur, & aut in cornua sinuatâ mediâ parte curuatur, aut rectâ fronte explicatur.* Scipio vsurpauit in Hispaniâ. qui cùm aliquot diebus obseruasset sic structam hostium aciem, vt optimi in medio essent, infirmiores in alis: ipse contrà instruxit, & auxilia in medio posuit, ciues & quod roboris erat, in alis. *Vbi igitur* (ait Liuius) *iam incipiendæ pugnæ tempus erat, Hispanos (ea media acies erat) presso gradu incedere iubet. ipse è dextro cornu nuncium ad Silanum & Martium mittit vt cornu extenderent in sinistrâ parte, quemadmodum se tendentem à dextrâ vidissent, & cum expeditis peditum equitúmque priùs pugnam consererent, quàm coire inter se mediæ acies possent. Ita diductis cornibus sinus in medio erat, quia segniùs Hispanorum signa incedebant.* Hæc prouisio & instructio certam victoriam dedit, cùm firmissimi cum infirmis concurrerent, & alij dum suum hostem exspectant in medio

Vegetio claritas.

1. Gallic.

Sinuata acies.

De vita Beat. cap. IIII.

Lib. XXVIII.

dio manent otiosi, denique alienâ fugâ & clade consternati. Quartum genus, huic aduersum. cùm scilicet ipsa media acies prominet & incurrit prima in hostem. Græci ἐπικαμπὲς, *flexum* dicunt, siue etiam κυρτὸν *gibberum*. Aelianus: Ἐπικαμπὴς παράταξις, ἐπὰν τὰ μέσα τοῖς πολεμίοις προσπίπτῃ, τὰ δὲ κέρατα ἐκ τῶν ὀπίσω μερῶν ὄρθια ὑφ' ἑαυτὴν ἔχῃ τεταγμένα: *Flexa instructio dicitur, cùm media hostibus incidunt, cornua autem retrò recta habet collocata.* Hac Annibal in pugnâ Cannensi scitissimè est vsus: sed cum eâ quoque arte, vt cornua robustissima haberet & integra seruaret; & medijs denique pulsis, sinu facto, immitteret ea vtrimque legionibus, victoriæ suæ certam caussam. Quàm vtiliter talia nostri Duces meditentur & vsurpent? & paullatim credo facturos, vt ingenia & institutionem quorundam video, qui succrescunt. Gibbera acies.

DIALOG. VII.

Aliæ quædam acierum formæ. Cuneus, Globus, Forfex, Turris, Serra.

AVD. Non aliæ igitur aut plures Aciei formæ? nam resistis & siles. LIPS. Cogito, siquid vtiliter etiam addam. Nam omnia congerere, & figuras aliquot subtiliter ex Tacticis delineare aut explicare, non est visum: quo fine? Romani raro vsurparunt, & sunt magis inuentiunculæ & schematismi ingeniorum. Quædam tamen apud Romanos etiam vsurpata interdum, quæ strictim & per indicem dat Cato. Festus ex eo citat: *Siue fortè opus sit cuneo, aut globo, aut forcipe, aut turribus, aut serrâ vt adoriare.* Cato senior est, quem

ſcripſiſſe ſcimus De re militari. Hæc & pauca alia Agellius item prodit Capite proprio: *Vocabula ſunt militaria, quibus instructa certo modo acies ſolet appellari, Frons, Subſidia, Cuneus, Orbis, Globus, Forfices, Serra, Alæ, Turres.* Sed Catonis verba atque ordinem inſiſtamus: quia quæ præterea Agellius, iam per me aut ipſum te nota. Nominat *Cuneum* primò. qui eſt cùm anguſta in fronte acies, trigoni formâ, paullatim ſe pandit. Igitur & *Trigonum* vocant. Vegetius: *In Trigonum, quem Cuneum vocant, acies mutanda eſt.* Item Ἔμβολον ſiue Roſtrum Græci. Illorum Scholia: Ἔμβολον παρατάξεως ὄνομα. ἔστι δὲ τὸ ἥμισυ τοῦ ῥόμβου: *Roſtrum instructionis nomen. eſt autem dimidia pars rhombi.* Dixêre & *Caput porcinum,* quia aſſimilatur, & quia velut fodit & ruit inuadendo. Ammianus: *Deſinente in anguſtum fronte, quem habitum Caput porcinum ſimplicitas militaris appellat.* Vegetius: *Cuneus multitudo peditum, quæ primò anguſtior, deinde latior procedit, & aduerſariorum ordines rumpit. Quam rem* (lego, *Quare*) *milites Caput porcinum appellant.* Sed vberrimè & optimè hæc omnia Agathias hiſtoricus, quem locum & Suidas exſcripſit, cuius verba fideliter vertam: *Erat ijs forma aciei velut in roſtrum. Litteræ enim Δ. aſſimilabatur. Et anterior pars quà in acutum deſinebat, tecta & denſa erat, quia ſcutis vndique muniebatur. Dixeris caput eos porci ſtructurâ eâ efformaſſe. Crura autem vtrimque ſecundùm ordines & cohortes in profundum compoſita, & pleraque parte in obliquum extenſa, deibant paullatim & diſiungebantur, donec in maximam latitudinem progreſſa deſinerent: ita vt medius locus vacuus relinqueretur, & terga militum nuda per ordinem conſpicerentur.* Hoc ille de Francis, qui pugnâ in Narſetem ſic vſi. Sed

Lib. x. cap. IX. — Cuneus. — Lib. I. cap XXVI. — Lib. XVII. — Lib. III. cap. XIX. — Lib. II.

& Hispani olim creberrimè. ac de ijs Liuius: *Celtiberi vbi ordinatâ acie & signis collatis se non esse pares legionibus senserunt, cuneo impreßionem fecerunt. quo tantum valent genere pugnæ, vt quacumque parte perculere, impetu suo sustineri nequeant.* Romani etiam non rarò. vt apud Liuium: *Cuneo quidem hoc laxum atque solutum agmen, ac si nihil obstet, transibimus.* Apud Cæsarem: *Milites castris exclusi, cuneo facto, & duce Tribonio equite Rom. per medios hostes perrumpunt.* Etsi vox ea notione etiam aliâ, ne erres: significatque historicis multitudinem confertam. Ita Liuius: *Cuneum Macedonum, phalangem ipsi vocant.* Idem de manipulis vel cohortibus Latinorum: *Tantâ cæde perrupère cuneos.* Tacitus: *Cateruis & cuneis concurrebant.* Cæsar: *Hostes in foro ac locis patentioribus cuneatim constiterunt.* Sed secunda Forma in Catone *Globus.* quem Vegetius explicat, & dici ait, *qui à suâ acie separatus, vago superuentu incursat inimicos.* Sed credo & figurâ globosâ & in rotundum fuisse. Tertia, *Forceps:* quæ in Agellio *Forfex:* sed in figurâ idem est. Dicitur, cùm contraria Cuneo acies instruitur, latioribus primis & apertis, ac paullatim desinentibus in angustum. Vegetius de eâ: *Ex lectißimis militibus consertis in V litteram hic ordo componitur, & illum Cuneum excipit, atque ex vtraque parte concludit.* Vbi & vsum eius vides, ad cuneum soluendum & atterendum. Fecit Narses apud Agathiam contrà Francos: τότε, inquit, ὁ νάρσης ἐπικάμψας ἠρέμα καὶ ὑπομηκύνας τὰ κέρατα, καὶ ἐπικάμπιον ἐμπροσθίαν (ὡς ἂν οἱ τακτικοὶ ὀνομάσαιεν) τὴν φάλαγγα καταστήσας, παρακελεύεται, & alia: *Tum Narses incuruans paullatim & cornua producens, & Inflexam anteriorem vt suo verbo Militares scriptores dixerint, aciem constituens, iußit.*

Hispani vsi cuneis. Lib. XL.

Lib. XXII.

VI. Gallic.

Lib. XXXII.

Lib. VIII.

VII. Gallic.

Globus.

Lib. III. cap. XIX.

Forceps.

Lib. II.

iußit. &c. Spectauit & huc Ammianus: *Cogitatum est enim ſolicitéque præſtructum, vt ſæuientes vltra ſolitum Alemãni vagantéſque effuſi, multitudine geminatâ noſtrorum, forcipis ſpecie, truſi in anguſtias caderentur.* Quartum in Catone, *Turres*. Ea forma Græcis πύργος. & Heſychius explicat τάξιν ὁπλιτῶν ἐν τετραγώνῳ: *ordinem militum in quadro*. Euſtathius in hoc Homeri:

Turris.

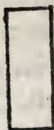
Iliad. μ.

Οἱ δέ τε πυργηδὸν σφέας αὐτοὺς ἀρτύναντες:

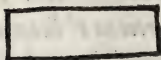
Aſt hi turritim ſeſe ipſos deinde locantes:

is, inquam notat: πύργος δὲ νῦν ἐῤῥέθη διάταξις στρατιωτικὴ τετραγωνοειδὴς, κατὰ πλινθίον συντεταγμένη: *Turris nunc à poëtâ dicta eſt inſtructio militaris, quadriformis, iuxta laterculum diſpoſita.* Vultne idem cum laterculo eſſe? an conſtare è laterculis, & Turrim eſſe in altum profundumque quadram inſtructionem? laterculum autem potiùs, iacentem, & in latum. Voces & imagines ſubindicant. Quintum *Serra*. de quâ in Feſto: *Serrâ prœliari dicitur, cùm aßiduè acceditur receditúrque, neque vllo conſiſtitur tempore.* Id fiebat cùm manipuli primæ aciei modò inuadebant, modò reſiliebant, & reddebatur dentata quædam forma. Potuit & aliter, cùm Velites ex interuallis manipulorum inſiliebant & reſiliebant. Ita Paulus Aemilius, pugnâ in Perſem: *Triplicem aciem cuneis* (id eſt manipulis) *inſtruxit. inter quos ſubinde Velites emiſit. Quo genere cùm profligari nihil videret, cedere inſtituit, vt duceret hoſtes in confragoſa.* Non alia equidem de figuris habeo digna aut vtilia dictu.

Turris.

Laterculum

Serra.

Lib. II. cap. III.

DIALOG.

DIALOG. VIII.

Exempla aliquot pugnarum: Craßi, Manlij, Cæsaris cum Afranio, Cæsaris cum Pompeio.

AVD. Commodum & comem te mihi exhibes, testari debeo, ita me Deus amet. Sed ecquid etiam magis? & per exempla etiam te diffundis, atque illustras aut approbas præcipuas istas formas? Insignes multæ pugnæ pugnatæ sunt, velim quasi * αὐτόπτης paullisper esse, & lustrare te designante. LIPS. Possim cum Socrate dicere, * σὺ δέ με οἴει λόγων τινὰ εἶναι θύλακον. Et vnde hæc mihi prompta? AVD. Nempe cottidie iis inuersaris, & Historiæ, tuum pabulum. Denique an vnquam * ἑρμῆς ἀμύθητος? LIPS. Pertendis, & ideò sequor. Molli fronte sum ad negandum. atque vt aqua in ligno aut læui lapide facilè ducentis digitos sequitur, sic ego preces. Videbo an memoria fauebit: audi. Esto prima forma *Quadrata* simplex, sine vllâ diuisione. Haud sæpe repperi: est tamen in Plutarchi Crasso his à me redditis verbis. Nam ille ita struxit in Parthos.

* *ocularis spectator.*
* *Tu me censes sermonum aliquē esse saccum.*
* *Mercurius infās.*
Quadrata iusta acies.

PLVT.

At Crassus attonitus fuit prorsus, & præ trepidatione non planè consistens struxit aciem. Primùm quidem, de Caßij sententiâ, raram & tenuem per plurimum campi producens, ne circumueniretur: & equitatum ad cornua diffudit. Posteà immutauit, ac contractis copijs ancipitem aciem fecit, & profundum laterculum, sic vt duodecim cohortes quodque latus teneret. Ad quamque cohortem equitum Turmam apposuit, vt nulla pars indiga auxilij equestris esset.

Mira hæc fuit dipoſitio, ſingillatim examinanda. Ait:

„ *Raram & tenuem.*] Caſſiana hæc ſententia bona erat contra equitatum, quo hoſtis valebat. Alioqui contra grauem & ſtatarium militem non item, quia facilis perruptu cùm roboris nihil introrſus eſt.

„ *Profundum laterculum.*] Vides ergo plurimùm eſſe laterculum non profundum, id eſt, vt dixi ſuprà, expaſſum & iacentem. Sed iſte Craſſi æquilaterus fuit.

„ *Vt duodecim cohortes vnumquodque latus teneret.*] Iſtæ ſint cohortes non niſi quadragintaquattuor, ſimplici ordine ſic diſpoſitæ: ſi tamen repeti placet & in numerum bis venire cohortes aut turmas angulares. Si non, age ponamus reipsâ vndique duodecim: atq; erunt quadragintaocto. etſi neutrum ſine ſcrupulo fiet. Nam Craſſus legiones ibi habuit, ipſo Plutarcho auctore, *ſeptenas*. at ille cohortium numerus non explerit omnino *quinas*. Deſunt enim cohortes duæ. Cogitandum igitur & adſumendum, reliquas *vigintiduas* cohortes in mediâ quadraturâ ad ſubſidium ſitas. Idem de leui armaturâ ſupplendum. quam habuit ad *octo millia*, ex eodem Plutarcho. Vbi igitur hæc? vel inter equitatum & cohortes interiecta, vt ſolet, vel ſparſa in fronte.

Penſitata Plutarchi verba.

„ *Ad quamque cohortem equitum turmam.*] Nec hîc res ſine nodo. In Græco eſt ἱππέων ἴλην. *Alam* igitur vertimus, vt alij? Oportet tum fuiſſe tot alas quot cohortes, & eſſent *ſeptuaginta*: inmanis numerus, etiamſi minuas & reducas. An magis ergo *Turmam*, vt ego? omnino verius eſt. etſi nec ſic numerus vndique iuſtus: quia Turmæ *ſeptuaginta* efficiant non niſi equites largiſſimè

Ἴλη pro Turmâ.

gissimè *bis mille octingentos*. At enimuerò *quattuor millia* equitum noster iste tribuit Crasso. Tamen hîc maneo & perseuero: sed cum indicatione, aliquot turmas equitum præsidij caussâ aut subsidij in medio stetisse, iuxta ipsos Duces. Paullò post quidem lego in Plutarcho, Crassum filium erupisse cum *mille trecentis equitibus*: atque ita facilè ad numerum dictum, aut suprà, pertingas. Hæc scrutari interdum vtile: nec cum vulgo, scriptores tenui lectione & velut summis labijs libare. Esto forma altera. *Quadrata* duplex. Exempla centena: sed sume acrem illam pugnam pro imperio inter Latinos & Romanos, ad quam Liuij verba pertinent quæ suprà adduximus, & hæc quæ addit: *Quadrata gemina.*

Instructis sicut antè dictum est ordinibus, processere in aciem. Manlius dextro, Decius læuo cornu præerant. Primò vtrimque æquis viribus res gerebatur, deinde ab læuo cornu Hastati Romani non ferentes impreßionem Latinorum se ad Principes recepêre. LIV. Lib. VIII.

Ecce quattuor hîc legiones fuêre, in quoque cornu igitur duæ. Quomodo instructæ? *ordinibus*, inquit, *quibus antè dictum est:* id fuit, vt diuisio corporum esset in Hastatos, Principes, Triarios. Quæ diuisio in quacumque dispositione olim firma: & in Simplici formâ aperta. Fiebat enim tum retrorsum quasi triplex acies, porrecta & in laterculum iacens. Homerica illa vetus non longè absistit *Ordo triplex.*

Ἱππῆας μὲν πρῶτα σὺν ἵπποισιν καὶ ὄχεσφι, *Iliad. Δ*
πεζοὺς δ' ἐξόπιθεν στῆσεν πολέας τε καὶ ἐσθλοὺς
Ἕρκος ἔμεν πολέμοιο· κακοὺς δ' ἐς μέσσον ἔλασσεν:
Atque equites posuit cum curribus ordine primo,

A tergo pedites præstanti robore, belli
Munimen ſeptúmque, ſed in medio agmine viles.

Ecce, triplex in profundum eſt acies, cum vijs & interuallis: ſed differt à Romanâ, quòd in medio viles ſint & imbecilli, quos ipſi in fronte magis ponebant. Cetera vix abeunt, & fortiſſimi certè in tergo, vt Triarij noſtri. Euſtathius in hunc locum: *Herodorus & Apion*, inquit, *dicunt ad laterculum aciem hanc ſtructam: hoc eſt, ad ordines oblongos, pari numero conſtantes, vt inter duos ordines via aliqua ſit media, per quam progredi ac regredi liceat: quas vias poëta appellat pontes.* Tales igitur Ordines, ſiue Genera, vt ego appellaui: ſed hæc ipſa deinde diuiſa in manipulos, cum ſuis interuallis. Sed ipſi manipuli quomodo, & quàm densè ordinati? In quadrum fuiſſe hoc primùm moneo: & ex cuneis illis quadris quadratum deinde corpus totius legionis. Iccircò Ennio *Quadrata legio* dicta, non à numero quater millium, vt vult Feſtus. Et hoc ſenſu Panegyricus de acie iam diſpoſitâ: *Gradu pleno ferentes agmina quadratæ legiones*. Ergo ſi iuſtè propemodum quadratos manipulos volumus; fuerint in quaque lineâ deni milites in latum, duodeni in longum. Ita legio Polybiana in fronte habuerit *centum* viros: in profundum *trigintaquattuor*, ſic vt Triarios (ij dimidiati ſunt) diuidas in ſenos & denos. Senos in latum, denos in profundum. Haud longè à meo calculo acies & phalanx Antiochi regis abijt: *quæ à fronte introrſus in duos & triginta armatorum ordines patebat*. Ita Liuius deſcribit: qui non alibi (quod ſciam) tenuiter ita de ipſis Romanis. Niſi quis tamen huc ducit, quod eſt in pugnâ cum Latinis: *Aciem in plures ordines inſtructam, ordinem ſexagintaduos milites habuiſſe*: ita inquam, vt quiſque

Quadrata legio.

Lib. XXXVII.

Examinata Liuij ſcriptio.

que manipulus diuiſus in duas partes, in fronte *duos* viros habuerit, introrſus *ſexaginta duos*. Ita legio vna Polybiana in profundum habuiſſet viros *centum quinquaginta:* in latum, non niſi *viginti*. Quod fortaſſe ſub initia haud abſurdum ſic fuiſſe: & inde *Ordines* dictos, quia duplex ita ſeries eſſet in Manipulo vno. Cogitetur. At poſteà, non mihi dubium manipulos raros, denſos, factos pro tempore & arbitrio ducum, & legionem tamen in latum magis extenſam. Id eò, quò plures in fronte pugnatores eſſent, nec tot otioſæ manus; tum etiam, vt Principes pila ſua poſſent permittere ad hoſtem. Quod identidem factitatum legimus, haud commodè ſi prior acies tam profunda. Huic rei etiam inuentum reperio, vt in genua primi ſubſiderent donec poſteri emiſiſſent. Appianus notat de Sulpicio Dictatore in Gallos: Ἐκέλευσε τοὺς ἐπὶ τοῦ μετώπου τεταγμένους ἐξακοντίσοντας ὁμοῦ συγκαθίσαι τάχιστα, μέχρι βάλωσιν οἱ δεύτεροι, καὶ τρίτοι, καὶ τέταρτοι. τοὺς δὲ ἀφιέντας ἀεὶ συνίζειν, ἵνα μὴ κατ' αὐτῶν ἐνεχθείη τὰ δόρατα: *Iuſsit eos qui in fronte erant cùm ieciſſent, ſimul inclinare & ſubſidere, donec ſecundi & tertij & quartiieciſſent. Vt autem quiſque emiſiſſet, ſubſidere, ne in ipſos tela inferrentur.* Hoc etſi ibi factum Appianus velut ſingulariter notat; tamen credo & aliàs, & hunc fuiſſe communem morem. Quomodo efficaciter alioqui tot tela emiſſa? De ordinibus hoc poſſum dicere. quos tamen valdè interdum auctos, & *εἰς βάθος ductos non nego, cùm locus arctus ita vellet. Liuius appellat *Multiplicare ordines. Qua res,* inquit, *& paucitatem eorum inſignem, & multitudinem Etruſcorum, multiplicatis in arcto ordinibus faciebat.* Ad quem locum Glareanus ſubſiſtere & caligare ſe fatetur, Sigonius & Robortellus digladian-

Ordo in manipulo.

Ratio mittendi pila.

In Gallic.

*in profundum.

Multiplicatio ordinum.

Lib. II.

gladiantur: ſententia autem planiſſima videtur & faci-
lis tranſitu, cùm pauci in arcto loco ſunt, è propinquo
numerari & conſpici quod in Romanis ibi: cùm multi,
magis etiam apparêre, tergo retrorſum diffuſo & vaſto,
quod in Etruſcis. Multiplicantur igitur ordines ſiue in
Lib. III. profundum, ſiue etiam in latũ. vt in Curtio: *Triginta &*
duo armatorum ordines ibant. neq; enim latiùs extendi aciem
patiebantur anguſtiæ. paullatim deinde laxare ſe ſinus mon-
tium & maius aperire ſpacium cœperant, ita vt non pedes
ſolùm pluribus ordinibus incedere, ſed etiam lateribus cir-
cumfundi poſſet equitatus. Ordines enim ſinguli viri, quos
alij vel ponè ſequuntur, vel ad latus adhærent: pro du-
plici aſpectu. Vegetium video & *Acies* hoc ſenſu dixiſſe,
libro II. cap. XV. Sed enim vt quanto loco quanti mi-
lites ordinari poſſint & ſoleant videamus, opus præ-
Spatium inter ſingulos. noſcere ſpatium quod inter eos fuit. Id Polybius noſter
expreſſit, cùm Romana arma & militiam componit
Lib. XVII. cum Macedonicis: ἵστανται μὲν οὖν ἐν τρισὶ ποσὶ μετὰ τῶν
ὅπλων καὶ ῥωμαῖοι: *Conſiſtant igitur in tribus pedibus vnà*
cum armis etiam Romani. Significat tam Romanos quàm
Macedonas *tres pedes* ſpatij habuiſſe: idque vtrimque,
à latere & à tergo. Ita enim addit: *ob gladij ſcutique vſum*
commodum, debere eos habere ſpatium, vt minimum, tres
pedes, κατ' ἐπιστάτην καὶ κατὰ παραστάτην, vt loquitur: *in-*
ter ſubſtitem, & inter adſtitem: quod eſt, à tergo & ad
Diſſenſio Vegetij à Polybio. latus. Vegetius paullum diuersè. *Singuli armati*, inquit,
in directum ternos pedes inter ſe occupare conſueuerunt, hoc
Lib. III. cap. IIII. *eſt in mille paſſibus, mille ſexcenti ſexaginta ſex pedites or-*
dinantur in longum: vt nec acies interluceat, & ſpatium
ſit arma tractandi. Inter ordinem autem & ordinem à
tergo in latum ſex pedes diſtare voluerunt, vt haberent
pugnan-

pugnantes ſpatium accedendi & recedendi. Vehementiùs enim cum ſaltu curſúque tela mittuntur. Ecce in directum, vt ipſe ait, ſiue κατὰ παραστάτην cum Polybio, *pedes* dat *ternos*, & in hoc conſentiant: inter ordines, id eſt inter præſtites & ſubſtites, duplicat & facit *ſex pedes*. Atqui Polybius & hîc non niſi *ternos*. Concilies, quòd Polybius de pugnâ propinquâ & in manibus loquitur; Vegetius aſpicit magis longinquam, & cùm iacula emittuntur. Hîc autem pluſculo ſpatio opus: ſed poſteà coëunt & ſe denſant. Semel hæc dicta ad vniuerſam inſtructionem ſunto: & Imaginem tibi communis huius pugnæ pingo, ſed ad numeros Polybianos.

Inſeratur Iconiſmus
Aciei vulgatæ.

ICONISMVS ACIEI VVLGATAE.

A. *Equites sociorum, vtriusque cornu viginti Turmae.*

B. *Hastati sociorum Alae sinistrae.*

C. *Hastati legionis secundae.*

D. *Hastati legionis primae.*

E. *Hastati sociorum Alae dextrae.*

F. *Equites Romani, Turmae viginti vtriusq; legionis.*

G. *Equites Extraordinarij, vtriusq; cornu Turmae octo.*

H. *Principes sociorum sinistri.*

I. *Principes legionis secundae.*

K. *Principes legionis primae.*

L. *Principes sociorum dextri.*

M. *Triarij sociorum.*

N. *Extraordinarij pedites, cohors vna & dimidia, seu duae, si voles.*

O. *Triarij legionis secundae.*

P. *Imperator, circa eum Tribb. & custodia equitum peditumque. Stat ante aquilas.*

Q. *Triarij legionis primae.*

R. *Extraordinarij pedites, vt ante, alterius Alae.*

S. *Triarij sociorum.*

T. *Velites sparsi ante et per interualla.*

V. *Legatus qui praeest cornui.*

DECLARATIO ICONISMI.

ACIES *quæ media est, legiones habet duas, primam & secundam. Prima ad dextram esto: quoniam & hîc ambitio, & in Tacito legi cauendo dissidio*, legiones de ordine sortitas. *Etiam in Hirtio scriptum, seu quis alius auctor belli Hispaniensis:* Hîc Decumani suum locum, cornu dextrum, tenebant, sinistrum tertia & quarta legio. *Ostenditque eum sollennem, & honoris caussâ, locum optimæ legioni fuisse: Quod Cæsar etiam indicat, acie in Pompeium:* Cæsar superius institutum seruans, Decimam legionem in dextro cornu collocauerat. *nec aliud est hoc, quod tangit, institutum.* III. Hisp.

IMPERATOR *inter duas legiones istas esto, & ad vtrasque aquilas: si tamen aquilæ sic sitæ. Ambigo enim, nequid celem, an sic ordine prima, secunda, tertia ad decimam cohortes locatæ sint: an non potiùs prima media; & iuxta eam secunda, dein latere altero tertia, & sic alternatim. Caussa ambigendi duplex. Prior, quòd media omnia ipsis honestissima, atque etiam tutissima; & videtur ideò meritò Primuspilus & aquila fuisse in medio manipulorum. Altera, quòd legiones video sæpe singulas & seorsim pugnasse aut iunctas cum Socijs: non ergo tunc decorè magis Aquila media? Quid decîdam, firmiter non habeo: prius non displicet, vbi duæ aut plures legiones: displiceat vbi vna.*

SPATIVM *hîc paullo maius relictum, vbi Imperator & Tribuni, tum etiam custodia Imperatoria Euocati quidam & Ablecti: Hos arbitrari est aut in spatio isto vtrimque constitisse ad Imperatorem; aut non absurdè, quoniam Triarij pauculi præ prioribus, aciem & agmen illud expleuisse: pedites quidem. Nam equites ex ijs discursauerint assiduè cum Imperatore.*

SOCII *in vtroque cornu locati, sed cohortibus aut manipulis non ita plenis. At subuentio & expletio ab Extraordinarijs fortasse: quos conuenienter ad tergum ijs iungo: atque id quasi Triarios quosdam, manum scilicet selectam. Nec numero longè à Triarijs, nam fuerunt in quoque cornu, detractis Ablectis,* 504. *Neque nuda hæc coniectura est. vestem & robur ei dat Liuius, qui aliquoties in pugnâ sic coniungit. Vt libro* XXVII. Cedere inde ab Romanis Dextra ala & Extraordinarij cœpêre. *Iterùm* XXXV. Sinistra sociorum ala & Extraordinarij in primâ acie pugnabant. *Nec enim aliud ibi* Alæ,

quàm cornua hæc sociorum peditum, vt à me doctum. Sic autem in corpore iungas, an magis diuidas, tui arbitrij esto.

VELITES *interiecti manipulis sunt, etsi aliter fuisse etiam suprà dictum.*

EQVITES *vtrimque ad latera. sed quæro an ipsi diuisi, & inuicem sibi iuncti? an seorsim Romani, seorsim socij? Istud magis probo, & ex lectione obseruito, vbi seorsim aliquid sæpe de operâ equitum Romanorum. Quin vt pedites diuisi, sic profectò & equites fuerunt. Obstare videbatur, quòd pleniores Turmæ sint Equitum socialium: non me mouet. & potuêre octo illæ turmæ Extraordinariæ iungi, cùm ita visum, Romanis. Imò opus fuit: & vbi aliâs stetissent? nam iuxta Prætorem satis sui Ablecti: Socij autem, etiam absque Extraordinarijs, ducentis equitibus illos excedebant. Vtrimque ergo steterunt: sed ciues scilicet ad dextram. Quo ordine aut serie locati? per Turmas: easque densiores aut rariores, vt Ducibus visum. Credo plurimùm extensas in latum, vt plures pugnare possent: nec displiceat per Decurias partiri. sic vt vna Turma tres viros habuerit in profundum, & velut manipulo in locatione respondeat. Primus Decurio sit in lineâ vltimâ, siue tertiâ, alij in suis. Sed ipsæ Turmæ deinde ter aut quater geminandæ sint, ne in profundum vltra finem legionum excedant: quoniam certum est triginta equos in lineâ plus spatij tenere quàm trigintaquattuor viros. Ergo sunto quaternæ aut quinæ: seu quâ aliâ partitione, adiunctis Extraordinariorum octonis. Nimis hîc* τριχολογεῖν *non est opus. Sed illud etiam puto, equites haud indecorè paullum prominuisse vltrà pedites: exemplo Velitum, quibus iuncti, & vnà ferè pugnabant. Hæc tota est Acies. cuius latitudo in fronte pedites* 400. *equites* 80. *aut cum Extraordinarijs plures. Velites spatij nihil occupant, quia sparsi per interualla aut ante frontem. Singuli pedites inter se occupant* ternos pedes, ex Polybio: nec longè plus* equites. Totum spatium* 1440 *ped. Sed adde interualla inter manipulos, & legiones, & cornua, & turmas: haud minus isto erit, imò amplius, & facilè ad* 1600 *pedes accedat. Totus ergo podismus* 3040. *At verò in altitudine sunt homines* trigintaquattuor: *quibus spatium inter singulos trium item pedum ex Polybio, vel potiùs senum è Vegetio. Adde grandiora interualla duo inter classes militum: fiet podismus* 360 *circiter pedum. Multo igitur plus in latitudine: quod etiam Vegetius alibi docet. Etsi tamen nihil hîc definiti est: in exemplum modò hæc allata, & fuêre in arbitratu Ducum.*

* Essent 1200.
* Essent 240.

AT

AT NOS pergamus porrò, & exemplum etiam pugnæ vnius aut alterius ex inferiore æuo habe. Prius Cæſarianæ cum Afranio: etſi non pugnæ propriè (nec enim ad manus ventum) ſed inſtructionis ad pugnam, quæ ſperabatur. Cæſar ipſe ſic deſcribit:

Acies erat Afraniana duplex, legio quinta, & tertia in ſubſidijs locum alariæ cohortis obtinebat. Cæſaris triplex, ſed primam aciem quaternæ cohortes ex quintâ legione tenebant, has ſubſidiariæ ternæ, & rurſus aliæ totidem ſuæ cuiuſque legionis ſubſequebantur. Sagittarij funditoréſque mediâ continebantur acie, equitatus latera cingebat. CÆS. 1. Ciuil. " " " " "

Res perobſcura videtur, & eò magis quia parum pura verba. Scribitur, *acies Afraniana duplex legio quinta, & tertia in ſubſidijs.* Quid? eóne ſenſu, vt vna legio quinta in fronte fuerit, altera in ſubſidijs vt ſolent alariæ cohortes? An magis placet cum Faërno (viro & Critico bono, quod ſcripta mihi probant) reſcribere, *duplex ex legione primâ & tertiâ, in ſubſidijs locum alariæ cohortes obtinebant.* In parte melius veriuſque, fateor: ſed vtrouis modo duæ tantùm legiones Afranio tribuuntur, falsò. Ille verò quinque habuit, quod ex Cæſaris priori ſcriptione certum eſt: imò vel ſeptem, ſi emendata eſt epitoma Liuiana. Sed ſunto quinque: & legamus igitur, *Acies erat Afraniana duplex, legionum quinque, & in ſubſidijs l. a. cohortes obtinebant.* Iſte eſt ſenſus. Afranius duplicem aciem ſtruxit. prior fuit è quinque legionibus diſtincta, altera ſubſidiaria è cohortibus alaribus ſiue ſocijs, nempe Hiſpanis. Hos enim grandi numero Afranius conſcripſerat, habebatque ad cohortes circiter *octoginta*, quod è prioribus item Cæſarianis conſtat. Ergo quia numero æquabat ferè octo legiones, pro le-

Deprauatus Cæſar.

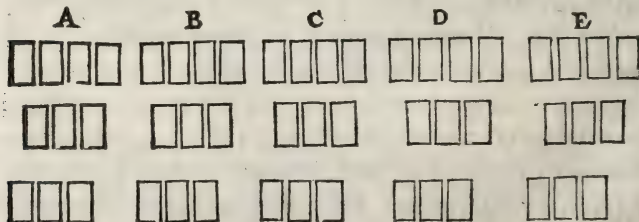
Is correctus.

gionibus ijs est vsus in acie secundâ. Quid autem Cæsar? ipse triplicem ita struxit.

„ *Primam aciem quaternæ cohortes ex quintâ legione tenebant.*] Si hæc sequeris, non nisi pauculæ cohortes in totâ acie erunt, impar valdè numerus pro Afranij: & falsus etiam pro copijs, quas Cæsar tunc habebat. Nam & ipsi legiones quinque fuerunt, nec eâ parte vincebatur: sed auxilia exigua aut nulla habebat, eoque artificiosâ diuisione se muniuit, & copias locauit. Lege igitur: *quaternæ cohortes ex quinque legionibus*, & scito numerorum errorem esse. Dispositio talis. In primâ acie quinquies quaternæ cohortes, in secundâ quinquies ternæ, in tertiâ totidem: atque addit, *suæ cuiusque legionis.* id est, quamque vnam legionem sic in tres partes diuisam, vt primâ acie habuerit quattuor cohortes, secundâ & tertiâ ternas. Nihil verius aut clarius: & nónne bis ternæ & semel quaternæ cohortes, legio vna sunt? Dispositio autem haud dubiè cohortium fuit obliqua, cum interuallis suis, & ad instar manipulorum. Addit de Sagittarijs, qui in mediâ acie: hoc est vel in medio totius, vel in Partium interuallis. Equites ad latera, de more. Ecce delineabo crassè hanc Aciem, nequid erres.

Reiecta vulgata lectio.

Vera reposita.

A. Signat legionem primam, cuius sunt subsitæ cohortes: B. secundam, & sic deinceps.

Altera

Altera explicanda mihi pugna & instructio eiusdem Cæsaris in Pompeium campis Pharsalicis. Ea pugna magna, inter magnos duces, vltima in libertate & pro libertate. Cæsaris verba plura sunt, excerpã quę meę rei.

Cæsar cùm Pompeij castris appropinquasset, ad hunc modum aciem eius instructam animaduertit. Erant in sinistro cornu legiones duæ, traditæ à Cæsare ex Sc^to. initio dissensionis. quarum vna prima, altera tertia appellabatur. in eo loco ipse erat Pompeius. Mediam aciem Scipio cum legionibus Syriacis tenebat. Ciliciensis legio coniuncta cum cohortibus Hispanis, quas traductas ab Afranio docuimus, in dextro cornu erant collocatæ. Has firmißimas se habere Pompeius existimabat. reliquas inter aciem mediam cornuáque interiecerat, numeróque cohortes centum decem expleuerat. hæc erant millia quinquagintaquinque. Euocatorum circiter duo millia, quæ totâ acie disperserat. CÆS. III. Ciuil.

Ipsa verba priùs lustranda breuiter sunt, verè inquam lustranda alibi & purganda. Ait:

„ *Altera tertia appellabatur.*] Ineptè hoc, *appellabatur*: nec vnquam ita ipse Cæsar. Qui hoc fecit, quasi de æuo veteri locutus est, & cùm iam non istæ appellationes. Sed hoc & alia vitia aut interpolationes crebrò nos in Cæsare deprehendimus, & protrahemus vnà cum ipso, si Deus volet. Nunc de re. *Tertia*, inquit. Imò *Quarta* est Lucano: *——cornus tibi cura sinistri* De congnomine legionis dubitatũ.

Lentule cum primâ, quæ tum fuit optima bello,
Et quartâ legione datur.

Poëtam hoc ignorasse, aut neglexisse? non solet in his talibus, & historicâ fide agit. Ego verò numerum eius in Cæsarem admiserim: hoc magis, quòd Commentarij

isti alibi in eodem numero vacillant. Nam quæ hîc est *tertia*, ea scribitur in octauo Gallicorum, *decimaquinta. Ex suo numero*, inquit Hirtius, *decimamquintam ex Sc. tradi iubet*. De primâ: ibidem iam dixerat.

„ *In eo loco ipse erat Pompeius.*] Dissentiunt Plutarchus, Appianus, Lucanus: quos vide. Cæsari in hac re cur non est creditum? an ipse mente totus in pugnam parum certò hæc animaduertit? & vidit ibi fortasse Pompeium, sed non substitit & aliò mox iuit?

„ *Cum legionibus Syriacis.*] Quæ duæ. Initio huius libri: *Exspectabat cum Scipione ex Syriâ legiones duas.*

Cohortes Hispanienses. „ *Cum cohortibus Hispanis.*] Caue imponat tibi, & putes Hispanos gente fuisse. Non. nec is honos vel fortissimis exteris, vt inter legiones locentur & pugnent. Intellegit Romanas cohortes, sed quæ in Hispaniâ fuerant cum Afranio, & ab eo traductæ ad Pompeium erant: aptiusque dixisset *Hispanienses*. Veteranus haud dubiè miles, & reliquiæ illarum legionum, quæ partim Cæsari adhæserant, partim domum iuerant relictis signis.

„ *Traductas ab Afranio docuimus.*] Nusquam in his libris doctum, qui & aliâs mutili. Tangi tamen hos milites iudico in verbis, sed corruptis: *Magnum numerum ex Thessaliâ, Bœotiâ, Achaiâ, supplementi nomine in legiones distribuerat: his Antonianos milites admiscuerat.* Nusquam isto æuo Antonianos milites reperio, & habeo falsos: vide an non *Afranianos*, de istis. Dicit Pompeium multos ciuium aut militum qui sparsi in Græciâ, collegisse in explendas legiones, iisque admiscuisse Afranianos quosdam: sic tamen vt seorsim etiam fuerint Hispanienses

III. Ciuil. initio.

Diuinatio in Cæs.

nienſes iſtæ cohortes ad numerum legionis. Sed hoc coniecturale eſt, & ideò iuxta falſum.

„ *Has firmiſsimas ſe habere.*] Non ad cohortes tantum refer, ſed ad legiones omnes dictas: quæ veteranæ ſcilicet fuerunt.

„ *Reliquas.*] Nempe quinque legiones tironum. Ex ipſo Cæſare, qui Pompeio cohortes CX. tribuit: ergo legiones vndecim. De hac locaturâ Frontinus: *Legiones ſecundum virtutem cuiuſque firmiſsimas in cornibus & in medio collocauit, ſpatia his interpoſita tironibus ſuppleuit.* Sed quo ſenſu *ſpatia interpoſita ſuppleta* dicit Frontinus, aut Cæſar, *legiones reliquas interiectas*? An vt in fronte ſimplici vndecim iſtæ legiones fuerint? an vt, more manipulari illo, iſtæ quinque introrſum paullò reductæ & ad ſpatia appoſitæ fuerint? Mihi hoc aptius videatur, & vt triplex illa acies maneat diſtincta, fortaſſe alioqui confundenda: etſi verba tamen magis in priorem mentem, nec repugno. Steterint ſanè ſex legiones, binæ & binæ, ſuis locis: eæque velut robur totam aciem in cornibus & medio firmauerint ac coërcuerint: adſitæ deinde iſtis, ſed cum interuallis, quinque aliæ infirmiores. Lib. II. cap IIII.

„ *Hæc erant millia quinquagintaquinque.*] Negant Plutarchus & Appianus, qui de *quadragintaquinque* millibus magis dicunt. Nam Plutarchus Cæſarem habuiſſe XXII. *millia* ſcribit, Pompeium paullò *plus altero tanto.* Eſt etiam in optimo Torrentij (Antiſtitis noſtri in religione & doctrinâ) libro, XLV. *millia* palàm ſcriptum. Atqui vndecim legiones fuiſſe diximus. Quid tum? ſex veteranæ fuerunt, eoque parum plenę: ſed nec tironum illo æuo tam grandes. Argumentum è pluribus Cæſaris *Modica aut parua legiones veteres.*

locis,

locis, sed & ex isto: cùm suas copias scribit non nisi XXII. *millium* fuisse. Atquin habuit *octoginta cohortes*, id est legiones octo. Ergo nec *termillenæ* singulæ fuerunt, scilicet quia prœlijs accisæ, & veteranæ.

Euocatorum loci. „ *Totâ acie disperserat.*] Hoc verò notandum est. & colligas Euocatos in acie certum locum non habuisse, sed aut circa Imperatorem stetisse quosdam, aut maiorem partem per manipulos variè sparsos: idque in fronte iuxta Centuriones, reliquis regimen & exemplum. Nunc Cæsaris aciem videamus, & lege hæc verba:

CAES. *Cæsar superius institutum seruans, decimam legionem in „ dextro cornu, nonam in sinistro collocauerat, tametsi erat „ Dyrrhachinis prœlijs vehementer attenuata. huic sic iunxit „ octauam, vt penè vnam è duabus efficeret, atque alteram al-„ teri præsidio esse iusserat. cohortes in acie habebat octoginta, „ quæ summa erat* XXII. ∞. *Sinistro cornu Antonium, „ dextro P. Sullam, mediâ acie Cn. Domitium præfecerat, „ ipse contra Pompeium constitit. simul his rebus animad-„ uersis quas demonstrauimus, timens ne à multitudine equi-„ tum dextrum cornu circumueniretur, celeriter ex ternâ acie „ singulas cohortes detraxit, atque ex his quartam instituit.*

„ *Huic sic iunxit octauam.*] Cæsar numero legionum non tam potens quàm Pompeius, robore præpollebat. Itaque ad eius exemplum aciem triplicem quidem instruxit, sed non legionibus sic densauit. Dumtaxat sinistro cornu duæ fuerunt, eæque semiplenæ: medio, & dextro, vtrobique vna. Supersunt ergo quattuor etiam legiones, vbi locandæ? nihil ipse dixit, quod miror. sed cogitandum, ab eodem Pompeij exemplo, fuisse interiectas. Vna & vna igitur ad vtrumque cornu, duæ circa aciem mediam. Sed addit: „ *Ex*

„ *Ex ternâ acie singulas cohortes detraxit, & ex his Quartam instituit.*] Legendum, *ex ternâ acie senas cohortes.* Senas dico, & ita palàm Plutarchus: ἀπὸ τῆς ἐσχάτης τάξεως ἓξ σπείρας: *ab extremo agmine sex cohortes.* Et in Pompeio: σπεῖρας ἓξ ἀπὸ τῶν ἐπιταγμάτων: *cohortes sex ex vltimis aut subsidiarijs.* In Frontino quoque is numerus: *Sex cohortes,* inquit, *in subsidio tenuit, sed dextro latere conuersas in obliquum.* De quo situ etiam Lucanus: Correctus Cæsar.

—— *tenet obliquas post signa cohortes.*

Atque hæc est quarta illa acies, victoriæ eius caussa. Detraxit autem eas binas è quaque acie vltimâ: atque ita rectè scriptum, *ex ternâ acie.* Si tamen *extremâ* etiam scribas, haud malè. Lubet Frontini verba addere super vtraque hac acie: *Cn. Pompeius aduersus C. Cæsarem Palaepharsali triplicem instruxit aciem, quarum singulæ denos ordines haberent in latitudinem. Legiones secundùm virtutem cuiusque, in cornibus & in medio collocauit, spatia his interposita tironibus suppleuit. Aduersus hanc ordinationem Iulius Cæsar & ipse triplici acie dispositis in fronte legionibus, sinistrum latus ne circuiri posset, admouit paludibus.* Noto quod ait, *denos ordines habuisse singulas Pompeij acies in latitudinem.* quo id sensu? opinor, hoc vult: cùm quæque acies duas legiones haberet, in fronte quinas & quinas stetisse, alijs quinis & quinis subiunctis: atque ita factos decem ordines, vt appellat, siue series & velut strigas. Non enim tam distinctè in manipulos hîc diuisi, vbi tantus legionum numerus: sed nec fortasse in Hastatos, Principes, Triarios, nimis accuratè. Imò vereor vt post Sullam & socios receptos nomina quidem ista in Ordinibus manserint & Centurionibus: vix vsum habuerint in acie ipsâ. Appello ad Cæsarem, Tacitum,

Lib. II. cap. III.

Frontinus explicatus.

citum & illos ſcriptores, nuſquam locatam aciem ſignatè ſic reperies: ſed per cohortes aut legiones diuiſam. In Cæſare quidem Anteſignani aliquoties nominantur, ſed loco Haſtatorum ferè, vt appâret. Sed quò eo? plura congero, & vetus tamen verbum monuit, *Retibus non ſepibus eſſe piſcandum.*

DIALOG. IX.

Allocutio exercitus ante pugnam, de ſuffragio & refragio militari.

AC iam abſoluimus totum hoc de Acie: ipſa ſtructa eſt, Signa diſpoſita, Forma expoſita: quid ſupereſt niſi pugna? quæ iam manuum eſt, non verborum. Ergo eamus. AVD. Enimuerò frigida hæc tua pugna, & non in magnâ ſpe victoriæ. LIPS. Quid iam? AVD. Non enim vides? languent tui milites, non *Alloquio* non *Claſſico* à te excitati. Et cur ſollemnia omiſiſti militiæ Romanæ? LIPS. Homo audacule, & cur edictum à te ſpretum Dictatoris? quod pro numine ſemper obſeruatum non ignoras. Nónne paulloantè vetui ſubijcere aut interpellare? Age lictor, ſtringe ſecurim. AVD. Interritus exſpecto, nec à Papirio hoc ego Fabius Romam fugero. Quid fugero? imò vt Diogenes olim Cynicus, cùm aſſectaretur aſſiduè Antiſthenem & vel inuito adhæreret, atque ille tandem baculum etiam tolleret & minaretur, *Percute*, inquit, *vel ſic maneo*: idem ego mi doctor, *Cæde, non cedam.* LIPS. Tu quidem Canius mihi videris, & ludens ac cauillans ire ad mortem. AVD. Modò ne canis. LIPS. Imò & canis: vſque eò enim gannis aut latras, donec auſers. AVD. Ergo vnum hoc etiam

ſermonis

ſermonis fruſtulum,& das me in ſoporem. Spondeo, in hunc diem quieſcam. LIPS. Faciundum eſt, vt video: ſed cum tuâ lege. Attamen conſidera, an non ordine & orbitâ nos remoues crebrâ hac interpellatione? AVD. Imò in ipſam adeò repono. Nam profectò poſt ſtructam aciem, aut ſub id tempus, duo illa ferè ſecuta. LIPS. Ergo accipe ô auide Cerbere & has offas: priorem de *Allocutione*. Sic appello, cùm Imperator affatur publicè ſuos milites, & retinet aut impellit. Retinet aliquando nimis aut properè geſtientes, impellit, tardantes aut timentes. Ad ſummam, format in quacumque re & docet. Vtile haud dubiè vetus hoc inſtitutum, hodie vt alia omiſſum, & cùm licet illud Spartani cuiuſpiam vſurpare, * Ἔῤῥει τὰ καλά. Vtile inquam. cùm Imperator conſilio & ſæpe eloquio validus, & ſemper auctoritate, ſuos compoſitâ oratione excitaret, & vel timidis robur ac vires daret. Ab illo autem ardore ad pugnam rectà ibant, cùm præſentia Imperatoris adhuc in oculis, & verba in auribus verſarentur. Mihi certum eſt, acies aliquot erectas & ad victoriam firmatas ſolâ hac concione. Sed quâ ea formâ? videamus. Sæpe interequitans ordines, ita affatus eos eſt, ſub ipſam pugnam: ſæpe in caſtris, & ante egreſſum. Aliquando etiam extra ſuſpicionem omnem pugnæ, ſiqua ſeditio aut querela, aut alius animorum morbus, cui ſermone mederetur. Sed cùm in caſtris, aut etiam in ipſo campo interdum, fiebat in Tribunali, quod è ceſpite ſubitò erigebant. Altior enim eſſe Imperator debebat, & ad auditum faciliorem ac latiorem, tum ad auctoritatem. E ceſpite dixi Tribunal fuiſſe, etſi in Hibernis fortaſſe etiam è lapide nihil vetat: ſed illud ferè ſollenne, & è militiæ

* Periere honeſta.

Fructus alloquij.

Allocutio in Tribunali.

1. Ann. ritu reperio. Tacitus de ſeditioſis: *Congerunt ceſpites, exſtruunt Tribunal.* Lucanus de Cæſare:

Lib. v. *—— ſtetit aggere fulti*
Ceſpitis intrepidus vultu.

Statius, de Bolano:

Hic ſuetus dare iura pater, hoc ceſpite turmas
Affari.

Dio, de Böundicâ reginâ Britanniæ: καὶ ἀνέβη ἐπὶ τὸ βῆμα ἐκ γῆς ἑλώδους ἐς τὸν ῥωμαϊκὸν τρόπον πεποιημένον: *Et conſcendit tribunal è terrâ paluſtri, Romanum in morem factum.* (In Nerone.) Mulier ſcilicet illa plus cordis habuit, quàm multi viri: & militem ſuum non duxit ſolùm, ſed publicè affata eſt & inſtruxit. idque Romano ritu, in ceſpite, vt Dio notat. Circa autem hunc ceſpitem ſiue tribunal, milites diſpoſiti non confuſè nec vt quiſque accurrerat, ſed per manipulos & turmas. (*Milites ordinati in audiendo.* 1. Ann.) Germanicus Cæſar apud Tacitum, *Concionem, quia permiſta videbatur, diſcedere in manipulos iubet; vexilla præferri, vt id ſaltem diſcerneret cohortes.* Vbi & vexilla prælata notes, id eſt Signa manipulorum turmarumque & ipſarum legionum. Plinius in Laudatione Traiani: *Multa poſt ſæcula tribunal viridi ceſpite exſtructum, nec faſcium tantùm ſed pilorum ſignorúmque * honore circumdatum.* (*Nec male *horrore.*) Laudat in Traiano, quod is quoque ritu priſco militem affatus ſit: ritu, qui exoleuerat ſub Domitiano & eiuſmodi ignauis. Affatus autem, inquit, *in ceſpite*: quem non cum faſcibus lictores ſolùm adſtarent, ſed circumſtarent milites cum Pilis & Signis. Ergo armati: & ſic Claudianus:

De bell. Gildon. *Dictis antè tamen Princeps confirmat ituros,*
Aggere conſpicuus. ſtat circumfuſa iuuentus
Nixa haſtis, pronáſque ferox accommodat aures.

Signa

Signa autem anteſtabant, & iuxta ea Centuriones & Duces: etſi Legati & Tribuni fortaſſe à lateribus illi aut tergo. In figurâ mox videbis. Ammianus de Conſtantio: *Tribunal inſiſtens, ſigniſque ambîtus & aquilis, & agmine multiplicium poteſtatum, his exercitum allocutus eſt.* Lib. XVII. Idem de Iuliano: *Ipſe aggere glebali aſſiſtens, coronáque celſarum circumdatus poteſtatum, talia ſereno ore diſſeruit.* Lib. XXIII. Vides *Aggerem*, vides Signa, vides poteſtates ſiue Duces. Etſi legas etiam vocatos milites in concionem ad ipſa Signa: id eſt ad Principia: cùm nempe in caſtris affatio eſſet. Ibi quippe ante Prætorium, vt dicam in re caſtrenſi, ipſum Tribunal. Hoc ſenſu Lucanus de Cæſare:

Conuocat armatos extemplo ad ſigna maniplos. Lib. I.

Sed nota & inibi, cum armis conueniſſe. Iſta in Nummis & lapidibus ſic expreſſa.

Tale igitur alloquium: quid in eo amplius? approbatio aut improbatio, & vtrumque per sua signa. Veteri quidem ritu reperio clamorem in assensu, & dextras sublatas: contrà, fremitum aut mæstam taciturnitatem. *Clamor in assensu.* In Liuio: *Omniáque ea ingenti alacritate per clamorem militarem indicem omnium assensus agebantur.* *Lib. VII.* Idem scriptor in ipsâ Ducis oratione: *Si iam satis animi est decerníque placet, agitedum, clamorem qualem in acie sublaturi estis, hîc tollite, indicem voluntatis virtutísque vestræ.* *Lib. II.* Atque adeò appellat hunc communiter *assensum militarem* alibi: *Hoc silentium milites, omisso militari assensu, in me audiendo seruandum est. Vbi sententiam meam peregero, tum quibus eadem placebunt, in dextram partem taciti transibitis.* *Lib. VII.* Noluit enim Dux ibi clamorem, quia hostes fallendi erant, & pro militari Senatorium assensum vsurpauit. Valerius Flaccus ad hunc ritum:

—— oritur clamor dextræq; sequentum
Verba ducis.

Vbi & Dextras elatas habes, vt in Lucano: *Item Dextra elata.*

—— his cunctæ simul adsensere cohortes, *Lib. I.*
Elatásque altè, quæcumque ad bella vocaret,
Promisere manus.

Apposito sanè signo: siquidem manibus peragendum plerumque erat quod incitabantur. Sed & tertium assensus genus exstat, Concussio armorum: sic, vt hastis ferirent scuta. *Vel Arma concussa.* Ammianus: *Hac fiduciâ miles, hastis feriendo clypeos, sonitu adsurgens ingenti, vno propemodum ore dictis fauebat & cœptis.* *Lib. XX.* Idem aliâs: *Nec finiri perpessi quæ dicebantur, stridore dentium infrendentes, ardorémque pugnandi hastis illidendo scuta monstrantes, in hostem duci exorabant.* *Lib. XVI.* Dissentire tamen idem & abire à se videtur,

Lib. xv. detur, cùm ſcribit: *Militares omnes horrendo fragore ſcuta genibus illidentes, quod eſt proſperitatis indicium plenum (nam contra cùm haſtis clypei feriuntur, iræ documentum eſt & doloris) immane quo quantóque gaudio Auguſti probauêre iudicium.* Satis palàm quidem dicit, *haſtis ſcuta ferire*, in diſſenſu & irâ eſſe; in aſſenſu & fauore, *ſcuta genibus illidi*. Sed credo conciliari ſi dixeris, aſſenſum eum per iracundiam bonum optabilemq́ue in hoſtem eſſe: itaque accipi, cùm Imperator de pugnâ aut acie affatur. At contrà infauſtum hoc idem, cùm aliâ de re allocutio, & in quâ animis iriſq́ue nihil opus. Inuenias & paullò aliter aſſenſum hunc indicatum in eodem ſcriptore, videlicet ſublatis ſcutis. Vt libro XXIII. *Concluſâ oratione prœliator miles exſultans, ſublatis altiùs ſcutis, nihil periculoſum fore vel arduum clamitabat ſub Imperatore.* Quod ſimile eſt illi de ſublatis Dextris. Iterùm etiam aliter, in crepitu armorum. *Hac modeſtâ Imperatoris oratione delinitus pro tempore miles, auctoritatem eius ſublimitatémque cordis conſenſu extollebat in cælum. quod cum verè atque ex animo dicitur, ſolet amor ex crepitu leui monſtrari.* Sed hæc talia profectò non priſci nimis nec merè Romani ritus: ab exteris & barbaris cenſeo manaſſe. Germani quidem & Galli ſic factitarunt ab antiquo. Tacitus de illis: *Si diſplicuit ſententia, fremitu aſpernantur; ſi placuit, frameas concutiunt. Honoratiſſimum genus aſſenſus eſt, armis laudare.* Iterùm de iiſdem: *Vbi ſono armorum tripudiiſque (ita illis mos) approbata ſunt dicta.* At de Gallis Cæſar: *Conclamat omnis multitudo, & ſuo more armis concrepat, quod facere in eo conſueuerunt, cuius orationem approbant.*

Vel eadem ſublata.

Vel cum crepitu mota. Lib. XXIIII.

Germanorum hi ritus propriè. De morib. Germ.

v. Hiſt.

VII. Gallic.

DIALOG.

DIALOG. X.

De Claßico. de Tubâ, Lituo, Cornibus, Buccinâ, seorsim: item de Tympanis.

ALLOCVTIO finijt, *Claßicum* excipit. Id est, cùm signa omnia pariter canunt, & militem vocant incitantque ad pugnam. Ducta vox à Classe, quòd sono tali classes olim ad concionem vocabantur: siue etiam, ipsa primitùs *à calando* (quæ Isidori sententia est) *calassica.* Sanè vocari classico solere, verum est. & ita Liuius: *Consul claßico ad concionem vocat.* Simile in ipsâ vrbe olim. & in Lucillio lego: Classico concio aduocata. Lib. VIII.

Rauco conuentionem sonitu & curuis cogant cornibus.

Velit fortasse aliquis, *Rauco concionem*, caussâ versus: etsi *conuentio* in hac quoque re bona. Ritus valdè antiquus: & Propertio si fides,

Buccina cogebat priscos ad verba Quirites,

iam tum Romulæo illo æuo. Idem Dionysius: τοὺς δημοτικοὺς ὑπηρέται τινες κέρασι βοείοις ἐμβυκάνοντες ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας συνῆγον: *Plebem ministri quidam cornibus bouillis, id est buccinis, insonantes ad concionem cogebant.* Lib. II. Vterque de Buccinâ, cui *Claßici* nomen propriè etiam aptare Vegetius videtur. *Claßicum*, inquit, *appellatur, quod buccinatores per cornu dicunt.* Sed & Seneca in Oedipo: Lib. II. cap XXII.

Sonuit reflexo claßicum cornu.

Tamen contrà, soli etiam Tubæ Suetonius adscribit: *Raptâ ab vno tubâ, ingenti spiritu claßicum exorsus est.* In Iul. cap. XXXII. Sed in his talibus non aliud est, quàm τὸ πολεμικὸν siue τὸ παρακλητικὸν σημαίνειν, *bellicum & incitatorium canere*, certis videlicet modis. Quod in pugnâ quidem legitimâ

Claßicũ, è pluribus ſonis. fiebat omni illo inſtrumento, & Cornuum & Tubarum. Fabius: *Quid autem aliud in noſtris legionibus cor-* Lib. II. cap. XVIII. *nua ac tubæ faciunt? quorum concentus quanto eſt vehementior, tanto Romana in bellis gloria ceteris præſtat*. Vegetius: Lib. II. cap. XXII. *Quoties pugnatur, & Tubicines & Cornicines pariter canunt*. Video & *Lituum* miſceri ab Horatio:

Ode. I. lib. II. *Iamiam minaci murmure cornuum*
Præſtringis aures, iam litui ſonant.

Litui, quid? Quid igitur iſti? diſtincti à cornu? Horatius facit. à tubâ? Seneca:

Diuerſi à Tubâ. In Oedipo. *Sonuit reflexo claſsicum cornu,*
Lituiſque adunco ſtridulos cantus
Eliſit ære.

Nam facit *aduncâ* eſſe formâ, quæ vix in Tubâ. Et Lucanus apertè ſeiungit:

Lib. I. —— *ſtridor lituûm clangórque tubarum.*

Dixeris à ſimilitudine Auguralis litui appellatos, qui in extremo incuruus. Feſtus ita de noſtro, etſi alio etymo: *Lituus, quòd litis ſit teſtis. eſt enim genus buccinæ in-* Sunt inter cornua. *curuæ, quo qui cecinerit, dicitur Liticen. Ennius: Inde loci Lituus ſonitus effûdit acutos*. Dat acutum ſonum, vti & Statius:

Lib. VI. *Et Lituis aures circumpulſantur acutis.*

Stridulum Seneca, in verſibus datis. & alibi idem:

Iam tacet murmur graue claßicorum,
Iam ſilet ſtridor Litui ſtrepentis.

E quibus colligimus grandem aut patulum canalem hunc non fuiſſe. Nec malè fortaſſe Chariſius: *Liticen à* Lib. I. *Lituo, quod eſt genus tubæ minoris*. Fuit igitur medium aliquid inter Tubam & Cornu: non rectum prorſus vt illa, nec totum incuruum, vt iſtud. Quin tamen con-

fundant

fundant interim ſcriptores, haud abnuo. vt Ammianus: *Vocum Lituorúmque intonante fragore cohorruit*: de claſſico ipſo, & laxè ac diffusè eâ voce eſt vſus. vt idem alibi: *Litui itinerarium ſonant*, de tubis cornibúſque: ſed & ſæpius. AVD. Sed ipſa igitur Tuba quæ, & cuiuſcemodi? LIPS. Huiuſce, cuius hodie apud Europæos ferè vides. Aere directo ducta eſt, canali ad exitum latiore. *Tuba forma.* Itaque Ouidius diſcriminat à Cornibus:

Non tuba directi, non æris cornua flexi.

Et Iuuenalis:

Cornicini, ſiue hic recto cantauerat ære.

Neſcio, inquit, Cornicinem hunc an Tubicinem fuiſſe dicam. Ex ære igitur, & talis. Hac cauſsâ in Propertij verſu vidi qui mutarent, *Tuba ærea.*

Et ſtruxit querulas rauca per oſſa tubas. Lib. IIII.

Nolim nunc ego. poteſt enim ποιητικῶς per Tubam Cornu intellegere: poteſt dicere, primas Tubas ab exemplo cornuum ſtructas: poteſt denique ſimpliciter capi, & aſſeri in ipſa tubâ oſſeum aliquid fuiſſe, quod inſitum aut impactum ad ſonorem. *Fortaſſe ex oſſe mixto.* Artemidorus dicet, qui de ijs *qui in ſomnio tubâ canere viſi, id tale ſomnium*, inquit, *ægrotantes tollit.* σύγκειται γὰρ (ἡ σάλπιγξ) ἐξ ὀςέου καὶ χαλκοῦ: *compoſita eſt enim tuba ex oſſe & ære*. *Lib. I. cap. LVIII.* Subtilis interpretatio. Mortem tuba pręſignificat. quianam? quòd ex oſſibus facta, notat in cineres & oſſa te iturum. Potuiſſet & alia addi, quod funera quædam * elata ad tubam, vt iamnunc dicam. **Statim docco.* Iſta militaris tuba, eſt & alia ſacrorum diſpare vſu, neſcio an formâ. Varro de eâ: *Tubæ à tubis, quod etiamnunc ita appellant tubicines ſacrorum.* *Tuba in ſacris.* Deducit à tubo ſiue canali, quem referebat. De eâ Feſtus: *Armiluſtrum, feſtum quo res diuinas armati faciebant,*

ciebant, ac dum ſacrificant tubis canebant. Ipſe iterùm Varro: *Tubiluſtrum appellatum, quòd eo die ſacrorum tubæ luſtrantur.* Calpurnius in Eclogis:

Inter ſacra tubas, non inter bella ſonare.

Suidas. Σάλπιγξ, ἱερατικὸν τοῦτο ὄργανον. ἱερεῖς γὰρ ἐχρῶντο τῇ σάλπιγγι: *Tuba, ſacrum hoc inſtrumentum. ſacerdotes*
Vbi ſuprà. *nam vtebantur tubâ.* Artemidorus, Σαλπίζειν δοκεῖν σάλπιγγι τῇ ἱερᾷ, δούλους καὶ πάντας ἐν ὑπηρεσίᾳ ὄντας τῆς δουλείας ἐλευθεροῖ. ἴδιον γὰρ ἐλευθέρων τὸ ὄργανον: *Videri ſacrâ tubâ canere, ſeruos & omnes qui in miniſterio aliquo, liberat &*
Tubâ digniores etiã vtebãtur. *abſoluit. proprium enim liberorum hoc inſtrumentum.* Diſcis hinc & vile nihil in hac re fuiſſe, imò ſummates viros
Lib. LVII. exercuiſſe. vt in Dione *Norbanus conſul tubâ canere ſolitus & in eâ re multus, prodigium tamen fecit, quòd ipſis Kalendis anni cecinit, quaſi belli ſignum dediſſet.* De Tubâ ſatis dictum, niſi vis me addere curioſa quædam de
In Iliad. Σ. genere Tubarum & diſcrimine, ex Euſtathio petita. Ille
Tuba priſcis Græcis ignota. adnotat, *Homerum quidem Tubam nouiſſe, nuſquam tamen heroibus tribuiſſe, quia nondum tunc in vſu Græcorum.*
Eius ſpecies plures. Facit autem ſex eius genera. primam quam *Minerua inuênit, quæ etiam Argiuis colitur hoc cognomento,* Σάλπιγξ ἀθηνᾶ. *Alteram apud Aegyptios, quam Oſiris*
* χνόυη. *repperit, quæ * Chnoue, dicitur ipſis, vtunturque ad ſacri-*
* Nota hoc de Gallicâ. *ficia. Tertiam, * Gallicam, conflatilem, haud nimis magnam, quæ os habeat deformatũ in beſtias, & canalem ipſum plumbeum, in quem inſpirant Tubicines: atque eſſe eam acuti ſoni. Vocatur autem ab ipſis Gallis Carnyx. Quartam, Paphlagonicam, cuius os effigie bouis, graui mugitu, ſurſum inflandam. Quintam, Medicam, è calamo tubum habentem, graui ſono. Sextam, Tyrrhenicam, cuius inuen-*
* Obſerua. *tores Tyrrheni, quæ ſimilis * tibiæ Phrygiæ, habens orificium*

ſciſſum

ſciſſum aut fractum. Ea valdè acuta eſt. Hæc ille Scholiaſtes. & notabis de Tyrrhenicâ, quam volunt eſſe hanc noſtram & Romanam, atque ab ijs traductam. Voluntinquam Græci Latiniq; conſenſu. Diodorus Siculus de Tyrrhenis; τήν τε σάλπιγγα λεγομένην ἐξεύρον, εὐχρηστοτάτην μὲν εἰς τοὺς πολέμους, ἀπ᾽ ἐκείνων δὲ ὀνομασθεῖσαν τυῤῥηνήν: *Et tubam dictam inuenerunt, vtiliſſimam ad bella, quæ ab ijs Tyrrhena appellatur.* Athenæus *Cornua* etiam adiungit: τυρρηνῶν δέ ἐστιν εὕρημα κέρατά τε καὶ σάλπιγγες: *Tyrrhenorum inuentum ſunt, Cornua & Tubæ.* Statius:

A Tyrrhenis Tuba. *Lib. v.* *Lib. XIIII.*

Horrent Tyrrhenos Heliconia plectra tumultus. *Lib. VII.*

quod valet, Muſas abhorrere (ô quam verum!) à bellico tumultu & ſono. Hyginus aliquid addit ſingulare: *Tyrrhenus Herculis filius tubam inuênit. qui conchâ pertusâ buccinauit, & pagum conuocauit, teſtatique ſunt ſe mortuum ſepulturæ dare. Unde tuba Tyrrhenum melos dicitur. Quod exemplum hodie Romani ſeruant, & cùm aliquis decedit tubicines cantant, & amici conuocantur, teſtandi gratiâ eum neque veneno neque ferro periiſſe.* Notabis de tubâ ad mortuos: ſed mortuos nobiliores. neque enim vulgò ea, ſed in funeribus, opinor, Indictiuis: ſcilicet ad populum claſſico conuocandum. Propertius amoliens illam pompam:

Fabulâ CCLXXIIII. Vel à Tyrrheno Herculis. *Tuba ad funera.*

Nec mihi tunc fulcro ſternatur lectus eburno,
Nec tuba ſit fati vana querela mei.

Perſius de beatulo, qui calces porrexerat: *Huic tuba, candelæ.* Quod ipſum in militibus decorè ſeruatum, vt ij ſepelirentur ab bellicum hoc inſtrumentum. Tertullianus de Coronâ Militis: *Et mortuus tubâ inquietabitur æneatoris?* Sed ne euager, de Tyrrhenicâ tubâ Suidæ

locum addo: κώδων καλεῖται τὸ πλατὺ τῆς σάλπιγγος. σο-φοκλῆς· χαλκοστόμου κώδωνος ὡς τυρσηνικῆς. πολλὰ δέ εἰσι εἴ-δη σαλπίγγων, αἰγύπτιαι, λιβυστικαί, τυῤῥηνικαί. πρῶτος δὲ ἀρχώνδας συμμαχῶν τοῖς ἡρακλείδαις ἤγαγεν εἰς ἕλληνας τὴν τυῤῥηνικὴν σάλπιγγα. διὰ τοῦτο φησὶ τυρσηνικῆς: *Codon dicitur latior pars & os tubæ. Sophocles: Tanquam ærei codonis è Tyrrheniâ. Sunt enim multa genera tubarum, Aegyptiæ, Libycæ, Tyrrhenicæ. Primus porrò Archondas* *Anno circiter octogesimo post Troiā captam. * *Heraclidis commilitans, adduxit in Græciam Tyrrhenicam tubam. Ideò Sophocles dicit Tyrrhenicam.* Totidem ista in Scholiaste Sophoclis: & obserues tempus signatum, quo ad Græcos denique hæc tuba. An ergo eadem Græcanica cum Romanâ? siquidem ab eâdem vterque populus gente desumpsit. Non vult Liuius, qui de captâ per insidias Tarento: *Terrorem* (potius *errorem*) *& tuba audita ex theatro faciebat. nam & Romana erat à proditoribus ad hoc ipsum præparata, & inscienter à Græculo inflata, quis aut quibus signum daret, incertum faciebat.* Et sanè grandiorem fortiorisque soni Romanam fuisse, è Fabij suprà verbis discas. Dimitto Tubam, *Cornua* venite. De ijs Varro: *Cornua, quòd ea quæ nunc sunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.* Nihil verius. & prima origo à boum cornibus, & pastorũ instituto. Nã illi sic calabãt pecus aut boues. Propertius:

Græca an diuersa à Romanâ?

Lib. xxv.

Cornua quid, & vnde.

Nunc intra muros pastoris buccina lenti Cantat.

Lib. IIII. Columella: *Ad sonum buccinæ pecus septa repetere consuescat.* Et in Dionysio suprà fuêre, κέρατα βόεια, *cornua bubula*, de conuocando populo per Buccinam. Ergo olim nihil discriminis inter Buccinam & Cornu: postea fuit, & Cornua ista ex ære facta grandiora, & magis reflexa. In lapidibus appârent. Distinguit & Vege-

Discreta à Buccinâ.

tius

tius apertè, *Tubicines, Cornicines, Buccinatores: qui vel tubâ, vel ære recuruo, vel buccinâ committere prælium solent.* Lib. II. cap. VII.
Artemidorus de Cornibus: στρογγύλη δὲ σάλπιγγι σαλπίζειν, πονηρόν. οὐ γὰρ ἱερὸν τὸ ὄργανον, ἀλλὰ πολεμικόν: *Inflexâ tubâ* (id est recuruo ære) *canere, malum. non enim sacrum hoc organum, sed bellicum.* At olim, vt dixi, confundebant. *Olim minimè.*
nec aliter Dionysij hæc exaudio, in classium descriptione σαλπιγκτάς καὶ βυκανιστάς recensentis, qui Liuio sunt *Tubicines & Cornicines*: ipsi inquam Dionysio, *Tubicines & Buccinatores.* Confundere etiam posteà Vegetius videtur: *Buccina*, inquit, *quæ in semet æreo circulo reflectitur.* Sed vt rem dicam, implexa ista in Vegetio. vti cum *Cornu* etiam facit, *quod ex vris agrestibus argento nexum, temperato arte spiritu, auditur.* Inconstans est, & antè ex *ære recuruo* id conflauit. Vnde autem Romanis vrorum ea copia? sed hæc inferioris æui sunt, & à barbaris fortasse desumpta. Ad *Buccinam* seorsim eo: quam seiunctam à prioribus fuisse, etiam Vigiliæ ostendunt. Nemo illîc Cornu aut Tubam sonuisse dixerit, sed Buccinam signanter plerique omnes. Exempla audies in ipsis* Vigiliis. Nunc quid fuit? Cornu bouillum initio, vt dixi: nec à boue malè deriues, vt instrumentum quod bubus canit, aut quod boues canit & vocat. Varro tamen *Buccinatorem à vocis similitudine & cantu dictum* mauult, quia *Bou Bou* canit. Quod Isidorus ineptè flexit, & *Buccinam à voce, quasi Vocinam* deriuat, *quòd Pagani eâ vocabantur.* Vtut de* verbo est, rem in re Romanâ teneo: an illud ipsum cornu? vix puto, sed & hanc ex ære factam, similitudine tamen retentâ, & sono. Suidam ride & reiice, qui in litterâ Iotâ initiali, Ἰβύκινον appellat, & ab Ibyco deducit. Ride dico, & quæ citat ex Polybij

Vegetius ex vris facit.

Lib. III. cap. V.

Buccina.

* Lib. V.

* An & à Græco βυκάνη.

Suidæ error.

Polybij libro ſecundo eſſe ſcito, vbi βυχανιτῶν, non ἰβυκανιτῶν hodieque ſcriptum. AVD. Plura talia & Suidas ille & Grammaticorum gens peccat, ter inepti ſæpè aut ſtulti. LIPS. Fateor. ſed admoneo, vtcumque pecus Suidas eſt, auream tamen eſſe, & è meliore metallo vellus ferre. Carpſit & ſumpſit ex optimis qui fuerunt, & non ſunt; vtinam iudicio & curâ, addo & fide, meliori! Nam & nomina ferè ſupprimit, & intendere oportet quid eius ſit, quid alienum. Ceterùm etſi ille, vt dixi, Arcadicum & Midinum ſapit; alios tamen lectores ſuos facit, qui curioſi quidem ſint & intenti. Hoc in occaſione volui: & peregi, opinor, de toto hoc genere quod in Claſſica venit. Vniuersè appellabant *Æneatores*, quia omnia ex ære. In Gloſſis: *Æneator*, σαλπιστής. In Ammiano: *Æneatorum occentu ſigno dato, progrediendi ad pugnam*. Idem iterùm: *Dato æneatorum occentu ſollenniter ſigno ad pugnandum*. Et in Suetonio aliiſque ea vox. AVD. Equidem diſcrimina hæc habeo; numerum, ſi id poteſt, velim ſcire. LIPS. Ægrè equidem diuino: ſuſpicor tamen multos fuiſſe, & cuique manipulo aut turmæ ſuos. Inducit Salluſtius, de Mario: *Cohortium, turmarum, legionum tubicines ſimul omnes canere iubet*. Laxè Tubicines, & intellegit eâ voce etiam qui cornu. Sed vides cohortibus, id eſt manipulis, niſi fallor, & turmis, & legionibus ipſis diſtinctè aſſignari. Quomodo? vt ſingularum partium ſui fuerint & tot fortaſſe quot Signa: tum etiam communes legionis. Illi tempore pugnæ, in ſuâ quiſque parte ſteterunt; iſti iuxta aquilas & Imperatorem. Dionis locum conſidero, & huc apto, pugnâ Philippenſi inter Brutum & Octauianum: *Deinde Tubicen vnus vtrimque inſonuit, & mox alij pariter reſponderunt.*

De ſcriptis eius iudicium.

Æneatores.

Quot in exercitu?

Non infrà Signorum fortè numerum.

Lib. XLVII.

Modus incinendi Claßici.

Priores

Priores quidem ij qui rotundo quodam loco constituti, tubis certum aliquid modulabantur; quo vt consisterent & prælio se pararent milites, admonebantur: tum deinde omnes reliqui, qui animos irásque militum acuebant, & ad pugnam excitabant. Obserua triplicem tubæ sonum. Primum, vnius & singularis; qui primopili fortasse, haud longè ab Imperatore, eiusque nutu incinuit: secundum, aliquot aliorum qui in loco quodam orbiculato & fortassis editiore stabant, ad signa & aquilas, vt existimo: tertium, omnium aliorum per cohortes, per turmas, qui pariter iam classicum canebant. Nam duo priores soni non nisi expediendo militi videbantur, paullatimque eius animi & iræ motæ. Facit enim profectò hoc sonus, & magnam vim habet ad spiritus & sanguinem euocandum. Ideò placent hîc quoque Romani, qui non in equitibus solùm Tubas, vt nos, sed & peditibus habebant. Tubæ autem illius primæ exemplum fortasse in Apuleio, in quo multi mores reconditi, paucis verbis aduelati: *Cùm tuba bellicum cecinit, milites clangore incensi, alius accingitur gladio, alius clypeum capit, alius equum frænis temperat.* Est enim adhuc non verum classicum, sed præparatorium illud ad pugnam. Tangitur & totus iste mos ab Hirtio, bello Africano: Cùm, inquit, Cæsar deliberaret etiã de pugnâ; *subitò dextro cornu tubicina iniussu Cæsaris canere cœpit.* Ecce in cornibus etiam tubicines, & omnino sparsi per manipulos: sed ij signum à Primopili Tubicine, aut Imperatoris, exspectare debebant, tum succinere. Lego & in Græcorum militiâ: ἑκατονταρχίαν ἐκτάκτους ἔχειν ε΄. σημειοφόρον, οὐραγὸν, σαλπιστὴν, ὑπηρέτην, στρατοκήρυκα: *Centuriam quamque habere supernumerarios* (aut *extraordinarios*) *quinque. vnum signife-*

De Mundo.

Apuleius explicatus.

Et Hirtius.

In Centurijs Græcorum Tubicen.

Polybij libro ſecundo eſſe ſcito, vbi *βυχανιτῶν*, non *ἰβυκανιτῶν* hodieque ſcriptum. AVD. Plura talia & Suidas ille & Grammaticorum gens peccat, ter inepti ſæpè aut ſtulti. LIPS. Fateor. ſed admoneo, vtcumque pecus Suidas eſt, auream tamen eſſe, & è meliore metallo vellus ferre. Carpſit & ſumpſit ex optimis qui fuerunt, & non ſunt; vtinam iudicio & curâ, addo & fide, meliori! Nam & nomina ferè ſupprimit, & intendere oportet quid eius ſit, quid alienum. Ceterùm etſi ille, vt dixi, Arcadicum & Midinum ſapit; alios tamen lectores ſuos facit, qui curioſi quidem ſint & intenti. Hoc in occaſione volui: & peregi, opinor, de toto hoc genere quod in Claſſica venit. Vniuersè appellabant *Æneatores*, quia omnia ex ære. In Gloſſis: *Æneator*, σαλπιστὴς. In Ammiano: *Æneatorum occentu ſigno dato, progrediendi ad pugnam*. Idem iterùm: *Dato æneatorum occentu ſollenniter ſigno ad pugnandum*. Et in Suetonio aliiſque ea vox. AVD. Equidem diſcrimina hæc habeo; numerum, ſi id poteſt, velim ſcire. LIPS. Ægrè equidem diuino: ſuſpicor tamen multos fuiſſe, & cuique manipulo aut turmæ ſuos. Inducit Salluſtius, de Mario: *Cohortium, turmarum, legionum tubicines ſimul omnes canere iubet*. Laxè Tubicines, & intellegit eâ voce etiam qui cornu. Sed vides cohortibus, id eſt manipulis, niſi fallor, & turmis, & legionibus ipſis diſtinctè aſſignari. Quomodo? vt ſingularum partium ſui fuerint & tot fortaſſe quot Signa: tum etiam communes legionis. Illi tempore pugnæ, in ſuâ quiſque parte ſteterunt; iſti iuxta aquilas & Imperatorem. Dionis locum conſidero, & huc apto, pugnâ Philippenſi inter Brutum & Octauianum: *Deinde Tubicen vnus vtrimque inſonuit, & mox alij pariter reſponderunt. Priores*

De ſcriptis eius iudicium.

Aeneatores.

Quot in exercitu?

Non infrà Signorum fortè numerum.

Lib. XLVII.

Modus incinendi Claßici.

Priores quidem ij qui rotundo quodam loco constituti, tubis certum aliquid modulabantur; quo vt consisterent & prœlio se pararent milites, admonebantur: tum deinde omnes reliqui, qui animos irásque militum acuebant, & ad pugnam excitabant. Obserua triplicem tubæ sonum. Primum, vnius & singularis; qui primopili fortasse, haud longè ab Imperatore, eiusque nutu incinuit: secundum, aliquot aliorum qui in loco quodam orbiculato & fortassis editiore stabant, ad signa & aquilas, vt existimo: tertium, omnium aliorum per cohortes, per turmas, qui pariter iam classicum canebant. Nam duo priores soni non nisi expediendo militi videbantur, paullatimque eius animi & iræ motæ. Facit enim profectò hoc sonus, & magnam vim habet ad spiritus & sanguinem euocandum. Ideò placent hîc quoque Romani, qui non in equitibus solùm Tubas, vt nos, sed & peditibus habebant. Tubæ autem illius primæ exemplum fortasse in Apuleio, in quo multi mores reconditi, paucis verbis aduelati: *Cùm tuba bellicum cecinit, milites clangore incensi, alius accingitur gladio, alius clypeum capit, alius equum frænis temperat.* (*De Mundo. Apuleius explicatus.*) Est enim adhuc non verum classicum, sed præparatorium illud ad pugnam. Tangitur & totus iste mos ab Hirtio, bello Africano: Cùm, inquit, Cæsar deliberaret etiã de pugnâ, *subitò dextro cornu tubicina iniussu Cæsaris canere cœpit.* (*Et Hirtius.*) Ecce in cornibus etiam tubicines, & omnino sparsi per manipulos: sed ij signum à Primopili Tubicine, aut Imperatoris, exspectare debebant, tum succinere. Lego & in Græcorum militiâ: ἑκατονταρχίαν ἐκτάκτους ἔχειν ε. σημειοφόρον, οὐραγὸν, σαλπιστὴν, ὑπηρέτην, στρατοκήρυκα: *Centuriam quamque habere supernumerarios* (aut *extraordinarios) quinque. vnum signife-* (*In Centurijs Græcorum Tubicen.*)

mâ margaritarum quoddam genus *Tympanium* vocat: *quibus*, inquit, * *vna tantùm est facies, & ab eâ rotunditas, auersis planities. ob id Tympania nominantur.* Describit Apollodorus hæc talia, & vult Salmoneum ijs tonitru imitatum: καὶ βύρσας μὲν ἐξηρημένας ἐξ ἅρματος μετὰ λεβήτων χαλκῶν σύρων, ἔλεγε βροντᾷν: *Et pelles detractas, in curru, cum æneis lebetibus agitans, dicebat se tonare.* Imò tales etiam pelles non in ære tantùm, in ligno sic cauato & aptato, apud Isidorum: *Tympanum*, inquit, *est pellis vel corium ligno ex vnâ parte extentum.* Dimidiatum nostrate tympanum: iam plenum in eodem, sed alio nomine. nam *Symphoniam* vocat. *Symphonia*, inquit, *vulgò appellatur lignum cauum, ex vtraque parte pelle extensâ, quam virgulis hinc & inde Musici feriunt.*

* Lego, ima. Lib. IX.

Lib. I. Biblioth.

Tympana nostra lignea.

Dialog.

DIALOG. XI.

Clamor militum ſub pugnam & Baritus: concuſsio item armorum.

SED iam remos inhibeo, & demitto vela, portum attigi propoſitum in hodierno curſu. AVD. O ſi auſim! LIPS. Nouus hic pudor. eloquere. AVD. Imò vetus mi præceptor, nec ille ſolùm in animo iſto habitat, ſed in vultu ſæpe rubor. Quòd apud te excuſſerim, alia virtus fecit (ſic interpretor) cupiditas diſcendi. Sed ſi vis, hanc omitto: illa ſeruo. LIPS. Serua, ſerua fili, gemmas pulcherrimas in iuuentute. Quod ad me, cum Plauto,

Ego illum perijſſe duco, cui quidem perijt pudor.

Sed & rubor ille non improbus, quem ſcitè aliquis dixit *Colorem virtutis*. Quid tamen vis? nam vel ſilentio & modeſtiâ iſtâ à me impetres, quod non verbis. AVD. Si vacat & commodum eſt, aliquid etiam de *Incitamentis* in Acie aut *Signis*: quæ videntur his abeſſe. Nam de *Allocutione* dixiſti, item de *Claſsico*: ſed ego & *Clamorem* legiſſe recordor, & *Signa* quædam pugnæ. Si inquam vacat, doce. LIPS. Ego verò faciam. & vt vinitor in vindemiando minutos etiam racemos repetit & colligit: ſic ego vel hæc tenuia, ſiquid omiſi. Subijcis de *Clamore*: benè atque ordine. nam ille Claſſicum excepit. Itaque edebatur in ipsâ imminente iam coniunctione & conflictu, incitatio pariter animi & virium, atque hoſti terror. Nam hos habebat fines. Itaque antè, & cùm eminus, ſilentium vaſtum erat: idque Homerico verſu Agellius approbat, apud quem *Græci taciti*

Clamor poſt claſſicum.

Quando is editus!

citi eunt, spirantes robur: at Troiani contrà *cum clamore, vt grues*. Subijcit deinde, quod huc valdè facit, & ad litteram dabo: *Quid ergo ille vult ardentissimus clamor militum Romanorum, quem in congressibus prœliorum fieri solitum scriptores Annalium memorauerunt?* Et respondet, ac prudenter distinguit: *An tum etiam gradu clementi & silentio est opus, cùm ad hostem itur, in conspectu longinquo procul distantem? Cùm verò propè ad manus ventum est, tum iam è propinquo hostis & impetu propulsandus est, & clamore terrendus.* Ostendit incursum & impetum dumtaxat cum clamore factum. Atque ita etiam Vegetius: *Clamor autem, quem Barritum vocant, non antè debet attolli quàm vtraque acies se iunxerit.* Vetus herculè hoc institutum. & Cæsar ita memorat, cum caussis, vbi Pompeij consilium damnat, qui id omiserat: *Neque frustrà antiquitus institutum est, vt signa vndique concinerent, clamorémque vniuersi tollerent, quibus rebus & hostes terreri, & suos incitari existimauerunt.* Duplicem dat caussam, à me tactam, Hostium terrorem, Sui incitamentum. Iam tum in Romuli rebus Liuius clamorem hunc agnoscit: *Fusi primo impetu & clamore hostes.* Et statim post reges: *Consul nec promouit aciem, nec clamorem reddi passus.* Et sparsa in omni historiâ exempla: omni, etiam Barbarorum. Velut enim naturâ duce hic clamor vsurpatus: & facere hodie sollenniter lêgi noui orbis gentes. Quis autem clamor ille, aut in quæ verba, Græcorum siue Romanorum? nam probabile est certa & perpetua quædam fuisse. Equidem velim scire, & indago, sed vereor vt certò adipiscar. Arbitror vocem aliquam confusam, repetitam fuisse, nec quidem significantem: cuiusmodi subitæ & primi

Lib. I. cap. XI.

Lib. III. cap. XVIII.

III. Ciuil.

Lib. I.

Lib. II.

Quis ille clamor?

mi impetus esse soleat, sillabæ potiùs quàm verba. Facit apud Græcos quidem ipsa vox, ἀλαλάζειν καὶ ἀλαλαγμὸς, assidua in istâ re: & quid aliud quàm formatæ à sillabâ istâ repetitâ, *Al al*? quâ vtebantur scilicet in prouocando. In Suidæ collectaneis hoc apertè satis dicitur: Οἱ προσιόντες εἰς πόλεμον τὸ Ελελεῦ ἐφώνουν μετά τινος ἐμμελοῦς κινήσεως: *Euntes ad prælium illud Eleleu acclamabant, cum modulato quodam motu*. Ibi tenuius, & malo litteram tamen grandiorem. Apud Romanos quid fuerit, planissimè ignoro: nisi quod *Baritum* vel *Barritum* posteriore æuo reperio, sed Germanorum verbum. Vsi tamen Romani. an quia sillaba illa repetita prior, vt hodie Germanis quibusdam, *Har har*? an à clamore ductum? quoniam * *Baeren* vel *Bêren* hodieque sublatè & ferociter clamare nobis signat. An denique ab vrsis formatum? qui *Bêren* item nobis: & haud absurdè ab ijs petitum, quod quasi vocem illam imitantur. Vox quidem nostras, Tacito teste: *Sunt illis* (Germanis) *hæc quoque carmina, quorum relatu, quem Baritum vocant, accendunt animos, futuræque pugnæ fortunam ipso cantu augurantur. Affectatur præcipuè* * *asperitas soni, & fractum murmur obiectis ad os scutis, quo plenior & grauior vox repercussa intumescat*. Nec absonum quod de vrsis dixi, cum & λυκηθμὸν legam, quasi dicas *Lupinum sonum*, in re eâdem, & qui lupos vlulantes imitabantur. Scriptor apud Suidam: καὶ οὖν οἱ Ἄβαρες ἐσβάλλουσιν ἀθρόως, χρησάμενοι τῷ συνήθει λυκηθμῷ. φίλη δὲ αὐτοῖς ἡ τοιαύτη ὠρυγή: *Igitur Abari ingruunt conferti, vtentes consueto suo lupino sono: gratus autem & solens ijs talis vlulatus*. Credo & Gallos vsos, ex Liuio: *Galli occursant in ripam, cum varijs vlulatibus cantúque moris sui*. Sed Germanorum

Alalagmus Græcorum.

Baritus.

*Vnde & fluctibus marinis apud nos nomen.

De morib. Germ.

* Quæ est in litterâ R.

Lupinus vlulatus.

Lib. xx.

norum igitur Baritus. quem & Romani inferiores assumpsêre, nec vno loco ijs tribuit, & describit Ammianus. Vt in concione Constantij Imp. ad milites: *Vt nec oculorum vestrorum vibratæ lucis ardorem, nec baritus sonum perferant primum.* Alibi: *Et Romani quidem voce vndique Martiâ concinentes, à minore solitâ ad maiorem protolli, quam gentilitate appellant Baritum.* Vbi describitur in parte etiam Baritus: clariusque eidem, de Germanis ipsis: *Gesturientes Baritum ciêre vel maximum, qui clamor ipso feruore certaminũ à tenui susurro exoriens, paullatímque adolescens, ritu extollitur fluctuum cautibus illisorum.* Hic Baritus igitur. qui in Festo etiam *Barbaricum* dictus: *Barbaricum appellatur clamor exercitus, quòd eo genere barbari vtantur.* At Romani non clamore solùm vsi, sed strepitu etiam & concussione armorum. Polybius in pugnâ Reguli cum Xantippo: κατὰ τὰ παρ' αὐτοῖς ἔθη συνεψόφησαν τοῖς ὅπλοις καὶ συναλαλάξοντες ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους: *Ex more ijs consueto armis concrepuerunt, & vnà clamantes inuaserunt hostem.* Idem in pugnâ Scipionis cum Annibale: Οἱ ῥωμαῖοι κατὰ τὰ πάτρια συναλαλάξαντες καὶ συμψοφήσαντες τοῖς ξίφεσι τοὺς θυρεοὺς, προσέβαλον τοῖς ἐναντίοις: *Romani, iuxta morem patrium, clamore sublato, & gladijs ad scuta concrepantes, inuaserunt oppositos.* Dio Cassius in pugnâ Pompeij nocturnâ cum Mithirdate: πρῶτον μὲν οἱ σαλπιγκταὶ πάντες ἅμα τὸ πολεμικὸν ἀπὸ συνθήματος ἐβόησαν. ἔπειτα δ' οἵ τε στρατιῶται καὶ ὁ λοιπὸς ὄχλος πᾶς ἐπηλάλαξε. καὶ οἱ μὲν τὰ δόρατα πρὸς τὰς ἀσπίδας, οἱ δὲ καὶ λίθους πρὸς τὰ χαλκᾶ σκεύη προσεπέκρουσαν: *Primùm tubicines omnes ex composito* simul bellicum cecinerunt: tum milites*

Baritus & Romanorum.

Lib. XXI.

Lib. XXXI.

Lib. XVI.

Armaitē concussa. Lib. I.

Lib. XII.

Lib. XXXVI.

*Quod nō sic solet, verū antè monui.

& reliqua turba omnis (id eſt, calones & lixæ) *conclamarunt. Et illi quidem haſtas aut pila ad ſcuta concutiebant, *iſti lapides etiam ad ærea vaſa*: Quâ tamen narratione hoc de calonibus nouum, & temporis illius modò fuit, nec trahendum ad morem: tunc ſcilicet vſurpatum, quò maior ſonus ſtrepituſque eſſet terrendo hoſti. At de militibus ipſis, iterùm Dio in pugnâ Philippenſi: καὶ τοῦτο ἀλαλάξαντες οἱ ὁπλῖται, τάς τε ἀσπίδας τοῖς δορατίοις ἔκρουσαν, καὶ ἐκεῖνα ἐπ' ἀλλήλους ἐξηκόντισαν: *Deinde* (poſt claſſicum) *clamantes milites, ſcuta ſua pilis percuſſerunt, & eaipſa in ſeſe mutuò iecerunt.* Manſit mos Ammiani etiam æuo, atque ipſe cum cauſsâ additâ prodit: *Quibus occurrere benè pertinax miles explicatis ordinibus parans, haſtiſque feriens ſcuta (qui habitus iram pugnantium concitat & dolorem) proximo iam geſtu terrebat.* Quod ipſum vſurpabant etiam nondum vicino hoſte, & cùm duci in eum vellent. Idem ſcriptor: *Nec finiri perpeſſi quæ dicebantur, ſtridore dentium infrendentes, ardorémque pugnandi haſtis illidendo ſcuta monſtrantes.* Et meminiſſe huic rei oportet, quæ dixi in Aſſenſu militari, ſuprà. Habes de clamore. qui tanti apud illos æſtimatus, vt ex eo diiudicarent de euentu pugnæ. Liuius: *Clamor indicium primum fuit, quò res inclinatura eſſet. excitatior crebriórque ab hoſte* (Volſco) *ſublatus; ab Romanis diſſonus, impar, ſegnis, ſæpe iteratus, prodidit pauorem animorum.* Simile Plutarchus in futurâ clade Craſſianâ. *Cùm is*, inquit, *ſuos clamorem tollere iuſſiſſet; mæſtitiam eorum accuſauit, quòd imbecillum, & inæqualem edidiſſent.* AVD. Hoc mihi mirum: & tantíne ea res? an homines, vt aues, olim clamore abigebantur? LIPS. Ne illude. momen-

* Calones nempe.

Lib. XLVII.

Lib. XIIII.

Lib. XVI.

Clamor momenta habebat.

Lib. IIII.

momentum habet ea res etiam à naturalibus caussis. Quippe duo sensus in nobis per quos Timor maximè in animum penetrat, Oculi & Aures. Alterutrum igitur illorum qui turbat, næ ille victoriæ suæ multum confert. Quid autem magis aures, quàm validus & magnus sonus? Itaque non iniuriâ Catoni Prisco hoc adscribitur: *Verba plus quàm gladium, & voces quam manum, hostes territare & in fugam vertere.* Sciuit Iosephus ille, & bonus dux, & scriptor. qui bello in Romanos, cùm morem eorum nosset occlamandi, metuens ne sui terrerentur: ἐκέλευσε πρὸς τὸν ἀλαλαγμὸν τῶν ταγμάτων ἐπιφράξαι τὰς ἀκοὰς, ὡς μὴ καταπλαγῆεν: *iussit ad clamorem legionum aures obstruere, ne percellerentur.* Idque illi vtiliter & suo bono fecerunt. Quid opus, si non violenta aliqua vis in istâ re? Itaque iam olim & aliæ vsæ gentes: idque Pane inuentore, vt vult Polyænus. Is scribit, *cùm Bacchus expeditione Indicâ in valle aliquâ cauâ cum copijs esset, ex aduerso autem infinita hostium multitudo; nonnihil in animo pertimuisse. Tum Pana suasisse, vt noctu Dionysij exercitus maximum clamorem tolleret, quem cùm & petræ & valles exceptum referrent & augerent, hostes territos in fugam se dedisse. Inde natum vt terrores eiusmodi Panici appellentur.* Imò verò Macedones & Persæ etiam vsi. de quibus ita Curtius: *Iam in conspectu, sed extra teli iactum, vtraque acies erat, cum priores Persæ inconditum & trucem sustulêre clamorem. Redditur & à Macedonibus maior, exercitus impar numero, sed iugis montium vastisque saltibus repercussus.* Etiam Græci, quibus aut τὸ ἀλαλάζειν passim tribuitur, aut τὸ παιανίζειν. Thucidides: Επεπαιώνισο αὐτοῖς ὡς ἐπίπλευν:

Catonis dictum.

Lib. III. cap. XVIII.

Lib. I. Strat.

Lib. III.

Paean Græcorũ. Lib. 1.

Paan ijs clamatus ad naualem congressum. Ibi Scholiastes: Δύο παιᾶνας ᾖδον οἱ ἕλληνες, πρὸ μὲν τοῦ πολέμου, τῷ Ἄρει· μετὰ δὲ τὸν πόλεμον, τῷ Ἀπόλλωνι: *Duos Paanas norunt Graci. vnum ante prœlium, Marti; alterum post pralium, Apollini.* Illum priorem, ἐμβατήριον παιᾶνα, *congressiuum Paana,* Plutarchus in Lycurgo dixit: hunc alterum, ἐπινίκιον παιᾶνα, *victorialem* in Romuli rebus. Videntur cum cantu aut rythmo quodam fuisse, atque ideò Pæanes dicti. Mansit apud imos etiam Græcos,

Christianorum.

qui, tamen vt Christiani, *Vicit crux*, pro pæane habebant. Cedrenus hoc tradit in Basilio Imperatore, pugnâ cum Manichæis: Βοῇ σιβαρᾷ παιανίσαντες, καὶ τὸ (Σταυρὸς νενίκηκε) συμβοήσαντες, ἐπιτίθενται τοῖς ἐχθροῖς: *Voce magnâ Paanem canentes, & illud, Crux vicit, conclamantes, aggrediuntur hostes.*

DIALOG. XII.

Signum pugna, Tunica punicea: signum pugna, vox & tessera.

DE *Clamore* habes: qui rarus apud nos, aut nullus, nisi quòd Asiaticos & Turcas audio seruare. Etiam Hiberni in Europâ suum *Pharro* ingeminant, & Hiberi interdum acclamant. Sed mos non in magno hodie, nec sollennis. Superest de *Signo* pugnæ, quod diuersum à Classico: quia istud mutum. Illud auribus, hoc oculis seruiit, & tempore Classicum præiuit. Nam Romani, cùm decretum iam pugnare, tunicam russam in Prætorij fastigio extendebant in hastâ, vt eo signo miles moueretur

Signum mutum pugnæ.

Tunica russa.

neretur parare se & arma; tum etiam, vt siqui dispersi, conuenirent. Vtile fuit in re subitâ, & vt momento omnes monerentur. De hoc signo aut palàm, aut occultiùs, plures scriptores. Palàm, vt Plutarchus: Τὸ τῆς μάχης σημεῖον ἐξέθηκεν. ἔστι δὲ χιτὼν κόκκινος ὑπὲρ τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς διατεινόμενος: *Pugnæ signum proposuit. Est autem tunica coccinea super tabernaculum Imperatoris extensa.* Idem iterùm: Ἅμα δὲ ἡμέρᾳ προὔκειτο μὲν τῷ Βρούτου καὶ Κασσίου χάρακι σύμβολον ἀγῶνος, φοινικοῦς χιτών: *Vnà cum luce propositum fuit Bruti & Caßij castris pugnæ signum, punicea tunica.* Isidorus: *Russata, quam Græci phœniceam vocant, nos coccineam. Hac sub Consulibus Romani vsi sunt milites, vnde etiam Russati vocabantur. Solebat enim pridie quàm dimicandum esset, ante Principia poni, admonitio & indicium futuræ pugnæ.* Ait ante Principia, quod Plutarchus super tabernaculum Ducis: & benè. quia Prætorium ante ipsa Principia situm. Sed quod isti Tunicam, alij Vexillum appellant. vt Cæsar: *Cæsari omnia vno tempore erant agenda. Vexillum proponendum, quod erat insigne cùm ad arma concurri oporteret.* Hirtius: *Cùm iter facere Cæsar vellet, renunciatum est à speculatoribus Pompeium de tertiâ vigiliâ in acie stetisse. Hoc nuncio allato, vexillum proposuit.* Ammianus: *Signis illicò fixis ex more, cùm vndique ad arma conclamaretur, stetit regibilis miles, vexillum operiens extollendum, quod erat opportunè subeundæ indicium pugnæ.* Et de hoc sanè Vexillo Glossas capio: Ῥοῦσιον φάρος, *vexillum.* Fortasse & Tacitum: *Vexillum in domo Germanici situm flagitare occipiunt.* Ab hoc ritu fuit, quòd Scipio ad Numantiam, cùm castella circa vrbem plura struxisset, instituit, εἴπη ἐνοχλοῖεν οἱ πολέμιοι,

In Fabio.

In Bruto.

Aut vexillum russũ.

II. Gall.

Bell. Hisp.

Lib. XXVII.

I. Ann.

μιοι, σημεῖον ἐξαίρειν, ἡμέρας μὲν, φοινικίδα ἐπὶ δόρατος ὑψηλοῦ, νυκτὸς δὲ πῦρ: *ſiquid hoſtes incurrerent aut moleſtarent, ſignum tollere, de die quidem puniceam veſtem in haſtâ altâ, de nocte ignem*. Ita Appianus in Ibericis. Et hæc ſatis aperta ſunt: tectè aut obſcuriùs alij etiam tangunt. Vt

Liuio lux. Lib. II. Liuius: *Poſcunt pugnam, poſtulant vt ſignum detur*. Quod tamen aliquis vel ad Claſſicum, vel ad vocale ſignum

Lib. VI. etiam trahat. Firmiùs alibi: *Lætus ad milites iam arma ad propoſitum pugnæ ſignum capientes proceſſit*. Nam ait *pro-*

Lib. XXII. *poſitum*: quod non conuenit niſi in iſtud. Iterùm: *Varro nihil conſulto collegâ ſignum pugnæ propoſuit*. Nec minùs

Lib. VI. apertè etiam Dionyſius: Ἐπειδὴ δὲ τὰ σημεῖα ἤρθη παρ' ἑκατέρων τῆς μάχης: *Poſtquam vtrimque ſigna ſublata ſunt pu-*

Et Dionyſio. Lib. X. *gnæ*. Iterùm: Ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἐκέλευσεν ἀρθῆναι τῆς μάχης: *Poſtquam ſigna tolli iuſſit pugnæ*. Mihi, inquam, apertè: etſi alij de Signis militaribus capiunt & vertunt. Ea quidem ipſa Græcanica phraſis in Thucydide eſt, & in ſi-

Lib. I. milem huic meo ſenſum. Ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἑκατέροις ἤρθη,

Græcis tale aliquid. ἐναυμάχουν: *Poſtquam vtriſque ſigna ſublata ſunt, nauale prælium inierunt*. Et pòſt: ὡς ἡ μάχη ἐγένετο καὶ τὰ σημεῖα ἤρθη, βραχύ μέν τι προσῆλθον ὡς βοηθήσοντες. ἐπεὶ δὲ διὰ τάχους ἡ νίκη τῶν ἀθηναίων ἐγίγνετο, καὶ τὰ σημεῖα κατεσπάσθη, πάλιν ἐπανεχώρουν ἐς τὸ τεῖχος: *Vt pugna facta eſt, & ſigna ſublata, paullum quid progreſſi ſunt vt auxilium laturi. poſtquam verò victoria Athenienſium celeriter fuit, & ſigna detracta ſunt, iterùm ad præſidium ſuum rediêre*. Ea Suidas

Suid. in σημεῖα. & Scholiaſtes ſic interpretantur: Σύμβολά τινα εἶχον ἃ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μάχης ἐδείκνυτο. καὶ ὅτε μὲν ἀνετείνετο τὰ σύμβολα, ἤρχοντο τῆς μάχης. ὅτε δὲ κατεσπῶντο, ἐπαύοντο: *Signa quædam habebant, quæ ſub tempus pugnæ oſtendebantur. & cùm*

cùm ea erigebantur, pugnam incipiebant; cùm demittebantur, desinebant. Aliquid ad hunc morem, quod Dio Chrysostomus suo etiam æuo vsurpatum ostendit, vt in muris Signum poneretur, instante hoste. Nam ita in Boristhenetico: Καὶ αἵ τε πύλαι συγκέκλειντο, καὶ τὸ σημεῖον ἦρτο ἐπὶ τοῦ τείχους τὸ πολεμικόν: *Et portæ clausæ erant, & in muro signum sublatum bellicum.* Imò de istâ ipsâ russâ tunicâ reperio exempla. Plutarchus de pugnâ Antigoni cum Cleomene, *quiescere*, inquit, *quosdam iussit*, ἄχρις ἂν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀρθῇ φοινικὶς ὑπὲρ σαρίσσης διατεταμένη: *donec à rege sublata esset punicea vestis, super sarissam extensa.* Quod ipsum & in Polybio ita leges. Simile, quod Polyænus de Conone: Ἐπῆρε τὴν φοινικίδα. ἦν δ' ἄρα μάχης σύνθημα τοῖς κυβερνήταις: *Sustulit puniceam vestem. erat ea autem signum pugnæ gubernatoribus nauium.* Est quidem in Homero etiam, de Agamemnone suos ad pugnam vocante:

In Philopom.

Lib. II.

Πορφύρεον μέγα φᾶρος ἔχων ἐν χειρὶ παχείῃ.
Purpuream endo manu validâ tollens sibi vestem. Il. θ. vers. 221.

Sed non nisi de propriâ & regali eius veste Eustathius accipit, quam suspicari licet manu alleuatam ab eo, in festinatione & cursu. Sanè de tali aut alio signo vix mentio in Homero. Nec huic rei aliud lêgi, nisi si fortè in Curtio, de Alexandro. qui cùm Tubæ sonis haud pariter ab omnibus exaudiretur, cùm castra mouenda essent, *Perticam quæ vndique conspici posset, supra Prætorium statuit, ex quâ signum eminebat pariter omnibus conspicuum.* Sed id quale fuerit, non dicit. Etiam Persas (in Ammiano) video ad oppugnationem vocari, *signo per*

Signum ad iter. Lib. v.

Lib. xx. *flammeum erecto vexillum.* Et iam habes omnia Signa: an mentior? & vnum etiam superest, leue, facile, quod *pugnæ signum* item dicunt, aut simpliciter *Signum.*

De Tesserâ. Illud idem, *Tessera*: & Græcis σύνθημα. quod datur in vno alteroque verbo sub ipsam pugnam ab Imperatore, vt eo symbolo commilitones inter se norint, & item hostem. Cuius vsus perit, cùm iste quoque tenet. Tacitus

III. Histor. in bello ciuili: *Crebris interrogationibus notum pugnæ signum.* In Thucydide simile, pugnâ inter Syracusios &

Lib. VII. Athenienses: Καὶ τοῖς ἐρωτήμασι τοῦ ξυνθήματος πυκνοῖς χρώμενοι, σφίσι τε αὐτοῖς θόρυβον πολὺν παρεῖχον ἅμα πάντες ἐρωτῶντες, καὶ τοῖς πολεμίοις σαφὲς αὐτὸ κατέστησαν: *Crebris interrogationibus signi vtentes, sibiipsis tumultum crearunt, omnes simul interrogantes, & hostibus notum id fecerunt.* Remedium huic rei non absurdum in Polyæno, qui in-

Acutum. Lib. I. ter Stratagemata recenset quod *Acues quidam dux Arcadum* τοῖς ἰδίοις ὁπλίταις ἔδωκε σύνθημα, κτείνειν τοὺς τὸ σύνθημα ἐρωτῶντας: *suis militibus signum dedit, interficere eos qui signum interrogassent.* Ita Arcades cùm non rogarent tacitique essent, interrogantes Lacedæmonios (noctu autem hæc gesta) interimebant. De hoc signo Cæsar ca-

II. Gallic. piendus, pugnâ subitariâ in Neruios: *Cæsari omnia vno tempore erant agenda. vexillum proponendum, quod erat insigne cùm ad arma concurri oporteret: signum tubâ dandum, acies instruenda, milites cohortandi; signum dandum.*

Cæsar illustratus. Tria hîc habes nostra signa: *Vexillum, Classicum, Tesseram.* de quâ postremâ, nisi verba postrema capis, superflua videantur aut inculcata. De eodem Hirtius, bello Africo: *Cæsar signo Felicitatis dato, equo admisso in hostem ire contendit.* Fuit igitur ibi signum, *Felicitas*: vt Bruto

Libertas

Libertas: & plerumque tale aliquid, breue, & ominis boni. Vegetius: *Vocalia signa dicuntur, quæ voce humanâ pronunciantur. sicut in vigiliis, vel in prœlio, pro signo dicitur; vt puta, Victoria, Palma, Virtus, Deus nobiscum, Triumphus Imperatoris, & alia quæcumque voluerit dare is qui in exercitu habet maximam potestatem.* Veteres magis, nomina ferè deorum dabant, quos aut patria, aut ipsi Duces colebant. Ita Cyro signum erat, Ζεὺς σύμμαχος, ἡγεμὼν, σωτήρ: *Jupiter socius, Dux, Seruator*, vt Xenophon tradit: Cęsari *Venus genitrix*, vt Appianus: Augusto, *Apollo*, vt Valerius. Etsi alia quoque, imò & dicta & versus: quæ longum sit persequi, & spontè occurrunt. Ego verò peregi iam plenè, tu abi, cura corporis me vocat. AVD. Nónne in crastinum reuocas? LIPS. Sub lege, si illud nobis erit. Ego in tam tenui valetudine quid mihi pollicear? nec *multa* aut longè *iaculor*, vt poëta loquitur, tam imbecillus. AVD. O vtinam aliter sit! vtinam de meis viribus, imò & annis, tibi addam! LIPS. Amanter hæc potiùs, quàm sapienter: nec è medio spatio reuocari ad carceres velim, vtique in tam exercito cursu. Tu BREVIARIVM cape, & salue.

Lib. III. cap. v.

VII. Pæd.

II. Ciuil.

I. cap. v.

BREVI-

BREVIARIVM

LIBRI QVARTI.

- **IN ACIE quattuor dicta:**
  - **ORDO & DIVISIO in**
    - **GENERA**
      - *Hastatos, qui per manipulos dispositi primi, cum interuallis.*
      - *Principes secundi, pariter.*
      - *Triarij tertij, pariter.*
      - *Velites sparsi in manipulos, in lateribus, in fronte.*
      - *Equites, ad latera, aut interdum in vijs & à tergo.*
  - **SIGNORVM locatio & DVCVM**
    - *Hæc circa frontem, in quoque Genere. Vnde Antesignani & Postsignani.*
    - *Ex his Tribuni, Primopili & Imperator, circa medium, circáque Aquilas: Centuriones in fronte, ad suos quisque manipulos.*
    - *De ipsis Signis & formâ, in occasione additum.*
  - **FORMA instructionis**
    - *Quadrata plurimùm: eáque duplex, aut triplex.*
    - *Aliter etiam duplex aut multiplex, cum Subsidijs.*
    - *Variatur Schematismis, Cuneo, Globo, Forcipe, Turribus, Serrâ.*
  - **ADIVNCTA Aciei. vt**
    - *Allocutio.*
    - *Claßicum.*
    - *Clamor.*
    - *Signum pugnæ.*

IVSTI LIPSI
DE
MILITIA ROMANA
LIBER QVINTVS.

Qui est de DISCIPLINA.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.
M. D. XCV.

Cum Priuilegiis Cæsareo & Regio.

IVSTI LIPSI
DE MILITIA ROMANA
LIBER V.

DIALOGISMVS I.

Ad Disciplinam transitum, ac primò de sede eius, Castris. Ea laudata, diuisa, partes recensitæ.

VDITOR ad me solito maturior venit, & infit, Amœnior hic, Lipsi, dies est,

Diffusúmque nitet pacato lumine cælum:

vt ait Lucretius: vísne ambulemus? Aura prouocat, tum etiam liberior sermo atque animus erit in spatiis his camporum. LIPS. Non nolo: & scis me, cum Cicerone olim, tueri valetudinem crebrâ istâ domesticâ ambulatione: quídni magis amem & vsurpem, cùm licet, illam subdiualem? Fiat. heus puer, cedo calceos & pallium. Habeo. imus? quò? AVD. Ad mœnia hæc si voles, verè amœna. Aquam hinc vides, illinc viridia, paullo longiùs agros & camporum spatia olim culta, nunc, heu, deserta. LIPS. Deserta? imò excisa pleraque aut deiecta. En stirpes, en arbores, quę fuerunt! en domus & ædificia, quæ fuerunt! Ferum Martem, nec qui animata solùm vitâ deuoluit, sed euertit quidquid stetit. O etiam ferini animi, qui cladibus his auctores! qui delectamini, qui gaudetis, & per malam ambitionem fouetis. Meo voto, in vos & capita vestra expetant primæ glandes emissæ aut prima tela. AVD. Tu ille mitis sic loqueris? LIPS. Loquor. isti ma-

lorum fons & caussa, isti per prauam cupidinem aut metum bella nobis suscitant post ipsos mansura. Iterùm voueo. cadant, & his victimis Bellona placata abeat, & candida Pax succedat. AVD. Pacem laudare tecum possumus, atque etiam amare: sed te doctore didici, vt in aëre sic in terrâ suas esse bellorum tempestates, & deiici istâ grandine atque atteri hominum aliquot stirpes. Nónne ferre nostrum est? nónne iurare, vt sic dicam, in communem istam legem?

Euripid.

Μοχθεῖν ἀνάγκη. τὰς δὲ δαιμόνων τύχας
Ὅστις φέρει κάλλιστ᾽ ἀνὴρ οὗτος σόφος:
Dolere & affligi necesse. at qui Deûm
Sortem optimè fert, ille vir verè sapit.

LIPS. Scio, & à me fiet. qui noui non casus solùm, sed ludibria rerum humanarum. In eo tamen maneamus, *τὸν σόφον μετριοπαθῆ μὲν εἶναι, ἀπαθῆ δὲ μὴ εἶναι.* AVD. In istâc re maneo, in aliâ affectum vehementem habeo. LIPS. Quem, aut in quâ? AVD. Desiderij vel cupidinis potius peraudiendi de re institutâ. AD DISCIPLINAM ventum, quâ opus hodie maximè, & quæ non vsu solùm sed notitiâ videtur mihi cessisse. Tu renouas? LIPS. Non mearum virium. Suggerere aliquid possum ex illâ veteri, capiat ex eâ aut hauriat siquis volet. Ambulemus, fabulemur, Polybium habes? AVD. Ecce meâ præuisione puer habet. LIPS. Benè est, audi. Disciplinam comprehendi in definitionis meæ verbis, SVB CERTA LEGE. Nec enim aliud ea est, quàm *Præscriptum & lex quædam militandi, & in militiâ se gerendi.* Itaque ea continet, tempus, modum, munia, opera, militiæ: & quæ pleraque Polybius exsequitur, etsi nec dispositè satis nec plenè. Sed siquid ille omittit, aut alibi

Aristot. *Sapiẽtem mediocres affectus habere, nullos non habere.

Disciplina definitio.

aut

aut hîc dicam. Politicis enim nostris Monitis siue Notis quædam reseruamus, antè etiam à nobis factum. Tu librum cape, & lege:

Τούτων δ' εὐτρεπῶν γενομένων, παραλαβόντες οἱ χιλίαρχοι τοὺς ῥωμαίους, ὁμοῦ καὶ τοὺς συμμάχους κατεστρατοπέδευσαν, ἑνὸς ὑπάρχοντος παρ' αὐτοῖς θεωρήματος ἁπλοῦ ἐπὶ τὰς παρεμβολάς, ᾧ χρῶνται πρὸς πάντα καιρὸν καὶ τόπον. διὸ καὶ δοκεῖ μοι πρέπειν τῷ καιρῷ, τὸ πειραθῆναι καθ' ὅσον οἷόν τε τῷ λόγῳ τοὺς ἀκούοντας εἰς ἔννοιαν ἀγαγεῖν τῆς κατὰ τὰς πορείας καὶ στρατοπεδείας καὶ παρατάξει χειρισμοῦ τῶν δυνάμεων. τίς γὰρ οὕτως ἐστὶν ἀπεοικὼς πρὸς τὰ καλὰ καὶ σπουδαῖα τῶν ἔργων, ὃς οὐκ ἂν βουληθείη μικρὸν ἐπιμελέστερον ἐπιστῆσαι ἐπὶ τῶν τοιούτων, ὑπὲρ ὧν ἅπαξ ἀκούσας ἐπιστήμων ἔσται πράγματος ἑνὸς τῶν ἀξίων λόγου καὶ γνώσεως.

His ita paratis, accipiunt Tribuni Romanos vnà & Socios, & castrametantur: vnâ quidem apud eos & pariformi metatione, quâ vtũtur in omni tempore & loco. Ideóque & visum mihi nũc decorum, conari, quantum id verbis potest, audientes inducere in notitiam modi & ordinationis, circà itinera, circà metationes, circà instructiones copiarum. Quis autem adeò abhorret abiunctúsque est à pulchris & honestis rebus, vt nolit paullò attentiùs hæc inquirere, quæ cùm semel audierit, gnarus erit vnius rei inter alias dignissimæ notitiâ & consideratione? POLYB.

Ad castra, vt vides, nos ducit: & Disciplinam ego istinc ordior, non quia sola ea pars, aut non ea alibi, sed quia hîc prçcipuè. Nam Castra re ipsâ gymnasium, palæstra, sedes imò & domicilium Disciplinæ. *Munia*, *Opera*, *Exercitia*, *Præmia*, *Pœnæ* sunt in castris: & vno verbo, hîc regitur miles & formatur. Ipsa Castra non sine Di-

Laudatio Rom. castrorum. ſciplinâ fiunt aut conſtant: quæ accuratiſſima ſanè apud Romanos. Audi hoc à me. ſi in togâ aut ſago pars alibi aut ſpecimen Romanę prudētiæ: hîc reperies, imò ſapiētię, & iudicio eo verbo vtor. Non vanè aut leuiter Polybius hîc attollit, & *rem vnam omnium cognitione digniſſimā* ait. Quis Polybius? quo vix alius ſcriptor iudicio firmior, & nemo certè vſu atque experientiâ doctior. Ergo verba cogitatè examinemus & penſiculemus.

„ *Caſtra metantur.*] Nam quamprimùm iuncti ciues & ſocij, non conſident ſine caſtris. Sed ea iunctio plerumque in locis hoſti vicinis, aut certè extrà Romanum ſolum. Nullam illi noctem (vide curam & prouidentiam) ſine caſtris agebant, & ſemper ligneis terreiſque iſtis mœnibus, vt in vrbe, cincti. Quando id institutum? ab antiquo, ſi Liuium & Dionyſium interrogas, qui ſub regibus & ſtatim poſt eos, caſtra ponunt, vallo & foſsâ cingunt. Pluries meminerunt. Eò mirer à Frontino hanc rem ad Pyrrhi tempora relatam, & aſſeri ab eius exemplo, inſtitutam. Nam ait: *Caſtra antiquitus Romani paſſim per corpora cohortium, veluti mapalia, conſtituere ſoliti erant: Pyrrhus Epirotarum rex primus totum exercitum ſub eodem vallo continere inſtituit. Romani deinde, victo eo in campis Aruſinis, caſtris eius potiti & ordinatione notatâ, paullatim ad hanc vſque metationem quæ nunc eſt peruenerunt.* Totâ in re dubito, & controuerto. Romani, inquit, anteà *per cohortes*? atqui Manipulos fuiſſe docuimus, & eam olim diuiſionem. Pyrrhus *primus exercitum ſub eodem vallo*? nec apud Gręcos quidem verum, & in Homero ipſo exempla ſunt quæ refellunt. Illud fortaſſe potuit, Pyrrhum (vt fuit diligens ordinis & inſtructionis) primum curioſiùs meliuſque caſtra digeſſiſſe:

[Margin notes: Vetera caſtra. — Frontinus tamē vult à Pyrrho. Lib. IIII. cap. I. — Non meo aſſenſu.]

gessisse: & fortasse ad illud instar Romani. Fortasse inquio. nam cur adfirmem? video in reliquo ordine omnia composita iam antè apud Romanos: potuit & debuit ἀναλόγως etiam in castris. Si aliter: cur Polybius, qui sic libens abit & trahit in laudem suæ gentis, imitationem hanc siluit? Imò cur diuersa tota & alia apud Græcos ratio? quod ipse infrà dicet. Sed siue à se, siue ab aliis Romani: pulchra & admirabilis hæc facies ipsis etiam Græcis. Philippus Macedonum, narrante Liuio, *subiecta cernens Romana castra, admiratus esse dicitur & vniuersam speciem castrorum; & descripta suis quæque partibus, tum tendentium ordine, tum interuallis: & negasse Barbarorum ea castra vlli videri posse*. Idem hoc Pyrrho Plutarchus adscribit: illi, dico, Pyrrho Epirotæ: si verè, quomodo Frontinus verè? Sed Plutarchi verba hæc: Τάξιν τε καὶ φυλακὰς καὶ κόσμον ῥωμαίων καὶ τὸ σχῆμα τῆς στρατοπεδείας ἐθαύμασε. καὶ τῶν φίλων προσαγορεύσας τὸν ἐγγυτάτω, τάξις μὲν, εἶπεν, ὦ μεγάκλεις αὕτη τῶν βαρβάρων οὐ βάρβαρος: *Ordinem, & vigilias, & apparatum Romanorum, & figuram ipsam castrorum admiratus est: & proximum amicorum affatus, O Megacles, inquit, hic ordo barbarorum non est barbarus*. Si ipse Pyrrhus metationi huic adstupuit: non ab eo profectò exemplum.

Lib. xxxi.

In Pyrrho.

„ *Vnâ quidem apud eos & pariformi metatione.*] Aliter quàm apud Græcos aliosque, qui pro locis & temporibus mutabant. Non sic Romani, simplex semper & eadẽ, excipio quod minor vel auctior spatio, pro numero legionum. Sed quadrata semper, sed portę & sectiones eædem, sed tabernacula ducum & militum eodem situ. Hinc vtilissima illa notitia castrorum, & præuisa & inuenienda militibus omnia, sicut ciuibus in aliquâ vrbe.

Vniformia Romanis castra.

Vnius-

Vniusmodi igitur semper castra, si formam consideres: paullò alia, si apparatum totum & instructum. Nam moneo, duplicia Romanis castra fuisse, *Æstiua* & *Hiberna*. Illa, quæ mobilia, & æstatis siue expeditionis tempore, in vnam sæpe noctem structa. Quæ iterùm duplicia à moræ mansionisque differentiâ. Si enim vna alteraque, aut omnino paucæ noctes in iis agendæ: sine aliâ additione *Castra* dicebant, aut *Mansiones* etiam posteriore æuo. Si diutius subsistendum, ab ipsâ re *Statiua*, aut *Statiuas*. In Suetonio Æstiua habes: *Obiit in castris Æstiuis, quæ ex eo Scelerata sunt appellata.* Statiua in Liuio, sub Rege Tarquinio: *In iis Statiuis, vt fit, longo magis quàm acri bello.* Dixi & *Statiuas* appellari, voce in postremis scriptoribus reperiendâ, & intellegunt *Sedes*. Verba edicti Alexandri Imp. apud Lampridiũ: *Illâ die, illâ horâ, ab vrbe sum exiturus, & si dij voluerint, in primâ mansione mansurus. Deinde per ordinem mansiones, deinde Statiua.* Sedes dixi intellegi: & ipsa ea vox pro castris. Vegetius: *Eruditi in sedibus milites.* Ammianus: *Militares numeri destinatas remearunt sedes.* Et pluscula exempla. At *Hiberna* sunt, quæ per hiemem & in diuturnâ mansione militibus receptaculum: ab ipso item sic tempore dicta. *Hiemalia* Vopiscus appellauit: *Tuum est illîc Hiemalia & Æstiua disponere, vbi tuis nihil deerit.* Istorum origo in Liuio, bello Veienti: *Hibernacula etiam, res noua Romano militi, ædificari cœpta.* Annæus Florus: *Tunc primùm hiematum sub pellibus, taxata stipendio hiberna.* Id fuit sub annum Vrbis CCCLVIII. Hæc non est dubium quin paratu & opere paullò accuratiora Æstiuis fuerint: & meritò, tum contra cæli iniurias, tum quia vsui plura necessaria in diuturnâ morâ. Itaque hęc talia,

Duorum generum. *Aestiua.* *Statiua.* Claud. cap. I. Lib. I. *Sedes, pro castris.* Hiberna. In Aurel. Lib. v. Lib. I. cap. XII.

fortaſſe & Statiua, partes ſiue membra habebant magis diſtincta, vt *Armamentarium, Fabricam, Valetudinarium*, & ſiquid reperis tale. Imò reuera inſtar opidorum ſæpe ſtruebantur, præſertim in finibus imperij, & vbi perpetuæ ſtationes & prætenturæ contra hoſtem. Tale in Euphratis, Danubij, Rheni noſtri ripâ: & hæc ea origo & genitura nobilium aliquot hodie opidorum. Ad hæc etiam, ea quæ *Proceſtria* dicebant, niſi fallor. Feſtus enim in eâ voce explicandâ nutat: *Proceſtria, quò proceditur in muro. Ælius Proceſtria ædificia eſſe dixit extra portam. Artorius quæ ſunt ante caſtra, etiam qui non habent caſtra, propugnacula quibus pro caſtris vtuntur ædificant.* Sententiæ tamen haud nimis diuerſæ, ſi attendis. Prima eſt, locum ſpatiumque ſic dici proceſſus in muro. quid vult? ambulacra illîc, à procedendo? vix opinor, & malim ſcribi, *quò proceditur à muro.* vt ſint Proceſtria, quidquid ante muros eſt. quomodo Ælius, *ædificia extra portam*: quaſi Suburbia aut προάστεια. At Artorius, vult ædificia eſſe ante caſtra: & ſi non ſint caſtra, illa ipſa quæ loco caſtrorum ſunt, *propugnacula ædificiáue*. Ita enim poſtremam vocem ſcripſerim, & me capis. Duplex eſt ſententia ſcilicet Artorij: aut ædificia ante caſtra eſſe; aut ipſa illa quæ vice caſtrorum vſurpantur. Sicut *Pro caſtris*, duo notat, & ante ea, & pro ipſis. Sed quid iuuat hæc* ἐξακανθίζειν? tenuis fructus: magis noto, pro Artorij priore ſententiâ morem caſtrenſem eſſe, quem Tacitus notat. *Subuerſa longæ pacis opera, haud procul caſtris in modum municipij exſtructa.* Sunt profectò hæc *Proceſtria*: quę adnexa ferè Hibernis aut Statiuis, vt eò reciperentur lixæ, aduenæ, & qui alij paganorum caſtra ſequerentur. Miſceri enim eos militibus, non Romanus

Membra caſtrorum

Proceſtria

Diuinatio in Feſto.

Et iterùm.

** ſubtiliter vellere, ſpinas ablegere.*

Tacito lux. IIII. Hiſt.

vſus. Cęſar pro hac conſuetudine, cùm Germanos equites ſubitò ſcribit ad caſtra auolaſſe: *Nec priùs ſunt viſi quàm caſtris appropinquarent, vſque eò vt qui ſub vallo tenderent mercatores, recipiendi ſui non haberent facultatem.* Manifeſtò dat intellegi, lixas, id eſt mercatores & id genus, ſub caſtris tetendiſſe, non in caſtris; & receptum denique in ea habuiſſe, hoſte inſtante.

Lib. VI.

„ *Circa itinera, circa metationes, circa instructiones copiarum.*] Tria polliceri videtur iam dicturus, *Agmen, Caſtra, Acies.* Priora duo exſecutus eſt, etſi ordine alio: tertium deſidero, ſi tamen id ſenſit. Vox Græca ſanè eò ferè ducitur: & ſi ita eſt, abſoluo culpæ Polybium cuius antè reum feci, quaſi neglegenter de Acie omiſiſſet. Fortaſſe nunc non ipſe, ſed exſcriptorum aut temporum culpa hæc ſubduxit.

DIALOG. II.

Prætorij poſitura, eius magnitudo, & partes.

POLYB. Ἔστι δὲ τὸ γένος αὐτῶν τῆς στρατοπεδείας τοιόνδε. τοῦ κριθέντος ἀεὶ τόπου πρὸς στρατοπεδείαν, τοῦτου τὸν ἐπιτηδειότατον εἰς σύνοψιν ἅμα καὶ παραγγελίαν, ἡ τοῦ στρατηγοῦ σκηνὴ καταλαμβάνει. τεθείσης δὲ τῆς σημαίας, οὗ μέλλουσι πηγνύναι ταύτην, ἀπομετρεῖται πέριξ τῆς σημαίας τετράγωνος τόπος· ὥστε πάσας τὰς πλευρὰς ἑκατὸν ἀπέχειν πόδας τῆς σημαίας,

Eſt autem metatio caſtrorum eiuſmodi. loci ſemper, quem caſtris dilegerint, aptiſſimam & cōmodiſſimam partem aſpectui ſimul & iuſſioni, eam ſibi vindicat Prætorium. Signo autem poſito, vbi id defixuri ſunt, menſurâ definitur circùm id ſignum quadratum ſpatium, ſic vt omnia latera à ſigno centum pedes abſint, ſiátque tota

τὸ δ' ἐμβαδὸν γίνεϑαι τετρά- πλεϑρον. — *tota ipsa area siue pedatura iugerum quaternûm.*

CVM laudauit Polybius castra, ponit & designat: sed Prætorium primò. Quidni illud? honoris & decentiæ caussâ primo Duci primus locus. Tamen Vegetius ipsa Signa militaria præmittit, atque iis locum præmetatur. *Prima*, inquit, *signa suis locis intra castra ponuntur, quia nihil est venerabilius, eorum maiestate militibus. Deinde Duci Prætorium eiúsque comitibus præparatur, ac Tribunis tabernacula collocantur.* Et Polybius hîc quoque (& magis posteà) *Signi* aut *Vexilli* meminit primò positi: sed in alium sensum, nec illius militaris. Sanè Vegetij æuo dixeris Signa in vno loco circa Principia constitisse: quod & ex Taciti scriptis liceat opinari. At Polybius Signorum mentionem haud aliter facit, videturque locare in Manipulis suis quodque, aut Turmis. Ista quidem Signa, quæ ad locum notificandum, metatorum sunt, vt posteà dicam, non legionum aut manipulorum.

Signa primo locat Vegetius. *Lib. III. cap. VIII.*

„ *Aptissimam & commodissimam partem aspectui simul & iussioni.*] Nempe eam partem quæ editior, aut cui aliunde nihil obstabat: quæ aspici vndique & aspicere poterat, è quâ dari mandata & audiri. Nam ecce Allocutio, Signi ad pugnam propositio, circa Prætorium aut super ipsum facta: quæ locum volebant liberum & conspectum. Ea ipsa res ad maiestatem aliquam & vim imperij faciebat, eminere loco qui dignitate eminebat. Ipsum etiam Tabernaculum, nisi fallor, non latius solùm ceteris, sed altius, & quasi in vrbe aliquâ templum.

Prætoriũ in edito aut conspicuo. *Ipsum erectius.*

„ *Prætorium.*] Vna ista vox Latinis, quam duplici Polybius interpretatus est, τὴν στρατηγοῦ σκηνὴν: *tabernaculum*

Strategiũ. *Prætoris*. Etsi Græci quoque simpliciter στρατήγιον, quasi *Imperatorium* aut *Prætorium* dicunt. Corrigi Suidam ita censeo: στρατήγιον ὁ τόπ☉ ꝟ στρατȣ̃: *Startegium locus exercitus*: imò verò τοῦ στρατηγοῦ, vel ex iis quæ Suidas adtexit. Sed cur Latinis *Prætorium*? Festum audi: *Initio Prætores erant, qui nunc Consules, & iJ bella administrabant. quorum tabernaculum quoque dicebatur Prætorium*. Augustæa ætas videtur & hoc *Augustale* dixisse: vt quidem in Fabio lego, sed solo: *Carmen funebre, propriè Nænia; & tabernaculum ducis, Augustale*. Potest ab Augustis ita dictum esse, qui in eo tendebant: sed exemplum tamen eius verbi aut vsurpationem, mirum nusquam reperiri. Aliter autem etiam Latinis vox *Prætorij*: nec pro loco solùm, sed pro conuentu & hominibus qui in eo loco. Hoc sensu *Prætorium dimittere* dicunt: quod est proinde, quasi *Curiam mittere, aut Senatum*. Liuius: *Tribunis edicit, vt vbi Prætorio dimisso signa concinuissent*. Idem iterùm: *Priusquam Prætorium dimitteret, denũciauit*. Iterumq;: *Fuluius dimittens Prætorium Tribunis militum imperat*. Quę missio semper ad horam & statutum tempus facta, scilicet vespere & luce abeunte, cùm Vigiliæ mox constituendæ essent, & quisque ad corpora aut munia sua curanda abiret. Ideò mandata, siqua in noctem aut primam lucem Imperator vellet, tunc dabat: ne quies turbaretur castrorum. Dictio hæc restituenda Liuio, in rebus Annibalis. vbi acer ille Imperator & in dolos intentus, sub pugnã ad Trebiam, fratri suo Magoni in tabernaculo infit: *Delige centenos viros ex omni pedite atque equite, cum quibus ad me vigiliâ primâ venias: nunc corpora curare tempus est. Ita præconium missum*. Sic scribunt vsque adhuc, & explicant

Prætorium vnde dictum.

Augustale.

Lib. VIII. cap. II.

Sed sine exemplo.

Alio sensu Prætoriũ.

Lib. XXX.

Lib. XXXVI.

Lib. XXI.

Præco-

Præcones circummiſſos qui edicerent corpora curare. Ego verò non admitto in Romanâ aut Punicâ militiâ *Præcones*: etſi Græcos habuiſſe probè ſcio: magiſque accedo veteribus libris, in quibus conſtanter repperi, *Prætorium miſſum*: & quis non probet? Simile eſt alterum illud è militiâ, *Mittere principia*. In Frontino leges: *Perſtare in principiis, donec ea mitterentur, præcepit*. Quod ille de militibus dixit ignominiâ notatis, & oculis omnium in fœdo habitu ibi expoſitis. Tentanda non eſt aut immutanda ea ſcriptio (conati quidam:) firmaturque iterùm à Frontino: *Tempus elegit quo miſſa principia quietem omnibus caſtrenſibus dabant*. Quid igitur hoc eſt? pænè idem quod alterum prius: & dicuntur mitti aut dimitti Principia, cùm Tribuni non vltrà ibi præſident, ius aut mandata diſpertiunt, ſed ſub noctem ad Prætorium eunt, mox ad ſe ituri. Id verò eſt *mittere principia*, & conuentum militum ſoluere qui ibi frequentes. Cùm de Vigiliis agemus, capies hoc magis.

Correctus Liuius.

Principia mittere.

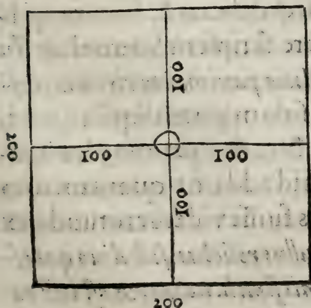
Lib. IIII. cap. I.

Lib. II. cap. V.

Quo ſenſu dictum.

„ *Vt omnia latera à ſigno centum pedes abſint.*] Signum hoc fuit vexillum album, vt infrà dicam. Ab eo remouet quaquauerſus latera pedes centenos. Eſt igitur quadratum hoc iuſtum, cuius latera ſingula *pedum ducentenûm*. Nam vide in figura. Grandis igitur & capax hæc metatio, ac par (vt mox videbis) illi quattuor manipulorum, ſiue hominum *quadringentorũ octoginta*. Ergóne opus tantâ? opus. Primùm, quia

Area Prætorij.

Cur tam ampla.

ipſe Prætor pro ſe laxiùs paullo agere & tendere debuit, quàm caput aliquod è vulgo. Deinde, quia miniſtri aut comites illi plures, quos iuxtà ſe habebat. Inter miniſtros, lictores erant primò, & peculiares deinde ſerui ad varios eius vſus. Inter comites, honeſtiores multi qui amicitiæ cauſsâ aut militiæ ſponte eum ſecuti. Hi *è contubernio Prætoris*, aut *Contubernales* eius dicebantur, quoniam eâdem iſtâ pedaturâ tendebant. Imò Senatorum filij, & tale nobiliorum genus, comitari ita magiſtratus ſolebant. Atque ipſe Iulius Cæſar, cùm ſuâ quadam cauſsâ peregrinari nobiles nollet, tamen hoc vtiliter à maioribus inſtitutum non abrogauit, & cum exceptione edixit: *Neu quis Senatoris filius, niſi contubernalis aut comes magiſtratus, peregrè proficiſceretur*. Ita Suetonius in eius rebus. Et ſanè vtilitas hîc clara quòd iuuentus caſtè modeſteque agebat ſub oculis & in latere ducis: quòd ſermonibus ſæpe militaribus, & interdum conſiliis, intererat: denique *duces agere*, vt Plinius admonet, *parendo diſcebat*. Sed & laxitate Prætori opus, ad mulos & iumenta quæ plura habebat, itemque ad ſupellectilem & vaſa. Pecunia è publico ad *Mulos & tabernacula* dabatur: & altera ad *Vaſa*, *Vaſarium* appellata. In his quidem, adeò non vſum ſed delicias & luxum quidam ſpectabant, vt de Cæſare ſcripſerit Suetonius: *In expeditionibus teſſellata & ſectilia pauimenta circumtuliſſe*. ſcilicet quibus Prętorij ſui ſolum parte aliquâ tegeret, & ſterneret in breuem vſum. Nec de Prætorio plus hauſeris è Polybio: de meo aliquid addam? quoniam toto capite adnuis, fiat. Forma eius fuiſſe videtur rotunda, ex Varrone: *In cauædio ſi locus nullus relictus ſub diuo qui eſſet, teſtudo dicebatur, à teſtudinis ſimilitudine: vt eſt in Prætorio*

Miniſtri & apparitio Prætoris. *Comites & Contubernales.* *Cap. XLII.* *Muli & vaſa mulia.* *Iuliana delicia.* *Cap. XLVI.* *Forma Prætorij.* IIII. de L. L.

torio in castris. Significat testudineâ formâ id fuisse, pænè in rotundum. Hac caussâ fortasse Iosephus cum templo componit: τὸ ϛρατήγιον, inquit, ναῷ παραπλήσιον: *Prætorium templo simile*, quòd templa pleraque rotunda: aut etiam, quòd eminebat in mediis castris, vt in vrbe aliquâ templum. An & quia religio ibi, & pars sacrorum? certè *Augurale* fuit, vbi sacrificare & auspicari Imperator solet. Tacitus de Germanico: *Nocte cœptâ egressus Augurali, per occulta & vigilibus ignara.* Meminit iterùm: *Structam ante Augurale aram subditâ face accendi.* Ita enim legerim magis, quàm vt vulgatur: *Structa ante Augurialem aram.* Quasi Ara aliqua cognomento *Auguralis* fuerit: quod non probo, nec etiam ante aram aliquid strui mos, sed in ipsâ, aut super ipsam. Itaque crediderim ante ipsum Augurale aram hanc fuisse, in quâ sollenniter libamenta aliqua illata & cremata, cottidianæ religionis ergo. An non Dionysius hanc intellegit, cùm inter prodigia scribit: Τοῦ ἑτέρου τῶν ὑπάτων γαΐου μαλλίου κεραυνὸς εἰς τὸ ϛρατήγιον ἐμπεσὼν, τήν τε σκηνὴν διέσπασε, καὶ τὴν ἑϛίαν ἀνέτρεψε: *In alterius Consulum, C. Manlij Prætorium fulmen incidens, & tabernaculum disiecit, & focum siue Aram euertit.* Nisi si de Larum magis foco intellegit: quod in medio pono. At ipsum nostrum hoc est, quod *Auguratorium* Iulio Hygino dicitur (vir ille de Castris scripsit, & vidi in codice veteri ac libaui) *Auguratorium*, inquam, ipsi: qui & situm docet: *Auguratorium parte dextrâ Prætorij, Tribunal læuâ, vt accepto augurio insuper ascendat.* Ecce duo membra Prætorij, Augurale & Tribunal, & vtrique suum locum. Quod autem *dextrâ* ait, aut *sinistrâ*: puto capiendum pro intrantium ratione, & aspectu venientium à Decumanâ.

Lib. III. Excid.

Cum templo comparatur.

Augurale in eo.

IX. Annal.

XV. Annal.

In Tacito nostra lectio.

Ara ad Augurale.

Lib. IX.

Vbi id situm.

manâ. Sed & Stabula, Culinam, & eiusmodi partes seorsim in Prætorio fuisse, tu tibi subieceris me silente, nec longè à Prætorio *Armamentarium*, cùm id fuit.

„ *Tota ipsa area siue pedatura iugerum quaternûm.*] In Græco *Plethra quaterna* sunt: nos fecimus *iugera*, etsi plurium opinione Iugerum est paullò maius. Possis verius firmiusque, *Versus*. Varro: *Versum dicunt centum pedes quoquouersus quadratum.* Quod ipsum dimensum quater est in areâ Polybianâ. Sed Varro addit, *in Campaniâ* vulgò sic appellare & metiri: contrà Hyginus *in Dalmatiâ*. *Iugerum*, inquit, *in Dalmatiâ Versus appellant, in prouincia Narbonensi alij Libram, alij Paralleuam.* Sed in verbis quid insistam, cùm rei adfatim? AVD. Etiamnum insistes, & te rogo. LIPS. Quid illud? AVD. *Pedaturam* hîc quam appellas, ea firmat mihi pedem. Libera & expedi. LIPS. In facili est: quia tamen voce eâ sæpe & necessariò vtar, audi. Quod Græcis ποδισμὸς, id Latinis *Pedatura*: etsi *Podismi* ipsâ Græcanicâ voce crebrò in hac tali re Vegetius vsus. Podismus autem, dimensio, aut & dimensum ipsum per pedes: sicut σαδιασμὸς, per stadia. Ad verbum est, *Pedatura*. Glossæ illæ fidæ: ποδισμὸς, *pedatura*. Vegetius: *Singulæ centuriæ accipiunt pedaturas.* Cassiodorus: *Pedaturas murorum omnes subeatis.* Hyginus in istâ re castrorum: *Si strictior fuerit pedatura.* Et accipiunt, vt vides, non pro ipsâ mensurâ tantùm, sed pro spatio areaque quam sic dimensi. Nescio an Frontinus magis nouè hoc ipsum non *pedem* dixerit: *Pomiferam arborem*, inquit, *quam in pede castrorum fuerat amplexa metatio.* Interpreter equidem, pedaturâ & areâ: nisi quis extremum & finem castrorum malit. Sed pro priore tamen sensu sciat & Senecam esse:

Versus, quid. *1. de RR. cap. 2.* *Pedatura.* *Podismus.* *Lib. III. cap. VIII.* *V. Var. IX.* *Pes pro eodem.* *Lib. IIII. cap. III.*

Exigua

Exiguæ ſæpe areæ in multos vſus deſcribentis arte patuerunt, & pedem quamuis anguſtum diſpoſitio fecit habitabilem. De Tranq. cap. x.

DIALOG. III.

Tribunorum metatura, Quæſtoris, Euocatorum, Ablectorum, Extraordinariorum.

IAM perge ſodes, & lege:

Τούτου δὲ τοῦ σχήματος ἀεὶ παρὰ μίαν ἐπιφάνειαν καὶ πλευράν, ἥτις ἂν ἐπιτηδειοτάτη φανῇ πρός τε τὰς ὑδρείας καὶ προνομὰς παραβάλλεται τὰ ῥωμαϊκὰ στρατόπεδα τὸν τρόπον τοῦτον, ἓξ ὑπερχόντων χιλιάρχων ἐν ἑκάστῳ στρατοπέδῳ κατὰ τὸν ἄρτι λόγον, δυεῖν δὲ στρατοπέδων ὄντων τῶν ῥωμαϊκῶν ἀεὶ μεθ' ἑκατέρου τῶν ὑπάτων, φανερὸν ὅτι δώδεκα χιλιάρχους ἀνάγκη συστρατεύειν ἑκατέρῳ τῶν ὑπάτων. τιθέασι δὴ τὰς τούτων σκηνὰς ἐπὶ μίαν εὐθεῖαν ἁπάσας, ἥτις ἐστὶν παράλληλος τῇ τοῦ τετραγώνου προκριθείσῃ πλευρᾷ. πεντήκοντα δ' ἀπέχει πόδας ἀπ' αὐτῆς, ἵπποις ἅμα δ' ὑποζυγίοις καὶ τῇ λοιπῇ τῶν χιλιάρχων ἀποσκευῇ τόπος. αἱ δὲ σκηναὶ τοῦ προειρημένου σχήματος εἰς τοὔμπαλιν ἀπεστραμμέναι, τίθενται

Ad huius figuræ ſemper vnum adſpectum & latus, quod optimum videatur aquationi & pabulationi locantur Romanæ legiones hũc in modum. Cùm ſex Tribuni ſint in legione, vt diximus, & duæ ſint vtique legiones ipſius Conſulis; liquet duodecim Tribunos alteri Conſulum in militiâ adeſſe. Collocant horum tabernacula ad vnam rectam lineã omnia, quæ parallela ſit & paridiſtãs lateri Quadrati in hanc rem capto. Diſtet autem ab eo quinquaginta pedes: equis ſcilicet, & iumentis, & reliquis Tribunorum impedimentis locandis. Tabernacula autem prædictæ Figuræ auerſa ponuntur, vt extrorſum POLYB.

πρὸς τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν, ἥ σοι ἔσω καὶ καλείσθω δὲ καθάπερ ἡμῖν ἀεὶ τοῦ παντὸς σχήματος κατὰ πρόσωπον. ἀφεστᾶσι δ' ἀλλήλων μὲν ἴσον αἱ τῶν χιλιάρχων σκηναί. τοσοῦτον δὲ τόπον, ὥστε παρ' ὅλον τὸ πλάτος ἀεὶ τῶν ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων παρήκειν.

ſum ſpectent. quod ſit, & appelletur ſemel à nobis totius figuræ caſtrenſis frons & facies. Diſtant inter ſe Tribunorum tentoria æqualiter, & eò producuntur, vt omne ſpatium attingant Romanarum Legionum.

Statuto Prætorio & ſede Conſulis, proximum eſt locare ab eo proximos. ij ſunt Tribuni. Ponit: & indicat quâ parte ſemper. Ait:

„ *Ad huius figuræ ſemper vnum aſpectum & latus.*] Seriò hoc monet & præmittit, numquam variatum in hac poſiturâ. Semper ad vnum latus idemque huius Quadrati Tribuni collocati; & infra eos, legiones. Quod autem latus? id, inquit, quod aquando aptiſſimum ſit & pabulando. Igitur aptabant ita caſtra, vt Prætoria ferè porta hoſtem ſpectaret, Decumana auerſiſſima ab illo. Et per hanc plurimùm aquabantur & pabulabantur: ergo & facies caſtrorum tota verſa in illam.

Prætorij aſpectus Decumanã verſus.

„ *Quinquaginta verò pedes ab eo diſtat.*] Rimanti aut inquirenti omnia hîc ſatis clara. Linea iſta, inquit, parallela diſtat à lineâ Quadrati quinquaginta pedes. Quo fine hoc ſpatium? vt tabernacula illîc Tribunorum poſſint ſtatui: atque ea ipſa laxiora, calonibus, equis, mulis. Quis neſcit honeſtius paullò comitatos inſtructoſque fuiſſe hos militum duces, & ſæpe Senatores?

„ *Totius figuræ caſtrenſis frons & facies.*] Id eâ cauſâ, quòd omnia illuc ſpectent & intendant. Hac igitur conſideratione Prætoria porta, & quæ iuxta eam, tergum & po-

Frons caſtrorũ, duplici conſideratione.

& posteriora castrorum sunt: Decumana & introrsum alia, facies & pectus. Diuersa inspectio est, cùm Tacitus *auersa castrorum*, Decumanam appellat: & Liuius, *abs tergo castrorum* eam ponit: quod fit intuitu & relatione ad hostem. Nam hæc ferè semper illi auersa, & tum frons censetur pars ei proxima & opposita.

„ *Distant inter se Tribunorum tentoria æqualiter.*] Nota non continua igitur fuisse, nec connexa. Cur autem separata? credo ad vsum militarem, & vt commeatus ac transitus vndique ad Forum vtrumque esset, per minutas illas vias & spatia interiecta. Sed & dignitas locationis maior, sic diuisæ & abiunctæ. Quanta autem illa interualla? in Tabulâ videbis. Nunc, si placet, lege non quæ sequuntur, sed paullò inferiùs, quæ huc spectant. Etsi enim Polybius ipse Principia & legiones hîc adtexit: tamen ordini meo & intellectui tuo aptius, totam *Superiorem* partem simul describi, & tum ad *Imam* iri. Ergo ista nunc lege:

Ὁ δ᾽ ὑπὸ τὰς τῶν χιλιάρχων σκηνὰς ὄπισθεν τόπος ὑποπεπτωκὼς, ἐξ ἑκατέρου δὲ τοῦ μέρους τοῦ στρατηγίου παραστάσεως παρακείμενος, ὁ μὲν εἰς ἀγορὰν γίνεται τόπος, ὁ δ᾽ ἕτερος τῷ τε ταμίᾳ, καὶ ταῖς ἅμα τούτῳ χορηγίαις. ἀπὸ δὲ τῆς ἐφ᾽ ἑκάτερα τελευταίας τῶν χιλιάρχων σκηνῆς, κατὰ τὴν οἷον ἐπικάμπιον ἔχοντες τάξιν πρὸς τὰς σκηνὰς, οἱ τῶν ἐπιλέκτων ἱππέων ἀπόλεκτοι, καί τινες τῶν

At qui ponè Tribunorum tentoria locus iacet, & ex vtraque parte Prætorio adiacet, eius vna pars Foro destinatur, altera Quæstori eiúsque apparatibus. Ab vtroque verò extremo Tribunorum tabernaculo, retrò quasi inflexam metationem habent Extraordinariorum equitum Ablecti, & quidam ex iis qui POLYB.

 vltrò

ἐθελοντηδὸν στρατευομένων τῇ τῶν ὑπάτων χάριτι. πάντες δ' οὗτοι στρατοπεδεύουσι παρὰ τὰς ἐκ τῶν πλαγίων τοῦ χάρακος ἐπιφανείας. βλέποντες οἱ μὲν ἐπὶ τὰς τοῦ ταμιείου παρασκευάς, οἱ δ' ἑκατέρου μέρους εἰς τὴν ἀγοράν. ὡς δ' ἐπὶ τὸ πολὺ συμβαίνει τούτοις, μὴ μόνον στρατοπεδεύειν σύνεγγυς τῶν ὑπάτων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς πορείας, καὶ κατὰ τὰς ἄλλας χρείας περὶ τὸν ὕπατον, καὶ τὸν ταμίαν ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ τὴν ὅλην διατριβήν. ἀντίκεινται δὲ τούτοις ἐπὶ τὸν χάρακα βλέποντες οἱ τὴν παραπλήσιον χρείαν παρεχόμενοι πεζοὶ τοῖς προειρημένοις ἱππεῦσιν. ἑξῆς δὲ τούτοις δίοδος ἀπολείπεται πλάτος ποδῶν ἑκατὸν, παράλληλος μὲν ταῖς τῶν χιλιάρχων σκηναῖς. ἐπιθάτερα δὲ τῆς ἀγορᾶς, καὶ τοῦ στρατηγίου, καὶ τοῦ ταμιείου παρατείνουσα, παρὰ πάντα τὰ προειρημένα μέρη τοῦ χάρακος. παρὰ δὲ τὴν ἀνωτέρω πλευρὰν ταύτης, οἱ τῶν συμμάχων ἱππεῖς ἐπίλεκτοι στρατοπεδεύουσι, βλέποντες ἐπί τε τὴν ἀγορὰν ἅμα καὶ τὸ στρατήγιον, καὶ τὸ ταμιεῖον. κατὰ μέσον δὲ τὴν τούτων τῶν ἱππέων παρεμβολὴν, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν τοῦ στρατηγίου πρόστασιν,

vltrò ac ſponte in gratiam Conſulum militant. Hi omnes locantur & ſpectant transuerſa latera, alij Quæſtorium intuentes, alij Forum. Plerumque autem euenit, iſtos non modò metari circa Conſules, ſed & in agmine & viâ faciendâ, aliiſque administrationibus, curare atque agere apud Conſulem & Quæſtorem. Opponuntur iſtis in vallum ſpectantes, conſimilem prædictis vſum præbentes Pedites. Supra deinde vtroſque via relinquitur lata pedes centum, parallela Tribunorum tentoriis, ad vtrumque autem Fori latus & Prætorij & Quæſtorij pertingens & ad omnes dicti valli partes. Ad ſuperum huius viæ latus ſociorum equites Extraordinarij metantur, Forum verſus aſpicientes, & Prætorium, & Quæſtorium. Circa mediam horum metaturam, & è regione ipſius Prætorij, via relinqui-

δίοδος ἀπολείπεται πεντήκοντα ποδῶν, φέρουσα μὲν ἐπὶ τὴν ὄπισθεν πλευρὰν τῆς στρατοπεδείας, τῇ δὲ τάξει πρὸς ὀρθὰς κειμένη τῇ προειρημένῃ πλατείᾳ. τοῖς δ' ἱππεῦσι τούτοις ἀντίτυποι τίθενται πάλιν οἱ τῶν συμμάχων ἐπίλεκτοι πεζοί, βλέποντες πρὸς τὸν χάρακα, καὶ τὴν ὄπισθεν ἐπιφάνειαν τῆς ὅλης στρατοπεδείας. τὸ δ' ἀπολειπόμενον ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους τούτων κένωμα παρὰ τὰς ἐκ τῶν πλαγίων πλευρὰς δίδοται τοῖς ἀλλοφύλοις, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ καιροῦ προσγινομένοις συμμάχοις.

linquitur quinquaginta pedum, quæ fert ad postica castrorum, ordine autem & situ rectangula est prædicta via latæ. His demum equitibus auersi locantur sociorum Extraordinarij pedites, aspicientes vallum & tergum castrorum. Quod autem superat vacuum ex vtraque harum partium ad latera transuersa, id datur extraneis & siquis subitò & ex tempore socius aduenerit.

Tribunos cùm locauimus, videamus ecquis alius è dignioribus in isto tractu? Ita, inquit, etiam Quæstor. Vbi? designat:

„ *Qui ponè Tribunorum tentoria locus iacet.*] Amplius & ducentorum pedum scilicet in longo, maior in lato. Atque is ab vtraque parte Prætorij, vtrisque Tribunorum tentoriis respondet. Quid autem eo fit?

„ *Eius vna pars Foro destinatur.*] Quod & rebus vænalibus, opinor, seruiit, & conuentibus, & legationibus etiam audiendis. In Suidâ reperio fragmentum: Ὀλίγον ἐξωτέρω τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς, χωρίον ἦν ὥσπερ ἀγορὰ ἀποδέδεικτο. ὃ δὴ γνῶμα προσηγορεύετο. ἐκεῖσε δὲ αἱ πρεσβεῖαι καὶ αἱ ἀγγελίαι καὶ *ὅλα ἐγίνοντο: *Paullum vltra tabernaculum Prætorium, locus ostensus fuit velut Forum, qui Gnoma appellabatur. Illic autem legationes & nuncij, & alia administrabantur.*

* Lego ἄλλα.

bantur. Sed nescio tamen an non de loco & Foro Quæstorio hoc accipi verius sit, quoniam ad eum veniebant & deducebantur primò legati. Ita sanè in Hygino scriptum: *In Quæstorio maximè legati hostium & obsides, & siqua præda facta fuerit in quæstione* (forte *Quæstorio*) *ponitur.* Quod autem Suidas ait *Gnomam* appellari, mihi inauditum est: doceat qui nouit.

„ *Altera Quæstori, eiúsque apparatibus.*] Vtrumque hoc spatium grande fuit, & in omni latere circiter *pedum trecentorum.* Vnum igitur, atque id dextrum (respectu Prætoris in castra versi) Foro seruiit: alterum, de quo

Quæstorium vbi. nunc, Quæstori. Sed itáne Polybi ponis? palàm, & mox reponis. At nobis tamen dubitatio aut remora, ex Li-

Liuius dissentire videtur. uianis aliquot locis, qui in te pugnant. Narrat alibi, Samnites in castra Romana improuisos irrupisse: *& ab ter-*

Lib. x. *go,* inquit, *castrorum, portâ Decumanâ, impetus factus. itaque captum Quæstorium, Quæstórque ibi L. Opimius Pansa occisus.* Quid clarius, quàm haud longè à Decumanâ

Quæstoria porta. Queſtorium fuisse? Sed & *Quæstoriam portam* idem nominat, & ponit à Prætoriâ longè. vt cùm de L. Æmilio,

Lib. xi. qui suos instruit in castris aduersus Ligures. Is *M. Valerium erumpere Extraordinariâ portâ iussit: ad dexteram principalem hastatos legionis primæ instruxit: tertia legio aduersus sinistram principalem, Q. Fuluius Flaccus cum dexterâ alâ ad Quæstoriam portam positus.* Pressiùs hæc considera. Ad quattuor portas exercitum instruxit, & orsus ab *Extraordinariâ* (ea est *Prætoria*, ad vtramque *Principalem*, & tum *Quæstoriam* descendit. Quæ hæc esse potest, nisi *Decumana* ipsa? sic dicta scilicet, quia Quæstorio vicina. Indicat iterùm Liuius, cùm Galli Boij Sempronium in castris aggrediuntur. ac dum ille, inquit,

inquit, ſuos diſponit & *duabus Principalibus portis ſigna efferre iubet: alius tumultus ab aduerſâ parte caſtrorum eſt exortus. In portam Quæſtoriam irruperant Galli.* Et mox addit: *tria prœlia circa caſtra locis diſtantibus fuiſſe.* Ecce duas *principales* portas abiungit à *Quæſtoriâ*, & hanc ait in *aduerſâ* (ſiue magis placet *auerſâ*, aut *diuerſâ*) *parte* fuiſſe: item, prœlia illa *diſtantibus locis facta.* Atquin profectò ſi Quæſtorium, vbi Polybius ponit; nihil clarius, quàm ad alteram Principalem id fuiſſe. Hæc talia ſunt mi Auditor, vt ego quidem ſine calumniâ nihil iis obtendam. Deſcendo illuc, vt olim & veteri æuo Quęſtorium fuerit è regione Decumanæ, viâ mediâ *Quintanâ*. Rationem ille ſitus habuit. quòd in vtraque caſtrorum parte voluerunt imperium aliquod & magiſtratum eſſe. Si ita eſt, tum & viam illam latiorem fecerim, & centum haud minus pedum. Argumentum aliquod pro hac re, quod etiam poſteà (Quæſtorio iam tranſlato) forum illud Quæſtoris *Quintana* appellata: quid niſi priſco nomine, vt ſolet, retento? Nam quod Iſidorus ait: *Quintana, pars plateæ quinta eſt, quà carpentum progredi poteſt*: aut nec verum eſt, aut nihil ad hanc noſtram facit. De quâ Feſtus: *Quintana appellabatur in caſtris poſt Prætorium, vbi rerum vtenſilium forum fuit.* Etſi in eo legitur: *Quintana appellabatur porta in caſtris.* Sed portæ profectò vox delenda (palàm enim falſa) aut in *partem* commutanda eſt. Vnde enim in portâ forum? Sed etiam alibi ſic appellabant, exemplo caſtrenſi. Suetonius de Nerone: *Quintanâ domi conſtitutâ, vbi partæ prædæ & ad licitationem diuendendæ pretium aſſumeretur.* Hæc olim dico ſic fuiſſe: ante Polybij tamen æuum mutaſſe, & viſum transferri Quæſtorium in Prætorij latus, vt vici-

Lib. XXXIIII.

Conciliatio tētata.

Quintana.

Cap. XXVI.

vt vicinius esset. Nescio an non huc Hygini nota faciat: *Quæstorium*, inquit, *dicitur quòd aliquando ibi Quæstores pedaturam acceperint, quod est supra Prætorium in rigore portæ, quæ à cohortibus decimis ibi tendentibus Decimana est appellata.* Videtur agnoscere veterem illum situm, & retentam etiam appellationem: etsi aliter ostendit nunc esse. *Aliquando*, inquit, *ibi acceperunt pedaturam*: nempe priscis temporibus. An magis est intellegi, quòd iam æuo Principum Quæstores non amplius in militiam irent: atque ita nomen loci sine re esset? Sed tamen situs quem tangit, non est profectò iste Polybij & nouus: sed planè vetus ille, è regione Decumanæ. Nisi quis alius in verbis iis sensus, quem scrutari magis pensiculatè haud possum: quoniam scriptus ille codex non vltrà mihi ad manum, & paucula sunt excerpta. Siquis habet, & tanti est, videto, imò edito & videndum etiam aliis præbeto. Qualiacumque illa vetera, præ istis certè nouitiis ponenda quæ sic affatim Typographia atque etiam ἀκρίτως nobis protrudit. Vis dicam tibi verum verbum? Ars ea quæ instaurandis litteris fuit, eaipsa perdendis profligandisque erit, vt facilitatem hanc video imperitum quidquid aut ineptum diuulgandi. Sed ad meum Quęstorium. censeo igitur variasse, quod ad locum: & occurrit Liuij testimonium, è quo colligas satis longulè antè Polybij ætatem pro eius situ fuisse. Ita enim libro XLI: *Prætorio deiecto, direptis quæ ibi fuerant, ad Quæstorium, forum Quintanúmque hostes peruenerunt.* Apparet ad Prætorium & Forum adsitum tunc fuisse, vt verba hæc præferunt. Sed quid tam curiosè hæc persequor? & an non in ventum brachia iacto, aut cum Aristotele, *Τὰ πετώμενα διώκω? vereor: de modo Quæstorij magis

*Volantia sector.

magis addo:etsi nec id liquidò possum. Polybius siluit: credam dimidiatum ad Prætorij fuisse, id est *ducentos pedes* in longum, *centenos* in latum. Amplitudo quidem opus fuit, ad commeatus, vestes, pecuniam, prędam, aliáque reponenda. Sed in verborum textu pergamus.

„ *Ab vtroque extremo Tribunorum tabernaculo.*] Impleuit de præcipuis imperiis, transit ad milites qui vsui aut tutelæ eorum adiuncti. Nam Supera ista castrorum pars nihil habet præter duces, & eorum comites, aut administros. Valdè hoc notandum. atque omne corpus legionum & sociorum infrà metationem habuit: eaque caussâ ibi denique *Principiorum* nomen, & quasi hæc Supera esset extrà castra. Amplius obserua nihil aut parùm è ciuibus iuxta Consulem aut Tribunos fuisse: nónne mirum? & quæ ratio? sapiens, vt mihi videtur. Primò, Sociorum florem, id est Selectos & Extraordinarios, abiunxerunt loco & metatione à corpore reliquo, vt minor occasio coeundi esset, & fortasse in Romanos conspirandi. Certum est, vires abiunctas & discretas, minùs esse validas aut paratas. Deinde etiam: credo hoc spectasse, vt custodiam & tutelam suam Sociis permitterent, obligandæ eorum fidei: quia palàm sic iis creditum (naturâ humani ingenij) magis prouocabat vt tales se exhiberent quibus meritò crederetur. Fides habita fidem alligat, in animis quidem vbi alti aliquid est aut honesti. An & illa tertia caussa, vt robora hæc & apices sociorum circa se haberent, in oculis semper & aspectu? nequid dicere aut agere aliud possent clàm & in secreto? Quæcumque ex his caussis, certum est sic fuisse: nec nisi Euocatos solos è ciuibus (eosipsos sæpe pauculos) in parte eâ metatos. Hoc quoque ideò, quòd isti non legi-

Supera pars tota Ducum.

Socij custodia Cōsulis.

Quare?

Euocati ibidem, & quare.

timi aut ſcripti milites, ſed veterani quidam erant, & voluntarij, ideoq́ue velut comites & amici Conſulis altrinſecus ad latus eius locabantur. Specie honoris haud dubiè factum; ſed & præſidij ac cuſtodiæ, vt fida ſaltem illa manus è ciuibus ad manum eſſet. Sed iam ad verba. AVD. Imò ad mea rogata. Nam dicebas, *impleſſe eum de imperiis*: itáne? Vbi ergo *Legati*, quos nuſquam video

Legatorũ metatio. locatos? LIPS. Benè hoc iniicis, dabo. Polybius quidem etſi Legatos in caſtris ſtatim agnoſcit, & excubias iis adſignat; tamen omiſit & oblitus eſt Pedaturam. Quam aptè videor iis dare ad latus alterum Prætorij, & vbi Forum. Ita parte vnâ Quæſtor ſit, parte alterâ ipſi. Omnino ratio vult haud longè Prætorem eos tetendiſſe; quia & dignitate proximi, & ad eum ſermonis conſiliiq́ue cauſsâ ſæpe aduocati. Quid ſi plures iam Legati, & tot quot legiones, vt inferiore æuo factum? Credo, cùm tunc Quæſtor non ita vulgò comitaretur, eos vtrimque ad latus Prætorij fuiſſe, & ſic medium habuiſſe ſuum Du-

Lib. III. Excid. cem. Ioſephus hæc talia vult: Μέσας δὲ τὰς τῶν ἡγεμόνων

Dux ſummus medius Ducũ. σκηνὰς τίθενται, μεσαίτατον δὲ τούτων τὸ στρατήγιον: *Media tabernacula ducum ſuorum ponunt, maximè autem medium & inter iſta Prætorium*. Quod veteri nouoq́ue more verum eſt, & ſemper in medio Tribunorum aliorumq́ue Ducum Prætoris locus. Profectò vt in ipsâ acie Prętor ſiue Conſul (confundimus iſta, vt ſcis) poſt Haſtatos & Principes ante Triarios ſtabat, mediâ ferè acie, & ad latera Tribuni; ita hîc, niſi quòd pro Triariis Ablecti & Extraordinarij & Euocati ſubſtituti. Quia igitur me-

Lib. XVI. dium ita Prætorium, in Ammiano ſcriptum: *Alemannos aduſque Primanorum legionem locatam in medio per-*

Caſtra Prætoria. *ueniſſe, quæ confirmatio Caſtra Prætoria dictitatur*. Nempe à

pe à similitudine istâ posituræ in castris. Sed ohe, iam ad verba.

„ *Ab vtroque extremo Tribunorum tabernaculo.*] Intellegit extremum, versus portas Principales, & vbi desinunt legiones, socij excipiunt. Nec tamen ita accipio, quasi ab ipso tabernaculo metatio ista rigidè cœperit: imò interuallum decorè medium aliquod fuerit, separandis Tribunis à Præfectis, vt mox dicam.

„ *Quasi inflexam metationem habent.*] Non incuruam aut lunatam, sed quæ in cubitum aut anconem. Figura castrensis, quam dabo, hæc & alia aperiet.

„ *Extraordinariorum equitum Ablecti, & quidam ex iis qui vltrò ac sponte militant.*] Duo genera hîc collocat, *Ablectos* equites & *Euocatos*. Vbi? & quo ordine? Vtrosque Forum aut Quæstorium intuentes: quod ex Tabulâ quoque clarum est: sed suprà, nisi fallor, Ablectos, infrà Euocatos. Istos enim digniores habeo, & ideò iuxta Præfectos Tribunosque statim eos loco. De modo pedaturæ, nihil ipse dicit: & in Euocatis incertus fuit: nec in Ablectis quidem nimis certus. Suprà disputaui de eâ re, sed ratiunculas nondum dispunxi: nec scio an vna in totum cohors, an duæ, id est è quoque cornu vna fuerit in hoc genus. Sed obserua etiam, quòd ait *quosdam* ex Euocatis. non enim semper *omnes*: & numerus si grandior extra exiguam hanc areolam iis locus, quem posteà dicet. Nam tibi lectione & mente hæc coniungenda sunt, aut mihi superuacuè multa iteranda, quod fugio, fugi, fugiam. *Incertum quot Ablecti.*

„ *Euenit istos non modò metari circa Consulem, sed & in agmine & viâ aliisque administrationibus curare atque agere apud Consulē & Quæstorem.*] Clarè hîc habes mu-

nia Ablectorum & Euocatorum, tam equitum quàm peditum: qui fuit à custodiâ & velut satellitio Consulis esse. Plurimùm ij iuxta eum, in castris, in agmine, puto & in acie ipsâ.

„ *Via relinquitur lata pedes centum.*] Pari igitur magnitudine, quâ via principiorum. Cur tanta? vt foro latitudo sua maior & Quæstorij areæ esset, ad res vænales, ad prædam, ad circulos etiam & sermones. Quid si & illa caussa, vt in necessitate commodè in isto vacuo copiæ instrui & educi in hostem possent? puta, cùm eruptione pugnandum, aut tempore tali. Hæc est quam

Quintana duplex.

Quintanam, vt opinor, Hyginus appellat: *Lateribus Quæstorij tendere debet ad viam Quintanam centuria Statorum, vt posticum Prætorij tueantur.* Cùm enim de *Postico Prætorij* exprimat, non est intellegere aliam illam & inferiorem Quintanam. A quâ tamen & hanc ego censeo dictam, & quia Quæstor olim in verâ Quintanâ (à quintis cohortibus ibi tendentibus dictâ) nunc eo translato, hæc quoque proxima via, & quæ vsui vænalium, vt prior illa, seruiebat, vênit in idem nomen. Pars superior explicata est, quâ fini quidem opus. Nam verba Polybij singula rimari, non est otium aut pretium: & quamuis obscura quædam aspicienti videantur, in spicienti minimè. & siquid erit, in lucem dabit Tabula subiicienda.

DIALOG. IIII.

Inferior castrorum pars explicata, & deinde cum Declaratione & Podismis suis proposita.

AD Inferiorem partem eamus, & tu (quod ille de viro magno olim) *Cedò magistrum*. Polybij inquam hæc lege.

Ἀπομετρηθέντων δὲ πάλιν ἑκατὸν ποδῶν εἰς τὸ πρόσθεν κατὰ πάσας τὰς σκηνὰς, λοιπὸν ἀπὸ τῆς τοῦτο τὸ πλάτος ὁριζούσης εὐθείας, ἥ τις γίνεται παράλληλος ταῖς τῶν χιλιάρχων σκηναῖς, ἀπὸ ταύτης ἄρχονται ποιεῖσθαι τὰς τῶν στρατοπέδων παρεμβολὰς, χειρίζοντες τὸν τρόπον τοῦτον, διχοτομήσαντες τὴν προειρημένην εὐθεῖαν, ἀπὸ τούτου τοῦ σημείου πρὸς ὀρθὰς τῇ γραμμῇ, τοὺς ἱππεῖς ἀντίους ἑαυτοῖς ἑκατέρου τοῦ στρατοπέδου παρεμβάλλουσι, πεντήκοντα διέχοντας πόδας ἀλλήλων, μέσην ποιοῦντες τὴν τομὴν τοῦ διαστήματος. ἔστι δ' ἥ τε τῶν ἱππέων καὶ τῶν πεζῶν σκηνοποιΐα παραπλήσιος. γίνεται γὰρ τὸ ὅλον σχῆμα καὶ τῆς σημαίας καὶ τῶν οὐλαμῶν

Iterùm cùm dimensi fuerint centum pedes antrorsus legiones versus, tum à lineâ rectâ spatium hoc finiente (quæ lineâ respondeat & parallela sit Tribunorum tentoriis) à lineâ illâ, dico, ordiuntur facere castra & domicilia legionum, hoc modo administrantes. Cùm diuiserunt prædictam lineam rectam in duas partes, ab hac sectione & signo rectis ad lineam angulis equites vtriusque legionis aduersos inter se locãt, quinquaginta pedum interuallo: sic vt mediam faciant sectionẽ ipsam eius interualli. Est autem metatio tentoriorum tam equitum quàm peditum similis. Fit enim vniuersa figura & Manipuli & Turmæ POLYB.

 quadrata.

τετράγωνον. τοῦτο δὲ βλέπει μὲν εἰς τὰς διόδους, ἔχει δὲ τὸ μὲν μῆκος ὡρισμένον, τὸ παρὰ τὴν δίοδον. ἔστι γὰρ ἑκατὸν ποδῶν. ὡς δ' ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ τὸ βάθος ἴσον πειρῶνται ποιεῖν, πλὴν τῶν συμμάχων. ὅταν δὲ τοῖς μείζοσι στρατοπέδοις χρῶνται τὸ κατὰ λόγον καὶ τῷ μήκει καὶ τῷ βάθει προστιθέασι. γενομένης δὲ τῆς τῶν ἱππέων παρεμβολῆς κατὰ μέσας τὰς τῶν χιλιάρχων σκηνάς, οἱονεὶ ῥύμης τινὸς ἐπικαρσίου πρὸς τὴν ἄρτι ῥηθεῖσαν εὐθεῖαν, καὶ τὸν πρὸ τῶν χιλιάρχων τόπον. τῷ γὰρ ὄντι ῥύμαις παραπλήσιον ἀποτελεῖται τὸ τῶν διόδων σχῆμα πασῶν, ὡς ἂν ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους, αἷς μὲν ταγμάτων, αἷς δ' οὐλαμῶν. ἐπὶ τὸ μῆκος δὲ παρεμβεβληκότων, πλὴν τοῖς προειρημένοις ἱππεῦσιν κατόπιν αὐτῶν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν στρατοπέδων τριαρίους κατ' οὐλαμὸν ἑκάστῳ σημαίαν ἐν ὁμοίῳ σχήματι τιθέασι. συμψαυόντων μὲν τῶν σχημάτων ἀλλήλοις, βλεπόντων δ' ἔμπαλιν πρὸς τὰς ἐναντίας τοῖς ἱππεῦσιν ἐπιφανείας, ἥμισυ ποιοῦντες τὸ βάθος τοῦ μήκους ἑκάστης σημαίας, τῷ

quadrata. Aspicit verò in vias siue exitus, & habet lõgitudinem definitam & certam illam quæ ad viam. Est enim centum pedum. Plurimùm verò & latitudinem adæquare conantur, præterquàm in Sociis. Quod si legionibus magis plenis & numerosis vtantur, pro ratâ ad longitudinẽ & latitudinem adiiciunt. Factâ igitur hac locatione Equitũ ad media tabernacula Tribunorum, quasi Strigâ aut Vico transuersario ad dictam rectam lineam (re enim ipsâ vicis assimilatur hæc Figura viarũ, ab vtraque parte & Manipulorum & Turmarum, in longum se extendentium) tum dictis Equitibus à tergo Triarios vtriusque legionis apponunt, quemque Manipulum cuique Turmæ, figurâ pari. Sic quidem vt figuræ se mutuò tangant, sed Triarij in alteram partem aspiciant Equitibus obuersi. Faciunt etiam dimidium latitudinis pro longitudine in quoque

Mani-

καὶ κατὰ τὸ πλῆθος ἡμίσει ὡς ἐπίπαν εἶναι τούτοις τῶν ἄλλων μερῶν. διόπερ ἀνίσων ὄντων πολλάκις τῶν ἀνδρῶν, ἰσάζειν ἀεὶ συμβαίνει πάντα τὰ μέρη κατὰ τὸ μῆκος, διὰ τὴν τοῦ βάθους διαφοράν. αὖθις δὲ πεντήκοντα πόδας ἀφ᾽ ἑκατέρων τούτων ἀποστήσαντες, ἀντίοις παρεμβάλλουσι τοῖς τριαρίοις τοὺς πρίγκιπας. νευόντων δὲ καὶ τούτων εἰς τὰ προειρημένα διαστήματα, δύο αὗται πάλιν ἀποτελοῦνται ῥῦμαι, τὰς μὲν ἀρχὰς ἀπὸ τῆς αὐτῆς εὐθείας λαμβάνουσαι, καὶ τὰς εἰσβολὰς ὁμοίως τοῖς ἱππεῦσιν, ἐκ τοῦ πρὸ τῶν χιλιάρχων ἑκατομπέδου διαστήματος, λήγουσαι δὲ πρὸς τὴν καταντικρὺ τῶν χιλιάρχων πλευρὰν τοῦ χάρακος, ἣν ἐξ ἀρχῆς ὑπεθέμεθα κατὰ πρόσωπον εἶναι τοῦ παντὸς σχήματος, μετὰ δὲ τοὺς πρίγκιπας ὄπισθεν τούτων ὁμοίως ἔμπαλιν βλέποντας. συμψαύοντα δὲ τὰ σχήματα τιθέντες, τοὺς ἀστάτους παρεμβάλλουσι. δέκα δὲ σημαίας ἐχόντων ἁπάντων τῶν μερῶν κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς διαί-

Manipulo, quia Triarij numero dimidiati sunt ad Manipulos alios. Itaq; cùm numero sæpe impari sint ipsi viri, tamen longitudinem æqualem esse contingit, quoniam latitudinem variant. Atque iterùm quinquaginta pedes ab iis vtrisque abscedentes, oppositos & aduersos Triariis locant Principes. His ipsis spectantibus & vergentibus in spatia atque interualla iam dicta, duo isti iterùm vici fiunt, initium quidem capientes ab eâdem rectâ lineâ, & ingressus eosdem cum equitibus, ex spatio illo centumpede quod ante Tribunos est; desinentes porrò finientésque in partem latúsque castrorum Tribunis oppositum, quod ab initio diximus velut frontem esse figuræ totius. Secundùm Principes verò, iterùm auersos locant Hastatos, figuris tamen & areis contingentibus se & iunctis. Cùm autem decem Manipulos singulæ partes ac Strigæ habeant, ex

dictâ

ρεσιν, πάσας ἴσας συμβαίνει γίνεσθαι τὰς ῥύμας κατὰ τὸ μῆκος, καὶ τὰς ἀποτομὰς ἰσάζειν αὐτῶν τὰς πρὸς τῇ κατὰ τὸ πρόσωπον πλευρᾷ τοῦ χάρακος, πρὸς ἣν καὶ τὰς τελευταίας σημαίας ἐπιστρέφοντες στρατοπεδεύουσιν. ἀπὸ τῶν ἀστάτων πεντήκοντα πάλιν διαλιπόντες πόδας, τοὺς τῶν συμμάχων ἱππεῖς ἀντίους παρεμβάλλουσι τούτοις, ποιούμενοι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς αὐτῆς εὐθείας, καὶ λήγοντες ἐπὶ τὴν αὐτήν. ἔστι δὲ τὸ πλῆθος τῶν συμμάχων, ὡς ἐπάνω προεῖπα, τὸ μὲν τῶν πεζῶν πάρισον τοῖς ῥωμαϊκοῖς στρατοπέδοις, λεῖπον τοῖς ἐπιλέκτοις. τὸ δὲ τῶν ἱππέων διπλάσιον, ἀφῃρημένου καὶ τούτων τοῦ τρίτου μέρους εἰς τοὺς ἐπιλέκτους. διὸ καὶ τὸ βάθος αὔξοντες τούτοις πρὸς λόγον ἐν τοῖς στρατοπεδευτικοῖς σχήμασι, πειρῶνται κατὰ τὸ μῆκος ἐξισοῦν τοῖς τῶν ῥωμαίων στρατοπέδοις. ἀποτελεσθεισῶν δὲ τῶν ἁπασῶν πέντε διόδων, αὖθις εἰς τοὔμπαλιν ἀπεστραμμένας, ὁμοίως τοῖς ἱππεῦσι τιθέασι τὰς τῶν συμμαχικῶν πεζῶν σημαίας, αὔξοντες τὸ βάθος πρὸς λόγον, βλεπούσας δὲ πρὸς τὸν χάρακα,

dictâ diuisione: efficitur vt omnes vici æquales sint longitudine, itémque fines & desinentiæ pares in latere castrorum ad frontem. in quam versos etiam extremos Manipulos locant. Ab Hastatis rursus quinquaginta pedum interuallo Sociorum equites ponunt, aduersos illis, initium facientes ab eadem rectâ lineâ, & desinentes in rectâ. Est autem multitudo Sociorum, vt prædixi, peditum quidem par Romanis legionibus, exceptis tamen detractisque Extraordinariis; equitum verò dupla, his quoque tamen vt detrahas tertiam partem in Electos. Ideóque & latitudinem istis augentes in figuris castrensibus, conantur longitudine exæquare legionibus Romanis. Absolutis igitur omnibus quinque viis, iterùm auersos ab Equitibus locant peditum socialium Manipulos, augentes latitudinem proportione, aspectum habentes vallũ versus, & vtram-

καὶ πρὸς τὰς ἐκ τῶν πλαγίων ἐπιφανείας ἑκατέρας. καθ' ἑκάστην δὲ σημαίαν τὰς πρώτας ἀφ' ἑκατέρου τοῦ μέρους σκηνὰς οἱ ταξίαρχοι λαμβάνουσιν. ἅμα δὲ τὸν προειρημένον τρόπον παρεμβάλλοντες καθ' ἕκαστον μέρος τὸν ἕκτον οὐλαμὸν, ἀπὸ τοῦ πέμπτου πεντήκοντα πόδας ἀφιστᾶσι. παραπλησίως δὲ καὶ τὰς τῶν πεζῶν τάξεις, ὥστε γίγνεσθαι καὶ ταύτην ἄλλην διὰ μέσων τῶν στρατοπέδων δίοδον, ἐπικάρσιον μὲν πρὸς τὰς ῥύμας, παράλληλον δὲ ταῖς τῶν χιλιάρχων σκηναῖς, ἣν καλοῦσι πέμπτην, διὰ τὸ παρὰ τὰ πέντε τάγματα παρήκειν.

& vtramque faciem aut latus transuersum. In omni autem Manipulo, prima ab vtraque parte tentoria Centuriones habent. Ad prædictum verò modum locantes ad quodque latus Sextam Turmam, à Quintâ pedibus quinquaginta eam abducunt. similiter & peditum Manipulos, vt fiat alia via per medias legiones, transuersa quidem quòd ad Strigas, sed parallela tentoriis Tribunorum: quam appellant Quintanam, quòd quinque illos ordines secat & peruadit.

Iam siste. Diutius passus sum te legere, vt semel liberarem. Nunc denique absoluisti totam Inferiorem partem, diuisam & ipsam in duas partes, sed conformes. Via enim media transuersa secat quinos Manipulos à quinis: sed in locatione aliâ, nullum discrimen. Percurramus igitur Polybiana verba, quia hoc solum & fundamentum est cui inædificamus: sed verè percurramus. Faciam breue, & scio te velle. Ait:

„ *Iterùm cùm dimensi fuerint centum pedes antrorsus.*] Vides hîc spatium centenarium à Tribunis ad Legiones: quid id fuit? *Principia* Romanis dicta. Etsi enim propriè sic appelles initium ipsum castrorum vbi legio- *Principia in castris.*

 nes

Duplici sensu. nes (inde enim vox) tamen totum hoc ſpatium medium conſtat ſic eſſe dictum. Plutarchus in Galbâ verbatim conuertens, ἀρχαῖα dixit, cum additione, ἃ πριγκίπια ῥωμαῖοι καλοῦσι: *Archæa, ſiue Initia, quæ Romani Principia appellant*. Cicero ad Brutum: *Spes libertatis nuſquam niſi in caſtrorum veſtrorum principiis eſt.* Cur non tota caſtra nominat? cur hæc eximiè? quia in Principiis, aut iuxta illa, Tribuni, Præfecti, honeſtiſſimi Decurionum & Centurionum: quibus ſcilicet cura maior & amor reip. ac libertatis, quàm militari vulgo. Capita ergo intellegit & vertices caſtrorum, qui ibi metabantur. Liuius: *Tribunos iura reddere in principiis ſinebant.* Credo ſediſſe eos iuri dicundo ante tentoria ſua, non ad Signa aut Aquilas ipſas. Idem ibidem: *In Principiis Prætorióque, vbi ſermones inter ſe ſerentium circulos vidiſſent.* Profectò viam & ſpatium ipſum intellegit inter legiones medium & Tribunos. Etſi legas propriè & ſtrictè magis, ipſa initia caſtrorum militarium, & vbi Signa præcipua defixa, ſic appellata. Suetonius: *Capite puniuit, & quidem ante principia caſtrorum.* Id valet, in viâ iſtâ & ſpatio ante ſigna. Simile in Quinctiliani Declamatione pro Milite: *Sed neque hoc Mars parens, neque ſigna militaria aquilæq; victrices ſinant, vt tuâ quoque ſententiâ quiſquam vir, & Romanus, & miles, nimium pudicus ſit, apud quem ante principia agendum eſt.* Sed hoc pro priore fortaſſe ſententiâ, quia probabile cauſſam hanc ad Tribunal dictam, & ante Prætorium ipſum. Poteſt & eò trahi Suetonianum ſcriptum: vt ille punitus ſit viâ & vacuo eo quod Prætorio anteiacet. E Quinctiliani autem verbis colligas, ſacra & caſta hæc Principia habita, & fuiſſe in religione. Tacitus ipſum indicat, cùm de laſciuiente fæminâ

Marginal notes: *Ciceroni lux.* (beside "appellant. Cicero ad Brutum"); Lib. XXVII. (beside "Tribunos iura reddere"); Othon. cap. I. (beside "defixa, ſic appellata. Suetonius"); *Principia ſacra.* (beside "quod Prætorio anteiacet")

minâ narrat: *In ipsis principiis stuprum ausam.* Exaggerat flagitium, à sanctimonia loci. Et ita fuit, ob præcipua signa quæ ordine illîc antefixa. Nam primæ omnes Decuriæ & Manipuli metabantur illîc, vt intelleges è Polybio: ergo & signa quæque prima, id est primi Hastati, primi Principis, & Primipili etiam, id est Aquilæ ipsæ. An & hoc verum, omnium cohortium signa ibi defixa, ante Prætorium scilicet, & non mouenda nisi eo sciente, iubente? nonnulla suadent, maximè quæ lego in historiis sequentis æui. Sed vt nunc hoc non definiam, constat sanctiorem hunc locum habitum: vbi legionum scilicet numina, & vbi aræ item atque altaria exstructa. Quod verum esse volo tamen non nisi in Statiuis aut Hibernis. Tacitus de Planco: *Ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset, rarum etiam inter hostes, legatus populi Romani, Romanis in castris, sanguine suo altaria deûm commaculauisset.* Præmisit autem, Plancum in castris primæ legionis *signa & aquilam amplexum, religione sese tutatum fuisse.* De hisdem aris in Dione Cassio, qui inter signa Varianæ cladis refert, quòd δόρατα ἀπ᾽ ἄρκτου φερόμενα πρὸς τὰ τῶν ῥωμαίων στρατόπεδα προσπίπτειν ἐδόκει· μέλισσαί τε περὶ τοὺς βωμοὺς αὐτῶν κηρία ἀνέπλασσον: *Hastæ à Septemtrione delatæ incidere in Romana castra videbantur, & apes circa altaria eorum cerificauerant.* Castrensia altaria, ista sunt: fortassis & Ara ante Augurale obuersa, de quâ suprà. Equidem in Græcorum etiam rebus hunc morem & religionem recognosco. vt cùm Homerus de Achæis suis scribit:

1. Hist.

Signa præcipua ibi.

Ara in Principiis. 1. Annal.

Ara in Græcorum castris.

——ἵνα σφ᾽ ἀγορή τε θέμις τε
Ἤην, τῇ δὴ καὶ σφι θεῶν ἐτετεύχατο βωμοί:
——*vbi iis Fora, iudiciúmque,*

Atque inibi constructa deorum altaria sancta.

In Foro ille ponit, & vbi iudicia: Romani in Principiis, vbi item iudicia, præmia & pœnæ.

„ *Quinquaginta pedum interuallo.*] Ordinaria ista dimensio, & viæ sic grandes, non decoræ solùm, sed vtiles ad equos & iumenta educenda inducenda. Interdum tamen contractas reperio, ob aliquam caussam. vt in Cæsare: *Castra etsi erant exigua per se vix hominum millium septem, præsertim nullis cum impedimentis; tamen angustiis viarum, quantum potest, contrahit.* Quin nomina sua Viis istis fuerint, vix ambigo: nondum tamen mihi fuit reperire.

Via castrenses. *v. Gallic.*

„ *Latitudinem adæquare conantur, præterquam in Sociis.*] Longitudo, inquit, areolarum semper pariat: non æquè latitudo. & caussa est, quòd Turmæ quædam aut manus militares grandiores. Vt in Sociis ecce, equites quadraginta sunt in Turmam: at in ciuibus duntaxat triginta. Ergo meritò iis spatium & pedatura amplior: sed id accedat in latum. Et Socios quidem excipit ipse tantùm: tu potes & Triarios, qui angustiùs quàm longiùs (dimidiatus enim numerus) metantur. Obserua hîc autem, longitudinem castrorum Polybio dici & censeri, à Prætoriâ ad Decumanam: latitudinem, à Principali Dextrâ ad Sinistram.

Pedatura diuersa. *Longitudo castrorum quæ?*

„ *Quasi Strigâ aut vico transuersario.*] Ῥύμη est in Græco, quod sulcum & tractum notat, παρὰ τὸ ῥύειν. In Hesychio legas: Ῥύμη, τάξις ἔρημος. Putabam ἔρημος, quod esset *tractus, & ordo solus, singularis.* Iosephus in castrorum re adhibet hoc quoque verbi: Ῥυμοτομοῦσι δὲ εὐδιαθέτως εἴσω τὸ στρατόπεδον: *Diuidunt in strigas & ordines introrsus compositè admodum sua castra.* Latinam vocem *Strigæ* Hyginus

Lib. III. *Striga.*

Hyginus præit: *Poterunt Singulares in strigâ Prætorianorum tendere.* In Festo, *Striges* sunt *ordines rerum inter se coniunctæ collocatarum à stringendo.* Verti & *Vicum.* nec malè: cùm in Glossis sit, ῥύμη, *vicus*: in Apostolorum Actis, πορεύθητι ἐπὶ τὴν ῥύμην τὴν καλουμένην εὐθεῖαν: vbi benè interpres, *Vade in vicum qui vocatur rectus.* Vt igitur Vici in vrbibus *id quod ex domibus constat*, ait Varro, id est medium illud inter vias: ita in castris manipulorum ordo cum tentoriis. quæ castra ipse Polybius cum vrbe confert. De L. L.

„ *Figurâ pari.*] In longum, non in latum.

„ *Duo iterùm vici fiunt.*] Scilicet in quaque legione vnus: an duo, quia Quintanâ mediâ secantur?

„ *Ingressus eosdem cum Equitibus.*] Siue & Triariis. Equites tamen nominat, quia illorum ἐξόχως hæc area, & Triarij additi ac subiuncti.

„ *In partem latúsque Tribunis oppositum.*] Nempe in decimo suo ordine desinunt, ad vallum & Decumanam.

„ *Figuris tamen & areis contingentibus se & iunctis.*] Vt lucri locus fiat, nec via interseratur non necessaria. Auersi enim sic positi & tergis contingentes, vtrimque exitus suos habent, nec alteri alteris molesti.

„ *Ideóque & latitudinem istis augentes.*] Scilicet Equitibus sociorum, qui Romanis plures.

„ *Omnibus quinque viis.*] Haud plures agnoscit, directas quidem & in longum. Nam transuersarię tres sunt, vt in Figurâ vides. *Quot viæ castrorum.*

„ *Iterùm auersa locant ab equitibus peditum socialium signa.*] Hîc dubitatio mihi iusta de sociorum locatione. Vtrúmne, vt Romani, per manipulos suos & vias distinctè *Socij an manipulatim distincti.*

ſtinctè locati? an coniunctim magis per cohortes? Illud prius ſimilitudo ſuadere & ratio etiam videatur: quia ſic cum equitibus omnes iuncti iiſque appoſiti, conferti ſint, nec commodè poſiti ad ingreſſus aut egreſſus. Hoc tamen alterum magis pro Polybij mente videtur, certè verbis, cùm dicit: *Omnes quinque vias abſolutas*: omnes inquam: non ergo aliæ reſtant. Item cùm addit, *auerſa equitibus locari peditum ſocialium ſigna*: non diſtinguit Triarios tantùm, ſed vniuersè profatur. Ampliùs, cùm ſcribit *auctam latitudinem pro portione*. Itáne *auctam*? minutam oportuit, ſi manipulatim locati: quoniam minores & infrequentiores ij in ſociis, quàm in Romanis. His inducor, cohortatim locatos ſocios, ſed ſuâ quadam manipulorum fortaſſe diuiſione. Dicam ad Tabulam.

Cohortes ſociæ minores.

„ *Aſpectum habentes vallum verſus, & vtramque faciem aut latus tranſuerſum.*] Triplex ergo iis egreſſus: in vallum primò, & deinde ad Principia & ad Quintanam. Hoc appellat vtrumque latus tranſuerſum. Etſi duplex etiam vallum eſt, quod ſpectant, in latum & in longum. Vt paullum diducam. vide quinque ſuperiores cohortes, ex iis prima in Principia, ſi volet, exit: tres mediæ, in vallum oppoſitum: quinta, vel iſtuc, vel in Quintanam. Simile de quinque aliis: & iam iſta intellegis? nam contractiore fronte te eſſe video. AVD. Mentiri non eſt meum. quod igitur apud te mi Magiſter liceat, totidem hæc iſta, quot effatus es, perdidiſti verba. In ſitu hoc toto nihilo ſum tibi doctior. LIPS. Hem! te ſic eſſe, quod non es? Nam acumen & ſagacitatem tuam ſæpe in experimento didici. Sed quod euenit tamen, præuidi: & ſuſpicabar auditum vnum

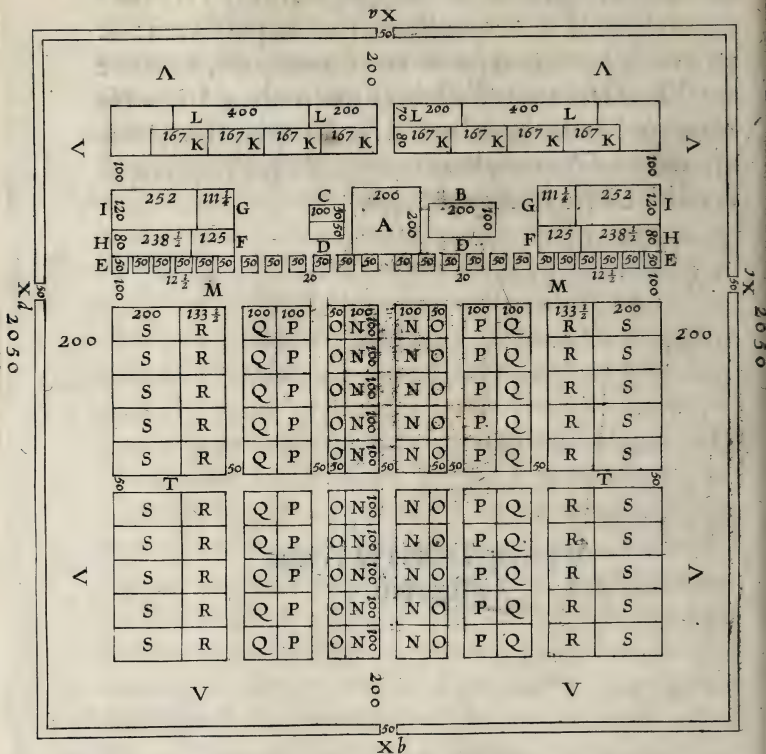
fugiti-

ugitiuum non esse combibendæ huic doctrinæ. Ad oculos me vertam, & Tabulam tibi habe, quam consultò attuli, depictam & descriptam. Intuêre. AVD. O neum Solem! sic te appellem, imò & publicum: & proprium hoc tuum, quæ vis & concepisti, sermone aut stilo efferre atque illustrare super multos. LIPS. Ne blandire. haud magna laus est: & fortasse quia ego minùs acutus, diffusiùs alios doceo, quæ ægrè fuerit cepisse mihi. Sed tu hoc age, & vide.

Sequitur Tabula & Forma
Castrorum.

TABV-

TABVLA ET FORMA CASTRORVM.

A. *Praetorium.*
B. *Quaestorium.*
C. *Legati duo.*
D. *Tribuni.*
E. *Praefecti sociûm.*
F. *Euocati equites.*
G. *Ablecti equites.*
H. *Euocati pedites.*
I. *Ablecti pedites.*

K. *Extraordinarij equites.*
L. *Extraordinarij pedites.*
M. *Principia.*
N. *Equites Romani.*
O. *Triarij legg.*
P. *Principes legg.*
Q. *Hastati legg.*
R. *Equites socij.*
S. *Pedites socij.*

T. *Quintana.*
V. *Spatium ad vallum.*
Xa. *Porta Praet.*
Xb. *Porta Decum.*
Xc. *Porta Princip. dextra.*
Xd. *Porta Princip. sinistra.*

DECLARATIO ET DISQVISITIO TABVLÆ.

INTENTE aſpicis. dic ſodes, Tabula hæc te iuuat? AVD. Vel maximè, & ex ve eri verbo, non ſolùm oculis quàm auribus plus credo, ſed etiam plus diſco. Vtinam tu porrò adiuues, & velut diſſignator per ſingula loca me circumducas & illuſtres! LIPS. Comiter fiet: & tanquam ramulos omnes huius arboris excutiam ad tuum fructum. Prima eſto

PARS SVPERA, ET

PRÆTORIVM in eâ. quod in medio ſitum vides, non quidem caſtrorum, ſed aliorum ducum. Magnæ rationis hic ſitus. Primùm, non longè ab hoſte, & ad Prætoriam portam, quæ illum ſemper ferè ſpectabat: nimirum vt obſeruet ſiquid ille moliatur aut moueat, & nuncios quoque aut exploratores ſtatim admittat. Cauſſa altera, vt duces omnes circum ſe habeat, quorum conſilio, cùm opus, ſtatim vtatur: item iubeat aliquid aut mandet. Tertia, vt in conſpectu habeat ſubiecta caſtra & militem totum, videatque ſiquid peccent aut turbent. Ipſe ille aſpectus coërcebat milites, qui ſciebant ſemper ſub oculis ſui Ducis ſe verſari, eoque in omnibus magis compoſitè ſe gerebant. Nec Ducis tantùm, ſed Ducum. quoniam Quæſtor, Legati, Tribuni omnes ferè huc ſpectabant. Denique cauſſa etiam hîc, honor & dignitas. quod media omnia honeſtiora, imò & tutiora. Atque ita in corpore etiam iſto cor circa medium, & ſubiectas habet inferas illas partes. Ad Prætorium ſitum eſt

Prætoriū cur medium.

QVÆSTORIVM, ad latus, dextrum dicam an sinistrum? Si Imperatorem aspicio in castra versum, sinistrum fuerit: si Aquilas & ipsa castra, magis dextrum. Eadem dubitatio in Dextrâ & Sinistrâ portâ Principali. Sed quod ad rem, hilum non interest vtrum latus sic appelles: teneas tamen Quæstorium ad dextram fuisse. cur? & an supra Legatos? ita, quia iste magistratus populi Romani, alij non nisi in dignitate. Itaque supra Legatos Quæstor.

Quæstor, dexter.

LEGATI, meritò iuxta Prætorium à nobis siti, etsi Polybius non fecit verbum. In latum tabernacula illorum produxi, vt ne Prętorium eiusque conspectum Ablectis & Euocatis prorsus eriperent: quod idem in Quęstorio sum secutus. Alioqui siquis malit in longum obtendere, haud repugnem: nisi quod meum illud magis fortasse decorum. Alter eorum facie in Ablectos spectauerit, alter in subiectos Tribunos. Viam inter ipsos & Prætorem mediam feci, sed exiguam, quâ vel ad ipsum irent, & item qui in contubernio Prætoris illac exirent. Adiungi enim prorsus & adnecti haud placet.

TRIBVNI, sub ipsum Prætorium ordine siti Diuisi in duas partes viâ mediâ, quæ à legionibus ad Prætorium ducit: & ita collocati seni, & seni, vt quisque ordo suam legionem habeat in conspectu. Exempli caussâ, sex Tribuni primæ legionis, huic sunt oppositi: sex secundæ, illi. Ordo etiam inter ipsos, vt primus Tribunus (nam scis dignitatem & ambitionem in eo fuisse) ad Prætorium primus esset, oppositis equitibus; secundus deinceps, & sic ad sextum. Tabernacula illorum secreta & disparata: siue quia dignitas in eo aliqua est, seorsim tendere: siue quia ratio voluit vias quasdam medias esse,

Situs Tribunorum distinctus.

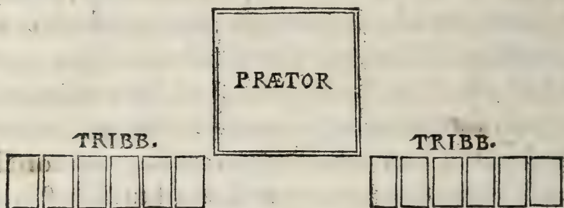
per

per quas ad Forum vtrumque sine ambitu iretur. Eæ viæ vtiles quattuor sunt in vtraque parte: quinta enim perit Prætorij obiectu. Caput tu moues? quid displicet? AVD. Displicet, quòd Prætorium totum non est liberum; & amplius, quòd viæ illæ duæ inutiles, & cum loci iacturâ. LIPS. Me quoque aliquid mouit initiò. sed cùm Polybij verba pensitaui, aliter non potui. Ait enim disertè, *Tribunorum tentoria æqualiter inter se distetisse*: ergo viæ & interualla fuerunt. Ait amplius cùm equites locat, *initium iis esse à mediis Tribunorum tentoriis*. Igitur palàm locanda duo prima, id est media, ad viæ illius vtrumque marginem, iuxta quam equites metantur. Nisi hæc in Polybio essent: ego verò libens totum Prætorij spatium vacuum liberumque reliquissem, pulchrè & vtiliter etiam ad commeatum. Idem ad alloquia aut iudicia. & profectò cùm hæc considero, inducor vt credam sic fuisse. Nam Tribunal ecce ad latus vnum fuit: quomodo alloqui milites commodè illinc potuit, tentoriis obiectis? Iam iudicia si exercenda, cum consilio militari: videantur ea commodè in aditu & vestibulo Prætorij exercita, sed spatio vastiore. Quod si placeat, remoueantur vndique Tribuni à Prætorio, imò via etiam inter ipsos & illud media sit pedum *vigintiquinque*: (ij pedes resultant ex quinquaginta pedum viâ Prætorio oppositâ: numera, & reperies) quæ via seruiat pulchrè ad transitus in Forum vtrumque: tum Tribuni excipiant, & degant in spatio iusto pedum trecentorum. Ita singulis pedatura sua manebit pedum *quinquaginta*: & decorè incipient à peditibus ipsis, id est Triariis: habebuntque equites (honestissimi ciuium) liberum in Prætorium aspectum & accessum. Ista placent: quid tamen

Viæ inter Tribunos.

Addubitatum in hac re.

men Polybij verbis fiet de interuallis? Vide an non seruare ea possis, imò debeas, legionibus magis plenis. Nam cùm eæ essent *quinque millium & ducentorum*: palàm est auctum modum in Principum & Hastatorum pedaturâ: ergo & in spatio opposito, vbi Tribuni. Commodè igitur tunc & loces ita, & exigua des interualla. Etiam vt id non sit; verba tamen Polybij & præcepta serues, si in latum tentoria Tribunicia facias pedum modò *quadraginta*. Nihil impedit, & viæ tunc fuerint mediæ pedum *duodenûm*. Alterum de equitibus, quod obstat: benignè intellegendum sit, opponi eos mediis Tribunorum tentoriis in parte. quod verum esse ex situ vides: & accipe, si vis, tabellam.

PRÆFECTI sociorum. quos Polybius (ô incuriam! nec aliter possum dicere, si scriptum hoc integrum) nusquam locat. Nos ad latera Tribunorum ponimus, situ & modulo paribus: quidni? cùm pari munere & dignitate. Vbique eos Polybius æquiparat: nisi quod illi tamen honestiores, quatenus ciues. Ratio etiam vult opponi eos suis Alis siue Cornibus: sicuti legionibus Tribuni. Diuidantur ergo, & sint in quaque parte seni, eâdem metaturâ quâ Tribuni, nisi quòd viæ aut interualla hîc magis exigua, an potiùs nulla? Cui enim vsui? nec transitus

Præfecti æquantur Tribunis.

Examinata eorum pedatura.

transitus hîc aut commeatus vlli, cùm à tergo excipiant Euocati & Ablecti. Quid ergo fiet spatio grandiori, quod est ped. *trecentorum sexaginta trium & semis*? Nam triginta pedes ex ipsâ illâ viâ capimus *quinquaginta* pedum, quæ Socios à legionibus abiungit. Hoc ideò, quia Polybius scribit Ablectorum & Euocatorum tabernacula incipere obliquo flexu statim ab extremis Tribunorum. Igitur non tam grandi interuallo abiungenda videntur: aliquo tamen, vt & ipsi, & Præfecti etiam, distincti sint à Tribunis. Meâ istâ mensione sint interiecti pedes *viginti*. Illinc ergo si ordiare Præfectorum tabernacula, possis in longum minuere de mensurâ Tribuniciâ, nec dare iis *quinquaginta*, sed *quadraginta* pedes tantùm. Ita pariabis, & reliquum supernè Euocatis vtiliter addes. Imò si plures infrà socij (quod sæpe, & non rarò duplici numero:) tum profectò magis etiam minuenda illa mensura altior, aut ipsi Præfecti non producendi ad vltimos Sociorum. Vtrouis modo, vacuum accedet supernè aut ad latus vtiliter imò necessariò, quia tunc quoque Extraordinarij augendi & Ablecti. *Hæc notanda.*

EVOCATI equites. quos hîc colloco proximos à Præfectis, quia dignitate supra Ablectos sunt. Polybius tamen Ablectos priores nominat, & parum refert supernè an infernè ponas.

EVOCATI pedites. Horum omnium numerus incertus est, & sępe plures quàm vt ista area capiat. Sed Polybius *quosdam Euocatorum* modò hîc ponit: vbi reliquos? Si plures fuerint, vel ad latera Pręfectorum locandi, vel Extraordinariorum, suprà in Vacuo: vel etiam noua area iis in Foro transuerso. Nam hoc quoque in-

terdum impleri, & tum Forum in Quæstorium transferri Polybius infrà dicet.

ABLECTI equites. Turma vna.

ABLECTI pedites. Cohors vna nunc esto.

EXTRAORDINARII equites. Sunt Turmæ in vniuersum octo: vtrimque locantur quattuor. Eos infrà ponimus, Prætorium & Fora spectantes (etsi quidam aliter:) quia Polybij verba volunt. Est quoque pro ceterâ locaturâ, vt pedites à tergo equitum sint (vt Triarij in legionibus) equis obseruandis.

EXTRAORDINARIÆ Cohortes. quas tres faciamus nunc esse: & quomodo locamus, vt par vtrimque numerus? non potest sine diuisione. Esto igitur vtrimlibet vna cum dimidiâ: sed dimidiæ duæ viam aspiciant, atque ita iunctæ quodammodo sint, nisi pedum aliquot interuallo. Si plures hîc locas, & pauciores in Ablectis: facile è dictis pariare. Habes partem totam Superam, quę intricatior est, quia à Polybio minus signatè descripta. Itaque variant positione alij & numeris: ego me spero, si non vera, verisimilia dixisse. Nunc considera, quod ad prudentiam Romanam, in omni hac parte vix ciues vllos esse. En custodiam primarij Ducis & Ducum, committere sociis voluerunt: quid nisi vt fide sic habitâ magis adstringerent eorum fidem? Sed & caussa occultior altera, quòd præcipuos sociorum circa se & in ore atque oculis habebant, nequid clàm consulerent aut innouarent. Etsi autem isti vndique cingunt Imperatorem & in custodiâ habent; non tamen ita, vt non sit præsidium aliquod ciuile, si opus. Nam & Euocati vtrimque sunt, veterani milites: sunt in contubernio eius centeni aliquot homines: adsident cum suis Quæstor

Considerata positio Superior.

Tota è Sociis ferè.

ſtor & Legati: præſident Tribuni, ad quos ei ſemper receptus, & per eos in medias legiones. Conſideratio altera, quòd loca hîc magna & vacua. quare? vel quia decorè ibi, vel quia vtiliter. Decorè, vt Forum vtrumque: vbi ſiquid litis aut iniuriæ, in propinquo qui ſoluant aut vlciſcantur. Vtiliter, vt Quintana illa magna; quia ſi opus inſtruere exercitum in caſtris, ibi & in Foro vtroque facillimè fiat. Item ſi educendus; ſublatis Extraordinariis & in latus ſepoſitis, grande ſpatium ad ordinandum. Sequitur nunc

Cur ibi ſpatia vacua?

PARS INFERA.

EQVITES Romani. Hi, vt digniſſimi, in medio locati, & liberrimos habent egreſſus. Tuti hîc: & quanquam in acie alia diſpoſitio; tamen recepti nunc inter pedites, quia in caſtris nullus eorum vſus.

TRIARII, honore & loco ab iſtis proximi, & conueniunt in vnam aream: tum vt via compendifiat, tum vt equos obſeruent, ne in caſtris ſoluti aut vagi dent turbas. Hoc Polybius infrà dicet.

PRINCIPES & HASTATI. in vnâ item areâ, & vides non manipulatim ſolùm, ſed cohortatim pulchrè locatos. Triarij enim, Principes, Haſtati, ſic in vnâ lineâ faciunt quique ſuam cohortem. Sed vbi Velites igitur? inquies. hîc verò dubitatio aut velitatio: & ô Polybi cur ſiluiſti? Per te ſumus in errore aut tenebris, & verbo vno alteroque poterat illucere. Non feciſti. & ideò ecce qui intentiùs hæc ſcrutamur, ſententiis diſſidemus. Volunt quidam Velites mixtos manipulis fuiſſe, & areas ſatis eſſe capaces. Mouet eos, quòd Polybius de Ordine antè dixit, *Velites per manipulos æqualiter eſſe diſtributos.*

De Velitũ metaturâ.

Aliorum ſententia.

Hîc

Hîc igitur, inquiunt, ſunto. Sed quid dicitis? *æqualiter?* Iniuria Triariorum ſit: quorum dimidiata pedatura habere & recipere tantos debeat, quantos in plenâ ſuâ Principes & Haſtati. Subueniunt, & aliter diuidunt, ac Principibus & Haſtatis duplum aſſignant, nempe *quadragintaocto*: Triariis non niſi *vigintiquattuor*, in manipulum quemque. Proportio eſt, fateor: ſed quomodo Polybio igitur innituntur, qui de *æquali diuiſione*

Ea refutata.

aſſerit? Ruit hoc fundamentum: ſed nec aliàs firmum. Enimuerò ſi Velites mixti Triariis: cur non iis obſeruationem equorum potiùs Polybius iniungit? certè miniſterio illi propiores. Amplius, cur tam diſtinctè Triarios, Principes, Haſtatos collocat: nec verbum de iſtis adiungendis adiungit? At enim alibi non eſt eos collocare. Imò verò eſt, & fortaſſis Polybio præeunte. Certè

Noſtra Locatio.

cùm verba eius examino, quæ infrà ſunt de Excubiis, ſedem videor Velitarem repperiſſe. Ait: Τὴν δὲ ἐκτὸς ἐπιφάνειαν οἱ γροσφομάχοι πληροῦσι, παρ' ὅλον καθημέραν τὸν χάρακα κατακοιτοῦντες: *Exteriorem ambitum Velites noctu complent, de die ad totum vallum accubantes*: ſiue vt alia lectio, παροικοῦντες, *adhabitantes*: quod magis etiam ſit pro meâ mente. Ait clarè Polybius noctu excubare Velites pro caſtris, & extra vallum: de die iuxta vallum (interius profectò) tendere & adiacere. Haud aliter acceperim, &

Confirmata ea.

ſunt quæ inducant. Illud maximè, quòd ſicut in acie, in agmine, & paſſim extra ordines Velites ſunt: ita hîc quoque, & ad latera ſunt proiecti. Tota etiam caſtrenſis ratio ſic vult, in quâ optimi quique medij, & paullatim venitur ad extremos. Vt igitur infimi omnium ſunt Velites, ita extimo ordine meritò locandi. Quis is eſt? ad Vallum, & ſpatium illud quod caſtra interiora ambit.

Amplius.

Amplius. notat infrà Polybius Velites ab excubiis & ministeriis diurnis esse immunes: ergo, ne planè feriati, hîc ad vallum sint, & obseruent, & vt in acie quoque, proximi sint hosti. Sanè incustoditum hoc totum vallare spatium esse non conuenit, aut leuiter custoditum. Quid multa? considera, nihil aptius inuenies ad hos locandos. Partitio autem, cùm duplices sint Velites, legionum & sociorum, vt illi sint ad superam inferamque partem; isti ad latus vtrumque. Eadem enim partitio Polybij statim in opere castrorum, vt socij latera sua muniant: legiones quæque vnum, prima superum, & inferum secunda. Itaque *mille ducenti* Velites suprà Prætorium tendent, totidē ad Decumanam: *mille*, ad quamque Principalem. Tendent autem simplici ordine, nec multum spatij sument introrsum: quia scilicet grande vnumquodque latus est, & pedum *bis mille* ac suprà. Sed nec impedimēta multa Velites habent aut arma, & minore podismo iis opus. Opponat aliquis. At enim sic laxè nimis Principes & Hastati tendent. Non est ita. nam ἀναλόγως si equites triginta, & totidem equi, par spatium manipulo habent: cur non homines centum viginti? maximè cum centuriones, optiones, signiferi & honestiores illi militum, calones suos habuerint, & sarcinas, & iumenta. Nam cuique manipulo ego mulos fuisse arbitror ad tentoria, molas, & hæc talia ferenda: quæ non reperio gestasse milites ipsos. Cogitetur etiam aliquid loci perisse in tabernaculis figendis, & singulorum interuallis. quoniam omnia sic iuncta fuisse, vt exitus aut transitus non esset, haud opinor, nec fuerit decorū. Ista in eâ re mihi videntur, sed non adfirmatè; & hîc illud locū habeat, imò in pleroq; hoc antiquario studio,

Quomodo vocati Velites.

Σοὶ μὲν τά δε δοκοῦντ' ἐςὶν, ἀλλ' ἐμοὶ τά δε.

Tibi illa sic videntur, ast isthæc mihi.

Pegamus: sequuntur

EQVITES socij. vniuersum autem corpus sociale extrorsum situm est, vt ferè in acie ipsâ. Nec imprudentiæ fuit eos diuidere, & vires seiungere: vt contrà Romani medij iuncti, & numero firmi.

PEDITES socij. quibus vias nullas dat aut interualla, sed sic per cohortes locat. Cohortes autem istæ, detractis Velitibus, modicæ sunt, nec nisi hominum *ducentorum trigintasex*. An autem confusè locati? an per genera sua diuisi? ponamus istud fuisse (etsi suprà disputaui) & Triarios seorsim, Principes, ac Hastatos fuisse. Ita dico seorsim, vt iuncti tamen lateribus essent, sicut Hastati & Principes tergis. Ideò autem lateribus hîc iungo: quia si Triarios iuxta equites in longum pono, profectò incommodissimo illi loco sint, & ad exitus inepto. Malim ergo aliter: & sic locare, vt omnes Centuriones Vallum spectent, aut Principia & Quintanam. Hoc ex dignitate eorum, & commodo: & facit, quòd Polybius *in capite vtroque cuiusque manipuli ordinum ductores* ponit. Hoc notare te volo in totâ metatione: & Decuriones aut Centuriones scire esse in capitibus ad Vias; & iuxta eos Signiferos, vt opinor. Præcipua hæc sunt monenda: nisi quid tu suggeris. AVD. Suggero. Prætoria cohors aut cohortes vbi sunt? nusquam locasti. LIPS. Non enim Polybius, nec tunc adhuc vulgò erat. Cùm fuit autem, omnino oportet iuxta Prætorium tetendisse, iuxta Legatos aut Quæstorem. Sed aliud mihi hîc occurrit. Superior tota pars Socios ferè habet: quid ergo cùm Socij non fuerint? cùm omnes ciuitate donati & in legiones trans-

Socij quomodo locati?

Prætoriæ cohortes, vbi?

Mutatio in castris.

transſcripti? quod haud longè nimis à Polybij æuo fuit. Cenſeo partem eam tunc occupaſſe Prætorias cohortes, quæ magis cœperunt inualeſcere, itemque equitum aliquos ſelectos. Puta idem de Euocatis, qui tunc quoque plures. In Hygino ad hanc rem reperio, *Prætorianos* & Equites *Singulares* iuxta Prætorium tetendiſſe, Principum ſcilicet æuo. Nec ambigere oportet, quin tunc multa mutata, præſertim in ſupernis. Siquis volet Vexillarios quoque legionum, id eſt Veteranos, ibi metaturam habuiſſe: meo animo haud aberret. Sed iam quoque dentur & declarentur Tabulæ noſtræ numeri &

PODISMI.

PODISMOS *appello, vt dixi,* Pedaturas *ſiue menſiones pedales. Sed cùm Pes duplex ſit,* Simplex *&* Magnus: *vtriuſque nobis vſus erit. illius, in menſuris longitudinis aut lātitudinis; huius in vtriuſque. Nam pes magnus Varroni eſt, qui aliis* Planus *aut* Conſtratus, *&* *vulgo noſtro* Quadratus *aut* Superficialis. *Huius vſus in areis metiendis, & vt planities ac capacitas tota innoteſcat. Videamus.*

PRAETORIVM *quadratum iuſtum eſt,* ducentorum *vndique pedum. Latere in latus ducto efficitur area ped. 40000. paſſuum 1600.*

QVAESTORIVM *dimidiatum fēci ad Prætorium, haud abſurdâ cauſsâ. Proximus ille dignitate eſt: dimidium ergo pedaturæ eſto. & magis ideò, quia ampla ei vaſa, & inſtrumenta. Habet 200. ped. in latum, 100. in longum. Planities ped. 20000.*

LEGATI *iterùm dimidiati ad Quæſtorem. Ergo habento in longum ſinguli 50. ped. in latum 100. Ne aberres in lato aut longo: ex Polybij mente longum appello, ſpatium à Prætoriâ ad Decumanam, latum à Principali ad Principalem. Eſt area 5000.*

TRIBVNI *iterùm dimidiati, & habent æqualiter in quadro 50. ped. Sunt in areâ 2500.*

PRAEFECTI *pares Tribunis, cum exceptiunculis quas dixi.*

EVOCATI, *quorum numerus incertus, & ideò pedatura. Sunto tamen triginta, id eſt Turma vna Romana: habebunt 80. ped. in lon-*

gum, 125. in latum. Area 10000. Superſunt inibi 238 ½. Ea area eſſet pedum circiter 20000. Caperet igitur manipulos duos ciuiles peditum, id eſt homines 240.

ABLECTI, *ſint Turma vna ſocialis. ergo 40. equites: ergo area 13333 ½. Efficiunt eam numeri à me notati, in long. 120. in latum 111 ¼. A tergo (item opinatione meâ) cohors vna eiuſdem nominis, 336. hominum. Area illi eſſe debet 28000. ergo eſſent in latum 233 ½. circiter, in longum 120. Superſunt ped. 19. Ego eos inſuper habui notare in meâ Tabulâ, & plenos adnumeraui.*

EXTRAORDINARII *equites, Turmæ quattuor ſociales. areolæ diuiſæ ad modum dictum. Idem in Cohortibus ſupernè tribus, vtrimque vna cum dimidiâ. Vacuum ſupereſt, palàm ita Polybio ſcriptum, ſociis aduentantibus relinquendum. In*

PARTE INFRA, *primi* EQVITES. *Podiſmus è Polybio notus, eſt area ped. 10000. Ad paſſus ſi redigas, ſunt 400. Hoc in omnibus manipulis æqualiter & turmis. An non grande ſpatium triginta equitibus, triginta equis? nec enim vnus plus vno militari equo, opinor, habuit. Dico non prægrande. nam cogitandi calones totidem, fortaſſe & Decurionibus ipſis aliqui honeſtiores comites aut miniſtri: item iumenta aut muli ad ſarcinas, hordeum, frumentum. Nec enim ipſi equites onuſti, aut eorum inſeſſorij equi.*

TRIARII. *Dimidiati ad equites. liquet. Cetera paria, & ratio eadem podiſmorum etiam in legionibus auctis.*

VIAE *definitæ à Polybio, ſuntque omnes aut* quinquaginta, *aut* centum *pedum. Excipio minuſculas inter Tribunos aut Præfectos: excipio & ſemitas intèr tabernacula, ſiquæ fuerunt.*

PORTAE *ſingulæ 50. ped. meâ menſione. latiore enim ingreſſu opus vehiculis & iumentis.*

VALLI *modus parte vnâ 2017. ped. alterâ pluſculo maior 2050. Metatio ſuperior viſa mihi exigere: etſi potes aliquid recidere, ſi voles. Nam Polybius ſanè* æquilatera caſtra *mox dicet: ſed an capiendus ſic rigidè? Ego verò ſcio Martiam hanc eſſe, non Mathematicam arenam. Illi ipſi qui æquare voluerunt, cùm ad rem ventum non fecerunt. Vides in toto ambitu eſſe* milliare vnum & ſemis, & aliquot paſſus. *In eo ſpatio peditum 16800. locarunt bellè & commodè, equitum 1800: præter comites Prætoris, Legatorum, Quæſtoris Tribunorum, præter omne*

genus

genus calonum, iumentorum & impedimentorum. An nostri sic hodie? militares sciunt, & ij viderint: ego non diutius his immoror, ne tibi cum Claudio videar morari.

DIALOG. V.

De Tentoriis, Fossâ, Vallo, Portis.

AVD. Tenet me & oculos hæc species, tota pulchra, prudens, imò sapiens, quod initio dixisti. Vnde rusticulis ista mens? nam tales putantur prisci Romani: etsi multa sub regibus, quæ & cor & elegantiam ostendunt. LIPS. Nobis sic videntur, fateor: sed velim examinari à peritis & Martialibus; quia, vt Fabius ait, *tum dignum operæ pretium venit, cùm inter se congruunt præcepta & experimenta.* Sed examinari dico ab iis, qui non omnium litterarum aut artium rudes: in quos profectò conuenit ——* νοῦς οὐκ ἔνι Κενταύροις. At nos, si lubet, pergamus: enucleanda etiam quædam in his Castris. Polybij ista lege: ** Mens nō inest Centauris.*

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, τὸ μὲν σύμπαν σχῆμα γίνεται τῆς στρατοπεδείας τετράγωνον ἰσόπλευρον. τὰ δὲ κατὰ μέρος ἤδη τῆς τε ῥυμοτομίας ἐν αὐτῇ, καὶ τῆς ἄλλης οἰκονομίας, πόλει παραπλησίαν ἔχει τὴν διάθεσιν. τὸν δὲ χάρακα τῶν σκηνῶν ἀφιστᾶσι κατὰ πάσας τὰς ἐπιφανείας διακοσίους πόδας. τοῦτο δὲ τὸ κένωμα, πολλὰς καὶ δοκίμους αὐτοῖς παρέχεται χρείας. πρός τε γὰρ τὰς εἰσαγωγὰς, καὶ τὰς ἐξα-

POLYB. *His ita constitutis, tota figura castrorum fit quadrata, æquilatera. Partes autem eius & in strigarum sectione, & in alio ordine, vrbi similem locationem habent. Vallum verò ipsum abiungunt à tentoriis quaquauersus pedes ducentos. Id vacuum multas & spectabiles vtilitates iis præbet. quoniam & ad egressus ingressúsque*

ἀγωγὰς τῶν στρατοπέδων εὐφυῶς ἔχει καὶ δεόντως. ἕκαστοι γὰρ κατὰ τὰς ἑαυτῶν ῥύμας εἰς τοῦτο τὸ κένωμα ποιοῦνται τὴν ἔξοδον, ἀλλ' οὐκ εἰς μίαν συμπίπτοντες ἀνατρέπουσι καὶ συμπατῶσιν ἀλλήλους, τάς τε τῶν παρεισαγομένων θρεμμάτων, καὶ τὰς ἐκ τῶν πολεμίων λείας εἰς τοῦτο παράγοντες ἀσφαλῶς τηροῦσι τὰς νύκτας. τὸ δὲ μέγιστον ἐν ταῖς ἐπιθέσεσι ταῖς νυκτεριναῖς, οὔτε πῦρ οὔτε βέλος ἐξικνεῖται πρὸς αὐτοὺς, πλὴν τελείως ὀλίγων· γίνεται δὲ καὶ ταῦτα σχεδὸν ἀβλαβῆ, διά τε τὸ μέγεθος τῆς ἀποστάσεως, καὶ διὰ τὴν τῶν σκηνῶν περίστασιν.

gressúsque copiarum conuenit (singuli enim iuxta Strigas suas in hoc vacuum exeunt, nec confusi proterunt se & conculcant:) & pecudes adductas aut prædas ex hostico captas huc agunt ferúntque & noctibus seruãt. Præcipuum verò, quòd in nocturnis assultibus, neque ignis, neque telum ad eos peruenit, præter pauca: eáque ipsa innoxia ferè fiunt, tum ob interualli spatium, tum ob tentoria circumposita.

Paullò pòst:

Τῆς δὲ ταφρείας καὶ χαρακοποιΐας, δύο μὲν ἐπιβάλλουσι πλευραὶ τοῖς συμμάχοις, παρ' ἃς καὶ στρατοπεδεύει τὸ κέρας αὐτῶν ἑκάτερον. δύο δὲ τοῖς Ῥωμαίοις, ἑκατέρῳ τῷ στρατοπέδῳ μία. διαιρεθείσης δὲ τῆς πλευρᾶς ἑκάστης κατὰ σημαίαν, τὴν μὲν κατὰ μέρος ἐπιμέλειαν οἱ ταξίαρχοι ποιοῦνται παρεστῶτες. τὴν δὲ καθόλου δοκιμασίαν τῆς πλευρᾶς δύο τῶν χιλιάρχων.

Fossæ verò ac valli struendi duo latera incumbunt sociis, ad quæ vtrumque eorum cornu metatur: duo alia Romanis, cuique legioni vnum. Diuisio autem latere vnoquoque per manipulos, curam partium Centuriones gerunt, iique aßistunt: vniuersi autem operis probationem duo Tribunorum.

Hæc

Hæc ſola noſter doctor de totâ facie Externâ: leuiter profectò, imò neglegenter, ſi fas hoc mihi dictu. Nam cùm tres ſint Externæ huius partis partes, *Foſſa*, *Vallum*, *Porta*: duas priores libat, tertiam nec verbo tangit. Ait:

„ *Figura caſtrorum ſit quadrangula.*] Hanc formam Romani amauerunt, & elegerunt præ Græcanicâ, quæ ſæpe rotunda. Ita de Spartanis quidem Xenophon: Ἐρῶ δὲ καὶ ἣν στρατοπεδεύεσθαι ἐνόμισε χρῆναι Λυκοῦργος. διὰ μὲν γὰρ τὸ τὰς γωνίας τοῦ τετραγώνου ἀχρήστους εἶναι, εἰς κύκλον ἐστρατοπεδεύσατο, εἰ μὴ ὄρος ἀσφαλὲς εἴη, ἢ τεῖχος, ἢ ποταμὸν ὄπισθεν ἔχοιεν: *Dicam & quomodo caſtra poni oportere cenſuerit Lycurgus. Quia enim angulos diſpoſiti loci inutiles arbitrabatur, in orbem magis caſtra ponebat, niſi aut mons aliquis tutamen daret, aut murus, aut fluuium à tergo haberent.* Nec cauſſa nulla illa Lycurgi, quam in opidis ferè condendis ſecuti ſunt: tamen Romanis placuit aliter, & ex iuſtâ item cauſſâ. Interior enim illorum tota diſpoſitio hanc talem formam cupit, aut potiùs poſcit. Itaque Ioſephus etiam ſic deſcribit: Διαμετρεῖται, inquit, παρεμβολὴ τετράγωνος αὐτοῖς: *Ad menſuram constituuntur iis caſtra quadrangula.* Vegetius tamen & alias formas ſuo æuo in vſu oſtendit, & exemplo Græcorum ad locum ferè aptatas. *Pro neceſſitate loci*, inquit, *vel Quadrata, vel Rotunda, vel Oblonga caſtra conſtitues.* Vbi quæ ſint *Oblonga*, ne addubites: non ouatâ ſanè formâ, ſed *quibus*, vt mox ait, *vltra latitudinis ſpatium tertia pars longitudinis additur.* Itaque ea quoque *Quadra*, ſed non *Quadrata*, id eſt æquilatera, pro Vegetij ſenſu. Leo Imperator, cuius vtilem bonumque libellum De militiâ habemus, is quoque duas haſce quadrangulas agnoſcit: *Diuerſos ſitus & formas*

Græcorum rotunda caſtra.

De rep. Laced.

Lib. III.

Lib. III. cap. VIII.

formas Fossatorum antiqui tradiderunt in castris ponendis. Laudabilis autem Quadrata atque Oblonga est, tum quia ordinata, tum quia necessaria. Sed in Vegetio etiam Rotunda ponitur, tunc recepta: & exemplum eius in Ammiano: *In valle graminea prope riuum, multiplicato scutorum ordine, in orbiculatam figuram metatis tutiùs castris, quieuimus.* Lib. xxiiii.

" *Æquilatera.*] Exiguo quidem discrimine, vt ego suprà depinxi.

" *Vrbi similem locationem habent.*] Iterat hoc infrà vberiùs.

" *Vallum verò ipsum abiungunt à tentoriis.*] Quod vacuum, si manere in imagine istâ vrbis lubet, haud absurdè *Pomœrium* dicam, quia introrsum post muros est. Eius vsum triplicem Polybius promit. Primum,

" *Ad egressus ingressúsque copiarum.*] Nempe vt compositi ineant, atque in vacuo eo per Genera & Manipulos se disiungant: iterumque in egressu, sic iungant. Quod vtibile maximè, si eruptione pugnandum, & instat hostis. Secundum,

" *Ad pecudes adductas aut prædas.*] Mira prouidentia, & ne hoc quoque nomine confusio minima in castris. Nec tamen in longum ibi præda seruata: sed ab ipsis, aut Quæstore, mox vendenda. Pecudes etiam intellego, tam eas quæ ex hoste captæ, quàm has quæ in militarem cibum, etsi paucæ, sequebantur. Nec enim tales multæ deliciæ. Tertium,

" *In nocturnis assultibus.*] Si hostis, inquit, noctu assiliat, aut per insidias & clàm tela immittat, innoxia ferè sunt ob illud spatium interiectum, & cùm perueniunt, viribus defecta.

" *Neque*

„ *Neque ignis, neque telum.*] Ignis voce, tela ignita siue faces intellegit, in crebro vsu veteribus ad pugnas, vt *alibi scribo. *In Face Hist.

„ *Tum ob tentoria circumposita.*] Nihil nobis vsquam de tentoriis dixit, cuiusmodi ea fuerint: firma tamen fuisse hinc discas. An igitur ex asseribus aut tabulis, & ideò Tabernacula dicta? In hibernis fortasse & perpetuis illis castris nihil absonum: tamen vulgò minimè. & constat fuisse tentoria hæc è corio & pelle. Inde & nomen, quia funibus tendebant & detendebant. Cæsar: *Signo profectionis dato, tabernaculisque detensis.* Tacitus: *Incisis tabernaculorum funibus, suismet tentoriis coopertos trucidabant.* Isidorus: *Dicta Tabernacula, quòd cortinæ funibus distentæ tabulis interstantibus, appenderentur, quæ tentoria sustinerent.* Etsi ipse *Cortinas* dicit, & è lino fortasse intellegit, de quibus statim. Nec *Tabernaculorum* vox imponet. cùm Festus monuerit, *à tabernis tecta castrensia, quamquam pellibus contegantur, Tabernacula dicta.* A formâ igitur aut vsu simili, non à materie: & istæc è pellibus corioque fuerunt. Iosephus de Romanis: Τὰς δέῤῥεις αἷς ὑπεσκήνουν: *pelles sub quibus tendebant.* In epistolâ Valeriani apud Trebellium: *Tribuno Claudio pellium tentoriarum decurias triginta dabis.* Adnota obiter, è publico etiam datas: sed Ducibus. Nam Tacitus contrà, Tiberij æuo, *vestem & tentoria redimi* à militibus dicit. Sed de pellibus his & Tacitus, de Frisiis: *Tributum iis Drusus modicum iusserat pro angustiâ rerum, vt in vsus castrenses coria boum penderent.* In tentoriorum scilicet vsum, & si fortè scutorum. In eiusdem Taciti suprà loco: *suismet coriis coopertos* (non autem *tentoriis*) scripta lectio probè ad hunc sensum refert. Ita igitur de more: in-

Tentoria cuiusmodi.

E corio aut pelle.

VII. Gallic.

IIII. Hist.

In Claud.

terdum, vbi inopia, etiam ſtramentis, centunculis, aut veſtibus vſi. Sic Cæſar cùm milites in Africam expeditos & nihil præter arma ferentes tranſuexiſſet: *Attenuati illi, opidò perquàm pauci ſub pellibus acquieſcebant; reliqui ex veſtimentis tentoriolis factis, atque arundinibus coriiſque contectis permanebant*. In Hirtio ita ſcriptum, nec ſine vitio. Quomodo enim *arundinibus coriiſque contecti*, ſi negat pelles habuiſſe? Corij ſanè vox falſa: & puto *ſtoreiſque* verum eſſe. In vetuſtiore tamen libro, *arundinum copiis* lego: ex quo haud malè, *arundinum copulis*. Ergo pellibus ſic vſi, & inde vulgata hiſtoricorum ſcriptio, *Sub pellibus eſſe*. Fecerunt & Græci, quibus Xenophon ϛεγάσματα διφθέρας adtribuit: *tentoria & tegmina, pelles*. Q. Curtius de Alexandro Macedone: *Pellibus ſæpe tabernaculi alleuatis, vt conſpiceret hoſtium ignes*. Quod autem in Polyæno ſcriptum de Ageſilao, eum *iuſsiſſe milites caſtra bis ter in die mutare, atque ita neceſſariò ligna multa incidiſſe cùm tentoria erigerent* (τὰς καλύβας ἐγείροντας:) *eáque arte Bœotiam callidè vaſtam reddidiſſe & ſine arboribus*: id non eò facit, quaſi tentoria tota è lignis, ſed dumtaxat fulcra & tigilla lignea fuiſſe quibus erigerentur & ſuſtinerentur. Quod ipſa eius verba ſignificant. Etſi tamen è ligno etiam reperio. vt in Procopio (verſionem modò vidi) de Beliſario: *Ipſe ſubitò tugurio ex craſſis aſſeribus compacto, quod Papilionem vocant*. Vocem & hanc notabis, quæ item in Trebellij triginta tyrannis, de Herode: *Homo Orientalis & Græcæ luxuriæ, cui erant ſigillata tentoria, & aurati papiliones*. In Lampridij Alexandro: *Apertis papilionibus prandit atque cœnauit*. Iſidorus: *Papiliones, à ſimilitudine parui animalis volantis*. Hæc ita priſcis: etſi è lino etiam, noſtrate iſto ritu, adnoto fuiſſe.

De bello Afric.

Correctus Hirtius.

1. Anabaſ.

Lib. III.

Lib. VI. Stratag.

Lib. II. Bell. Perſ.

fuisse. Isidorus suprà indicat: & clarè Suidas: Τένδα παρ' ἡμῖν οἰκία ἐκ λίνου: *Tenda apud nos domus ex lino.* Res & vox est hodierna. Talia igitur tentoria, sed quàm multa in Manipulum? lubet inquirere: & credam duodecim fuisse. Vegetius quidem auctor vndecim homines vnà tetendisse, & id *Contubernium* appellatum. *Singula*, inquit, *contubernia, hoc est vndecim homines deputantur.* Idem præsidem iis dat Decanum, qui est ipse scilicet vndecimus: *Decani decem militibus præsunt, qui nunc caput contubernij vocatur.* An ab isto capite Italis hodie *Caporales*: etsi *Corporales* alij efferunt, & ad Ammiani *Concorporales* nos remittunt. Hyginus porrò numerum hunc minuit, & *octo* in contubernio ponit. *Centuria habet milites octoginta, papiliones tendit decem, papilio tegit homines octo.* Vegetij numerus magis pro Polybiano æuo, nec pro ipsâ areâ ineptus, vt terna & terna steterint tabernacula, ordine quaterno. Atque istæ sunt velut domus militares, cuique notæ, & sciebant quoto, & apud quem manerent. Itaque familiaritas quædam erat & nexus, *Contubernalem* esse: sicut *Adtubernales* Festo dicti, quorum tabernacula iuncta. Ipsi autem Centuriones in capite cuiusque Manipuli ad exitum siti, vt Polybius palàm scripsit: reliquos adsitos probabile est, vt ætas aut dignitas cuiusque erat. AVD. Sed enim hoc quoque aueo scire. nihil membrorum aut discriminum in his tentoriis? non culina, non cubicula & lecti? LIPS. Rideo. & tu verò parùm cogitas strictam & duram militiam Romanam. Quid culinâ opus? cùm panis cibus esset, & obsonia nulla aut rara? de quibus posteà tamen dicam. De cubiculis aut lectis, apage. Illi verò aut humi iacebant, aut super gramen aliquod aut stramen. Liuius

Quot tentoria in Manipulũ?

Contubernium.

Lib. II. cap. XIII.

Decani.

Lib. II. cap. VIII.

Militum stibadia.

Lib. xxi. de Annibale: *Multi sæpe militari sagulo opertum humi iacentem inter custodias stationésque militum conspexerunt.* Et lego Scipionem Æmilianum (cui comes noster Polybius) cùm solutam disciplinam corrigeret ad Numantiam, *lectos vetuisse habere, atque ipsum primum in* In Iberic. *stramento dormiuisse.* Appiani verba: Κλίνας τε ἀπεῖπεν ἔχειν, καὶ πρῶτος ἐπὶ στιβάδων ἀνεπαύετο. Sed satis de Tentoriis, ad Polybij verba redeamus.

„ *Fossæ autem ac valli struendi duo latera incumbunt sociis.*] Vbique prouidentiam videas & mireris. Ecce & in *Ordo in munitione.* muniendis castris perpetuus & certus ordo: & vt quisque in iis locum & tentorium suum nouerat, sic partem quoque operis, quæ obueniret. Nam Socij semper duo latera habebant, vbi tendebant: & eo ordine etiam, nisi fallor, quo tendebant: Romani duo reliqua, per manipulos sic diuisi. Quid autem, cùm desierunt iam esse Socij? tum per legiones diuisio facta; & si plures, singulis III. Ciuil. suum latus. In Cæsare: *Singula latera castrorum singulis adtribuit legionibus munienda.*

„ *Curam partium Centuriones gerunt.*] Quisque in suo Lib. III. cap. VIII. manipulo. Vegetius: *Opus Centuriones decempedis metiuntur, ne minus foderit aut errauerit alicuius ignauia.* Vbi velim legi, *eruerit*: sicut & *Rutra* in hac re legas.

„ *Operis probationem duo Tribunorum.*] Centuriones quidem per partes intendunt: sed toti operi præsunt & *Tribuni intendunt munitioni.* curant duo Tribuni. vt scilicet vniuersè omnia aptè & cohærenter, & nequid ipsi Centuriones remittant. Vegetius idem: Lib. III. cap. VIII. *Tribuni circumeunt, nec antè discedunt quàm fuerint vniuersa perfecta.* Qui sunt autem isti *duo* Tribuni? è quaque legione vnus, qui per menses suos imperium habeat, vt mox disces. Nec plura nobis de Fossâ

aut

aut vallo Polybius: ego neceſſariò aliquid ad lucem tuam addam. Foſſa igitur exteriùs vallo prędu&ta:prę- *Foſſam* ducta, inquam, & ſic ab ipsâ re dicebant. Tibullus: *producere.*

Quà deceat tutam caſtris præducere foſſam.

Vegetius: *Tunc opere tumultuario foſſa præducitur.* Cæſar: *Foſſas tranſuerſis viis præducit*. etſi vulgò ibi *perducit*. In Silio: —— *foſſas inſtant præducere muris*. Dicebant & *Deprimere foſſam*, itemque *Percutere*: ac notabis per te exempla. Ea foſſa lata plurimùm octo pedes, & totidem *Magnitu-* alta. Ioſephum ſic interpretor, vbi de caſtris: Τάφρος *do eius.* Lib. III. ἔξωθεν περιβάλλεται βάθος τετράπηχυς, καὶ εὖρος ἴσον: *Foſſa exteriùs circumijcitur profunda quattuor cubitis, lata æqualiter*. Definit quattuor cubitis: ſed cubitum illîc maiorem accipio & duorum pedum: etſi nec ſic modus Foſſæ nimis amplus. Nec abs re fortaſſe in Ioſepho legi: δεκάπηχυς. qui eſſent *quindecim pedes*: vt in Cæſare plus ſemel lego. Imò etiam alij adaugent. & Vegetius, etſi rebus labentibus, ac poſt Ioſephum: *Milites*, inquit, *gladio* Lib. III. *cincti foſſam aperiunt, latam aut nouem aut vndecim aut* cap. VIII. *tredecim pedibus: vel ſi maior aduerſariorum vis metuitur, pedibus decem & ſeptem vel nouem. Imparem enim numerum ſeruari moris eſt*. Ait primò, *accinctos fodiſſe*. quò facit hoc Taciti, inter Corbulonis ſeuera recenſentis, *Militem quia vallum non accinctus, atque alium quia* XI. Annal. *pugione tantùm accinctus foderet, morte punitos*. Ponit deinde modum, ſed varium, vti reuera fuit, pro temporibus, pro arbitrio Ducis. Sed quod notat *imparem de more ſeruatum*: ipſe contrait, dum alibi ſcribit: *Vbi vis* Lib. I. cap. XXIIII. *acrior imminet hoſtium, tunc legitimâ foſſâ ambitum con-* *Vegetij à ſe* *uenit munire caſtrorum, ita vt duodecim pedes lata ſit, &* *diſſenſio.* *alta ſub lineâ, ſicut appellant, nouem*. En, facit legitimam

fossam duodenûm pedum: quem parem numerum esse liquet. Sed quod dicitur hîc *sub lineâ*: idipsum Hirtio,
VIII. Gall. nisi fallor, *directis lateribus. Fossam duplicem*, inquit, *pedum quindenûm lateribus directis deprimi iubet*. Ita altitudo maior, quàm si iacentia latera facias & metiare.
Quid Vallum? Atque hoc de Fossâ: *Vallum* ipsum nunc describo, quod appello aggestum è terra & sudibus, ad labrum interius fossæ, velut murum. Duæ igitur eius partes (vt distinctè
In eo Agger. explicem) *Agger, & Sudes.* Agger est ipsa terra, de quâ Virgilius:

Castrorum in morem pinnis atque aggere cingunt.

Lib. I. cap. XXIIII. Describit eum Vegetius: *Si nimia necessitas non premit, cespites circumciduntur è terrâ, & ex illis velut murus instruitur, altus tribus pedibus supra terram: sed vbi vis acrior imminet hostium, tunc crescit in altum quattuor pedes.* Po-
Modus eius.
Lib. XXXV. cap. XIIII. nit cespites ad hanc structuram: vti & Plinius. *Cespitum*, inquit, *natura castrorum vallis accommodata.* Huius &
Ibid. modulum præscribit Vegetius: *Cespes fit altus semissem,*
Cespes ipse quantus. *latus pedem, longus pedem semis.* Nam nec temerè aut pro arbitrio hunc exscindere licuit, sed omnia ad normam.
Ibid. Quid autem si *terra solutior fuerit* (vt Vegetius loquitur) *vt ad similitudinem lateris, cespes non possit abscindi?* Tum sanè, vt inibi addit, aut *fossa preducitur, cuius intrinsecus agger excrescit*: aut vt posteà, *sepibus ductis, vel*
Sepes aliquãdo circumposita. *interpositis stipitibus ramisque arborum, ne terra facilè dilabatur, Agger erigitur.* Hoc ipsum Hygino monitum:
Aut rami interpositi. *Ceruoli, trunci ramosi. ad hos decurritur, si soli naturâ, nimiâ teneritudine, cespes frangeretur.* Iste Agger est, qui sæpe, vt opinor, vltra Vegetianum modum. In Cęsare qui-
III. Ciuil. dem lego: *Erat eo loco fossa pedum quindecim, & vallus*
Valli altitudo. *contra hostem in altitudinem pedum decem, tantumdémque*

eius

eius valli Agger in latitudinem patebat. In Hirtio etiam: *Castra imperat vallo pedum duodecim muniri*. Pars altera, vt dixi, *Sudes*: qui propriè *Valli*, & inde compositum ex vtroque, dixêre *Vallum*. Virgilius priore & propriâ notione: *Quadrifidasque sudes, & acuto robore vallos*. Sudes, & Valli, idē.

Ibi Seruius: *Bis idem dixit. nam & Valli & Sudes idem sunt*. Magis prisci dixêre & *Suros*. *Suri, fustes*, ait Festus, *vnde* ὑποκοριστικῶς *Surculi*. Idem Ennij *Crebrisuro* notat: eaque voce notari *vallum crebris suris, id est palis munitum*. Sed Sudium vox creberrima. vt in Valerio: *Tragulis & pilis, quia roboreæ sudes deerant, vallauit*. E robore eas sumit, ex acere Propertius: Lib. VII. cap. VII. E quâ arbore.

Hunc Tatius fontem vallo præcingit acerno. Lib. IIII.

Sed non est dubium quin è quocunque & obuio ligno, robusto tamen, cùm daretur. Iterùm de Sudibus Ammianus: *Vallo sudibus fossáque firmato*. Idem: *Vallum sudibus densis & fossarum altitudine cautius adstruebatur*. sæpiusque. In Vegetio igitur cùm legitur: *Quibus protecti bellatores, si lutum obfuerit, ciuitatis fossatum etiam comportatis lapidibus complent*: longè aliam lectionem scripti libri pręeunt: in quibus ferè est, *bellatores sudatum auferunt*. ex quo illud natum: *si lutum obfuerit*. Atqui (vide & considera) *luto* non ibi locus. Equidem lego: *Sudetum auferunt*. Sub musculis, inquit, protecti bellatores detrahunt sudes mœniorum, & fossas complent. Nam & in opidis etiam istæ sudes. Sidonius ad Narbonem Martium: Lib. XXXI. Lib. IIII. cap. XVI. Correctus Vegetius.

Non te fossa patens, nec hispidarum
Obiectu sudium coronat agger.

Igitur quâ formâ *Vepres Vepretum* faciunt, *Salices Salicetum*, tali *Sudes Sudetum*. In Suidâ est: Σέδετον, τὸ φωσσάτον: *Sedetum, fossatum*. Vide ne Σύδετον vera lectio sit, *Sudetum*: Et Suidas.

tum: nisi quis existimat à *Sedibus* dictum hoc *Sedetum*.

Ipsi valli quales? Forma Sudium siue Vallorum quæ fuerit, diffuse in Polybio ipso nostro habes, de rebus Quinctij Flaminini in Græciâ. Ipsum vide. Inter alia ostendit, non *æquabili & simplici ligno fuisse, sed habuisse*, vt ipse appellat, δύο κεραίας ἢ τρεῖς ἢ τέτταρας: *duas eminentias & velut cornua, aut tres aut quattuor*. Significat ramos in maiore stipite, qui recisi vt cornua eminebant. Tales præsertim in summo erant, eoque Varro, me iudice, aspexit cùm scripsit: *Vallum, vel quòd ea varicare nemo possit, vel quòd singula ibi extrema bacilla furcillata figuram habeant litteræ V*. Duplex etymon dat. siue quòd nemo ea varicando transscendat; siue quòd in capite & extremo bacillorum V. littera sit expressa. Ostendit amplius idem Polybius, φιλοπόνως ἀποξυμμένας τὰς κεραίας: *studiosè acutas fuisse eminentias illas vallorum*: & caussam addit, nequis facile posset apprehendendo euellere, lubrico scilicet ligno. Caussa etiam altera in promptu, contra transgressum aut transcensum. Hæc acumina Ammianus ita exprimit: *Castra ponuntur, vndique, in modum mucronum, præacutis sudibus fixis*. Isti sunt Valli aut Sudes: quas in Aggere illo terreo defixas satis liquet. Vegetius: *Super aggerem valli, hoc est sudes vel tribuli lignei, per ordinem digeruntur*. Itaque longiusculos fuisse oportuit hos vallos, cùm pars in terram defigeretur, firmamenti caussâ, & pars emineret. Etsi implexos & deuinctos inter se etiam fuisse, ex Polybio discas. Hæc ratio tota vallandi nec antiquis Græcorum ignota, imò vsurpata fuit, ex Homero. Nam ille Agamemnonem sic facit castra ædificare ad Troiam:

Lib. xvii. | Varro explicatus. De L.L. | Valli supernè acuti. | Lib. xxv. | Lib. iii. cap. viii. | Valli ratio Græcis nota. | Iliad. r. vers. 349.

Καὶ δὴ τεῖχος ἔδειμε, καὶ ἤλασε τάφρον ἐπ' αὐτῷ
Εὐρεῖαν, μεγάλην, ἐν δὲ σκόλοπας κατέπηξεν:

Et mu-

Et murum construxit, & hunc fodit prope fossam,
Latam atque ingentem, & vallos posuit quoque in ipsâ.

Satis de Vallo: pars tertia, *Portæ.* Quot eas fuisse dicimus? quattuor. Ex Liuio: *Ad quattuor portas exercitum instruxit.* Vbi autem? ad vnumquodque latus vnam, ex Iosepho: Πύλαι δ' ἐνοικοδομοῦνται τέσσαρες, καθ' ἕκαστον τοῦ περιβόλου κλίμα: *Portæ inædificantur quattuor, ad vnamquamque ambitus partem.* Atque inter eas prima *Prætoria*, quæ scilicet vicina & à tergo Prætoris. Ammianus: *Ausi inter hæc equitum cunei, portâ perruptâ Prætoriâ, prope ipsum tabernaculum Principis aduenire.* Festus: *Prætoria porta appellatur in castris, quà exercitus in prælium educitur.* Et sanè solet ea plerumque obuerti hosti, vt Decumana auerti. Vegetius: *Porta Prætoria aut Orientem spectat, aut illum locum qui ad hostes pertinet, aut illam partem ad quam exercitus est iturus.* Vbi igitur hostis in vicino, illum spectat: vbi minimè, alterutrum ex iis quæ dicit. Hæc ipsa *Extraordinaria* Liuio dicta: *M. Valerium erumpere Extraordinariâ portâ iussit*: ab iis ipsis Turmis & Cohortibus, quæ illîc tendunt. Duæ laterales & proximæ, *Principales*: è quibus *Læua* altera ad discrimen, altera *Dextra*. Vnde nomen? à Principiis, quia his respondent. An non ergo veriùs scribi & appellari *Principiales*? profectò puto. nec *Principales*, id est principes & primariæ portæ verè dici possunt. Lucretius ita à Principio *Principiale* vsurpat: *Principiale aliquod tempus cladémque futuram.* Et iterùm: *Haud sine Principiali aliquo lauore creata est.* Harum mentio in Liuio satis crebra: & loca alibi dedi, aut tu excerpes. Quarta, *Decumana*, à cohortibus Decimis ibi tendentibus sic dicta. Ea est opposita Prætoriæ, & remota ab hoste. Tacitus: *Cuncti ruebant*

Portæ in castris. Lib. XL. Lib. III. *Prætoria.* Lib. XXV. *Extraordinaria eadem.* Lib. XL. *Principales duæ.* Lib. V. Lib. II. *Decumana.*

bant ad portas, quarum Decumana maximè petebatur, auersa hosti & fugientibus tutior. Vegetius ostendit supplicia extra hanc sumpta: *Decumana quæ appellatur post Prætorium est, per quam delinquentes milites educuntur ad pœnam.* Hæc eadem *Quæstoria* olim dicta, vt suprà dissertum. Ista olim: nec inferior ætas valde mutauit, nisi quod minores quasdam portulas interstruxit. Leo Imp. *Ambitus fossati Portas quattuor maiores & publicas habere debet, portulas autem paruas præterea complures.* Sed illas maiores quantas fuisse arbitramur? Iosephus grandes fuisse ostendit, Πρός τε εἰσόδους τῶν ὑποζυγίων εὐμαρεῖς, καὶ πρὸς ἐκδρομάς, εἰ κατεπείγοι, πλατείας: *ad introitus iumentorum faciles, & ad excursus, si opus sit, latas.* Ergo suprà, non minus patuisse quàm Vias censui, id est pedes quinquaginta. Fores & ianuæ etiã iis impositæ, ad serandum ac reserandũ. Virgilius indicauit, in castris Troianorũ:

Postea plures portulæ.

Fores in portis.

Lib. II.

Portam, vi multâ, conuerso cardine torquet,
Obnixus latis humeris. Hirtius item expressè:

IIX. Gallic.

Portis fores altioresque turres imposuit. Vbi & turres in portis ad defensionẽ notes: quod item sæpe in toto ambitu castrorũ. Iosephus: Καὶ τὸ μὲν ἔνδον, εἰς σκηνὰς διαλαμβάνουσιν, ἔξωθεν δὲ ὁ κύκλος τείχους ὄψιν ἐπέχει, πύργοις ἐξ ἴσου διαστήματος κεκοσμημένος. ἐπὶ δὲ τῶν μεταπυργίων, τούς τε ὀξυβελεῖς, καὶ καταπέλτας, καὶ λιθοβόλα, καὶ πᾶν ἀφετήριον ὄργανον τιθέασιν, ἅπαντα πρὸς τὰς βολὰς ἕτοιμα: *Et introrsum quidẽ tabernaculis locum capiũt, extrorsum verò ambitus muri præbet speciem, turribus ex æquo spatio instructus. & per interualla ballistas, & catapultas, & aliud omne instrumentum missile disponunt, cuncta ad iactum parata.* Quæ talia tamen non nisi in Statiuis & diuturnioribus sedibus credendum est habuisse. In vnam noctem, ne foribus quidem valdè opus.

Turres in portis, Et Vallo.

Lib. III.

DIA-

DIALOG. VI.

De operibus. qui Immunes in iis, qui Munifices. Secordia posterioris aui.

HABES exteriorem quoque castrorum faciem: in quâ tamen scito variatum interim aliquid maioris firmitatis aut tutelæ caussâ. Legas enim non rarò duplicem fossam, & duplex vallum: sed quæ scilicet eadem iam dictis. AVD. Linguam mihi soluis, quam ægrè coercui: & rogare libido, an hæc talia & tot opera ipsi milites? LIPS. Ipsi nec pro nostro more aut secordiâ munitores quosdam seorsim cogita, circumductos. AVD. Non cogito. sed calones, lixas, & id genus in mente habeo: & an non ij potius ad seruilia hæc munera admoti? LIPS. Seruilia appellas? ad quæ ego reperio ipsos Imperatores manum interdum admouisse, in calcar & exemplum. Excute hæc nostri æui iudicia, & scito Romanos sociosque communiter & sollenniter in his operibus fuisse. Cottidiana erãt; & si qua alia res, hæc militem firmabat & indurabat. Vt tamen semel tibi explicem, Polybio paullùm seposito, disce. Duo genera militum fuisse *Munifices* & *Immunes*. Illos, qui munus facerent: id est, fossas, vallum struerent, excubias stationesque obirent. Istos, qui his omnibus vacarent. De prioribus ita Festus: *Munifices, qui non vacabant, sed munus reip. faciebant*. Vbi illud, *reipublicæ*, suspectum leuiter habeo, nec scio an non magis publicè legendum, abiecto *rei*. Vegetius: *Munifices appellantur, qui munus facere coguntur*. In hoc genere omnes gregarij, & quibus honos aut gradus vacationem non dabat. Quidam enim, vt posui, *Immunes*

Ipsi milites muniuerunt.

Munifices.

Immunes.

munes erant, quos Festus *Beneficiarios* vocat. *Beneficiarij*, inquit, *dicebantur, qui vacabant muneris beneficio*. Et hîc displicet *beneficium muneris*: illud verò onus est. Lego: *muneribus, beneficio*. Sensus, sic dictos qui beneficio Imperatorum, muneribus vacarent. Duo enim genera eiusmodi Immunium: alij, qui ex lege & more vacabant; alij, qui ex beneficio. Ex lege, omnes Tribuni, Centuriones que, qui arbitri & exactores munerum erant, non actores. Item equites, ob dignitatem. Valerius me docuit in exemplo: *Equestris*, inquit, *ordinis bona magnáque pars, quadringenti iuuenes, censoriam notam patiente animo sustinuerunt, quia in Siciliâ ad munitionum opus explicandum ire iußi, facere id neglexerant.* Clariùs ex Frontino, in eâdem re: *Aurelius Cotta Consul, cùm ad opus equites neceßitate cogente iußisset accedere, eorúmque pars detrectasset imperium, questus apud Censores effecit vt notarentur.* Ex quo liquet immunes eos vulgò fuisse, nec nisi in necessitate admotos: quod tunc quoque recusarunt in parte, ne ius scilicet suum remittere aut proiicere viderentur. In eodem numero pono etiam Veteranos & Euocatos, quos omnino probabile est, cùm sponte militiam sumerent, munerum hac necessitate non adstrictos, nisi item in necessitate. A quo exemplo exauctorati & qui sub vexillo habebantur temporibus Principum, *ceterorum immunes erant* (ait Tacitus) *nisi propulsandi hostis*. Atque isti tales lege vacabant: beneficio autem, quibus id indultum per gratiam, siue quia virtute meruissent. Tale cùm Annibal Imperator Campanis concedit, apud Liuium, *Ne ciuis Campanus inuitus militaret, munúsue faceret*: quod valet, nec ad militiam adigi debere, nec si in eâ sponte esset, ad munus. In eodem Liuio,

Tribuni, Centuriones, Equites vacāt.

Lib. II. cap. IX.

Lib. VIII. cap. I.

Euocati vacant.

Item Vexillarij.

I. Annal.

Et quidam beneficiarij

Imperator indulgebat

Lib. XXIII.

Liuio, octo cohortes Hernicorum scribuntur, *quæ duplex stipendium acciperent, immunes quoque operum militarium essent, in vnum pugnæ laborem reseruati.* Sed & apud eundem, Senatus inter cetera, quæ ignominiosè de Cannensibus reliquiis, censet: *Ne quis eorum munere vacaret, neu dono militari, virtutis ergo, donaretur.* Nec Imperatores solùm ipsi dabant, sed indulgebant aut conniuebant etiam pro tempore Tribuni. In Quinctiliani Declamatione, pro Milite: *Transeo oblatam nolenti munerum vacationem, & blandiùs adulatum militi Tribunum.* Talia olim: at remissiore iam & minus intentâ militiâ, inualuit, Vacationes pretio etiam, idque à Centurionibus emi. Inter alia, quæ militiam & rem Romanam euerterunt, hanc scito esse inter occultas caussas. Redimebant igitur, & iam per bella ciuilia cœptum mansit sub Augusto. Tacitus in seditione quæ statim ab eius morte, loqui milites facit: *Hinc* (è decem assium stipendio) *arma, vestem, tentoria, hinc sæuitiam Centurionum & vacationem munerum redimi.* Quomodo hîc sæuitia, & Centurionum etiam auaritia aut fraus, declarat idem ampliter in rebus Othonis. *Flagitatum*, inquit, *vt vacationes præstari Centurionibus solitæ remitterentur. Namque gregarius miles* (nota *gregarium* tantùm exprimi) *vt tributum annuum pendebat, pars manipulis, pars per commeatus aut in ipsis castris vaga; dum mercedem Centurioni exsolueret, neque modum oneris quisquam, neque genus quæstus, pensi habebat. Per latrocinia aut raptus, aut seruilibus ministeriis, militare otium redimebant. Tum locupletissimus quisque miles labore ac sæuitiâ fatigari, donec vacationē emeret. Vbi sumptibus exhaustus secordiâ miser elanguerat, inops pro locuplete, & iners pro strenuo in mani-*

Lib. VII.

Lib. XXVI.

Et Tribuni.

Et Centuriones.

Vacationes emptæ.

I. Annal.

I. Hist.

pulum redibat. ac rursus alius atque alius eâdem egestate ac licentiâ corrupti, ad seditionem ac discordias, & ad extremum, bella ciuilia ruebant. Sed Otho, ne vulgi largitione Centurionum animos auerteret, ex fisco suo vacationes annuas exsoluturum promisit: rem haud dubiè vtilem, & à bonis posteà Principibus perpetuitate disciplinæ firmatam. Tota res explicata, & seueriter etiam damnata: nisi quod posteà remittit aliquid, & probat vacationes solui è fisco. Si te noui Tacite & rectum tuum sensum; non pro iudicio, sed pro tempore, & quia eò ventum vt foueri

In Tacito scrupulus.

hæc vulnera possent non sanari. Quod autem ait, *rem eam à Principibus posteà perpetuitate disciplinæ firmatam:* quid hoc est? an vt nemo posteà munifex? omnes pretio è fisco soluto vacarent? Profectò non potuit, aut omnis iam munitio, & vigiliæ, & munia, cessarunt. Non ea

Is sublatus

mens. sed certo aliquo numero vacationes Centurioni solutas; ceterùm, militi nullam sæuitiam vltrà adhibitam, aut immodicè exagitatum; sed cùm opus, fecisse opus. Spes enim cùm recisa extorquendi, cessauit & tormentum. Sanè quin posteriore etiam æuo munierint opusque fecerint, dubitari non potest vel ex Vegetio,

Lib. II. cap. VII. Principales milites. Munifices pro gregariis.

qui distinguit duo genera militum: *Principales, qui priuilegiis muniuntur, Munifices, qui munus facere coguntur.* Ipse *Principales* appellat, illos eximios & in gradu: *Munifices*, viliores & gregales. Ita Ammianus: *Munificis militis vili & fortuito cibo contentus*: quod ita scribit in laudem & continentiam Iuliani Imperatoris. Iterumque:

Lib. XVI. Lib. XXV. Lib. VIII. tit. I. II.

Portio pultis parabatur exigua, etiam munifici fastidienda gregario. In Codice Theodosij: *Qui contra hanc sanctionem fecerit, promotus regradationis humilitate plectetur, munifex pœnam deportationis excipiet.* Quibus locis

Muni-

Munifices palàm distinguuntur à Principalibus siue Promotis. Vides quid moris fuerit, quomodo minuerit. & facit eò Dionis scriptio, qui Mæcenatem Augusto suadentem inducit, *vt allegat in Senatum quosdam etiam ex Centurionibus*, πλὴν τῶν ἐν τῷ τεταγμένῳ ἐστρατευμένων. τούτων μὲν γὰρ τῶν καὶ φορμοφορησάντων καὶ λαρκοφορησάντων καὶ αἰσχρὸν καὶ ἐπονείδιστόν ἐστιν ἐν τῷ βουλευτικῷ τινὰς ἐξετάζεσθαι: *præter eos, qui aliquando inter gregarios militassent. Nam ex iis qui corbes aut sportulas tulissent, turpe & ignominiosum sit quosdam in Senatu censeri.* Ita Dio. qui censet Centuriones quoque Senatores fieri, sed nempe qui ab initio tales, aut in gradu aliquo: nec qui vnquam vilia ista obiissent. Vilia, vt ipse iudicat pro suo iam æuo: an pro veteri? absit, aliter ostendimus. Et quid C. ille Marius, nónne à caligâ ad Consulatum peruenit? nónne munifex, & qui vitem capite sæpe excepit & fregit, Lib. LII. Dio explicatus. C. Marius à caligâ ad consulatum perductus est. Sen. de Ben. 5.16.

Si lentus pigrâ muniret castra dolabrâ?

vt ait Satyricus. Sed molliore illo æuo, fracta & mollia etiam iudicia: puluerulenta virtus sorduit, & iam pænè dedecus, esse verè virum. Audi Tacitum de Syriacis legionibus, quas Corbulo desides & ignauas repperit: *Satis constitit*, inquit, *fuisse in eo exercitu veteranos, qui non stationem, non vigilias inissent, vallum fossámque quasi noua & mira viserent, sine galeis, sine loricis, nitidi & quæstuosi militiâ per opida expletâ.* O milites, sed Nerone non Corbulone dignos! Et tale, quod de Prætorianis Spartianus scribit: quos cùm Iulianus, is qui imperium ab iis emerat, in campum produceret & exercere militariter vellet: *illi vicarios operis, quod cuique præscribebatur, mercede conduxerunt*. Planè, vt de Ægyptiis Valerius: *qui ductu Archelai aduersus A. Gabinium mœnibus egreßi, cùm* XIII. Ann. Mollitia sub Principibus. In Iuliano. Lib. IX. cap. I.

castra

castra vallo atque fossâ cingere iuberentur, vniuersi succlamarunt, vt id opus publicâ pecuniâ faciendum locaretur. Rides? qui magis quàm in nostris hominibus & moribus, per quos certum est idem futurum si rogarentur? imò seditionem futuram, si iuberentur? Ista sunt quæ militiam perdiderunt, & perdunt: vilia habere & seruilia, quæ domini vsurparunt orbis terræ. Romani enim

Macedones operarij. Lib. IIII.

certè tales: atque etiam Macedones, de quibus apud Curtium, obsidione Tyri: *Macedonas inclytos armis, dorso, sicut iumenta, onera portare.* Quod iis obiiciunt obsessi, dum terram fodiunt & sportis egerunt: obiiciunt, inquam, sed mox subiiciendi. Nec Flori sanè illud æquis oculis lego: qui de Scipione ad Numantiam, priscam

Lib. II. cap. XVIII.

disciplinam reuocante: *Assiduis, & iniustis, & seruilibus maximè operibus attriuisse* milites suos scribit. Apage,

Calones aut serui rarò muniebant.

seruilibus. numquam id in Romanis castris serui: quos semel dumtaxat lego manum his operibus admouisse. In Hirtio de bello Alexandrino: *Cum more operis cottidiani, magnam illam seruorum multitudinem quæ aggerem portabat, militum esse credidisset.* Nam Cæsar ibi seruos huic rei adstrinxit, quia militem paratum habere volebat in pugnam: atque id Pharnacem fefellit. Numquam dico legisse me id expressim, & quod serui soli: etsi quin milites interdum iuuerint, cùm opus subitum, haud negem. In Cæsare etiam, obsidione Massiliensi,

II. Ciuil.

Interdum & Prouinciales.

cùm magnæ munitiones instituerentur, lego *C. Trebonium ad efficienda opera magnam iumentorum atque hominum multitudinem ex omni prouinciâ euocasse.* Sed rara

Munitio desita.

Lib. I. cap. XXI.

hæc exempla olim: posteà tota res abiit, & desierunt muniri etiam castra. Vegetius de suo æuo: *Huius rei* (metationis castrorum) *scientia prorsus intercidit, nemo enim iamdiu*

iamdiu ductis foßis fixísque sudibus castra constituit. Obserues inde Valentiniani iunioris igitur tempore Vegetium vixisse: nam senioris, castra adhuc in vsu. Ammianus sanè aliquoties munit in Iuliani & Valentiniani rebus: & de huius fratre Valente in Alanos ducente, *Vallo*, inquit, *sudibus fossáque firmato.* Non ergo tunc scientia prorsus interciderat, aut vsus. Etsi iam aliud muniendi genus & leuius cœperat, vt non vallo sed scutis, idque multiplicatâ serie, cingerentur. Idem Ammianus in rebus Iuliani: *Quibus terminatis, reuocatus inuictissimus miles, prope supercilia Rheni tendebat, scutorúmque ordine multiplicato vallatus, victu fruebatur & somno.* Iterùm, in eodem Principe: *In valle graminea prope riuum, multiplicato scutorum ordine in orbiculatam figuram metatis tutiùs castris quieuimus.* Quod ipsum in obsidionibus opidorum aliquoties in eo scriptore factum aduertas. vt libro XXI. *Ordine itaque scutorum gemino Aquileia circumsepta.* Alibi de *triplici ordine*, imò & *quintuplici* legas. *Quinquies ordine multiplicato scutorum cingitur ciuitas*: quod de Persis Ammianus scripsit. Sed hęc scuta sola & sine viris deposita non est arbitrandum: recta quidem sic & iuncta stetisse arbitror ad pila aut hastas acclinata, sed milites item appositos ad tuendum. Sed ad Vegetium quod facit, periisse hunc vsum: idem in fragmento Græcanici scriptoris apud Suidam mihi obseruatum: qui Mauricium quemdam diu desitam sepultamque hanc rem ait restituisse & eduxisse. Οἱ ῥωμαῖοι γὰρ, inquit, τὸ πρότερον οὐκ ἀπετάφρευον, οὔτε μὴν ἐν ἐπιστήμῃ πάμπαν τὸ τοιόνδε εἶχον πρότερον ἢ μαυρίκιον τὸν παύλου ἡγήσασθαι τοῦ ἑῴου πολέμου. ἐπειδὴ δὲ ὅτε τὴν στρατηγίαν εἶχεν, τὸ τοιόνδε ῥαθυμίας παροθὲν ἐς τὸ δέον ἐπανήγαγε. ῥωμαίοις γὰρ μὴ βου-

Lib. xxxi.

Scutorum munitio.

Lib. xvii.

Lib. xxiiii.

Lib. xix.

Instaurata iterùm munitio.

λοιμώοις ἦν τὸ χρῆμα, καὶ ἐς λήθην κατώλισθεν. πόνος γὰρ ὄκνῳ πολέμιος: *Romani anteà castra non muniebant, atque adeò scientiam eius rei prorsus non habebant, priusquam Mauricius Pauli filius dux Orientali bello esset. Is postquam ducatum suscepit, hoc totum ignauiæ prioris correxit, & ad decorum atque vtile redegit. Romanis tamen ea res volentibus minimè erat, atque in oblivionem iam lapsa erat. Labor siquidem ignauiæ aduersarius.* Habes adfirmatum hoc ipsum quod in Vegetio, sed auctorem etiam resuscitatæ artis, dignum quem norîmus. Vir enim profectò fuit, quicumque iste Mauricius. Et sanè sub Græcis iterùm vixisse ea videtur, si Leonis Imperatoris præcepta vsum habuerunt, quæ de Castris exstant. Ea ipse, voce eius sæculi, Ἄπληκτα vocat: & interpretatur Ἄπληκτον, τὸ φωσάτον. Suidas haud aliter: Ἄπληκτον, τόπος ἔνθα καταλύουσι τῆς ὁδοιποείας τὰ στρατόπεδα: *Aplectum, locus vbi à viâ quiescunt legiones.* Quis alius ille locus, quàm castra? Est & in Constantino Porphyrogenetâ id verbi: οὗτοι, inquit, τὰ τῶν βασιλέων ἄπληκτα διατεθοῦσι, καὶ τὰς ὁδοὺς ἐκκαθαίρουσι: *Isti & castra Imperatorum disponunt ac dirigunt, & vias mundant.*

Aplecta pro castris.

DIALOG. VII.

SED excessimus, in viam redimus & ad Polybium nostrum, cum quo etiam ratiunculæ aliquid subducendum de castris. Nam quia mutari in iis solet pro numero militum maiore, imò sub duobus Ducibus geminari: hæc quoque addit, non aliâ in re, fateor, quàm in hac castrensi, serius magis & accuratus. Nec omnino de nihilo, qui hũc libellum *De metatione castrorum* inscripserunt: quia plurima certè pars de istis. Verba hęc lege:

Quòd

POLYB.

Ἐὰν δέ ποτε πλεονάζῃ τὸ τῶν συμμάχων πλῆθος, ἢ τῶν ἐξ ἀρχῆς συστρατευομένων, ἢ τῶν ἐκ τοῦ καιροῦ προσγινομένων. τοῖς μὲν ἐκ τοῦ καιροῦ πρὸς τοῖς προειρημένοις, καὶ τοὺς παρὰ τὸ στρατήγιον ἀναπληροῦσι τόπους, τὴν ἀγορὰν καὶ τὸ ταμιεῖον συνάγοντες εἰς αὐτὸν τὸν κατεπείγοντα πρὸς τὴν χρείαν τόπον. τοῖς δ' ἐξ ἀρχῆς συνεκπορευομένοις, ἐὰν ᾖ πλῆθος ἱκανώτερον, ῥύμην μίαν ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους τῶν ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων πρὸς ταῖς ὑπαρχούσαις παρὰ τὰς ἐκ τῶν πλαγίων ἐπιφανείας προστιθέασι. πάντων δὲ τῶν τεττάρων στρατοπέδων, καὶ τῶν ὑπάτων ἀμφοτέρων εἰς ἕνα χάρακα συναθροισθέντων, οὐδὲν ἕτερον δεῖ νοεῖν, πλὴν δύο στρατείας κατὰ τὸν ἄρτι λόγον παρεμβεβληκυίας ἀντεστραμμένας αὐταῖς συνηρμόσθαι, συναπτούσας κατὰ τὰς τῶν ἐπιλέκτων ἑκατέρου τοῦ στρατοπέδου παρεμβολάς. οὓς ἐποίουν μὲν εἰς τὴν ὀπίσω βλέποντας ἐπιφάνειαν τῆς ὅλης παρεμβολῆς. ὅτε δὴ συμβαίνει γίνεσθαι τὸ μὲν σχῆμα παράμηκες, τὸ δὲ χωρίον διπλάσιον τοῦ πρόσθεν, τὴν δὲ περίμετρον ἡμιόλιον. ὅταν μὲν οὖν συμβαίνῃ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέ-

Quòd si aliquando maior sit Sociorum multitudo vel ab initio comitantium, vel posteà fortè superuenientium: his quidem qui posteà, præter loca dicta, etiam eum qui ad Prætorium est complent, Forum ipsum & Quæstoriũ, si res exigat, in vnum conferentes. Iis verò, qui ab initio simul egreßi fuerunt, si iusta multitudo sit, Strigam vnam parte alterâ legionum addunt versus vallum. Omnibus autem quattuor legionibus, ab vtroque Consule, in vna castra conductis, nõ aliud mente concipere oportet, quàm duos exercitus, modo quem suprà dixi, pariter metatos, atque inuicem sibi obuersos esse: iunctos & sese contingentes, quâ parte Extraordinarij vtriusque exercitus locantur. quos feci scilicet metari ad castrorum tergum. Ita fiet, vt Figura quidem sit oblonga, locus priore duplo maior, ambitus sesquialter. Cùm igitur Consules vnà

ρους ὁμοῦ στρατοπεδεύειν, οὕτως ἀεὶ χρῶνται ταῖς στρατοπεδείαις. ὅταν δὲ χωρὶς τ' ἄλλα μὲν ὡσαύτως, τὴν δ' ἀγορὰν, καὶ τὸ ταμιεῖον, καὶ τὸ στρατήγιον, μέσον τιθέασι τῶν δυεῖν στρατοπέδων.

metantur, eiusmodi semper vtuntur metaturâ: cùm seorsim, alia quidem sunt similia, Forum verò, Quæstorium, & Prætoriũ in medio vtriusque exercitus ponunt.

Duo proponit, & exponit, quæ morari lectorem possint. Prius, de Sociis. Nam ij aliquando plures aut superueniunt (puta à regibus aut sociis gentibus missi:) aut simul lecti & egressi sunt. quod crebrum, cùm è Latio aliquando duplicem numerum aut sesquialterum, vt docui, capere soleret. Quid tum igitur factum? ordine explicat. & pro aduentoribus quidem, inquit,

„ *Præter loca dicta*] Quæ ista? Vacua, vt opinor, post Extraordinarios relicta. Nam hoc disertè dixit, spatij ibi aliquid redundare, aduenientibus implendum. Sed si ea non sufficiant; addit,

„ *Etiam qui ad Prætorium est, complent.*] Nimirum spatium illud centum pedum & viam latam, anteà relictam. Quod si opus etiam sit, totum Forum ad Prætorium vsque complent. Dixeris. vbi tunc igitur Forum? respondet, in vnum locum solere cum Quæstorio conferri: id est, vt locus ille vacuus anteà vsibus Quæstoris destinatus tantùm, nunc etiam foro rerum vænalium seruiat. At verò si ab initio maior fuerit multitudo, & castris nondum positis aut vallatis: tum aliter & magis compositè rem expediunt. quomodo?

Forum & Quæstoriũ iuncta.

„ *Strigam vnam parte alterâ legionum addunt.*] Castra scilicet in latitudine augent, & ad socios alios socios ponunt, prorsus formâ & modo dicto. Ita fit tunc via media,

Castra in latũ semper aucta.

dia,& alter Vicus. Sed hoc tantùm, si iusta multitudo, inquit, ad locum implendum. Si non, supernè scilicet locantur. Credo idem factum, si tres (quod tamen rarò) sub vno Consule legiones: in latum, inquam, castra producta. Quid tamen si quattuor, & vterque ibi Consul? facilis ratio: & ait,

„ *Non aliud mente concipere oportere, quàm duos exercitus.*] Sententia tota. Binas esse copias, & bina velut castra, vno saltem vallo clausa. Itaque dispositio tota eadem manet; dumtaxat notandum binos istos exercitus à tergo sibi iungi, & Extraordinarios limitem castrorum esse. Atque istud facile: aliud mouet, obscurius aut implexius nobis. Quid enim si vnà quidem, sed non misceri volunt castris? vterque Consul seiunctos habere suos? Tum, inquit,

„ *Alia quidem sunt similia, Forum verò, Quæstorium & Prætorium in medio.*] Videtur dicere (videtur. nam satis hæc ambigua.) quod ad legiones, omnia tunc fuisse eadem: dumtaxat Prætorium, Quæstorium & Forum admota vtrimque ad vallum, & sic communionem inter Consules fuisse: singulis tamen castris vallo suo discretis. Nam hoc nisi fuisset, iam non esset metatio, & castra diuersa. Hoc autem fieri potuit, vel in Oblongâ illâ figurâ iam dictâ: saltem vt Extraordinarij amouerentur, & ad latus locarentur: vel in figurâ aliâ, vt castra velut geminarentur, sed duplici vallo secreta: Prætorium autem & adiuncta, ad latus vtrumque circa portas Principales. Ista ex Polybio. etsi rarò aut non leges (in libris qui hodie) Consules sic iunctis castris, vallo tamen diuisos. Et quid opus? nisi si auctoritatis seruandæ gratiâ: etsi & aliter ea salua. Scipio Imp. ad Pompeium venit: & vt

Partitio castrorũ, vbi duo Impp.

III. Ciuil. Cæſar narrat, *receptis omnibus in vna castra legionibus, ille ſuum cum Scipione honorem partitur, claßicúmque apud eum cani, & alterum iubet Prætorium tendi.* Simile Augustus in Agrippâ. & vt Dio ait,
Lib. LIII. *ſiquando ſimul ad bellum irent, tabernaculum ſui ſimile dabat, & ſignum ab vtroque peti iubebat.* Diuiſa quidem caſtra etiam lego, ſed loco etiam diuiſa & abiuncta: idque vel ob numerum militum maiorem, vt apud Cannas maiora & minora fuerunt: vel ob alium vſum, vt Cæſar in Ariouiſtum. Illud rari exempli, vtrumque Conſulem conueniſſe, & in caſtris nil mutaſſe: ſed Haſtatos ab Haſtatis, Principes à Principibus, & ſic ordine; itemque Centurionem à Centurione, Tribunum à Tribuno receptos. Quod Claudius Nero & C. Liuius vſurparunt, contra Aſdrubalem: ſed dumtaxat in vnam noctem, & ad fallendum hoſtem. Diſcas tamen ex eo, ſatis laxè metari ſolere, cùm tot millia in iiſdem locis poſſent recipere & inſerere: expulſis, niſi fallor, & in vacuum ad valla redactis calonibus & iumentis pleriſque.

DIALOG. VIII.

De miniſteriis, quæ Tribunis & Equitibus & alibi præſtantur, item de Excubiis & Stationibus.

SED de Caſtris ipſis denique iam peregimus, ſermone & re haud illepidâ, ſed longâ: & ſubinde cum Pindaro vereor*, μὴ κόρος ἐλθὼν κνίσῃ. AVD. Harum quidem dapum haud ſatier, te condiente: & vetus illud verum didici,

*ne ſatietas veniēs offendat.

Οὐ πρὸς γε παντὸς ἐστὶν ἀρτῦσαι καλῶς:
Condire ſcitè non cuilibet datum eſt.

LIPS.

LIPS. Fortaſſe nec mihi, niſi quia amor tuus ita vult, cui bella etiam non bella. Sed ſedem igitur Diſciplinæ quia vidimus, nunc ipſam. Tria ad eam ſpectant, *Munia, Exercitia, Leges*. Quædam ex his prompta nobis in Polybio, quædam non erunt. Ipſum primò excutiamus: ſi quid deerit, & tempus & hic animus ferent, pòſt dabo. *Munia* appellamus excubias, miniſteria, & hæc talia: quæ in his Polybij verbis habes. Lege:

Ἑξῆς δὲ τούτοις διέταξαν τὰς σημαίας ἐξ ἑκάστου στρατοπέδου τῶν πριγκίπων, καὶ τῶν ἀστάτων, δύο μὲν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ τόπου τοῦ πρὸ τῶν χιλιάρχων. τὴν γὰρ διατριβὴν ἐν ταῖς καθημερίαις οἱ πλεῖστοι τῶν ῥωμαίων ἐν ταύτῃ ποιοῦνται τῇ πλατείᾳ. διόπερ ἀεὶ σπουδάζουσι περὶ ταύτης, ὡς ῥαίνηται καὶ καλλύνηται σφίσιν ἐπιμελῶς. τῶν δὲ λοιπῶν ὀκτωκαίδεκα, τρεῖς ἕκαστον τῶν χιλιάρχων διαλαγχάνει. τοσαῦται γάρ εἰσι τῶν ἀστάτων καὶ πριγκίπων ἐν ἑκάστῳ στρατοπέδῳ σημαῖαι, κατὰ τὴν ἄρτι ῥηθεῖσαν διαίρεσιν. χιλίαρχοι δὲ ἕξ. τῶν δὲ τριῶν σημαιῶν ἀναμέρος ἑκάστῳ τῶν χιλιάρχων λειτουργεῖ λειτουργίαν τοιαύτην. ἐπειδὰν καταστρατοπεδεύσωσι, τὴν σκηνὴν ἱστᾶσιν οὗτοι, καὶ τὸν περὶ τὴν σκηνὴν τόπον ἠδάφισαν. κἄν τι περι-

Deinde verò ordinant manipulos, ex vtraque legione, Principum & Haſtatorum, duos ad curam loci qui ante Tribunos eſt. In hac enim viâ plerumque diem plerique militum terunt: ideóque curæ iis eſt, vt aſpergatur verratúrque diligenter. Reliquorum autem manipulorum octodecim quiſque Tribunus tres ſortitur. tot enim ſunt Haſtatorum & Principum in quaque legione manipuli, Tribuni autem ipſi ſex. atque è tribus iſtis manipulis ſinguli & per vices Tribuno hoc miniſterium miniſtrant. Cùm caſtra metantur, tentorium eius ſtatuunt, & locum circà complanant: & ſiquid ſepiendum POLYB.

φράξαι δὲ τῶν σκευῶν ἀσφαλείας χάριν, οὗτοι φροντίζουσιν. διδόασι δὲ καὶ φυλακεῖα δύο. τὸ δὲ φυλακεῖόν ἐστιν ἐκ τεττάρων ἀνδρῶν, ὧν οἱ μὲν πρὸ τῆς σκηνῆς, οἱ δὲ κατόπιν παρὰ τοὺς ἵππους ποιοῦνται τὴν φυλακήν. οὐσῶν δὲ σημαιῶν ἑκάστῳ χιλιάρχῳ τριῶν, ἐν ἑκάστῃ δὲ τούτων ἀνδρῶν ὑπαρχόντων ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν, χωρὶς τῶν τριαρίων καὶ γροσφομάχων (οὗτοι γὰρ οὐ λειτουργοῦσι) τὸ μὲν ἔργον γίνεται κοῦφον, διὰ τὸ παρὰ τετάρτην ἡμέραν ἑκάστῃ σημαίᾳ καθήκειν τὴν λειτουργίαν. τοῖς δὲ χιλιάρχοις ἅμα μὲν τὸ τῆς εὐχρηστίας ἀναγκαῖον, ἅμα δὲ τὸ τῆς τιμῆς, διὰ τῶν προειρημένων ἀποτελεῖται σεμνὸν καὶ προστατικόν. αἱ δὲ τῶν τριαρίων σημαῖαι, τῆς μὲν τῶν χιλιάρχων παραλύονται λειτουργίας. εἰς δὲ τοὺς τῶν ἱππέων οὐλαμοὺς ἑκάστη σημαία καθ' ἡμέραν δίδωσι φυλακεῖον ἀεὶ τῷ γειτνιῶντι κατόπιν τῶν οὐλαμῶν, οἵτινες τηροῦσι μὲν καὶ τἄλλα, μάλιστα δὲ τοὺς ἵππους, ἵνα μήτ' ἐμπλεκόμενοι τοῖς δέμασι, βλάπτωνται πρὸς τὴν χρείαν, μὴ τελούμενοι καὶ περιπίπτοντες ἄλλοις ταραχὰς καὶ θορύβους ἐμποιῶσι τῷ

piendum aut claudendum, fit ad vasorum custodiam, id præstant. Dant & duas excubias: quarum pars ante tentorium, pars post illud iuxta equos agunt. Cùm autem sint cuique Tribuno tres manipuli, & in quoque istorum viri supra centũ (Triariis exceptis & Velitibus. nam hi non ministrant:) leue munus fit, nec nisi in quartum quemque diem ad manipulum redit & incumbit. Tribunis verò simul & commoditas ex hisce ministeriis, simul & dignitas atque honos imperio accedit. Triariorum porrò manipuli liberi quidem sunt à ministerio Tribunitio, sed Turmis equitum excubiam cottidie præbent, vt quisque manipulus à tergo Turmæ assidet. Atque hi curant cùm alia, tum equos maximè, ne aut vinculis impediti inque ligati lædantur, inutiles futuri ad militiam; aut soluti & ruentes turbas ac consternationem excitent

in

στρατοπέδῳ. μία δ' ἐξ ἁπασῶν καθ' ἡμέραν σημαία ἀναμέρος τῷ στρατηγῷ παρακοιτεῖ, ἥτις ἅμα μὲν ἀσφάλειαν παρασκευάζει τῷ στρατηγῷ πρὸς τὰς ἐπιβουλάς, ἅμα δὲ κοσμεῖ τὸ πρόσχημα τῆς ἀρχῆς.

in castris. Vnus verò ex omnibus manipulis in diem Imperatori excubat, quæ res & tutum eum præstat ab insidiis, & ornatum speciémque magistratui addit.

Positis castris, primùm post iuramentum (de quo dicetur in Legibus) præstitum, quod curant Tribuni, est partitio manipulorum ad ministeria, & munia diurna. Attende. pulchra videbis & composita, haud aliter quàm in familiâ boni patris.

„ *Ordinant manipulos*, inquit, *ex vtraque legione Principum & Hastatorum.*] Qui verò ordinant? Tribuni: quomodo? sorte. Quos? non omnes, sed Principum & Hastatorum ex vtraque legione. Triarios & Velites omittunt, quorum nullus hîc vsus. Et ex vtraque legione ita, vt tamen sex & sex Tribuni, quique non nisi ex suâ legione manipulos capiant: nec miles extra suam legionem ministerium Tribuno præstet. Summatim hæc istis verbis primis dicuntur: quæ velim te libare oculis interdum, & eos tum ad me referre. Vix enim sermonem meum capias, nisi & Polybiana adiungas.

„ *Duos ad curam loci.*] Isti duo manipuli in totum sunt? an duo ex quaque legione? nempe vnus Principum, vnus Hastatorum ex quaque? Sunt verò ex quaque, atque ita quattuor simul, argumento claro ex verbis infrà, cùm *octodecim manipulos* reliquos in legione dicit. Sunt autem in quaque ex vtroque hoc Genere viginti, decem Principum, decem Hastatorum.

Quot manipuli ad primam curam.

 „ *Loci*

" *Loci qui ante Tribunos est.*] Ea sunt Principia, celeberrimus & sacerrimus locus, vt suprà dictum, & hîc quoque clarè vides. Sermones enim ibi & conuentus in totum diem, atque etiam iudicia, & siquid aliud publicè agendum.

Frequẽtia Principiorum.

" *Vt aspergatur verratúrque diligenter.*] Heus tu Batane, qui munditiâ & politiâ prouocatis aut vincitis omnes gentes, quid Romani tibi nostri videntur? non & ipsi politi, munduli, idque in ipsis castris? Noluerunt sordium hîc aliquid: & quia frequenti itu & attritu necessum erat puluerem aut lutum fieri, iusserunt in dies viam hanc adspergi & mundari. Illud, cùm puluis; hoc cùm lutum. Sed fortasse etiam non fallar, si cespitem hîc dispositum tessellatim dicam, instar pauimenti. Sit pro reliquâ diligentiâ Romanâ: & Tribuniciis tabernaculis ita factum mox dicet. Hoc magis adfirmem in Statiuis aut Hibernis; si ista quidem lapide aut glareâ etiam strata non fuerunt. AVD. O gratam mihi curam! & quæ alterum iniicit à te celatum. LIPS. Quid illud? profer. AVD. Verecundor. LIPS. Quid tandem? impurum aut infandum aliquid in castis his castris? AVD. Non tale. à naturâ est, sed & naturâ duce silemus. LIPS. Dic clariùs. AVD. Ea inquam quæ natura requirit, cùm tam mundi Romani tui, vbi deposuerunt? LIPS. Profectò in risum me das inopinato hoc & iocoso quæsito. Tamen certè necessaria res, videamus. Quî autem definiam? veteres silent, quod tu quoque nunc ægrè proferebas. Coniicio, extra castra & vallum hæc fecisse, cùm liceret: id est, de die. Quòd si noctu vrgerentur; in tentoriis & vasis, ac calones aut ipsos asportasse. Discurrisse enim in tenebris per castra & excubias non opinor: & fraudi

Principia versa, tersa.

Vbi sordes humanæ?

fraudi fuerit locus. Quid si etiam, vt Turcas hodię audio, in fossis quibusdam hæc excreuerint, iisque terrâ repletis, alias subinde nouas foderint? Id potuit, & Turcæ maioribus tabernaculis tentoriola quędam coniuncta habent cum his scrobibus: quæ tentoriola scilicet crebrò mutant. Faciunt simile in extis aliisque reiectamentis carnium, & ea defodiunt atque humo operiunt studiosè, contra fœtores. Salubria haud dubiè castra per minutas has obseruationes. At enim Spartani liberiùs aut inuerecundiùs se hîc gerebant. de quorum militiâ castrisque Xenophon hoc quoque narrat: Καὶ τοὺς ἐπὶ τὰ ἀναγκαῖα ἀπόντας ὀυ δεῖ θαυμάζειν, ὅτι οὔτε ἀλλήλων, οὔτε τῶν ὅπλων πλέον, ἢ ὅσον μὴ λυπεῖν ἀλλήλους, ἀπέρχονται καὶ γὰρ ταῦτα ἀσφαλείας ἕνεκα ποιοῦσιν: *Atque eos qui ad necessaria secedunt, non oportet mirari quòd haud longius ab aliis aut ab armis suis recedunt, quàm quod satis sit ne nares offendant. hoc enim securitatis caussâ faciunt, & ne excipiantur.* Sed in ministeriis nostris pergamus.

Turcarum mundicies.

Spartanorum mos.

„ *Quisque Tribunus tres sortitur.*] Hîc de sorte, antè non dixit: sed antè quoque admisi à sollenni militiæ, in quâ sors assidua aut certè crebra. Ait, *quemque Tribunum tres habere*: quid clarius? Sunt reliqui octodecim manipuli, seni Tribuni: tres igitur in singulos. Quid autem isti faciunt? sequitur,

„ *Tentorium eius statuunt.*] Non ergo lautioribus hisce Tribunis proprij ministri & serui? Fuerunt, sed visum tamen hæc omnia quæ militiam tangunt per milites fieri, tum contra ignauiam & otium, tum caussâ obsequij, & vt opportuni magis imperiis atque obnoxij essent. Hodie abnuant, per malum fastum, qui in milite

bonus, ſed in hoſtem: apud Duces obſequioſi & flexi animi conueniunt.

Tentoria ceſpite ſtrata.

„ *Locum circà complanant.*] In Græco, ἐδάφισαν: *pauimentabant.* Nec tamen de vero lapideoque pauimento ceperim: vnde cottidiani & ſubiti iſti lapides? ſed de ceſpiticio, & credo virides ſic eos comportatos à milite & teſſellatim diſpoſitos. Si locus tamen vicinus præberet, aut diuturnior mora poſceret (vt in Statiuis aut Hibernis) non abnuam etiam de glareâ aut lapide, quia iſtos homines video omnia de facili præſtitiſſe, quæ ardua nobis & oneroſa. Iulius quidem Cæſar *ſectilia ſua & teſſellata* in hunc vſum circumtulit, vt ſuprà monui: ſed Iulius ille, qui omnia ſupra vulgus, & ipſe reuera non è vulgo. Hæc miniſteria Vegetius quoque tetigit: *Duci Prætorium præparatur, ac Tribunis tabernacula collocantur, quibus per contubernales deputatos aqua, lignum, & pabulum miniſtrantur.* Quæ poſtrema etſi Polybius non expreſſit: tamen fuiſſe olim cenſeo, & aquatum, lignatum, pabulatum milites iſtos iſſe in vſum Tribunorum.

Cæſaris ſplendor.

Lib. III. cap. VIII.

Miniſteria alia Tribunis.

„ *Dant & excubias duas.*] Præter dicta, è ternis iſtis manipulis ordine Tribunis ſunt excubitores. Quid iſti agunt? velut cuſtodes quidam ſunt aut apparitores. Imò fallor, aut cum ipſis Tribunis, ſi exibant, pars eorum exibat: vt honeſtè ſcilicet per caſtra & alibi incederent, militibus ſic comitati. Hunc morem collapſum reſtituit Alexander Seuerus, Imperator inter optimos, ſiquis facta & dicta eius iuſtâ trutinâ librat: *Apparitores nullos eſſe paſſus eſt.* (ita in vitâ eius Lampridius) *Tribunis aut Ducibus niſi milites anteire noluit. iuſſitque vt ante Tribunum quattuor milites ambularent, ante Ducem ſex, ante*

Excubiæ Tribunis.

Comitantur eos.

Legatum

Legatum decem. Ecce *quattuor* milites adtribuit, quid nisi ipsam vnam Excubiam nostram? *Duci sex*. quis iste Dux, qui olim Legatus dictus, legioni nempe præpositus: ex quo colligas tres excubias eum habuisse. At ipsi *Legato decem*: id est, legato Consulari, aut exercitus primario Duci. Ex hisce Lampridij arbitror Trebellium Pollionem castigandum in triginta Tyrannis, Balistâ decimoseptimo: *Est Valeriani epistola, in quâ docet sibi præcepta gubernandæ reip. ab eodem* (Balistâ) *data, gaudens quòd eius consilio nullum adscriptitium, id est Vacantem haberet, & Tribunum nullum stipatorem, qui non verè pugnaret*. Scribo, *& Tribunus*. Est hoc ipsum quod Alexander sustulerat, sed posteà iterùm irruperat, ne Tribuni apparitores aut stipatores proprios haberent, qui annonas scilicet acciperent, & militum salaria absumerent: sed dumtaxat verè milites ante eos irent. *Trebellius leuiter rescriptus.*

„ *Excubia est è viris quattuor.*] Notetur seriò excubiarum hic numerus. qui ipse fuit etiam Vegetij æuo: *De singulis*, inquit, *Centuriis quaterni equites, & quaterni pedites, excubitum noctibus faciunt*. *Quot hominum excubia?*

„ *Leue munus, quoniam in quartum quemque diem ad manipulum redit, & incumbit.*] Ita est. Sunt tres manipuli, ergo ad primum quarto die munus redit. Sed in ipso Manipulo quoque, quindecim duplices tales Excubiæ: ergo quadragintaquinque in tribus: atque ita non nisi tali die ad singulos venit.

„ *Triariorum Manipuli liberi sunt à ministerio Tribunicio.*] Atque etiam Velitum, vt præmisit: sed Triariorum, ob dignitatem, istorum ob vilitatem: & quia vtrique aliò vocantur. Quò Triarij? addit,

„ *Turmis equitum excubiam cottidie præbent.*] Obser-

Equitibus excubia vna.

ua & equitibus honorem habitum, qui primores ciuium & proximi à Tribunis. Sed nónne in vili, quòd istis ministrant Triarij? nónne dignius, si digniori? Non hîc quidem. aspectus ad locum metationemque fuit: & quia Triarij post ipsos equites, percommodum visum vt iis ministrarent, sine molestiâ vllâ suâ, & in suis tabernaculis manentes. Nam & hoc adiungit, quemque Manipulum Excubiam dedisse Turmæ præpositæ, & cui ipse subiunctus. Hoc leue. & amplius: dedêre tantùm excubiam vnam. Nam φυλακεῖον hîc singulari numero Polybius: conuenienter id ipsum. quoniam nec Equitum tanta dignitas; & quia ipsi Triarij etiam non nisi dimidiati ad alios Manipulos. Vide vbique, in minimis maximis, analogiam & circumspectionem.

1. Annal.

„ *Turbas & consternationem excitent in castris.*] Cuius rei exemplum in Tacito: *Fortè equus abruptis vinculis vagus, & clamore territus, quosdam occurrentium obturbauit. Tanta inde consternatio in castris irrupisse Germanos credentium, vt cuncti ruerent ad portas.* Et addit, sisti non potuisse, nisi quod ipse Legatus se proiecit in limine portæ, & pudore calcandi fugam repressit. Insigne exemplum etiam hæc talia minima cauenda, vicino maximè hoste: & vides Romanos veteres fecisse.

Excubiæ Imperatori.

„ *Vnus verò ex omnibus manipulus in diem Imperatori excubat.*] Dubitare aliquis possit, vnúsne ex omnibus omnino manipulus, an tantùm ex triginta vnius legionis? Nihil enim definit, etsi hactenus sermo de vnâ legione fuit. Sed posteà tamen etiam in Vigiliis vnius Manipuli accubantis Prætorio mentio tantùm fit. Ergo hoc non decido: magis quęro, Sociis quid factum? Quęro? imò queror etiam de te Polybi qui siluisti. Certè

Sociorum excubiæ.

immu-

immunes & vacuos eos fuisse non ego opinor, nec ratio vlla suadet. Puto igitur tribuendos ad exemplum Legionis, vt quidam etiam Manipuli Principia munda habuerint in suâ parte: aliæ excubiæ item Præfectis, exemplo Tribunicio: denique & Imperatori manipulus fortassis vnus. Fortassis. nam hîc hæreo: sumam ex Cornibus, an ex iis qui adiacent Prætorio Extraordinariis ipsis? Posset non incommodè aut indecorè sic fieri, vt Manipulus vnus ciuium excubuerit à fronte & à tergo, diuisus: vnus Sociorum, ad vtrumque latus. Deinde ipsos etiam qui proximi Equitibus, siue in Cornibus siue in Extraordinariis, probabile est Excubiam vnam iis dedisse, exemplo Triariorum. Quæro amplius, Cùm hæc ita in castris, quid ad portas & vallum, quis seruauit? nam aliquam ibi tutelam & custodiam fuisse ratio & testimonia euincunt. Passim lego de excubitu in portâ, atque etiam ante portam. In Sallustio: *Neque secus atque si hostes adessent, iter facere, castra munire, excubitum in portâ* (lego cum priscis libris, **portas*) *cohortes ex legionibus, pro castris equites auxiliarios mittere.* Virgilius allusit, de animalculo aëreo: Excubiæ ad portas. In Iug. *plures enim in castris.

Sunt quibus ad portas cecidit custodia sorti. IIII. Geor.

Atque adeò Romanus mos fuit totas Cohortes & Turmas habere & ponere quietas ante ipsas portas: non vnum aut alterum militem, vt hodie solet, quos à sentiendo *Sentinellas* vocamus. Illi plures, atque etiam cùm periculum esset, alios super alios, & longiùs abiunctos. Id vocabant ab ipsâ re *Stationes.* Stabant enim. Cæsar: *Quæ in statione pro castris erant Afranij cohortes.* Palàm hîc pedites habes: at equites in Sallustio suprà, & nunc in Liuio: *Manlius super castra hostium cum turmalibus suis* Stationes. II. Ciuil. E pedite. Ex equite. Lib. VIII.

suis euasit, vt vix teli iactu ab statione proximâ abesset. Ibi Thusculani erant equites. Communiter & indistinctè Cæsar: *Ii qui pro portis in statione erant, Cæsari renunciarunt.* Iterùm: *Qui erant in statione pro castris collocati, acriter pugnauerunt.* Virgilius:

IIII. Gall. / V. Gallic.

Lib. IX. *Tunc quoque communi portam statione tenebant.*

Stationes aliæ à Vigiliis. Et distinguunt passim à Vigiliis, quòd hæ diurnæ essent. Liuius: *In stationes ac vigilias ordine ibant.* Tacitus: *Vigilias, stationes, ac siqua alia præsens vsus indixerat.* Iterùm Liuius: *Muros aliáque loca, in quibus stationes vigiliásque esse placuerat.* Et sunt omnino istæ, quas Græci προφυλακὰς benè & aptè vocant, quasi dicas *Procustodias.* Dio Cassius: Ἀντώνιος ἱπ‍πομαχίᾳ τινὶ πρὸς ταῖς τοῦ Καίσαρος προφυλακαῖς ἡττήθη: *Antonius equestri quodam prælio à Cæsaris stationibus est superatus.* Dionysius: οἱ πρὸ τοῦ στρατοπέδου τὰς φυλακὰς φυλάττοντες, suo more explicat & dilatat: *ij qui ante castra custodias agunt.* Ammianus *Stationes agrarias* aliquoties dixit, quòd in agris scilicet & sub diuo: Vegetius compendio, *Agrarias,* quæ vox sæpe apud eum in *Angarias* mutauit, malè. Hadr. Turnebum vide. Atque hæ Stationes olim quidem totum diem habitæ: sed mutauit Æmilius, ob caussas. Liuius: *Stationum quoque morem mutauit, armati omnes, & frænatis equis equites, diem totum perstabant. Id cùm æstiuis diebus, vrente assiduo sole fieret, tot horarum æstu ac languore ipsos equósque fessos, hostes integri sæpe adorti, vel pauci plures vexabant. Itaque ex matutinâ statione ad meridiem decedi, & in postmeridiem succedere alios iussit.* Mansit in æuum Vegetij: *Castris,* inquit, *positis alij manè, alij post meridiem, propter fatigationem hominum equorúmque agrarias faciunt.* Istæ igitur Stationes: &, meo iudicio, vtiles,

Marginalia: Lib. XXVIII. — I. Annal. — Lib. I. — Lib. XI. — *Agrariæ.* — IV. Aduer. cap. VII. — Lib. XLIIII. — *Bina in diem.* — Lib. III. cap. VIII.

vtiles, quòd numquam hostis imparatos aut paucos deprehendebat, imò qui essent resistendo donec succurreretur. *Stationem nefas deseri.* Anxiè autem seruatæ: & omnino capitale (nisi magnâ vi abriperentur potiùs, quàm pellerentur) deseruisse. Polybius: Πρόστιμον παρὰ ῥωμαίοις θάνατός ἐστι τῷ *Lib. I.* προϊεμένῳ τὸν τόπον καὶ φυγόντι τὸ παράπαν ἐξ ἐφεδρείας: *Pœna mortis apud Romanos, illi qui locum deseruisset aut omnino fugisset ex statione.* Suidas ex hoc siue alio eius loco: παρὰ ῥωμαίοις θάνατος ἦν πρόστιμον τῆς ἐφεδρείας λιπόντι τὴν τάξιν: *Apud Romanos mors pœna, si quis liquisset locum stationis.* Liuius: *Apud Romanos, præsidio decedere, capitale* *Lib. XXIIII* *esse, & nece liberorum etiam suorum parentes eam legem sanxisse.* Suetonius de Augusto: *Centuriones statione de-* *cap. XXIIII.* *sertâ, itidem vt manipulares, capitali animaduersione puniit.* Mitior posteà militia facta, & Modestinus de hoc delicto: *Qui stationis munus relinquit, plusquàm emansor* *Lib. III. De re mil.* *est. Itaque pro ratione delicti castigatur, aut gradu militiæ deijcitur.* Sed qui igitur istas, quo numero, quo ordine *Modus Stationũ.* subierunt? Adseueranter non dixero: sed ex omni genere militum (exceptis Velitibus) suspicor obiisse. Quot? ad singulas portas non minus Cohorte, & Turmâ vnâ: interdum & plures, cùm iuxtà hostis. Quattuor autem portæ, in vniuersum quadraginta cohortes, & totidem turmæ (exceptis iis qui ad Prætorium Extraordinarij aut Selecti:) ergo munus redijt decimo quoque die: imò quinto die, si illum medium diuidis (quod ab Æmilio institutum) & secas. Ab hac re Extraordinarij immunes? fortasse, quia Imperatorem exeuntem comitabantur, eique præsidio erant. Si non; tum Prætoria porta custodiæ illorum esto: sed non sine ciuibus. Dixi plures interdum aut geminatas cohortes fuisse: & verum est.

Hirtius correctus.

In Hirtio, de bello Africo: *Opera interim ipse cottidie* (de Cæsare) *circumire, & alternas cohortes in statione habere, propter hostium multitudinem.* Vbi vetus editio *alteras cohortes*: vt significet duas fuisse. Nam *alternas* profectò non conuenit, & fuerit hoc releuandis militibus, at non pellendis magis hostibus. In libro autem scripto Torrentij, *ad terras* compendio quodam scriptum: è quo libens fecerim, *ad ternas*. Imò mihi crede sic fuisse. Atque ita in stationibus Romani: paullò aliter Spartani, bonæ & compositæ item militiæ homines, de quibus Xenophon: Φυλακάς γε μὴν ἐποίησε μεθημερινάς, τὰς μὲν πρὸς τὰ ὅπλα εἴσω βλεπούσας. οὐ γὰρ πολεμίων ἕνεκα, ἀλλὰ φίλων αὗται καθίστανται. τοὺς γε μὴν πολεμίους, ἱππεῖς φυλάττουσι ἀπὸ χωρίων ὧν ἂν ἐκ πλείστου προορῷεν: *Diurnas custodias instituit* (Lycurgus) *illas quidem quæ in castra & suorum arma versæ essent. non enim hostium caussâ, sed sociorum & amicorum ea constituuntur. alteras quæ hostes obseruent, equitum, idque in locis è quibus longißimè sit prospectus.* Spartani igitur asseruabant fœderatos suos & armorum socios, vnâ illâ custodiâ, alterâ hostes. Custodia in socios peditum fuit, in hostes equitum, atque ea in locis ferè montanis aut excelsis.

DIALOG. IX.

De Vigiliis. Tessera in iis, Tesserulæ, & Diuisio, & Circuitio, omnia distinctè.

MINISTERIA dicta sunt & diurnæ Excubiæ, ad Vigilias transit, quæ propriè sunt noctis. Sed quia tria in his ordine dicit, de *Tesseris* primò, tum de *Vigiliis* earumque numero, denique de *Circuitione*: hæc, inquam,

quam, omnia quia ipse distinctè, ego quoque partiar & distinguam, & singillatim de his dicam. Da te mihi, quæso: vereor enim vt tenebrosum aliquid in his Vigiliis & ab ipsâ Nocte. Verba Polybij cedò:

Τὴν δὲ τοῦ νυκτερινοῦ συνθήματος παράδοσιν ἀσφαλίζονται τὸν τρόπον τοῦτον. καθ' ἕκαστον γένος καὶ τῶν ἱππέων καὶ τῶν πεζῶν ἐκ τῆς δεκάτης σημαίας τοῖς τελευταίοις μέρεσι στρατοπεδευούσιν κατὰ τὰς ῥύμας. ἐκ τούτων εἷς ἑκάστης ἀνὴρ λαμβάνεται καθ' ἐκλογήν, ὃς τῶν μὲν κατὰ τὰς φυλακὰς λειτουργιῶν ἀπολύεται. παραγίνεται δὲ καθ' ἡμέραν δύνοντος ἡλίου πρὸς τὴν τοῦ χιλιάρχου σκηνήν, καὶ λαβὼν τὸ σύνθημα (τοῦτο δ' ἐστὶ πλατεῖον ἐπιγεγραμμένον) ἀπαλλάττεται πάλιν. ἀναχωρήσας δ' ἐπὶ τὴν αὑτοῦ σημαίαν τό τε ξυλήφιον παρέδωκε, καὶ τὸ σύνθημα μετὰ μαρτύρων τῷ τῆς ἐχομένης σημαίας ἡγεμόνι, παραπλησίως δὲ πάλιν οὗτος τῷ τῆς ἐχομένης, τὸ δ' ὅμοιον ἑξῆς ποιοῦσι πάντες, ἕως ἂν ἐπὶ τὰς πρώτας, καὶ συνεγγὺς τοῖς χιλιάρχοις στρατοπεδευούσας σημαίας ἐξικνῆται. τούτους δὲ δεῖ τὸ πλατεῖον ἔτι φωτὸς ὄντος ἀναφέρειν πρὸς τοὺς χιλιάρχους, κἂν μὲν ἀνενεχθῇ πάν-

Nocturni signi traditionem tutam securámque hoc modo reddunt. In quoque genere equitum & peditum, ex decimo signo, quod vltimum est & in strigarum parte extremâ, vir vnus quispiam eligitur, qui à reliquo munere excubiarum immunis sit. Is cottidie, sole iam inclinante, ad Tribuni tentorium venit, & signum accipiens (id verò est tabella latiuscula, inscripta) iterùm abit. Rediens autem ad suum signum, ligneolum istud tradit proximi signi duci, atque ille similiter consequentis; denique alij sic ordine, donec ad prima & prope Tribunos metata signa perueniat. Hos oportet tabellam, cùm lux nondum occidit, referre ad Tribunos. Quòd si omnes relatæ sunt quæ datæ erant, POLYB.

τὰ τὰ δοθέντα, γιγνώσκει, διότι τὸ σύνθημα πᾶσι, καὶ διὰ πάντων εἰς αὐτὸν ἥκει. ἐὰν δ' ἐλλείπῃ τι, παρὰ πόδας ζητεῖ τὸ γεγονός, εἰδὼς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἐκ ποίου μέρεις οὐχ ἥκει τὸ πλατεῖον. οὗ δ' ἂν εὑρεθῇ τὸ κώλυμα, τυγχάνει τῆς καθηκούσης ζημίας.

ta erant, cognoscit signum ad omnes, & per omnes ad se venisse. At siquod desit, confestim inquirit in factum, noscens ex inscriptione cuius partis signum non sit perlatum: & cuius culpâ aut morâ id factum, is subit conuenientem pœnam.

„ *In quoque genere equitum & peditum, ex Decimo signo.*] Dicturus de Vigiliis, quia tota illarum ratio Tesseris constat, de his præmittit, & qui eas acceperint, dederintque. Ait igitur ex decimo quoque Signo (Manipulum, Cohortem, Turmam intellegit) vnum aliquem eligi qui à Tribuno petat, auferat, diuidatque. Quare ex decimo & vltimo signo? quia commodum diuisionem illinc fieri, vt ita ordine redeant ad Tribunos. In textu verborum habes.

„ *Vir vnus quispiam eligitur.*] Et cui vnum hoc munus: vtque ei vacet, est à reliquo munere immunis. Dictus ab ipsâ re *Tesserarius*, quod nomen in marmoribus, inter militares titulos, sæpius legitur: etiam in Tacito, *Tesserarius optio*: & in Vegetio, *Tesserarij qui tesseram per contubernia militum nunciant.*

Tesserarij.

1. Hist.

Lib. II. cap. VI.

„ *Ad Tribuni tentorium venit.*] Ergo à Tribuno signum petitur? ita, sed non primò. Ille ab alio accipit, & acceptum transfundit. Nam summi Ducis hoc est, & consensu refertur inter imperij notas. Scipio cùm seditiosos increpat, hoc iis obiicit: *In Prætorio tetenderunt Albius & Atrius, signum ab iis petitum est?* Tacitus de Tiberio

Signum à Duce, sed per Tribunos.

Lib. XXVIII

Tiberio verbis abnuente, re Principatum arripiente: *Signum tamen Imperatoriis cohortibus, vt Imperator dederat.* Dio cùm notat honorem Agrippæ habitum, & communicatum ab Augusto, vt Imperatori: Τότε σύνθημα παρ' ἀμφοτέρων αὐτῶν ἐδίδοτο: *Et signum ab vtroque eorũ dabatur.* Sed dabatur, nempe ipsis Tribunis. atque ita Suetonius Claudio: *Excubitori Tribuno signum, de more, petenti.* Idem Nerone: *Signum excubanti Tribuno dedit, Optimam matrem.* Appianus de L. Antonio, qui se Octauiano submisit, & *Tribunos,* inquit, *misit tesseram militarem accepturos à Cæsare. Illi autem & numerum copiarum ei attulerunt: vti & nunc in more est, Tribunum petentem signum, dare Imperatori pugillares qui numerum contineant militis præsentis.* Attende quod inibi est, de numero militum cottidie relato. Quis præter Appianum tradidit? nisi quod Seneca tamen tetigit, De Tranquillitate cap. VIII. De Pompeij liberto Demetrio agit, eiusque opibus: *Numerus illi cottidie seruorum, vt Imperatori exercitus referebatur, cui iamdudum diuitiæ esse debuerant duo vicarij & cella laxior.* Stomachatur in seruum, ita seruorum diuitem, vt ei, exemplo castrensi, cottidie referretur numerus superstitum. Vtile sanè hoc in militiâ, & omnino cauto Duci imitandum. vt quoniam multi per commeatus, aut quâ aliâ caussâ, diffluunt; multi casu aut ferro pereunt: sciat cottidie suas vires, & quid militum ad manum. Ruunt multi in pericula, fiduciâ virium quas habere putant, nec habent: & fraudes quæ hîc hodie, non est ignotum, cùm nomina magis Centuriarum quàm numeri constant. Ergo petebant & capiebant Tribuni ab ipso primo Duce: at à Tribunis deinde milites. Liuius de seditione in Scipionem,

1. Annal.

Lib. LIII.

cap. XLII.

Cap. IX.

V. Ciuil.

Mos de annumerando milite.

Valdè laudabilis.

Lib.xxviii nem, quam tetigi: *Constabat tamen forma castrorum, quod Tribunos iura dare in Principiis sinebant, & signum ab iis petebant.* Nec pugnat cum eo quod Scipio dixit, *Albium & Atrium* dedisse: quia id quoque, vt dixi, factum. Hæc ita olim: Vegetij tempore dabat Præfectus legionis. Scribit inter eius munia: *Vigiliarum vel profectionis tessera ab eodem petebatur.* (Lib. II. cap. IX.)

„ *Id verò est tabella latiuscula, inscripta.*] Quia Synthema nominauit, & sæpius iterandum est, quid & quale sit meritò dicit. Est inquit, *tabella paullò latior.* Græcè vno verbo, πλατεῖον. *Tabellam* quidem & è ligno esse, ipse statim dicit, cùm ξυλήφιον siue *ligneolum* appellat. Sed & Plinius: *Ligustrum tesseris aptissimum.* In ambiguo tamen an non Lusorias intellegat. Sicut & in eodem, cùm scribit *Signi dationem, tesseras, vigilias Palamedem inuenisse bello Troiano.* Dixeris quidem ex adiunctis, eum has nostras militares intellegere; sed suspendunt assertionem nostram Græci, qui Palamedi non nisi illas ad lusum adsignant. Sophocles:

(*Signũ aut tessera militaris.* — Lib. XVI. cap. XVIII. — *Quis reperit?* — Lib. VII. cap. LVI. — *Palamedes lusorias.*)

—— χρόνου τε διατριβὰς σοφωτάτας,
Πεσσοὺς, κύβοις τε, τερπνὸν ἀργίας ἄκος
Εφεῦρε.

——catósque temporis furunculos,
Scrupósque tesserásque, fallendo otio,
Inuenit.

Gorgias in Oratione pro Palamede, inter alia quæ repperit, enumerat πεσσοὺς σχολῆς ἄλυπον διατριβήν: *calculos, otij sine fastidio transactionem.* Alcidamas contrà Palamedem, πεσσοὺς καὶ κύβοις inuenisse item tradit. Hoc Pausanias, & alij: sed de militari isto synthemate, quod sciam, nemo. Nam φρυκτοὶ siue *ignes excubiales*, quos ad eum

quoque

quoque referunt, alij ſunt ab iſto ſigno. Quiſquis tamen inuentor, res vetus, & hiſtoricis ac poëtis nominata. Virgilius:

Claßica iámque ſonant, it bello teſſera ſignis. Lib. VII.

Statius: *—— dat teſſera ſignum* Lib. X.

Excubiis, poſitæque vices.

Nec ad ipſas Vigilias ſolùm, ſed ad mandata adhibuerunt, quæ Teſſeris ſic inſcripta. Liuius: *Scipio teſſeram veſperi per caſtra dedit, vt ante lucem viri equíque curati & pranſi eſſent, armatus eques frænatos teneret equos.* Hirtius bello Hiſpanienſi: *Teſſerâ datâ* (à Cæſare) *extra vallum omnes conciſi ſunt Mundenſes duces.* Suetonius de Galbâ: *Sollenni ſpectaculo plaudentes milites inhibuit, teſſerâ datâ, vt manus penulis cohiberent.* Atque ex his vides, Teſſeras grandiuſculas ſæpe fuiſſe, & quibus inſcribi plura poſſent. Imò *libellos* Suetonius appellat, in Tiberio: *Præcepta ſequentis diei omnia, & ſiquid ſubiti muneris iniungendum eſſet, per libellos dabat, additâ monitione, vt de quo quiſque dubitaret, ſe neque alio interprete, quacumque vel noctis horâ, vteretur.* Hoc ille in bello Germanico fecit, etſi reuera hæc talia Teſſeræ non ſemper erant, non propriè quidem illæ noſtræ. Mandata potiùs, & ſecuritatis cauſsâ, nequis quid excuſaret, data in ſcripto: quæ tamen cùm omnes tangerent, ſic veſpere data & tranſmiſſa, iſto Teſſerarum exemplo, quid impediat? quia nempe tutò ſic data ſub noctem, & ſine periculo reuelationis, vigiliis iam ponendis. Denique & celeriter ſic tranſmiſſa, ordine noto. Statius hac mente:

—— longo fugit ordine velox

Teſſera. Velocem appellat, & Polybius mox oſtendit. Sed mandata igitur: atque adeò ſæpiſſimè

quæ

Margin notes: *Mandata per teſſeras.* Lib. XXVIII. Cap. VI. Cap. XVIII. *Teſſera ad iter.*

Lib. xxi. quæ ad Iter. Ammianus: *Per tesseram edicto itinere.* Lib. xxiii Idem: *Tesserâ datâ sollenni, armatos omnes celeri eduxêre procursu.* Et idem: *Missâ per Prouinciales numeros expeditionali teßerâ, cunctos transire iußit Eufraten.* Vides ad Absentibus etiã missa. absentes etiam missam: nec aliud, quàm mandatorium hunc libellum. Idem scriptor: *Missam ad se tesseram finxit, redeundi cum milite Gallicano.* Iterumque: *Militem diffusum per prouinciales leui tesserâ colligere.* Sed de his vialibus tesseris Sidonius etiam:

—— nec tessera castris
In Ctesiphonta datur.

Dolet & tangit imminutas imperij vires, nec iam, inquit, tessera exspectanda, *Pete Ctesiphontem.* Silius de Asdrubale:

Lib. xv. *—— tacitum dat tessera signum,*
Dimißâ, in colles, pugnâ, siluásque ferantur,
Dispersi.

Quod ille Dux industriè fecit, & occultè præcepit ordinum ductoribus, vt si vincerentur, dispersi quisque suos Lib. iii. cap. xvii. ducerent ad Pyrenæum. Allusit & Hegesippus: *Miles tesseram exspectat, seruus imperium. siquis horum sine præ-* Stratagema in Tesseris. *cepto exierit, alter desertor, alter fugitiuus est.* Atque addo astutiæ vel cautioni potiùs locum etiam hîc fuisse. Dabant enim interdum Signatas, nec nisi tempore & loco reserandas. Cæsar in more habuit, vt magis celaret De bello Afric. suum iter, auctore Hirtio: *Neque certum locum gubernatoribus quem peterent, neque vt mos ipsius consuetudóque superioribus temporibus fuerat, tabellas signatas dederat, vt in tempore iis perlectis locum certum peterent vniuersi.* Simile olim Hamilcar Pœnorum dux: qui *vt in Siciliam* Lib. i. cap. i. *inopinatus appelleret, non pronunciauit quò proficisceretur,*

sed

ſed tabellas,in quibus ſcriptum erat quam partem peti vellet,ſignatas gubernatoribus tradidit, præcepítque nequis legeret, niſi vi tempeſtatis à curſu Prætoriæ nauis abductus eſſet. Sed redeo ad verba Polybij,qui addit, πλατεῖον hoc *inſcriptum fuiſſe.* Nempe ipſo nocturno ſigno aut dicto, quod eſſe vellet Imperator. Sæpe vnum, alterum verbum erat; interdum mandatum, aut ſententiam habebat,aut verſum.Claudius quidem à Suetonio,in coniuratione dediſſe ſcribitur *excubitori Tribuno haud temerè ſignum aliud,quàm* Ἄνδρ᾽ ἀπαμύνασθαι ὅτε τις πρότερος χαλεπήνῃ. Qui integer Homeri verſus eſt. Et Imperator quidem ipſe ore dabat & pronunciabat(in hoc,aliiſque exemplis:) ſed Tribuni tum inſcribebant, & diuidebant. Modus diuidendi iam ſequitur: *Inſcriptio Teſſeræ.*

„ *Rediens ad ſuum Manipulum, ligneolum iſtud ſiue taleam tradit proximi Manipuli duci.*] Teſſerarius acceptâ teſſerâ à Tribuno,non loci aut dignitatis ordine dabat,incipiens à primis manipulis: ſed contrà, redibat ad ſuum & vltimum Manipulum, & Centurioni dabat: ille acceptam proximi Manipuli Centurioni,iſte iterùm proximi: donec ad primos manipulos peruentum eſſet. Bonus hic ordo dupliciter.tum,vt Vigiliæ in vltimis caſtris & hoſti propinquis ſtatim conſtituerentur; tum vt teſſera ſic viâ rectâ,& ſine flexu,ad Tribunos rediret. *Teſſera ab vltimis diuiſa.*

„ *Hos oportet tabellam, cùm lux nondum occidit, referre ad Tribunos.*] Vides celeritatem. Luce ambiguâ, & ſole occiduo, Teſſeræ à Tribuno datæ; ante eundem occaſum oportuit relatas. Quid ſi mora aut culpa? inquiritur, punitur. Et culpa quidem ſic cognoſcitur:

„ *Siquid deſit, confeſtim inquirit in factum, noſcens ex*

inſcriptione, cuius partis teſſera non ſit perlata.] Ecce, pono teſſeram vnam ad Tribunum non rediiſſe: inter plures, vnde ſciet ipſe cuius partis aut claſſis deſit? Ait Polybius, ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς, *ex inſcriptione.* Quid? nónne inſcriptio eadem in omnibus? ita, quod ad ſymbolum aut ſignum nocturnum attinet; vnum & idem omnibus, in vnam noctem: ſed præter hoc, alia etiam inſcriptio quæ notaret partem aut genus. Exempli cauſsâ, teſſerarius Haſtatorum, Principum, Triariorum, Equitum, quiſque ſuam Teſſeram accipiebat, cum notulâ H. P. T. E. aut tali, quæ initialibus aut pluribus litteris notaret genus. Quo fine? ne longè quærendum eſſet, ſi fraus aut delictum: ſed ſtatim conſtaret in tali parte peccatum. De ipsâ peculiari notâ, nihil certum habeo: ſed probabile talem aliquam fuiſſe. Quæro amplius. in ipsâ illâ claſſe, vbi peccatum, quid ſi neget aliquis ſibi datam? ſi, Thuſco quodam, vt dicitur, iurgio, alter alterum culpat? Non potuit. nam teſtibus adhibitis conſignatam, hoc eſt præſumendum: exemplo à Circuitoribus, qui in exploratione idem faciebant, Polybio mox teſte. In re cuiuſque capitali, credo hanc diligentiam & cautionem vſurpatam. Facile id autem: quia Centurionibus in tabernaculo, præſentibus militibus data. Hæc ratio Teſſerarum, mihi proba & firma, præ noſtrâ & hodiernâ. In aures ſaltem inſuſurramus, quàm facili lapſu aut veniâ, ſi neges intellectam? Diſcurſu datur: nihil hîc opus, & diſtribuitur in ſummâ quiete. Et ipſi quidem Centuriones legunt, & porrò tradunt: ſed lectam enunciant quorum ſunt vigilandi vices. Ita omnia ordine à ſummo Imperatore Tribunus; ab iſto Centurio; ab hoc miles in manipulo ſuo quiſque accipit. Denique ratio ſic imperi-

Inſcriptio generum in Teſſeris.

Laudata Teſſera.

imperitandi aliud etiam aliquid proba, & quæ ad omnes it sine tumultu. Sequitur de ipsis Vigiliis. Lege:

Τὰ δὲ περὶ τὰς νυκτερινὰς φυλακὰς οὕτως οἰκονομεῖται παρ' αὐτοῖς. τὸν μὲν στρατηγὸν, καὶ τὴν τούτου σκηνὴν ἡ παρακοιτοῦσα σημαία φυλάττει. τοὺς δὲ τῶν χιλιάρχων καὶ τοὺς τῶν ἱππέων ἴλαμούς, οἱ διά τε ταγμένοι, κατὰ τὸν ἄρτι λόγον, ἐξ ἑκάστης σημαίας. ὁμοίως δὲ καὶ παρ' ἕκαστον τάγμα πάντες ἐξ ἑαυτῶν τιθέασι φυλακὴν, τὰς δὲ λοιπὰς ὁ στρατηγὸς ἀποτάττει. γίνονται δὲ ὡς ἐπίπαν τρεῖς φυλακαὶ παρὰ τὸν ταμίαν, καὶ παρ' ἕκαστον τῶν πρεσβευτῶν, καὶ συμβούλων δύο· τὴν δ' ἐκτὸς ἐπιφάνειαν οἱ γροσφομάχοι πληροῦσι, παρ' ὅλην καθημέραν τὸν χάρακα παρακοιτοῦντες. αὕτη γὰρ ἐπιτέτακται τούτοις ἡ λειτουργία· ἐπὶ τῶν εἰσόδων ἀνὰ δέκα ποιοῦνται τούτων αὐτῶν τὰς προκοιτείας. τῶν δ' εἰς τὰς φυλακὰς ἀποταχθέντων ἀφ' ἑκάστου φυλακείου, τῶν τὴν πρώτην μελλόντων τηρεῖν, εἷς ἐξ ἑκάστης σημαίας οὐραγὸς ἄγει πρὸς τὸν χιλίαρχον ἑσπέρας. ὁ δὲ

Ea verò quæ ad vigilias nocturnas spectant, sic ab iis administrantur. Imperatorem & Prætorium accubans manipulus custodit; Tribunos & Equitum turmas, ij qui è quoque manipulo constituti sunt, vt diximus. Similiter etiam per singulos manipulos omnes ex seipsis Vigiliam disponunt, reliquas ipse Imperator ordinat. Fiunt autem plerumque tres Vigiliæ apud Quæstorem, & apud quemque Legatorum duæ. Exteriorem verò aspectum castrorum Velites complent, per totum vallum de die accubantes. Hoc enim munus iis incumbit. In portis singulæ eorum decuriæ excubant. Qui verò ad Vigilias destinati sunt, ex singulis eorum excubiis, vnus cuiusque manipuli Tergiductor, ducit vespere ad Tribunum qui primas sunt acturi. Is verò POLYB.

δίδωσι τούτοις πᾶσι ξυλήφια κατὰ φυλακὴν, βραχέα τελέως, ἔχοντα χαρακτῆρα. — *dat omnibus istis Tesserulas planè exiguas iuxta Vigiliam, habentes characterem.*

Excubiæ à Vigiliis discretæ. Iam ipsas Vigilias enumerat atque ordinat, quas νυκτερινὰς φυλακὰς *nocturnas custodias* dicit. Latini vno verbo *Vigilias*, & distinguunt ab *Excubiis*, quæ diurnæ etiam sunt. Isidorus non malè: *Excubiæ autem diurnæ sunt, Vigiliæ nocturnæ*: etsi illæ quoque pro istis vsurpatæ, & est generale nomen; at non contrà. Ait: *Lib. IX.*

„ *Prætorium accubans manipulus.*] Vti & in diurnis excubiis, & in numero nihil, sed homines mutantur.

Vigiliæ per manipulos „ *Per singulos manipulos.*] Græcè est παρ' ἕκαστον τάγμα. quod *per quamque legionem* sonare etiam potest: sed Polybius *Ordinem* & *Manipulum* ferè sic appellat, & res vult de istis capi. Quantulum enim esset, vnam Vigiliam in quaque legione excubare? at illud bonum & ad securitatem dispositum, esse ordine per singulos manipulos, in longum latumque castrorum: atque ita nihil vsquam incustoditum. Sunt autem in quaque legione manipuli triginta: ergo excubabant homines *centum viginti*. Quid in Turmis equitum? non ponit, nec credimus fuisse. Iuncti enim iis Triarij dabant, & ipsi districti in circuitione. Si tamen aliter, nihil mali. De Socijs, paria dicenda.

„ *Reliquas ipse Imperator ordinat.*] Quas reliquas? An omnes, præter eas quas ex se ipsi manipuli? vix appâret. nam de more & sorte, vt in diurnis, probabile est in orbem iuisse. An istas reliquas quæ sequuntur, Quæstori & Legatis? Haud absurdum sit, dignioribus illis

Vigiles

Vigiles ab ipso Imperatore adsignatos: & fortasse è superiori illo corpore Extraordinariorum, qui vicini. An *reliquas* etiam intellegere est, vt istæ quidem manipulares tali numero manserint: aliæ variauerint pro libitu Imperatoris, & pro discrimine temporum? Considera. non iuuat me opinionem hanc* χύτραν ποικίλλειν. *ollam depingere.

„ *Tres vigiliæ apud Quæstorem.*] Versio & sententia nostra valdè abeunt à Ioh. Lascaris. qui sic reddidit: *Fiunt plerumque tres excubiæ, apud Quæstorem vna, binæ apud Legatos.* Quasi hoc vellet Polybius, reliquas excubias ab Imperatore disponi, atque eas ferè tres esse: vnam Quæstori, duas duobus Legatis. Ego malim capi (& verba mecum Polybij) de numero excubiarum. vt tres ipsi Quæstori fuerint, id est homines duodecim: cuique Legato binę. Etsi suprà tamen suspicatus sum huic quoque tres fuisse. Sed reuera suspicionibus hæc constant: & cur tam curiosè rimamur nullâ industriâ fortassis indaganda? *Ambigua Polybij sententia.*

„ *Exteriorem aspectum Velites complent.*] Ambigas quid velit. vtrum fuisse eos intra castra, medios inter vallum & milites, vacuo illo spatio: an extra ipsa castra, & ad fossas. Illud securitas magis suaserit; istud Festus, qui ita scribit: *Procubitores dicuntur ferè Velites, qui noctu custodiæ caußâ ante castra excubant, cùm castra hostium in propinquo sunt. vt M. Cato in eo quem De re militari scripsit.* Notandus locus, & omnino huc facit. nam ait *noctu* excubasse, & *ante castra.* Sed fortasse hoc intellegit, quod in portis, aut ante eas. Certè si ad ipsum vallum extrorsus, non absque periculo eorum fuerit: etsi video semper istos in leui habitos & in vili. Seneca: *Bona aduenticia eo nobis loco sint, quo in castris auxilia & armatu-* *Velites vbi?* *Velites proiecti & viles.* *De Vit. beat. cap. VIII.*

 rale-

ra leuis. Seruiant ista, non imperent. Etiam de die Polybius eos ad vallum locat, & videntur illîc ſedes & tentoriola ſua habuiſſe. Sed ait idem, *compleuiſſe exteriorem aſpectum.* Ergo multos vigilaſſe oportet, in tantâ latitudine valli, quod fuit pedum ſupra *bis mille* in quoque latere, vt diximus. Sed intellego, non confertim impleſſe & iunctos: ſed ſparſim, & per excubias diuiſos. Pone (vt in manipulis) ſingulis centenis pedibus excubiam vnam: tutelæ ſatis erit. nempe viginti excubiæ in latere, ſiue viri *octoginta.* Adde eos qui in portis.

Portarum vigiliæ. „ *In portis ſingulæ eorum decuriæ excubant.*] An ſoli Velites? an nulli è ciuibus aut ſociis adiuncti? Equidem vereor, vt parùm firma ſit hæc cuſtodia, & Vegetio libenter acceſſerim qui & equites apponit. *Equites,* inquit, *extra vallum nocturnas excubias facere debent.* Id eſſet ab exemplo diurno, quo Stationes poſuimus ante portas. Certè firmiorem aliquam manum ad ipſos aditus vt locemus, ratio inducit: & puto etiam manipulos, an cohortes potius, excubaſſe. Toties illud *Puto*? Quid enim faciam? vacillandum eſt, cùm ſcipio noſter Polybius deſerit, ille qui olim ipſius Scipionis.

Equites inibi.

Lib. III. cap. VIII.

„ *Ducit veſpere ad Tribunum qui primam ſunt acturi.*] Ex his aliiſque certum eſt, Vigiles quaternos ſe diuiſiſſe in quattuor partes, ita vt ſinguli vigiliam vnam noctis obirent, ſorte diuidente. Ad quam ſortem Virgilius aſpexit:

Diuiſio Vigilum.

Omnis per muros legio ſortita periclum
Excubat, exercétque vices quod cuique tuendum eſt:

Ad vices autem & mutationem Vegetius: *Quia impoſſibile videbatur in ſpeculis per totam noctem vigilantes ſingulos permanere, ideò in quattuor partes ad clepſydram ſunt diuiſæ*

Lib. III. cap. VIII.

diuisæ vigiliæ, vt non amplius quàm tribus horis nocturnis necesse sit vigilare. Bona & commoda ratio. Erant quattuor vigiles, atque ij vnà. sed vnus ex iis suâ vigiliâ quisque perstabat intentus & verè vigil, alij adiacebant aut accubabant. Itaque his quies aliqua; & ille stans si auxilium posceret, ad manum habebat. Multo melior hæc ratio quàm nostrorum Sentinellarum, qui prorsus solitarij, aut certè à suis abiuncti. Itaque facilè intercipiuntur, imò & occiduntur, sine aliorum sensu. Sed iam ad Polybium, ait: Tergiductorem siue Optionem, ducere primos quosque Vigiles ad Tribunum, quis ergo secundos, tertios, quartos? Nemo, nec vllus vltrà discursus in castris: sed probabile est, ipsos istos primos Tesserulas quoque eorum vicem accepisse. Castra quidem noctu omnino quieta: ideoque statuendum, Vigiles primos, etsi depenso suo penso, tamen non abiuisse ad tentoria, sed illîc reliquum noctis mansisse. Idem in secundis & tertiis, non pòst venisse sub suam horam: sed illîc eam otio exspectasse. Quærere lubet de Velitibus. an non iis Tesserulæ? si fuerint, quis deduxit? Non enim iis Optio aut Centurio. Fuisse Tesseras tamen, necessarium videtur pro fide Vigiliarum: & arbitrari liceat Optionem deduxisse manipuli eius, cui pars quæque Velitum adtributa. In Ordine suprà declaratum.

Per ternas quique horas.

„ *Dat omnibus tesserulas, planè exiguas, iuxta Vigiliam.*] Vide ne te confundant aut turbent iteratæ istæ Tesseræ. Nunquid enim anteà habuimus, & Tesserarius ipse eam à Tribuno accepit? Ita planissimè. sed nempe diuersam ab istis. Illa vniusmodi fuit, & signum aut dictum nocturnum, quo sese ab hoste internoscerent: istæ diuersiformes, & propriæ cuique Vigiliæ. Etiam in modulo

Tesserulæ à prioribus aliæ.

dulo

dulo discrimen. Illa *tabella latiuscula*, vt dixit: istæ *planè exiguæ*, & vt appellat, *καρφη* aut velut *taleolæ*. Omnino non aliud fuisse videntur quàm ligneola, cùm notâ duplici impresâ: alterâ manipuli, alterâ Vigiliæ ipsius. Id hoc fine, vt Tribunus eâ redditâ, statim conspiceret quis in quoque manipulo, & quotâ Vigiliâ, munus fecisset aut non fecisset. Puta igitur fuisse insculptum, H. P. T. cum numeris *primi, secundi, tertij, quarti* manipuli: itemque V. I. V. II aut talia, id est, *Hastati, Principis, Triarij* ille & ille manipulus: & *Vigilia prima, Vigilia secunda*, sic deinceps adiunctum. Sed iam de ipsâ *Circuitione* Polybium nobis lege:

POLYB. Ἡ δὲ τῆς ἐφοδείας πίστις, εἰς τοὺς ἱππεῖς ἀνατίθεται. δεῖ γὰρ τὸν πρῶτον ἰλάρχην καθ' ἕκαστον στρατόπεδον ἑνί τινι τῶν οὐραγῶν τῶν αὑτοῦ παραγγεῖλαι πρωῒ παράγγελμα τοιοῦτον, ἵνα τέτταρσιν οὗτος ἐμφανίσῃ νεανίσκοις τῶν ἐκ τῆς ἰδίας ἴλης πρὸ ἀρίστου τοῖς μέλλουσιν ἐφοδεύειν. μετὰ δὲ ταῦτα τῷ τῆς ἐχομένης ἴλης ἡγεμόνι δεῖ τὸν αὐτὸν ἀφ' ἑσπέρας παραγγεῖλαι, διότι τούτῳ καθήκει τὰ περὶ τῆς ἐφοδείας φροντίζειν εἰς τὴν αὔριον. τοῦτον δ' ἀκούσαντα παραπλησίως ταυτὰ δεῖ ποιεῖν τοῖς προειρημένοις εἰς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν. ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ἑξῆς. ὁ δὲ

Fides circuitionis equitibus committitur. Oportet enim primũ Turmæ Præfectum, aut Decurionem in quaque legione, vni Tergiductorum suorum præcipere manè præceptum huiusmodi. vt quattuor iuuenibus Turmæ suæ indicet atque edicat ante prandiũ, iis qui debebunt circuire. Deinde sequẽtis Turmæ Præfecto oportet eũdem vespere indicare, quòd ad eum sequentis diei circuitionis cura pertineat. Qui cùm audierit, oportet consimiliter iam dictis eum facere in sequentem diem. Pariter & eos qui sequuntur. Qui verò

περιαιρεθέντες ὑπὸ τῶν οὐραγῶν, ἐκ τῆς πρώτης ἴλης τέτταρες, ἐπειδὰν διαλάχωσι τὰς φυλακὰς, πορεύονται πρὸς τὸν χιλίαρχον, καὶ γραφὴν λαμβάνουσι, πόστην καὶ πόσας ἐφοδεῦσαι δεῖ φυλακάς. μετὰ δὲ ταῦτα παρακοιτοῦσιν οἱ τέτταρες, παρὰ τὴν πρώτην σημαίαν τῶν τριαρίων. ὁ γὰρ ταύτης ταξίαρχος τὴν ἐπιμέλειαν ποιεῖται τοῦ κατὰ φυλακὴν βυκανᾷν. συνάψαντος δὲ τοῦ καιροῦ τὴν πρώτην ἐφοδεύει φυλακὴν ὁ ταύτην λαχὼν, ἔχων μεθ' αὑτοῦ μάρτυρας τῶν φίλων. ἐπιπορεύεται δὲ τοὺς ῥηθέντας τόπους, οὐ μόνον τοὺς περὶ τὸν χάρακα καὶ τὰς εἰσόδους, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατὰ σημαίαν ἅπαντας, καὶ τοὺς κατ' οὐλαμόν. κἂν μὲν εὕρῃ τοὺς φυλάττοντας τὴν πρώτην ἐγρηγορότας, λαμβάνει παρὰ τούτων τὸ κάρφος. ἐὰν δ' εὕρῃ κοιμώμενον, ἢ λελοιπότα τινὰ τὸν τόπον, ἐπιμαρτυράμενος τοὺς σύνεγγυς, ἀπαλλάττεται. τὸ δὲ παραπλήσιον γίνεται καὶ ὑπὸ τῶν τὰς ἑξῆς φυλακὰς ἐφοδευόντων. τὴν δ' ἐπιμέλειαν τοῦ κατὰ φυλακὴν βουκανεῖν, ὡς ἀρτίως εἶπον, ἵνα σύμφωνον

verò ordinati ab Tergiductoribus fuerint, ex primâ Turmâ quattuor, postquam sortiti fuerint Vigilias, eunt ad Tribunum, & scriptum accipiunt, quotam & quot debeant obire. Post quæ illi quattuor accubant ad primum Manipulum Triariorum, siue Primum pilum. Eius enim Centurio curam habet ad quamque Vigiliam buccinâ signum dandi. Cùm verò tempus appetierit, primam Vigiliam circuit is qui eam sortitus est, habens apud se testes aliquos ex amicis. Perlustrat verò dictos locos, non solùm circa vallum & portas, sed etiam circa manipulos & turmas. Quod si reperit qui Primam agunt vigilantes, capit ab iis tesserulam. sin aliquem dormiẽtem, aut loci desertorem, testificatus proximos abit. Idem fit & ab iis qui sequentes vigilias lustrant. Curam verò buccinandi ad quamque Vigiliam, vt circuitoribus con-

ἢ τοῖς ἐφοδεύουσι πρὸς τοὺς φυλάττοντας, οἱ τῆς πρώτης σημαίας τῶν τριαρίων, ἐξ ἑκατέρου τοῦ στρατοπέδου ταξίαρχοι, καθ' ἡμέραν ποιοῦνται. τῶν δ' ἐφόδων ἕκαστος ἅμα τῷ φωτὶ πρὸς τὸν χιλίαρχον ἀναφέρει τὸ σύνθημα, κἂν μὲν ἦ πάντα δεδομένα χωρὶς ἐγκλήματος, ἀπαλλάττονται πάλιν. ἂν δέ τις ἐλάττω φέρῃ τοῦ πλήθους τῶν φυλακείων, ζητοῦσιν ἐκ τοῦ χαρακτῆρος, ποῖον ἐκ τῶν φυλακείων λέλυται. τούτου δὲ γνωσθέντος, καλεῖ τὸν ταξίαρχον. οὗτος δ' ἄγει τοὺς ἀποταχθέντας εἰς τὴν φυλακήν, οὗτοι δὲ συγκρίνονται πρὸς τὴν ἔφοδον. ἐὰν μὲν οὖν ἐν τοῖς φύλαξιν ἦ τὸ κακὸν, εὐθέως δῆλός ἐστιν ὁ τὴν ἐφοδείαν ἔχων, ἐπιμαρτυράμενος τοὺς συνέγγυς. ὀφείλει γὰρ τοῦτο ποιεῖν. ἐὰν δὲ μηδὲν ἦ τοιοῦτο γεγονὸς, εἰς τὴν ἔφοδον ἀναχωρεῖ τοὔγκλημα. καθίσαντος δὲ παραχρῆμα συνεδρίου, τῷ χιλιάρχῳ κρίνεται. κἂν καταδικασθῇ, ξυλοκοπεῖται.

ueniat cum vigilibus, Centuriones primi manipuli Triariorum in quaque legione per dies curant. Quisque autem circuitorum unà cum luce ad Tribunum defert Tesseram. & si omnes redditæ sint, sine culpâ abeunt. Quod siquis pauciores fert quàm pro numero Vigiliarum, inquirunt ex charactere quanam Vigilia defecerit. Quo cognito, vocat Centurionem, qui ducit eos quorum Vigilia fuerat. ij disceptant cum circuitore. Et si Vigilum delictum est, statim ostendit circuitor adhibitis testibus è proximis. id enim facere tenetur. Si nihil horum; in ipsum cadit culpa. Statímque consilio aduocato, Tribunus iudicat, & si damnatus fuerit, fuste percutitur.

Posuit Vigilias, non est satis: firmandæ sunt, alioqui in noxam ituræ adeò non in bonum. Dum infidis aut incautis vigilibus fido, parùm ipse caueo, & obijcior hosti. Absit, absit à Romanâ prudentiâ: benè & tutò muniemus. Ait ergo.

„ *Fides*

„ *Fides circuitionis.*] Græcè ἐφοδείας, passim in re istâ: quod est, *obitus aut lustrationis.* Placet vox *Circuitionis* destinata in hanc rem olim, vt euincunt exempla. Magis tamen prisci aliter, dixeruntque (auctor Festus) *Fraxare, vigiliam circuire.* Circuitio.

„ *Equitibus committitur.*] Optimâ ratione. quiescant paullum Tribuni & Cēturiones, fessi diurnis curis: succedant isti, dignitate & fide proximi, aut pares. Hoc ante Polybium obtinuisse, etiam Liuius docet, qui inter prodigia memorat bello primo Annibalico: *Circumeunti vigilias equiti scipionem, quem manu tenebat, arsisse.* Quem scipionem? fortuitum, opinor, & per tenebras ad fulcrum: nisi quis signum aliquod imperij fuisse vult, ritu Centurionum: quod non probo. Allusit ad hanc equestrem circuitionem & Statius:

Equites circūeunt.

Lib. xxxi. Liuio lux.

—— *monitu ducis acer agebat* Lib. x.
Amphion equites, noctem vigilatáque castra
Explorare datus.

Hæc de more. nec tamen nescias ipsos interim Tribunos circumiuisse, si propius discrimen. Liuius: *A custodibus probra in circumeuntes Vigilias Tribunos iacta.* Quin & ipse Imperator interdum. quod de Tito in obsidione Hierosolymorum, Iosephus prodit: & de Mario Sallustius: *Vigilias ipse circuire.* Idem & Legatos iungit, de Metello: *Vigilias crebras ponere, & eas ipse cùm legatis circuire.* Posteriore æuo dixeris hac in re aliquid etiam Centurionibus fuisse. ex Tacito: *Deflagrante paullatim seditione addit consilium, vetitis obire vigilias Centurionibus, omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur.* Sed hoc magis sit intellegi de initiis vigiliarum, quæ Centuriones procurant: itemque de Tubâ, quâ solent Primi-

Tribuni aliquando idem.

Lib. xxviii

Et Imperator aut Legati.

An & Cēturiones.

ii. Hist.

XV. Annal. pili ſingulas ordiri. Eſt etiam in eodem Tacito: *Initia vigiliarum per Centurionem nunciari.* Quod ille inter ſollennia Romanæ militiæ refert, & ea quæ Teridates mirabatur. Credo autem fuiſſe, vt Centurio (an non ille ipſe Primipili?) nunciaret Imperatori Vigilias iam poſitas, & caſtra in quiete eſſe. At ſub Vegetij æuum *Circitores* proprium munus fuit, & vt ipſe loquitur, *militiæ gradus.*

Circitores

Lib. III. cap. VIII.

„ *Primum Turmæ Præfectum.*] Turmæ, non *Alæ*, vt Laſcaris vertit. In quaque Turmâ tres Præfecti ſiue Decuriones: nunc ait, hanc curam fuiſſe primi è tribus. Idque per vices iuiſſe in orbem: ergo vndecimo die redibat ad Turmam circumeundi munus. ſi tamen è quaque legione Circuitores capti, quod Polybij verba hîc oſtendunt. Ergo octo fuerunt in vnam noctem, & partiti ſunt luſtrationem, quod nunc dicet.

„ *Scriptum accipiunt, quotam, & quot debeant obire.*] Si quattuor modò Circuitores fuiſſent, atque ij tota caſtra luſtraſſent: quid opus ſcripto, aut deſignatione? nullâ Sed quia octo, & bipertitò obibant: ecce cuique parti adſignant Tribuni Vigilias quas luſtrent. Sed an per legiones? id eſt, vt cuiuſque legionis equites, ſuos luſtrauerint? hoc neſcio. Sed ſiue illud, ſiue aliter, vtile tamen ſcriptum. Si enim quique in ſuâ legione obibant; ſciebant quidem Vigilias in manipulis: ſed quis, cuius partis, ad Prætorium, Quæſtorium, Legatos, portas excubarent, id haud certò ſciebant. Optimè Tribunus, qui ideò ſcribebat. Sin autem Tribunus ipſe caſtra diuidebat, & partes luſtrandas, ne certum eſſet vnde inciperent, aut quos obirent: multo magis ſanè hoc opus. Sed dices, cur *quotam* etiam ſcribit? Nam id iam conſtabat, & inter

Inquiſita ratio luſtrandi.

& inter ipsos, vt Polybius dixit, sortiti erant. Maioris firmitatis caussâ, & vt quisque cum notâ suæ Vigiliæ omnes eas haberet. In re, vnde salus castrorum pendebat, nolebant quæstioni aut excusationi locum vllum esse. Posses etiam in Græcis interpretari & legere, *πόσην καὶ πόσας: quantam & quàm multas*. Quod esset, vt non solùm numerum Vigiliarum, sed modum & magnitudinem scirent. Nam hæc variabant: & alibi vna erat, alibi duplices, triplices, alibi manipulus totus. Hæc autem scienda, vt non de certitudine tantùm, sed de numero quoque referrent.

„ *Accubant ad primum pilum.*] Bonâ caussâ, vt proximi sint ad audiendum Signum, atque eiipsi attendendum vt in tempore detur. Sed & honestum decorumque id Aquilis; ante ipsas, velut equestres excubias illas esse. Vno enim abeunte, reliqui tres accubabant. *Circuitores ad Aquilam adiacent.*

„ *Cuius Centurio curam habet.*] Cur ille? quia magna hæc res: & ideò commissa capiti Centurionum.

„ *Ad quamque Vigiliam.*] Quæ quattuor erant, & singulæ diuisæ in horas ternas. Lucanus clarè: *Vigiliæ quaternæ.*

— iam castra silebant, Lib. v.

Tertia iam vigiles commouerat hora secundos.

Quies, inquit, in castris erat, & tertiâ horâ parabant se Vigiles secundi. In Ausonio hîc Griphus: *In Ausonio salebræ* In Gripho Ternario.

— noctisque per vmbram

Tergemini vigiles.

Mihi quidem griphus, & ipse carmen sic inscribit. Vir doctissimus explicat: *Cùm sint quattuor Vigiliæ, in singulis ternos vigiles fuisse, quemque pro suâ horâ excubasse.* Id verò numquam factum, Vigiliis quas Polybius & nos hactenus explicamus. Sed nec Vegetij temporibus ali-

Lib. III. Vigiles per ternas horas. *præsertim breuioribus horis æstiuis. ter, qui Vigilias disertè *quattuor virorum* facit; & singulos *tribus horis* excubasse. Confusio fuisset illa* toties mutandi: & quo signo? quis de horâ indicasset? Nam buccina dumtaxat tertiâ quâque horâ sonabat. Aliud est in Ausonij versu, & nisi quis explicat, muto: *noctisque per vmbram Tergeminam*. Vmbra inquam *tergemina*, non ipsi vigiles: id est, horæ ternæ in vigiliis: quod clarum. Poëtica quidem illa phrasis, eoque audacior; cur offendar? Tot igitur Vigiliæ, & Primipilus Clepsydris eas discernebat. Habebat vascula aquaria, siue *mensuras ex aquâ*, vt Cæsar appellat quibus quattuor illa tempora æqualiter distinguebant. Vegetius: *In quattuor partes ad clepsydram sunt diuisæ vigiliæ.* Cæsar de Britanniâ: *Certis ex aquâ mensuris breuiores esse noctes quàm in continente videbamus.* Agnitum id & obseruatum è vigiliariis hisce clepsydris significat, quæ castra comitabantur.

Clepsydræ ad Vigilias.

Lib. V.

„ *Signum buccinâ dandi.*] *Tubâ* dixit Lascaris: sed est in Græco clarè βυκανᾶν: nec aliter factum. Buccina huic rei seruiit. Liuius: *Vbi secundæ Vigiliæ buccinâ signum datum esset.* Idem: *Ut ad tertiam buccinam præsto essent.* Propertius: *Et iam quarta canit venturam buccina lucem.* Silius: *—— mediam somni cùm buccina noctem*

Buccina ad Vigilias. Lib. VII. Lib. XXVI. Lib. IIII. Lib. VII.

Diuideret, iámque excubias sortitus iniquas
Tertius abruptâ vigil iret ad arma quiete.

Vbi attende item de sorte ad vigilias, & mediam noctem, id est tertiam iniquissimam habitam, quia turbaret totam quietem. Nam reliquis, bonam partem primæ aut sequentis noctis licebat dormire. Hauris etiam, dormisse Vigiles cùm eorum sors & vices non essent. Sed de Buccinâ, item Frontinus: *Sulla bello sociali nocte profectus,*

Lib. I. cap. V.

profectus, relicto buccinatore, qui vigilias ad fidem remanentium diuideret, & quartâ vigiliâ commissâ eum sequeretur, incolumes suos perduxit. Cicero huc aspexit: *Te gallorum, illum buccinarum cantus exsuscitat.* Sallustius communi verbo, & multitudinis numero, est vsus: *Marius quàm maximum silentium haberi iussit, ne signa quidem, vti solent per vigilias, canere.* An quia reuera plura, an quia pluries. Istud Ausonius significat: Orat. pro Mur. In Iug.

—— ter clara instantis Eoï
Signa canit serus, depenso Marte, satelles.

At illud è Vegetio firmes: *A tubicine,* inquit, *omnes vigiliæ committuntur, & finitis horis à cornicine reuocantur.* Itaque Tubam adhibet ad initia, Cornu siue buccinam ad finem. Tacitus quoque in verbis suprà datis tangit, *Omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur.* Tubâ, disertè. Sed & Iosephus: Τὰς φυλακὰς καὶ τὰς ἐξεγέρσεις *σάλπιγγες προσημαίνουσιν: *Vigilias & excitationes, Tubæ præsignificant.* Et certum est iam olim signa omnia cecinisse initio Vigiliarum, aut potius paullò ante ipsas, cùm scilicet Prætorium dimitteretur. Polybius, de Scipionis stratagemate, quo castra Syphacis incendit: Ἔστι γὰρ ἔθος Ῥωμαίοις κατὰ τὸν τοῦ δείπνου καιρὸν τοὺς βυκανίτας καὶ σαλπιγκτὰς πάντας σημαίνειν παρὰ τὴν τοῦ στρατηγοῦ σκηνήν, χάριν τοῦ τὰς νυκτερινὰς φυλακὰς κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἵστασθαι: *Est enim mos Romanis, sub tempus cenæ buccinatores & tubicines omnes canere ad Prætoris tabernaculum, vt tunc vigiliæ nocturnæ constituantur.* Liuius ipsum illud narrans: *Vbi Prætorio dimisso signa concinuissent.* Atque hoc est illud signum imperij, quod Cæsar tangit: *Pompeius receptis omnibus in vna castra legionibus, suum cum Scipione honorem partitur, classicúmque apud eum cani, & alterum illi iubet Prætorium*

Lib. III. cap. VIII. — *An & Tuba adhibita?* — II. Hist. — *Sed Græca ea vox communior est. — *Signa omnia sub Vigilias.* — Lib. XV. — Lib. XXX. — III. Ciuil.

torium tendi. Haud dubiè hoc ipſum eſt: ſed ambigo an Liuius item eò aſpexerit, ſiue Aſdrubal apud Liuium: qui ſuſpicione iniectâ de aduentu alterius Conſulis in caſtra Liuij, *attendi iubet, ſemel biſue ſignum canat in caſtris.* Et ſtatim addit: *Jllud veterem ducem, & aſſuetum Romano hoſti mouit, quòd ſemel in Prætoriis caſtris ſignum, bis in Conſularibus referebant ceciniſſe. Duos profectò Conſules eſſe.* Putarem de ipſo iſto claſſico intellegendum: ſed Liuius ſingularie *ſignum* dicit: & Silius in eâ re *Buccinam* nominat:

De Liuij ſententiâ. Lib. xxviii

Lib. xv.

—— bis clarum buccina ſignum
Præterea, gemino prodebat iuncta magiſtro
Caſtra regi.

Vt fortaſſe ad Vigilias ipſas hæc ſint referēda: & in vnis caſtris Buccinam vnam ſonuiſſe: niſi cùm duo Prætoria, & duo duces. In Tacito autem quod legitur, inter ſollennes militiæ ritus: *Jnitia vigiliarum per Centurionem nunciari, conuiuium buccinâ dimitti*: referebam olim ad hoc Claſſicum. Sed reſiſto: quia ante cænam videtur illud ceciniſſe: hæc Buccina finit cænam. Sed & ea hîc ſola; in Polybio omnia ſigna. An non magis hic mos & ſenſus? Ante cænam claſſicum ceciniſſe: eo ſigno Prætorem alioſque cænaſſe: tum Centurionem nunciaſſe Vigilias incipere: & mox ad primam Buccinam conuiuium dimiſſum. vt quiſque ſcilicet ad ſe iret, nec vltrà diſcurſu vllo caſtra inquietarentur. Hoc nunc placet.

De Taciti. xv. Annal.

„ *Teſtes aliquos ex amicis.*] Primùm fidei cauſâ, vt ſi culpam alicui ingerat, non ille regerat aut abnuat: deinde decori etiam cauſâ & periculi, quia nec honeſtum, nec tutum fortaſſe, ſolos ita circuire. Ergo aliquem aut

aliquos

aliquos ex amicis assumebant: sæpe eiusdem illius ordinis,& quibus operam hanc in simili reddebant.

" *Attestatus proximos abit.*] Tam illos, quos apud se amicos habet, quàm Vigiles proximos.

" *In quaque legione per dies curant.*] Hoc ille de Primopilo iterùm, qui signum dat Vigilijs. Atque ait, *ex vtraque legione Centuriones per dies fecisse.* Ita vertere malo illud Græcum καθ' ἡμέραν, quàm cum Lascari *cottidie*. Non enim, opinor, bis signum datum, & ab vtroque Centurione, sed per vices id factitatum: & cùm quattuor essent (duo in quoque Manipulo) munus haud graue fuisse in quintum quemque diem. Si vt Lascaris, profectò graue, & singulis, aut alternis noctibus peruigilandum ad curam, in quâ nihil remisè aut otiosè agendum.

" *Vocat Centurionem.*] Eius manipuli, in quo culpa. Cetera clara, vtique si vnà cum meis iungas: quod semel te hortor. Finem Vigiliarum habes: nihil omissum? quædam. Primùm de *Armis* nihil dixit: sed sciri etiam eo silente potest, armatos vigilasse. Tacitus de instauratâ disciplinâ à Corbulone: *Stationes, Vigiliæ, diurna nocturnáque munia in armis agitabantur.* Quod tunc omissum scilicet, per longam pacem. Æmilius Paullus tamen olim sine scuto ire eos censuit: *& nouo more*, ait Liuius, *scutum in vigiliam ferre vetuit.* Caussam dedit: *Stare enim galeatos, deinde vbi fessi sint innixos pilo, capite super marginem scuti posito, sopitos stare.* Seneca hoc ipsum euenisse testatur: *Vt si necesse fuerit, stans etiam aliquando saucius pro vallo peruigilet, & ne pilæ quidem incumbat, quia solet obrepere interim somnus in aliquod adminiculũ reclinatis.* Etsi hoc de Scuto non mansisse arbitramur: & in monumentis lapideis Vigiles cum scuto ante se deposito sta-

Vigiles cũ armis.

XI. Annal.

Scutũ olim ademptũ. Lib. XLIIII

Epistol. XXXVI.

Posteà redditum.

to ſtare cerno. Sed de pilo aut lanceâ, cum eo ſtetiſſe etiam Tertullianus approbat, qui ſic de milite Chriſtia-
Cap. XI. no, libro De Coronâ: *Et excubabit pro templis, quibus renunciauit, incumbens & requieſcens ſuper luncho, quo perfoſſum eſt latus Chriſti?* In eodem etiam Senecâ lectum moneo, qui illo die in expeditione fuiſſent, ne vicibus
De Tranq. cap. vlt. quidem ſuis vigilaſſe. *Miles*, inquit, *vigilias diuidit: at nox immunis eſt ab expeditione redeuntium.* Cauſſa ab humanitate, & quia tales egent quiete. Secundùm. Nihil
Voces Vigilum. de *Vigilum vocibus* in Polybio: at Tacitus iniecit. *Inua-*
1. Annal. *lidi ignes, interruptæ voces*: de nocte quam Romani egerunt in angore, obſidentibus Germanis. Iterùm clariùs:
v. Hiſt. *Vigiles flagitium ſuum ducis dedecore excuſabant, tamquam iuſſi ſilere, ne quietem eius turbarent. Ita intermiſſo ſigno & vocibus, ſe quoque in ſomnum lapſos.* Duo adhibita oſtendit ad excitandum, *Signum* ſiue buccinam, & *Voces.* Et de his Dionyſius iam olim. cùm Sabini caſtra Romana tentarent noctu, & illi de compoſito neglegentiam & ſomnum præferrent:
Lib. VI. ὁι πρῶτοι πορευόμενοι, inquit, οὔτε φέγγη λαμπτήρων ἑώρων, οὔτε φωνὰς φυλάκων κατήκουον: *Qui primi* (Sabinorum) *progreſſi ſunt, neque ſplendores facium videbant, neque voces vigilum audiebant* Nota ibi & Faces, de quibus ſtatim. Lego & in Polyæno, Clearchum cùm timeret incurſuros noctu hoſtes, iuſſiſſe ſuis
Lib. II. Strat. ἐν τοῖς ὅπλοις διατελεῖν, καὶ τὰς ἐγέρσεις ποιεῖσθαι πυκνάς: *in armis permanere, & excitationes crebras facere.* Ad voces has referendum videtur, quibus Vigiles cum clamore proximos & ſucceſſuros excitabant. Ambroſius & eò
Lib. v. Hexaëmer. cap. XV. reſpicit, de gruibus: *Poſt vbi vigiliarum munus fuerit completum, perfuncta munere in ſomnum ſe, præuio clangore componit, vt excitet dormientem, cui vices muneris*
Quæ ea fuerint? *tradituraeſt.* Et quæ autem voces? opinor, ex ipſâ re: *Vi-*

gila,

gila, vigila. Tale aliquid in Seruio, qui ſacerdotes ad templum Martis iuiſſe, inſtante bello, & *motis ancilibus dixiſſe, Mars vigila,* ſcriptum reliquit: quaſi illum, more militiæ, ad excubandum prouocantes. Facit magis, quod hodie apud Turcas ille mos, & in arcibus opidiſque excubias ita agunt, vt altâ voce inuicem appellent ſe & reſponſent. Petrus Bellonius diligens vtiliſque obſeruator monuit: itemque amicus noſter Carolus Cluſius, Pannones idem factitare, qui clarè & mutuò ſibi accinunt *Szolaÿ Szolaÿ virratzto, Szolaÿ*, id eſt, *Vigila vigila vigil, vigila.* Et cùm ſub auroram ſe recipiunt, canunt: *Haynal-vagÿon ſzep pyros, haynal haynal-vagÿon,* hoc eſt, *Erumpit iam elegans rubens* (ſcilicet aurora aut dies) *erumpit iam.* Sed & Perſæ cantitare ſoliti in Vigiliis laudes ſui regis. Ammianus: *Noſtri obtruncarunt vigiles omnes, ex vſu moris gentici iuſtitiam felicitatémque regis ſui canoris vocibus extollentes.* Quæ omnia bona & vtilia contra ſomnum nemo neget. Atque iſtæ olim voces: Græcis etiam Tintinnabula ſiue Campanulæ, ad excitandum. In Thucydide: Τοῦ γὰρ κώδωνος παρενεχθέντος, οὕτως ἐς τὸ διάκενον, πρὶν ἐπανελθεῖν τὸν παραδιδόντα αὐτὸν, ἡ πρόσθεσις ἐγένετο: *Tintinnabulo enim prolato, priuſquam rediret is qui tradiderat, ita in vacuum locum ſcalarum admotio facta.* De Braſidâ loquitur, qui Potidæam conatus capere noctu, dum is qui circuit tintinnabulum porrigit, atque ita locũ paulliſper deſerit. Ibi Scholiaſtes: Ἕως γὰρ ὁ περιιὼν μετὰ τοῦ κώδωνος ἄλλῳ παρεδίδου τὸν κώδωνα, χρόνου ἐγγινομένου, ἔλαθε προσθεὶς τὴν κλίμακα: *Intereà dum is, qui circuibat cum tintinnabulo, alteri illud traderet, tempore aliquo medio, fefellit ſcalas admouens.* Hoc ipſum tempus (apud Plutarchum) Aratus inſidiis legit, cùm Sicyonem caperet: Ἀναβαινόντων δὲ τῶν πρώτων, ὁ τὴν ἑωθινὴν φυλα-

Turcæ his vocibus vtuntur.

Et Pannones.

Et Perſæ.

Tintinnabula Græcis.

Lib. IIII.

κὴν παραδιδοὺς ἐφώδευε κώδωνι, καὶ φῶτα πολλὰ καὶ θόρυβος ἦν τῶν ἐπιπορευομένων: *Ascendentibus primis, is qui matutinam vigiliam tradebat, transibat cum tintinnabulo, erántque lumina multa & strepitus ingredientium.* Dio Cassius Romanis Vigilibus in vrbe videtur ea dare. cùm scribit

Lib.IIII. Augustum somnio monitum, *Iouem Tonantem quasi* προφύλακα, *procubitorem Iouis Capitolini fecisse, eóque tintinnabulum ei appendisse.* Οἱ γὰρ, addit, τὰς συνοικίας νύκτωρ φυλάσσοντες, κώδωνι χρῶνται, ὅπως σημαίνειν σφίσιν ὁπόταν βουληθῶσι, δύνωνται: *qui enim vicos noctu custodiunt, campanulâ vtuntur, vt significare inter se, cùm voluerint, possint.* Etsi haud prorsus eadem ibi caussa. Sed Suidas de illo

In κωδωνοφορῶν. ritu: Οἱ περίπολοι οἱ τὰς φυλακὰς περιπολοῦντες καὶ περισκοποῦντες ἐρχόμενοι ἐπὶ τοὺς φύλακας, κώδωνας εἶχον, καὶ τούτοις ἐψόφουν πειράζοντες τὸν καθεύδοντα, καὶ ἵνα οἱ φυλάσσοντες ἀντιφθέγγονται: *Circuitores, qui vigilias circuibant & explorabant, euntes ad Vigiles, tintinnabula habebant, atque ea concutiebant explorantes siquis dormiret, & vt vigilantes voce responderent.* Quod nec hodie prorsus exoleuit, & in arcibus plerisque ad campanulam Vigiliæ excitan-

Ignes Vigilum. tur. Satis de istis: addo aliquid & de *Ignibus*, quos reperio crebrò. In Propertio:

Lib.IIII. *Ignes castrorum, & Tatiæ prætoria turmæ.*

Lib.IIII. In Statio: —— *noctísque per vmbras*
Nunciat excubiis vigiles arsisse plateas.

I. Annal. In Tacito: *Apud Romanos inualidi ignes.* In Liuio: *Plu-*

Lib. XXI. *ribus ignibus, quàm pro numero manentium, in speciem factis.* Ac possis ad ignes referre, quibus cænæ & corporum curandorum caussâ vtebantur. quò Diodorus du-

Ii sub cænā structi. Lib. XIX. cit, de Eumene: *Iussisse suos luculentam flammam facere, per interualla circiter viginti cubitorum, tamquā ad cænam curámque corporis; secundâ vigiliâ minorem; tertiâ minimam;*

mam; vt procul spectantibus vera castra viderentur. Quos scilicet ignes ita structos, in noctem & Vigilias producebant, donec paullatim exstinguerentur. Etsi tamen de Facibus propriè ad Vigilias, aliquid ex Dionysio suspicere, qui suprà φέγγη λαμπτήρων signanter dixit, id est *Facium lumina.* Item Statio, qui & ipse verbo Facium vsus: Tamen & Faces aliæ.

Incertæq; faces, & iam malè peruigil ignis. Lib. VIII.

de languidis excubiis & remissis, vti Tacitus *inualidos ignes.* Atque idem Statius, vbi crebras excubias & dēsas notat, *Contractæq; vices, & crebrior excubat ignis.* Lib. XII.

Quin & in Columnâ Traiani, vbi Vigiles ponuntur, video super eos in turris fenestrâ exsertam facem: quid? ad illucendum, & vt accedentes noscerent? opinor.

Etsi alio etiam fine ignes in turribus aut speculis fuisse, probè scio: nempe ad indicandum aliquid aut significandum. quod genus Græci dicunt φρυκτοὺς. Suidas inter alios: *Phrycti, faces quædam è ligno factæ, quas super muros ferentes significant vicinis aut sociis cùm vident hostes aduentantes. Atque etiam cùm socios vel auxilium vident: sed cùm istos, gestant faces quietas; cùm hostes, quatiunt & mouent.* Talia Scholiastes Thucydidis: & res ab ipso Thucydide aliquoties memorata, & crebrò alibi in Græcorum actis. Conuenit quod Polybius διὰ τῶν πυρσῶν σημαίνειν, *per faces significare* dicit: & varium vsum eius rei explicat, & posse pro litteris etiam esse. Cur hodie ignorant aut neglegunt? & alia vsurpant magis molesta, & minùs certa. Sed ille scriptor diffusè exsequitur Decimi libri fine, quem vide. Inuentum hoc Sinoni adtribuit Plinius: *Specularem significationem Troiano bello Sinon inuenit.* An verius de Palamede? cui plerique Græci. vt Sophocles: —— ὅς ϛρατῷ φρυκτωρίαν,

Ὕπνου φυλάξεις, τά θ᾽ ὅσα σημαντήρια

Ἔδειξε.

Vt Alcidamas Oratione in Palamedem: Πυρσοὺς αὖ ἐσοφίσατο, ἀλλ᾽ ἐφ᾽ ἡμετέρῳ κακῷ: *Faces inuenit, sed in nostrum malum.* Ipse Palamedes apud Gorgiam ait, ἐξευρηκέναι πυρσοὺς, κρατίςους καὶ ταχίςους ἀγγέλους: *inuenisse faces, optimos & celerrimos nuncios.* Et quod tamen Plinius de Sinone, caussam habet, quòd illum volunt sustulisse facem quâ Græcos aduocabat. Q. Calaber:

Δὴ τότ᾽ ἄρ᾽ αἰθαλόεντα Σίνων ἀνὰ πυρσὸν ἄειρε

Δεικνὺς ἀργείοισι πυρὸς σέλας:

Tunc Sino flagrantem faculam sublime leuauit,

Ostendens Græcis ignis decus.

φρυκτοὶ Græcorũ.

Eorum vsus pro literis.

Quis inuenerit?

Lib. VII.

Romani

Romani etiam vſurparunt. vt Scipio apud Numantiam, quem Appianus ſcribit *diuiſiſſe caſtra & per partes aßignaſſe Tribunis, cum præcepto, vt ſi impeterentur ab hoſte, de die panno rubro in haſtâ ſublato ſignificarent; de nocte, igne.* Vt Cæſar: *Celeriter, vt antè imperauerat, ignibus ſignificatione factâ, ex proximis caſtellis eò concurſum eſt.* Vegetius inter vſitata refert: *Si diuiſæ ſint copiæ, per noctem flammis, per diem fumo ſignificari ſociis.* Romani interdũ vſi. In Iberic. II. Gallic.

DIALOG. X.

De imperiis caſtrorum, & adminiſtratione in his talibus. Tribuni per vices faciunt. Et Salutationes ducum.

TANDEM, tandem, de Vigiliis abſoluimus, & ad *Exercitia* imus. AVD. Nec nunc quidem plenè. LIPS. Quid autem abeſt? AVD. De Tribuno, ſiue Tribunis, quos crebrò Polybius & tu nominaſtis, & ferè duos, aut vnum. Quis igitur iſte? certus, an quem caſus dabat? LIPS. Ille verò certus, & nihil hîc à caſu. Commodè autem petis: & dabo. quia facit non ad dicta ſolùm, ſed dicenda. Ordo in hac adminiſtratione certus fuit, nec omnes Tribuni ſimul imperitarunt, nequa confuſio, aut diſſenſio etiam, eſſet. Scis illud vetus, *Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη. Quâ ſerie & diſcretione, iſta Polybij verba dicent: recita.

* *Multorũ imperium non vtile.*

POLYB.

Τὴν δὲ καθόλου δοκιμασίαν τῆς πλευρᾶς, δύο τῶν χιλιάρχων· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν λοιπὴν τὴν κατὰ τὸ στρατόπεδον ἐπιμέλειαν οὗτοι ποιοῦνται. κατὰ δύο γὰρ σφᾶς

Uniuerſam lateris probationem duo Tribuni faciunt. Similiter aliam etiam caſtrẽſem curam hi ſunt qui gerunt. Nam in binos &

binos

αὐτῶν διελόντες ἀνὰ μέρος τῶν ἓξ μηνῶν τὴν δίμηνον ἄρχουσι, καὶ πάσης οἱ λαχόντες τότ' ἐν τοῖς ὑπαίθροις προΐστανται χρείας. ὁ δ' αὐτὸς τρόπος τῆς ἀρχῆς μὲν καὶ τῶν πραιφέκτων περὶ τοὺς συμμάχους. οἱ δ' ἱππεῖς καὶ ταξίαρχοι, πάντες ἅμα τῷ φωτὶ παραγίνονται πρὸς τὰς τῶν χιλιάρχων σκηνάς. οἱ δὲ χιλίαρχοι πρὸς τὸν ὕπατον, κἀκεῖνος μὲν τὸ κατεπεῖγον ἀεὶ παραγγέλλει τοῖς χιλιάρχοις, οἱ δὲ χιλίαρχοι τοῖς ἱππεῦσι καὶ ταξιάρχοις. οὗτοι δὲ τοῖς πολλοῖς, ὅταν ἑκάστων ὁ καιρὸς ᾖ.

binos se diuidentes, semestris spatij duos menses imperant, & quos ea sors tangit, vniuersæ administrationi castrensi tunc præsunt. Idem imperitandi modus Præfectorum in socios. Equites verò & Centuriones cum primâ luce veniunt ad tentoria Tribunorum, Tribuni ad Consulis: atque ille quidquid agendum Tribunis edicit: Tribuni equitibus Centurionibúsque: isti vulgo militum, cùm tempus cuique rei venit.

„ *Vniuersam lateris probationem.*] Hoc ad castrorum munitionem spectat, de qua dictum.

„ *Duo Tribuni.*] E quaq; legione vnus, vt iam audies.

Munera Tribunorum. „ *Aliam etiam castrensem curam.*] Nempe vigilias disponere, circuire; tesseras & signum dare; denique, quidquid ad vsum, imperare. Sed inprimis etiam ius dicebant, & caussas siue lites militares cognoscebant. Liuius: Lib. XXVIII *Tribunos & iura reddere in principiis sinebant, & signum ab eis petebant.* Imò puniebant etiam, & de capite cognoscebant. in Polybio infrà.

„ *In binos & binos se diuidentes.*] Totum hoc ita exaudio, vt velit vnius legionis sex Tribunos in tres se partes Diuisio Tribunorum. diuisisse, & binos imperasse per binos menses. Ita, cùm duæ legiones in castris, quattuor erant qui imperabant:

bant: sed nec ij continuò, diebusque, nisi fallor, alternis. Id à Consulibus quoque factum, cùm vterque in vnis castris, vt imperia in dies demutarent. Caussa sic censendi non vno loco Polybius (in totâ hac re castrensi:) qui ferè ad vnum Tribunum omnia refert. Ad vnum dico, cùm de vnâ legione; ad duos, cùm de duabus. Nisi obseruas, hærebis sæpè in eius verbis. Ista diuisio commoda fuit & prudens: commoda ad alternam requiem; prudens ad concordiam. Quisque enim suis diebus & mensibus, in suâ legione, imperium inhibebat. Ad hanc diuisionem spectauit Liuius: *Secundæ legionis Fuluius Tribunus militum erat. is suis mensibus dimisit legionem.* Diserte ait *menses*, multitudinis numero: & Polybius hîc, *duos menses*. Alioqui potuisset diuisio institui, vt è quaque legione vnus in mensem. Sed non est ita. & quę ratio in Centurionibus duobus valuit, ea hîc: vt altero ægro aut impedito, alter nihilominus munia obiret. Libet etiam quærere, cur in *semestre* tantùm? cur non discreti sic in totũ annum? Ratio fuit, quòd annus actionibus & negotiis inæqualis. Æstas tota in expeditione & opere; hiems pigra & otiosa. Ne quis ergo queri posset, aut honoratum se parum aut nimis oneratum; omnes ad res aut otium admittebant, prout tempora erant. Cogitandum etiam, an non hæc semestris diuisio occasionem dederit *Tribunis Semestribus*, de quîs dixi.

A Consulũ exemplo.

Vnus in diem imperabat.

Lib. XXXIIII.

Alia diuisio reiecta.

Cur semestris ea fuerit?

„ *Idem imperitandi modus Præfectorum in socios.*] Qui Præfecti Tribunis vbique adæquantur.

„ *Equites verò & Centuriones.*] Omnésne equites? indefinitè dicit: sed Decuriones intellegi tantùm, ratio & exemplum dictare videntur: vt iuerint modò ij, qui in imperio. Certè alius ille numerus prægrandis.

Equitum nomine Decuriones.

„ *Cum primâ luce veniunt ad tentoria Tribunorum.*] Ita me Deus, hoc pulchrum. Ecce sexaginta Centuriones, triginta Decuriones (in vnâ legione supputo.) veniunt agmine, & compositè, ad Tribunos: (omnésne? an eos modò, quorum illis mensibus imperium? hoc verius.) veniunt, inquam, ad Tribunos, per speciem officij, vt salutent & vt deducant. Quid tum? ipsi Tribuni cum hoc comitatu ad Imperatorem summum. Nónne decorè omnia & vtiliter, ad dignitatem imperantium augendam? ad imprimendam subditis venerationem? Iosephus de totâ istâ re: Ὑπὸ δὲ τὴν ἕω, τὸ στρατιωτικὸν μὲν ἐπὶ τοὺς ἑκατοντάρχας ἕκαστοι, πρὸς δὲ τοὺς χιλιάρχας οὗτοι συνίασιν ἀσπασόμενοι, μεθ' ὧν πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν ὅλων οἱ ταξίαρχαι πάντες: *Manè & sub auroram, milites quidem singuli ad Centuriones, ad Tribunos porrò isti conueniunt salutaturi: cum quibus ad Ducem primarium omnes deinde ordinum ductores.* Eadem dicit quæ Polybius: sed hoc amplius de militibus, quòd ij quoque venerint è suâ quisque centuriâ salutatum ducem. Iam addit noster:

Centuriones & Decuriones ad Tribunos.

Tribuni ad Imperatorem.

Lib. III. Excid.

„ *Ille quidquid agendum, Tribunis edicit.*] Non otiosa hæc aut honoraria tantùm salutatio, sed visio. *Numquid vellent?* Itaque Imperator tunc iis *Signum dabat*, atque alia pro tempore edicebat agenda. De Signo, clarè ita Iosephus: Ὁ δὲ αὐτοῖς τό τε ἐξ ἔθους σημεῖον, καὶ τὰ ἄλλα παραγγέλματα δίδωσι διαφέρειν εἰς τοὺς ὑποτεταγμένους: *Ipse verò* (Imp.) *tunc illis ex more Signum dat & alia mandata perferenda ad subiectos.* Cur tamen tam manè signum? nam illud* nocturnum opinor intellegi, & vigiliarum. Ideò, quia & Tribuni plerumque diem occupati, & ipse Imperator huc illuc distrahi poterat, & abire. Prouidè igitur & maturè: atque ipsi tamen apud se habebant,

Signum manè datũ Tribunis.

Lib. III.

*Nisi & in diurnis Excubiis velimus fuisse.

donec

donec promendi tempus, & vespere peterent Centuriones. Sed vide mihi etiam pulcherrimum imperandi modum. Imperator Tribunis edicit; isti Centurionibus; Centuriones suis. Qui ipse apud Spartanos, vt scribit Thucydides: Βασιλέως ἄγοντος ὑπ' ἐκείνου πάντα ἄρχεται. καὶ τοῖς μὲν πολεμάρχοις αὐτὸς φράζει τὸ δέον, οἱ δὲ τοῖς λοχαγοῖς, ἐκεῖνοι δὲ τοῖς πεντηκοντατῆρσιν, αὖθις δ' οὗτοι τοῖς ἐνωμοτάρχαις, καὶ οὗτοι τῇ ἐνωμοτίᾳ: *Rex cùm ducit, ab eo omne imperium. & ipse quidem Polemarchis* (velut Tribuni sunt) *quod opus est edicit; isti Centurionibus; hi Quinquagenariis; hi Decanis; hi Decuriæ.* Prorsus idem ordo, nisi quod pluſculum etiam sectus. At in illo Romano leuiter innouasse Paullus Æmilius videtur, de quo ita Liuius: *Vt ordine ac sine tumultu omnia in agmine, ad nutum imperiúmque Ducis fierent, prouidit. Vbi omnibus simul pronunciaretur quid fieret, neque omnes exaudirent, incerto imperio accepto, alios ab se adiicientes plus eo quod imperatum sit, alios minus facere. clamores deinde dissonos oriri omnibus locis, & prius hostes quàm ipsos quid paretur scire. Placere igitur Tribunum militum Primopilo legionis secretum edere imperium, illum & dein singulos proximo cuique in ordine Centurioni dicere quid opus facto sit: siue à primis signis ad nouissimum agmen, siue ab extremis ad primos perferendum sit.* Seneca huc spectauit, Epist. LX. *Quod in exercitibus his, quos magni Imperatores ordinant, fieri videmus, vt imperium ducis simul omnes copiæ sentiant, sic dispositæ vt signum ab vno datum peditem simul equitémque percurrat: hoc aliquanto magis necessarium esse nobis.* Othonis etiam illud apud Tacitum huc refero: *Ita se Ducum auctoritas, & sic rigor disciplinæ habet, vt multa Centuriones Tribunósque tantùm iuberi expediat.* Sic enim rectè scripsimus,

Ordo in imperiis.

Lib. v.

Lib. XLIIII.

1. Hist.

Tacitus explicatus.

pſimus, cùm anteà vulgatum eſſet, *multa per Centuriones.* Quis neſcit autem per Centuriones omnia iuberi? ſed hoc Otho ait, quædam ſecreta imperia eſſe, & ipſis tantùm Tribunis Centurionibuſque edita: qui cùm opus, promant.

DIALOG. XI.

Ad Exercitia tranſitum. Ea diuiſa, & primò dictum de Oneris exercitiis. Tuliſſe cibos, vallos, ſarcinas, præter arma.

SED heus, vel nunc denique Labyrinthum hunc euaſimus, & ventum ad *Exercitia*, alteram Diſciplinæ partem. Abſoluimus, an producimus? Longiuſcula enim eſt, & licebit Augurum verbo, *Alio die*. Hoc magis, quòd dum caſtra & Vigilias ambimus, vrbem ambiuimus, & ad locum venimus vnde digreſſi. Ergóne domum? Quid rides? AVD. Nam tu mihi facere, quod fæminæ in amantes, videris. LIPS. Quâ cauſsâ? AVD. Subducere te paullùm, vt magis incites. Quid autem opus? famem meam vides, quæ ipsâ auditione creſcit. Res enim magis magiſque allicit. & vt in puteis quò plus ſumitur, melior dulciorque aqua euadit: ſic in hac militari re, ad meum quidem guſtum. Perge, & ſuggere. LIPS. Sed enim ipſe puteus noſter deficit, Polybius inquam: nec ille de Exercitiis verbum. AVD. Tu Polybius eſto, & è pectore iſto prome. Ibi quoque Muſarum fontes ſaliunt. LIPS. Theatrum hoc, vt video, iterùm reſerandum eſt, & fabella tota peragenda. Ergo porrò ambulemus paullùm, vel extra hanc vrbem. De Exercitiis autem vt ordine dicam, triplicia ea facio: *Oneris*, *Operis*, *Armo-*

Armorum. De primis, succurrit M. Tullium aliquid scripsisse, quod vsui erit, & pro Polybio vicarium hunc dabo. Verba sunt è Tusculanâ secundâ, cùm laborem dilaudat & commendat ab exemplo militari.

Nostri exercitus primùm, vnde nomen habeant, vides. deinde quis labor & quantus Agminis? Ferre plus dimidiati mensis cibaria, ferre siquid ad vsum velint, ferre vallum. Nam scutum, gladium, galeam nostri milites in onere non plus numerant, quàm humeros, lacertos, manus. Arma enim membra esse militis dicunt, quæ quidem ita geruntur aptè, vt si vsus foret, abiectis oneribus, expeditis armis vt membris pugnare possint. CICERO

Pleraque hîc omnia, quæ ad *Oneris* exercitia spectant; vsurpata Romanis præter & supra plerasq; gentes. Quid simile vsquam, quale hîc legis, & audies? Atque eius rei fructus, indurescere, & corpus habere cuique labori ferendo. Plutarchus quidē de Romanis nostris tradidit, *eos sic fuisse laboribus suetos factósque* (διαπόνους vno verbo) *vt nec sudantem, nec suspirantem quemquam cerneres: ídque in diuturnâ illâ pugnâ cum Cimbris magno æstu & acri concursu, Q. Catulum notasse, & ad Senatum sic scripsisse.* *Romani laboriosissimi.* *Facti tolerare.* In Mario.

Nostri exercitus vnde nomen.] Clarum, quòd ab exercendo. Vegetius: *Exercitus ex re ipsâ atque opere exercitij nomen accepit*. Varro: *Exercitus, quòd exercitando fit melior*. Planè melior, fortiorque. Hippocrates: οἱ γὰρ ἀγύμναστοι τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ παντὸς κοπιῶσι πόνου: *Inexercitati homines ab omni labore fatigantur*. Et idem generatim prolocutus: Ῥαθυμίη ὑγραίνει, καὶ ἀσθενὲς τὸ σῶμα ποιέει. πόνος δὲ ξηραίνει, καὶ τὸ σῶμα ἰσχυρὸν ποιέει: *Desidia humectat, & imbe-* Lib. II. cap. I. *Fructus exercitij.* Lib. II. de Diætâ. Ibid.

cillum corpus fluidúmque reddit; labor siccat, & robustum strictúmque corpus facit.

„ *Qui labor & quantus agminis.*] Alia enim exercitia omittit, illa sola agminis, id est Oneris diducit. Quæ profectò magna, & Virgilij verbo, pænè iniusta. Ille sic de istâ re:

iii. Georg. *Non secus ac patriis acer Romanus in armis*
Iniusto sub fasce viam dum carpit, & ante
Hosti exspectatum positus stat in ordine castris.

Lib. xi. cap. iii. Onera in fasce. Eius exemplo Fabius: *Assueta gymnasiis & oleo corpora, quamlibet sint in suis certaminibus speciosa atque robusta, si militare iter fascésque & vigilias imperes, deficiant & quærant unctores suos.* Fasces & ipse dixit, quia sic alligatas ferebant velut in fascem sarcinas: & malè atque imperitè. qui hîc *Falces.*

„ *Ferre plus dimidiati mensis cibaria.*] Quattuor Oneris genera militibus imponit, *Cibum, Utensilia, Vallum, Arma.* De cibo, ait, *Ferre plus dimidiati mensis.* Omnino

Cibos ferunt. Lib. xliiii. *plus*: & sæpe etiam totius mensis. Liuius: *Prætore dimisso Consul, menstruo iusso milite secum ferre, profectus est.*

Lib. lvii. Idem in Epitomâ, de Scipione Numantino: *Militem triginta dierum frumentum ferre cogebat.* Paullò minus in

ii. Ciuil. Cæsare, de Afranianis: *Frumenti copiam legionarij nonnullam habebant, quòd dierum vigintiduorum ab Ilerdâ frumentum iussi erant efferre: cetrati auxiliarésque nullam, quorum erant & facultates ad parandum exiguæ, &*

Auxiliares non ferũt. *corpora insueta ad onera portanda.* Tot dierum portasse legionarios vides, sed solos. Auxiliares, inquit, insoliti erant & rudes ferendi. Mansit hæc durities etiam molliore æuo, & in Principum inferiorum rebus onera ista legis. In Alexandro Lampridij: *Milites expeditionis tempore*

pore sic dispositit, vt in mansionibus annonas acciperent, nec portarent cibaria decem & septem, vt solent, dierum, nisi in barbarico: quamuis & illic mulis eos & camelis adiuuerit. En, illo quoque æuo septemdecim dierum (id est, *plus dimidiati mensis*, vt in Cicerone) cibaria ferebant: idque etiam inter socios & amicos. nisi quod remisit & laxauit paullùm Alexander. Remisit, sed non dissoluit. nam & posteà dierum hunc numerum reperio, in Ammiano: *Tutum ex annonâ decem & septem dierum, quam in expeditionem pergens vehebat ceruicibus miles.* Sed an isto æuo frumentum ipsum datum & latum, an verò panis excoctus, quem Buccellatum (quia sectus in bucceas) vocabant, ambigo: imò potius iste. Spartianus in Pescennio: *Pistores sequi expeditionem prohibuit, buccellato iubens milites, & omnes, contentos esse.* Dat intellegi, Buccellatum communem cibum fuisse: sed delicatiores quosdam asperitatem illam aut siccitatem refugisse, & habuisse in exercitu pistores ad panem recentem. Ille vetuit, & iussit milites, imò & omnes (Legatos, Duces, honestiores) eo cum aliis vti. Ammianus in Iuliani rebus: *Viginti dierum frumentum ad vsus diuturnitatem excoctum, Buccellatum, vt vulgò appellant, humeris imposuit libentium militum.* Atque vt verum fatear, posterior ista ratio veteri vtilior & prior: quia põderis minus, in mensurâ & modo eodem frumenti. Procopius de Iohanne quodam Præfecto Prætorij sub Iustiniano: *Panem qui in exercitu fertur, bis est consuetudo in clibanum ponere, vt diligenter coctus diu duret, neu citò corrumpi posset: verùm eumdem pondere à primo deficere, pro quartâ minimum parte, necessum est.* Addit deinde, varum & vafrum illum Iohannem, *vt pondus hoc lucri sibi faceret, nec sumptus ta-*

Lib. XVII.

Buccellatũ ferunt.

Lib. I. Bell. Wãdal.

men ad ignem adderet, panem hunc in balneis iußisse siccari, vt in speciem coctus videretur: sed eumdem in naues illatum (maritima tunc fortè expeditio erat) statim in farinam solutum, eámque olidam & rancidam, cuius esu milites inciderunt in morbos. Sed panis igitur talis, *bis* inquam *coctus*: quod nomen hodie retinet, atque ita olim Græcis. Δίπυρον enim dicebant, *bis ignitum*. Suidas: Δίπυρος ἄρτος, ὁ παρὰ ῥωμαίοις λεγόμενος παξαμᾶς: *Biscoctus panis, qui Romanis dicitur Paxamas.* Intellegit Græculos illos Romanos in imperio Byzantino, qui sic dixêre: siue *Paxamadium*, vt in Leone Imp. lego: *Commeatus paxamadij siue biscocti habeas viginti aut triginta libras.* Fragmentum super hoc pane in eodem Suidâ est incerti scriptoris: Σισύρας ἐπὶ τῶν ὤμων φέροντες, ἐν αἷς δὴ ἄλλο οὐδὲν, ὅτι μὴ διπύροις ἄρτοις οἴκοθεν ἐμβεβλημένοι ἀφίκοντο: *Saccos pelliceos in humeris ferentes, in quibus nihil aliud quàm panes biscoctos domi imposuerant, abibant.* Simile olim, quod ad saccos, quas πήρας, *peras* Polybius appellat. Eius quoque hoc fragmentum: Μηδ' ἐπὶ ὑποζυγίων, ἀλλ' ἐν πήραις δέχ' ἡμερῶν ἔχειν ἐφόδια: *Neque in iumentis, sed in saccis decem dierum habere cibaria.* Atque habes de onere frumenti. AVD. Quæro. ipsius olim frumenti an farinæ? LIPS. De frumento memini legere tantùm. AVD. Vnde igitur panis, cùm opus, & qui comminuebant? LIPS. Aut tundebant pinsebantque, aut molis manuariis frangebant. Certè istas quoque inter instrumenta militaria fuisse, & comitatas castra, dicas ex Liuio. apud quem varij Italiæ populi Scipioni ituro in Africam conferunt, *scuta, galeas, hastas, secures, rutra, falces, alueolos, molas.*

Biscoctus panis. — *Cap. x.* — *Cibi in peris aut saccis.* — *Molæ in exercitu.* — *Lib. xxiv.*

„ *Ferre siquid ad vsum velint.*] Hæc sunt, quæ Vtensilia dixi.

dixi. quæ illa? Partem eorum Iosephus dat: *Ferunt*, inquit, Romani pedites *hastam & scutum*: Πρὸς δέ τούτοις, πρίονα καὶ κόφινον, ἄμην τε καὶ πέλεκυν. πρὸς δὲ, ἱμάντα καὶ δρέπανον καὶ ἅλυσιν: *Præter ista, serram, & corbem, rutrum, & securim; amplius, lorum, falcem, & catenam*. Multa sanè hæc onera, & pertinent pleraque ad lignandum, pabulandum, muniendum: postremum, id est *Catena*, ad captiuos vinciendos. Sed tu me respicis, & vultu rogas an hæc tulerint omnia? Ista, & plura etiam. nam vbi olla, veru, & talia ad victũ? Atqui tulisse ista cùm Appianus in Ibericis dicit, tum ipsa res vult & monumenta antiqua ostendunt. In columnâ Traiani militem sic videas: *Utensilia Romanorum.*

33 *Ferre vallum.*] Tertium id onus. Sed vallum, an vallos tulere? Sæpè & plurimùm vallos. In Liuio de septe- *Vallorum numerus.*

Rr nis,

nis, vbi Scipio disciplinam reformat ad Numantiam: *Triginta dierum frumentum ac septenos vallos ferre cogebat.* In eodem de duodenis. *Armati cum cibariis in quinque dies, vallísque duodenis Martio in campo adessent.* Sed hæc rariora: ex vsu & more fuit, ferre ternos aut quaternos. Ipse Polybius, vbi ex professo de Vallis, libro XVII. Εἷς ἀνὴρ φέρει τρεῖς καὶ τέτταρας συνθεὶς ἐπ' ἀλλήλους: *Vnus vir fert tres aut quattuor, simul eos componens.* Isti autem ferebantur, vt statim liceret vallare se & munire, si castra subitò locanda, aut alia necessitas esset. Cogita numerum militum, qui fuêre in Consulari exercitu supra *sedecim millia*: ter aut quater tot vallos: profectò densa & firma munitio statim strui potuit, contra equitem peditemque. Ita nec in agmine facile fuit eos opprimere aut dissipare.

Epist. LVII.

Lib. III.

Eorum vtilitas.

„ *Nam scutum, galeam.*] Quartum onus, Arma. Imò non onus, ait Cicero, & habent milites quasi sua membra. Tale de Annibalis veterano milite Silius, aspectu & imitatione non dubiâ Ciceronis:

Arma pro membris.

Ac ne nocte quidem clypeúue ensésue reposti,
Non pharetræ aut iacula, & pro membris arma fuêre.

Lib. XL.

Simile Hegesippus, apud quem sic Romani: *Aliis arma oneri sunt, nobis integumento quia vsu leuantur.* Sed addit Cicero, *aptè gesta fuisse.* quod videre est in imagine suprà positâ è columnâ Traiani. Pendet galea ab dextro humero ad pectus; scutum in sinistrâ; in eâdem, pertica cum sarcinis. Polybius tamen ait, *scutum ab humeris loro reuinctum pependisse, manibus tulisse pila & vallos.* Sed Galea cur non in capite? id quoque ad duritiem, vt incederent eo nudo. Sed tu quid ad ista? siles? AVD. Stupore quidem defixus. Tot & talia vt vir vnus tulerit? mihi

Lib. III.

Ratio ferendorum.

Lib. XVII.

mihi non vir, sed iumentum. LIPS. Rectissimè dicis. & sic Iosephus comparat, qui scribit ὀλίγον ἀποδεῖν τῶν ἀχθοφορούντων ὀρέων τὸν πεζόν: *Parum abesse à mulis sarcinariis peditem* Romanum. Itaque & *Mulos* ioco etiam vocabant, an ipsos milites, an Furculas eorum? Festus: *Muli Mariani dici solebant C. Marij instituto, cuius milites in furcâ interpositâ tabellâ, varicosiùs onera sua portare adsueuerant.* Frontinus: *C. Marius recidendorum impedimentorum gratiâ, quibus maximè agmen oneratur, vasa & cibaria militum in fasciculos aptat a furcis imposuit, sub quibus & habile onus & facilis requies esset. Unde & in prouerbium tractum est, Muli Mariani.* Tales istas Furculas appellarunt *Ærumnulas*: quod Festus in eâ voce notat. Et sic quidem onusti militis, quod admirationem tuam intendat, iter grande sæpe conficiebant. Vegetius tirones suos adsuefacit, *pondus baiulare vsque ad* **sexaginta libras, & iter facere gradu militari: quibus in arduis expeditionibus necessitas imminet annonam pariter & arma portandi.* Quod verò istud iter? idem aperit: *Horis quinque æstiuis* (eæ paullò grandiores) *vigintiquinque millia passuum militari gradu confici.* Quid ergo in totum diem? Si de *triginta* aut *quadraginta* dicam, non aberrem. Polyænus hoc mihi de Macedonibus adfitebitur. *quos*, inquit, *Philippus exercebat vnà cum armis trecenta sæpe stadia ambulare, ferentes galeas, peltas, ocreas, sarissas, & præterea commeatum, & quæcumque vasa cottidiani vsus.* Reddidi fideliter ipsa verba: & nonne hæc sunt milliaria *trigintaseptem* amplius? Vide & sarcinas, & arma, haud longè abeunt à duritiâ Romanâ. Imò verò in frumenti modo paria fecisse etiam lego, & menstruum tulisse. Frontinus: *Philippus cùm primùm exercitum constitueret,*

Romani muli.

Lib. IIII. cap. I.

Onusti diu ambulant.

Lib. I. cap. XIX.

*Credo in veteri onere plus fuisse.

Iter militare.

Lib. IIII. Strat.

Macedones ad Romanam militiam.

Lib. IIII. cap. I.

tueret, vehiculorum vsum omnibus interdixit. equitibus non amplius quàm singulos calones habere permisit, peditibus autem denis singulos, qui molas & funes ferrent. In æstiua exeuntibus triginta dierum farinam collo portare imperauit.* O eximium regem, & dignum filio Alexandro! cuius felicitas tamen & magnitudo fuit à virtute & seminibus paternis. Nec Macedones ista solùm, sed de Cattis Tacitus: *Omne robur in pedite. quem super arma ferramentis quoque & copiis onerant.* Quin & Turcas hodie, *ollam æneam, scutellam, securim, igniarium, sacculum cum annonâ*, & talia quædam ferre, scimus per eos qui vidêre. Quid nostra ad hæc ignauia? refragatur, aut ridet: & tantùm ab onere ferendo absunt, vt vix sua arma. quid arma? imò vix sese ferunt, & pedites etiam videas in equo vehi. Quàm malè memores dicti illius Scipionis! qui tales quosdam ignauos cùm in agmine suo vidisset, equis iussit detrahi, & addidit: *Nihil ab eo milite boni exspectandum, qui pedibus suis ambulare non posset.* Appianus in Ibericis. AVD. Quidquid adfers, non desino admirationis, nec video quî tot onera iis lata. LIPS. Commodè & facilè, sed doctore vsu. Nam à primo tirocinio condiscebant, & assiduò deinde vsurpabant. *Nihil autem est*, ait verè Vegetius, *quod non assidua meditatio facillimum reddat.* AVD. Sed quæro tamen, an non Serui iis & Iumenta? Si hæc fuerunt, quid opus illa ipsos ferre? LIPS. Respondebo distinctè. Habuêre seruos, sed nec multos, nec vulgò. Tribuni, Centuriones, & digniores militum habebant: gregarij non habebant. Sallustius, de Metello: *Ne lixæ exercitum sequerentur. ne miles gregarius in castris, néue in agmine, seruum aut iumentum haberet.* Vides amputata hæc adiumenta inertiæ, & neutrum

[Margin notes: *Nota de molis, vt suprà. — *Etiã Catti prisci.* — *Turpe militem in equo vehi.* — *Calones etiã pauci.* — In Iug.]

trum gregariis licuisse. Sed addit idem etiam Sallustius: *ceteris arctè modum statuisse.* id est, dignioribus quoque præfinisse, vltra quos & quot non haberent. Nec aliter in veteri militiâ: in sequenti, hoc & alia solutiora. Tacitus de Vitelliano exercitu: *Sexaginta millia armatorum sequebantur licentiâ corrupta. Calonum numerus amplior.* Grandis numerus, & supra ipsum militum: quod probo nostro Censori non probum, & inter corruptelas militiæ habet. Iosephus tamen aliter, qui de numerosis istis calonibus recenset, & parte aliquâ probat. *Erant*, inquit, *Vespasiano ad sexaginta millia militum, præter calones, qui multi admodum sequebantur, vsu & peritiâ militari vix infra dominos ponendi. Nam & in pace, assiduè exercitiis eorum intersunt, & in bello cum iis versantur & periclitantur. adeò vt nec peritiâ nec robore à quoquam, nisi à solis dominis vincantur. In quo admirari est Romanorum prudentiam, qui famulos ita assuefaciunt & instituunt, vt non solùm ad vitæ officia, sed ad belli munia sint apti.* Discis ex eo Calones istos grandiores fuisse, & bello quoque bonos. quod Iosephus laudat & prudentiæ adscribit, me dissentiente, qui puto turbam hanc semper corrumpendæ disciplinæ esse. Sed de Seruis tantùm est: à quibus *Lixæ* diuersi, qui velut negotiatores, quæstus sui caussâ castra sequebantur. De quibus aliâs. Nunc de Iumentis, dico. ea quoque in castris plura fuisse, sed gregariis militibus non nisi ad vsum communem. nempe vt tentoria, vt molas, & siquid tale, ferrent. Digniores, sibi quædam habuêre & ad proprium vsum. Reperies & his & vehiculis modum etiam positum: imò rarenter vehiculis eos vsos. quia hæc scilicet impediunt aut morantur iter, præsertim per angusta aut confragosa. Mei

Posteà increbuerût.

II. Hist.

Calones illi militares planè.

Iumenta multa publica.

iudicij ſiquid eſt, malim & in noſtrâ militiâ frequentiora iumenta *Sagmaria* eſſe, quàm currus: excipio quod ad Tormentorum vecturam.

DIALOG. XII.

De Agmine toto. tum de metatione caſtrorum, & metatoribus.

SED illud etiam opportunè hîc monebo (non enim ad lancem aut dimenſum verba damus) compoſitos & ordinatos ſub his oneribus iuiſſe, nec viæ tantùm ſed pugnæ aptos Mira eorum hîc prouidentia & diſpoſitio, quam licet è Polybio cognoſcas. Puer librum reddito, & tu legito: ego paullùm hîc conſido.

POLYB. Τὰς δ' ἐκ τῆς παρεμβολῆς ἀναστρατοπεδείας ποιοῦνται τὸν τρόπον τοῦτον· ὅταν τὸ πρῶτον σημήνῃ, καταλύουσι τὰς σκηνάς, καὶ συντιθέασι τὰ φορτία πάντες. οὔτε δὲ καθελεῖν ἔξεστιν, οὔτ' ἀναστῆσαι πρότερον οὐδένα τῆς τῶν χιλιάρχων καὶ τοῦ στρατηγοῦ σκηνῆς. ὅταν δὲ τὸ δεύτερον, διατιθέασι τὰ σκευοφόρα τοῖς ὑποζυγίοις. ἐπὰν δὲ τὸ τρίτον σημήνῃ, προάγειν δεῖ τοὺς πρώτους, καὶ κινεῖν τὴν ὅλην παρεμβολήν. εἰς μὲν οὖν τὴν πρωτοπορείαν, ὡς ἐπίπαν, τάττουσι τοὺς ἐπιλέκτους. τούτοις δὲ

E caſtris ſuis diſcedunt hũc in modum. Cùm primum ſignum datum eſt, tabernacula ſua deſtendunt, & ſarcinas cõponunt omnes. Sed nec detrahere, nec cõſtituere cuiquam tabernaculũ fas, priuſquam Tribunorum & Imperatoris erigatur deponatúrue. Cùm verò ſecundũ ſignum ſonuit, imponũt ſarcinas iumentis. Cùm tertium, procedere oportet primos & mouere tota caſtra. Ad primum autem agmen plerũque ponunt Extraordinarios. his ſuccedit

τὸ τῶν συμμάχων δεξιὸν ἐπιβάλλει κέρας. ἑξῆς δὲ τούτοις ἕπεται τὰ τῶν προειρημένων ὑποζύγια. τῇ δὲ τούτων πορείᾳ τὸ πρῶτον τῶν ῥωμαϊκῶν ἀκολουθεῖ στρατόπεδον, ἔχον ὄπισθεν τὴν ἰδίαν ἀποσκευήν. ἔπειτα κατακολουθεῖ τὸ δεύτερον στρατόπεδον, ἑπομένων αὐτῷ τῶν ἰδίων ὑποζυγίων, καὶ τῆς τῶν συμμάχων ἀποσκευῆς, τῶν ἀπὸ τῆς οὐραγίας τεταγμένων. τελευταῖον γὰρ ἐν τῇ πορείᾳ τάττεται τὸ τῶν συμμάχων εὐώνυμον κέρας. οἱ δ' ἱππεῖς ποτὲ μὲν ἀπουραγοῦσι τοῖς αὑτῶν ἕκαστος μέρεσι, ποτὲ δὲ παρὰ τὰ ὑποζύγια πλάγιοι παραπορεύονται, συνέχοντες ταῦτα, καὶ τὴν ἀσφάλειαν τούτοις παρασκευάζοντες. προσδοκίας δ' οὔσης κατὰ τὴν οὐραγίαν, τὰ μὲν ἄλλα παρ' αὐτοῖς τὸν αὐτὸν ἔχει τρόπον. αὐτοὶ δ' οἱ τῶν συμμάχων ἐπίλεκτοι, τὴν οὐραγίαν ἀντὶ τῆς πρωτοπορείας μεταλαμβάνουσι. παρὰ δὲ μίαν ἡμέραν τὰ μὲν ἡγεῖται τῶν στρατοπέδων καὶ τῶν κεράτων, τὰ δ' αὐτὰ πάλιν ἕπεται ταῦτα κατόπιν, ἵνα τῆς περὶ τὰς ὑδρείας καὶ σιτολογίας ἀκεραιότητος πάντες ἐπίσον κοινωνῶσι,

succedit sociorum cornu Dextrum. Post istos sequuntur iumenta prædictorũ. Horum agmini succedit & consequitur Romana prima legiò, à tergo habẽs vasa sua & impedimenta: tum secunda legio, cui subsequuntur iumenta sua, & sociorum item impedimenta, qui ad tergum locati sunt. Ultimum enim in agmine est sociorum cornu Sinistrum. Equites porrò interdum à tergo sunt quisque suæ parti, interdum ad latera iumentis adequitant, continentes & coërcentes ea & securitatem item præstantes. Cùm autem suspicio à tergo est, reliqua quidẽ eodem modo atque ordine manent, ipsi tantùm Extraordinarij pro fronte tergum curant, eóque traducuntur: alternis autem diebus altera legio & alterum cornu præcedũt, eadémque rursus sequuntur. ut cõmodi scilicet, quod ex aquatione aut pabulatione integrâ & illibatâ euenit, æqualiter omnes participes fiant,

mutantes

μεταλαμβάνοντες ἀεὶ τὴν ἐπὶ τῆς πρωτοπορείας ἐναλλὰξ τάξιν. χρῶνται δὲ καὶ ἑτέρῳ γένει πορείας ἐν τοῖς ἐπισφαλέσι τῶν καιρῶν, ἐὰν ἀναπεπταμένους ἔχωσι τόπους. ἄγουσι γὰρ τριφαλαγγίαν παράλληλον τῶν ἀστάτων καὶ πριγκίπων καὶ τριαρίων, τάττοντες τὰ τῶν ἡγουμένων σημαιῶν ὑποζύγια πρὸ πάντων. ἐπὶ δὲ ταῖς πρώταις σημαίαις τὰ τῶν δευτέρων, ἐπὶ δὲ ταῖς δευτέραις τὰ τῶν τρίτων. καὶ κατὰ λόγον οὕτως ἐναλλὰξ ἀεὶ τιθέντες τὰ ὑποζύγια ταῖς σημαίαις. οὕτω δὲ συντάξαντες τὴν πορείαν, ἐπειδὰν προσπίπτῃ τι τῶν δεινῶν, ποτὲ μὲν παρ᾽ ἀσπίδα κλίναντες, ποτὲ δ᾽ ἐπὶ δόρυ προάγουσι τὰς σημαίας ἐκ τῶν ὑποζυγίων πρὸς τὴν τῶν πολεμίων ἐπιφάνειαν. λοιπὸν ἐν βραχεῖ χρόνῳ καὶ μιᾷ κινήσει τὸ μὲν τῶν ὁπλιτῶν σύστημα λαμβάνει παρατάξεως διάθεσιν, ἐὰν μήποτε προσεξελίξαι δέῃ τοὺς ἀστάτους, τό τε τῶν ὑποζυγίων καὶ τῶν παρεπομένων τούτοις πλῆθος ὑπὸ τοὺς παρατεταγμένους ὑπεσταλκὸς ἔχει τὴν καθήκουσαν χώραν πρὸς τὸν κίνδυνον. ὅταν δὲ κατὰ τὰς πορείας ἐγγίζωσι στρατοπεδεύειν, προπορεύονται χιλίαρχος καὶ

*mutantes semper ordinē, ut alternatim primi incedant. Utuntur & alio genere agminis tēporibus intutis, cùm patentes habent locos. Ducunt enim triplicem phalangem siue aciē æquidistantem, Hastatorum, Principum, Triariorum, iumenta primorum manipulorum omnibus præponentes; post autem primos manipulos, iumenta secundorū; post secundos, tertiorum: atque hoc modo semper alternatim iumenta collocantes. Ita agmine constituto, siquid hostile incidit, aliâs ad scutum inclinantes, aliâs ad hastam, producunt manipulos ex iumētis & impedimentis in hostium aspectum. Ceterùm breui tempore armatorum corpus accipit pugnæ ordinem: nisi quòd euoluere Hastatos oporteat, & iumenta ac subsequentem iis multitudinem * habere conuenientem locum ad discrimen. Cùm verò appropinquauerint vbi castra ponenda, præeunt Tribunus & Centu-*

* I co ex

τῶν ταξιαρχῶν οἱ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος ἀεὶ προχειρισθέντες. οἵτινες ἐπειδὰν συνθεάσωνται τὸν ὅλον τόπον, οὗ δεῖ στρατοπεδεύειν, ἐν αὐτῷ τούτῳ πρῶτον μὲν διέλαβον τὴν τοῦ στρατηγοῦ σκηνήν, οὗ δεήσει θεῖναι κατὰ τὸν ἄρτι λόγον, καὶ παρὰ ποίαν ἐπιφάνειαν καὶ πλευρὰν τῆς περὶ τὴν σκηνὴν περιστάσεως παρεμβαλεῖν τὰ στρατόπεδα. τούτων δὲ προκριθέντων, διαμετροῦνται τὴν περίστασιν τῆς σκηνῆς. μετὰ δὲ ταῦτα τὴν εὐθεῖαν, ἐφ' ἧς αἱ σκηναὶ τίθενται τῶν χιλιάρχων. ἑξῆς δὲ τὴν ταύτης παράλληλον, ἀφ' ἧς ἄρχεται τὰ στρατόπεδα παρεμβαλεῖν. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἐπὶ θάτερα μέρη ταῖς τῆς σκηνῆς κατεμετρήσαντο γραμμαῖς, περὶ ὧν ὑπεδείξαμεν ἄρτι διὰ πλειόνων κατὰ μέρος. γενομένων δὲ τούτων ἐν βραχεῖ χρόνῳ, διὰ τὸ ῥᾳδίαν εἶναι τὴν καταμέτρησιν, ὡς ἀπολύτων ὡρισμένων καὶ συνήθων ὄντων διαστημάτων. μετὰ δὲ ταῦτα σημαίαν ἔπηξαν μίαν μὲν καὶ πρώτην, ἐν ᾧ δεῖ τόπῳ τίθεσθαι τὴν τοῦ στρατηγοῦ σκηνήν, δευτέραν δὲ τὴν ἐπὶ τῆς προκριθείσης πλευρᾶς, τρίτην ἐπὶ μέσης τῆς γραμμῆς, ἐφ' ἧς οἱ χιλίαρχοι σκηνοῦσι, τετάρτην παρεντίθενται τὰ στρατό-

Centurionum illi, qui ad hoc munus semper electi sunt. Hi cùm totum locum conspexerint vbi metari oportet, in eo primum capiunt & designãt Prætorium, vbi id ponere oportebit iuxta ea quæ diximus: & ad quod latus aspectúmque loci Prætorio adiacentis ponere legiones. His electis & captis, dimetiuntur Prætorij ambitum: deinde lineam rectam, ad quam tabernacula Tribunorum locantur: tum aliam lineam æquidistantem, à quâ incipiunt metari legiones. Consimiliter & latera vtrimque ad Prætorium dimetiuntur & describunt lineis, de quibus diximus vbertim & distinctè. His in breui absolutis, quoniam facilis dimẽsio, omnibus interuallis definitis iamantè & consuetis: tum Vexillum defigunt, vnũ quidem & primum in loco vbi Prætorium ponẽdum; secundum in latere electo; tertium in mediâ lineâ vbi Tribuni tendunt; quartum, vbi legio-

πεδα. καὶ ταύτας μὲν ποιοῦσι φοινικᾶς, τὴν δὲ τοῦ στρατηγοῦ λευκήν. τὰ δ' ἐπὶ θάτερα ποτὲ μὲν ψιλὰ δόρατα πηγνύουσι, ποτὲ δὲ σημαίας ἐκ τῶν ἄλλων χρωμάτων. γινομένων δὲ τούτων, ἑξῆς τὰς ῥύμας διεμέτρησαν, καὶ δόρατα κατέπηξαν ἐφ' ἑκάστης ῥύμης, ἐξ ὧν εἰκότως ὅταν ἐγγίσῃ τὰ στρατόπεδα κατὰ τὰς πορείας, καὶ γίνηται εὐσύνοπτος ὁ τόπος τῆς παρεμβολῆς, εὐθέως ἅπαντα γίνεται πᾶσι γνώριμα, τεκμαιρομένοις καὶ συλλογιζομένοις ἀπὸ τῆς τοῦ στρατηγοῦ σημαίας. λοιπὸν ἑκάστου σαφῶς γινώσκοντος ἐν ποίᾳ ῥύμῃ, καὶ ποίῳ τόπῳ τῆς ῥύμης σκηνοῖ, διὰ τὸ πάντας ἀεὶ τὸν αὐτὸν τόπον ἐπέχειν τῆς στρατοπεδείας. γίνεταί τι παραπλήσιον οἷον ὅταν εἰς πόλιν εἰσίῃ στρατόπεδον ἐγχώριον. καὶ γὰρ ἐκεῖ διακλίναντας ἀπὸ τῶν πυλῶν, εὐθέως ἕκαστοι προάγουσι, καὶ παραγίνονται πρὸς τὰς ἰδίας οἰκήσεις ἀδιαπτώτως, διὰ τὸ καθόλου καὶ κατὰ μέρος γινώσκειν, ποῦ τῆς πόλεώς ἐστιν αὐτοῖς ἡ κατάλυσις. τὸ δὲ παραπλήσιον τούτοις καὶ περὶ τὰς ῥωμαϊκὰς συμβαίνει στρατοπεδείας, ᾗ καὶ δοκοῦσι ῥωμαῖοι καταδιώκοντες τὴν ἐν τούτοις εὐχέρειαν, τὴν ἐναντίαν ὁδὸν πορεύεσθαι

nes. Et hæc quidem faciunt punicea, illud autem Imperatoris album: ad latera porrò interdum tenues hastas defigunt, interdum vexilla coloris alterius. His factis, Strigas dimetiuntur, & hastas in quaque eâ defigunt: è quibus, cùm appropinquarunt copiæ & in conspectu habent castra, statim omnia omnibus innotescunt, indicio & ratiocinio vsis à Prætorij signo. Et cùm quisque sciat in quâ Strigâ, & quâ parte tendat, (semper enim in eâdem:) fit quiddam simile, vt si exercitus in notam & suam vrbem ingrediatur. Illic enim statim à portis declinantes procedunt, & quisque veniunt ad suas ædes sine ambage aut errore: quoniam & vniuersè & in parte cognoscunt, quâ regione vrbis iis diuertendum. Simile igitur & in Romanis metationibus euenit: eóque videntur Romani, facilitatem hanc spectantes, contrariam

Græcis

τοῖς ἕλλησι κατὰ τοῦτο τὸ μέρος. οἱ μὲν γὰρ ἕλληνες ἐν τῷ στρατοπεδεύειν ἡγοῦνται κυριώτατον τὸ κατακολουθεῖν ταῖς ἐξ αὐτῶν τῶν τόπων ὀχυρότησιν, ἅμα μὲν ἐκκλίνοντες τὴν περὶ τὰς ταφρείας ταλαιπωρίαν, ἅμα δὲ νομίζοντες οὐχ ὁμοίας εἶναι τὰς χειροποιήτους ἀσφαλείας ταῖς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως ἐπὶ τῶν τόπων ὑπαρχούσαις ὀχυρότησιν. διὸ καὶ κατά τε τὴν τῆς ὅλης παρεμβολῆς θέσιν, πᾶν ἀναγκάζονται σχῆμα μεταλαμβάνειν, ἑπόμενοι τοῖς τόποις, τά τε μέρη μεταλλάττειν ἄλλοτε πρὸς ἀλλήλους καὶ κατ' ἀλλήλους τόπους. ἐξ ὧν ἀνάστατον ὑπάρχειν συμβαίνει καὶ τὸν καθ' ἰδίαν, καὶ τὸν κατὰ μέρος ἑκάστῳ τόπον τῆς στρατοπεδείας. ῥωμαῖοι δὲ τὴν περὶ τὰς τάφρους ταλαιπωρίαν, καὶ τἄλλα τὰ παρεπόμενα τούτοις ὑπομένειν αἱροῦνται χάριν τῆς εὐχερείας, καὶ τοῦ γνώριμον καὶ μίαν ἔχειν καὶ τὴν αὐτὴν αἰεὶ παρεμβολήν.

Græcis hac in parte viam institisse. Græci enim in metatione præcipuum censent, sequi & captare ex ipsis locis firmitatem. ideóque & in vniuersâ castrorum positurâ, quamlibet formam assumunt necessariò, locis obsequentes, & partes ipsas commutare aliter atque aliter pro situ. E quibus incertum accidit locum esse & priuatim cuique & in partibus aßignandum. Romani verò illam quæ circa fossas est ærumnam & laborem, quæque alia adhærent, subire eligunt, caußâ facilitatis & aptitudinis, & vt notam atque vnicam eamdémque semper habeant metationem.

Pluscula hæc verba sunt, & ideò in plerisque clara. Summa eorum est (vtiliter enim contraham:) duplex genus Agminis esse. Prius commune, & cùm sine motu incedunt: quod est tale. Præeunt & exeunt *Extraordinarij*, & agmen ducunt. Cur illi? quia portæ Prætoriæ vicini, per quam ferè egressus: atque etiam quia ordine pænè illo exeant, quo metati. Secundi, *cornu Dextrum* *Duplex agmen.*

ſociorum:tertij,*prima legio*: quarti,*ſecunda*; vltimi, *læuum cornu*. Ad latera *equites*,aut quiſque poſt ſuorum agmen: id eſt, Sociorum poſt ſocios,Romani poſt legiones. Habet enim quæque legio ſuam Alam, & item Cornu. Media his ſingulis ordinibus ſunt impedimẽta. Si conſideras, pulcher eſt, & pænè idem qui caſtrorum ordo: præſertim cùm equites medij incedunt. Alterum genus, non ita commune,& cùm in hoſtico, & vicino periculo, incedunt. Id tale. Præeunt impedimenta Haſtatorum,ipſi ſequuntur: tum iterùm impedimenta Principum,& mox ipſi:idem in Triariis. Eſt igitur tum quaſi compoſita ad pugnam acies,niſi quod euoluere ſe oportet ab impedimentis: quod fit, ad latus alterum declinando,& in hoſtem eundo,illis ſubſiſtentibus,aut retrò ſubductis. Summatim hæc ſententia: niſi quod adtexit de ratione metandi & delineandi caſtra. Nunc verba luſtremus. Ait:

Claſsicum ad iter. ,, *Cùm primum ſignum datum eſt.*] Idq̃ue, vt opinor, claſſico:quod ferè eſt,cùm omnia ſigna canunt. Liuius: *Claſsico ſignum profectionis dedit.* Ammianus: *Extractâ quiete nocturnâ itinerarium ſonare lituos iubet.* Tubam tamen ſolam memini alibi etiam legere. Et ſigni quidem mentio in Polybio tantùm: etſi clamor etiam, de more, ſublatus videtur, alacritatis ſignum, & ne clàm ac per timorem viderentur ſe ſubducere. Cæſar: *Scipio noctu, ne conclamatis quidem vaſis,flumen tranſit.* Iterùm: *Cæſar legiones præmiſit:paruóque ſpatio intermiſſo,vt & militare inſtitutum ſeruaretur,& ne citiſsimè eius profectio cognoſceretur,conclamari iuſsit.* Palàm hoc recenſet inter ſollennia inſtituta. At Ioſephus tertiam etiã notam miſcet, Incendium caſtrorum. Verba mox dabo.

Lib. II. Lib. XXIIII *Clamor ad iter.* III. Ciuil.

,, *Cùm*

„ *Cùm tertium.*] Nota ergo ter ſonuiſſe ſignum, vt nihil trepidè aut confusè: & cuique ſigno actionem ſuam adnexam. Ioſephus ita prorſus: Ἐξιέναι δὲ τοῦ στρατοπέδου δέον, ὑποσημαίνει μὲν ἡ σάλπιγξ, ἠρεμεῖ δὲ οὐδείς, ἀλλ᾽ ἅμα νεύματι τὰς μὲν σκηνὰς ἀναιροῦσιν, πάντα δὲ ἐξαρτύονται πρὸς τὴν ἔξοδον. πάλιν δὲ αἱ σάλπιγγες ὑποσημαίνουσιν παρεσκευάσθαι. οἱ δὲ ἐν τάχει τοῖς τε ὀρεῦσι καὶ τοῖς ὑποζυγίοις ἐπιθέντες τὴν ἀποσκευὴν, ἑστᾶσιν ὥσπερ ἐφ᾽ ὕσπληγγος ἐξορμᾶν ἕτοιμοι, ὑποπιμπρᾶσι τε ἤδη τὴν παρεμβολὴν, ὡς αὐτοῖς μὲν ῥᾴδιον ἐκεῖ πάλιν τειχίσασθαι, μὴ γένοιτο δὲ ἐκεῖνο ποτὲ τοῖς πολεμίοις χρήσιμον. καὶ τρίτον δὲ ὁμῶς αἱ σάλπιγγες προσημαίνουσι τὴν ἔξοδον, ἐπισπέρχοντες τοὺς δι᾽ αἰτίαν τινὰ βραδύνοντας, ὡς μή τις ἀπολειφθείη τάξεως. ὅτε κῆρυξ δεξιὸς τῷ πολεμάρχῳ παραστὰς, εἰ πρὸς πόλεμον εἰσὶν ἕτοιμοι τῇ πατρίῳ γλώσσῃ τρὶς ἀναπυνθάνεται, κἀκεῖνοι τοσαυτάκις ἀντιβοῶσι μέγα τι καὶ πρόθυμον, ἕτοιμοι λέγοντες. φθάνουσί τε τὸν ἐπερωτῶντα, καί τινος ἀρηΐου πνεύματος ὑποπιμπλάμενοι, τῇ βοῇ συνεξαίρουσι τὰς δεξιάς. ἔπειτα προϊόντες ὁδεύουσιν ἡσυχῇ, καὶ μετὰ κόσμου πάντες, ὥσπερ ἐν πολέμῳ τὴν ἰδίαν τάξιν ἕκαστος φυλάσσων: *Cùm castris egrediendum eſt, ſignificat quidem id Tuba, nemo autem quieſcit, ſed vel ſolo nutu moniti* (fortaſſe in Græco melius ἅμα πνεύματι, quod eſſet, *vnà cum tubæ flatu & ſpiritu*) *tabernacula tollunt, atque omnia ad exitum aptantur. Iterùm verò tubæ ſignificant paratos eſſe. atque illi mulis & vehiculis imponentes impedimenta, ſtant velut in carceribus exire parati & auidi: incendunt verò tunc ſua caſtra, vt quibus facile eſt iterùm ea conſtruere, & ne hoſtibus quãdoque ea vſui ſint. Et ſimul tertiò tubæ dant ſignum, quæ vrgent & excitant ob cauſſam aliquam tardantes, nequis ordinem deſerat. At præco dexter Imperatori adſiſtens, an ad bellum parati ſint, patrio ſermone ter percunctatur: atque illi toties contrà acclamant altâ & alacri*

Ter ſignũ ſonuit.

voce, paratos se esse. Occupant autem & præueniunt interrogantem, & Martiali quodam spiritu repleti vnà cum voce dextras attollunt. Tum progredientes viam faciunt silentio & quietè, decenter omnes, tamquam in bello, proprium ordinem asseruantes. Pulchrè ista narrat & explicatè, vt pleraque ille scriptor mente & iudicio bonus. Sed ait in primo signo σάλπιγγα siue *Tubam* singulariter sonuisse: in altero tertioque, σάλπιγγας, *Tubas.* Et credo sic fuisse: ac secundò tertioque classicum cecinisse. Nam etsi in Iosepho σάλπιγγες dicuntur siue tubæ, totum genus tamen intellegit: vt & Ammianus in verbis datis *Lituorum* voce. Singulare autem hoc, quod adnotat *Præconem ter interrogasse, An parati ad bellum?* mos quem non alibi ego lêgi: sed nec temerè de Præcone in Romanis castris. Sed etsi κήρυξ illi est, tamen licet intellegere & vertere, *Accensum*, aut *Curionem*: & de ipso ritu, censeo rogasse, *An in procinctu essent?* Et fortassis hic ille clamor est respondentium, quem Cæsar aliique tangunt, cùm *Vasa* aiunt *clamari.* Porrò quod ad tria signa, simile à Clearcho factum iussumque Græcis, cùm iret in Persas. de quo Xenophon: Ἐπειδὰν δὲ σημήνῃ τῷ κέρατι ὡς διαπαύεσθαι, συσκευάζεσθε. ἐπειδὰν δὲ τὸ δεύτερον, ἀνατίθεσθε ἐπὶ τὰ ὑποζύγια. ἐπὶ δὲ τῷ τρίτῳ, ἕπεσθε τῷ ἡγουμένῳ: *Cùm signum cornu datum fuerit, vt solet ad quietem, tum vasa colligite; cùm secundò, imponite iumentis; cùm tertiò, sequimini vestrum Ducem.*

Mos singularis.

II. Anabas.

Ad scutum inclinare.

„ *Aliâs ad scutum inclinantes.*] Id verò non aliud est, militari Græcanicâ phrasi, quàm *ad sinistram deflectere* & sese obuertere: sicut contrà, *ad hastam*, valet *ad dextram.* Ratio sermonis, quia in alterutrâ ea manu Scutum vel Hasta. Phrasis, quâ creberrimè Polybius, Diodorus,

dorus, Xenophon vsi. qui etiam dicunt ἐπιστρέφειν ἐπὶ δόρυ, περικλᾶν ἐπὶ δόρυ: item ἐκ δόρατος παρεμβάλλειν, & talia quæ nihil opus ſubtiliùs hîc explicare.

„ *Euoluere Haſtatos oporteat.*] Ita accipio (etſi obſcura vel ambigua) vt velit nihil rei aut operæ eſſe; niſi vt conſpecto hoſte, ſubſiſtant impedimenta, & ad latus explicent ſe, & libero loco ſtatuant Haſtati: quod idem Principes, deinde ac Triarij: & ſic pugna legitima inſtructa. Sed vbi, inquies, Velites? ego verò miror Polybium in neutro genere Agminis meminiſſe. Credibile eſt locum iis fuiſſe qui in Acie, id eſt in fronte aut lateribus iuxta equites ipſos. Malim tamen nunc in fronte, & præmiſſos ad explorandum hoſtem: quod factitatum aliâs legi. Ad hæc porrò duplicia Agmina pertinet, quod Seruius ex Varrone notat: *Duo ſunt genera agminum: Quadratum, quod immiſtis etiam iumentis incedit, vt vbiuis poßit conſidere: Pilatum alterum, quod ſine iumentis incedit, ſed inter ſe denſum eſt, quò faciliùs per iniqua loca tramittatur. Scaurus de vitâ ſuâ: In agrum hoſtium veni, pilatim exercitum duxi, id eſt, ſtrictim & densè.* Ita quidem Seruius. & videtur in altero genere nulla prorſus interponere iumenta: quod haud video quî verum eſſe poſſit. Nam, vt Polybius quidem deſcribit, non immixta iumenta fuerunt, ſed tamen interſita: ſic vt ordines non turbarent, & triplex modò agmen omnium copiarum eſſet: haud aliter quàm in acie ſtructâ ſuprà à me eſt oſtenſum. Nam cùm dixit Haſtatos præiuiſſe, capere non Legionarios tantùm, ſed & Socios debes: idemque in Principibus & Triariis: Imperatorem deinde & Extraordinarios cum Ablectis agmen clauſiſſe, aut loco ſuo (ſi mauis) ante Triarios inceſſiſſe. Vera igitur

Euolutio quid?

Velites à Polybio neglecti.

Seruij locus ad Agmina.

Dubitatio ſuper eo.

tur hæc acies, nisi quod interposita iumenta, in fronte & grandioribus illis transuersis interuallis. Amoueãtur: ad manus imus. Habet me & hoc dubium, quòd idem Seruius prius agmen *Quadratum* appellat: non magis alterum? imò hoc verius. Certè de isto in hostili agro Sallustius sensit, cùm de Mario scripsit: *Neque tamen victoriâ secors aut insolens factus, sed pariter atque in conspectu hostium, quadrato agmine incedere.* Item Seneca, epist. LX. *Ire quadrato agmine exercitum, vbi hostis ab omni parte suspectus est, pugnæ paratum.* Prius quidem illud quadrum est, sed in longum magis magisque extensum. Itaque damnari in historiis leges *longum & laxum agmen.* Moneo etiam, etsi hæc sola duo Seruius cum Polybio commemorat: tamen aliter atque aliter agmina sæpè incessisse. A lectione & obseruatione res pendet, ad quam te remitto. Vnde omnia mihi prompta sic ambulanti & fabulanti? Occurrit tamen Ammiani de Iuliano Imperatore. qui in Perside, haud malo consilio, *sarcinas & calones & apparitionem imbellem, impedimentorúmque genus omne, inter vtrumque latus instituit procedentium ordinum, nequâ vi subitâ raperentur, vt sæpè contigit, improtecta.* Quæ dispositio fuit, vt vtrimque à lateribus miles esset, in mediâ serie atque ordine iumenta. At verò in Iosepho ordo totus alius, quem ille bis, vt sollennem, pariformiter describit. Breuius de Tito, qui Hierosolyma ibat: *Progredientem in hostilem terram Titum præibant regia auxilia & omnes sociales copiæ: post quos Munitores viarum, & metatores castrorum: deinde Ducum iumenta: ac post eorum armatos ipse Titus, cùm alios selectos tum lancearios* (siue Speculatores) *habens. Post ipsum equites legionum, qui machinas anteibãt: & post has,*

[Margin notes: *Quadratũ agmen.* — *Variatũ in Agmine.* — *Iuliani agmen.* — Lib. XXIIII — *Iosephi ordo diuersus à dictis.* — Lib. VI. Excid.]

has, vnà cum selectis Tribuni & cohortium Præfecti. Secundùm istos, circa Aquilam signa, & ante eam Æneatores. Post istos ipsa phalanx (siue legionum agmen) *senûm virorum ordinibus dilatata. Seruitia autem & calones cuiusque legionis retro eam, & ante ipsa iumenta. Vltimi verò omnium, Mercenarij, eorúmque custodes* *Vragi, siue agminis coactores.* Diffusiùs de Vespasiano: sed quid verba adnumerem? quin tu è libro tertio eius pete. Ego pergo in reliquis quæ Polybius addit. Nam in occasione redit ad figenda castra, quod solet scilicet post iter: atque ita dicit vtiliter quædam anteà non dicta.

*Hic enim Vragi eâ notione.

„ *Præeunt Tribunus & Centuriones.*] Vnúsne Tribunus, an duo? ex quaque scilicet legione vnus, vt ante dictum in administratione totâ castrensi? istud opinor. Hoc etiam, Legatum aliquando aut tales adiunctos, cùm periculum maius esset & diligentiùs ponenda castra. Ita Statius in Bolani laudibus ponit, qui Legatus, quòd eum Corbulo sæpè dilegerit ad hanc curam:

Tribuni ad castra metanda. Vel Legati.

——Bolanus iter prænosse timendum,
Bolanus tutis iuga commoda quærere castris,
Metari Bolanus agros.

v. Silu.

„ *Centurionum illi, qui ad hoc munus electi sunt.*] Ostendit munus fuisse in hominibus certis, quod & Vegetius ostendit: qui appellat eos *Metatores.* Sed credo eius æuo distinctos à Centurionibus fuisse. Ipse describit *Metatores, qui præcedentes locum castris idoneum eligunt.* Metari sanè non aliud, quàm diuidere, secare suis finibus & metis. *Vineas metari*, in Columella: *agros metari* in Virgilio leges, ad stationem. *Metata porticus* in Horatio, *mensurata, dispostita* explicatur à Scholiaste. Tertullianus ita vocat *Tempus, arbitrum & metatorem initij & finis.* Se-

Metatores.

Metari.

parat enim & abiungit. Ipse *metator agrorum*, Ciceroni in Agrariâ est *Finitor*. Huic rei *Groma* & *Decempeda* seruiebat. Vnde in Lucilliano versu veteri: —— *viámque Vis degrumari, vt castris mensor facit olim.* In Glossis: *Gruma* (nam & sic scribitur) γνώμων, βασιλικὴ γνώμη, διόπτρα. Tot his verbis plurifariàm explicant. Eędem: *Grumat*, μετρεῖ, ἐξισοῖ: *metitur, exæquat*. Festus explicat: Groma, genus machinulæ quâ regiones agri cuiusque cognosci possunt, quod Græci dicunt γνώμωνα. At Decempedam Cicero huc aduocat: *Peritus metator & callidus decempedâ suâ Saxa diuiserat*. Inde pro Metatore *Decempedator*, in eodem: *Æquißimus agri priuati & publici decempedator*. Porrò Metandi vox, vt solet, fusa latiùs, & à castris in vrbem iit. Hospitia, mansiones, & quidquid tale adsignatum, *Metari* dicunt, & *Metata*. Primò quidem ipsorum militum, aut Palatinorum: sed mox & aliorum. In libris legum hæc exstant, & iam olim tibi innotuêre. In Cedreno est, *Theodosij milites turbasse Thessalonicæ* διὰ μιτάτα, *ob* metata*. Latinam ipsam vocem Græculus non insolens vsurpat. Sic in Suidâ μιτάτωρ, ὁ προαποστελλόμενος ἄγγελος πρὸς τοῦ ἄρχοντος: *Metator, præmissus nuncius à Principe*, nempe ad loca designanda: *Forrerius* nostro verbo. Cyprianus honestè transtulit, ad Martyres: *Hospitium vobis in carcere præparauit, & metator quodammodo vester nunc quoque vos antecedit*. Et Sidonius: *Metatoriam paginam, quasi cum Musâ præuiâ, misi*. Metator Musa fuit, & charta eius rei index. In Isidoro est vniuersè: *Hospitium, vbi quis ad tempus inhabitat, vnde & Metatum, quia mutatur*. In re nihil peccat, in etymo pueriliter, vt sæpe. Tertullianus: *Nostra metatio, totum versiforme est*. Id est, mundus in quo

Groma quid.

Et Decempeda. Philip. XIIII.

Phil. XIII.

Metari, de hospitiis.

*ob hospitia.

Lib. IIII. Epist. I.

Lib. VIII. epist. XI.

Isidori nugamẽtum.

De Pace. cap. II.

quo hospitamur assiduè mutat. Sic *Metatura* Nouatiano: *Eius metaturæ regio ad meridianam respicit plagam.* *Metatorium* in Ecclesiæ historiis, pro domo aduentoribus paratâ. *Metacula deorum*, Marciano Capellæ, domicilia & sedes ab Astrologis datæ. Simili sensu idem, *Apollinem Zodiaca hospitia præmetari*, id est Solem. In eâdem cælesti re Ouidius: De Trinit. Cap. XI.

Nos quoque sub ducibus cælum metabimur illis.

Diuidemus, & domos suas diis adtribuemus. Obscurius in Ammiano. qui de mollibus & ad ostentationem diuitibus, cùm anulis depositis in balneo, eosdem abituri resumunt, scribit: *digitis vt metatis abire.* Quiáne loca sua & sedes cuique anulo in digitis certæ? Sed ad rem meam redeo. Metator in militiâ, qui vel castra vel hospitia designat. Ille apud Lucanum ferox ad Cæsarem: *Ammianus fortè explicatus.*

Signa super Thusci si ponere Tibridos vndas,
Audax Hesperios veniam metator in agros.

Si in ipsâ Italia, imò ad vrbem matrem ponere me, inquit, signa iubeas & castra: en ego metator. Optatus Mileuitanus: *Cùm ante venturos milites, metatores, vt fieri solet, mitterentur.* Lib. III.

„ *Vexillum vnum statuunt.*] Græcè est σημαίαν: sed ita verti, quia vela quædam & pannulos paruos fuisse diuersicolores ad indicium, ex Polybio ipso discis. In militum tamen metaturis nudæ Hastæ. Súntne hæc quæ *Metas* vocat Festus? *Metari dicuntur castra, quia metis diriguntur.* Etsi ad lineas aliásque partitiones potes ducere.

„ *Quartum in eâ, ad quam ponunt legiones.*] Hoc obscurè, imò prauè in Græco, nec Lascaris expediuit.

 Emendo:

Emendo: Παρ' ἣν τίθενται τὰ στρατόπεδα: sensu quem Latinè expressi, & res ipsa præfert.

„ *Vt si exercitus in notam & patriam vrbem ingrediatur.*] Pulchra imago & apta, quæ sic etiam in Vegetio: *Si rectè constituta sunt castra, quasi ciuitatem muratam videntur secum portare.* Et res ipsa est. Adeste omnes non periti solùm, sed sapientes: nego aliquid aptius, & per omnes partes effectius, cogitari à vobis posse. Xenophon vt magnum in Cyri castris laudat, quòd εἶχον καὶ σημεῖα πάντες οἱ ἄρχοντες ἐπὶ ταῖς σκηναῖς, *habebant signa quædam omnes Duces in suis tabernaculis.* Ex quo efficiebatur, inquit, *vt quemadmodum in opidis industriosi magis serui variorum domicilia norunt, & eorum maximè quorum opera crebra aut opportuna: ita in Cyri castris ministri eius & signa Ducum nossent, & si quo eorum conuento opus esset, nihil quærerent, sed rectâ statim ad eum irent.* At enim hîc non Duces solùm noti aut nobiles, & perpetuæ eorum sedes: sed singuli pænè milites, in quâ classe aut manipulo quisque esset. Polybij igitur comparatio verissima. Sunt hîc portæ, sunt directæ viæ, sunt fora, sunt omnia dimensa & disposita, vt in ordinatissimâ ciuitate solent.

Lib. I. cap. XXI. *Castra instar vrbis.*

Lib. VIII. Pæd.

DIALOG. XIII.

De Exercitio Operis. Exempla aliquot eiusmodi illustria.

ET de Agmine quidem ista in occasione, vtiliter an necessariò, dicta sunto: ad *Opera* vocamur, secundam Exercitij partem. Quis ea quoque suggeret? quis Theseus filum sermonis huius diriget? non reperio, nisi quod sparsim tangunt & vniuersè. Vniuersè quidem

ita Liuius: *Jam in Opere quis par Romano miles? quis ad tolerandum laborem melior?* Atque hoc ille, vbi Romanos cum Macedonibus comparat, & hac parte longè anteiuisse adfirmat. Tamen & illi profectò hîc laudabiles. & Polybius eos describit λειτουργοὺς, περὶ τὰς ταφρείας καὶ χαρακοποιΐας, καὶ πᾶσαν τὴν τοιαύτην ταλαιπωρίαν φιλοπονωτάτους: *operarios, & circa foßiones & castrorum munitiones, & omnem eiusmodi ærumnam, laboriosißimos.* Sed haud dubiè superarunt Romani: nec fuerunt, aut erunt, istâ re iis milites comparandi. Horrescit mihi animus (vero verbo vtor) cùm opera illorum video, nec à magnâ manu, nec in magno tempore facta. Gygantes fabulata est vetustas, & Persicos quosdam reges, qui montes struxerunt, aut complanarunt? hîc veros eos habes. Isti patrarunt, quidquid fidem superat, & fieri humanâ manu vix posse videatur. Longus aut superfluens sim, si omnia colligam: rem asseram in paucis & illustribus exemplis. Cæsar dum in Galliâ est, præter alia, Atuaticorum opidum obsidens, *vallo pedum duodecim, in circuitu quindecim millium passuum, crebrísque castellis circummuniuit.* Vide & spatium, quod est *quindecim milliarium*, & valli continui altitudinem *pedum* XII. & pro ratâ latitudinem: amplius tot turres ligneas in ambitu exstructas: admiratio te tanget in paucis diebus, solâ militari manu hæc confecta. Quid idem Cæsar, ingressu Heluetiorum in Prouinciam excitatus? is verò *cum vnâ legione quam secum habebat, militibúsque qui ex prouinciâ conuenerant, à lacu Lemano ad montem Juram, millia passuum nouemdecim, murum in altitudinem pedum sedecim, fossámque perducit. Eo opere perfecto, præsidia disponit, castella communit, quò facilius, si se inuito transire conarentur, pro-*

Lib. IX.

Macedones, operarij.

Lib. V.

Cæsaris opus in Atuaticos.

Eiusdē in Heluetios. I. Gallic.

bibere posset. Id quoque opus non multis diebus confecit, & Heluetios consilio & aditu deiecit. Grande mehercules spatium *nouemdecim milliarium*: non tam grandis munitio quæ ad Alesiam eiusdem Cæsaris, sed operosa magis & multiplex. Ipsa enim *in circuitu vndecim millia passuum tenebat*: sed (posteà addit) *fossa fuit pedum viginti directis lateribus ducta*. Iterùm *ab eâ fossâ pedes quadringentos recedens*, reliquas munitiones instruxit. *Eæ erant, duæ fossæ quindecim pedes latæ, eâdem altitudine: quarum interiorem aquâ ex flumine deriuatâ impleuit: Post istas, aggerem & vallum pedum duodecim exstruxit: siue loricam pinnásque adiecit, grandibus ceruis eminentibus, qui adscensum hostium tardarent. Et turres toto opere circumdedit, quæ pedes octoginta inter se distarent*. Omittas alias minores fossas, *Cippis* consitas; & scrobes *Stimulis* repletas. Quid amplius? certè amplius. Nam iterùm, *His rebus perfectis, pro loci naturâ quattuordecim millia passuum complexus, pares eiusdem generis munitiones, diuersas ab his contra exteriorem hostem fecit*. Vides duplicatum totum opus, & post tot illas moles contra opidanos, alteras tantas adiectas contra externum hostem si adueniret. Ita inclusus vtrimque Cæsar opidum clausit, & vim sustinuit *ducentorum quadraginta millium* peditum, equitum *octo millium*, qui subsidio veniebant: & erant in ipso opido hominum *millia ad octoginta*. Addo eiusdem Cæsaris munitionem, quâ Pompeium ad Dyrrhachium clausit, duplici etiam vallo circumseptus. *quo millia passuum octodecim in circuitu erat complexus*. Ita enim in Cæsare ipso scribitur; etsi in Floro paullo minus, & *sedecim millia* reperies. Sed fas mihi dubitare in his numeris, & ex Appiano valdè augere. Nam ille de hac

Item ad Alesiam. VII. Gallic.

Item cõtra Pompeiũ.

III. Ciuil.

Ambigui numeri.

hac re. *Cæsar*, inquit, *aggressus est difficile & inopinatum opus, vt vno muro omnes Pompeij copias circumplexus, à mari ad mare eum duceret: etiam si cœptis excideret, magnam apud posteros super hac audaciâ gloriam laturus. Erant enim stadia ducenta & mille.* Hæc ita verbatim ex Appiano. Quæ si vera, abesse non potest quin ambitus operis fuerit, non *octodecim* aut *sedecim*, sed ad *centum quinquaginta* circiter milliarium. O rem incredibilem! sed vix mihi. præsertim cùm verba Appiani attendo τόλμημα, *magnum facinus*: itemque δυσχερὲς καὶ παράλογον, *arduum & supra fidem atque opinionem*: denique *tantæ gloriæ* apud posteros appellantis & asserentis. Quorum nihil est, si non nisi inuulgata illa magnitudo: quæ in eodem Cæsare, & ab eodem, alibi maior. Lucanum etiam qui inspicit, (poëtam in his talibus non poëtam. fideliter agit.) iudicabit pro numero illo maiore. Nam ipse grandi ore hoc opus attollit:

11. Ciuil.

Aucti ex Appiano.

Item ex Lucano.

Franguntur montes, planúmque per ardua Cæsar
Ducit opus, pandit fossas, turritáque summis
Disponit castella iugis, magnóque recessu
Amplexus fines, saltus nemorosáque tesqua,
Et siluas, vastáque feras indagine claudit.
Non desunt campi, non desunt pabula Magno,
Castráque Cæsareo circumdatus aggere mutat.
Flumina tot cursus illîc exorta fatigant,
Illic mersa suos: operúmque vt summa reuisat,
Defessus Cæsar, mediis intermanet agris.
Nunc vetus Iliacos attollat fabula muros,
Adscribátque Deis: fragili circumdata testâ
Mœnia mirentur refugi Babylonia Parthi:
En, quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes,

Assy-

bibere posset. Id quoque opus non multis diebus confecit, & Heluetios consilio & aditu deiecit. Grande mehercules spatium *nouemdecim milliarium*: non tam grandis munitio quæ ad Alesiam eiusdem Cæsaris, sed operosa magis & multiplex. Ipsa enim *in circuitu vndecim millia passuum tenebat*: sed (posteà addit) *fossa fuit pedum viginti directis lateribus ducta.* Iterùm *ab eâ fossâ pedes quadringentos recedens*, reliquas munitiones instruxit. *Eæ erant, duæ fossæ quindecim pedes latæ, eâdem altitudine: quarum interiorem aquâ ex flumine deriuatâ impleuit: Post istas, aggerem & vallum pedum duodecim exstruxit: siue loricam pinnásque adiecit, grandibus ceruis eminentibus, qui adscensum hostium tardarent. Et turres toto opere circumdedit, quæ pedes octoginta inter se distarent.* Omittas alias minores fossas, *Cippis* consitas; & scrobes *Stimulis* repletas. Quid amplius? certè amplius. Nam iterùm, *His rebus perfectis, pro loci naturâ quattuordecim millia passuum complexus, pares eiusdem generis munitiones, diuersas ab his contra exteriorem hostem fecit.* Vides duplicatum totum opus, & post tot illas moles contra opidanos, alteras tantas adiectas contra externum hostem si adueniret. Ita inclusus vtrimque Cæsar opidum clausit, & vim sustinuit *ducentorum quadraginta millium* peditum, equitum *octo millium*, qui subsidio veniebant: & erant in ipso opido hominum *millia ad octoginta.* Addo eiusdem Cæsaris munitionem, quâ Pompeium ad Dyrrhachium clausit, duplici etiam vallo circumseptus: *quo millia passuum octodecim in circuitu erat complexus.* Ita enim in Cæsare ipso scribitur; etsi in Floro paullo minus, & *sedecim millia* reperies. Sed fas mihi dubitare in his numeris, & ex Appiano valdè augere. Nam ille de hac

Item ad Alesiam. VII. Gallic.

Item cõtra Pompeiũ.

III. Ciuil.

Ambigui numeri.

hac re. *Cæsar*, inquit, *aggressus est difficile & inopinatum opus, vt vno muro omnes Pompeij copias circumplexus, à mari ad mare eum duceret: etiam si cœptis excideret, magnam apud posteros super hac audaciâ gloriam laturus. Erant enim stadia ducenta & mille.* Hæc ita verbatim ex Appiano. Quæ si vera, abesse non potest quin ambitus operis fuerit, non *octodecim* aut *sedecim*, sed ad *centum quinquaginta* circiter milliarium. O rem incredibilem! sed vix mihi. præsertim cùm verba Appiani attendo τόλμημα, *magnum facinus*: itemque δυσχερὲς καὶ παράλογον, *arduum & supra fidem atque opinionem*: denique *tantæ gloriæ* apud posteros appellantis & asserentis. Quorum nihil est, si non nisi inuulgata illa magnitudo: quæ in eodem Cæsare, & ab eodem, alibi maior. Lucanum etiam qui inspicit, (poëtam in his talibus non poëtam. fideliter agit.) iudicabit pro numero illo maiore. Nam ipse grandi ore hoc opus attollit:

II. Ciuil.

Aucti ex Appiano.

Item ex Lucano.

Franguntur montes, planúmque per ardua Cæsar
Ducit opus, pandit fossas, turritáque summis
Disponit castella iugis, magnóque recessu
Amplexus fines, saltus nemorosáque tesqua,
Et siluas, vastáque feras indagine claudit.
Non desunt campi, non desunt pabula Magno,
Castráque Cæsareo circumdatus aggere mutat.
Flumina tot cursus illic exorta fatigant,
Illic mersa suos: operúmque vt summa reuisat,
Defessus Cæsar, mediis intermanet agris.
Nunc vetus Iliacos attollat fabula muros,
Adscribátque Deis: fragili circumdata testâ
Mœnia mirentur refugi Babylonia Parthi:
En, quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes,

Assy-

Aſſyriis quantum populis telluris Eöæ
Sufficit in regnum, ſubitum bellíque tumultu
Raptum clauſit opus. quanti periêre labores!

Et alia etiam præmiſit & ſubſerit, eiuſdem admirationis & magnificentiæ: fruſtrà, ſi non niſi vulgare aliquod in obſidiis opidorum opus. Conſidera verò quod ait, *magno receſſu ſaltus, teſqua, ſiluas* incluſiſſe: & Magnum ſic clauſum *caſtra* tamen *mutaſſe*, pabuli copiam habuiſſe. Quî potuerunt hæc à tot legionibus in vulgato illo ſpatio? Amplius, *Flumina* in eo ſpatio *oriri & deſinere* dicit: ridiculè, in eo minuto. Etiam Cæſar vno die extrema & *ſumma operis* ſui non videt: manſio nocturna interponi debet: nec id poteſt, niſi in numeris Appiani. Denique extra controuerſiam, comparat hoc ſpatium cum terris quas Orontes aut Tigris ambit: quâ non dicam fide, ſed fronte, ſi tam exiguum? Imò tota regna, inquit, in Oriente vix ſunt maiora. Hæc niſi ad vaſtum illud ſpatium refers, non ineptè ſolùm dicta, ſed ſtultè. AVD. Heu, res miras & nouas! alia iudicia induere cogor & ſenſus. LIPS. Quidni in rebus veteribus? quas ab ignauiâ aut impotentiâ noſtrâ metiri, deſipere eſt. Sed tu iam Appiano accedis? AVD. Pede timido. & Oroſius etiam retinet, in quo (ſi commemini) *quindecim milliaria* legi. LIPS. Vt voles, non te vltrà impello: ſed hoc ſuperaddo, nihil magni miri in iſtis octodecim fore, *Craſſi opus in Spartacum.* cùm Licinius Craſſus opus ſtruxerit altero tanto maius. Leges in Plutarcho, bello Spartacio, *cùm fugitiui peninſulam Brutiorum inſediſſent quæ circa Regium, Craſſum inſecutum aſſediſſe, & eum in breui tempore* (verba & hæc nota) *foſſam à mari ad mare duxiſſe, per ceruicem peninſulæ, ſtadiorum trecentorum, latitudine & altitudine quindecim*

cim pedum. Super fossam verò vallum struxisse altitudine & firmitate mirandum. Sunt totidem in Græco pænè Plutarcho verba. Atque ecce, si hæc fossa *trecentorum stadiorum*: ergo milliarium *trigintaseptem cum dimidio*: duplo maius Cæsariano illo opus, præsertim cum vallo tam firmo, & alto. AVD. Eia, iam credo, manum tollo. Sed addoce, posteà etiam in vsu hæc Opera? LIPS. Posteà. Augustus certè aut eius Legati vsurparunt: vt bello in Cantabros Florus auctor, *Medullum montem perpetuâ quindecim milliarium fossâ obsidione cinctum.* Magis magna Appianus de eodem isto Octauiano, ciuili bello ad Perusium. Facit eam vrbem circumuallatam ab eo primùm *quinquagintasex stadiorum spatio*, nec longiore ob tumulos qui impediebant: sed brachia inde ducta ad Tiberim, quæ vsum fluminis eriperent: posteà alias fossas vallumque structum, *additis mille quingentis ligneis turribus, quæ sexagintapedes inter se distarent.* Ex hac turrium distantiâ, valli vtriusque (duplex enim fuit) magnitudinem dimetiare. Quid Hadrianus Imp. & Seuerus, qui vallo & fossâ Britannos per multa milliaria à barbaris seiunxerunt? Plura etiam exempla: atque ea operæ & structione melioris: vt pontium, basilicarum, theatrorum, aquæductuum: & quæ talia peritè & adfabrè facta. Non quia olim in ipsis legionibus seorsum fabri: sed quia ipsi milites aut aliqui inter eos longo vsu sic docti, & mixti fortassis aliqui ex professo tales, denique præerat & dirigebat Præfectus fabrûm. At tempore Vegetij & suprà, quæque iam legio *habebat fabros lignarios, structores carpentarios, ferrarios, reliquósque artifices ad hos vsus.* Itaque etiam in pace & otio, sed contra otium, militari manu mansura multa struebant. Flaminius

Lib. IIII. cap. vlt.

Octauiani opera.

Et varia passim.

Fabri in legionibus.

Lib. II. cap. XI.

Lib.xxxix. nius Consul apud Liuium, *ne in otio militem haberet, viam à Bononiâ perduxit Aretium.* Apud Frontinum: Lib.IIII. cap.I. *P. Nasica in hibernis, quãuis classis vsus necessarius non esset, ne tamẽ desidiâ miles corrumperetur, naues ædificare instituit.* Augustus in Suetonio, *Fossas Nili manu militari detersit.* xIII. Annal. Domitius Corbulo, *ne segnem militem attineret, inchoatũ à Druso aggerem, Rheno coërcendo, absoluit.* Vopiscus de Probo Imp. *Milites otiosos esse numquam est passus. Exstant apud Ægyptum eius opera, quæ per milites struxit in plurimis ciuitatibus. Pontes, templa, porticus, basilicas, labore militum struxit; ora fluminum multa patefecit, paludes multas siccauit, atque in his segetes agrósque constituit.* Varia imò omnis generis opera vides à manu militum: quid si opida etiam tota? Dio Cassius Lugdunum illud hodie nobile à militibus structum in otio testatur: & quid si pleræque coloniæ ab iis qui in eas deductæ? ego nihil ambigo. O pulchras, ô salutares has curas! & quibus haud vanè adscripserim cultum & politum nostrum hunc orbem. Maiores nostri imitari in v.Gallic. bello cœperant. & de Neruiis Cæsar: *Vallo pedum vndecim, & fossâ pedum quindecim hiberna cingunt. hæc superiorum annorum consuetudine à nostris didicerant.* Sed mox desierunt, & nostro æuo quod specimen? Guicciardinus prudens ille ab Italiâ historicus, pro magno & mirando refert, *Prosperum Columnam, obsidione arcis Mediolanensis, fossas duas duxisse, ad intercludendum hostem, spatio milliaris vnius.* Rideo. & quid hîc noui? certum est Romana castra cottidie latiùs & operosiùs munita.

DIA-

DIALOG. XIIII.

Armorum exercitia, quàm crebra, & quàm paßim? Tum ordine quadam data.

AT de Operibus ſatis eſto: ego exſurgo, & porrò ambulo, & ſimul ad Exercitia venio *Armorum*. Diligenter hæc quoque pars ab iis habita: & eſt ſanè proprium militis, arma peritè tractare & habere, ad defendendum aut offendendum. Quid in hac re Romani, memoriâ teneo Ioſephum & narrare & laudare. Eius ſenſus, & fortaſſe verba: Lib. III. Excid.

Quod ſiquis alium Romanorum ordinem in militiâ inſpexerit, videbit hoc grande imperium eos habere virtutis meritum, non fortunæ beneficium. Non enim initium illis armorum ipſum bellum eſt, nec ſolùm cùm vſus aut neceßitas eſt manus mouent, in pace feriati: ſed tamquam congeniti armis, numquam pauſam Exercitij faciunt, nec exſpectant occaſiones. Meditationes autem illis ſiue exercitia nihil à vero vſu fortitudinis & audaciæ abeunt, ſed quiſque cottidie miles omni alacritate tamquam à bello exercetur. Quò fit vt facillimè & penè ſine laboris ſenſu pugnas tolerent. Neque enim vel confuſio eos à conſueto ordine amouet & dißipat, vel metus reddit attonitos, vel labor fatigatos. Sequitur verò victoria ſemper eos, cùm in hos pugnent qui non pariter confirmati. Nec ſanè errauerit qui dixerit, Exercitia eorum pugnas ſine ſanguine, Pugnas exercitia cum ſanguine eſſe. IOSEPH.

Primùm magnificat Romanos, & iudicat eos orbem terræ habere non Fortunæ beneficium, ſed Virtutis meri-

 tum.

tum. idque maximè docet ab Exercitiis, quæ tam assidua, vt necessariò robur & peritia, ideoque & Victoria iis adsint. Dicit:

In pace exercitia.

" *Non enim illis initium armorum, bellum est.*] Non hercules, sed ante bellum cogitant & præparantur ad bellum. Pulchrè Seneca: *In ipsâ securitate animus ad difficilia se præparet, & contra iniurias fortunæ, inter beneficia firmetur. Miles in mediâ pace sine vllo hoste decurrit, vallum iacit, & superuacuo labore lassatur, vt sufficere necessario possit. Quem in ipsâ re trepidare nolueris, ante rem exerceas.* Ita sapiens noster scriptor, quem supra omnes Socratas veneror & miror. AVD. Indignantibus multis, & Agellios aut Diones tibi opponentibus. LIPS. Nunc ista & istos mitte. ego ex animo ita censeo, qui eum scriptorem non amat, non ipsam Virtutem. De nostrâ re, Theodericus rex apud Cassiodorum: *Discat miles in otio, quod proficere possit in bello. Animos subitò ad arma non erigunt, nisi qui se ad ipsa idoneos, præmissâ exercitatione confidunt.* Hæc mera oracula sunt. & miror acutum illum doctorem ab Etruriâ noluisse artem esse militiam, idque ob caussas quasdam: sed leues aut nullas, præut est vtilitas ab vsu, & per eum arte.

Epist. XVIII.

Iuniores senesque exercẽtur.

" *Numquam pausam exercitÿ faciunt.*] Toto die exercentur, omni ætate exercentur. Vegetius: *Iuniores & noui milites, manè & post meridiem, ad omne genus exercebantur armorum: veteres autem & eruditi, semel in die exercebantur.* En discrimen. Tirones bis die, Veterani semel. Quid de militibus dicam? Ipsi duces faciebant, vt scientiam ostentarent, & in exemplum. Talis Scipio, qui pòst Africanus, describitur à Silio:

Ipsi Imperatores.

Lib. VIII.

Ipse inter medios venturæ ingentia laudis

Signa

Signa dabat, vibrare sudem, transmittere saltu
Murales fossas, vndosum frangere nando
Indutus thoraca vadum, spectacula tantæ
Ante acies virtutis erant. sæpè alite plantâ
Ilia perfossum & campi per aperta volantem
Ipse pedes præuertit equum. sæpe arduus idem
Castrorum spatium & saxo transmisit, & hastâ.

Laudat & P. Valerium Consulem Liuius: *Non alius militi familiarior dux fuit, omnia inter infimos militum munia haud grauatè obeundo. In ludo prætereà militari, cùm velocitatis viriúmque inter se æquales certamina ineunt, comiter facilis, vincere ac vinci vultu eodē, nec quemquam aspernari parem qui se efferret.* Et de Pompeio Sallustius: *Cum alacribus saltu, cum velocibus cursu, cum validis vecte certabat.* De eodem Plutarchus: *in bello ciuili iam senem & duodesexaginta annos natum, peditem atque equitem, se inter suos aßiduè exercuisse.* Ipsi Imperatores posteà fecerunt, & de Traiano Plinius: *Quid apud milites? quam admirationem, quemadmodum comparasti? cùm tecum inediam, tecum ferrent sitim, cùm in illâ meditatione campestri militaribus turmis Imperatorium puluerem sudorémque misceres, nihil à ceteris nisi robore ac præstantiâ differens. cum libero Marte nunc cominus tela vibrares, nunc vibrata susciperes; alacer virtute militum, & lætus, quoties aut caßidi tuæ aut clypeo grauior ictus incideret. Laudabas quippe ferientes, hortabarísque vt auderent: & iam audebant. Cùm spectator moderatórque ineuntium certamina virorum, arma componeres, tela tentares, ac siquod durius accipienti videretur, Ipse vibrares.* Ergo omnes exercebantur, atque etiam in dies. Quo sensu additur:

Vt Valerius. Lib. VII.
Vt Pompeius. In Pōpeio.
Et Traianus. In Panegyr.

„ *Quisque cottidie miles.*] Iam diximus, quòd in dies. ſed addo, quod id maximè in Statiuis aut Hibernis, cùm quies ſcilicet à vero certamine & ab hoſte. Ideò in Plinio ad Traianum: *Cùm die Statiuorum proximum campum alacritate, diſcurſu, puluere attolleres.* Vegetius notat, nec pluuiis & hiemantibus diebus ceſſaſſe: ſed ei rei porticus quaſdam & baſilicas leuiter cannâ aut ſtramine tectas habuiſſe, in queis equites pediteſque exercerentur. Aliâs, in campo. Inde *Campeſtres exercitationes* in Suetonio: *Meditatio campeſtris* ſuprà in Plinio: *Campidoctor* ipſe ὁπλοδιδάκτης (ita Gloſſæ reddunt) ſiue *Doctor armorum*, vt Vegetius. Certum hoc officium inferiore æuo: non certum veteri. ſed tunc Centurio aliquis aut miles annorum armorumque vetus docebat. Plinius Panegyrico: *Poſtquam exercitationibus noſtris non veteranorum aliquis, cui decus muralis aut ciuica, ſed Græculus magiſter adſiſtit.* Ego verò talem elegiſſem, præ omnibus iis qui officio doctores. Vniuersè de Exercitio dictum: licuiſſet & decuiſſet forſitan partitè adiungere eius ſpecies & genera. ſed quæ ſermonum finis? & vt ij qui opido aut metæ accedunt quam deſtinant, magis propere properant: ſic ego, mi Auditor, præceptâ iam quiete feſtino. AVD. At ne nimis. Ego ex meo & militari vſu cenſeo paullum te illa ſaltem libare. LIPS. Libare igitur. cape. Exercitia pleraque omnia Vegetius ſuppeditat, etſi haud vno loco. Ex ipſo aliiſque colligam, & diſpoſita (ita amo) ſubiecta oculis tuis ſunto. Primum, ad Ordinem facit, & gradum ſub ſignis: dicebatur

In quiete exercitia maximè.

Lib. II. cap. XIIII

Sub tecto hieme:

Sereno, in campo.

Campidoctor.

AMBVLATIO. Vegetius: *Nihil magis in itinere vel in acie cuſtodiendum eſt, quàm vt omnes milites incedendi ordinem ſeruent. Quod aliter non poteſt, niſi vt aſſiduo exercitio*

Lib. I. cap. XI.

ercitio Ambulare celeriter & æqualiter discant. Ecce, duo in hoc Exercitio spectantur, *Celeritas* in ordinato incessu, sub signis & sub armis; tum etiam *Æqualitas*, vt suis iustisque interuallis. Idem alibi ostendit curæ hanc rem fuisse bonis Imperatoribus: & *Vetus*, inquit, *consuetudo permansit, & D. Augusti atque Hadriani constitutionibus præcauetur, vt ter in mense, tam equites quàm pedites educantur Ambulatum. hoc enim verbo hoc exercitij genus nominant. Decem millia passuum armati instructique omnibus telis pedites, militari gradu ire, ac redire in castra iubebantur ita vt aliquam itineris partem cursu alacriore conficerent.* Insigne & vtile factum. & in quo notes *decem millia passuum*: quæ tamen vereor vt accipienda sint *viginti*. AVD. Corrigas igitur? LIPS. Minimè. non dixi: sed accipienda, nec inuitis Vegetij verbis, vt ego distinxi. Sic enim sonare ea volo, vt iuerint decem millia, eademque redierint: fiunt viginti. AVD. Nam quo argumento? valdè ad laborem addis. LIPS. Ex ipso Vegetio, qui libro primo, capite illo ipso de Ambulatione: *Militari gradu viginti millia passuum horis quinque, dumtaxat æstiuis, conficienda sunt. Pleno autem gradu, qui citatior est, totidem horis vigintiquattuor.* Hęc seriò notanda, vt scias quid in Cæsare aliisque sit, *Eo die iustum iter confectum*: quod est, quantum militari gradu vulgò solet, aut certè circà: sic tamen, vt horas semper aliquot sumas ad quietem. Ad Ambulationem hanc pertinet Spartiani locus in Hadriano: *Exemplo virtutis suæ ceteros adhortatus, cùm etiam vicena millia pedibus armatus Ambularet.* Vtitur enim & Ambulandi verbo, & totidem illa millia vicena exprimit. In Tertulliano item obseruo: *In pace, labore & incommodis bellum pati iam ediscunt, in armis Deambulando,*

Lib. I. cap. XXVII.

Vegetius illustratus.

Iustũ iter diurnum.

Ad martyr. cap. III.

bulando, campum Decurrendo, fossam moliendo, testudinem desudando. Legerim hoc vltimum, *desidendo.* quia is habitus multorum in testudine, inclinantium se & subsidentium, vt fiat imbricatum illud decliue tectum. Alibi explicandum. Nunc secundum inter exercitia,

In Tertulliano notula.

DECVRSIO. Haud longè ab Ambulatione est, & fit in armis, & sub signis. Finem & fructum Vegetius pandit: *Ad cursum præcipuè adsuefaciendi sunt milites, vt maiore impetu in hostem procurrant; vt loca opportuna celeriter occupent; vt ad explorandum alacriter pergant; vt fugientium terga facilius comprehendant.* Nominauit Tertullianus suprà: & Seneca: *Miles in media pace decurrit sine vllo hoste, & vallum iacit, & superuacuo labore lassatur, vt sufficere necessariò possit.* Item Liuius inter militaria exercitia ludosque quos Scipio instituit: *Primo die Legiones in armis quattuor millium spatio decurrerunt.* Spatium & illîc habes, grande profectò si attendis cursum non itum fuisse. Capitolinus de hac ipsâ, in Maximinis: *Quintâ quaque die iubebat milites decurrere.* Suetonius Nerone: *Indictâ decursione Prætorianis, scutum suâ manu prætulit.* Idem in Galbâ: *Ipse maximè insignis, quòd campestrem decursionem scuto moderatus, etiam ad essedum Imperatoris per viginti millia passuum cucurrit.* Notanda hæc exempla, & rimanda vt admiremur. Cucurrit, inquit, viginti milliaria ad essedum, nempe incitatius: idque cùm iam prælato scuto etiam decurrisset. Magnum robur, & spiritus Galbæ, fateri oportet. Sed quid de scuto ibi laudatur? Puto tale esse. quòd viri Principes & Duces armigeros haberent, qui scuta ferrent: & quamquam in exemplum decurrerent, tamen plerum-

Lib. I. cap. IX.

Epistol. XVIII.

Lib. XXVI.

Cap. VII.

Scuti prælatio aut prætentio.

plerumque sine onere scuti. At Nero & Galba contrà. & vterque scutum suâ manu prætulit, sic extensum. Hæc Decursio ad Tubam facta, & ad eandem reuocata. quod Vegetio scriptum libro II. cap. XXII. Tertium

SALTVS. Eius vtilitas in Vegetio: *Ad saltum etiam exercendus est miles, quo vel fossæ transiliuntur, vel impediens aliqua altitudo superatur. vt cum eiusmodi difficultates venerint, possit sine labore transire.* Silius suprà de Scipione: —— *transscendere saltu Murales fossas.* Et Sallustius de Pompeio: *Cum alacribus saltu certare.* Quartum Lib. I. cap. IX.

NATATIO. Aperta vtilitas. Vegetius de ipsâ re: *Seu mare seu fluuius vicinus est* sedibus, æstiuo tempore ad natandum cogendi sunt omnes.* In ipsâ vrbe, aut ad vrbem, hoc olim factum. & *Romani veteres* (ait alio loco idem Vegetius) *Campum Martium vicinum Tiberi ideò delegerunt, in quo iuuentus post exercitium armorum, sudorem puluerémque dilueret, ac cursus lassitudinem natandi labore deponeret.* An nō *lauore deponeret*? nec labor sanè lassitudinem sedet. Fuit & Piscina huic rei, in Festo: *Piscinæ publicæ hodiéque nomen manet, ipsa non exstat, ad quam & natatum & exercitationis alioqui caussâ veniebat populus.* Cum curâ res habita, imò parentes quidam ipsi liberos suos docebant. vt Cato Priscus apud Plutarchum, *Filium suum præiuit & docuit ipse, non solùm iaculari, aut armis depugnare, & equitare, sed & pugillatum exercere, & æstum ac frigus ferre, ac fluminum verticosa aut rapida natando superare ac transmittere.* Ergo iam fero in Suetonio legi, de Augusto: *Nepotes & litteras, & natare, & alia rudimenta per se pleraque docuit.* Etsi *notare* ibi aliquando arrisit: nec nunc prorsus aspernor. Co-

Lib. III. cap. IIII. *Ipsis castris. In Tiberi natabant. In Piscinâ. In Catil. Cap. LXIV.

Xx gito

gito enim Augustum splendore & æstimatione sui supra Catonem fuisse, & vix illum iam senem ad hæc externa se demisisse. Tamen esto. errauerim: quid noui aut mali in his talibus? Peruicacia aut assertio odio esto; aberratio risui, aut veniæ. Vetus est:

Αν πολλὰ βάλλῃς, ἄλλοτ' ἀλλοῖον βαλεῖς.

Si multa iacias, aliter aliâs ieceris.

Quintum in exercitiis,

PALARIA. Ampliter de his Vegetius lib. I. cap. XI. quem lege. Quid fuêre? non aliud quàm armorum exercitium & pugnæ quæ in manibus esset. Statuebatur palus in terram rectus & fixus, qui sex pedes emineret ad modum hominis: eumque hinc illinc tiro assiliebat, & variis ictibus, astante magistro, petebat. *In quâ exercitatione*, ait Vegetius, *seruabatur illa cautela, vt ita tiro ad inferendum vulnus insurgeret, ne quâ ex parte ipse patêret ad plagam*. Meminit huius exercitij Seneca: *Exerceamur ad palum, & ne fortuna imparatos deprehendat, fiat nobis paupertas familiaris*. In Spartiani Hadriano legitur: *Equitauit ambulauítque* (nota de Ambulatione) *plurimùm armísque & pilo se semper exercuit*. At ego verò *palo* mauelim: & duplex genus exercitij intellegi, *Armaturam*, & *Palaria*. Est tamen iterùm in Vopisci Aureliano: *Nullum prætermisit diem, quamuis festum, quamuis vacantem, quo non se pilo & sagittis ceterísque armorum exerceret officiis*. Sed nec ibi religio mihi sit in vicinam vocem *Pali* demutare. Sanè Pilum & Iacula aliorsum pertinuêre, nempe ad id quod subiungam. Nunc de Palo, etiam in Iuuenali (ô Venus specta, & ride) cùm de fæminis: *Quis nescit aut quis non vidit vulnera pali?*

Quem cauat assiduis sudibus scutóque lacessit.

Epist. XVIII.

Spartianus explicatus.

Pro

Pro *Sudibus*, *Rudes* ibi mallem, & mecum vetus interpres, qui *Ferulas* interpretatur. Quæ in Saturnalibus ſcripſi, huc adtexe. Sextum,

ARMATVRA. quod leuium fuit, vti Palaria grauium. De eo Vegetius: *Illo exercitij genere quod Armaturam vocant, & à Campidoctoribus traditur, imbuendus eſt tiro.* Lib. I. cap. XIII. Adde ſequentia capita: diſces, non aliud quàm haſtilium, iaculorum, pilorum, ſagittarum miſſionem ſub hoc nomen veniſſe. Cauſſa, quòd ipſi leues milites dicti tunc *Armaturæ*. *Armatura de Leuibus.* Olim quidem, iuncto nomine altero *Leues armaturæ*, Liuio atque aliis: ſed compendio poſteà, ſic vt poſui. Vegetius: *Poſt hos erant ferentarij & leues armaturæ, quos nunc Exculcatores & Armaturas dicimus.* Lib. II. cap. XV. Aliæ ſunt ab iſtis, de quibus Græcorum ſcholia: Ὁπλορχήσται, οὓς καλοῦσιν Ἀρματούρας, οἷοί περ εἰσὶν οἱ μεθ' ὅπλων ὀρχούμενοι: *Armiſalij, quos dicunt Armaturas, quales ſunt qui cum armis ſaltant.* *De ſaltatoribus armatis.* Credo hoc intellegi ab Artemidoro, & ὅπλον ſimpliciter dici: Τὸ δὲ ὅπλον τὸ λεγόμενον, παρολκὰς σημαίνει. τελευταῖον γὰρ καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ ἆθλον: *Quod Arma dicunt, dilationes & moras ſignificat, eſt enim vltimum & poſt alia præmium.* Inter Agones ponit, ſiue ludos Gymnicos; & Plato recenſet libro VIII. De Legibus. Non id ad nos, & eſt Pyrrhica quædam, aliena à ſeriâ militiâ: ad noſtram Seneca: *Iuuentutem maiores noſtri rectam exercuerunt, haſtilia iacere, ſudem torquere, equum agitare, arma tractare.* In Silio ſuprà: —— *vibrare ſudem.* Fortaſſe & hoc Feſti: *Sub vineam iacere dicuntur milites, cùm adſtantibus Centurionibus iacere coguntur ſudes.* Item iſtud priori explicando: *Sub vitem haſtas iacere dicitur veles, cùm eas ſub manu ſurſum mittit.* Nota autem & hîc adſtitiſſe Centuriones (in Feſti verbis) quaſi arbi-

De Iuuenalis versibus disceptatio.

tros & doctores. An non huc propriè faciunt Iuuenalis versus isti?

Tu ſcabie frueris mali, quod in aggere rodit
Qui tegitur parmâ & galeâ, metuénſque flagelli
Diſcit ab hirſutâ iaculum torquere capellâ.

Quidam, imò plerique volunt: etſi iam diu litigatur ſuper germanâ ſententiâ in Senatu noſtro litteratorum. Nuper conſularis vnus cenſuit, legendum in poſtremo verſu, *hirſuto Capellâ*: vt viri nomen ſit, nempe Centurionis alicuius aut armorum doctoris. Ille hirſutus & piloſus, vt ſolent fortes & minimè molles. Fundus & auctor huic ſententiæ Scholiaſtes vetus, in quo eſt: *Capellâ, ſene magiſtro, campi doctore*. Sed nulla inuidia ſit cenſere aut ſapere aliquid etiam præter veteres: ego hîc facio, & aliorſum totam rem traho. Primùm, ſi de tirone ij verſus: cur illum maximè in exemplum aduocat vilium ciborum? cur parmâ tegit, quæ iam deſierat? cur poma in caſtra transfert, quæ ibi rariſſima? Sed reſpondent de pomis è Plinio, & ſtabiliunt ſententiam eo fulcro. Nam il-

Lib. xv. cap. xiiii. le ſic de Ziziphis & Tuberibus: *Sex. Papinius, quem Conſulem vidimus, primus vtraque attulit* (in Italiam) *Diui Auguſti temporibus, in caſtrorum aggeribus ſata, baccis ſimiliora quàm malis, ſed aggeribus præcipuè decora, quoniam & in tecta iam ſiluæ ſcandunt*. Vbi nihil equidem pro hac re video, imò contrà. Plinius ait ſeri iam & arbores in aggeribus caſtrorum: ſed quas? peregrinas, & quæ in deliciis: atque ipſe in eâ re indignatur. Quid cenſes igitur vilia illa poma hîc intellegi à poëtâ? Imò in pretio fuerunt: etſi reuera vix poma, & ſimilia baccis, vt ait Plinius: ſed exotica erant, & vmbræ ac decôri magis cauſsâ in caſtris hibernis ſata. Quin iſtæ aut ſimiles erant *Tri-*

chila

chilæ & vmbracula castrorum, de quibus*postea monebo. Tamen demus etiam de vilibus ibi pomis: an quod sequitur cadere in tironem potest? Ait, *metuentem flagelli*. Nemo liber ei subiectus, aut eius metuens, nedum miles. Vitis aut fustis eos puniit, nō flagrum. Quid ergo est? pro meo sensu, Venator hîc describitur & bestiarius, qui feras iaculari condiscit in capellâ. Quod talis, omnia addocent. Tegitur parmâ & galeâ; vt solent iaculatores isti & leues. metuit flagellum; sub eo enim arenarij & totum hoc genus erat, infimæ conditionis serui. Docui in Saturnalibus nostris: & addesis propriè de Venatoribus locum Tertulliani: *Alÿ inter venatorum taureas patientissimis scapulis inambulauerunt*. De Christianis loquitur, qui damnati ad bestias, fortes & alacres sustinuerant verberari taurinis istis tergis, id est flagellis. Claudianus etiam de hisce ludis:

——insonuit cum verbere signa magister.

& noti sunt Mastigophori, Græcis in hac re dicti. Iam de vilitate cibi, in tenues istos & inopes conuenit, famelicos semper, nec in gladiatoriâ saginâ. Leue enim hoc genus & strictum esse debebat. Denique *in Aggere* conuenit. quo? non illo castrensi, ne errent: sed vrbano, & qui Romæ. Illinc vicinum & in oculis exemplum Satyricus mutuatur. Nam fuit à Tarquinio rege structus agger, *opere inprimis mirabili*, ait Plinius. quem magis explicat Dionysius: *Vrbs*, inquit, *ab Esquilinâ portâ Collinam vsque opere munita est. nam fossâ cingitur latâ centum pedes, & supra fossam muro siue aggere alto & lato*. Scholiastes Iuuenalis nominat: *Iuxta Aggerem primus castra posuit Seianus, id est iuxta Diocletianas*. Ipse Iuuenalis alibi: *Plebeiũ in Circo positũ est & in Aggere fatum*.

*Dial. xvi.

Ad Mart.

Agger Romæ.

Lib. ix.

Sat. x. [?]

Sat. x.

Iterumque: *Aut qua ventoso conducta sub Aggere texit.* Vtrobique ostendit viliores & paupertinos illîc egisse. Nominat & Victor, ac ponit, *Campum Viminalem sub Aggere.* *Plures alij. sed signanter Horatius:

*Suet. in Calig. Lâprid. in Eligab. Lib. I. Sat. VIII.

Nunc licet Esquiliis habitare salubriùs, atque
Aggere in aprico spatiari.

Et ostendit ambulationes illîc & circulos fuisse. Idem Fabius de Voce: *Adducit animos naturali voluptate vox omnis, neque aliunde illi per fora atque Aggerem circuli.* Scito igitur & iuniores nouitiosque Bestiarios illîc exercitos & à magistris doctos. AVD. Mihi verò in fronte sententia tua ridet: à tergo est quod displicet. Quomodo enim didicit *à capellâ iaculari*? nisi tu explicas. LIPS. Iam explicaui, sed breuiter, & te fugit. Ecce, discere debebat recta ferire feram aut bestiam currentem emisso iaculo. itaque discebat & experiebatur in capellâ. Nam in leone aut vrso periculum facere: id verò periculum. nec aut soluere istas expediebat, aut lædere, imò nec lacessere. Denique integræ seruabantur ad ipsos ludos. Ne vltrà de istis; tepidi iecoris es, si hæc non capis. Superest inter Exercitia

SALITIO. Ea ad equites spectat: discebantque celeriter & expeditè, ab vtrauis parte, gladiis etiam strictis, aut contum tenentes saltare in ligneum equum. Res tota descripta Vegetio lib. I. cap. XVIII. quem vide. Necessarium hoc illi æuo, quod adiumenta ad scandendum in equis nulla habuit. AVD. Non aliud in exercitio equitum? LIPS. Imò verò, cursus, flexus, orbes, aliaque didicêre: etsi seorsim Vegetius non dixit. Nostri equites tenuêre concursus quosdam ludicros, quos *Torneamenta* & *Giostra* vocant: sed ij ad delicias ferè versi

&ob-

& oblectamenta aulæ. Si vis de iis iam ante sæcula aliquot videre quid fuerit; lege Nicephorum Gregoram, & Nicetam Choniatem in Græcorum rebus. sed hunc maximè, qui floridè & vbertim descripsit, an depinxit?

DIALOG. XV.

Ad Leges itum, ac primò de eâ quæ Furta tangit, tum quæ Prædam.

ME seria nostra vocant, & veni ad vltimam Disciplinæ partem LEGES. Euge, recreor, aura à terrâ adflat. Dico Leges, *instituta militiæ scripta aut non scripta.* Ea multa & varia fuisse scio, sed pauca Polybius suppeditat, quæ persequamur. Primum est, quod *Furta* tangit. Eorum quia magna occasio & materies in castris, vbi pleraque aperta & incustodita; placuit seuerè cohibere & punire. Verba in hanc rem Polybij habes:

Μετὰ δὲ τὴν στρατοπεδείαν συναθροισθέντες οἱ χιλίαρχοι, τοὺς ἐν τοῦ στρατοπέδου πάντας ἐλευθέρους ὁμοῦ καὶ δούλους ὁρμίζουσι, καθ' ἕνα ποιούμενοι τὸν ὁρκισμόν. ὁ δ' ὅρκος ἐστὶν, μηδὲν ἐκ τῆς παρεμβολῆς κλέψειν, ἀλλὰ κἂν εὕρῃ τις τοῦτ' ἀνοίσειν ἐπὶ τοὺς χιλιάρχους.

Post metationem castrorum, Tribuni conuocantes omnem copiam, tam liberos quàm seruos, iuramento adigunt viritim, quod tale est: Nihil è castris furto tollere, imò siquis inuenerit quidpiam, id ad Tribunum relaturos. POLYB.

„ *Post metationem castrorum.*] Intellege, primam: & statim vt Dilectus habitus est, & educti sunt in campos.

„ *Tam liberos quàm seruos.*] Valde notandum, hoc iuramentum

ramentum calones & seruitia etiam astrinxisse, & quidquid humanorum capitum in castris.

„ *Adigunt viritim.*] Quò maior religio & firmior, nec per centurias aut manipulos hîc iuratur.

„ *Quod tale est.*] An ipsa igitur illa verba quæ ponit? Lib. XVI. cap. IIII. Sed Cincius apud Agellium pleniùs & distinctiùs reponit, quæ antiquæ prouidentiæ caussâ opus est recitari: *Cùm dilectus*, inquit, *antiquitus fieret, & milites scriberentur, iusiurandum eos Tribunus militaris adigebat in verba hæc:* IN MAGISTRATV *C. Lælij C. F. Consulis, L. Cornelij P. F. Consulis, in exercitu decémque millia passuum prope, furtum non facies dolo malo, solus neque cum pluribus, pluris nummi argentei in dies singulos, extráque hastam, hastile, ligna, pomum, pabulum, vtrem, follem, faculam, siquid ibi inueneris sustulerísue quod tuum non erit, quod pluris nummi argentei erit, vti tu ad C. Lælium C. F. Consulem, L.ue Cornelium P. F. Consulem, siue quem ad vtrum eorum ius erit, proferes aut profitebere in triduo proximo, quidquid inueneris sustulerísue, sine dolo malo; aut domino suo, cuium id esse censebis, reddes, vti quod rectum factum esse voles.* Accurata & pulchra formula, digna examinari, si otium nunc esset. Sed ad Polybium me recipio. Et quæ Furta seuerè punita. autem pœna, siquis in hac culpâ? neuter hîc expressit: sed Polybius infrà clarè dicit, *Fuste percussum qui furto aliquid abstulisset è castris.* Hem! non hîc quadrupli, aut alia mitior pœna? nulla, sed abscissa omnia, vt in cetero delicto militari. Exempla hercules etiam posteriore æuo Cap. LX. reperio. vt in Suetonij Tiberio: *Is*, inquit, *militem Prætorianum, ob surreptum è viridario pauonem, capite puniuit.* Esto de pauone, quid in vili vno gallinaceo? Spartia- In Pescennio. nus auctor, *Pescennium Nigrum, ob vnius gallinacei direptionem,*

*ptionem,*decem commanipulones,qui raptum ab vno comederāt,securi percuti iussisse.* Ista nostris moribus miracula & mera monstra sunt, sed, Deus bone, pulchra: & laudare liceat, si non lubet imitari. AVD. Ista profectò sunt *παλαιᾶ κόμματος, vt Græci dicunt: eiusmodi nummos non cudit nostra Moneta. Sed aueo quærere. furta si sic vetita, an etiam in hostico? non licuit prædari, rapere, res hostiles? LIPS. Dubito, an sic passim, & sparsim. In Sallustio lego inter flagitia militiæ relatum, quòd Albiniani milites *ab signis aberant, lixæ permisti cum militibus diu noctúque vagabantur; & palantes, agros vastarent, villas expugnarent, pecoris & mancipiorum prædas certantes agerent.* Hæc, inquam, inter turpia & dedecora, quæque adueniens Metellus recîdit. Non ergo liberum ius sic prædari: sed credo per manipulos, cohortes, legiones sæpe missos milites, vt agerent ex hostili terrâ & ferrent: sed cum lege, quam ex Polybio iam dicam, vt communis nempe ea præda esset. *Sæpè* dico, non semper: nec istud studium bonos vnquam milites aut fecerit, aut seruarit. Romani igitur auaritiæ huic, & quæ assita est, iniustitiæ coercendæ, Prædam omnem in publicum ferè vindicabant: Quæstor diuendebat, & ex pecuniâ militi persoluebat. Decius quidam in accusatione M. Coriolani, apud Dionysium hoc sic exprimit: *Scitis omnes, quòd spolia & præda ex hostibus, quācumque nostrâ virtute adipiscimur, eam lex iubet publicam omnem esse. Nec solùm gregarius miles aut priuatus aliquis ius in hanc non habet, imò nec ipse Imperator. Sed Quæstor eam accipiens diuendit, & pecuniam in ærarium publicum refert. Quam legem, ex quo vrbem hanc incolimus, nemo non dicam soluit, sed nec culpauit.* Pulchrè & clarè Dionysius: & in eius

*Nota tot in Contubernio fuisse, vt dixi.

**antiqua moneta.*

Prædatio non libera.

In Iug.

Præda publica erat.

Lib. VII.

verba passim in historiis sunt exempla. Præda igitur plurimùm relata in publicum: & siquando militi concessa, ad excitandum eum in re aliquâ arduâ, id quoque sub lege & diuisionis normâ. Siqua res, prudenter & hæc à Romanis aduersa, prudentissimè cauta. Quot victores exercitus prædę sectatio hæc afflixit? illâ & victoriâ simul exuit? nota & assidua exempla sunt. Cauerunt Romani hac lege vel instituto, quod ipsis Polybij verbis dicam. Ille in libro Historiæ suæ decimo, cùm Carthago Noua capta à Scipione esset, & in eâ magna prędat

Preda æqualiter diuisa.

„ *Est Romanis eiusmodi mos & administratio in expu-*
„ *gnationibus opidorum. Aliâs enim singulis diebus diuidunt*
„ *copias iuxta vrbis magnitudinem; aliâs per manipulos di-*
„ *stribuunt. sed sic, vt numquam plus dimidiâ parte ad hanc*
„ *rem adsumant. Reliqui in ordinibus suis manentes sunt in*
„ *subsidiis, interdum extra vrbem, interdum in ipsâ, ita vt*
„ *semper tamen se ostendant. Copiis verò plurimùm diuisis in*
„ *duas legiones Romanas, in duas alas Sociales (raró enim om-*
„ *nes quattuor legiones simul conueniunt) omnes qui ad præ-*
„ *dam & raptus destinati sunt, ferunt quisque ea quæ ceperint*
„ *ad suas Legiones vel Alas. Quo facto, Tribuni æqualiter*
„ *omnibus diuidunt, non solùm iis qui in præsidiis aut subsidiis*
„ *fuerunt, sed & qui castra seruauerunt: itémque ægris, sau-*
„ *ciis, aut ad munus aliquod aliò missis. Quod verò nihil frau-*
„ *daturi sint aut subducturi è prædâ, id omnes iurant cumpri-*
„ *mùm in castra veniunt ituri ad bellum. quâ de re pluribus*
„ *dictum est nobis in iis quæ De republicâ scripsimus. Ceterùm,*
„ *cùm sic dimidia militum pars ad prædam discurrit; dimidia,*
„ *seruatis ordinibus, iis curat & subsidiatur; numquam eue-*
„ *nit periclitari Romanos de summâ rerum. Spe enim lucri*

certâ

,, *certâ inter omnes, siue maneant siue prædas agant, nemo locum ordinémque deserit. quæ res sæpe noxæ aliis solet esse.* ,,

Vides Romanum laudabile institutum, perpetuum in omni prædâ. Imò verba paullùm scrutemur. Ait:

,, *Aliâs singulis diebus diuidunt copias.*] Id est, interdum cottidie permutari milites qui maneant, qui rapiant; interdum minimè, sed semel per manipulos seponi & secerni. Puta, ex quaque legione vel alâ, quinque cohortes mitti, quinque ad signa retineri.

,, *Numquam plus dimidiâ parte.*] Prouidè & ex tuto. in hostem profligatum quidni dimidia pars victorum sufficiat? abundè.

,, *Copiis plurimùm diuisis in duas legiones Romanas.*] Sententia est. cùm duæ sint partes totius exercitus, Ciues & Socij: horum iterùm duæ Legio, duplex, Ala duplex: seruari, vt qui ad raptus missi, quisque sua ad suos ferat, ciues ad ciues, socij ad socios. nec id tantùm, sed ad talem legionem suam, ad talem alam: Omnia confusioni vitandæ, & vt noti veniant ad notos. Cur verò Socij æqualiter sic mixti? quia pars eorum æqualis. Dimidium prædæ in omni diuisione habebant, idque ex veteri inter ipsos pacto. Dionysius promit in fœdere icto anno Vrbis CCLXI. *Auxilia inuicem sibi ferunto* (Romani & Latini) *siqui bello petantur, totis viribus. Spoliorum & prædæ ex bello æquam partem sorte vtrique accipiunto.* Nota etiam de *sorte*, quam interuenisse vbi res diuidebant intellegimus, non vbi manubias siue pecuniam ipsam. Hæc res vna est inter præcipuas, quæ Socios tot sæculis tenuit in fide, lucellum & gloria ex assiduis & felicibus bellis.

Socij æquas partes capiũt.

Lib. VI.

„ *Quod verò nihil fraudaturi sint.*] Memorat iuramentum nunc contra ſubtractiones aut fraudes: iuramentum illud ipſum, quod iam explicatum. Et nota, quod hoc ſcriptum ſuum (quod nunc commentamur) aduocat, & germanum ſuum oſtendit. De Furtis ſatis eſto. à quibus quàm caſti Romani, & quàm manus eorum continentes, exemplo illuſtri docuerit Frontinus;

Lib. IIII. cap. III. *Mira abſtinentia Romanorum.*

Uniuerſi quoque exercitus notabilis ſæpè fuit continentia: ſicuti eius qui ſub M. Scauro meruit. Nam memoriæ tradidit Scaurus pomiferam arborem, quam in pede caſtrorum amplexa fuerat metatio, poſtero die abeunte exercitu, intactis fructibus relictam. Iuſtitia vbi es? ride è cælo, & ſi terras iterùm inhabites, non aliter fiat.

DIALOG. XVI.

De ſtipendio militum, eius origine & auctu. De Frumenti modo, & hordei. de iis quæ ad victum.

AVD. Stipes ſit, qui non ſtupeat, fateor: ſed tamen, ſi hîc ita continentes, an igitur aliunde lucra magna quæ implerent? an non ſtipendium pingue & largum? LIPS. Ducis me quò iter affectabam. Nam id quoque mirabile, quàm exiguo ære meruerint; etiamtunc cùm publicè diuites, priuatim in re anguſtâ. Et ego Philoſophis ſeriò hoc aſſentior, opes eſſe quæ vitiant, quæ effæminant, de quarum capite ſemina malorum orta. Vide igitur de Stipendiis, quod doctor noſter ita dicit:

POLYB. Ὀψώνιον δ' οἱ μὲν πεζοὶ λαμβάνουσι τῆς ἡμέρας δύο ὀβολοὺς, οἱ δὲ ταξίαρχοι διπλοῦν,

Stipendium pedites accipiunt in diem duos obulos, ductores Ordinum duplum, equites

οἱ δ' ἱππεῖς δραχμήν. σιτομετροῦνται δ' οἱ μὲν πεζοὶ πυρῶν ἀττικοῦ μεδίμνου δύο μέρη, μάλιστά πως. οἱ δ' ἱππεῖς κριθῶν μὲν ἑπτὰ μεδίμνους εἰς τὸν μῆνα, πυρῶν δὲ δύο. τῶν δὲ συμμάχων οἱ μὲν πεζοὶ τὸ ἴσον, οἱ δὲ ἱππεῖς πυρῶν μὲν μέδιμνον ἕνα καὶ τρίτον μέρος, κριθῶν δὲ πέντε. δίδοται δὲ τοῖς μὲν συμμάχοις τοῦτ' ἐν δωρεᾷ, τοῖς δὲ ῥωμαίοις τοῦ τε σίτου καὶ τῆς ἐσθῆτος, κἄν τινος ὅπλου προσδεηθῶσι, πάντων τούτων ὁ ταμίας τὴν τε ταγμένην τιμὴν ἐκ τῶν ὀψωνίων ὑπολογίζεται.

equites drachmam, id eſt triplum. Frumenti modiũ accipiũt pedites Attici medimni duas partes admodum; equites hordei ſeptem medimnos in menſem, frumenti duos. Socij, pedites capiunt par Romanis, equites verò frumenti medimnum vnum & trientem, hordei quinque. Datur hoc autem ſociis muneri, Romanis verò & frumenti & veſtium, & ſi quibus armis egeant, omnium horum nomine Quæſtor certam definitámque pecuniam de Stipendio deducit.

Stipendium triplex, in *Pecuniâ*, *Frumento*, *Veste*: quæ omnia aut tractat, aut tangit. Primùm de Pecuniâ, *Accipiunt*, inquit,

„ *Stipendium pedites in diem duos obulos.*] Quod nos *Stipendium*, ipſe ὀψώνιων dixit. Sed certum eſt pecuniam tamen hîc ſignari, ſicut à Thucydide aliquoties & Dionyſio Halicarnaſſæo, qui & ὀψωνιασμὸν appellat: credo ideò, quòd velut in obſonium pecunia ea primò data. Eſt etiam in laudatiſſimis illis Gloſſis: *Stipendium*, ὀψώνιον στρατιωτικόν. Simile quod Latini inferiores dixêre *Annonas*. nec enim ipſum quod eſui modò, ſed mercedem militarem & pecuniam intellexerunt. Video Græcos infimos ῥόγας, *rogas* appellare: an ab *erogando*? Nam & ipſam

ὀψώνιον pro mercede Græcis.

Rogæ.

ipſam rem ῥογδεῖας etiam dicunt. Leges in Cedreno plus ſemel, atque etiam Suidâ: qui tamen pro Donatiuo Principis capit & interpretatur.

„ *In diem duos obolos.*] Modum habes diurni ſtipendij antiqui, de cuius origine & progreſſu in Electis ſcripſi. Scis me non amare ταυτότητα: addam aliquid non ibi ſcriptum, aut non ſic ſcriptum. Olim certum eſt Romanos nullo publico ære militaſſe, idque annis plus trecentis. Feſtus ita adnotat: *Priuato ſumptu ſe alebant milites Romani, penè ad id tempus quo Roma capta eſt à Gallis.* Ait *penè*, & iure addit, quia Stipendium inſtitutum *ſeptemdecim* circiter annis ante vrbem captam. Liuius hoc docet libro quarto, ſtatim poſt Anxur captum: *Additum*, inquit, *vt ſtipendium miles de publico acciperet, cùm ante id tempus de ſuo quiſque functus eo munere eſſet.* Liuius dicit *de ſuo* militaſſe, Feſtus *priuato ſumptu*: quid clarius? Et tamen hîc quæro & iniicio, an igitur nihil è publico? non arma, non frumentum? Ambigo, & ſunt quæ inducunt accepiſſe. Dionyſij iſta, in bello cum Sabinis: Τούτων δὲ πραθέντων δημοσίᾳ, τὰς κατ᾽ ἄνδρα γενομένας εἰσφορὰς αἷς ἔστειλαν τοὺς στρατιώτας, ἅπαντες ἐκομίσαντο: *Iis diuenditis* (prædâ ſcilicet) *publicè, collationes quæ viritim factæ erant in milites, eas omnes receperunt.* Nónne clarè ſatis collatum aliquid in milites dicit? & quo fine aliâs tributa, quæ Romani ex cenſu dabant? Amplius, in eodem Dionyſio, cùm Veientes pacem peterent, ſcribitur *frumentum eos obtuliſſe exercitui in duos menſes, pecuniam in ſtipendium ſex menſium, vti victor imperarat.* Hîc verò & frumentum in menſes datum habes, ſed & pecuniam in ſtipendium (Græcè, χρήματα ἐς ὀψωνιασμὸν) definitam. Etſi de pecuniâ, non opinor ſed ſcio, oblatam eam non ad mo-

Sine ſtipẽdio olim Romani.

Quando cœperit?

An non anteà frumentum?

Lib. v.

Lib. ix.

ad modum stipendij viritim capti (nullum enim fuit) sed in belli sumptus & militum singulorum, pro æstimatione victoris. Atque hæc talia aliquoties in Dionysio leges, sed benignè semper & æquiter capienda, stipendio nondum constituto. Idipsum cùm fuit, sanè exiguum, & *duo oboli* etiam Polybiano æuo: id est * *tres asses*. Haud aliter Latinè extuleris: cùm duo oboli sint tertia pars Drachmæ. At Drachma vincitur leuiter à Denario Romano: etsi alternant hæc & confundunt scriptores. Quantulum istud est? in mensem *decem denarij*, id est Philippæus noster. En lucrum, quo obiecto tanto opere gauisi milites (in Liuio habes) & visi rem suam stabiliuisse. Sed ita tunc scilicet parcimonia & mores, quibus magis quàm opibus res Romana stetit. Lubet Liuianum elogium opportunè addere: *Nulla vnquam respublica nec maior* (quàm Romana) *nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam tam seræ auaritia luxuriáque immigrauerint, nec vbi tantus ac tamdiu paupertati ac parcimoniæ honos fuerit*. Benè & verè Liuius: ista res docet. & in tot victoriis ac triumphis, imperio tam latè propagato, nihil additum ad stipendij modum reperio ante Iulianum æuum. Quis non miretur? vbi tot Tribuni populares, & per publica damna ad priuatam gratiam aut commoda grassantes, nullum ex iis auxisse, aut (quod pro litum exstet) conatum augere? Iulius ille fuit, qui per milites magnus, hîc quoque leges fregit, & *legionibus stipendium*, ait Suetonius, *in perpetuum duplicauit*. Res semel mota non hîc stetit, sed magis Augustus auxit, qui *omnes vbique milites ad certam stipendiorum præmiorúmque formulam adstrinxit*, vt in vitâ eius Tranquillus. Eum modum fuisse, *decem diurnos asses*, ex Tacito

Modus primi stipendij.

* Aut vt iustissimè, cũ triente.

Vetus restrictio & frugalitas.

Lib. I. initio.

Cæsar stipendium auxit.

Cap. XXVI.

Item Augustus.

Cap. XLIX.

Vel potiùs firmauit. cito liquet. Hæc ita ſcripta: etſi ſuſpicio mihi eſt, per bella illa diuturna ciuilia, magis etiam auxiſſe ſtipendia: ſed reciſa, rebus iam tranquillis, ab Auguſto, & in ſummam eam firmiter redacta. Manſit tamen non diu. ſed ſiue Nero ſiue Claudius, ſiue potiùs Otho aut Vitellius, aliquid imò multum addidêre: & iam Domitiani æuo, ſtipendium menſtruum erant *aurei terni.* Ij eſſent in diem *Domitianus auxit.* *viginti quinque aſſes*: quibus ipſe Domitianus iterùm addidit menſtruum *aureum vnum*, id eſt denarios *viginti-quinque.* Tanti enim Romanus aureus, & res hæc tota è Iohanne Zonarâ ad liquidum à nobis reducta. Ille ſic de Domitiano: Καὶ τοῖς στρατιώταις τὴν μισθοφορὰν ἐπηύξησε, τάχα διὰ τὴν νίκην. πέντε γὰρ καὶ ἑβδομήκοντα δραχμὰς ἑκάστου λαμβάνοντος, ἑκατὸν ἐκέλευσε δίδοσθαι. μεταμεληθεὶς δὲ, τὴν ποσότητα οὐκ ἐμείωσε, τὸ δὲ πλῆθος τῶν στρατευομένων συνέστειλε: *Militibus ſtipendium auxit, ſcilicet ob victoriam. nam cùm ſeptuaginta quinque drachmas ſinguli acciperent, ipſe iuſſit centenas dari. Pœnitens verò poſteà, ſummam non imminuit, ſed multitudinem militantium recîdit.* Ex quibus *Domit. cap. VII.* certum, in Suetonio rectè nos olim emendaſſe: *Addidit & quartum ſtipendium militi, *aureis ternis.* Inferiore æuo ** Aut ſi velis, inſertâ voculâ ad aureos ternos.* quid fuerit, non vltrà repperi, nec dicam. AVD. Iſta quidem Domitiani ſumma pinguiuſcula, ſed & Auguſti tolerabilis: illa Polybiana quid habuit *Cur quiſquam caput vnctius referret?* vt iocer cum poëtâ. Nam certè exigua: & cur tam multi tamen ad militiam prompti? *Alia commoda militia.* LIPS. Ipſa illa ſumma exigua, non nego: ſed frumentum additum cogita, tum crebras etiam in triumphis donationes. Liuius hoc te docuerit, quoties & in quo modo, donati. Amplius, cogita promotiones, & quod per virtutem ad altiores ordines venirent; ergo & ad

ſtipendia meliora. Multi enim duplicarij, vt audiemus: & addit,

„ *Ductores Ordinum duplum.*] Ταξίαρχοι ſunt in Græco, quos licet Centuriones etiam reddere: ſed hîc conſpectè *Ductores* magis feci. Non enim ſolos Centuriones opinor intellegi, ſed & Succenturiones ſiue optiones, fortaſſe & Signiferos ipſos. In Liuio quidem lego, cùm Appius in fugacem ſuum exercitum animaduertit: *Adhoc Centuriones duplicarióſque, qui reliquerant ordines, virgis cæſos ſecuri percußit.* Ergo duplicarij aliqui præter ipſos Centuriones, vt palàm vides. Sed vnde, inquies, iam tum illo æuo, haud longè à regibus exactis? cùm ſtipendium nondum inſtitutum eſſet. Ergo memento quorum diximus, frumentum videri è publico militibus iam olim datum. Varronem aduoco: *Duplicarij, quibus ob virtutem duplicia cibaria vt darentur inſtitutum.* Oſtendit quoſdam etiam è grege milites fuiſſe, ſic honeſtatos ob egregia facta. Et tale in Liuio: *Milites qui in præſidio ſimul fuerant, duplici frumento in perpetuum, in præſentiâ ſingulis bobus donati.* Quod factum etiam diu poſt ſtipendium pecuniæ inſtitutum. Manſit hic vſus, & in Cæſare legas: *Cohortem poſteà duplici ſtipendio frumentóque, ſpeciariis, militaribus donis ampliſsimè donauit.* In Vegetio: *Armaturæ duplares, quæ binas conſequuntur annonas.* Sed & *Seſquiplares* in eodem, *qui vnam ſemis.*

Duplicarij. | Lib. II. | *Nodus in Liuio exſolutus.* | IIII. de L.L. | Lib. VII. | III. Ciuil. | Lib. II. cap. VII.

„ *Equites drachmam.*] Id eſt, ſtipendium triplex. Itaque ſuper Centuriones erant; tum quia genere digniores, tum quia onerum plus ferebant. Ipſe hic modus in Liuio: *Æquè impudens poſtulatum fuit, vt de ſtipendio equitum (merebant autem eâ tempeſtate triplex) æra demerentur.*

Equiti triplex in ſtipendio. | Lib. VII.

rentur. Hoc ille aliquot annis post Stipendia instituta: & vides vulgò inuidiosam hanc summam fuisse. Postularunt igitur minui, sed non impetrarunt: an non factum posteà? sed diu, inquam, posteà? Ex Liuij commatio suspicor, quod hîc inserit, *eâ tempestate meruisse*: non ergo tuo æuo? Appâret: frustrà alioqui submonuisset. Et hercules cùm recogito, stipendia à Iulio ab aliis aucta; ingens hæc summa & prægrandis in equitum fuisset, si pariter creuissent. Accedit, quod dignitas equitum non iam tanta, post Socios ciuitate donatos. Illi enim cùm equitatu abundarent, ferè ad bellum ibant, paucioribus paullatim è digniori & ciuili illâ stirpe. Sed suspiciuncula est, quam sperni tam facilè à te volo, quàm à me prodi. Ista Polybius de discrimine stipendiorum. Sed heus in Tribunis quid fuit? cur ij omissi? Magna eorum salaria, vt video, & sic celebrantur à Iuuenali:

Pensitata Liuij verba.

Tribunorũ stipendia.

> *—— alter enim, quantum in legione Tribuni*
> *Accipiunt, donat Caluinæ vel Catienæ.*

A Plinio: *Nec pudet Tribunorum militarium salariis emere*. Vterque de productiore summâ, & velut per adagionem vsurpat. Quanta igitur? Appiani locus est, nisi erro, qui scitiores nos eius faciat, iste. De Cæsare scribit, eiusque triumpho quadruplici. Καὶ διένειμε, inquit, στρατιώτῃ μὲν ἀνὰ πεντακισχιλίας δραχμὰς ἀττικάς, λοχαγῷ δὲ αὐτοῦ διπλάσιον, καὶ χιλιάρχῳ καὶ ἱππάρχῳ τὸ ἔτι διπλάσιον: *Diuisit dedítque militi super quinque mille drachmas; Ductori ordinum, eius duplum; Tribuno militum & Præfecto equitum, iterùm eius duplum.* Ex analogiâ hac donorum, iustè & probabiliter inferas de Stipendiorum tali modo. Ergo Tribunus & Præfectus alæ quadruplum salarij vulgaris habuit, & alia vberiora in veste, frumento, speciebus.

Lib. XXXIII. cap. III.

II. Ciuil.

bus. Hæc talia in Lampridio, Capitolino, Vopisco vide-
re tibi fas: vbi epistolæ aliquot Principum ad litteram
positæ, cum Tribuniciis istis commodis aut donis.
Haud dissimile apud Græcos. & scribit Xenophon, *Græcorum stipendia.*
Seuthen regem Thraciæ, cùm Græcos mercede iungere sibi VII. Anabas.
vellet, obtulisse & pollicitum, τῷ μὲν στρατιώτῃ κυζικηνὸν, τῷ δὲ
λοχαγῷ διμοιρίαν, τῷ δὲ στρατηγῷ τετραμοιρίαν: *militi Cyzi-
cenum, Centurioni duplum, Prætori quadruplum.* Hi Præ-
tores, velut Tribuni Romanorum erant, aut nostri Co-
lonelli. Fecerunt idem Lacedæmonij in iisdem copiis
(quarum laus inclyta, & propagata per inclytum scri-
ptorem) alliciendis, & inter promissa, hæc sunt: δαρεικὸν Ibid. infrà.
ἕκαστος οἴσει τοῦ μηνὸς ὑμῶν, λοχαγὸς δὲ τὸ διπλοῦν, στρατηγὸς δὲ τὸ
τετραπλοῦν: *Darîcum feret quisque vestrûm in mensem,
Centurio duplum, Prætor quadruplum.* Vbi pariter obser-
ues, in ipso stipendio haud longè à Romanis abire, præ- *A Romanis vix diuersa.*
sertim sub Augusti æuum. Nam etsi Darîcus non nisi
viginti drachmis æstimabatur; tamen alibi lego pluscu-
lum etiam accepisse, & Drachmam habuisse diurnam.
Thucydides de Atheniensibus: Δραχμὴν γὰρ τῆς ἡμέρας Lib. VII.
ἕκαστος ἐλάμβανεν: *Drachmam in diem quisque accipiebat.*
Iterùm idem διδράχμοις ὁπλίτας nominat in custodiâ Lib. III.
Potidææ: *qui binas drachmas* ferrēt, sed (ne dissimulem)
extra ordinem & solitum morem. Idem censeo suprà.
Paullum igitur infra drachmam meruerunt vulgò.
AVD. Contra te censere Demosthenes me hîc iubet.
Ille in Philippicarum primâ definit quæ opus sunt mili-
ti: Στρατιώταις δισχιλίοις τετταράκοντα τάλαντα, ἵνα δέκα ἑκάστου
μηνὸς ὁ στρατιώτης δραχμὰς σιτηρέσιον λαμβάνῃ. τοῖς δ' ἱππεῦσι δια-
κοσίοις οὖσι, ἐὰν τριάκοντα δραχμὰς ἕκαστος λαμβάνῃ τοῦ μηνὸς,
δώδεκα τάλαντα: *Bis mille militibus talenta sunto quadragin-*

ta, ita vt quiſque decem drachmas in menſem accipiat: equitibus verò ducentis talenta duodecim, ſi quiſque triginta accipiat in menſem. Alia hîc definitio, minor tuo dicto.

Demoſthenes explicatus. LIPS. Particulam verborum affers, plura inſpexiſſe oportuit. Redeo autem in memoriam, Oratorem illîc ſuadere & dicere, vt dumtaxat in annonam (Græcè *σιτηρέσιον*) tot talenta & menſtruas drachmas dent: at reliquam pecuniam in ſtipendium, bellum ipſum ſuppeditaturum. Hęc ibi poſteà, atque ita nihil diſſentit. Imò, quod valde notes, in triplici equitum Annonâ cum Romanis conſentit.

Frumenti datio. „ *Frumenti modum accipiunt.*] Cuius diſtributi ſæpè mentio. vt in Cæſare: *Diem inſtare, quo die militibus frumentum metiri oporteret.* Iterùm: *Poſt diem ſeptimum ſe reuerſurum confirmat, quam ad diem legioni, quam in præſidio relinquebat, deberi frumentum ſciebat.* Ac vides etiam certo die datum, & cum curâ ne is laberetur. Bonum & vtile inſtitutum, militi ſemper victum eſſe, nec inopiâ cogi ad rapiendum, aut deſerendum. Si pecunia in hunc vſum, potuiſſet ire in alium vſum: igitur maluerunt rem dare ipſam. Atque ita, vt nefas etiam haberetur vendere. Salluſtius inter militaria probra recenſet: *Frumentum publicè datum vendere, panem in dies mercari.* Itáne culpa mercari, aut vendere? hodie nec rapere, & Vis aut Iniuria ferè eſt quæ militem alat. Sed quis finis, ſi noſtra incompoſita cum illo ordine componam? & verbo fortaſſe lædam, qui ferro poſſunt. At in ipsâ re, exemplum ſeueritatis quâ Galba vſus, apud Suetonium: *Militi*, inquit, *qui per expeditionem annonâ arctiſſimâ, reſiduum cibariorum tritici modium centum denariis vendidiſſe arguebatur, vetuit ſimulatque indigere*

[Margin notes: I. Gallic. (beside "mentio. vt in Cæſare"); VII. Gallic. (beside "mentum metiri oporteret"); Ea laudata. (beside "num & vtile inſtitutum"); Non vendebant. (beside "runt rem dare ipſam"); Cap. VII. (beside "Suetonium")]

indigere cibo cœpisset, à quoquam opem ferri. atque is fame extabuit.

„ *Attici medimni duas partes.*] Suidas ſex modios in Medimno ponit: & ita eſt: ergo nunc militi, Romano modo & ſermone, damus Modios quaternos. Quídni tantum, cùm ipſi ſerui eos acceperint in Dimenſo? Donatus in Terentium: *Serui quaternos modios accipiebant frumenti in menſem, & id Dimenſum dicebatur.* Liceret & de *quinis* ſuſpicari ex Senecâ: *Seruus eſt, quinque modios accipit, & quinque denarios.* Sed arbitror hoc ita ibi in vtiliore & honeſtiore ſeruo fuiſſe, nempe actore ſcænico: cui & pecuniola præter morem acceſſit. Aut ſi modij etiam quini dati? Salluſtius tangere videtur Oratione Marcij Tribuniplebis: *Niſi fortè Frumentariâ iſtâ lege munia veſtra penſantur, cùm tamen quinis modiis libertatem omnium æſtimauere.* Dicas alludere ad ſeruile dimenſum, & ideò indignari libertatem ſic taxatam. Sed hoc incertum: de militibus noſtris, è Polybio firmum. Magno & multo igitur frumento opus ad plures legiones: & vnde hæc copia? Nam eguiſſe Romanos, aut per hanc inopiam ab incœpto aliquo deſtitiſſe, rarò aut non leges. Cenſeo è prouincialibus frumenta hæc coacta, & è Decimis quas hoc fine aratoribus imponebant. Quid ſi ergo in hoſtili? etiam tum è vicinis prouinciis, aut ex ipſo hoſtico: ſed ſic, vt non in commune & ſibi miles raperet, ſed deſecta aut inuēta frumēta deferret ad Quæſtorem. In publicum omnia ſepoſita, & tum cum modo & ordine diſtributa. Magnæ conſiderationis res, & ſummi ad bellum vſus, de quo Politici vidento.

Militũ dimenſum, vt ſeruorum.

Epiſtol. LXXX.

Vnde Frumenta Romanis.

„ *Equites hordei ſeptem medimnos, frumenti duos.*] De hordeo, peculiate hoc equiti ad iumenta: ſed in fru-

prorſus, illius quidem, & ſuperioris etiam, æui. Nam Spartianus de Hadriano ita ſcribit: *Cibis etiam caſtrenſibus in propatulo libenter vtens, hoc eſt larido, caſeo, & poſcâ.* Nominat & Vulcatius in Auidio, inter legitimos cibos: *Præter laridum, ac buccellatum, atque acetum, militem in expeditione quidquam portare prohibuit.* Vbi acetum ſcilicet ad potum militarem conficiendum, & iam dictam poſcam. At de larido, mirum ni Polybij etiam tempore fuerit in hos vſus. Scribit certè inter Galliæ Ciſalpinæ laudes, *glandes & porcos in eâ abundare*, & dat argumentum: *quod cùm plurimi in Italiâ cædantur, tum ad vſus vitámque priuatam, tum ad ea quæ in exercitus legionéſque præbentur, his tamen omnibus ſufficere Galliæ illam regionem.* Quid aliud intellegas, τὰς εἰς τὰ ϛρατόπεδα (ita verba eius ſunt) παραθέσεις: quàm repoſita & ſalita in militares vſus? Atque hi tales ſunt, quos *Militares cibos* ſcriptores appellitant. Vt Spartianus in Peſcennio: *In omni expeditione militarem cibum ſumpſit ante papilionem.* Lampridius de Alexandro: *Apertis papilionibus prandit atque cænauit, cùm militarem cibum cunctis videntibus atque gaudentibus ſumeret.* En virum, dignum titulo & loco Principali! Et obſerua indidem, bis eos die cibum ſumpſiſſe, ſuâ horâ quemque, & addo etiam ſuo cibo. Prandium enim tenuius, & ſine vllo apparatu. Didici è Polyæno, qui partitè deſcribit reſtitutam diſciplinam militarem à Scipione ad Numantiam, atque inter alia: ἐκέλευεν ἀριϛᾶν ὀρθοὺς ἄπυρον ὄψον, δειπνοῦντας δὲ προσφέρεσθαι καὶ κρέας ὀπτὸν καὶ ἑφθόν: *Juſsit prandere ſtantes ſine igne cibum* (id eſt, incoctum;) *in cænam verò proferre & addere carnem aſſam vel elixam.* AVD. Heus tu, mira hæc correctio, & ſatis equidem benigna, cum delicias etiam præſcribit

Lib. II. Militares cibi, viles. Lib. VIII. Stantes prandent. Cõſiderata Polyæni ſcriptio.

ſcribit carnis aſſę aut elixę. Atquin ego longè ſecius opinabar, & in Salluſtio legeram Metellum edixiſſe, *Ne quiſquam caſtris panem, aut quem alium cibum coctum venderet*. Ecce, alius iſte Cenſor, qui arcet ab omni cibo cocto. LIPS. Adoleſcens, cum Theocrito: *μὴ ϖροδὸς'. οὐ γάρ τοι πυρὶ θάλπεαι. Aliorſum & mea & Salluſtiana illa trahis. Intellege. Iuſſit Scipio in prandio leuiter ſtantes cibum capere: at in cænâ indulſit (non ſanè iuſſit, ne ſic accipe) ſi copia eſſet, carnem aſſam addere aut elixam. Metellus non in hæc, ſed pro his, pugnat. Nam ipſe lixas, coquos, & totum id genus caſtris eiecit: vetuitque, non *ſumere* cibum coctum (verba notabis) ſed *vendere*. Hoc nempe fuit, noluit proſtare cibos tales, & facilitate parandi gulam irritari: ſed ſi quis haberet, è prędâ aut pecuniâ, ipſe pararet & veſceretur. Germana ea ſententia. eoque intentiùs Frontini hæc conſideranda ſuper eâdem re & viro: *Q. Metellus bello Jugurthino ſimiliter lapſam diſciplinam pari ſeueritate reſtituit, cùm inſuper prohibuiſſet aliâ carne quàm aſſâ elixáue milites vti.* O riſu rem dignam! & ô cumulum ſeueritatis, ſi *inſuper prohibiti aliâ quàm aſſâ aut elixâ carne vti!* Quid, malùm, igitur crudis anteà vſi? Conſiderare te iuſſi, imò nũc emendare (nec aliter euoluo:) *aliâ carne quàm à ſe aſſâ elixáue.* Vox aut voculæ duæ inſerendæ, quas eduxi è conſimili verbo. Id planè iam conſonat vero, & Salluſtianis item illis: *Ne quis cibum coctum venderet*. Itaque coctis vti licuit, vendere aut emere non licuit. Hoc fine, inter inſtrumenta militis *Verua & ollas* inuenio. vt in Polyęno, de eodem Scipione: Προσέταξε δὲ ἀποπέμψασθαι καινὰς τραπέζας, ἐκπώματα καὶ σκεύη πάντα, πλὴν χύτρας καὶ ὀβελίσκου καὶ ποτηρίου: *Juſsit amplius, amoueri nouas menſas, ſcyphos*

*Ne propera neque enim igni tangeris.

Cibos coctos vendi non fas.

Lib. IIII. cap. I.

Frontinus forſitan correctus.

Militi verua & olla.

Lib. VIII.

phos & vasa omnia, præter ollam, & veru, & pocillum.
In Iberic. Atque ipsum est, quod Appianus de hoc Scipione: Καὶ σκεῦος οὐκ ἐξῆν ἐς δίαιταν ἔχειν οὐδενὶ, πλὴν ὀβελοῦ καὶ χύτρας χαλκῆς, καὶ ἐκπώματος ἑνός: *Et vasum non licuit militi vllum haberi ad victum, præter veru, & ollam æneam, & poculum vnum.* Et iam hæc credo tenes. AVD. Non elabentur. adde, sodes, de Pane etiam quem vetuit Metellus vendi coctum. Quid ergo? singuli ipsi pistores, & è prosapiâ atque artificio Plauti? LIPS. Ita verò, & hîc sua ratio. Nolebant curiosè & ab professo opifice panem coctum edi, sed subitarium & quem suâ manu miles parasset. Scio me omnia mira loqui: sed quid faciam, si in tantum mores nostri & prisci diuertunt? Suâ manu, dico, coquebant illi ingenui, illi ciues. quid? imò ipse aliquis Imperator, nec ex Curiis aut Fabriciis, sed nouitiis Antoninis. Herodianus nobis auctor, Antoninum Caracallam, cùm duritiem & robur præferret, omnia militariter egisse. atque etiam, inquit, ἄρτον προσεφέρετο αὐτοσχέδιον. σῖτον γὰρ ἀλήσας τῇ ἑαυτοῦ χειρὶ, ὅ ἤρκει μόνῳ, μᾶζάν τε ποιήσας καὶ ἐπ' ἀνθράκων ὀπτήσας, ἐσιτεῖτο: *Panem addebat subitarium & neglegenter factũ. Triticum enim suâ manu molens, quod ipsi satis esset, massámque ex eo conficiens & in carbonibus coquens, eo vescebatur.* Singularem huic rei locum, & ad molendum & ad coquendum, sæpè apud me quæsitum. Ergo manuarias quasdam molas circumferebant, vt tetigi anteà, aut in lapide tundebant: denique sine furni aut clibani operâ, subitò sic in carbonibus aut sub cinere coquebant. Panis igitur ille grauis, madidus, ideoque Plinio scriptum: *Legem certam naturæ esse, vt in quocumque genere pani militari tertia portio ad grani pondus accedat.* Militarem, talem subitum & subcineritium

Miles ipse pistor sibi.

Panis militaris.

Lib. XVIII cap. IX.

cineritium appellat, nec benè aut diu excoctum. Sed & sine pane, frumento suo sæpè vsi in pulte. Notum à Plauto *pultifagos* Romanos appellari: & in Ammiano est, de Iuliano Imperatore, iam in castris: *Et Imperatori non cupediæ ciborum ex regio more, sed sub columellis tabernaculi cœnaturo pultis portio parabatur exigua, etiam munifici fastidienda gregario.* Ita ille Imperator militariter cænatus, inter bonos aut potiùs optimos, si non abiisset à pietate. Et dic tu meus, iam expleui te tam lautis epulis? AVD. Propemodum, sed lubet interbibere. Sine potu hoc conuiuium: quis is fuit? LIPS. Tetigi verò anteà. & quid censes, vinum aliquod Chium aut Falernum edentulum fuisse? Imò is pro cibo reliquo fuit, Aqua. Spartianus de Pescennio: *Cùm apud Ægyptum ab eo limitanei milites vinum peterent, respondit, Nilum habetis, & vinum quæritis?* Plutarchus de Catone Censorio: Ὕδωρ δ᾽ ἔπινεν ἐπὶ τῆς στρατείας, πλὴν εἴποτε διψήσας περιφλεγῶς, ὄξος ᾔτησεν, ἢ ἰσχύος ἐνδιδούσης ἐπιλάβοι μικρὸν οἰνάριον: *Aquam bibit in militiâ, nisi si in acri siti & calore acetum posceret, aut viribus defectus exiguum aliquod villum sumeret.* Hæc Cato, inter equites, inter nobiles, inter duces. Benè, quod signatis tabulis ago; vt vultus tuus est, vix nunc mihi habes fidem. Sed Cato igitur aquâ merâ vulgò vsus, interdum aceto, non solo, sed cum aquâ scilicet mixto, quod suprà diximus *Poscam*, vel vt quidam scribunt *Puscam*. Eâ sententiâ Spartianus iterùm, in Pescennio: *Iussit vinum in expeditione neminem bibere, sed aceto vniuersos esse contentos.* Vniuersos, inquit, etiam igitur ipsos Duces. Seruorum hic potus olim, vt id quoque commune cum iis habeant, sicut Dimensum. Plautus:

Sed hic rex cum aceto pransurus est & sale.

Lib. xxv.

Aqua militibus.

Aut posca.

Exemplo seruorum.

Rudente

Iocosè, vt assolet. cùm rex diceretur seruus; ô bone, inquit, hic rex poscam bibet, & salem pro obsonio delinget. In eodem Plauto reponendum hoc verbi olim mihi

Milite. visum: *Alij ebrij sunt, alij poscam potitant.*

Constat ita versus, & sententia. Alij seruorum, ait, vino ebrij, alij misselli poscam bibunt. AVD. Fateri volo, non ad meum gustum hîc Romani: & si ego Imperator, vinum non exsulet è meis castris. Nónne viribus & animo addit? LIPS. Nouitium sapis. alia mens iis, à quibus cottidie discimus sapere. Aristoteles te reformet: Καὶ ἐπειδὴ ἡ τοῦ οἴνου πόσις καὶ τοὺς ἐλευθέρους ὑβριστὰς ποιεῖ, καὶ πολλὰ ἔθνη ἀπέχεσθαι καὶ τῶν ἐλευθέρων· οἷον καρχηδόνιοι ἐπὶ στρατιᾶς· φανερὸν ὅτι τούτου ἢ μηδὲν, ἢ ὀλίγον μεταδοτέον: *Ac quoniam vini potio etiam liberos homines ad ferociam & iniuriam propellit, & multæ gentes etiam liberæ eo abstinent (vt belli tempore Carthaginienses) palàm est, quod eius nihil aut parum seruis dandum.* Vini malitiam vniuersè notes; & propriè ad rem nostram, Carthaginienses, bonam & compositam olim rempublicam, eô per militiam abstinuisse. Habes cibos, habes potus: vis instrumentum fortasse & apparatum mensalem? condigna omnia epulis. Mensæ an fuerint, vix scio. imò in Polyæni verbis suprà, vbi est Scipionem remouisse καινὰς τραπέζας, *nouas mensas*: aliter ac veriùs scribitur, καὶ τὰς τραπέζας. vt mensas dicat prorsus remotas è castris. Nam *nouæ* illæ quæ essent? Et

Cespites pro mensis. pro mensis plerumque iis elatior cespes. Lucanus, cùm Afranij & Cæsaris milites colloqui & concænare facit:

Lib. IIII. *Pax erat, & castris miles permistus vtrisque*
Errabat, duro concordes cespite mensas
Instituunt.

Cap. XVIII. Suetonius de Tiberio, exercitus ductore: *Trans Rhenum*

cum

[Margin note beside "bus cottidie discimus...": I. Oecon. cap. V.]

eum ordinem vitæ tenuit, vt sedens, in cespite nudo cibum caperet. Ad has mensas Varro respicit: *Mensam escariam Cibillam appellabant. ea erat quadrata, vt etiamnunc in castris*. Cespes enim iste aut cespites, quadri. Sed est etiam in Suetonio, *sedentem eum* cibum cepisse. Non scilicet iacentem delicatè aut recubantem, ciuili illo promiscuo ritu. Imò stetisse, præsertim in prandio, suprà adnotaui. & ita de Iuliano Principe Ammianus: *Stans interdum, more militiæ, cibum breuem vilémque sumere visebatur*. Mamertinus in Panegyrico, quem Iuliano dixit: *Qui sæpius statarium prandium ad necessitatem humani corporis capiat, gaudens castrensi cibo, ministro obuio, & poculo fortuito*. Nullæ igitur hîc mensæ meliores, aut triclinia. atque ita Hadrianus Imp. cùm iam irrupissent (narrante Spartiano) *Triclinia de castris, & porticus, & cryptas, & topia diruit*. Quæ scilicet ille ferre nec in Hibernis castris voluit: de quibus hîc sermo. Est & in Cæsare, cum exprobatione Pompeianæ luxuriæ, scriptum: *In castris Pompeij videre licuit triclinia strata, magnum argenti pondus expositum, recentibus cespitibus tabernacula constrata*. Etsi veteres ibi libri (inter hos Torrentij) *trichilas stratas* habent. Ac sunt Latinis Trichilæ, vmbrosæ istæ pergulæ, Græcis σκιάδες. In Virgilianâ Copâ:

IIII. de L.L. · Lib. XXV. · III. Ciuil. · Trichilæ.

Et trichila vmbriferis frigida arundinibus.

Vsus & Columella sic eâ voce:

At qui sub trichilâ manantem repit ad vndam.

Significat ergo Cęsar passim vmbracula ista (ęstiuo tempore) ad cænationem instrata fuisse, lectos dispositos, argentum expositum: omnia cum certâ victoriæ fiduciâ, & quasi in reditum dominorum. Est ibidem, *tabernacula cespitibus constrata*: quod refer ad dicta suprà, de paui-

mentando. Nec id damnat Cæſar (in vſu fuit) ſed quòd *recentibus ceſpitibus*, quaſi in lætum & feſtum apparatum. Carpit etiam *argentum expoſitum.* id meritiſſimò, nec olim admittebat frugalitas caſtrenſis. Certè non copioſum. In Liuio pro hac re, de Annibale ſpolia & prædam Cannenſem colligente: *Præter equos viróſque, & ſiquid argenti, quod plurimum in phaleris equorum erat (nam ad veſtiendum facto perexiguo, vtique militantes, vtebantur) omnis cetera præda diripienda militi data eſt.* Legito cum libris, *ad veſcendum facto.* & notat Liuius, iis temporibus & moribus rarum fuiſſe menſarium argentum, præſertim in caſtris. Scipionem ſanè edixiſſe ad Numantiam video, ἀργυροῦν ἔκπωμα (Polyæni verba) μὴ ἔχειν πλέον δικοτύλου, καὶ λούεσθαι μηδένα: *argenteum vas maius duabus cotylis neminem habere, itémque neminem lauare*, ſiue balneis vti. Peſcennius ſimile, apud Spartianum: *Cùm milites quoſdam in caueo argenteo, expeditionis tempore, bibere vidiſſet, iuſsit omne argentum ſubmoueri de caſtris, addito eo vt ligneis vaſis vterentur.* Sed & Plinius de Spartaco, *interdixiſſe caſtris ſuis nequis aurum haberet vel argentum.* additque: *Tanto plus animi fuit fugitiuis noſtris*: ſignificans iam irrupiſſe, & à diuitibus ac mollibus illis haberi. Quæ igitur vulgò pocula? lignea, quod ex Spartiano iam obſeruaueris. & ex Herodiano, qui de Caracallâ Antonino militem imitante: Τράπεζάν τε εὐτελῆ παρετίθετο, ἔσθ' ὅπη καὶ ξυλίνοις ἐς πότον καὶ ἐδέσματα χρώμενος σκεύεσιν: *Menſam vilem apponebat. atque etiam interdum ligneis vaſis ad potum cibumque vtebatur.* Omnia ad victum dedi: pro clauſulâ, etiam de Horâ. Nemini fas prandium aut cænam ſumere, niſi ad ſignum. Ioſephus: Οὔτε δεῖπνον ἢ ἄριστον ὁπότε θελήσειαν, αὐτεξούσιον ἑκάστῳ

Argentum rarum in caſtris.

Lib. XXII.

Liuius emendatus.

Lib. VIII.

Lib. XXXIII cap. III.

Pocula è ligno.

Lib. IIII.

Cibi tempora certa.

Lib. III.

πᾶσι

πᾶσι ϑ᾽ὁμοῦ: *Nec cœna aut prandium, cùm visum, cuique libera; sed omnibus ea simul.* Sed nos libero pede vagati per Stipendia sumus, & per hæc frumenta: in quibus tamen pars etiam lustranda in agro Polybiano. Addebat:

„ *Datur autem hoc sociis muneri.*] Benè & ratione factum. Cùm enim pecuniæ stipendium à suis acciperent, quid minus à Romanis debuêre quàm victum? illorum certè vsui & gloriæ militabant.

„ *Romanis verò & frumenti, & vestium, & siquibus armis egeant.*] Contra ait fuisse in Romanis, & iis nec muneri frumentum quidem datum: minùs arma aut vestem. Sed pro his omnibus, inquit, certa aliqua pecunia de stipendio detracta. In quo ego resisto leuiter, & miror. Miror, an & vicem militum indignor? Nam age, stipendij exiguum aliquid in diem mihi porrigis, pretium sanguinis & forsitan vitæ: de eoipso in victum, vestitũ, arma, detrahis: dic sodes, quid apud me reliquum? Ludis, & ianuâ datum, quod dicitur, postico ad te redit. Non ita est, & placat nos Polybius consideratè lectus. nam scribit *certum definitúmque pretium deductum.* Certus igitur esto, pauxillum aliquid, nec pro arbitrio Quæstorum, aut grauitate annonæ, sed semper idem & semel definitum decessisse. In exemplum. Ecce vel Romæ & apud otiosos, plebs frumentum habuit aliâs *in modios aßibus* æstimatum; aliâs (vt Gracchi lege) *semisse & triente*: cur non magis simile in laborioso milite? Omnino hoc fuit: nec aliter in veste aut armis, quæ ipsa clementi pretio addicta. Ego arbitror, militem vix diei vnius stipendium, in menstruum frumentum impendisse. At de veste, fortasse iam nec impendisse: & miror à Polybio sic scriptum.

Dubitatio in Polybio.

Exsolutio.

Iterùm dubitatio.

ſcriptum. Nónne tu, ô noſter, Gracchorum æuo vixiſti? imò ſub illud ipſum tempus & annos ſcripſiſti? certum eſt. Atqui C. Gracchus legem tulit, quâ iuſſit ἐσθῆτα τε δημοσίᾳ χορηγεῖσθαι, καὶ μηδὲν εἰς τοῦτο τῆς μισθοφορᾶς ὑφαιρεῖσθαι τῶν στρατευομένων: *veſtem è publico ſuppeditari, & nihil hoc nomine de ſtipendio militantium deduci.* Ita Plutarchus in Gracchis: palàm contrà hîc à te ſcripta. Quid ergo eſt? an nondum tulerat legem hanc Gracchus? an iam lata, ſublata iterùm fuit? Alterum dicendum eſt, & fortaſſe poſterius, præſertim cùm in Tacito milites querantur, de ſtipendio ſuo & *decem aſſibus, veſtem, arma, tentoria redimenda eſſe.* Quæ conſentanea ſunt iam dictis. De Frumento tamen inibi non queruntur, & dixeris publicè datum poſteà, ac verè datum: vtique poſt inſtitutas etiam in vrbe Frumentationes, de quibus nos in Electis. AVD. Multa hercules & varia à te dicta, atque etiam recondita: Plutarchi locum tamen cur omiſiſti, qui eximiè huc facit? LIPS. Quis is eſt? prome. nec ego profectò omnia habeo in numerato. AVD. Eſt in eius Pompeio, hac ſententiâ & pænè verbis: *Pompeius duas prouincias habebat, Hiſpaniam & Africam, quas abſens gubernabat, mittens eò Legatos, & Legiones inibi alens. quibus accipiebat è publico ærario mille talenta quot annis.* LIPS. Quid efficis? obſcurus is locus eſt huic rei, & inualidus. AVD. Clariſſimus. Numerum dumtaxat legionum quas Pompeius habuit ſi inuenio & addo; nónne palàm impenſa annua in quamque vnam legionem? LIPS. Eià, rectè hoc inſiſtis: perge. AVD. Atquin decretæ tunc Pompeio (eodem Plutarcho auctore) legiones *quattuor:* abſumpta igitur in ſingulas talenta *ducenta quinquaginta.* LIPS. Iuſtiſſimè. & ij eſſent noſtrates Philippici, *centum*

Reſponſio.

1. Annal.

Plutarchi locus ad ſtipendia.

tum quinquaginta millia. Cùm examino, magna ſit hæc ſumma in militaria nuda ſtipẽdia: ſed frumenti & veſtis nomine aliquid detrahatur, & armorũ: tũ in Tribunos, Legatos, ipſum Imperatorẽ ſatis largiter: denique in mulos, vaſa, & talia quæ exercitui adhærebant. Benè profectò monuiſti, opportunus locus eſt: & ô noſtri Reges, quanto plus impẽditis in legiũculas incõpoſitas veſtras? Sed veſtra hæc cura, mea nec monitio: & in re pergo.

DIALOG. XVII.

Præmia militaria, Haſtæ, Armillæ, Torques, Phaleræ, Spolia.

DE Stipendiis peregimus, conſequenter de Præmiis ſubtexam. Nam hæc pars quæ omnem vitam & ſocietatem continet, vinculum & coagulum rerum publicarum, inprimis ſtudioſè à Romanis habita fuit: *Præmia* dico, & *Pœnæ.* Sed de illis lætioribus præmitto, & adhærent, vt lacinia, Stipendiis: quia & hæc militiæ aliqua commoda aut honos. Polybius ſic exſequitur:

Καλῶς δὲ καὶ τοὺς νέους ἐκκαλοῦνται πρὸς τὸ κινδυνεύειν. ἐπειδὰν γὰρ γένηταί τις χρεία, καί τινες αὐτῶν ἀνδραγαθήσωσιν, συναγαγὼν ὁ στρατηγὸς ἐκκλησίαν τοῦ στρατοπέδου, καὶ παραστησάμενος τοὺς δόξαντάς τι πεπραχέναι διαφέρον, πρῶτον μὲν ἐγκώμιον ὑπὲρ ἑκάστου λέγει, περί τε τῆς ἀνδρα-

Pulchrè autem iuuenes excitant ac prouocant ad pericula ſubeunda. Cùm enim occaſio ſe dat, & aliqui eorum fortiter aut animosè fecerunt, conuocans Imperator in concionem omnes copias, & circumponens ſibi eos qui auctores egregij facinoris, primùm quidem laudes eorum ediſſerit, & ſuper hoc POLYB.

γαθίας, κἄν τι κατὰ τὸν βίον αὐτοῖς ἄλλο συνυπάρχῃ τῆς ἐπ' ἀγαθῷ μνήμης ἄξιον. μετὰ δὲ ταῦτα, τῷ μὲν τρώσαντι πολέμιον Γαῖσον δωρεῖται. τῷ δὲ καταβάλλοντι, καὶ σκυλεύσαντι, τῷ μὲν πεζῷ φιάλην, τῷ δ' ἱππεῖ φάλαρα. ἐξ ἀρχῆς δὲ Γαῖσον μόνον. τυγχάνει δὲ τούτων οὐκ ἐὰν ἐν παρατάξει τις ἢ πόλεως καταλήψει τρώσῃ τινὰς, ἢ σκυλεύσῃ τῶν πολεμίων, ἀλλ' ἐὰν ἐν ἀκροβολισμοῖς, ἢ τισιν ἄλλοις τοιούτοις καιροῖς, ἐν οἷς μηδεμιᾶς ἀνάγκης οὔσης κατ' ἄνδρα κινδυνεύειν, αὐτοί τινες ἑκουσίως καὶ κατὰ προαίρεσιν αὑτοὺς εἰς τοῦτο διδόασιν. τῆς δὲ πόλεως καταλαμβανομένης πρώτοις ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβᾶσι, χρυσοῦν δίδωσι στέφανον. ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ὑπερασπίσαντας καὶ σώσαντάς τινας τῶν πολιτῶν, ἢ συμμάχων, ὅτε στρατηγὸς ἐπισημαίνεται δώροις. οἵ τε χιλίαρχοι τοὺς σωθέντας, ἐὰν μὲν ἑκόντες ποιῶσιν, εἰ δὲ μὴ, κρίναντες συναναγκάζουσι τὸν σώσαντα στεφανοῦν. σέβεται δὲ τοῦτον καὶ παρ' ὅλον τὸν βίον ὁ σωθεὶς, ὡς πατέρα, καὶ πάντα δεῖ τούτῳ ποιεῖν αὐτὸν, ὡς τῷ γονεῖ. ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης παρορμήσεως, οὐ μόνον τοὺς ἀκούοντας καὶ παρόντας ἐκκαλοῦν-

facto, & siquid aliud in omni vitâ gesserint, laude & memoriâ dignum. Posthæc ei quidem qui hostem percusserit, hastam donat; qui verò deiecerit & spoliauerit, pediti quidem phialam, equiti phaleras, olim autem hastam tantùm. Ista verò consequitur, nõ qui iustâ acie, aut vrbis expugnatione percusserit aut spoliauerit hostem, sed qui in excursione aut velitatione, aut tali tempore in quo nulla necessitas fuerit viritim periclitandi, qui tunc, in quã, se sponte & vltro eò dederint. Similiter & qui ciuem aut socium defenderit ac seruauerit, eum & Imperator donis honestat, & Tribuni cogunt seruatos (nisi id quidem vltrò faciant) seruatorem suum coronare. Colit autem hunc qui seruatus est per omnem vitam, vt parentem, & omnia ei conferre ac deferre debet vt si genuisset. Hac tali incitatione porrò non solùm præsentes & coràm audientes prouocant

ται πρὸς τὴν ἐν τοῖς κινδύνοις ἅμιλλαν καὶ ζῆλον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν οἴκῳ μένοντας. οἱ γὰρ τυχόντες τῶν τοιούτων δωρεῶν, χωρὶς τῆς ἐν τοῖς στρατοπέδοις εὐκλείας, καὶ τῆς ἐν οἴκῳ παραχρῆμα φήμης, καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τὴν εἰς τὴν πατρίδα, τάς τε πομπὰς ἐπισήμως πομπεύουσι, διὰ τὸ μόνοις ἐξεῖναι περιτίθεσθαι κόσμον τοῖς ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ τετιμημένοις, ἔν τε ταῖς οἰκίαις κατὰ τοὺς ἐπιφανεστάτους τόπους τιθέασι τὰ σκῦλα, σημεῖα ποιούμενοι καὶ μαρτύρια τῆς ἑαυτῶν ἀρετῆς. τοιαύτης δ' ἐπιμελείας οὔσης καὶ σπουδῆς, περί τε τὰς τιμὰς καὶ τιμωρίας τὰς ἐν τοῖς στρατοπέδοις, εἰκότως καὶ τὰ τέλη τῶν πολεμικῶν πράξεων ἐπιτυχῆ καὶ λαμπρὰ γίνεται δι' αὐτῶν.

cant ad certamen & æmulationem in periculis, sed & eos qui domi hærent. Nam qui adepti eiusmodi dona, præter gloriam in exercitu & domi etiam famam; cùm redierint in patriam, ludos pompásque conspicui ineunt. quoniam solis iis licet ornamenta hæc gestare & imponere, qui ab Imperatore, virtutis caussâ, donati sunt. In ædibus verò, conspectissimâ earum parte, ponunt Spolia, indicia & testimonia suæ virtutis. Itaque tali curâ & diligentiâ cùm circa præmia, tum circa pœnas in castris, meritò etiam successus militiæ apud eos felices & illustres exsistunt.

Ista Polybius. & diuidit, si attendisti, Præmia in duo genera, *Minora & maiora. Minora* sunt, quæ præmisit, ob læsum aut deiectum hostem, Hastæ, Phaleræ, & talia: *Maiora*, ob seruatum ciuem, vt Coronæ, & quę in sermone dilatabo. Noster enim, vt solet, carpit, & res velut per transennam ostendit. Ait:

„ *Pulchrè iuuenes excitant.*] Nulla res magis, quàm isthæc. & vis bonum, fortem, ex voto militem? præmiare: sed & eumdem, cùm opus, puni. Vt in equo regen- *Præmium & Pœna opus.*

do calcaribus vtendum, ſed & fræno: ſic in milite, imò omni ciue, præmiis ad virtutem incitandi, pœnis à vitiis reuocandi. Lycurgus hoc pulchrè, Oratione in Leocratem: Δύο γάρ ἐστι τὰ παιδεύοντα τοὺς νέους, ἥ τε τῶν ἀδικούντων τιμωρία, καὶ ἡ τοῖς ἀνδράσι τοῖς ἀγαθοῖς διδομένη δωρεά. πρὸς ἑκάτερον δὲ τούτων βλέποντες, τὴν μὲν διὰ τὸν φόβον φεύγουσι, τῆς δὲ διὰ τὴν δόξαν ἐπιθυμοῦσι: *Duo ſunt quæ iuuentutem inſtruunt ac formant, delinquentium caſtigatio, & bonorum præmiatio. Ad vtrumque enim horum aſpicientes, illam quidem ob metum fugiunt; hanc ob gloriæ ſtudium concupiſcunt.*

Forma & pompa in donando.

„ *Conuocans Imperator in concionem omnes copias.*] Cogita cum animo tuo ipſam hanc ſcænam rerum. ſtare Imperatorem in tribunali, loco edito, te iuxta illum; à tergo, à latere, duces; antè & circà immenſam multitudinem, notos ignotoſque. vnum te illîc conſpicuum voce Imperatoriâ laudari, mox donari: cuius animus non creſcat? cuius pectus ad virtutem non incaleſcat, cui modò ſcintilla ſit à meliori igne? Hæc igitur ita fiebant, & in hiſtoriis exempla leges.

Haſta in præmio.

„ *Ei quidem qui hoſtem percuſſerit, haſtam donat.*] Quid? omnibus, qui hoſtem? infinitum ſit. Sed ſtatim reſtringit, & addit, hæc talia non dari ob facinus in legitimâ & communi pugnâ (cuius manus ibi torpeant?) ſed ſiquis extra ordinem, aut in ſingulari pugnâ eiuſmodi facinus ediderit, eum donari haſtâ. *Haſtâ* dico & verto: etſi in Græco eſt γαίσῳ. quod iaculi genus eſſe ſcimus: ſed hîc communiter ſumit pro Haſtâ. Latini quidem præmium hoc non aliter efferunt. vt Feſtus: *Romani viros fortes ſæpè haſtâ donarunt.* Cato apud eundem: *Haſtas donaticas, alióſque honores.* Iſtæ ſine ferro erant, eoque

Pura.

Pura

Puræ Latinis dictæ: sicut *Argentum purum*, cui nihil insculptum; *Vestis pura*, cui nihil è purpura adtextum. Suetonius Claudio: *Quem Britannico triumpho inter militares viros hastâ purâ donauit.* Propertius: *Pura & sine ferro.*

Sed tua sic, domitis Parthæ telluris alumnis, *Lib. IIII.*
Pura triumphantes hasta sequatur equos.

Virgilius: *Ille, vides, purâ iuuenis qui nititur hastâ.* Ibi Seruius: *sine ferro.* Zonaras δόρατα ἀσίδηρα rectè conuertit.

„ *Qui verò deiecerit & spoliauerit.*] Obserua gradus in rebus, & præmiis. Qui læserit, Hastâ donatur: qui hoc amplius, deiecerit & spolia legerit, duplex iam hîc præmium, diuersum pro genere militiæ. Nam pediti, inquit, *Phiala* datur, equiti *Phalera*. Sed de phialâ siue paterâ, etsi palàm ita scriptum, dubium animi & assensus me esse non nego. Consulo te & tuam memoriam, sicubi inter omnia dona militaria de *Pateris* legisti? Exstat eorum longus & multiplex index in Valerio & Plinio, de his quæ Sicinio Dentato olim data. Omnia ille vir meruit, verus non fabulosus Hercules, & pleraque iteratò & sæpè. At in eâ omni congerie non est patella vna. Dumtaxat inferiore æuo in Probo Vopisci lego, donatum eum post alia dona, *paterâ sacrificali quinquelibri vnâ*. Sed hoc & semel legas, & inter grandiora dona, non hæc tralaticia & minora. Quid igitur adfero? audaciam, & telum quo multa concutimus aut euertimus, Correctionem. Vide num legendum: *ψάλιον. quod esset *Armillam*. Valdè mihi placet (sic solent nouitiæ inuentiunculæ) & est sanè pro re ipsâ, & creberrima hæc inter dona. Festus: *Armillas ex auro, quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt, dictas esse existimant, quòd*

Phiala in præmio.

Diuinatio in nostro.

*Scribebât & ψέλλιον.

Armilla in præmiis.

antiqui humeros cum brachiis Armos vocabant. Tertullianus: *Armillas ex virorum fortium donis.* Plinius: *Armillas ciuibus dedêre, quas non habent externi*: & nota ciuibus proprium fuisse hoc donum. Denique aureas & argenteas armillas reperies passim. Sistit tamen leuiter & coercet, quod in Polybio hîc est, *peditis* proprium fuisse: at ego etiam equiti reperio. vt in Liuio: *Equites omnes, ob insignem pluribus locis operam, corniculis armillisque argenteis donat.* Sed sistit, vt dixi, leuiter. quia Polybius quod plurimùm factum, id inspexit: negatum non voluit, quin aliter liceret aut soleret. Ipsum quod de Phaleris subiungit, equiti tantùm: falsum rigidè ita sit: cùm *L. Sicinius*, vel *Sicius* in Dionysio, simul vtrasque acceperit, & *phaleras & armillas.* Et sæpe misceri deprehendes. vt in lapide prisco: C. GAVIO. L. F. DONATO. A. DIVO. CLAVDIO. BELLO. BRITANNICO. TORQVIBVS. ARMILLIS. PHALERIS. CORONA. AVREA. Nec puto militiam tamen mutasse, aut à pedite ad equitem transisse, aut contrà. Sed pergo:

Obex aliquis.

Lib. x.

Sed is remotus.

Phaleræ in donis.

Lib. xv.

" *Equiti phaleras.*] Silius inter dona Scipionis:

—— Phaleris hic pectora fulget,
Hic torque aurato circumdat bellica colla.

Sat. vlt.

Distinctæ à Torquibus.

Lib. x.

Iuuenalis: *Vt læti phaleris omnes, & torquibus omnes.* Et distinguit vterque à Torquibus: sicut & Dionysius in Siccij donis discretè posuit, στρεπτοὺς καὶ τὰ φάλαρα: *torques & phaleras.* Quod ergo discrimen? nam Polybius miscuisse videtur, & de Torque certè non fecit verbum. Sed discrimen aliquod, è Silij suprà versibus hauriendum: quòd Phaleræ demissæ ad pectus pendebant, Torques stringebant magis & ambibant ipsum collum. Diuersitas etiam in formâ, quòd illę planiores & magis iacentes;

iacentes; istæ contortæ (vox Latina & Græca indicat) & ex anulis aut catellis plexæ. An non ipsæ, *Catellæ* dictæ? In Liuio est: *C. Calpurnium donasse equites suos phaleris, Quinctium alterum Prætorem, suos catellis ac fibulis.* Postponit Catellas Phaleris, & minoris habet: quia, quod ex narratione videas, minus laudabilis opera Quinctianorum. Idem iudicium de Torque, si tamen est idem. Frequens eius mentio. vt in Tacito, Flauius Arminii frater iactat *aucta stipendia, torquem, & coronam, aliáque militaria dona.* In Hirtio: *Cæsar ob virtutem turmæ Caßianæ donauit millia tredecim, & Præfecto torques aureos duos.* Credo hunc inter ciues fuisse. etsi tamen Plinius prodidit, *Auxiliares & externos torquibus aureis donatos, at ciues non nisi argenteis.* Aliter Augustus, qui *C. Asprenatem* (in Suetonio) *lapsu equi debilitatum aureo torque donauit.* Ille verò ciuis. In Vegetio etiam: *Torquati simplares, quibus torquis aureus solidus virtutis præmium fuit.* Mansit ad infimum æuum hoc præmium, & in Suidâ scriptor, de Belisario, sub Iustiniano: Ἐς μὲν τοὺς στρατιώτας φιλοδωρότατος ἐγεγόνει ἀνθρώπων ἁπάντων. τῶν τε γὰρ ἐν ξυμβολῇ ἠτυχηκότων χρήμασι μεγάλοις παρεμυθεῖτο τὰ τραύματα, καὶ τοῖς εὐδοκιμήσασι ψέλιά τε καὶ στρεπτοὺς ἆθλα παρείχετο: *In milites omnium mortalium beneficentißimus fuit. nam & eorum, qui infeliciter pugnauerant, vulnera multis pecuniis solabatur; & qui prosperè, armillas & torques præmia donabat.* Et quamquam non nesciam, Torques Gallorum iam olim gestamina propria & patria fuisse; tamen ab hoc militiæ ritu manasse magis arbitror, quòd hodie nobilitas Europæa tam passim sibi vindicat torques. Nec aliud de *Minoribus* donis Polybius: qui siluit etiam de *Vexillis.* Quid? an veteri illo æuo non fuerunt? in Siccij profectò donis

Catellæ. Lib. XXXIX. *Torques.* I. Annal. Bello Hisp. Lib. XXXIII cap. II. Lib. II. cap. VII. *Belisarij laudatio.* *Vexillum inter dona.*

donis non recenſentur, qui vir tamen omnia adeptus quæ mereri virtus potuit. At ipſius Polybij æuo fuiſſe, vincam ex ipſo. qui apud Suidam ſcribit: τούτους δὲ ἐτίμησε ὑφάσμασιν καὶ λόγχαις, βουλόμενος ἀκόλουθον εἶναι τοῖς ἔργοις τὴν διὰ τῶν λόγων ἐπαγγελίαν: *Iſtos verò donauit Vexillis & Haſtis, cùm vellet facta reſpondere promiſſioni verbis concepta.* Sed & Marius apud Salluſtium inter vſitata recenſet: *Haſtas, vexillum, phaleras*; & ſe ea accepiſſe. Marmor antiquum: DONATO. HASTIS. PVRIS. V. VEXILLIS. VIII. In Vopiſco dantur Aureliano: *Haſtæ puræ decem, vexilla bicolora quattuor.* In eodem, Probus bello Sarmatico, donatur *vexillis puris quattuor, armillis aureis duabus.* Pura appellat, quæ vniuſmodi & fortaſſe albi coloris, nec tincta. At illa Aureliani *bicolora* fuerunt: vtra honeſtiora? Auguſtus verò Agrippæ *poſt naualem victoriam cæruleum vexillum donauit*, ait Suetonius: qui color maris. Fuiſſe autem vulgò argenteis vel aureis filis & textu dixerim, ex Polybio, qui ὑφάσματα χρυσᾶ expreſſit: *vexilla aurea.* Item ex Aſconio. *Quædam*, inquit, *præmia & honori & lucro ſunt, vt haſtæ, vexilla, phaleræ, coronæ ciuicæ; at anuli aurei ingenuitatis ſigna.* Niſi & hoc pro lucro deputat, quòd ſic donati, ſtipendiis etiam fuerint aucti. quod ſæpè eueniſſe ſcio, nec puto tamen ſemper.

In voce ἀκόλουθον.

In Iug.

In Aurel.

In Probo.

„ *Similiter ei qui ciuem aut ſocium defenderit.*] Tangit *Maiora* dona, ſed verè tangit. Ea ſunt coronæ, atque eæ plures, ob plures cauſſas. Ipſe *Ciuicam* ſolam nominat: quæ data illi, *qui ciuem ſeruauerat, & eodem tempore etiam hoſtem occiderat.* Quod ita ex Maſſurij ſententiâ Agellius putat addendum. E quercu ſiue ilice fuiſſe idem notat, & Feſtus: *Ciuicam coronam ciuis ſalutis ſuæ cauſſâ*

Corona ciuica.

Lib. v. cap. vi.

caußâ seruatus in prœlio dabat, quæ erat ilignea frondem habens perennem. Claudianus:

Mos erat in veterum castris, vt tempora quercu De laud. Stic. III.
Velaret, validis fuso qui viribus hoste,
Casurum potuit morti subducere ciuem.

Inde Augusti iocus apud Fabium: *Cùm ei Galli torquem* Lib. VI. *aureum centum pondo dedissent, & Dolabella per iocum, tentans tamen ioci sui euentum dixisset, Imperator torque me dona, Malo te, inquit, ciuicâ donare.* Cetera quæ ad coronam hanc pertinent, in Polybio habes, Caussas cur è Quæst. Rom. XCII. quercu, apud Plutarchum etiam, si lubet, vide. Plinius cetera quæ ad hanc coronam suppeditabit, qui exsequitur curiosè. Sed ait: *Auxilia, quamuis rege seruato, decus* Lib. XVI. cap. IIII. *hoc non dant.* Quippíni ciuica est, & dicitur, ab ciue non ab extero seruato. Tamen Polybius comprehendit πολίτας καὶ συμμάχους, *ciues & socios*: sed nempe priscos illos Latini nominis, qui cum ciuibus tunc æquati. Plinius autem non de hisce *Sociis*, sed de *Auxiliaribus* exterísque definit. Iam altera vel potiùs prima est (superat enim dignitate Ciuicam) *Obsidionalis. quam ij qui liberati sunt,* Corona obsidionalis. ait Agellius, *dant ei duci qui liberauit.* Nulla est hac nobilior, vt inquit Plinius: & meritò, cùm non vnus, sed plures ciuium morte erepti. E gramine hæc fuit, decerpto è loco intra quem obsidebantur: *quia summum vi-* Lib. XXII. cap. IIII. *ctoriæ indicium erat, herbam porrigere victos.* Caussam eam dat Plinius: & Festus etymon Gradiui quosdam ait petere, *quia gramine sit ortus. quod interpretantur, quia corona graminea in re militari maximæ est honorationis.* Hanc ipsi quoque dant qui seruati sunt, vt in Ciuicâ factum. Liuius de P. Decio Tribuno militum: *Legiones* Lib. VII. *gramineam coronam obsidionalem, clamore donum appro-*

bantes, Decio imponunt. Eadem Q. Fabio Maximo à Senatu populoque data, & aliis paucis quos in Plinio vide. Non omitto, abusum, aut nouiter vsum, hoc nomine Ammianum qui cùm opidum quoddam Persicum captum à Romanis scribit, addit deinde, *eos qui fecêre fortißimè, obsidionalibus coronis donatos, & pro concione laudatos veterum more.* Nouiter hoc profectò, nec ista *Obsidionalis* sed *Muralis* fuit, de quâ iam dicam. Ea est, *quâ donatur ab Imperatore qui primus murum subiit, inque opidum hostium per vim ascendit.* Ita Agellius, & sæpe exempla. Vicina est *Castrensis*, quæ eius, qui primus hostium castra pugnans introiuit. Vtraque hæc aurea fuit. & de illâ Polybius, cùm Scipio suos adhortatur ad oppugnandam Carthaginem Hispanicam: Λοιπὸν χρυσοῦς στεφάνους ἐπηγγείλατο τοῖς πρώτως ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβᾶσι: *Deinde coronas aureas pollicitus est iis, qui primùm murum conscendissent.* Festus de alterâ: *Castrensi coronâ donabatur, qui primus hostium castra pugnando introisset. cui insigne erat ex auro vallũ.* Vallis igitur distincta ista fuit, & ideò *Vallaris* quoque dicta: sicut illa prior habuit & prætulit murorum pinnas. Adfirmat de auro etiam Agellius: *Et Muralis autem, & Castrensis, & Naualis, fieri ex auro solent.* Eò mirum, quid Suetonius sibi velit in his verbis, de Augusto: *Dona militaria aliquanto faciliùs, phaleras & torques, quidquid auro argentóque constaret, quàm vallares ac murales coronas, quæ honore præcellerent, dabat.* Nam omnia hæc profectò auro constabant: quid ergo mirum minus indulsisse, quod & pretio & honore anteibat? Haud facilè expedio, nisi si sic: *quidquid auro argentóque constaret, vallares ac murales coronas, quàm quæ honore præcellerent, dabat.* Retrahenda particula illa videtur,

Obsidionalis, aliter in Ammiano. Lib. XXIIII

Muralis corona.

Castrensis.

Lib. X.

Vallaris eadem.

Cap. XXV.

In Suetonio coniectura.

tur,

tur,& antithesis facienda vbi posui. Libentiùs dabat, inquit, inter minora præmia phaleras & torques & quidquid è metallo; itemque inter maiora coronas vallares ac murales, quàm ciuicas, aut si fortè obsidionales. Sed, inquies, ergo Imperator etiam istas? *anteà dictum, seruatum seruatori imposuisse. Imposuisse, an obtulisse? nec id sine cognitione & decreto Imperatoris. Atque adeò in Tacito lego, ne Proconsulem quidem ius sibi vindicasse donandi, sed Principi (vt vnico & summo tunc Imperatori) seruasse. *Rufus Heluius gregarius miles seruati ciuis decus rettulit, donatúsque est ab Apronio torquibus & hastâ. Cæsar addidit ciuicam coronam, quòd non eam quoque Apronius iure Proconsulis tribuisset, questus magis quàm offensus.* Spectat huc illud Suetonij in Tiberio: *Corripuit Consulares exercitibus præpositos, quòd de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent, quasi non omnium tribuendorum ius ipsi haberent.* Fortassis autem inter eas, *quæ honore præcellerent,* Suetonius etiam *oleagineas* intellexit: quas, inter magna præmia, comperior illo æuo datas. Nam etsi Agellius scripserit: *Postremam coronam esse Oleagineam, quâ vti solent, qui in prœlio non fuerunt, sed triumphum procurant*: etsi inquam ille (quos auctores, aut quod æuum aspiciens, nescio:) tamen contrà, virtutis caussâ inuenio militibus donatam. Dio Cassius de Augusto præmia tribuente in Siciliâ, Sex. Pompeio victo: Καὶ πᾶσι μὲν πεντακοσίας δραχμὰς, τοῖς δὲ δὴ ναυκρατήσασι καὶ στέφανον ἐλαίας ἔδωκε: *Et omnibus quidem* (militibus) *quingentas drachmas, iis verò qui nauali certamine vicissent, etiam coronam oleagineam dedit.* Et antè à Senatu ipso id factum tradit, bello & victoriâ Mutinensi: qui cùm nollet omnes milites Octauiani

*In ipso Polybij textu.

Imperator coronas imponebat.

III. Ann.

Cap. XXXII.

Oleaginea corona.

Cap. XLIX.

Lib. XLVI.

præmiis afficere, ne efferrentur superbiâ, nec omnes prætermittere posset, auderétue: διὰ μέσου, inquit, ἐποίησαν· τοὺς μὲν ἐπαινέσαντες αὐτῶν, τοὺς δὲ οὔ· καὶ τοῖς μὲν στέφανον ἐλαίας ἐν ταῖς πανηγύρεσι φορεῖν δόντες, τοῖς δὲ οὔ: *mediâ viâ ingressi sunt, hos laudantes, illos minimè; hos coronis oleæ donantes vti per ludos ferrent, illos nequaquam.* Hæc de Oleagineâ: cui tamen quis locus aut pretium fuerit, non assigno. & suspicor in locum *Aureorum communium* venisse, de quibus mox addam. Sed est & *Naualis* corona ex auro, vt tetigi. eius, *qui primus in hostium nauem armatus vi transiliuit.* Re igitur & materie non abit à Murali aut Castrensi. Nominatur in Vopisci Aureliano, quem facit accepisse *duas coronas nauales.* Rostris nauium hanc distinctam non equidem opinor, & diuersam facio à *Rostratâ.* Nam ecce hæc in summo pretio, & non iis data qui in nauim aliquam transscendissent (sæpè id factum) sed qui nauale aliquod magnum decus, magnâ industriâ peperissent. Data dico Ducibus ipsis, & assimilanda aliquatenus Obsidionali. Plinius cedere eam soli Ciuicæ facit: *Cedunt huic & Rostratæ, quamuis in duobus maximè ad hoc æui celebres, M. Varrone, piraticis bellis, dante Magno Pompeio: itémque M. Agrippâ, tribuente Cæsare, Siculis.* Hinc clarus Dionis lapsus & improuida affirmatio: Τῷ Ἀγρίππᾳ στέφανον χρυσοῦν ἐμβόλοις ἠσκημένον ἐδωρήσατο. ὃ μήτε πρότερον, μήτ' αὖθις ἄλλῳ τῳ ἐγένετο: *Agrippæ coronam auream rostris distinctam dedit, quod nec anteà nec posteà alij cuiquam contigit.* Ista de Coronis, dictu quidem digna, habeo. nisi quod addo, communiter sæpè donatam *Coronam auream* sine alio agnomine, virtutis ergô. De Siccij donis Valerius, & alij: *Præferebantur aureæ coronæ octo, ciuicæ quattuordecim, murales tres, obsidionalis*

Naualis corona.

Agell.

Distincta à Rostratâ.

Lib. XVI. cap. IIII.

Lib. XLIX.

Corona aurea.

Lib. III. cap. II.

dionalis vna. De Manlio, posteà Torquato, cùm Gallum occidisset, Liuius: *Dictator coronam auream addidit donum, mirisq; eam pugnam laudibus tulit*. De Lælio, idem: Lib. VII. *Ante omnes Scipio C. Lælium, Præfectum classis, & omni genere laudis sibimetipse æquauit, & coronâ aureâ ac triginta bubus donauit*. Idemque à Marcello factum Sosidi & Merico, etsi exteris, quorum operâ Syracusæ maximè captæ. De triumpho eius Liuius: *Non minimum fuêre spectaculum, cum coronis aureis præcedentes, Sosis Syracusanus & Mericus Hispanus*. Sed & exercitus obsidione à Lib. XXVI. L. Quinctio ereptus, *coronam ei auream libræ pondo decreuit*: in eodem Liuio scriptum. Vt *communis* ea fuisse Lib. III. videatur, in quocumque egregio facto. A Græcis hoc manasse videtur, & maximè Atheniensibus, qui viritim & populariter sic donabant. Ita Demosthenes coronâ aureâ insignitus: ita *Rhodiorum populus* (in Liuio) *coronâ aureâ virtutis ergô donatus*: & quę plura talia legas. Illud Lib. XXXI. non omittendum, Pœnos quoque videri hoc de Coronis vsurpasse. Liuius quidem, vbi Annibal Casilinum oppugnat, ita suggerit: *Postero die omnium animi ad oppugnandum accenduntur, vtique posteaquam corona aurea muralis proposita est*. Etsi factum id esse potuit exemplo Lib. XXIII. & imitatione Romanâ. Quæ singillatim de Donis dixi, pleraque ea iunctim Zonaras alicunde transscripsit, & operæ est audire. De triumpho narrat, & qui in eo ritus, atque inter plura, ait: Καὶ ἐπαινέσας τοὺς συστρατευσαμένους αὐτῷ, καὶ κοινῇ, καὶ ἰδίᾳ τινὰς, ἐδωρεῖτο μὲν σφίσι χρήματα. ἐτίμα δὲ καὶ κόσμῳ, περιβραχιόνιά τε τισὶ, καὶ δόρατα ἀσίδηρα παρεῖχε, καὶ στεφάνους τοῖς μὲν χρυσοῦς, τοῖς δὲ ἀργυροῦς ἐδίδου, ὄνομά τε ἑκάστου καὶ τῆς ἀριστείας φέροντας τὸ ἐκτύπωμα. εἰ γὰρ τείχους τις πρῶτος ἐπέβη, καὶ τειχικὸς ὁ στέφανος εἶδος ἐφέρετο. ἢ καὶ ἐξεπολιόρκησέ τι,

Zonaræ locus de donis plerisque omnibus. Tom. II. Annal.

καὶ τοῦτο κἀκεῖνο εἰκόνιστο. ἐναυκράτησέ τις, ναυσὶν ὁ στέφανος ἐκεκόσμητο. ἱπποκράτησέ τις, ἱππικόν τι ἐξετετύπωτο. ὁ δὲ πολίτην τινὰ ἐκ μάχης, ἢ ἑτέρου κινδύνου, ἢ ἐκ πολιορκίας σώσας, μέγιστόν τε εἶχε τὸν ἔπαινον, καὶ ἐλάμβανε στέφανον γινόμενον ἐκ δρυὸς, ὃς πολὺ πάντων καὶ τῶν ἀργύρων καὶ τῶν χρυσῶν ὡς ἐντιμότερος προετετίμητο. καὶ οὐ κατ᾽ ἄνδρα μόνον ἀριστεύσαντα ταῦτα ἐδίδοτο, ἀλλὰ καὶ λόχοις καὶ στρατοπέδοις ὅλοις παρείχετο: *Et is qui triumphaturus erat, cùm laudaſſet communiter, & viritim quoſdam, dabat iis pecunias. Honeſtabat etiam ornamentis & donis; & Armillas quibuſdam, & Haſtas puras dabat; & Coronas aliis aureas, aliis argenteas, nomen cuiuſque & ſtrenui facti ſpecimen atque imaginem referentes. Si enim murum aliquis primus aſcendit, & muri ſpeciem corona ferebat. Si quid expugnaſſet,* (puta caſtrum aut vallum) *id quoque corona aſsimilabatur. Si mari viciſſet, aut nauim ſcandiſſet, nauibus corona ornabatur. Si equo viciſſet, equeſtre aliquid inſculpebatur. Qui verò ciuem in prælio, aut alio periculo, ſiue & obſidione liberaſſet, maximâ in laude erat, donabatúrque coronâ è quercu factâ, quæ longè & aureis & argenteis honoratior digniórque habebatur. Atque hæc non ſingillatim modò & viritim conferebant, ſed in manipulos aut legiones totas.* Hæc iſta Zonaras. qui tamen *Ciuicam* largè ſatis donat, & qui ciuem non ſolùm in prælio, ſed & *alio periculo aut obſidione* ſeruaſſet: præter alios, qui de ſolo prælio adfirmant, & leges addunt ſatis arctas, *Ciuem ſeruare, hoſtem occidere: vtq; eum locum, in quo ſit actum, hoſtis obtineat eo die: vtq; ſeruatus fateatur, aliâs teſtes nihil proſunt.* Quæ ſic in Plinio ſcripta, & conſimilia in Agellio quædam. Oſtendit amplius Zonaras, imaginem facti inſculptam fuiſſe, aut expreſſam coronis. Expreſſam interdum ipsâ formâ, vt in Vallari, Murali,

Lib. XVI. cap. IIII.

Roſtra-

Rostratâ: interdum in auro ipso insculptum aliquid & depictum, sicuti siquis in equo strenuum aliquid fecisset (quod hîc ait) equestre aliquid exsignatum. Sed & addit Zonaras, hæc præmia totis manipulis aut legionibus etiam data. Vetus in Liuio exemplum de Papirio Cursore. qui *quattuor Centuriones, manipulúmque hastatorum, armillis aureísque coronis donat.* Lib. x. Armillas ad totum manipulum, coronas ad Centuriones putem referendas. Atque hic mihi nota Armillas disertè peditibus datas, ad superiorem nostram emendationem, an coniecturam?

„ *Ludos pompásque conspicui ineunt.*] Commoda sunt adiuncta his donis, sed quæ honore ferè constant. *Ludos spectat cum coronis.* Vt primum istud, quòd ludos ita ineunt. Quo exemplo, Pompeio etiam lege concessum, *vt is ludis Circensibus* Lib. II. (Velleius tradidit) *coronâ laureâ & omni cultu triumphantium vteretur.* Et suprà in Dionis verbis, aliquid in hanc rem dictum. Secundum (quod tempore tamẽ primum) *In triumpho transeunt.* vt in triumpho ornati sic incedant. Liuius de Papirij triumpho: *Pedites equitésque insignes donis transiêre, ac* Lib. x. *transuecti sunt: multæ ciuicæ coronæ, vallarésque, ac murales conspectæ.* Idem de triumpho Manlij: *Multi omnium* Lib. xxxix. *ordinum, donati militaribus donis, currum secuti sunt.* Quod si plures etiam aliquis coronas aut dona meruisset, tulissetque: ea ipsa præferri moris fuisse videtur. Valerius de Siccio, vel Sicinio (variè scribunt:) *Nouem* Lib. III. cap. II. *triumphales Imperatorum currus secutus, totius ciuitatis oculos in se numerosâ donorum pompâ conuertit. Præferebantur enim aureæ coronæ octo, ciuicæ quattuordecim, murales tres, obsidionalis vna, torques centum octogintatres, armillæ centum sexaginta, hastæ octodecim, phaleræ viginti-*

quinque:

quinque: ornamenta etiam legioni, nedum militi satis multa. Tertiò, equites equo publico in Transuectione annuâ donis istis vsi: in verbis Dionysij, suo loco datis. Quartò, solent in iudicium quoque aut discrimen hæc producere interdum, virtuti ostẽtandæ. Liuius de Manlio Capitolino: *Decora quoque belli non commemorasse tantùm, sed protulisse etiam conspicienda, spolia hostium cæsorum ad triginta, dona Imperatorum ad quadraginta, in quibus insignes duas murales coronas, ciuicas octo.* Opportunè ibi de Spoliis, de quibus iam Polybius:

In Transuectione.

In iudiciis.

Lib. VI.

Spolia hostilia.

„ *In ædibus verò, conspectissimâ earum parte, ponunt Spolia.*] Appellant Spolia, arma & exuuias detractas cæso hosti. Nam id iam olim, apud Græcos etiam solent, & ostendere monumentum virtutis. Honori ea res apud Romanos. & apud Valerium legas, de militibus ignominiâ notatis: *Recursum autem iis ad pristinum militiæ ordinem proposuerunt, siquis bina spolia ex hostibus tulisset.* Apud Liuium, cùm Senatũ legeret & suppleret M. Fabius Dictator: *lêgit qui Ædiles, Tribuni, Quæstorésue fuerant, tum ex iis qui spolia ex hoste fixa domi haberent, aut ciuicam coronam accepissent.* Aduerte, pænè pro magistratu hæc decora fuisse, & lectos è priuatis quíque honorem nullum cepissent, eos eximiè quibus spolia, aut corona. Ait autem *domi fixa.* Rectè. nam solent postibus ipsis & foribus suspendi, in transeuntium aspectum Id est, quod Polybius dicit, *in conspectissimo ædium loco posita:* etsi poëta Silius in atriis etiam locat:

Lib. II. Cap. VII.

Lib. XXIII

Suspensa in ædibus.

Lib. VI.

—— vos atria raptim
Nudate, & clypeos in bella refigite captos.

Sed in postibus magis, & exempla euincunt. Festus: *Antipagmenta, valuarum ornamenta, quæ antis adpanguntur, id est*

id est adfiguntur. Antas autem idem explicat *latera ostiorum*, siue postes. Liuius: *Spolia eius vrbis ante currum laturus, & fixurus in postibus suis.* Vides triumphales quoque vsurpasse, atque eos in primis. Silius de Regulo: Lib. XXXVIII. *Etiam à triumphalibus.*

Affixi clypei, currúsque, & spicula nota Lib. VI.
Ædibus in paruis, magni monumenta triumphi.

Tibullus ita ad Messallam:

Te bellare decet terrâ Messalla maríque, Lib. I.
Ut domus hostiles præferat exuuias.

Propertius ad Mæcenatem:

Cùm tibi Romano dominas in honore secures, Lib. III.
Et liceat medio ponere iura foro,
Vel tibi Medorum pugnaces ire per hostes,
Atque onerare tuam fixa per arma domum.

Virgilius aspexit:

Barbarico postes auro spoliisque superbi.

Iterùm: *Multáque prætereà sacris in postibus arma,*
Captiui pendent currus, curuæq; secures,
Et cristæ capitum, & portarum ingentia claustra,
Spiculáque, clypeíque, ereptáque rostra carinis.

Nec aliter Senecam interpretabere: *Præteri istos gradus diuitum, & magno aggestu suspensa vestibula.* Vides etiam in Virgilij postremis versibus Rostra suspensa fuisse, id est spolia marina. Quò facit hoc Tullij in Antonium: *An tu illa in vestibulo rostra & hostium spolia cùm aspexisti, domum tuam introire te putas?* Pompeij enim domũ ille possidebat, in quâ hæc insignia purgati maris. Ipsa illa est, quam Capitolinus in Gordianis intellegit: *Exstat silua eius memorabilis, quæ picta est in domo rostratâ Cn. Pompeij, quæ ipsius, & patris eius, & proaui fuit.* Nam Gordiani ex Antoniis, & habuêre à M. illo Antonio. Epistol. LXXXV. *Rostra in ædibus.*

Spolia nō fas reuellere.

tonio. Nacta autem nomen à Rostris, quæ etiamtunc exstitisse si dicam, quid mirum? Certè ex ære fuerunt, quod fert ętatem: & illa lex in Spoliis, quam Plinius memorat, *vt nec ædibus abalienatis liceret emptoribus refigere ea aut tollere.* Tempore labi debebant. iterumque alia lex, siue obseruatio, vt nefas censerent sic collapsa reficere aut instaurare. Plutarchus hoc docebit in Caussis. Hic Spoliorum honos. & quia magnus, multi ambitiosè, nec meriti, affectabant. Cautum Cato Priscus olim iuit, & Orationem scripsit cui titulus, *De spoliis, ne figerentur nisi quæ de hoste capta essent.* In Festo reperies, verbo *Resignare.*

Lib. XXXV. cap. II.

Quæst. XXXVII.

DIALOG. XVIII.

De Pœnis, quis inflixerit, & quas: tum etiam de variis Ignominiis.

A PRÆMIIS ad *Pœnas* ordo ducit, & quia hæc vnà semper in bonâ rep. etsi in diuersos. De iis Polybij ista leguntor:

Δεῖ δὲ προσέχειν τοὺς μὲν στρατιώτας τοῖς χιλιάρχοις, τούτους δ᾽ ἔτι τοῖς ὑπάτοις. κύριος δὲ μὲν καὶ ζημιῶν ὁ χιλίαρχος, καὶ ἐνεχυριάζων καὶ μαστιγῶν: τοὺς δὲ συμμάχους οἱ πραίφεκτοι. ξυλοκοπεῖται δὲ καὶ ὁ κλέψας τι τῶν ἐκ τοῦ στρατοπέδου. καὶ μὴν ὁ μαρτυρήσας ψευδῆ, παραπλησίως. καὶ ἐάν τις τῶν ἐν ἀκ-

Oportet attendere & auscultare milites Tribunis, Tribunos Consulibus. Tamen & Tribunus ius habet poténsque est mulctandi, pignoris capiēdi, & verberandi. Idem in socios Præfecti. Fuste autem percutitur, & is qui furto aliquid abstulit è castris, & qui falsum testimonium dixit, & qui in flore ætatis

μὴ παρακεχρησάμενος εὑρεθῇ τῷ σώματι. πρὸς δὲ τούτοις, ὁ τρὶς περὶ τῆς αὐτῆς αἰτίας ζημιωθείς. ταῦτα μὲν οὖν ὡς ἀδικήματα κολάζουσιν. εἰς δ᾽ ἀνανδρίαν τιθέασι καὶ στρατιωτικὴν αἰσχύνην τὰ τοιαῦτα τῶν ἐγκλημάτων. ἐάν τινες ψευδῆ περὶ αὑτῶν ἀνδραγαθίαν ἐπαγγείλωσι τοῖς χιλιάρχοις, ἕνεκεν τοῦ τιμὰς λαβεῖν. ὁμοίως ἄν τινες εἰς ἐφεδρείαν ταχθέντες, φόβου χάριν λίπωσι τὸν δοθέντα τόπον. παραπλησίως ἐάν τις ἀπορρίψῃ τι τῶν ὅπλων κατ᾽ αὐτὸν τὸν κίνδυνον διὰ φόβον. διὸ καί τινες μὲν ἐν ταῖς ἐφεδρείαις προδήλως ἀπόλλυνται, πολλαπλασίως αὐτοῖς ἐπιγινομένων, οὐ θέλοντες λιπεῖν τὴν τάξιν, δεδιότες τὴν οἰκείαν τιμωρίαν. ἔνιοι δὲ κατ᾽ αὐτὸν τὸν κίνδυνον, ἐκβαλόντες θυρεὸν, ἢ μάχαιραν, ἤ τι τῶν ἄλλων ὅπλων παραλόγως, ῥίπτουσιν ἑαυτοὺς εἰς τοὺς πολεμίους, ἢ κυριεύειν ἐλπίζοντες ὧν ἀπέβαλον, ἢ παθόντες τι, τὴν πρόδηλον αἰσχύνην διαφεύξεσθαι, καὶ τὴν τῶν οἰκείων ὕβριν.

ætatis, corpore suo deprehenditur abusus, itemque qui ter ob eamdem culpam mulctatus fuerit. Hæc talia vt crimina puniunt: at ignauiæ & militari probro adscribunt ista. Siqui falsò strenuum aliquod factum suum referũt ad Tribunos, honoris præmiique caussâ. Siqui in præsidio aut statione positi, per metum deseruerunt locum. Siquis abiecerit armorum aliquid in ipso discrimine per metum. Eóque fit, vt quidam in præsidiis certò pereãt, pluribus ingruentibus, dum locum verentur deserere metu huiusce pœnæ. Quidã etiam in ipso conflictu, excusso scuto aut gladio, alióue ex armis, casu fortuito, iaciunt se ipsi in hostes certi aut recuperare quod amiserint, aut occumbentes effugere manifestam ignominiam & opprobria suorum.

Pœnas dicturus præmittit de iis qui irrogant, & ostendit Tribunorum id fuisse.

„ *Tribunus ius habet poténsque est mulctandi.*] Tria re-

censet quæ imperij eorum & iuris. quòd mulctam di-
Tribuniius in castigando. cunt, quòd pignus capiunt, quòd verberibus castigant.
An & capite puniunt? non hîc addit. Suprà tamen, vbi
de Vigiliis, scribit: *Si nihil tale factum, redit in circitorem culpa, statímque aduocato consilio à Tribuno caussa cognoscitur, & si damnatus fuerit, fustuarium subit.* Ex quo dixeris, etiam capitis caussas Tribunum cognouisse, at-
Quatenus capite puniat. que adeò in equites Romanos (tales Circitores) animaduertisse, si ij in culpâ. Neque nimis id negauerim, cum lege, si Consilium adiunctum, & vnà cognoscant. At ea quæ hîc recenset, videntur fuisse in arbitrio Tri-
Dux summus capitis inquirit. buni vnius. Tamen, cùm res capitis, sæpiùs legas ipsum Ducem cognouisse, damnasse. Sallustius ita de Turpilio, qui opidi Præfectus turpiter amiserat: *Jussus à Metello caussam dicere, postquam sese parùm expurgat, condemnatus, verberatus, atque capite pœnas soluit.* Metellus ibi Consul, & primus Dux, cui etiam sine caussæ di-
In Iug.
Etiam solus. ctione (nempe vbi res liquida) fas condemnare. Diony-
Lib. XI. sius me docuit, & exempla. Ille sic: Ὅ,τε νόμος ἔδωκε ἀποκτείνειν τοῖς ἡγεμόσιν ἐξουσίαν, τοὺς ἀπειθοῦντας, ἢ τὰ σημεῖα καταλιπόντας, ἀκρίτως: *Lex dedit Ducibus facultatem interficiendi eos qui non obediunt, aut signa deserunt, ídque caußâ indictâ.* Exempla etiam, vt in Floro de Atilio Regulo: *Nec*
Lib. II. cap. II. *deerant qui ipso Punici maris nomine deficerent, augente insuper metum Tribuno Nannio. in quem, nisi paruisset, securi districtâ Jmperator metu mortis nauigandi fecit audaciam.* In Liuio de Papirio Cursore, qui in Prętorem
Lib. VIII. Prænestinum *Lictorem expedire securim iußit, sed metu vltimi supplicij perfusum, multâ dictâ, dimisit.* Sed & Torquatus Imp. apud eũdem, filium suum, qui inter equites merebat, statim & sine consilij aduocatione vllâ, capite

pite puniit. Plura exempla. atque adeò rigidum hîc ius, vt prouocatio etiam nulla esset. Cicero: *Militiæ, ab eo qui imperabit, prouocatio ne esto: quódque is qui bellum gerit imperasset, ius ratúmque esto.* E more veteri lex, vt eius pleræque. quem morem & Liuius tangit: *Neque enim prouocationem esse longiùs ab vrbe mille passuum.* Significat in vrbe, etiam militem lectum, prouocare potuisse, & Tribunos auxilio fuisse: at tanto illo spatio extra vrbem, minimè, & fuisse omnia in manu imperantis. Hoc tam liberum ius valdè submisit militem, & ad omnia promptum volentemque fecit. Sed tamen ambigi potest, an post legem Porciam non aliquâ id imminutum, nec capite sed exsilio in ciuem animaduersum. Constat legem sic fuisse: sed an militiæ etiam valuerit, quæro. Valuisse, argumentum aliquod è Sallustio. qui post damnationem illam Turpilij, & cùm *verberatum & capite pœnas dedisse* scripsisset, statim addidit: *Nam is ciuis ex Latio erat.* quasi in veteres verosque ciues non idem ius. Sed Polybij tamē tempore aliter fuisse videmus, & de morte hîc passim, atque alij etiam scriptores. Illud fateor, à Principibus nouatum, quibus non ex vsu aut dignitate suâ visa tam libera hęc potestas, & circumciderunt. Gregales puniri à Ducibus permiserunt, Centuriones aliosque primores sibi adseruarunt. Dio Cassius Męcenatem ita suadere facit Augusto: *Legatum Prætorium militibus præficito, exceptis iis quæ mortem aut ignominiam spectant. Hæc enim ad solum Consularem Legatum pertinebunt, exceptis etiam Centurionibus & primariis militibus aliis. Hos enim vtrosque nulli permittere debes puniendos, ne quemquam istorum sic metuant, vt & contra te aliquid ausint.* Rem & vnà caussam habes. Duplices Legati ex-

Et sine prouocatione.

III. De legibus.

Lib. III.

An idem post legem Porciam?

Principes minuerūt.

Lib. LII.

ercituum illo æuo, Prætorij & Consulares. Illi ius in vitam non habent; isti habent, sed cum exceptione, vt ne in digniores. Iterat hoc ipsum in fine Suasionis: *De his caussis, & equitum, centurionúmque è legionibus, & priuatorum primariorum, tuipse cognosces, vbi caput aut infamia agetur. nam hæc ad te solùm debent referri, ac nemo alius de*
Lib. LIII. *iis iudicare.* Quin idem scriptor posteà tradit, *Legatis Cæsareis concessum, vt plus quàm annum in imperio essent, & militarem habitum* (Paludamentum) *gestarent, gladiúmque & ius capitaliter animaduertendi militis haberent. Neque enim aliter vlli Proconsuli aut Præsidi gladio se accingere licebat, quo ipso ius necandi militis negabatur.* Atque hæc haud dubiè valuerunt. eóque exemplo ad
Suet. cap. XXX. Tiberium missus fuit *Præfectus alæ, de vi & rapinis reus.* quem tamen ille, vt quasi maiestatem Curiæ attolleret, *caussam in Senatu dicere coëgit.* Sic Centurio adulterij reus apud Plinium memoratur, in vxore Tribuni. Iste
Lib. VI. epist. XXXI. *Legato Consulari, ille Cæsari scripserat. Cæsar excussis probationibus centurionem exauctorauit, atque etiam relegauit. Cæsar & nomen Centurionis, & commemorationem disciplinæ militaris sententiæ adiecit, ne omnes eiusmodi caussas reuocare ad se videretur.* Considera. Adulterij caussa erat, apud ordinarium tribunal meritò disceptanda: sed reus Centurio erat. accusatus ergo apud Legatum Consularem, sed ille gnarus suæ potestatis, Cæsaris sententiam exposcit. Hîc damnat, & adiicit in sententiâ disertè, *Centurionem*, & memorat institutum militiæ: nec de gregariis aut talibus velle cognoscere. Sed vt ad Polybium redeamus, dat igitur ille Tribunis ipsis potestatem *Mulctandi*, &

» *Pignoris capiendi.*] Nisi mulctam scilicet soluerent.

An

An facit eò hoc Festi? *Censio hastaria dicebatur, cùm militi mulctæ nomine, ob delictum militare, indicebatur, quòd hastas daret*. Priuabatur igitur parte armorum, eaque pecuniâ debebat luere.

„ *Verberandi.*] Ad castigationem, vitibus aut virgis. Sed & ad mortem, fuste: de consilij tamen sententiâ.

„ *Fuste autem percutitur.*] Intellegit *Fustuarium*, Latinis ita dictum, quod ipse Polybius paullò antè descripsit. Nam vigiliis aut circuitioni neglectæ pœnam fuisse tradidit ξυλοκοπίαν, *fustuarium*: & addit, *Ea pœna est talis. Fustem capiens Tribunus condemnatum leuiter tangit & delibat. quo facto, omnes qui in castris sunt, ferientes alius fustibus, alius lapidibus, plerosque in ipsis castris* (nota ibi supplicium sumptum, & opinor in ipsis Principiis) *occidunt. Quòd si quis euaserit, nec sic saluus erit. quomodo enim? cui nec in patriam reditus, nec quisquam è necessariis tecto eum receperit. Itaque planissimè pereunt, quos ea calamitas attigit*. Vides modum sumpti eius supplicij, & effectum. Neque hîc lictores vlli administri, aut carnifex, sed Tribunus signum modò dat, & obiicit multitudini militari. An quia honestior illa mors? an quia tristior, & magis in animos penetrabat id exemplum? Profectò enim triste, commilitonum & commanipularium manibus interfici. Seruatum posteà, & bello Hispaniensi (Hirtius tradit) *miles qui fratrem suum in castris iugulasset, interceptus est à nostris, & fuste percussus*. Apud Tacitum, Dolabella sub Tiberio, *Decimum quemque ignominiosæ cohortis fuste percussit*. Etsi alia etiam tunc ratio, nec absimilis, puniendi. Obijciebant enim & militum gladijs. In Tacito: *Stabant legiones pro concione districtis gladiis,*

Fustuarium.

Sine carnificis operâ.

III. Ann.

Gladiis obiici.

I. Annal.

gladiis, reus in suggestu per Tribunum ostendebatur. si nocentem adclamauerant, præceps datus trucidabatur. & gaudebat cædibus miles tanquam semet absolueret. Ammianus: *Quid de istis nefariis proditoribus fieri oportere contubernales deuoti censetis? secutúsque adclamationem rogantium sanguine vindicari, eos qui inter Constantianos merebant, prisco more, militibus dedit occidendos.* Simile apud Macedonas. Curtius: *Omnes à Nicomacho nominati, more patrio, dato signo saxis obruti sunt.* Arrianus in aliâ coniuratione: Τοῦτον μὲν δὴ αὐτὸν καὶ τοὺς ξὺν αὐτῷ ξυλληφθέντας καταλευσθῆναι πρὸς τῶν παρόντων: *Hunc* (Hermolaum) *& reliquos cum eo comprehensos lapidibus obrutos ab iis qui aderant.* Vt videatur lapidatio Macedonum hac in re fuisse, quam & Romani adhibuerunt, Polybio hîc indicante. Sed quæres, solum Fustuarium tunc inter pœnas quæ ad mortem? Polybius non aliam recenset: sed alibi inuenio. Tu quoque notasti, non dubito. nam quid promptius, quàm etiam securi percussos, aut gladio? De securi, Liuius, statim liberâ republicâ: *Appius Consul Centuriones duplicariósque, qui reliquerant ordines, virgis cæsos securi percußit.* Apud eumdem, seditione ad Sucronem, auctores eius *deligati ad palum, virgisque cæsi, & securi percußi sunt.* Quinetiam *legio vniuersa* (in Epitomâ Liuij) *quæ Rhegium occupauerat, obsessa, deditione factâ, securi percussa est.* At Securi Gladium sub Principum tempora successisse, ad Tacitum memini me notare. Quæ caussa tamen discriminis? an arbitrarium fuit? an de more Consul & supremus Dux securi puniebat, cùm ipse iudicabat, quia lictores scilicet habebat & securim & fasces? Tribuni autem aliter, quibus nulli tales administri nec instrumenta: eoque fuste puniebant, peculiari

Lib. XXIX.

Lib. VI. *Saxis occisi.*

Lib. IIII.

Securi percußi. Lib. II.

Lib. XXVIII

Lib. XV. *Gladio percußi.*

peculiari castrensi pœnâ? De Tribunis autem, eorumque ordinariis iudiciis, Polybius hîc agit. Adiungo, *Fustuarium* hoc nominari Ciceroni. *Nam si ille Consul, Fustuarium meruerunt legiones, quæ Consulem reliquerunt.* Phil. III. Liuio: *Fustuarium meretur, qui signa relinquit, aut præsidio decedit.* Lib. V. Est & alia Fustium pœna, castigando, non occidendo, (caue misceas) de quâ statim.

„ *Et is qui furto aliquid abstulit.*] Vigiliæ aut excubiæ neglectæ aut perperàm habitæ Fustem merētur: sed prę terea, inquit, etiam ista dicenda. Sunt autem quattuor: primò *Furtum*, quod Polybius palàm dicit: at Catoni non ea, sed manuum resectio est pœna. Ita enim in Frontino: *M. Cato memoriæ prodidit in furto comprehensis, inter commilitones dextras esse præcisas: aut si leniùs animaduertere voluissent in principes, sanguinem missum.* Emenda, *in principiis sanguinem missum.* Nam ibi exactæ pleræque pœnæ, vt dixi. Quod autem ait de sanguine misso, id ita in Agellio legitur: *Fuit hæc quoque antiquitus militaris animaduorsio, iubere ignominiæ caussâ militi venam solui & sanguinem dimitti. cuius rei ratio in litteris veteribus, quas equidem inuenire potui, non exstat: sed opinor factum hoc primitus in militibus stupentis animi, & à naturali habitu declinatis. vt non tam pœna, quàm medicina videretur. Posteà tamen ob pleraque alia delicta idem factitatum esse credo per consuetudinem, quasi minus sani viderentur omnes qui delinquerent.* Ita Agellius, cum caussâ subtilius quæsitâ, & quæ M. Antonio Mureto non proba. Ipse magis censet factum, vt sanguinem quem cum gloriâ fundere pro patriâ noluerant, eum cum ignominiâ amitterent. Sed rogo te Marce, in furto sic castigato (Cato dixit) quis sanguis pro patriâ fundendus fuit. Quin

Catonis, vt videtur, à Polybio dissensus.

Sanguis missus.

Lib. X. cap. VIII.

Lib. XIII. Var. cap. VII.

ego etiam seorsum censeo, id fuisse notam meritæ summæ & vltimæ animaduersionis; quam cùm clementia remisisset, speciem tamen eius vsurpabat in pauculo sanguine fundendo.

Falsum testimoniũ fuste punitum.

„ *Qui falsum testimonium dixit.*] Amo vos Romani ob cultam etiam inter arma pietatem. Cur hoc capitale? quia religio mixta, & læsum aut spretum potiùs (lædere quis potest?) periurio supremum numen. Supremâ igitur pœnâ luant.

Corruptela iuuenũ capitalis.

„ *Qui in flore ætatis corporè suo abusus.*] Nec id crimen olim capitale in togâ ante Scantinium: fuit tamen in castris. Quid ita? quia occasio eius magna, nullo fæmineo sexu, & multis iuuenibus in ipso vigore formæ, sub annum decimumseptimum. Cauent igitur, puniũt: sed in liberis maximè, vix arbitror in seruis. Notum illud sub Mario factum. cùm Tribunus militum blanditiâ & mixto imperio iuniorem militem tentasset, ille generosi sanguinis Tribunum stricto gladio interfecit, *Virum*, inquiens, *me scito*. Causâ dictâ & probatâ, Marius iuuenem collaudatum absoluit. AVD. Moram tibi iniecisti vno alteroque verbo, quod non demitto. Peto? annuis. Dixti *nullum fæmineum sexum* in castris fuisse: possum credere? LIPS. Debes. nec de scortis loquor: apage has turpitudines: nego ius fuisse habendi ibi vel vxores. idque etiam primariis viris. Tacito nostro volo te hoc accredere, apud quem Seuerus Cæcina censuit, *Ne quem magistratum, cui prouincia obuenisset, vxor comitaretur*. Veteres mores aduocat, & ait, *Haud frustrà placitum olim ne fæminæ in socios aut gentes exteras traherentur*. Dat & rationem, mihi probissimam: *Inesse enim mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur,*

Fæminæ exsules à castris.

III. Ann.

tur, & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus conuertant. Oracula ille vir loquitur, nec vltrà opus firmari. AVD. Non de vxoribus, id fateor: sed de scortis etiamnum hæreo, & en Liuium in Epitomâ, qui admiscet. Nam scribit Scipionem ad Numantiam, *duo millia scortorum è castris reiecisse.* Simile in Floro hac in re & viro: *Scorta, calones, sarcinæ nisi ad vsum necessariæ amputantur.* Vt ergo dixeris in strictâ Disciplinâ non fuisse; tamen vides in laxiore, nec tam nouum id crimen. LIPS. Nouum, nouum, inauditum. nec patior vltrà te errare (etsi pudor prohibet:) illa scorta, non mulieres sed mulierosi fuerunt. Nec vltrà reuelo. Enimuerò non Romani solùm hîc ita casti, sed Macedones & Græci: ac de Philippo rege proditum, *quòd is bello in Thebanos, cùm duo iuuenes psaltriam mercede conductam in castra induxissent, re cognitâ, ambos extra fines regni sui relegarit.* Totidem hæc pænè verbis reperire est in Polyæno. Iterùm ad nostra iudicia & mores prouocabis: quis vetat? non imitari hoc licet, non licet negare. Etsi qui hîc mores? nuperi, & non ante multa sæcula ipsa Germanorum natio, quæ maximè nunc istîc peccat, morem aut legem hanc habuit in castris. Exstat in Ligurino Guntheri poëtę, qui tum vixit, inter res Friderici primi Imperatoris in Italiâ gestas, exstat inquam ista lex:

Etiam scorta.

Epit. LVII.

Lib. II. cap. XVIII

Simile in Græcis.

Friderici Imp. in hac re lex.

Non erit in nostris nobiscum fæmina castris,
Qui reus exstiterit, spoliis nudatus abibit
Turpiter, & naso mutilabitur illa resecto.

Res ita fuit, non verba. & quicumque vir in culpâ, nudus eiectus militiâ & castris; quæ mulier, facie perpetuum dehonestata. Abi nunc. & mores prætende. AVD. Sileo. nec vltrà iam Isidorum subsanno aut rideo,

qui *Castra dicta* vult *quasi casta, quòd castraretur in iis libido*. Olim verum, nunc exserto cachinno rideamus. LIPS. Sequitur in Polybio:

„ *Qui ter ob eamdem culpam mulctatus.*] Videsis & nota. Etiam leuiores & pecuniariæ culpæ, capitales fiunt, si ter repetitæ. Caussa. quòd talem prauo ingenio censebant, & factum ad peccandum. Fortasse & contumacia iis visa punienda, & quòd quasi per contemptum ludibriumque legis peccaret. Hæc & talia sunt illa leuia, de quibus Iosephus: Προσασκοῦνται δὲ καὶ τῷ φόβῳ. οἵ τε γὰρ νόμοι παρ' αὐτοῖς οὐ μόνον λειποταξίου, ἀλλὰ καὶ ῥαστώνης ὀλίγης θανατικοί: *Prædocentur & metu. nam leges apud eos non solùm desertionis, sed etiam leuiculæ neglegentiæ capitales sunt.* Benè factum. nihil satis adstricti aut seueri inter armatos, & terrent nisi timent.

Tergemina pœna, capitalis.

„ *Hæc talia vt crimina puniunt.*] Videatur alicui hæc à sequentibus pœnâ distinguere: quod non ita est, sed genere & colore. Quæ nunc dixi, inquit, crimina apud omnes sunt, etsi non sic punita: quæ addam, propria militiæ, atque illi adhærent. Omnia tamen pariter capite sancita. Est ipsa distinctio, quæ in Arrio Menādro I.C^to: *Militum delicta siue admissa, aut propria sunt, aut cum ceteris communia. Proprium militare delictum est, quod quis vti miles admittit.* Hæc igitur posteriora nunc adiungit, & enumerat quattuor. Primò,

Culpæ militares, propriè.

l. 11. De re milit.

„ *Siqui falsò strenuum aliquod factum referunt.*] Cur hoc iterat, & an non antè in Falso testimonio dictum? Non. discrimen aliquod: quia illîc periurium & impietas est; hîc non nisi mendacium & praua ambitio, quam tamen morte castigant. Ratio fuit. quòd in militiâ eorum varia & multa præmia virtuti posita (audiuisti:) ad quæ

Præmij falsa petitio.

quæ ne indigni aſpirarent & decus hoc polluerent, rigidè fraus punita. Eò magis hoc factum, quòd nuda profeſſio præmium capiebat. Exemplum illuſtre in Liuio, cuiùs hic ſenſus ſi non verba. Scipio Carthaginem Nouam ceperat ſuâ fortunâ pariter & militum virtute. Sedit pro tribunali, vt mos, præmia cuiuſque operæ daturus. Coronam muralem propoſuit ei, qui primus murum aſcendiſſet. *Duo profeßi ſunt, Q. Trebellius Centurio, & Sex. Digitius ſocius naualis.* Magno certamine res gerebatur, cùm ſui cuique corporis fautores & ſuffragatores adgregarentur. Scipio vt litem decideret, tres recuperatores dedit, qui teſtibus auditis cognoſcerent ſtatuerentque. Id verò non remedium, ſed augmentum motus fuit. Stabant vtrimque *per omnes deos parati iurare, magis quæ mallent quàm quæ ſcirent vera eſſe*; per ſigna, per aquilas, & per quidquid eſſet religionis. Lælius ille Sapiens, mali exempli rem cenſens, & non longè à ſeditione: ad Scipionem venit, proſpicere monuit & temperare. Ille igitur pro tribunali ſic pronunciat, *Se ſatis compertum habere, Q. Trebellium & Sex. Digitium pariter in murum aſcendiſſe, ſeque eos ambos, virtutis cauſſâ, coronis muralibus donare.* Ita finem ea res habuit, & diſſimulata alterius fraus ſiue error (nam & is potuit) pacis cauſſâ. Lib. xxvi.

„ *Siqui in præſidio aut ſtatione poſiti.*] *Suprà huic rei aliquid dictum, & quàm nefas deſerere ſtationem, ordinem, locum. Licet addere hoc Suidæ: Φρουρὰ, τάξις ἐστὶν ἐκ διαδοχῆς ἱσταμένη περὶ τοῦ στρατοπέδου μετὰ τῶν ὅπλων. καὶ δεινὸς ἐπ' αὐτὴν ῥωμαίων νόμος τὸν ἀποχωρήσαντα καθ' ἡνδηποτοῦν αἰτίαν θνήσκειν. οἱ δὲ μετὰ κολάσεως τὸν μετ' ἀρετῆς θάνατον προκρίναντες ἵστανται: *Statio, ordo eſt per vices ante caſtra* *Dial. viii. huius libri. *Præſidium deſerere, capitale.*

ſtantium in armis. Et ſeuera in eo lex eſt Romanorum, vt moriatur qui cauſsâ quacumque excéſſerit. At illi præoptantes per virtutem, quàm per ſupplicium mori, perſiſtunt. In quo tamen eſt, *quacumque cauſsâ* deſerentes puniri: in Polybio arctiùs, qui *ob metum.* Arctiùs, & niſi fallor, veriùs. Quid enim ſi impetus hoſtilis pepulit & vis violenta? omnis ratio eſt ignoſci.

„ *Si quis abiecerit armorum aliquid in ipſo diſcrimine, per metum.*] Miles vitam amittit, ſi ſua arma: cum duplici reſtrictione, ſi in acie, ſi per metum. Idem in Signiferis, qui ſigna. Liuius de Appio: *Vbi arma, vbi ſigna eſſent? ſingulos rogitans, inermes milites, ſigno amiſſo ſigniferos, virgis cæſos ſecuri percuſſit.* Modeſtinus: *Miles qui in bello arma amiſit vel alienauit, capite punitur. humanè, militiam mutat.* Huc ſpectat factum Scæuæ, qui contra Britannos in ſcopulo ſolus relictus, diu vniuerſis reſiſtens, ad extremum impar, galeâ diſcuſsâ, ſcuto abſumpto, *profundo ſe credidit,* & (verba Valerij) *viſo Imperatore, armis non amiſſis, ſed benè impenſis, cùm laudem mereretur, veniam petiuit*: legem ſcilicet hanc in oculis habens militarem. Quæ ipſa, aut ſimilis, apud quaſdam gentes. Græcis ῥιψάσπιδες prouerbio infames ſunt: & apud Germanos, ait Tacitus, *ſcutum reliquiſſe præcipuum flagitium, nec aut ſacris adeſſe, aut concilium inire ignominioſo fas.*

Arma amittere, capitale.

Lib. II.

L. III.

Lib. III. cap. II.

De mor. Germ.

„ *Quidam in ipſo conflictu.*] Credo inter hos intellegi Catonis Cenſorij filium. qui in prælio cum Perſe Macedonum, equo delapſus, dum ſe recolligit, gladium amiſit: ad quem recipiendum inter medios mucrones hoſtium ſe immerſit, & multis vulneribus acceptis ad ſuos rettulit. Hoc Plutarchus, Valerius, Iuſtinus, Frontinus inter

Catonis filij virtus.

inter insignia facta prodiderunt. Hactenus de singulorum pœnis Polybius, & quæ ad eas culpæ: nunc adiungit, de plurium peccatis, & quæ ratio puniendi, si exercitus aut pars eius deliquisset. Vide verba:

Ἐὰν δέ ποτε ταὐτὰ ταῦτα περὶ πλείους συμβῇ γίνεσθαι, καὶ σημαίας τινὰς ὁλοσχερῶς πειθείσας λιπεῖν τοὺς τόπους, τὸ μὲν ἅπαντας ξυλοκοπεῖν ἢ φονεύειν ἀποδοκιμάζουσι. λύσιν δὲ τοῦ πράγματος εὑρίσκονται, συμφέρουσαν ἅμα καὶ καταπληκτικήν. συναθροίσας γὰρ τὸ στρατόπεδον ὁ χιλίαρχος, καὶ προαγαγὼν εἰς τοὺς λελοιπότας, κατηγορεῖ πικρῶς. καὶ τὸ τέλος, ποτὲ μὲν πέντε, ποτὲ ὀκτὼ, ποτὲ δὲ εἴκοσι, τὸ δ᾽ ὅλον πρὸς τὸ πλῆθος ἀεὶ στοχαζόμενος, ὥστε δέκατον μάλιστα γίνεσθαι τῶν ἡμαρτηκότων. τούτους ἐκ πάντων κληροῦται τῶν ἀποδεδειλιακότων, καὶ τοὺς μὲν λαχόντας ξυλοκοπεῖ κατὰ τὸν ἄρτι ῥηθέντα λόγον ἀπαραιτήτως. τοῖς δὲ λοιποῖς τὸ μέτρημα κριθὰς δοὺς ἀντὶ πυρῶν, ἔξω κελεύει τοῦ χάρακος καὶ τῆς ἀσφαλείας ποιεῖσθαι τὴν παρεμβολήν. λοιπὸν τοῦ μὲν κινδύνου καὶ φόβου, τοῦ κατὰ τὸν κλῆρον, ἐπ᾽ ἴσον ἐπικρεμαμένου πᾶσιν, ὡς ἂν ἀδήλου τοῦ συμπτώματος ὑπάρ-

Quòd si plures peccasse contingat, & manipulos aliquot simul locum deserere: omnes quidem fuste percutere aut occidere nolunt, modum autē rationémque repperunt & commodam pariter, & terribilem. Exercitum enim aduocans Tribunus, & in medium noxiis productis, acriter eos incusat, & interdum quinque, aliâs octo aut viginti, & vt semel dicam, ad multitudinem semper respiciens, vt decima ferè pars delinquētium sit, hos ex omnibus ignauis sortitur: & in quos ea sors cecidit, sine vllâ deprecatione, fuste percutit ad modum iam dictum. Reliquis hordeum pro tritico admetiens, iubet extra vallum tendere & tutelam castrorum. Ita periculo & metu à sorte æqualiter omnibus impendente, POLYB.

χοῖλος, ἐκ δὲ παραδείγματος μὲν μετὰ τὴν κριθοφαγίαν ὁμοίως συμβαίνοντος περὶ πάντας, τὸ δυνατὸν ἐκ τῶν ἐθισμῶν εἴληπται, καὶ πρὸς κατάπληξιν, καὶ διόρθωσιν τῶν συμπτωμάτων.

dente, & exemplo item dati hordei ad omnes perueniente, plurimum ex eo more capitur & terroris & correctionis.

„ *Rationem reppererunt & commodam pariter & terribilem.*] Pulcherrimum non dubiè inuentum, quicumque eius auctor. Vetustum ego video, & an non ab regibus ipsis? Enimuerò statim post exactos eos in Liuio lego (nec anteà) de Appio Consule, cuius exercitus cùm fugisset, capita capite puniit, sed *Cetera*, inquit, *multitudo sorte decimus quisque ad supplicium lecti.* Propria Romanis ista lex, & *Patria* à Dionysio dicta. Ἐκ δὲ τοῦ ἄλλου πλήθους ἀπὸ δεκάδος ἑκάστης εἷς ἀνὴρ ὁ λαχὼν κλήρῳ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπέθνησκεν. αὕτη ῥωμαίοις πάτριός ἐστι κατὰ τῶν λιπόντων τὰς τάξεις ἢ προεμένων τὰς σημείας ἡ κόλασις: *Ex aliâ multitudine, cuiusque decuriæ vir vnus quem sors designasset, ante ceteros periit. Ea Romanis patria quadã punitio est in eos, qui ordines reliquerunt aut signa deseruerunt.* Etiam Appiano, vt ego velim scribi. cùm Cæsarem alloquẽtem turbidos milites facit: χρήσομαι τῷ πατρίῳ νόμῳ, καὶ τοῦ ἐνάτου τέλους, ἐπειδὴ μάλιστα τῆς στάσεως κατῆρξε, τὸν δέκατον διακληρώσω θανεῖν: *Vtar lege patriâ, & Nonæ legionis, quoniam ea seditionem maximè cœpit, decimum quemque sorte ad mortem ducam.* Vulgò tamen ibi, τῷ πετρείῳ νόμῳ: quasi *Petreius* aliquis eius auctor, veteri illo æuo nusquam notus. Sed & Plutarchus in Crasso: πάτριόν τι κόλασμα, *patriam punitionem* hoc ipsum appellat. Vides rationem totam, & decimũ quemque sorte captum. decimum dico: nec fallent Polybij mox verba, qui ait *interdũ quinque, aliàs octo aut viginti* periisse.

Decimatio vetus.

Lib. II.

Patrium institutũ.

Lib. IX.

Correctus Appianus.

periisse. non quasi quintus aut octauus interfecti: sed pro numero delinquentium, vult ex iis interdum tot & tot occisos. Pone quinque decurias peccasse: quinque punientur; pone octo, octo; viginti, viginti: atque hic est sensus. Non tamen nego etiam Vicesimationem interdum adhibitam, imò & Centesimationem: cuius vtriusque rei in posteriore historiâ exemplum. Capitolinus in Opilio Macrino: *Cùm seditiones militares pateretur, multo sæpius decimauit, aliquando etiam centesimauit, quod verbum proprium ipsius est, cùm se clementem diceret, quando eos centesimaret, qui digni essent decimatione atque vicesimatione.* Discis & ex Macrini, & suprà ex Cæsaris facto, sic quoque de more punitos qui turbidi aut seditiosi in ducem essent. Quid si hodie? an hæc fierent, quæ videmus? Sed profectò periit ducum auctoritas, quia seueritas: nec alia res militem in turbas & scelera soluit, quàm solutæ leges. In sanguine & cæde qui versantur, ferociam & contemptum induunt; nec nisi sanguine & cæde coërceantur.

Vicesimatio. Centesimatio.

Seditiosi sic puniti.

„ *Ita periculo & metu à sorte æqualiter omnibus impendente.*] Vtilitatem huius supplicij, & quæ eò duxit rationem, exponit. Periculum, inquit, omnibus super caput est. atque imminet ob incertam sortem, atque inde metus. qui ferè inhærere solet iis qui semel seriò admoti ad extremam illam metam. Cicero caussam hanc ipsam expressit: *Statuerunt maiores nostri, vt si à multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animaduerteretur, vt metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perueniret.* Plutarchus, præter hoc, considerat & scænam ipsam faciemque terribilem, cum ignominiâ adiunctâ. Καὶ γὰρ, inquit, αἰσχύνη τοῦ θανάτου τρόπῳ πρόσεστι, καὶ δεινὰ

Vtilitas decimationis.

Pro Cluent.

In Crasso.

πολλὰ φρικώδη καὶ σκυθρωπὰ περὶ τὴν κόλασιν ἁπάντων θεωμένων: *Nam & dedecus tali morti inest, & fiunt multa, quæ terrorem & tristitiam gignant, circa ipsam punitionem, in omnium aspectu.* Indubiè ita est. Stant sub ictu mortis omnes, suspensi & anxij, quæ tamen paucos tangit & excipit: atque ij mox ipsi manibus suorum perituri. Adde increpationem ducis, & publicam mæstitiam, & nihil solatij, vix miserationis. imò occulti aliquid gaudij, dum quæ sibi quisque timuit, conuersa vident in capita paucorum. Nec plura de Pœnis Polybius. AVD. Non tu etiam? LIPS. Non ego. AVD. Sed certum & obuium est plura esse, & Vites, Fustes, Ignominias passim legi. LIPS. Si obuia & passim, quid me poscis aut aspicis? à te & industriâ tuâ pete. AVD. Imò, dum in sermone es, exsequere. Mihi colligenda, tibi collecta: & valet in te illud vetus:

Nam qui benè sapit, omnia in collecto habet.

* Ὁ γὰρ φρονῶν εὖ πάντα συλλαβὼν ἔχει.

LIPS. In fine haud difficilem aut tenacem me præstabo, ne priorum etiam beneficiorum (ita homines sumus) gratia pereat. Accipe, & aperi sinum. Duo sunt hîc etiam consideranda, *Castigatio* & *Ignominia.* Illa verberibus facta, & Polybio quoque tacta cùm scripsit tribunum ius habuisse *verberandi.* Ipse μαστιγοῦν dixit, quod etiam *flagellare* reddas: sed caue nunc feceris, nec seruilia Flagella admoueris ad corpus ingenuum & militare. Fuerunt in hac re *Fustes* aut *Virgæ*: illi honestiores, istæ acerbiores. Sed Fustes iterùm duplices, è Vite aut aliâ materie. E vite, ciuibus reseruati. & hac mente Plinius: *Vitis in delictis pœnam ipsam honorat.* Liuius discrimen apertius ingerit, aut eius epitoma de Scipione ad Numantiam: *Quem militem extra ordinem deprehendit, si Romanus*

Vitis in castigatione.

Lib. XIIII, cap. I.

Lib. XVII.

nus esset, vitibus; si extraneus, fustibus cecîdit. Sic Catilina apud Q. Tullium militariter *M. Marium, inspectante populo Romano, per totam vrbem vitibus cecîdit.* Ita enim libri vetustiores, non vt editi, *virgis.* Ex hoc ritu Tacitus: *Centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetiis vocabulum, Cedò alteram, indiderant. quia fractâ vite in tergo militis, alteram & alteram poscebat.* Et Iuuenalis de Mario: *Nodosam posthac frangebat vertice vitem.* Significat gregalem fuisse, & vite Centurionis inter operandum sæpè percussum. Appellat inibi, *nodosam*: quia talem eligebant ad validiorem ictum. Apuleius: *Miles è legione obuius, inuersâ vite, deuastiore nodulo cerebrum diffindere conatus.* Militem appellat, sed oportuit aut Centurionem fuisse aut Euocatum, quorum hoc gestamen & insigne. Eusebius in Ecclesiasticâ historiâ: Τιμὴ τίς ἐστιν παρὰ ῥωμαίοις τὸ κλῆμα, καὶ τοὺς τυχόντας φασὶν ἑκατοντάρχους: *Honos quidam Romanis est, gestare vitem; & qui adepti, dicunt Centuriones.* A Libero patre Scholiastes vetus Iuuenalis hoc petit, in versum —— *aut vitem posce libello. Vt Centurio fias,* inquit. *Vitis nam insigne Centurionum est, à Libero patre inuentum, qui primus triumphauit, & inuentor vitis est.* Plura de hac vite exempla: atque adeò in lapidibus passim Cẽturionum dignitas notatur bifurcatâ aut incuruâ vite. Addo, Græcorum quoque ducibus baculum in manu (sed de vite non arbitror) gestamen & insigne fuisse. Clearchus à Xenophonte ita describitur, ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ δόρυ ἔχων, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ βακτηρίαν: *in manu sinistrâ hastam tenens, in dextrâ scipionem.* Astyochus etiam dux apud Thucydidem, dum Hermocrati minatur, ἐπανήρατο τὴν βακτηρίαν: *sustulerat scipionem.* De Vite tantùm. de com-

Libello de petit. consul. — 1. Annal. — Lib. IX. — Centurioni Vitis. — Lib. VII. — Græcis baculus. — Lib. VIII.

Fustes ad castigandum. munibus Fustibus, Isidorus: *Fustes quibus iuuenes prō criminibus feriuntur, dicti ab eo quòd præfixi in fossis stent, quos palos rustici vocant.* Iuuenes sæculi illius more appellant milites ipsos. Lampridius in Alexandro: *Siquis militum de viâ in alicuius possessionem deflexisset, pro qualitate loci, aut fustibus subijciebatur, aut virgis, aut condemnationi.* Vbi Fustium pœna (per gradus enim scandit) leuior illâ Virgarum. Valerius quidem appellat, *Virgarum contumeliosa verbera*: & rarò etiam in militiâ legas: rarò inquam, nisi vbi mors consecuta, & hæ sollenniter tunc præiuerunt. Tamen in eodem Valerio est, Lib. II. cap. VII. de P. Aurelio: quem *C. Cotta virgis cæsum, gregalis militiæ munere inter pedites fungi coëgit*: sed hoc ob atrocem & capitalem pænè culpam, atque inibi vide. Fustes crebriores, & inferiore æuo vbique leges. Retinuerunt & nunc Turcæ ac plerique Orientales, in publicâ cottidianâ castigatione. Transeo ad *Ignominias*, quibus boni honestique animi haud minùs coerciti, quàm pœnis. Ignominiæ militares. Eæ multiplices Romanis fuêre, & ordine dabo. Pri- Hordeum in cibum. mùm, quod in Polybio hîc est, pono, *Hordeum pro tritico* Lib. XXVII. *datum.* In Liuio exemplum: *Cohortibus quæ signa amise-* Lib. XLIX. *rant, hordeum* Marcellus *dari iussit.* In Dione: *Antonius legionibus suis, cùm Partho cessissent,* κριθὴν ἀντὶ τοῦ σίτου ἔδωκε, καὶ ἐδεκάτωσέ τινας: *hordeum pro frumento dedit, & quos-* Cap. XXIIII *dam decimauit.* Suetonius de Augusto: *Cohortes, siquæ cessisset loco, decimatas hordeo pauit.* Quod vsurpasse eum Lib. XLIX. bello Delmatico, in Dione leges. Sed & Vegetius notat, Lib. I. cap. XIII. *tirones si parum in prolusione & exercitio profecissent, pro frumento hordeum coactos accipere.* Caussa huic rei, vt indigni viderentur communi militum cibo, sed reijcerentur potiùs iungerenturque cum iumentis. Alterum, cùm

cùm *ære priuantur*, & stipendium non procedit. Valerius: *Age, quàm grauiter Senatus tulit, quòd Q. Petillium Consulem fortissimè aduersus Ligures pugnantem occidere milites passi essent? Legioni enim neque stipendium anni procedere, neque æra dari voluit.* Duplex hîc ignominia, quòd annum eum militiæ nolunt in numerum venire, ad emeritum; & quòd æs dari vetant. Festus: *Resignatum æs dicitur militi, cùm ob delictum aliquod iussu Tribunimilitum, ne stipendium ei detur, in tabulas refertur. Resignare enim antiqui pro rescribere interdum dicebant.* Varro in Fragmentis: *Stipendium appellatur, quod æs militi semestre aut annuum dabatur. cui datum nō sit propter ignominiam, Ære dirutus est.* Ad Varronis mentem Ausonius: *Procedere mihi inter frequentes stipendium iubebis; sin aliter, Ære dirutum facies.* Benè, *inter frequentes.* nam qui Infrequens, patiebatur hanc pœnam. Frontinus: *Decreuit Senatus vti ea legio tota infrequens referretur, stipendium ei annuum non daretur, æráque rescinderentur.* Latinus Pacatus in Panegyrico ad Theodosium: *Gothus ille & Hunnus, & Alanus, respondebat ad nomen, & alternabat excubias, & notari infrequens ferebat.* Seu potiùs, vt Cuspinianus edidit, *notari infrequens verebatur.* Quam sententiam ipsam versibus ita Sidonius expressit:

Ibant pellitæ per classica Romula Turmæ,
Ad nomen currente Getâ. timet Ære vocari
Dirutus, opprobrium non damnum barbarus horrens.

Infrequens autem, ait Festus; *appellabatur miles, qui abest absuítue à signis.* Cornificius ad Herennium: *Prætereo quòd militiæ te infrequentem tradidisti.* Plautus alibi: *Hunc pro infrequente mittas militiâ domum.* Tertium, cùm *extra vallum & castra iubentur tendere.* Caussam

Aere dirui.
Lib. II. cap. V. I.
In Centonis Præfat.
Lib. IIII. cap. I.
Panegyr. ad Socer.
Infreques miles.
Lib. IIII.
Extra castra tēdere

habuit, quaſi indigni eſſent qui inter verè milites agerent, proiecti & obiecti hoſti: idque interdum ſine tentoriis. Liuius: *Cohortes, quæ ſigna amiſerant, extra vallum ſine tentoriis deſtitutas inuenit.* Valerius de iis qui capti, remiſſi à Pyrrho fuerant: *Decreuerunt ne quis eorum intra caſtra tenderet; néue locum extrà aſsignatum vallo aut foſſâ cingeret, néue tentorium ex* pellibus haberet. Recurſum autem iis ad priſtinum militiæ ordinem propoſuerunt, ſiquis bina ſpolia ex hoſtibus tuliſſet.* Fecit & Corbulo apud Tacitum, qui *Pactium & Præfectos, militéſque tendere omnes extra vallum iuſsit*: quia fugerant hoſtem.

Lib. x.
Lib. II. cap. VII.
* Licuit igitur è cânis aut ſtramine. Puto hoc ipſum in Velitibus fuiſſe.
XIII. Ann.

Diſcingi.
Quartum, *Diſcinctos & turpi habitu proſtitui*, nempe vt parum viros. Liuius de Marcello: *Centuriones manipulorum, quorum ſigna amiſſa fuerant, diſtrictis gladiis, diſcinctos deſtituit.* Suetonius de Auguſto: *Pro cetero delictorum genere variis ignominiis affecit, vt ſtare per totum diem iuberet ante Prætorium, interdum tunicatos, diſcinctóſque.* Valerius de Calpurnio Piſone, qui *iuſsit Titium togâ laciniis abſciſsis amictum, decinctáque tunicâ indutum, à mane in noctem vſque ad principia adeſſe.* Plutarchus de Lucullo: *quoſdã notauit, vt diſcincti foſſam foderent, reliquo exercitu ſpectante.* Zoſimus denique de Iuliano Cæſare: Amictos veſte muliebri per caſtra duxit, *ratus militibus, qui viri eſſent, eam pœnam grauiorem morte futuram.*

Lib. XXVII.
Cap. XXIIII
Lib. II. cap. VII.
Lib. III.

Militiam mutare.
Quinctum, *Mutare militiam.* quod eſt, ab honeſtiori genere in humilius tranſſcribi. Valerius de captiuis à Pyrrho redditis: *Decreuerunt vt ex iis qui equo meruerant, peditum numero militarent; qui pedites fuerant, in funditorum auxilia tranſſcriberentur.* Ad hoc ipſum factum fugitiui Cannenſes reſpexerunt, oratione ad Marcellum (in Liuio:) *Nunc deteriore conditione ſumus,*

Lib. II.
Lib. XXV.

quàm

quàm apud patres nostros fuerant captiui. quippe illis arma tantùm, atque ordo militandi, locúsque in quo tenderent in castris est mutatus. Iterùm Valerius de Pisone, *qui turmas equitum ademptis equis, in funditorum alas transscripsit.* longiùs etiam eos abiiciés, quàm ad ordinem secũdum. Tale in Ammiano: *Reliquos ex eâ cohorte ad pedestrem compegit militiam, quæ onerosior est, dignitatibus imminutis.* Lib. XXIIII Iterumque: *Equites quartæ Sagittariorum cohortis, omnes contrusit ad infimum militiæ gradum.* Lib. XXIX. Imò aliquando extra omnem ordinem proiecti. vt Iulianus (in Ammiano) *Tertiacorum equestrem numerum, ademptis signis hastísque diffractis, inter impedimenta & sarcinas & captiuos agere iter imposuit.* Lib. XXV. Sunt & alia quædam minora, vt * *Stantes cibum potúmque capere*: quod Gracchus imposuit Volonum parti: & siquid tale, per te obseruandum. Lib. XXIIII *In cœnâ nẽpe aliâs vsitatum. Atque hæc in Romano ritu, similia quædam in Græco. Charondæ lex de iis qui arma pro patriâ non cepissent, aut in bello ordines deseruissent: *Græcorum ignominiæ.* προσέταξε τοὺς τοιούτους ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐφ' ἡμέρας τρεῖς καθῆσθαι ἐν ἐσθῆσι γυναικείαις: *statuit hos tales in foro per tres dies sedere in vestibus muliebribus.* Diodorus Siculus hoc tradidit, & subiunxit: *humaniorem eam legem aliis, quæ mortem inferunt; sed occultâ vi pœnè validiorem esse, cùm metu tantæ infamiæ viros absterret, quibus mors optatior.* Et quî scimus an non à *vicino populo mutuati hoc Romani? Iam Spartani eos qui ignauiæ in bellis comperti essent, variè notabant. *Locrensiũ quibus ille dedit leges. οὐ γὰρ μόνον (ait Plutarchus in Agesilao) ἀρχῆς ἀπείργονται πάσης, ἀλλὰ καὶ δοῦναί τινι τούτων γυναῖκα καὶ λαβεῖν ἄδοξόν ἐστι. παίει δὲ ὁ βουλόμενος αὐτοὺς τῶν ἐντυγχανόντων. οἱ δὲ καρτεροῦσι περιϊόντες αὐχμηροὶ καὶ ταπεινοί, τρίβωνάς τε προσερραμμένους χρώματος βαπτοῦ φοροῦσι. καὶ ξυρῶνται μέρος τῆς *Spartanorum notæ.* ὑπήνης,

ὑπήνης, μέρος δὲ τρέφουσι: *Non enim solùm arcentur omni magistratu & imperio, sed & dare alicui horum vxorem, aut ab eo accipere, infame est. Percutit autem & cædit eos, siquis vult, obuiorum: at illi ferunt, squallidi & humiles, palliáque gestant colore aliquo tincta & inscripta. Partem etiam barbæ, quæ est ad labrum superius, siue mustaca, radunt; partem verò alunt.* Ecce hi & tales stimuli, apud varias gentes, excitandæ Virtuti, Secordiæ comprimendæ. AVD. Multi, & duri quidem apud Romanos: & quæ patientia ferre potuit? LIPS. Semper tu mirator; & plures, credo, tecum. quia reuera multa in totâ hac militiâ, de quibus cum Mercurio Termaximo dixerim: Ταῦτα μὲν ἐννοοῦντι ἀληθῆ δόξειεν, ἀγνοοῦντι δὲ ἄπιστα: *Hæc scienti quidem vera videantur, ignoranti incredibilia.* Sed tu iam scis, & paullatim ad fidem teipse forma.

DIALOG. XIX.

De Missione quadruplici, Honestâ, Caussariâ, Gratiosâ, Ignominiosâ: & de Commodis missorum.

NAM ego quidem te dimitto, & vnà meos milites. *Quirites*, quò lubet, abite. AVD. Quid autem facis? LIPS. Quod res iam poscit, finem sermoni toti impono, & ad *Missionem* venio; quæ labore militem & me soluet, ad quietem ducet humanarum actionum finem. Nam post confecta stipendia, mittebatur miles, liber deinceps & immunis. Dixi *confecta stipendia*, quia lege certus annorum numerus definitus, nec sumere aut ponere militiã volentibus erat. *Ea legitima stipendia* vocat Liuius, de milite ex Cannensi fugâ: *Nullo præstituto militiæ tempore, nisi quod legitimorum stipendiorum esset.*

Legitima stipendia. Lib. XXIII

Ea

Ea viginti annorum in pedite fuisse, decem in equite, suprà in Dilectu verè definiui. Perpetuum id mansit: etsi sub bellum Cimbricum aliquid immutatum (credo per Tribunos) sed mox antiquatum. Cicero tetigit in eâ pro Cornelio: *Ut Q. Cæcilio M. Junio Consulibus, quæ leges rem militarem impedirent, vt abrogarentur.* Ad ea verba Asconius: *Ipse quoque hic Junius aduersus Cimbros malè rem gessit, ac plures leges quæ per eos annos, quibus hæc sic gerebantur, populo latæ erant, quibus militiæ stipendia minuebantur, abrogauit.* Sanè viginti isti anni ad Imperatores vsque venerunt, & sub iis quoque (excipio Prætorianos, quibus sedecim) manserunt. Nauticos etiam milites deteriore conditione fuisse, & annos vigintiquinque militasse, è lapidibus Domitiani æuo dicas. Atque his confectis mittebantur: siquis aliter se subduxisset, mors aut seruitus pœna. In Liuij epitomâ: *C. Matienus, quòd exercitum in Hispaniâ deseruisset, damnatus, sub furcâ diu virgis cæsus est, & sestertio nummo vaniit.* Ad hoc ipsum factum, fragmentum refero (Polybij, nisi fallor) in Suidâ: Ἐμαστιγοῦτο ῥάβδοις, εἶτα ἐπεξαγωγῇ ἐπιπράσκετο, δειλίας καὶ ἀποδράσεως τίμημα φερόμενος δοῦλος εἶναι: *Virgis cæsus est, deinde licitatione vaniit, timoris & fugæ pœnam hanc ferens, vt seruus esset.* Nec dubium quin pro Desertore puniretur, siquis sine iustâ missione recessisset. De quâ ipsâ Censores etiam Romę cognoscebant, ex Liuio: *In censu accipiendo populi, milites ex Macedonico exercitu, qui quàm multi abessent ab signis census docuit, in prouinciam cogebant, caussas stipendiis missorum cognoscebant, & cuius nondum iusta missio visa esset, ita iusiurandum adigebāt: Ex tui animi sententiâ, ex edicto C. Claudij, Ti. Sempronij Censorum, in prouinciam Macedoniam*

Pœna temerè abeuntium.

L V.

De missione censoriū notio.

Lib. XLIII.

redibis, quod sine dolo malo facere poteris? Iusta autem Missio duplex: *Honesta, Caussaria.* Honesta, quæ emeritis stipendiis datur: Caussaria, quæ ob vitium, defectum, morbum. Puta aliquem manu truncatum, oculis captum, valetudine aut aliter inutilem militiæ factum, mittebatur. Suprà tetigi. & Apuleius ad hanc aspexit: *Rebar enim me iam prorsus exanimatum ac debilem mereri caussariam mißionem.* Hæc quia iustam caussam habebat, etiam præmiis interdum *Honestæ* æquata. Vt in lege Valentiniani & Valentis: *Alij verò qui honestas missiones siue caussarias consequuntur, singula paria boum & quinquaginta modios vtriusque frugis accipiant.* In aliâ Constantini: *Intra viginti etiam stipendia dimissus, quoniam imbecilli & debiles censibus non dedicantur, eodem beneficio vtantur.* Iniusta item missio duplex: *Gratiosa,* & *Ignominiosa.* Gratiosa, quam Liuius ita nominat, per gratiam aut ambitum ab Imperatoribus impetrata: sed sæpè inualida, & Censores rescindebant. Liuius: *Missorum quoque caussas sese cognituros esse, & quorum ante emerita stipendia gratiosa mißio sibi visa esset, eos milites fieri iussuros.* At *Ignominiosa* est, quâ ob delictum aut crimen militiâ quis solutus. Et ideò sic dicta, quia nominis notam & infamiã adferebat. Iurisconsulti quoque hoc testati: & exemplum huius elegans, atque ipsa formula, in Hirtij, de bello Africano: *Cæsar postero die de suggestu, conuocatis omnium legionum Tribunis, Centurionibusque, C. Auiene, inquit, quòd in Italiâ milites populi R. contra remp. instigasti, rapinásque per municipia fecisti, quódque mihi reíque publicæ inutilis fuisti: ob eas res, ignominiæ caußâ, ab exercitu meo te remoueo, hodiéque ex Africâ abesse, & quantum potest, proficisci iubeo. itemq; te A. Fontei,*

Honesta missio. Caussaria. — Lib. IIII. — Lib. VII. cod. Th. tit. XX. — *Gratiosa.* — Lib. XLIII. — *Ignominiosa.*

quòd

quòd Tribunus militum seditiosus, malúsque ciuis fuisti, ab exercitu dimitto. Ipsa verba sic cum dignitate in aspectu omnium de Tribunali prolata, æterno vulnere eos sauciabant. Atque hæc ita olim: sub Augusto duplex Missionis genus factum, *Exauctoratio & Missio.* Illa fuit, cùm expletis stipendiis soluebantur onere omni militiæ, nisi pugnæ in hostem. Nec iam sub signis aut aquilis erant, vt alij milites, sed sub vno Vexillo habebantur seorsim: dicebãturque Veterani. Id repertum, quia plena Missio commoda & præmia sua habebat, instituta ab Augusto, quæ non statim solui & repræsentari à rep. poterant: atque ideò exspectabant ea sub Vexillis, vnde & *Vexillarij* dicti. Sed fraus sæpè in hac re, & de industriâ protrahebantur. Ita Suetonius de Tiberio: *Missiones veteranorum rarißimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendium captans.* Bono enim fisci id fiebat. & inde querelę sub eodem Tiberio ipsorum militum, apud Tacitum: *Quod tricena aut quadragena stipendia senes tolerent.* Item: *Ne dimißis quidem finem esse militiæ, sed alio vocabulo eosdem labores perferre.* Ideoque petunt à Principe: *Ne vltrà sub vexillis tenerentur, sed iisdem in castris præmium pecuniâ solueretur.* Volunt in pecuniâ præmium, quia specie agrorum, & vt ij adsignarentur, eludebantur. Tota hæc ratio, vt dixi, ab Augusto. & docet Suetonius: *Quidquid vbique militum esset, ad certam stipendiorum præmiorúmque formulam adstrinxit: definitis, pro gradu cuiusque, & temporibus militiæ, & commodis mißionum: ne aut ætate aut inopiâ, post mißionem solicitari ad res nouas possent.* Ecce duo instituit, & Stipendia, & Præmia: atque hoc de pręmiis, ostendit missioni adhæsisse, alioque verbo *commoda mißionũ* dicit. Ita Ouidius:

Exauctoratio.

cap. XLIII.

1. Annal.

Cap. XLIX.

Commoda missionis.

Lib. I. de Artc.

Romule militibus scisti dare commoda solus,
Hæc mihi si dederis commoda, miles ero.

Cap. XXXII. Suetonius Nerone: *Ita exhaustus & egens, vt stipendia quoque militum, & commoda veteranorum protrahi ac differri necesse esset.* In libris legum, *Commoda primipili.* & alibi pluries. Miror quid ita in Suidâ: Κόμοδα, δόσις ἐπὶ τοῦ σεισμοῦ παρεχομένη: *Commoda, donatio in terræmotu facta.* Equidem scio, & memini, liberalitate Principum opida quassa interdum sustentata: sed id *Commoda* dictum peculiariter, haud legi. Vide an non aptius: ἐπὶ τοῦ σιτισμοῦ, *in annonâ*: & vt huc trahamus. Ista Commoda quanta fuerint, expressum à Dione: *Quoniam*, inquit, *milites ægrè tunc ob præmiorum paruitatem ad bella irent, extra tempus definitum: factum decretum à Senatu, vt Prætoriani post sedecim annos quinque millia drachmarum caperent, alij post viginti annos, tria millia.* Id sub Augusto institutum. & conatus minuere Caligula: qui, vt Suetonius ait, *Commoda emeritæ militiæ ad sexcentorum millium summam recîdit.* Sed immanis & falsa illa *sexcentorum millium* summa, recidatur, fiatque *senûm millium:* quæ scriptio fortassis errori fuit. Id verissimum, & conuenienter ad Dionem, qui vult Commoda sub Augusto *trium millium* drachmarum fuisse, siue *duodecim mille sestertiûm*: at à Caligulâ accisa & ad medium reducta. Medietas autem quam dixi, *sena millia.* Nec plura de omni Militiâ, in eius fine esto finis.

Lib. LV.

Quanta ea fuerint.

Cap. XLIIII

Correctus Suetonius.

DIA-

DIALOG. XX.

Conclusio sermonum quinque, & militiæ veteris cum nostrâ breuis comparatio.

AVD. O quæ gratia condigna tibi à me erit? nisi, vt olim Socrati Æschines, me tibi donem. LIPS. Accipio, & æternùm meus esto. Nunc in vrbem rectà & domum. Sol deserit. AVD. Inter eundum hoc vnum, nisi graue est, sermonis totius fastigium & culmen. LIPS. Quid amplius? AVD. Summatim vt conferas, veterem illam cum hac nostrâ, & vtra atque vbi præponderet, dicas. LIPS. *Ἀρκαδίαν μ' αἰτεῖς. Egóne? ab vmbrâ & togâ?

Οὐκ ἔστι ἐμὸν τὸ πρᾶγμα, πολλὰ χαιρέτω:

Non est meum negotium. facessat hinc.

Sagati nostri non ferant, & vocibus aut manibus me tangant. AVD. Meliora non sic periit pudor. Atque ego commemini, quod Michael Montanus ille, quem æstimas, de Hadriano Turnebo scripsit: virum fuisse rerum ciuilium aut militarium, tractione & vsu, rudem, tamen bonitate quadam & rectitudine iudicij de his quoque optimè & peritissimè censuisse. Cur non idem de te sperem, qui instituto & professione iuxta Turnebum es? LIPS. O bone, sed aliis impar. In illum conuenit: ——*ἀνὴρ περιώσια εἰδώς,

Ὃς δὴ μηκίστων πραπίδων ἐκτήσατο πλοῦτον:

in nos, quid nisi optimarum rerum amor & studium? AVD. Imò. LIPS. Sile, sile. tu, quod dicitur, claudus pilam retines: & mos tibi iterùm gerendus, nec aliter eludam. Ergo audi à capite, sed calculus albus aut niger

*Arcadiã me poscis, id est, difficilia.

*—vir qui compluria nouit, It qui diuitias mentis cõgesserat amplas. Empedocl. de Pythag.

penes milites aut duces potiùs esto. Quinque in Militiâ Romanâ, totidem diebus, consideraui: *Dilectum*, *Ordinem*, *Arma*, *Aciem*, *Disciplinam*. De Dilectu, non videtur ambigendum quin optimus ille ex optimis honestissimisque apud eos fuerit: hodie tamen, vt mores & instituta sunt, ęgrè imitandus. Nisi si fortè in aliquâ republicâ. Sed apud nos eæ paucæ, aut impotentes: & vna Venetorum quæ potest polletque, ob caussas quasdam suas, à militiâ ferè suos arcet. excipio naualem. Principes aut reges, ad hanc Romanam formulam ægrè adstringantur: ij quoque ob caussas. Difficile sit, non aliâ descriptione aut censu: vix etiam tutum, promiscua sic esse arma. Sed hæc talia in Politicis. Nunc illud tamen teneo, vtiliter à quocunque Principe rationem aliquam Dilectuum instituendam, aliam à vulgatâ. Quid Turca in Ianizaris suis faciat, non est ignotum: ego velim legiones plures aut paucas; (vt opes cuiusque sunt aut regna) conscribi ex idoneis, & ab adolescentiâ in certum tempus Militiæ obstringi & formari. Ars quædam est tractandorum armorum, nec professio nominis, & vultus aut cultus immutata, militem statim reddunt. Sed iterùm remitto te ad Politica nostra, & quas dabo Notas. Alterum est *Ordo*: ô ille bonus in re Romanâ, quacumque consideres! Sectio partium apta, corpus legionum grandius, membra cohortes, artus manipuli ipsi. Vide Duces & Centuriones dispositos, Signiferos, Optiones: nihil abest, nihil superat: sic vt vsui omnia, non vt oneri sint aut pompæ. Considerentur quæ dixi: multa cum bono totius militiæ, cum* bono etiam ærarij vsurpanda. Tertium *Arma*: & hîc, inquiunt, iacemus. Irrident cùm ventum est ad hos sermones, & Fundas, Iacula,

De Dilectu iudicium.

Vix reuocari possit.

Nisi in selectâ aliquâ & perpetuâ manu.

De Ordine iudicium.

Posse in multis vtiliter assumi.

*Ne Duces & Duplicatij sic redundent.

cula, Sagittas pedibus calcant & trahunt præ vnis nostris Bombardis. Hoc fulmen & tonitru nullam Romanam aciem sustinere potuisse: vtique si grandiora illa accederent & quassatoria tormenta. Hæc & plura ita disserunt: quid rerum veterum aliquis benè gnarus? Habeat profectò, quod reponat, & quo refellat. Primùm, quòd missilia illa omnia eleuant, vereor vt vim eorum benè norint. Fundæ, quantulum à nostris bombardis vi & effectu (nam forma diuersissima) abierunt? Ridiculum hoc in primo auditu: sed mecum examina. E plumbo vtrumque telum est, nec magnitudine aut modo glandes valdè dispares: nec impetu aut violentiâ valdè vincantur Fundæ. Credere me iis oportet, qui viderunt, qui interfuerunt militiæ priscæ, & *cùm hæc arte & vsu valebant: ij ergo scribunt, quę componant cum bombardis eas, aut anteponant. De impetu, is tantus in emissâ peritè fundâ, vt glans sæpè liquesceret in medio cursu, concepto igne. Lucretius:

De Armis iudicium.

Vulgi sensu reiecta vetera.

Nostro, asserta & defensa.

Fundarũ vsio.

Impetu adsimiles bõbardis.

*Nõ enim nunc, credo, tales.

——*plumbea verò*
Glans etiam longo cursu voluenda liquescit.

Lib. VI.

Ouidius: *Non secus exarsit, quàm cùm Balearica plũbum*
Funda iacit. volat illud, & incandescit eundo,
Et quos non habuit, sub nubibus inuenit ignes.

Lucanus: *Inde faces & saxa volant, spatióque solutæ*
Aëris, & calido liquefactæ pondere glandes.

Statius: ——*arsuras cæli per inania glandes.*

Imò idem cum fulmine comparat:

——*volucres imitantur fulgura glandes.*

Poëtis fortasse fidem non habes? Philosophus accedat, noster Seneca: *Aëra motus extenuat, & extenuatio accendit. Sic liquescit excussa glans fundâ, & attritu aëris velut*

Nat. quęst. II. cap. LVI

velut igne distillat. Et tale in Aristotele alibi scriptum.
Vis Fundæ. Nec id tamen perdit vim teli, sed sic igneum veniebat in corpus. Virgilius:

Et media aduersi liquefacto tempora plumbo
Diffidit, ac multâ porrectum extendit arenâ.

Vno ictu ecce, interficit. nec miror de Dauide, qui iuuenis & inter funditores, hoc telo immanem Goliathum deiecit. Atque vt semel & plenè vim eius noris, accipe Diodori Siculi ista, de Balearibus: Βάλλουσι λίθους πολὺ μείζους τῶν ἄλλων, οὕτως εὐτόνως, ὥστε δοκεῖν τὸ βληθὲν ἀπό τινος
Instar tormẽti venit. καταπέλτου φέρεσθαι: *Faciunt lapides* (scis enim & hos, nec solum plumbum fundâ missum) *multo maiores quàm alij, ita intentè & robustè, vt videatur ictus à catapultâ quapiam deferri.* Cum tormento, vt vides, comparat. at-
Arma omnia rũpit. que addit: Τούς τε θυρεοὺς καὶ τὰ κράνη καὶ πᾶν σκεπαστήριον ὅπλον συντρίβουσι: *Et scuta, & galeas, & omne armorum tegumentum perfringunt.* Nego, nego bombardis his nostris maiorem vim esse posse, fortasse nec tantam: excipio *Musquetta* quæ vocant. Iam parte vnâ certò vincunt
Cursus eius longinquus. Fundæ, quòd multo longinquiùs ferantur & lædant. Quæ nostra bombarda vltra *ducentos aut trecentos* pedes tenorem & vim seruat? languescit aut aberrat, si protendis. At fundæ telum ad *sexcentos* pedes vim pertulit & permisit. quod ita in Vegetio clarè scriptum. *Sa-*
Lib. II. cap. XXIII. *gittarij vel funditores*, inquit, *scopas hoc est fruticum vel graminum fasces pro signo ponebant, ita vt sexcentos pedes remouerentur à signo, vt sagittis vel certè lapidibus ex fu-*
Vel sagittam superat. *stibalo destinatis signum sæpius tangerent.* Iungit hîc cum sagittis, & spatium vtrisque dat, quod dixi: at alij ante sagittas etiam ponunt, & longiùs volunt permeare. In
Lib. VIII. Strabone leges, *μακροβολωτέραν τὴν σφενδόνην τοῦ τόξου:*

longin-

longinquius iacere fundam, quàm arcum. In Dione: οἱ σφενδονῆται μακρότερω τῶν τόξων ἱέντες, πάντα τε τὸν κατάφρακτον ἰσχυρῶς ἐλυμαίνοντο: *Funditores longiùs quàm ſagittarij iaculantes, omnes etiam cataphractos lædebant.* Hoc ille in rebus M. Antonij contra Parthos: quos tamen benè armatos fuiſſe conſtat, & eoſdem ſagittis ſcientiſſimè vſos. Sed præualebant tamen iis fundæ. quod & Xenophon diſertè ſcribit in Græcorum ſuorum rebus: μακρότερον γὰρ οἵ τε ῥόδιοι τῶν περσῶν ἐσφενδόνων, καὶ τῶν πλείστων τοξοτῶν: *Longiùs enim Rhodij quàm Perſæ funditores eiaculabantur, atque adeò quàm plerique ſagittariorum.* Longè igitur iaculantur: an & certò? Omnes adfirmant, præſertim de Balearibus, & ab infantiâ didiciſſe deſtinatos iſtos ictus. Quinetiam in Bibliis ſacris lectum: *Habitatores Gabaa ad ſeptingentos, ſic fundis lapides ad certum iecisſe, vt capillum quoque poſſent percutere.* De fundis ſatis, & tu nobis credis? AVD. Debeo. quæ frons contra tot taleſque teſtes? tamen præter fidem opinionemque meam hactenus id eſſe, non nego. At terrore nihilominus & ſonitu Bombardæ vincunt. LIPS. Hoc damus. quid? vt aues terreant? Nam veros milites aut ſono aut aſpectu illo igneo motum iri, non opinamur: niſi fortè in nouitate. Et ſanè exiſtimo, ſi Romani primò cum noſtris conflixiſſent, terrendos ſub initia ſpecie & ſtrepitu fuiſſe: ſed ſub initia dumtaxat. re perſpectâ, futuros qui fuiſſent. Præſertim qui ſic armati, ſcuto proiecto, leues aut vanos reddidiſſent iſtos ictus. AVD. Quid tamen de maioribus tormentis? totas legiones nónne proſternimus? LIPS. Scilicet vt hodie. & periti narrant, nullam aciem vidiſſe hoc telo ſolutam. Leuis colliculus, agger aut margo foſſæ interiacens, vim elidit aut directionem terribilis

Lib. XLII.

Lib. V. Anabaſ.

Rectiſſimè iacit.

Lib. Iudic. cap. XX.

Tormenta noſtra ſæpè inutilia.

ribilis machinamenti. Nota hæc militaribus: & excipio oppugnationes opidorum, plus in ſpeciem quàm in ſummam belli confert hoc tormentum. Incommoda autem quæ adiuncta, omitto: nec machinas Romanorum parte alterâ oppono aut libro: longior ſit ille ſermo, & *aliò reſeruatur. Tranſeo ad Iacula, quæ item eludũt. Atqui bonitas in iis hæc, quòd facilè & citò mitterentur, quòd in omni tempore & loco. Non ita in bombardis. quæ & moram aliquam habent vt impleantur; trepidationem, vt emittantur; impedimentum, à pluuiâ aut quo alio caſu. An non & iacula longiùs permeant? Obſeruo ſagittarum curſui æquari ab Homero; apud quem de ſe Vlyſſes:

*Ad libros II. De Machinis.

In iaculis & miſſilibus quid boni.

Longè eũt.

Odyſſ. Θ.

Δουρὶ δ' ἀκοντίζω, ὅσον οὐκ ἄλλοσπερ ὀϊστῷ:

Haſtâ autem iaculor, quantum vel nemo ſagittâ.

Etſi hoc in Vlyſſe dictum, non communiter tamen verum, & prævolabat Sagitta. Quanto? ipſe modus expreſſus in Statio:

Quàm longè?

Lib. VI.

Quale quater iaculo ſpatium, ter arundine vincas.

Circum metitur ad ludos & deſcribit. & is fuit tantus, inquit, quantum vel quater iaculo tranſmittas, vel ter ſagittâ. Ergo parte curſus quartâ Sagitta vincebat. & ſi illa *ſexcentos* pedes ibat, vt vidimus: iſta ſuprà *quadringentos*. Vt ridere meritò debeam in affirmatione ſcriptoris Itali, harum rerum tamen periti, qui conſtanter negat lacertum vllum tam validum vt ſaxum, aut telum aliud iaciat ad *quadraginta* paſſus. Deſine homo, & in vulgatâ tunc re veteribus crede. Atqui Iacula iſta vim etiam habuerunt? vidiſti in Pilo, de quo *diximus: vis & in alio? Tragula in vſu fuit Hiſpanis & Gallis, & aliquando Romanis. De eâ ſic in Suidâ ſcriptor aliquis: Κόπιας

*Lib. III. Cap. proprio.

Vis iaculorum.

ἐχούσας

ἐχρήσατο τῷ ὅπλῳ ὃ τραγόλας ἐλέγετο, μεθ' οὗ οὕτω βίαιαν ἀφίει πληγὴν, ὥστε τὸν βληθέντα διά τε τοῦ θώρακος καὶ τῶν πλευρῶν διαπείρασι καὶ τῇ γῇ προσηλῶσαι: *Cotta vtebatur telo quod Tragula dicitur. quo ille tam validam plagam infligebat, vti eo percussum per loricam, per latera, terræ velut clauo affigeret.* Per Deum, quæ istæ manus? aut viribus aut peritiâ validæ, quam assiduum exercitium dabat. Aliquid de Sagittis dicam? & patrum æuo in pretio fuerunt, & fortasse non bono consilio prorsus sic omissæ. Reperio Parthorum sagittas *arma omnia penetrasse*, in Plutarchi Crasso. In Agathiâ Historico, *Aligerni Gothi manu sagittas emissas, statim totum hominem per scutum & loricam traiecisse.* & quod mirêris, *si in saxum aut aliud quiddam durum fractúque difficile incidissent, totum illud impetus violentiâ diffregisse.* Quæ Procopius de sui æui Sagittariis diffusè scribat, apud ipsum, si vis, vide. hoc tantùm excerpo, *tantâ vi emissam sagittam, vt ei neque thorax vllus neque scutum posset resistere.* Satis de leuibus armis: quæ tamen præcipua in nostrâ militiâ sunt: & quàm rarò aliter pugnatur? Illa pugnam omnem decernunt, capiunt victoriam statim, aut cedunt. Veræ & statuariæ pugnæ tantùm nunc leguntur. AVD. Sed tuo iudicio igitur, vetera illa tela meliora, aut vsurpanda? LIPS. Meo, non spernenda prorsus: imò & quædam assumenda, ac cum nostris istis miscenda. Pulchrè & vtiliter fieret, sed à præexercitatis. Alioqui tela futilia. Iam grauis armatura Romanorum, quid dici potest quin optima? Homo à capite ad calcem in armis, ipsa crura non intecta: & præcipuum munimentum, pediti atque equiti prægrande scutum. Aio vtilius non esse inter arma: sed nostra ignauia an audacia, è militiâ omni eiecit. Vicini ali-

Vis sagittarum.

Lib. I.

Lib. I. Bell. Pers.

Leues pleraque nostræ pugnæ.

Panoplia Romanorum.

Scutum optimum armorum.

quot retinent, vt Pannonij equites, & Turcæ: nos, vt dixi, ignauè remisimus, vel etiam confidenter, quasi vel sic tuti. Nec hîc insisto: video qui nostro æuo de Militiâ scripsêre, culpam agnoscere, & hortari ad emẽdandum.

Contrà hodie. Certè nostri isti plerique omnes inermes, & quid nisi cum Velitari manu componendi? expositi ad ictus, & ideò trepidi, quod natura sui anxia cogit. AVD. Mi doctor, bonæ fidei esto, vt soles. Nostri omnes Velites? quid

De Sarissis iudicium. ergo Hastati aut Sarissophori, quos laudabili Macedonum ritu habemus? LIPS. Paucos habemus, nos quidem Belgæ aut Galli. Plures Hispani, fateor, qui *Hastam* etiam prouerbio appellant, *reginam armorum*: plurimos Heluetij, qui olim hac pugnâ clari, & veri phalangitæ. Sed & nunc cœperunt rarescere, & alia arma leuia miscere. Quæ autem nostra hîc sententia? omisi, quia

Lib. XVII. vide. Polybius pro me adfatim dixerat, vbi Romana arma cum Macedonicis ex professo confert. Quid prudentius aut firmius illo possim? Tamen sententia mea hæc est.

Romani spreuerũt. Romanos, etsi bonos & faciles bona imitari, non vsurpasse Hastas, imò quas Triarij olim habuerint, sub Ma-

Ob caussas. rij & Cæsaris æuum omisisse. Caussæ. quòd non conueniens hoc telum distinctæ & diuisæ per manipulos aciei. Grande & cohærens debet esse corpus, vbi vim hastæ habeant: sparsæ sunt inutiles. Item. pauci in magno corpore qui habent vtiles: cùm primi modò ordines eas possint exserere, reliqui non nisi nixu & corporibus iuuare. Amplius. immobilis ferè & vniformis est talis acies, in frontem valida: subitò vertere se & stabilire, ægrè potest. Postremò. qui habet eam, vnum modò id telum efficax ferè habet (etsi Macedones tamen iaculatoriam etiam hastam:) & inprimis scutum grandius gestare aut

vti

vti aptè non poteſt. Hæc,& forſan plura, Romani conſiderauere. & quanquam ſæpè phalangis periculum feciſſent, atque etiam cum ſuo interdum periculo (vti Paullus Æmilius ſcribitur *exhorruiſſe ad confertam & haſtis protentis irruentem phalangem*:) tamẽ ſua pluris fecêre, & putarunt in totam rationem belli meliora. Ipſi enim quocumque loco pugnare vtiles, quacumque formâ, à fronte, à lateribus, à tergo: & omnes vtiles, cùm res ferret. Vt in corpore hoc optimum, omnia membra agilia eſſe & implere ſuum munus: ſic in acie. Enimuerò, ait Liuius, *illa phalanx immobilis, & vnius generis; Romana acies diſtinctior, ex pluribus partibus conſtans, facilis partienti quacumque opus eſſet, facilis iungenti.* Adde, quod in locis ſalebroſis aut inæqualibus, inſtruere ſe Romanus poteſt: phalanx cum fructu vix poteſt. quæ denſitate & connexione conſtat: eoque ſi foſſa, cliuus, ſepes, aut aliud medium ſit, facilè diducitur, & manipularis illa acies inſinuat ſe per abrupta. Tum actum. Nec tamen negem, noſtris moribus & pugnis perutiles eſſe haſtas, præſertim contra equitem, cuius vim & impetum ſiſtunt egregiè aut repellunt. At in Romanâ armaturâ quid opus? cùm Velites in fronte ferè procurrerent, & telis ſuis equitem arcerent: ac ſi non ipſi, legionarius facilè tardaret aut fugaret coniectis pilis. Graue & efficax hoc telum, & quod ſinguli duplex geſtabant; vt vel incurrentem etiam equitem obiectu ſcuti maioris, itemque protenſione pili alterius facilè (vt meus eſt ſenſus) refutarent: præſertim firmi ſic & denſati. Illud quidem certè ſcio, raro ab incurſu * equitis ſolius Romanam aciem diſſipatam, quod hodie eſt crebrum. An non, inquies, à Parthis? Ita, ſed obſerua quod *incurſu* dixi:

A Plutarcho in Aemilio.

Lib. IX.

Bonæ tamen in equitem.

Romanis huic rei Pila.

**Imò ſoli ipſi equitẽ pellebãt. vt Cæſaris pugnâ cum Pompeio, ſex illæ cohortes.*

Parthi autem ſagittis eminus ferè obruebant Romanos, in manus aut propiùs non ſuccedebant. Itaque non proterebant eos, ſed lentè conficiebant & vulnerabant, more ſuo ſcilicet refugientes & accedentes. Idem Sariſſophoris noſtris accideret per Bombardarios, ſi à ſimili auxilio aut equite deſtituerentur. De Haſtis igitur ſic ſentio. Romanis non neceſſarias; nobis haud inutiles eſſe, nec fore, etiam ſi Romana in parte arma aſſumantur. Vidi qui *miſceri vellet, & manipulos partim gladiis ſcutiſque inſtrui, partim Haſtis. Ipſi Duces, & vſu callidi, talia vidento. Quartum in Militiâ *Acies*. quam ſi vndique tutam & compoſitam in Romanâ inſtructione dixero, ratio mihi addicet. In fronte Haſtati, imbecilliores; pòſt Principes, robuſtiores; tum Triarij, robuſtiſſimi. vt per gradus fatigaretur hoſtis. Iam ad latera equites, qui circumueniri vetent aut cingi: & ſi à fronte hoſtium equites inuadãt, ipſi ab aperto latere eos incurrant. Multa, quæ ex prioribus meis haurire liceat, nec opus repetere: ſed illud pulcherrimum, & victoriæ patrandæ: quòd diuiſi per interualla, & in iis aut ante ea Veles. ita vt ſtatarius miles receptui iis ſit, & ipſi ſecurè aut deſinant pugnam, aut reſumant. Age, profligata aut inutilis iam omnis Velitum manus: quid mali? Conſtant ordines: & callido conſilio, cùm mixti aut inſerti iis non ſunt, nihil iſti putant ſibi periiſſe. Itaque quaſi integri pugnam ineunt, animis & corporibus nihil imminuti: denique cum tuto & certo ſemper recepti in ſua interualla. Conſiderate Duces. magnum hoc arcanum eſt, fidere militem, pugnare cum ſpe victoriæ, cedere ſine metu ignominiæ aut periculi, ſi res cogat. In Romanis ita factum, triplici iſtâ acie per Haſtatos, Principes, & Tria-

Concluſio diſſertatiunculæ.

*Is eſt Marchiauellus.

De Acie iudicium.

Romana adproba.

Interualla laudatiſſima.

Acceſſus & receſſus per ea.

& Triarios: qui vltimi, molem totam excipiebant, & sustinebant validis præsidiis fulti. Ibi Duces, ibi Signa præcipua, ibi veteranus miles: & in summâ, ibi Victoria quia Virtus. Abite Turcæ, cum Ianizaris vestris: qui imaginem aliquam vsurpatis militiæ priscæ, sed falsam. vera illa si sit, nos iam non simus. Nam illud pro certo habeo, si cum nostris istis nouitiis armis vetera iungantur, & simul Ordo & Acies: orbis vetus & nouus eat breui sub vnius leges. Sed diuina illa dispositio supra nostram est, & aut non dici hæc vult aut non credi, cùm intempestiuum. O arcanum verè cæleste! quod suspicamur magis homines, quàm intellegimus, & quod mirâ temperie mundum hunc gubernas! Frænas impios, aut prouehis: & bonos attollis, deiicis, vt ad te aut à te iuerunt. Non pando pennas propiùs ad hunc Solem, ne liquescam aut amburar: sed libero ore clamo, qui gloriam aut imperium vult, flectendum ad antiqua. Enimuerò si nostri isti Leues (Bombardarios sic appello) mixti per manipulos & ante manipulos grauium sint, cum interuallis & receptu: idque contra equitem, contra grauiorem peditem: quæ acies inuadat, imò quæ resistat? Nam nostri aptissimi sic impetere, & resilire ad iterùm impetendum: quæ omnia tamen consuetudine & longo exercitio facienda sunt, ne in re turbent. Vos, vos appello Duces, me vera dicere: per Fidem imitamini, sed contra eos, qui oppugnant Fidem. Iam in particulari instructione multa sunt, sed gustum dare potuimus, præcepta non potuimus, & pendent ab ingenio verè Martiali, id est igneo & excelso. Qui capit, capiat; qui non, succumbat & vapulet. Illud móneo, Stratagematum hîc latum campum esse: & non aliâ re plures victorias aut trophęa parta.

Temperāda militia vtraque.

Prouidētia hæc dirigit.

Mixtio vtriusque armaturæ.

Stratagemata præcipua ad victoriam.

parta. Quidquid inopinatum eſt, hoſtem turbat: modò tale ſit, vt non tuos turbet. Ea ſit cautio: nec quælibet inuentiuncula fructuoſa ſtatim aut efficax eſt, ſed cui circumſpectio & luſtratio adiuncta. Argum eſſe oportet, qui Dux eſt, in tergo, in fronte, in capite, in pedibus oculos habere: & tamen omnia facilia diſpoſitu, vbi ſemel proba communis illa diſpoſitio præceſſit. Da cohortes, da manipulos, ſic ſubſitos, ſic diſſitos, ſic ſolitos iungi aut diſiungi: præſtabo tibi in omni occaſione velut corpus Aciei, quale tu aut res volet. Vltimum, *Diſciplina*. Me miſerum, quid componam! vtinam color aut ſpecies ſit, quâ poſſim! Sed qualiſqualis illa veterum; hodie nulla eſt, & fatebuntur ipſi qui Militiæ ſe dederunt. O pudor, ô dedecus! Barbari & Scythæ hac parte nos ſuperant, & leges aliquas habent, nos nullas. Quid ergo comparem? Diſciplinam Romanam laudem, aut ſuadeam? illa verò non bona, ſed optima eſt, quot fuerunt, quot erunt: data diuinitus in exemplum. Conueniant & conſideant aliquot ſapientes, mente & ſcripto non concipient pleniorem, meliorem. Hanc igitur ſuadeo? vt noſtri mores & homines ſunt, vix auſim. ſatis, ſi vniuersè Diſciplinam aliquam, ſine quâ Militiæ non dicam bonitas aut felicitas non conſtat, ſed vix nomen. Latrocinia iſta ſunt, quæ ſine lege, iure, modo exercentur: nec velim appellare equidem talia hæc noſtra (nec debeo, cauſſa cùm bona eſt:) ſed bonâ fide, lineam eorum tangunt. Medêre, medêre tu aliquis Princeps, tu qui in animo mihi es, quem magnum & ad magna genuit Deus. Exemplo aliis præi, qui opibus præes. Nec plura de Diſciplinâ, in quâ perdidiſſe me cenſeo hæc pauca ipſa verba. AVD. Siccine deſperas? an ars hæc tua eſt,

De Diſciplinâ iudicium.

Id dilatū.

Diſciplinæ neceſſitas.

est,vt sermonem facias compendi? Quin tu exsequere, de effectu in aliorum manu esto. LIPS. Quid si offendam,aut vapulem?tu succidaneum tuum tergum dabis? AVD. *Δέδιας δέος ἀδεὲς,vt cum Græcis hoc dicam.Noui modestiam & prouidentiam tuam. Denique esto, aliquid quod improbetur dixeris:quis mali consilij pœnas vmquam luit,si ipse non malus? Fides vbi constat,caligo & imbecillitas ingenij excusanda sunt. LIPS. Impellis, permittam me vel cum metu lapsus. Tres igitur partes fecimus Disciplinæ veteris, *Munia*, *Exercitia*, *Leges*. Singulæ videndæ sunt,& siquid in iis nobis boni. *Munia* sunt,*Excubiæ*,*Ministeria*, *Opera*,& hæc quæ diffusè sum exsecutus. Et de *excubiis* quidem, aliqua nec improba apud nos species: credo tamen quædam meliora aut tutiora olim fuisse. Vt de Stationibus ante portas,vt de Tesseris,de Circuitione assiduâ,de interpolatis Vigiliis & discrimine horarum:& talia,quę industrius Dux animaduertat &*excerpat. *Ministeria* aut cessant apud nos, aut voluntaria sunt, & sine lege. Tamen decorè (quis neget?) Tribunis & Ducibus talia quædam præstentur, sine incommodo aut vexatione militum, cùm res it in orbem. At *Opera* præcipua & vtilissima, imò necessaria pars,nec ad victoriam solùm, sed ad salutem. Castrorum tamen munitio cur tota omissa est? aperti considemus,& sine certo ordine: ac siquando cautioribus esse visum est, *Carrago* vsurpatur re & voce Barbarorum. At vide mihi illa Romana castra sic digesta, sic composita:quàm pulchra aspectui,apta vsui,tuta ab incursu omni & vi hostili? Quot exercitus nostri aut alieni,per hanc incuriam cæsi aut fugati sunt? & iamnunc pulcherrimus ille ad Danubium, cùm inopinato transitu su-

Times inanem timorem.

Resumptũ hoc iudicium.

Imitanda quædam in excubiis vtrisque.

*Ex ilsquę prædicta.

Ministeria commendata.

Opera maximè.

Castra munienda.

itu ſuperueniſſet immanis ille hoſtis. Dic ſodes, ſi Romana ibi caſtra & cuſtodiæ, hæc eueniſſent? Atqui non lubet, imò pudet, operariis eſſe. Miles manum ad ligonem? ignominia ſit, apage, mercede conducantur qui id præſtent. Hæ voces: & quorum? credas regali ſtemmate & opibus eſſe: tamen inſpice, mendicabula ferè hominum ſunt, quos inopia & deſperatio ad militiam redegit. Homuncio, te pudeat facere, quod tot inclyti olim viri, imò Senatores? Opiniũcula eſt quâ ignauiam ſuam tegunt, depellenda vnâ admonitiunculâ Principis aut edicto. Nemo turpe habebit, quod in commune fiet, quòd à melioribus fiet, & interdum à Ducibus ipſis in exemplum. Polybius mihi in mente eſt, qui alibi ſcripſit, *Hominem cenſeri prudentiſsimum animalium, at ſibi ſtultiſsimum videri.* quid ita? Nam ceteræ animantes vbi ſemel offenderint, cauent; non vulpes ad laqueum, lupus ad foueam, canis ad fuſtem temerè redibunt: ſolus homo ab æuo in æuum peccat ferè in iiſdem. Ad nos & noſtra hæc nunc accommodem. quę clarior quàm operum hæc vtilitas? quid magis expoſitum in ſcriptis & libris? Neglegimus, & ſalutem abiicere malumus, quàm opinationem. Atqui ea ipſa Opera, quàm extra caſtra vtilia etiam ſunt? ad oppugnandũ è tuto, contra noſtra hæc Tormenta vnicum remedium & certum. Ad opida ipſa claudenda, ad hoſtem à nobis, ab illis arcendum, Opera eximia ſunt, & quibus præſtes quod nec magnâ manu militari. Iam in ipſâ Acie iis locus. vel vt parte aliquâ ſubitò munias te contra hoſtem, vel vt ipſum * inducas, aut te ſubducas. Foſſas à Sullâ contra Mithridatis copias & ampliſſimum equitatum ſubitò ductas leges, ne circumueniri poſſet: & ſimile à Cæſare in aliâ occaſione

Obiectiũculæ noſtrorum.

Opinio vilitatis detrahenda.

Homo pertinax, aut fatuus.

Vtilitas operum.

* Decipias, palis fixis, vallo cæco ſtructo, aut talibus.

ſione aut re factum. Quid verbis opus? Domitij Corbulonis dictum res probabit: *Dolabrâ* (id eſt operibus) *vincendum hoſtem eſſe*. Vtinam animus ſit experiundi, & militem leuiter huc ducendi, nec alij alienæ ignauię exemplo peccemus! Sed alterum in Diſciplinâ, *Exercitium*: id quoque neglectum nobis. Vbi campidoctores noſtri ſunt? vbi cottidianæ meditationes armorum? Quin cùm nemo artem profiteatur quam non didicerit; ſola hæc militaris eſt, quam vnà ſumere & ſcire ſe arbitrantur. Tympanum ſonuit, concurrunt: nomen apud ſcribam profeſſi ſunt, in veſte aliquid mutant, ferociùs incedunt, bacchantur, potitant: ecce iam miles. Hæc ridenda, an miſeranda ſunt? ſed fiunt. Ito, ito, qui ſapis, ad illos veteres, & eorum exemplo milites tuos in omni genere armorum forma. & aſſiduò forma. *Neque enim*, vt ait Vegetius, *longitudo ætatis, aut annorum numerus, artem bellicam tradit, ſed continua exercitationis meditatio. Poſt quanta volueris ſtipendia, inexercitatus miles ſemper eſt tiro.* Vltimum, *Leges*. Adeſte mei Duces, date veſtras: examinem paullum cuiuſmodi ſint, & componam cum Romanis. Quid muſſatis? an nullæ, an paucæ ſunt? illæ ipſæ quæ ſunt, irritæ & pro nullis? Profectò ita viuitur: libido pro lege eſt, — *iuríſque locum ſibi vindicat enſis*. Furta quis hodie punit? imò quis raptus? imò quis cædes? Nam ſtupra & adulteria, iam inter facinora militaria cenſentur, & quæ poſcant aliquam coronam. Scilicet de abſtinentiâ aut frugalitate in victu agam: exertis linguis irridebor. de iuramento aut periurio: manibus propellar. O pudor, ô honos, quò iuiſtis! quàm exſules facti eſtis militiæ pleræque in Europâ! Iterùm teſtor, querela aut accuſatio mea in bonos non conuenit:

Nota.

Exercitij hodie neglectus.

At cottidiè vſurpandum.

De Legibus iudicium.

Nobis paucæ, & vanæ.

Scelera impunita.

Temperies meo ſcripto.

gaudeant hæc dici, qui non ſunt tales. Vos flagitia hominum inſequor, vos maculæ & vibices generoſi Martis: qui ſcelerum confugium & aſylum bella habetis.

Romani boni & modeſti.

Quàm aliter apud Romanos noſtros, ſatis dixi. vbi Iuſtitia, Caſtitas, Innocentia habitabat in caſtris: & nuſquam violenti aut feroces, niſi in hoſtem, erant. Non deduco quæ in recenti memoriâ habes: ſed profectò ſunt talia, quæ in animo ſuo tacitus laudet, qui linguâ etiam culpet. Quis tamen ille furioſus, qui vel hoc auſit? Non

Vox vulgi reiecta.

dicunt. ſed abiiſſe illa tempora, alios mores aliud hoc æuum velle. O boni & ſuaues! quaſi alij nunc homines, aut alia quæ gubernet ratio: & non omni æuo iuſtum, iuſtum ſit; tale iniuſtum. Nempe ad difficilia vocantur.

Virtus volēti facilis.

abſtinere à vi & vitiis; manus in hoſtes, non in ciues vertere; vires non Veneri ſed Marti reſeruare: denique ſtipendia ſua non prodigere, aleâ, pene, ventre. De qui-

Ratio adſeruandi ſtipendia.

bus ſanè Stipendiis incidit opportunè hîc monendum. veteribus cautionem fuiſſe, ne tota ea eſſent in manu militari. ſed, vt ait Vegetius, *diuinitus hoc inſtitutum, vt dimidia pars ſequeſtraretur apud Signa, & ibidem ipſis militibus ſeruaretur, ne per luxum aut inanium rerum comparationem à contubernalibus poſſet abſumi.* O verè præclarum, & vt ipſe vult, diuinum inſtitutum! cum dupli-

Lib. II. cap. XX.

Dupliciter vtilis.

ci, eoque aperto fructu. vt & continentior aſtrictiorque miles eſſet, minùs in laſciuiam, epulas, & denique turbas pro us: & vt maiore animo pro Signis ſuis dimicet, *more humani ingenij*, ait idem ſcriptor, *vt pro illis habeat maximam curam, in quibus ſuam videt poſitam eſſe ſubſtantiam.* Quod equidem à Græco etiam Imperatore

Iphicratis factum.

Lib. III.

vſurpatum video, Iphicrate. De illo Polyænus: Εν τῇ δώσει τοῦ μισθοῦ καθ᾽ ἕκαστον μῆνα ὑφαιρῶν τὸ τέταρτον μέρος, ὥσπερ ἐνέχυρον

ἐνέχυρον ἑκάστου κατέχων, ἵνα μὴ λίποιεν τὸ στρατόπεδον, οὕτως ἄρα καὶ πολλοὺς εἶχεν ἀεὶ τοὺς στρατευομένους καὶ εὐπόρους: *In mercedis ac stipendij solutione, quoq; mense subducens quartam partem, velut pignus militum retinebat, ne facilè desererent exercitum. atque ita & multos semper frequentésque habuit milites, & eosdem diuites.* Quis non videt hoc etiam in solutis istis moribus posse, aut potiùs debere fieri? cùm alioqui miles, velut per gloriam prodigus, post quantauis stipendia pauper & egenus semper est? imò, nisi rapto viuatur, victus diurni expers? Talia atque alia quàm facile, quàm laudabile imitari, si mens altior nobis sit, & vt poëta loquitur, *incoctum generoso pectus honesto*? Iam *Præmia* & *Pœnæ* notum est quàm excitent, aut reprimant: per malam secordiam & indulgentiam omnia nunc omissa. Præmia Promotionum si repetantur, bonum mirificè sit, & sine ærarij vllo sumptu. *De Præmiis & Pœnis.* *Promotio reuocāda.* Ea dico, cùm miles gradatim per virtutem ascendit, & in ipsis ordinibus Centurionum (id enim quoque debet) est discrimen. Exiguum aliquod lucellum ad hos locos adiunctum, quàm inferiores milites inflammet? ista perueniendi spes, quàm multos trahat ad militiam, & in eâ libentes teneat? Denique ipsæ coronæ, aut torques, & à me singillatim dicta, cum laudationibus publicis, ingenuos animos non ad discrimina solùm impellant sed ad ipsas mortes. *Insignia virtutis vsurpāda.* Pœnas tamen etiam adiungo. *Pœna inprimis.* Virtus assurgere non potest, vbi vitium libero passu comitatur: & absciso ac seuero castigationis genere turba militaris coërcenda. Vnde tot rebelliones hodie ac tumultus? minæ aut arma in suos duces? ab impunitate & licentiâ: *Licentia militiæ corruptrix.* & quamquam aliæ caussæ prætexantur, istæ veræ & intimæ sunt. Coërceantur, & vno verbo, plus ducem

ſuum miles timeat quàm hoſtem. Satis compoſui, præſertim tam inæqualia. iterùm hortor, vt adſumantur? quem? vtinam adſit & audiat, cuius intereſt, quem animi iſtis oculis iamdiu deſigno. Sed in cæleſti Prouidentiâ hoc eſt: audiat non audiat, Ius Faſque hæc audiet, & comprobabit in iis qui facient, vindicabit qui contemnent. At ecce mea domus, intro, & iam ſpatium omne de Militiâ decurri. Non quin aliquid ſuperſit dicendum alibi, ſed in FACE HISTORICA, ſi Deus volet, hoc fiet. Omnia ſimul, nec potuit, nec oportuit, vitandæ confuſioni. AVD. O illa Fax quando lucebis! * ἔξεχ' ὦ φίλε ἥλιε. LIPS. Breui. & ſi non toto vultu & corpore, at per partes & velut radios emicabit. Sed quod dicebam, *De militiâ ad Polybium* iam decurri: in quo ſalebras aut cliuos complures fuiſſe, vt cum Platone loquar, * οὐκ οἴομαι ἀλλ' εὖ οἶδα. Si peruaſi aut complanaui pleraque, gratia mihi eſto: ſi quædam minimè, venia. & illud vetus cogitetur,

Finis comparationis, etiam ſermonis.

* Exórere ô care Sol.

*Non puto, ſed ſcio.

> Καλὸς Θεόκριτος οὐ μόνος ἀνθρώπων ὁρᾷ:
>
> *Pulcher Theocritus ſolus hominum non videt*:

Sed nec omnia videt. & ideò ſiquis poſt me aliquid (nec dubito) moneat, vel ipſe diuulget. Nihil æmulor aut inuideo, imò vltrò excito & adhortor. Quid ſibi volunt ij, qui velut locum in balneis, ſic ſcriptorem aliquem occupant? iniuriam ſuam putant, ab alio tangi? Abite. mihi alia mens: & quicumque es, doce, dirige, corrige, auidis auribus & ſupinis manibus accipiam facientem. Liuor tantùm aut conuicia abſint, ad quæ ferri video hodie ſcribentium mentes. Pudet, pudet, & Senecam noſtrum ſæpè ruminor, qui dictum hoc protulit, *Poſtquam docti prodierunt, boni eſſe deſierunt*: hactenus dictum,

ctum, vereor vt mox oraculum, vti ſunt mores. At ipſi viderint. ego de me teſtor, pacis mihi ingenium eſſe, & cum Heſiodo,

Μηδὲ κακῶν ἑτάρων μηδ᾽ ἐσθλῶν νικητῆρα:

Non certatorem ſociis prauiſue boniſue:

& in hoc ipſo ſermone bellico, nihil tamen ſpirare bellicum. Tu Deus, qui Pax & Amor es, da conſentire & conſpirare in commune bonum; da te, virtutes, honeſta ſtudia amare; & hæc iuuare pro viribus & copiâ, quam dediſti aut dabis. Nos quid ſumus? humiles, imò humus: tu ſuper omnes, tu omnia; & à te, quidquid boni eſt, Summo bono. Hoc ama, me dilige mi AVDITOR, & vale. AVD. O tu quoque longùm mi doctor, mi parens, nec aliter te appellem.

BREVIARIVM

LIBRI VLTIMI.

DISCIPLINÆ *ſedes ſunt*
- CASTRA. Ea diſpoſita, & dimenſa:
- *Prætoris, Quæſtoris, Legatorum, Tribunorum, & Militum metaturæ.*
- *Valli & Portarum deſcriptio, & enumeratio.*

Partes ſunt
- MVNIA. *quæ continent Miniſteria, Excubias, Circuitiones, & alia in caſtris.*
- EXERCITIA. *quæ ſunt Oneris, vt in Agmine (& per occaſionem Agmen deſcriptum:) aut Operis, aut denique Armorum.*
- LEGES. *quæ variæ ſunt. nos è Polybio explicauimus eas quæ tangunt Furta, Stipendia, Præmia, Pœnas, Miſſionem.*
- *In clauſulâ, Comparata militia noſtra cum priſcâ.*

FINIS.

LABORE ET CONSTANTIA

IVSTI LIPSI ANALECTA siue OBSERVATIONES RELIQVÆ AD MILITIAM ET HOSCE LIBROS.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.
M. D. XCV.
Cum Priuilegiis Cæsareo & Regio.

1595

AD LECTOREM.

DIVNXIMVS etiam, Lector, reliqua Obſeruationum quædam, & vt verè appellamus, ANALECTA. Cur autem recolligo? cur non in Opere ipſo dedi? Cauſſæ ſunt, quas boni æquique conſules, quiſquis es talis. Primùm, verebar ne nimis à re interdum abirem, aut certè diutius in eâ ſiſterem; ſi quidquid eò facit, concinnarem. Polybius quæ non tetigit, aut quibus anſam non dedit vt apprehenderem, paſſus ſum abire paullulum, mox reprehendenda. Ordo etiam ita viſus melior, nec in omni occaſione mens abducenda lectoris. Fit cum noxâ eius, adeò non cum fructu. & vt oculus qui variè ſe inflectit, intentè nihil videt: ſic mens, quæ auocatur. Denique & tertiò, curioſa quibuſdam quædam ex his viſum iri cenſebam, & velut πάρεργα. qui igitur ſic affecti, prioribus illis contenti, ad hæc ne veniant: & qui aliter, quibuſque cupido eſt ſcitè aliquid ſcire, leui diuerticulo huc deflectant. An & quartam cauſſam addam à meâ fortaſſis incuriâ? prodam, nec diſſimulabo. quædam mihi ex dictis illuſtranda magis viſa, quædam firmanda, fortaſſe & alibi adducenda & reſtringenda. Ea omnia decorè mihi facturus videbar in hoc adtextu. Siquid etiamnunc neglexi, aut non correxi: veniam da, quiſquis memor es tuæ & meæ conditionis. Quid ambo ſumus? homines, id eſt labi faciles. quid ego ſeorſim? æger, & in decennali amplius languore. Ah, quoties per eum in cali-

gine esse me sentio, & velut nube? quàm quæ volo, non volo; quæ possum, non possum? Sed prorsus, vt ij qui vincti & impediti sunt, membra habent ad vsum, nec vtuntur: sic mens, lingua, stilus, adstricta ad morbi hanc catenam. Solue me eâ Deus, cùm tibi visum: aut his totis vinculis solue, si visum; vt liber & solutus te, apud te, fruar, in æternâ illâ luce despector aut irrisor eorum quæ nunc miramur. Intereà dum hoc fit, in statione maneo, & nec saucius eam desero: vt si manu & operâ haud multum, animo tamen iuuem & exemplo. Interpretare sic Lector, & hæc accipe, quædam etiam eius generis opportunè in FACE nostrâ habiturus.

IVSTI

IVSTI LIPSI
ANALECTA
siue
OBSERVATIONES
LIB. I. DIAL. II.

DE *Dilectu.*] Dilectus Græcis est, στρατολογία, itemque κατάλογος, & καταγραφὴ. Dicunt passim κατάλογον ποιεῖσθαι, καταγραφὴν ποιεῖσθαι: *legere militem, scribere militem*: sicut & Romani. De scripturâ ideò, quia sic lecti in tabulas & codices referebantur, vt memoria nominum & stipendiorum publicè exstaret. Itaque κατάλογος etiam pro ipso tali indice. vt in Suidâ: Κατάλογος, ὁ πίναξ ἐφ᾽ ᾧ ἐνέγραφον τῶν στρατευομένων τὰ ὀνόματα: *Catalogus, liber aut breuis, in quo militantium nomina scribebant.* Dio Cassius peculiari quodam sensu vsurpat, pro ciuilibus tantùm & legionariis copiis. vt libro LII. ἑκατοντάρχης ἐκ τοῦ καταλόγου: *Centurio è catalogo*, siue è legione. Iterùm libro LV. τὰ τείχη τῶν ἐκ τοῦ καταλόγου στρατευομένων: *legiones eorum qui ex catalogo & dilectu militant.* Opponit auxiliis, & copiis non perpetuis ac firmis. Tertiò idem, libro XL. de Crasso Diuite: quem scribit *vt pauperes miserari solitum*, τοὺς μὴ δυναμένους στρατόπεδον καταλόγου οἴκοθεν θρέψειν: *eos qui non possent legionem catalogi à se & domesticis copiis alere.* Quod dictum Plinio effertur, libro XXXIII. cap. X. *M. Crassus negabat locupletem esse, nisi qui redditu annuo legionem tueri posset.* Haud dissimiliter in Basilio, de quadraginta martyribus: Εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς ἐτάχθησαν καταλόγους: *In militares legiones relati sunt.* Eoque sensu reperies in Iustiniani Nouellis. Vox etiam alia huic rei, æuo illo sequenti, *Adnumium*, vel *Adnumius.* In Suidâ: Αννούμιος, ἀπογραφὴ ὀνομάτων παρὰ ῥωμαίοις· οἱ δὲ ἀδνούμιόν φασι: *Annumius, descriptio nominum apud Romanos; alij autem Adnumium dicunt.* Est in Cedreno ea vox, rebus Iohannis Comneni: & interpres vir industrius & doctus fatetur ignorare quid vocis esset. Est & in Leone, Cap. VI. *Tempore rogæ & adnomij, id est descriptionis nominum.* Sed ne dissimulem, non tam in Dilectu fortasse locum habet, quàm in recensu & adnumeratione militum sub tempus stipendij aut largitionis. Ad hanc ipsam rem reperies, *Pittacia, Breues, Laterculum, Matriculam.* Sicut autem scribebantur iam milites, ita delebantur non milites & reiecti. Plautus aspexit: Pagina 5. linea 12.

Pulchrè miles centuriatus ibit expuncto in manipulo.

Et explicabit Scholiastes vetus in hoc Persij: *Proximus expungam.*] *Tractum à militibus, qui expuncti dicuntur, dum foras à militiâ emittuntur.* Solent & mortuos ibi notare, & Theta suum adfigere. Ruffinus in Hieronymum: *Quod tale esset, quale siquis accepto breuiculo in quo militum nomina*

continentur, nitatur inspicere quanti ex militibus supersint, quanti in bello ceciderint: & requirens, qui inspicere missus est, propriam notam, verbi caussâ, vt dici solet, ϑ. ad vniuscuiusque defuncti nomen adscribat, & propriâ rursus notâ superstitem signet.

Pagina 14. linea 28. ,, *Tenuiores ad militiam non vocari.*] De bonâ illâ & compositâ rep. verum est: etsi posteà remissum. Adeò, vt non libertini solùm, sed serui etiam adscripti; sed ferè per ciuilia bella, cùm Virtus & Honos ius suum ægrè seruant. Exemplum tamen ab æuo Annibalis, cùm necessitas id expressit. Tunc enim non solùm *octo millia seruorum* in militiam empta, quod Liuius aliique produnt: sed etiam pastores aliquot ferociores in equites adsumpti. Docet Valerius (quod alij silent) libro VII. *Ex Apuliâ quoque & Fidiculis septuaginta atque ducenti ad supplementum equitatus sunt empti.* Atque hos ipsos statim appellat *à pastoralibus casis collecta mancipia.* Sanè multi in Apuliâ & feroces pastores ac Pompeius etiam bello in Cęsarem, eodem illo tractu, *seruos pastores armat, atque his equos adtribuit:* quod ita in Cæsare scriptum Ciuilium primo. Repetit & occultè obiicit idem Commentario tertio: cùm in equitibus Pompeij recenset *octingentos, quos ex seruis suis pastorúmque suorum coëgerat.* Qui tamen locus vitij suspectus: nec *pastorum serui* conscripti videntur (id verò vile & ridiculum, seruorum seruos) sed ipsi pastores. Itaque vide num scribendum: *quos ex seruitiis pastoribúsque suorum coëgerat.* Ita in eodem Cæsare, libro eodem, *M. Cælius Milonem in Thurinum, ad solicitandos pastores, misit.* Ita & Domitius *colonis pastoribúsque, quos secum adduxerat, naues Massiliensium complet,* Commentario primo.

DIALOG. III.

Pagina 22. linea 21. ,, *L. Atius Tribunus primus.*] Per honorem ita dicitur, qui crescit, si *Primus in Legione primâ.* Est in Festo: *Primanus Tribunus, qui primæ legioni tributum scribebat.* Sed non de istis legionum, ne erres: de Tribunis ærariis id capiendum.

DIALOG. VII.

Pagina 49. linea 18. ,, *Eorum vicem Auxilia fuisse, quæ variis gentibus solent imperare.*] Plenæ huius rei Principum historiæ, & *Socias cohortes Hispanorum, Germanorum, Tungrorum, Batauorum*, aliarum gentium, vbique leges. Creberrimè item, *Auxiliares*, & *Auxilia.* Isti verò omnes è prouincialibus; & certis quibusdam bellicosisque gentibus, non aliud loco tributi, quàm militiam & viros imperabant: quod de Batauis scriptum Tacitus reliquit. Sed alij diffusiores populi & ditiores, vtrumque sępè dabant, & Pecuniam & Militem: adeoque robur in his & numerus, vt idem Tacitus audeat dicere: *Nihil validum in exercitibus, nisi quod externum.* Sed & alibi idem scribit: *Prouinciarum sanguine prouincias vinci.* Etsi autem miles è subditis, non tamen dilectu eorum aut arbitrio capiendus. Romani, Centuriones aut tales aliquos peritos legendi, mittebant: qui sæpè vsui suo & compendio, magis quàm publico seruiebant. Tacitus fraudes & quæstû hac in re indicat, & inter caussas ponit rebellionis Batauicæ: *Iussu Vitellij Batauorum iuuentus ad dile-*

ad dilectum vocabatur: quem suapte naturâ grauem, onerabant ministri auaritiâ ac luxu: senes aut inualidos conquirendo, quos pretio dimitterent; rursus impuberes, sed formâ conspicui (& est plerisque procera pueritia) ad stuprum trahebantur. Sed &, cùm hæc aberant, dilectus ille per se grauis. quod iidem Bataui ibi apud Tacitum effantur: *Instare dilectum, quo liberi à parentibus, fratres à fratribus, velut supremùm diuidantur.* Trahebantur enim in diuersas terras, vt magnitudo imperij erat; atque illîc longâ militiâ ferè consumebantur. Galgacus Britannorum Dux apud Tacitum, inter grauissima Romani dominij ponit: *Liberos cuique ac propinquos suos naturâ carissimos esse voluit; hi per dilectus alibi seruituri auferuntur.*

,, *Habuisse eos proprios suos Tribunos ærarios.*] Tangit hoc Cicero, cùm Verri obiicit quæstum eum fecisse in classe contra prædones comparandâ: & ait, cùm antiquitus institutum esset, vt ipsi socij pecuniam hanc tractarent; eum ad se transtulisse, & prædatum esse. Verba sunt quinto in Verrem: *Cognoscite nunc nouam prædandi rationem, ab hoc primùm excogitatam. Sumptum omnem in classem, frumento, stipendio, ceterísque rebus, nauarcho suo quæque ciuitas dare solebat. is neque vt accusaretur à nautis committere audebat, & ciuibus suis rationem referre debebat. Erat hoc, vt dico, factitatum semper, nec solùm in Siciliâ, sed in omnibus prouinciis, etiam in Sociorū & Latinorum stipendio ac sumptu, tum cùm illorum auxiliis vti solebamus.* Postrema huc propriè faciunt, & notabis inibi Socios iam ante Ciceronem defuisse. Pagina 51. linea 17.

DIALOG. VIII.

,, *Ex beneficiariis superiorum exercituum.*] Cæsaris verba sunt; & dat intellegi plerosque Euocatorum è *Beneficiariis* solere esse. Quod hoc genus? eorum qui beneficio Imperatoris ad gradus aut commoda promoti. de quibus & Suetonius Tiberij cap. XII. *Venit in suspicionem per quosdam beneficij sui Centuriones.* Vegetius lib. II. cap. VII. *Beneficiarij ab eo appellati, quòd promouentur beneficio Tribunorum.* In lapidibus priscis: BENEF. TRIBVN. Meminit Cicero libro V. epist. XX. & ostendit etiam in pecuniâ Beneficia hæc fuisse. de quibus & in Synodo Nicænâ, can. XVIII. *damnantur ij, qui militiam & zonas deponentes, posteà ad vomitum redeunt,* ὡς βενεφικίοις κατορθῶσαι τὸ ἀναςρατεύεσθαι: *vt beneficiis feliciùs militiam resumant & instaurent.* Festus aliter explicat: quem in voce eâ vide. Pagina 54. linea 16.

DIALOG. IX.

,, *Suspicor tamen nomen Imperatoris.*] Imò iam pænè scio. Is qui orationem funebrem scripsit (D. Ambrosium auctorem faciunt) Valentiniano Imperatori: *Charactere domini inscribuntur & seruuli, & nomine Imperatoris signantur milites.* Duplex ritus. & de seruis, qui compungi solent dominico nomine, vt agnoscerentur; & de militibus, qui præferre Imperatorem. Locus hic in scidis meis delitescens commodùm se nunc obtulit. Pagina 59. linea vlt.

,, *Nomen Imperatoris in statuis.*] Nolui ego sic esse, & scripseram *scutis.* Id enim exemplum huc facit, non de Statuis. Infrà de hoc ritu dicam, in Scutis. Pagina 60. linea 10.

Pagina 70. linea 12. ,, *Etsi rarò tamen in agmine aut acie sic incessêre.*] Id verum est,& in agmine ferè præmitti solent ad incerta aut occulta viarum exploranda. In acie quoque aliter locari,& abiungi à grauioribus,in loco dictum. Sed addo, distributionem hanc,de quâ Polybius,videri ad Cohortes maximè pertinere: in quas certum est Velites fuisse relatos *centum viginti*: id est ter quadraginta,,quot in singulis manipulis colligimus fuisse. Cohors igitur si alibi in præsidio,aut diuisa; habuit suos Velites, & huic rei adtributio illa seruiit.

Pagina 71. linea 15. ,, *Ab eo quòd iunctis manibus pariter dimicabant.*] Hinc aliquis colligat, in acie stetisse ferè per Decurias in quâque centuriâ: & quia tales in vno contubernio etiam erant,Vegetius voluit *Manipulum* ab eâ ratione simul pugnandi dictum. Etsi de etymo tamen aliter est,sed res notetur.

DIALOG. III.

Pagina 75. linea 1. ,, *Etsi habuit suas caussas.*] Suspicionem, quæ dominantibus ferè innata:& ne turbare Latini possent,putauit Tarquinius melius misceri eos ac confundi cum Romanis. Posteri aliter.

Pagina 76. linea 7. ,, *Vt in vno Ordine duo sint Centuriones.*] Id nego factum; & rectè,si pro more & vero loquaris. Cùm tamen in omnia me verso, nequid frustrà aut temerè mutem; succurrit posse excusari fortassis, si Optiones etiam & Succenturiones venire velimus in hoc principale nomen. Fecisse videtur Liuius lib.x. *Quattuor Centuriones manipulúmque hastatorum armillis aureísque coronis donauit, quia primi portam murúmque Aquiloniæ ceperãt.* Vnius enim manipuli facinus hoc facit, nec credo admixtos Centuriones ex aliis fuisse. Etsi nec argumentum,nec numerus fortasse,satis certa.

DIALOG. V.

Pagina 85. linea 10. ,, *Legio.*] Quæ variis nominibus Græcis Latinísque etiam postmodum dicta. Græci veteres, στρατόπεδον, στράτευμα, & creberrimè τάγμα dixerunt: nouelli etiam θέμα, scilicet quòd in loco & limite certo solent poni. In Glossis illis bonis: *Legio*, Τάξις, θέμα. In Cedreno θεματικοὶ, ipsi Legionarij: & Constantini Porphyrogenetæ libellus est titulo, περὶ θεμάτων, *de Legionibus*, vt illo æuo erant. Produxit Cedrenus etiam ad equites, & θέματα καβαλλαρικὰ in eo sunt *Equitum alæ*. Iidem Græci dixêre & τέλος: vti Plutarchus & Appianus. quo sensu fortasse Dio (verba dedi in Transuectione equitum, libro primo) ἱππεῖς ἐκ τοῦ τέλους: *legionarij aut ordinarij equites*: etsi paullo aliter id fuit. Reperio & τεῖχος, pro legione: nec audiam viros doctos qui vertunt in τέλος. Ita enim Dio lib. LIIII. post recensum legionum: Τοσαῦτα τείχη τῶν ἐκ καταλόγου στρατευομένων: *Tot legiones sunt,*

sunt, quæ ex ordinario catalogo & dilectu militant. Iterùm idem in Eclogis, quas vulgauit vtiliter Fuluius Vrsinus, Eclogâ vltimâ: τοῦ τετάρτου τοῦ σκυθικοῦ τείχους: *legionis quartæ, cognomento Scythicæ.* Et infrà: πολεμικώτατον τεῖχος: *bellicosissima legio.* Cur verò abhorream? nam & Latini posteriores *Murum* sic vsurparunt. Vegetius: *Antiquos murum dixisse pedestrem exercitum:* & alibi in eodem. Notabis & *Numeros* pro legionibus, quod exemplis ad Tacitum firmaui. Item *Ordines:* imitatione scilicet Græcorum, quibus sunt τάγματα. Hegesippus ita: *Connexis ordinibus Quinto & Decimo:* & pluries idem, ne cumulem è superuacuo verba. *Virtutes* etiam in Paullo Diacono legi; sed communiùs, pro copiis & robore militari.

,, *Variatum in occasionibus ostendit.*] Instabilis omnino hic numerus, cùm Patres sub initium anni prouincias & exercitus ornarent: id est, legiones describerent, quot quantísque, bellum geri ex vsu videretur. Sæpè ad eos magistratus hoc referunt, apud Liuium. vt lib. XXII. *De bello déque rep. Dictator retulit, quibus quótue legionibus victori hosti obuiam eundum esse censerent patres.* Idem libro XXVI. *Consul Senatu in Capitolium vocato, de administratione belli, de prouinciis exercitibúsque Patres consuluerunt.* Inibi obiter nota locum, in quem vocati: nempe Capitolium, vbi de bello ferè actum monuimus libro I. ex Appiano. Nunc pro nostrâ re etiam Claudianus, qui Stiliconem docet imaginem prisci & desiti ritus retulisse. Pagina 86. linea 29.

Neglectum Stilico tot iam per sæcula morem
Rettulit, vt ducibus mandarent prœlia Patres,
Decretóque togæ felix legionibus iret
Tessera.

Tessera, nimirum ad iter, & quò copiæ dirigendæ.

,, *Quadratam dictam.*] Infrà, in Acie, de caussâ huius cognominis. Sed lubet alia quoque agnomenta legionum exsequi, quæ in scriptoribus prompta. Si curiositas videbitur; transi cui sic videtur: tu lege, cui aliter. & vt pessimè, quid nisi iactura atri liquoris alicuius & chartæ? Vtinam meum illum omnem hîc effundam. Communis igitur & receptissima agnominatio legionum à numeris fuit, idque discretionis caussâ. Si enim *Legio* tantùm; de quâ intellegam? & interest sæpè ob facinus aliquod egregium, aut aliam notitiam, sciri. Ergo à numeris, *Prima, Secunda, Tertia,* vsque ad *Vigesimam, Trigesimam,* & quot fuêre. Id ab ordine temporis & dilectus, quo conscriptæ. Dio Cassius libro XXXVIII. Τὰ πολιτικὰ στρατόπεδα πρὸς τὴν τῶν καταλόγων τάξιν ὠνομάζετο, ὅθεν περ καὶ νῦν ὁμοίως τὰ μὲν ὄντα ἐπικλήσεις ἔχει: *Ciuiles legiones iuxta ordinem dilectuum appellabantur, sicut & nunc ea quæ exstant agnominationes habent.* Quot autem æuo eius, itemque Augusti exstiterint, & quibus cognominibus (nam & alia, præter numeralia illa, ex occasione dabant) ipse fusè ita scribit libro LV. Pagina 87. linea 22.

Tres tunc (Augusti æuo) *& viginti legiones, aut vt alij volunt, quinque &* ,,
viginti alebantur. Nunc verò nostro æuo, nouemdecim modò ex iis supersunt. ,,
Legio Secunda Augusta, quæ in Britanniâ superiore hibernat: & tres Tertiæ. ,,
quarum vna in Phœnice Gallica cognomento; altera in Arabiâ, Cyrenaica; ter- ,,
tia in Numidiâ, Augusta. Iam Quarta Scythica in Syriâ agit, Quinta Ma- ,,
cedonica in Daciâ. Sunt & Sextæ duæ, quarum vna in Britanniâ inferiore, ,,

cognomento

» *cognomento Victrix; altera in Iudæâ, Ferrata. Est & Septima in Mysiâ superiore, quæ plurimùm Claudia dicitur. Octaua Augusta, in Germaniâ superiore. Decima in Pannoniâ superiore, dicta Gemina, atque altera Decima in Iudæâ. Vndecima in Mysiâ inferiore, Claudia dicta. Ita enim hæ duæ legiones à Claudio cognominatæ, quoniam in rebellione Camilli contra eum non steterunt. Duodecima in Cappadociâ, Fulminatrix. Tertiadecima Gemina, in Daciâ. Decimaquarta Gemina in Pannoniâ. Decimaquinta Apollinaris in Cappadociâ. Et Vigesima, Valens & Victrix dicta, in Britanniâ superiore. quam ipsam, vt mihi videtur, cum ea quæ & ipsa Vigesimæ nomen habet & in Germaniâ superiore hiemat (etsi etiam, nec tamen ab omnibus, Valens appelletur: neque nunc eo cognomine vtitur) accipere oportet. Hæ ex Augusti legionibus saluæ sunt. Reliquarum aliæ prorsus exstinctæ, aliæ aliis quibusdam vel ab ipso Augusto vel à secutis Imperatoribus sunt permixtæ: vnde & Geminæ cognomen sollemne habent. Quoniam verò semel in hunc sermonem de legionibus veni, etiam alias quæ deinceps à Principibus conscriptæ sunt edisseram, vt promptum sit volenti in vno loco hæc videre & discere. Nero igitur primam Italicam dictam scripsit, quæ in Mysiâ inferiore hibernat: Galba Primam Adiutricem, quæ in Pannoniâ inferiore; & Septimam, quæ in Hispaniâ. Vespasianus Secundam Adiutricem, quæ in Pannoniâ inferiore; & Quartam Flauiam, in Syriâ. Domitianus Primam Mineruiam, quæ in Germaniâ inferiore. Traianus Secundam Aegyptiacam, & Trigesimam Germanicam, quas & à seipso agnominauit. M. Antoninus Secundam, in Norico.*

Ecce hîc habes & numerum legionum, quæ sub Principibus ordinariæ, & cognomina, & loca earum siue castra. Percurram ipsa verba, & inferam (quia opus) alibi nostram facem. Ait: *Vt alij volunt, quinque & viginti.*] Dissensum inter scriptores tangit, quorum alij vigintitres Augusti æuo legiones faciunt; alij vigintiquinque. Inter hos posteriores Tacitus est, inquisitionis & fidei notæ scriptor. In rebus enim Tiberij, cùm ex occasione vires & copias imperij recenset, ita infit; *Italiam vtroque mari duæ classes, Misenum apud & Rauennam, proximúmque Galliæ littus rostratæ naues præsidebant, quas Actiacâ victoriâ captas Augustus in opidum Foroiuliense miserat, valido cum remige. Sed præcipuum robur, Rhenum iuxta, commune in Germanos Gallósque subsidium, octo legiones erant. Hispaniæ recens perdomitæ tribus habebantur. Mauros Iuba rex acceperat, domum populi Romani: cetera Africæ per duas legiones, paríque numero Aegyptus. Dehinc, initio ab Syriâ vsque ad flumen Eufratem, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quattuor legionibus coercitum: accolis Hybero, Albanóque, & aliis regibus, qui magnitudine nostrâ proteguntur aduersum externa imperia. At Thraciam Rhœmetalces & liberi Cotyis; ripámque Danubij legionum duæ in Pannoniâ, duæ in Mœsiâ attinebant. totidem apud Dalmatiam locatis, quæ positu regionis à tergo illis, & si repens auxilium Italia posceret, haud procul accirentur. Quamquam insideret vrbem proprius miles, tres vrbanæ, nouem prætoriæ cohortes. At apud idonea prouinciarum sociæ triremes, alæq́; & auxilia cohortium. neque multo secus in iis virium, sed persequi incertum fuit, cùm ex vsu temporis huc illuc mearent, gliscerent numero, & aliquando minuerentur.* Insignis & delectabilis locus, iis quidem qui animo intueri & concipere non solùm magnitudinem viresque

resque Romani imperij, sed & ordinem dispositionemque volunt. Habes igitur vigintiquinque legiones hîc in prouinciis (adnumera:) præter cohortes alasque sociales, & classes. Habes in ipsâ Italiâ legiones duas classicas Rauennatem & Misenatem, præter copias Foroiulienses: & in ipsâ vrbe duodecim cohortes, ferè millenarias, id est legionum item instar duarum. Sed de Sociis, excusat quòd non numeret, quia aliquando, inquit, hîc illîcque erant; & numero maiores aut minores. Tamen certum est, haud infrà ciuiles copias fuisse, ex prisco illo & perpetuo ritu quo Socij æquabant; & ex Taciti hîc assertione, *haud multo secus in iis virium fuisse*: quod est, haud minus. Fuerunt igitur tunc ciuiles copiæ, legionum circiter triginta: quæ essent (in legionem quinque millia sumendo) *centum quinquaginta millia* hominum. Adde Socios tantundem. Is modus tunc virium, nec aliter ferè Dionis æuo, & hîc verbis. Nam numerat superfuisse nouemdecim ex Augustæis, & alias deinde nouem accenset. At, quod mireris, Agathias Scholasticus copias istas immensum auget. Nam cùm Hunnorum irruptiones, Iustiniani æuo, in Thraciam Græciamque denarrat & deplorat: culpam coniicit in copiarum paucitatem, quas Principes tunc alebant. Τὰ γὰρ (inquit libro quinto Historiæ) *τῶν ῥωμαίων στρατεύματα οὐ τοσαῦτα διαμεμενηκότα, ὁπόσα τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τῶν παλαι βασιλέων ἐξεύρηται, ἐς ἐλαχίστην δέ τινα μοῖραν περιελθόντα, οὐκ ἔτι τῷ μεγέθει τῆς πολιτείας ἐξήρκουν. δέον γὰρ εἰς πέντε καὶ τεσσαράκοντα καὶ ἑξακοσίας χιλιάδας μαχίμων ἀνδρῶν τὴν ὅλην ἀγείρεσθαι δύναμιν, μόλις ἐν τῷ τότε εἰς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν περιειστήκει. καὶ τούτων αἱ μὲν ἐν ἰταλίᾳ ἐτετάχατο, αἱ δὲ κατὰ τὴν λιβύην, ἕτεραι δὲ ἐν σπανίᾳ, καὶ ἄλλαι περὶ τοὺς κόλχους, καὶ ἄλλαι κατὰ τὴν ἀλεξάνδρου καὶ θήβην τὴν αἰγυπτίαν. ἐκάθηντο δὲ ὀλίγοι καὶ πρὸς τὰ ἑῶα τῶν περσῶν ὅρια, οὐ γὰρ δή που ἔδει ἐκεῖσε πλειόνων, διὰ τὰς σπονδάς*: *Romanorum enim copiæ non tantæ iam permanserant, quantæ sub prioribus olim Principibus fuerant, sed ad minimam quandam partem redactæ, non iam vltrà magnitudini imperij sufficiebant. Cùm enim ad sexcenta & quadragintaquinque millia virorum militarium, vniuersas copias colligere oporteret; vix tunc in centum quinquaginta millibus constabant. Atque harum aliæ in Italiâ locatæ erant, quædam in Libyâ, item in Hispaniâ; aliæque circa Colchos, & aliæ circa Alexandriam & Theben Aegyptiacam. Considebant & paucæ ad Orientales Persarum limites: quia pluribus nondum opus ibi erat, ob fœdera & pacem.* En tibi & hîc breuiter statum imperij, cuiusmodi sub Iustiniano, & circà, fuit. Sed quod ait de tam immensis olim copiis: quando id fuit? non Augusti, aut Dionis etiam æuo, id est sub Alexandro Seuero: imò nec Traiani, cùm florentissima (quod ad militiam) videtur fuisse res Romana. Nam columella in Italiâ Romæ exstat in ipso Capitolio, vbi nomina & numerus tunc legionum. Sunt in vniuersum vigintinouem, sic desculptæ.

NOMINA LEG

II. AVG	II. ADIVT	IIII. SCYTH
VI. VICTR	IIII. FLAV	XVI. FLAV
XX. VICTR	VII. CLAVD	VI. FERR
VIII. AVG	I. ITALIC	X. FRETE
XXII. PRIM	V. MACED.	III. CYREN

I. MINER	XI. CLAVD	II. TRAI
XXX. VLP	XIIII. GEM	III. AVG
I. ADIVT	XII. FVLM	VII. GEM
XIII. GEM	III. GALLIC	III. ITALIC
I. PARTH	II. PARTH	III. PARTH

Sic Capitolinus cippus: cui adsimilis alter apud Maffæos, nisi quòd versu antepenultimo tres istas etiam inserit:

X. GEM XV. APOL II. ITALIC

Sed nec sic longè suprà triginta. quem numerum velut sollennem etiam Fauorinus ioco vsurpat apud Spartianum in Hadriano: *arguentibus amicis, malè eum cedere Hadriano de verbo, quod idonei auctores vsurpassent; Non rectè, inquit, suadetis amici, qui non patimini illum me doctiorem omnibus credere, qui habet triginta legiones.* Nec aliter reperio, nisi quod in lapide quodam prisco: L. SERGIVS. L. F. LEPIDVS. ÆD. TR. MIL. LEG. XXXX. Vbi *quadragesima* legio exprimitur, non sine mendi suspicione, nisi si per bella ciuilia sic fuit. Sed in Dione iam pergamus. Ait amplius: ,, *Legio secunda Augusta.*] Sic dicta quòd ipse eam legisset; siue etiam per honorem, quasi eo digna. Lego in Dione eodem, *Legionem totam Augustam vetitam hoc cognomine amplius vti*, quòd ignauiter se gessisset. Ita in rebus Augusti, libro LIIII. Sed cùm tres fuerint hoc cognomine: de quâ, ignoro. Ampliùs: ,, *Gallica cognomento.*] Dio hîc γαλατικὸν dixit: at ipsâ Latinâ voce τὸ τρίτον στρατόπεδον γαλλικόν, in Eclogis Fuluianis. Hæ tales autem agnominatæ videntur à locis Hibernorum. ,, *Quinta Macedonica.*] Ita & in marmoribus aliquoties reperio. tametsi in Tacito est *Quarta.* Lib. III. Hist. acie Vitellianâ, *Quartam Macedonicam dextro cornu locat*: sed rescribendum fortè *Quintam.* ,, *Cognomento Victrix.*] In Græco est, *Victorum*, τῶν νικητόρων: & est in Ammiano *Legio Victorum*, sed nouella magis: atque illa vetus cognomen *Victricis*, habuit, quod lapides docent. ,, *Ferrata*] Dicta, vt videtur, ab armorum præstantiâ, & quæ tota è ferro. Fuit & FRETENSIS, freto assita, in lapidibus. ,, *Ita enim hæ duæ legiones à Claudio.*] Nec Claudiæ solùm dictæ, sed *Piæ, Felices*. quod ipse Dio in Claudio ita scribit: *Iussit duas legiones, Septimam & Vndecimam, Claudias, & Fideles, & Pias, etiam à Senatu agnominari.* Sed postremis his cognominibus video & alias gaudere. vt in lapide: SCHOLA. SPECVLATORVM. LEGIONVM. I. ET. II. ADIVTRICVM. PIARVM. FIDELIVM. SEVERIANARVM. In alio: PRIMIP. LEG. X. GEM. PIÆ. FIDELIS. Ratio collaudandi prisca, & in Liuij XXV. *Viginti millia armatorum fortia, fidelia.* ,, *Duodecima Fulminatrix.*] Itaque vetus hoc cognomen, & ab insigni fortasse scutorum sumptum. Valerius Flaccus de Bisaltis, lib. VI.

Cuncta phalanx insigne Iouis, cælatáque gestat
Tegmina, dispersos trifidis ardoribus ignes.
Nec primus radios miles Romane corusci
Fulminis, & rutilas scutis diffuderis alas.

Fortasse dixi. quia vulgò videntur fulmen sic per scuta diffudisse, quod monumenta prisca ostendunt. Magis igitur ab impetu, & quod fulminis in morem rueret, prosterneret. Nam Christiani scriptores, etsi consensu

tradunt,

tradunt, dictam legionem *Fulminatricem* vel *Fulmineam*, quæ precibus suis fulmen & nimbos sub Marco Imp. impetrauerit: tamen constat diu ante cognomen hoc fuisse, sed in legione scilicet aliâ, & ob aliam caussam. Solent autem & alia quædam insignia scutis inscribere, vt elephantes in Appiano: vt leones in Claudiano, de Bello Gethico:

Neruius insequitur, meritúsque vocabula Felix,
Dictáque ab Augusto legio, noménque probantes
Inuicti; clypeóque animosi teste leones.

Atque ibi quod est de *Felice*; in Aureliano Vopisci *Tertia* sic cognominatur: *Tecum habebis legionem tertiam Felicem.* Amplius: ,, *Valens & Victrix dicta.*] Sic verti: etsi in Græco est, οὐαλέριοι καὶ νικήτορες: *Valerij & Victores.* Sed certum est ita Latinis appellatam, vel ex lapidibus. vt illo, qui Parmæ visitur: PRÆF. LEG. XX. VALEN. VICTR. Item in Faliscis: LEG. XX. V. V. interpretari sic postrema hæc oportet.

,, *Quam ipsam, vt mihi videtur.*] Hæc confusa valdè in Græco, imò & corrupta sunt. Verba nunc sonant, eandem illam Vigesimam esse cum superiore: quod falsum est. nec sic *nouemdecim* legiones Augustæas feceris, Dioni anteà assertum, sed *octodecim* tantùm. Adde, quòd hibernis diuersæ cùm fuerint, ipsas oportuit diuertisse. Græcis igitur negatio immittenda est, siquis id curat. ,, *Primam Mineruiam.*] Græcè τὸ ἀθηναῖον στρατόπεδον. Errauerat Xylander, qui *Athenıensem* fecerat: & columellæ suprà docent. Dicta est ab ipsâ illâ Deâ, quàm Domitianus eximiè coluit, & nomine eius legionem honestauit. Simile antè de *Apollineâ*: quam ab Augusto, cui peculiaris ille Deus post pugnam Actiacam, probabile sic dictam. Satis de istis: quæ passim in Tacito, Spartiano, Capitolino occurrent, pleraque his consona; interdum cum dissensu. Vt in Vopisci Aureliano, *Tribunus* ille scribitur *legionis sextæ Gallicanæ, apud Maguntiacum*: quæ aut diuersa est à *Tertiâ* hîc *Gallicanâ*; aut in hanc reformanda. Talia per te, cui studium, indagaueris: ego modum seruo.

DIALOG. VII.

,, *Ea est, Ala.*] Dico cornu Sociorum *Alam* appellatam: & quamquam satis docui, tamen accedat Vegetij imitatio, qui non semel *Alam* pro *Cornu* dixit. vt lib. III. *Dextram alam tuam sinistræ illius alæ iunge:* & ibidem iterat. Pagina 97. linea 11.

,, *Nam Vegetius longè in aliam mentem.*] Cuius verba & sensum super Centurionum numero atque ordine operæ est ponere: quia & diuersa valdè à priscis, & in ipso intricata. Verba sunt hæc, libro II. cap. VIII. Pag. 123. lin. penult.

Centurio Primipili non solùm Aquilæ præerat, sed etiam quattuor centurias, hoc est quadringentos milites in prima acie gubernabat. Item primus Hastatus duas centurias ducebat in acie secundâ, quem nunc Ducenarium vocant. Princeps autem primæ cohortis centuriam semis gubernabat. Item secundus Hastatus centuriam semis, id est, centum quinquaginta homines. Triarius prior centum homines gubernabat. Sic decem centuriæ cohortis primæ à quinque Ordinariis regebantur, quibus magnæ vtilitates & magnus honor est à veteribus constitutus. Erant & centuriones, qui singulas centurias curabant, qui nunc Centena- ,,

rij vocantur. Secunda cohors habebat Centuriones quinque, similiter tertia, & quarta vsque ad Decimam cohortem. In totâ autem legione erant Centuriones quinquagintaquinque.

Iſta Vegetius. & ponit in ſingulis cohortibus Centuriones quinque: ergo *quinquaginta* in vniuerſum. At enim *quinquagintaquinque* in fine numerantur. Falsò,& induxit Modeſtus qui *decem* in primâ cohorte recenſuit, ſed præter verum & Vegetij claram mentem. Sunt igitur pauciores denis,quàm olim : hoc ideò quia non iam manipuli,vt olim : & in quoque bini:ſed centuriæ, & cohortes: & in quaque cohortium , quini centuriones Prima autem cohors plenior: ſed tamen idem numerus, ſed plures centuriæ vni. Ipſa verba iam perluſtro. Ait:

„ *Quattuor Centurias in primâ acie gubernabat.*] Planè præter morem veterem,idque dupliciter. Quòd & quattuor , cùm olim non niſi vnam; & quòd in primâ acie,cùm ille in extremâ.

„ *Primus Haſtatus duas centurias.*] Iſte Primopilo ſubiungitur, & dignior habetur Principe primo. Non aliter ex Vegetio dixeris; vel claro indicio, quòd duas centurias etiam habeat, cùm alter non niſi vnam ſemis. Itaque comparatur cum Haſtato ſecundo. Omnia hæc nouitia,& ab ordine atque armis immutatis nata. Nam Haſtati iam inter firmos,& qui contis pugnabant.

„ *Triarius prior.*] Ecce hîc inter vltimos ſuæ cohortis, re & nomine dignitatis nouo.

„ *A quinque ordinariis regebantur.*] Hoc mihi nota, ſic vocatos communiter quinque illos primæ cohortis centuriones. Vegetius Capite anteriore: *Ordinarij dicuntur, qui in prælio primos ordines ducunt.* Vopiſcum an non ſic intellegam in Bonoſo? *Militauit primùm inter ordinarios, deinde inter equites.* Et magis certè Capitolinum in Clodio Albino: *Sæpè & ordinarios Centuriones in crucem tulit.* Alio ſenſu iſta vox in Feſto, & Catonis ibi verbis: *In eâ oratione quam ſcribit de ſuis virtutibus, contra Thermum. Quid mihi fieret, ſi non ego ſtipendia in ordine omnia, ordinarius meruiſſem ſemper? Sunt quidam qui manipularem, eum qui infimi ordinis ſit, appellatum credant Ordinarium.* Non ego Feſte & puto mentem Catonis, ſeſe nullâ ambitione aut gratiâ in contuberniis Imperatorum, extrà ordinem & immunem militaſſe: ſed ſemper inter alios. Frontinus ita. *Q. Metellus Conſul, quamuis nullâ lege impediretur, quia filium contubernalem haberet, maluit eum in ordine merere.*

DIALOG. XII.

Pag. 141. linea 10. „ *Color in Imperatorio eximius, è cocco.*] Huc traho Cæſarianum illud, Commentario ſeptimo: *Accelerat Cæſar, vt prælio interſit. eius aduentu ex colore veſtitus cognito, quo inſigni in prælius vti conſueuerat, hoſtes committunt prælium.* Etſi an germana illa Cæſaris, quis cui naſus eſt, non dubitet? Quid enim opus monere *inſigni colore vſum in præliis*, cùm id fuerit vulgatiſſimi moris? Sed hoc & alia pro Celſi ingenio diffuſa aut mixta ſunt, & parùm in totis illis Commentariis meri.

ANA-

ANALECTA

LIB. III. DIAL. I.

„ *Rorarij, Accensi.*] Lubet hoc semel aperire, quia posteà etiam iteramus. Est igitur commune nomen leuis armaturæ, *Ferentarij*. Sallustius vsurpauit in Iugurthino: *Postquam eò ventum est, vnde à ferentariis prælium committi posset.* Explicat Festus: *Ferentarij, in bello auxiliares, à ferendo auxilio dicti; vel quia fundis & lapidibus pugnabant, quæ tela feruntur, non tenentur.* Posterius etymon verius videtur, & est Varronis: *Ferentarij*, inquit, *equites dicti qui ea modò habebant arma quæ ferrentur, vt iaculum. Huiuscemodi equites pictos vidi in Aesculapij æde vetere, & Ferentarios adscriptos.* Sunt igitur Varroni leuiores equites & iaculatores, etiam Ferentarij: etsi alij ad pedites ferè adstringunt Id genus olim in Romanâ militiâ duplex, *Rorarij* & *Accensi*. Liuius vtrosque sic recenset, & locis etiam ordinibusque disiungit in pugnâ cum Latinis Festus de prioribus: *Rorarij qui è leui armatura primi prælium committebant, quòd vt ante imbrem ferè rorare solet, sic illi ante grauem armaturam prodibant.* Et ait disertim, *prodisse ante graues:* quod etiam Liuius indicat, dum ait *inter Antepilanos procurrisse, & vires addidisse Hastatis Principibúsque.* Moneo sedulò, quia idem Liuius (loco dicto, id est libro octauo) in fine & tergo agminis vtrumque genus collocauerat, sed cum hoc sensu, vt ibi starent, donec pugna cœpta, tum procurrerent, & eminus inter ordines pugnarent. Ad eum ipsum situm Lucillius spectasse videtur: Pag. 152. linea 11.

Ponè paludatus stabat rorarius velox.

Malè *veles* reponunt: & est distinctum hoc genus. Ponè igitur stabant, id est post Triarios. Hęc vox corrupta leuiter in Symmacho, qui amat Plautina & vetera inspergere, epistola XLVII. lib. VIII. *Soles in scribendo esse prolixus, pro ingenij tui viribus. Postquam te honor aulicus in procinctum vocauit, tu quoque verba succingis. Tanquam leuis armaturæ miles rurarius æmularis.* Scribo, *rorarios*, & explico: facis quod Rorarij olim, pauca quasi verborum tela iacis & lacessis, mox te subducis & post Triarios sistis. De iisdem Glossę: *Rorarij, ἀκροβολισαί.* Genus alterum, *Accensi*: quos Plautus quoque à Rorariis discernit, in fragmento apud Varronem:

Vbi rorarij estis? en sunt. vbi accensi? ecce.

Festus diffusè satis explicat, & nonnihil confusè: *Adscripticij velut quidam scripti dicebantur, qui supplendis legionibus adijciebantur. hos & Adcensos dicebant, quòd ad legionum censum essent adscripti. quidam Velatos, quòd vestiti inermes sequerentur exercitum. nonnulli Ferentarios, quòd fundis lapidibúsque præliaturi, ea modò ferrent quæ in hostes iacerentur. alij Rorarios, quòd id genus hominum, priusquam acies coirent, in modum rorantis tempestatis dimicarent.* Varia promit, vera aut iuxta verum. Vera, de Ascriptiuis & Accensis, qui iidem videntur, aut similes: de Velatis & Ferentariis, conuenit etiam in alios: de Rorariis, fallit, nec sunt iidem. Sanè de Adscriptiuis etiam Varro: *Adscriptiui dicti, quòd olim adscribebantur inermes, qui succederent*

derent armatis militibus siqui deperissent. Simile Festus loco alio: *Adcensi, qui in locum mortuorum militum subitò subrogabantur, dicti ita quia ad censum adijciebantur.* Et Plautus: — *extra numerum es mihi.* PEN. *Idem istuc aliis adscriptiuis ad legionem fieri solet.* Itaque horum sententiâ supernumerarij sint & extraordinarij; quod tamen è Liuio minimè dixeris, qui & Ordines dat, & numero certo legionibus miscet. Vidi qui vellent eos armatos pariter vt Graues fuisse, hoc argumento: quòd in Liuio scribitur, *Manlium accensos ab nouissimâ acie ante signa procedere iussisse. Qui vbi subiêre, extemplo Latini, tanquam idem aduersarij fecissent, Triarios suos excitauerunt.* Quî enim, inquiunt, impositum ita Latinis, nisi armorum & aspectus paritas fuisset? At negamus ita esse, & Vegetius mecum libro III. *Quibus scuta deerant, siue lapidibus manu iactis, siue missilibus, in hac ordine dimicabant: quos Accensos, tanquam iuniores & posteà additos vocabant.* Vides ne Scuta quidem habuisse, & fundis aut iaculis modò pugnasse. Sed & Festus suprà inermes posuit, & veste solâ velatos. Quid ipse Liuius? *minimæ fiduciæ* hanc *manum* appellat, & infra ipsos Rorarios ponit. Apage igitur de Armis. Nec ea conspecta Latinis imposuerunt à similitudine aliquâ; sed ipse motus & progressus nouæ manus, vt oculi & sensus facilè falluntur in puluere illo campestri. Adde, quòd iacula fortasse primi prætenderint, velut Triariorum hastas. Ista de vtroque genere: quod desiisse natis iam Velitibus dixi, sed posteà tamen iterùm in Funditoribus & Sagittariis quasi resurrexisse. Nam Romani, promoto iam imperio, sociis in ciuitatem acceptis, prouinciis variis subiectis: Velites è suis scribere omiserunt: eorum loco vsi funditoribus, sagittariis, iaculatoribus, quos Baleares, Cretenses, Numidæ, & id genus nationes subministrarent. Itaque posteà crebra horum iterùm mentio: qui tamen inermes fuêre plurimùm, vt illi prisci. Suidas hoc adspectu verè scripsit: Οἱ ῥωμαίων ψιλοὶ ἐφαπτίδας εἶχον, καὶ ζώσματα πρὸ τῶν μηρῶν: *Romanorum leues milites sagula habebant, & cingula super femora.* Talem ego descriptum aut desculptum potiùs Funditorem adnoto, in monumento vetere: qui sagulo aut chlamydulâ reductâ, lapides sinu præfert. Tamen & alium etiam diligentiùs paullò ornatum, cui Galea, Scutum lunatum, & Ocreæ. Raros fuisse tales credo: etsi tamen in Suidâ etiam scriptor aliquis: Οἱ ῥωμαίων ψιλοὶ, ἕκαστος αὐτῶν εἶχον ἐφαπτίδας, καὶ κνημῖδα τε καὶ λογχάδιον, καὶ ἀκόντιον δι' ὅλου σιδήρου πεποιημένον: *Romanorum leues sagula habebant quisque, & ocream* (nota singulariè *vnam) *& lanceam, & iaculum totum è ferro.* Sed id aut inferiore alio æuo fuisse debuit, aut in facinore aliquo & expeditione semel sic vsurpatum. De Sagulo quidem, etiam Lucillius suprà docuerit, vbi *paludatus rorarius* dicitur, sic ornatus.

*Sic & in alterâ figurarum hic obserues. Adde quæ de Ocreis.

Afro-

" *Afrorum pleraque ſcuta ſic fuiſſe.*] Quæ dicebant *Cetras*, aut *Citras*: vtramque enim ſcripturam inuenio. Virgilius: Pag. 157. linea 19.

Læuas cetra tegit, falcati cominus enſes.

Et in Appiani Lybico, Maſaniſſa rex geſtat ἐλεφαντιςήν, id eſt *ſcutum è corio elephanti:* quod haud dubiè firmum, nec facile penetrari. Quid hodie Mauri? nónne vſum ſeruant, & habent lorea iſta ſcuta, ſed maiuſcula & formata ferè in cor humanum? Atque ea cælare aut pingere variè ſolent. quod etiam olim factitatum Silius indicat, libro III.

Verſicolor contrà cetra, & falcatus ab arte
Enſis Adyrmachidæ.

Verſicolorem enim appellat, à variante hac picturâ. Britannis etiam Tacitus hæc ſcuta tribuit, & pugnare eos facit *ingentibus gladiis, breuibus cetris.* Oſtendit paruas fuiſſe: cuiuſmodi & Hiſpanorum, qui vel maximè iis vſi. Strabo de Luſitanis: Ἀσπίδιον δὲ αὐτοὺς δίπεδον ἔχειν τὴν διάμετρόν φασι, κοῖλον εἰς τὸ πρόσθεν, τελαμῶσιν ἐξηρτημένον: *Clypeolum eos habere dicunt bipedali diametro, cauum antrorſus, loris ſuſpenſum.* Ac vide ne Diameter & hîc ſit pro lineâ ambiente. Nam aliâs haud ſit ſanè paruus. Atqui in Diodoro Siculo etiam paruitas expreſsè valdè ingeritur, de iiſipſis: Φοροῦσι δὲ ἐν τοῖς πολέμοις πέλτας μικρὰς παντελῶς, διαπεπλεγμένας νεύροις: *Ferunt peltas in bellis omnino paruas, neruis intertextas.* Atque has addit ſcitè eos, contra ictus aut tela incidentia, circumferre: quod idem in Velite noſtro eſt ſu-

ſpicandum. Itaque leuitatem iiſdem Curtius iure tribuit, libro III. *Armati bipennibus leuibúſque ſcutis, cetræ maximè ſpeciem reddentibus.* Et in Suidâ legas: Ὁ δὲ θυρεὸς τῶν Ἰβήρων εὔφορος: *At ſcutum Hiſpanorum geſtatu facile.* Sed erat etiam in Diodori verbis, *è neruis eas textas:* quod hodieque fieri didici in Hiſpaniâ, munimine ſatis firmo. Simile, quod Strabo quoſdá Luſitanorum, *νευρίνοις κράνεσι, neruinis galeis* vti ſcribit. Capimus Tacitum igitur, qui de Germanis, eorumque arma abiiciens: *Ne ſcuta quidem ferro neruóue firmata:* & oſtendit neruos ſolere intexi aut adtexi, tortos & duratos in ictum. Hiſpani itaque cetris vſi, nec tamen omnes. Cæſar quidem diſtinguit Commentario I. Ciuilium: *Præterea ſcutati citerioris prouinciæ, & cetratæ vlterioris Hiſpaniæ cohortes.* Pro iam dictis diſtinguit, & Luſitanis finitimiſque dat cetras; aliis, qui Gallis viciniores, ſcuta. Ea ipſa facie etiam Gallicanâ, ex Liuio, libro XXII. *Gallis Hiſpaniſque ſcuta eiuſdem formæ fermè erant, diſpares gladij.* Idem Polybius, libro III. Τῶν δὲ Ἰβήρων καὶ Κελτῶν ὁ μὲν θυρεὸς παραπλήσιος: *Hiſpanorum & Gallorum ſcutum quidem adſimile.* Sed hoc vniuerſè haud verum (quî poteſt? Gallorum ſcuta longa, Luſitanorum cetræ breues:) ſed dumtaxat de Celtiberis, & confinibus eorum. Vlteriores, inquam, cetris; citeriores magis vſi ſcutis. Dixerat clarè Cæſar, poſteà reuocat: & eodem libro ſequitur: *Hos leuis armaturæ Luſitani, peritique earum regionum cetrati citerioris Hiſpaniæ conſectabantur.* Quid definiam? mutare, ſi auſim, & ſcribere: *cetrati vlterioris.* Niſi ſi alio adſpectu *citeriorem* ibi dicit, quod poteſt. Addo, Hiſpanos qui cetris vſi, pulſaſſe eas rythmicè & cum cantu ſaltuque hoſtem ſic inuaſiſſe. Mira & laudanda alacritas in periculo, viribuſque attollendis. Silius III.

——miſit diues Gallæcia pubem,
Barbara nunc patriis vlulantem carmina linguis,
Nunc pedis alterno percuſsâ verbere terrâ,
Ad numerum reſonas gaudentem plaudere cetras.

Idem X.
——ac ritu moris Iberi
Carmina pulſatâ fundentem barbara cetrâ
Inuadit.

Diodorus pariter: Ἐν δὲ τοῖς πολέμοις πρὸς ῥυθμοὺς ἐμβαίνουσι, καὶ παιᾶνας ᾄδουσιν, ὅταν ἐπίωσι τοῖς ἀντιτεταγμένοις: *In prœliis ad rythmos incedunt, & pæanas cantant, cùm inuaſuri ſunt oppoſitos.* Nónne pænè Laconum ritui reſpondet, qui ad tibiam & numeros ingreſſi & congreſſi? Et de cantu ac ſaltatione, etiam Gallos Germanoſque ſcio adhibuiſſe. Hæc de Cetrâ, quæ paullo aliter in Gloſſis optimis explicatur: Ἀσπὶς λῃστρική, *citra.* Ita enim ſcribitur. quaſi velint *Latronum* fuiſſe id ſcutum. Pro *Peltâ* paſſim etiam ſumunt, & pro eâ Latini reddunt. vt Liuius, libro XXXI. *Nocte cetratos, quos peltaſtas vocant, in inſidiis abdiderat.* Vt contrà Plutarchus, qui *cetratos* Luſitanorum, πελταστὰς Græcè conuertit. Nam vt ait idem Liuius, libro XXVIII: *Pelta cetræ haud diſsimilis eſt.* Et de communi quidem Græcorum Peltâ hoc accipio, de quâ in occaſione iſtâ dicam. Inuentum eius ab Iphicrate. vt Æmilius Probus in eius vitâ: *Cùm ante illum Imperatorem maximis clypeis, breuibúſque haſtis, minutis gladiis vterentur; ille è contrario Peltam pro Parmâ fecit, à quo poſteà Peltaſtæ pedites appellati, vt eſſent ad motus concurſúſque leuiores.* In quibus verbis notes, *Parmam* eum reddere

dere τὴν ἀσπίδα, aſpicientem ſcilicet non ad modum, ſed ad rotundam formam. Alioqui (mox dicam) ipſa *Pelta* Latinis, creberrimè *Parma*. Sed de inuentore illo etiam Diodorus libro XV. Τῶν ἑλλήνων μεγάλαις ἀσπίσι χρωμένων, καὶ διὰ τοῦτο δυσκινήτων ὄντων, συνεῖλε τὰς ἀσπίδας, καὶ κατεσκεύασε πέλτας συμμέτρους: *Græcis anteà magnis clypeis vtentibus, & ob id ad motus parùm aptis, ipſe contraxit eos, & effecit modicas Peltas.* Hoc ita Iphicrates, & ob cauſſam dictam: contrà Philopœmenes poſteà, qui grandiores clypeos reduxit, & ſpreuit Peltas. In vitâ eius apud Plutarchum leges: & hoc quoque, feciſſe eum μόνιμον καὶ βεβηκυῖαν μάχην ἀντὶ δρομικῆς καὶ πελταστικῆς: *ſtabilem & gradu progredientem, pro curſoriâ illâ & peltaſticâ.* Hæc Græcorum Pelta, formâ, niſi fallor, haud longè à Romanâ & velitari parmâ: etſi fortaſſe haud vſquequaque ſic rotunda. Profero dubiè. quia iam dicta hoc euincere videntur, alia abnuere & contrà ire. vt apud Suidam: πέλται, ἀσπίδια τετράγωνα: *Peltæ, clypei quadranguli.* Apud Thucydidis Scholiaſtem: Πέλτη, ἀσπὶς τετράγωνος. Itaque hæreo: etſi Plutarchus etiam rotundam facere videtur in Numâ, vbi de Ancilibus: Κύκλος γὰρ οὐκ ἔστιν, inquit, οὐδὲ ἀποδίδωσιν, ὡς πέλτη, τὴν περιφέρειαν, ἀλλ' ἐκτομὴν ἔχει γράμμης ἑλικοειδοῦς: *Non enim circuli formâ ſunt, nec reddunt, vt pelta, circumferentiam, ſed inciſionem habent lineæ flexuoſæ.* Omnino parum claret mihi de communi Græcanicâ Peltâ: magis de *Thraciâ*, quam reperire eſt crebrò. Imò propriè velut iſtis adtributam. vt in Heſychio: πέλτη, θράκιον ὅπλον: *Pelta, Thracia armatura.* Latini *Parmam* ferè reddunt. & eſt in Gloſſis: *Parma*, θρακικὸν ὅπλον. In Feſto: *Thraces gladiatores, à ſimilitudine Thraciarum parmularum.* Iis enim gladiatores certi Romæ armabantur. Martialis:

Hæc quæ ſæpè ſolet vinci, quæ vincere rarò
Parma, tibi ſcutum pumilionis erit.

Non ipſe parmularius, nec Thracum fautor; eoque illudit obiter iis, & ſimul oſtendit paruam fuiſſe, & velut ſcutum pumilioni. De eâ paruitate in omni Peltâ, opinor, ſenſit Statius, libro VII. cùm dixit,

Sæuáque difficiles excludere vulnera peltas.

Sed quæ forma huius? quæue communis illius? minimè, nec opus fuiſſet agnominatione diſcernere. Ad ancilia acceſſit, etſi lateribus minus, niſi fallor, incuruis aut reductis. Acceſſiſſe quidem Dionyſius ſatis indicat, cùm Saliis adſignat πέλτην θρακίαν, *peltam Thraciam*: quos pro comperto eſt ancilia geſtaſſe. Pergit etiam deſcribere: ἡ δ' ἐστι ῥαβδοειδεῖ θυρεῷ, στενωτέρους ἔχοντι τοὺς λαγόνας, ἐμφερής: *Ea verò eſt virgato ſcuto, quod latera arctiora habeat, adſimilis.* Atquin Ancilia à Peltâ abiunxit ſuprà Plutarchus. Scimus, ſed à communi: nec eam vult omnino repræſentaſſe. Porrò Ancilia cuiuſmodi, adi Feſtum qui doceat: tum etiam vide hunc ab antiquitate Nummum.

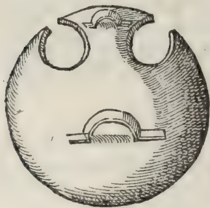

Sed amplius etiam aliquid in Thraciâ Peltâ noto. non fuiſſe videlicet ſic inciſas tantùm, ſed etiam leuiter ſinuatas & introrſum curuantes. Planæ, inquam, non fuerunt. Id colligas è Plinianis iſtis, libro XXXIII. de Speculis: *Multúmque refert, vtrùm concaua ſint, & po-*

& poculi modò, an parmæ Threcidicæ. Faciunt differentiam in aspectu, inquit, specula, plana & concaua: iterumque concaua, siue vt poculum protuberantia extrorsum, siue vt parma Thracia, introrsum. Estne illa mens, an de cauitate aliâ poculi aut scyphi sentit? sed tamen dissimili à cauitate parmæ. Hæc ita posita, sed timidiùs: magis certò adfirmare habeo de Amazonicâ Peltâ. Ea enim & à prioribus distincta. Virgilius nominat:

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis.

Et Seneca Tragicus: —— *lunatâ latus Protecta peltâ.* Isidorus: *Pelta, scutum breuissimum in modum lunæ mediæ.* Nota in eo paruitatem obiter: & speciem, quæ est dimidiatæ lunæ. Satin' certò? nec aliud discrimen? Imò est, nec leuiter debebat sic defungi. Poëtæ, qui *lunatas* dicunt, excusandi sunt si non magis exprimunt, nec commodè possunt. Ego faciam, & didici ex lapidibus aut monumentis priscis, bilunem fuisse hanc Peltam: id est, duplici semilunâ insignem. Hoc cùm marmor quoddam in Pontificiis hortis docet, vbi Amazonum pugna expressa, & cum eiusmodi scutis: tum clarè Marcianus Capella, libro VI. qui partem Italiæ extremam, quę Brutios habet, *læuorsum se flectere* scribit, *& duobus promuntoriis peltæ Amazonicæ formam reddere: dextro autem cornu Leucopetram tendere, læuo Lacinium.* Adi, sodes, vel Ptolomæi vel alias tabulas, videbis duplicem ibi sinum reddi, cum medio discrimine & eminentiâ, vti in formis subiectis reddo. Dicit quidem ibidem paullo antè Capella, *Italiam lunatam & quodã Semicyclo in promuntorium memoratũ* (Brutiorum) *circumferri.* Sed ne imponat, semicirculi igitur simplicis formâ Peltam esse: alius enim ibi adspectus, & sinum totum respicit qui Brutios à Salentinis seiungit, siue etiam extremum Brutiorum litus. Vtrumque est tale: at nostra hæc Pelta, sic in dicto marmore expressa.

Item altera suprà pariformis, sed paullò magis diffusa, in Funditore quem dedimus: denique & plusculæ in Notitiâ imperij, inter insignia quibus numeri aut cohortes vsæ. vt VESONTES, MENAPII, aliique. Nec plura nunc de Peltis, nisi quòd moneo è collo pependisse loris: quod etiam Strabo in Cetris dixerat suprà. Plutarchus in Æmilio: Τῶν μακεδόνων τὰς πέλτας ἐξ ὤμου περισπασάντων: *Macedonibus peltas ex humero detrahentibus, & demittentibus.* quod fiebat, cùm aptarent se pugnæ. Talia & Xenophon de Thracibus fugientibus, lib. VII. *reiecisse Peltas in dorsum.*

DIALOG. II.

Pag. 166. linea 16. „ *Ansa remanserat sola.*] Vnam Ansam nominat; atqui duæ plerumque fuêre in scuto grandiore, Græci ὄχανον dicunt, à tenendo. Eustathius: Ὄχα-

Ὄχανον, τὸ τῆς ἀσπίδος, κράτημα. Herodotus id inuentum Caribus assignat lib. I. Καὶ ὄχανα ἀσπίσι οὗτοί εἰσι οἱ ποιησάμενοι πρῶτοι. τέως δὲ ἄνευ ὀχάνων ἐφόρεον τὰς ἀσπίδας, τελαμῶσι σκυτίνοισι οἰηκίζοντες περὶ τοῖσι αὐχέσι τε, καὶ τοῖσι ἀριστεροῖσι ὤμοισι περικείμενοι: *Ansas scutorum hi sunt qui primi fecerunt. Eousque enim sine ansis ferebant clypeos, vinculis è loro suspendentes circà collum, & humeris sinistris circumponentes.* E ferro istas facit Suidas: Πόρπαξ, ὁ ἀναφορεὺς τῆς ἀσπίδος. ὡς δέ τινες τὸ δι' ἥκον μέσον τῆς ἀσπίδος σιδήριον, ᾧ κρατεῖ τὴν ἀσπίδα ὁ στρατιώτης: *Porpax, lorum quo scutum sustollitur. vt alij dicunt, ferrum paruum quod scutum medium transit, & quo tenet ipsum miles.*

„ *Germani habuêre.*] Quorum scuta grandia, vti & Gallorum. Tacitus: *Immensa scuta, enormes hastæ.* Sed de longitudine id maximè capiendum. vt de Gallis Diodorus: θυρεοῖς χρῶνται ἀνδρομήκεσι, πεποικιλμένοις ἰδιοτρόπως: *Scutis vtuntur ad hominis longitudinem, pro cuiusque ingenio pictis.* Pag. 167. linea 19.

Virgilius de hisdem:

——*scutis protecti corpora longis.*

Et Ouidius v I. Fastorum:

Icta super galeas scutáque longa sonant.

Strabo: θυρεὸς μακρὸς, καὶ λόγχαι κατὰ λόγον: *Scuta longa, & lanceas ad proportionem.* Sed longa tamen magis, quàm lata. ex Liuio clarè, lib XXXVIII. *Scuta longa, cæterùm ad amplitudinem corporum parùm lata, & ea ipsa plana, malè tegebant Gallos.* Polybius hoc ipsum libro III. Τὸν γαλατικὸν θυρεὸν οὐ δυνάμενον τὸν ἄνδρα περισκέπειν: *Scutum Gallicanum, parùm aptum hominem totum tegere.* Tacitus & alterum illud de planitie indicat, dum scribit Germanis fuisse pro Scutis, *tenues & fucatas colore tabulas.* Ita isti: Plutarchus tamen Cimbris Theutonisque dat θυρεοὺς πλατεῖς, *scuta lata.* Sunt nummi ad illam formam:

„ *Ferreus vmbo.*] Cùm de Vmbone aliisque accuratè ita Polybius, cur silet de ornatu Scuti & picturâ? Solent enim Græci, Romani, Barbari varias formas aut colores scutis addere; siue ad insigne vt cognobiles essent, siue ad decorem. Vetus ritus. & quem heroicis quoque temporibus video obtinuisse. Plutarchus Vlyssem ait *Delphina in scuto habuisse*, libello De sollertiâ animalium: Lycurgus *tridentem* adsignat Palamedi. Herodotus originem rei ad Cares refert libro I. Κᾶρές εἰσι, inquit, οἱ καταδέξαντες ἐπὶ τὰς ἀσπίδας τὰ σημεῖα ποιέεσθαι: *Cares sunt qui ostenderunt signa scutis imponere.* Strabo idem libro XIIII. & Ἐπίσημα ipse appellat, *Insignia* seu *Notas.* Sequenti æuo multa exempla. vt in Græcis, Plutarchus scribit, *eum qui Lysandrum interfecit, insigne clypei draconem habuisse: eóque oraculum monuisse, vt Draconem vitaret.* Idem de Spartano quodam, qui clypei insigne Muscam haberet, viuâ nihilo maiorem: cumque irrideretur ab aliis, quasi ab ignauiâ & metu ita faceret, ne hosti conspicuus esset: *Imò, inquit, vt agnoscar. Vsque eò enim accedo, vt cernere cominus possint signi mei modum.* Athenæus de Alcibiade, *scutum ex ebore & auro confectum habuisse,* Pag. 170. linea 27. Lib. XII.

buisse, & in eo Cupidinem pro insigni, qui brachiis fulmen complecteretur. Ad poëtas si abeam, quis finis? Ij deos, homines, animantes, alia intexunt, & pænè quidquid in rerum naturâ. Sed Romanos videamus. quos vetustos Propertius negat ita cultos fuisse, libro IIII. eleg. XI.

Picta nec inducto fulgebat parma pyropo,
Præbebant cæsi baltea lenta boues.

Non vult pro temporis sui luxu, pyropo scuta ornata; siue lapide ipso, siue potiùs colore rutilo & flammante. Talis enim in fulmine, quod crebrum valdè, & quasi de more, in Romanis scutis. Sed tamen antè de Tatio rege Sabino, idem poëta scripserat:

Pictáque per flauas arma leuare iubas.

Et scutum intellegit. in quo iam olim imagines etiam Iuuenalis agnoscit:

Pendentésque deos perituro ostenderet hosti;

Romulum & Remum de lupâ *pendentes*: & *ostenderet*, nempe admoto scuto. Sed & maiorum facta expressa. vt de Scæuolâ quodam Silius libro VIII.

Scæuola, cui diræ cælatur laudis honorâ
Effigie clypeus. flagrant altaribus ignes,
Tyrrhenûm valli medio stat Mucius, irâ
In semet versâ.

Aut imagines eorum. vt de Scipione Africano idem libro XVII.

Terribilem ostentans clypeum, quo patris, & vnà
Cælarat patrui spirantes prælia dira
Effigies.

Sed & proprias fortasse laudes & facta cælabant: quod liber de bello Hispaniensi, etsi parùm integer, subiicit, de singulari congressu insignium duorum militum: *Cùm ad dimicandum in planitiem se cōtulissent, scutorúmque laudis insignibus præfulgens opus cælatum.* Quinetiam oculis intueri est, in columnâ Traiani, scuta quædā coronis variis ornata. quas equidem donaticas fuisse arbitror, & eo iudicio latas. Adnotaui & alibi (puto columnâ Antonini) duplicem aquilam, concorporatam sic vt in imperij insignibus hodie solet. Quâ causâ? nec enim tunc duplex illud imperium Orientis & Occidentis: & si fuisset, non militi priuatim congruebat. Puto indicari, è legione gemellâ fuisse: quoniam duæ velut aquilæ in vnam sic mixtæ. Hæc insignia aliis etiam gentibus nota. Silius de Saguntino quodam, libro primo:

Centum angues idem cælatum insigne gerebat
In clypeo.

Idem libro IIII. de Chrypo quodam, Gallo:

——*in titulos Capitolia capta trahebat,*
Tarpeióque iugo, demens, & vertice sacro
Pensantes aurum Celtas vmbone ferebat.

De iisdem quidem Gallis etiam Diodorus suprà scribebat, *scuta habuisse* πεποικιλμένα ἰδιοτρόπως: *variegata insigni aliquo proprio.* Benè, de proprio. nam

nam & communia quædam gentibus, legionibus, cohortibus erant: quod in Notitiâ imperij disces. Item è Vegetio, libro II. cap. XVIII. *Ne milites in tumultu prœlij à suis contubernalibus aberrarent, diuersis cohortibus diuersa in scutis signa pingebant, vt ipsi vocant, δίγματα. sicut etiamnunc moris est fieri.* Porrò ab illis peculiaribus nata insignia & argumenta hæc familiarum, quæ in vsu esse dicam, an abusu? Ignauissimi vsurpant. & quos meliore iure increpes, quàm suum illum Africanus Scipio qui *cùm ornatum scutum* (verba Frontini) *elegantiùs cuiusdam vidisset; dixit non se mirari, quòd tantâ curâ ornasset, in quo plus præsidij, quàm in gladio haberet.* Ista de Insignibus: addo de Inscriptionibus. Nam & ea Romanis fuit, & soliti ferè nomina quædam in iis scribere. Primò Imperatorum, sub quibus merebant. Hirtius de bello Alexandrino: *Cn. Pompeio se prouinciam recuperare velle præ se ferebat. Id quâ mente fecerit, coniecturâ sciri non potest. Certè hoc præ se Thorius ferebat: milites adeò fatebantur, vt Cn. Pompeij nomen in scutis inscriptum haberent.* Atque ita Dio Cassius vt rem nouam scribit, Antonium adeò addictum nexumque Cleopatræ fuisse, *vt milites Romanos in satellitio haberet, omnésque in suis scutis nomen eius inscripserint.* Hoc libro L. scribit, & alibi (libro XLVIII.) eundem ritum tangit, de M. Titio. Secundò, Centurionum etiam nomina inscribebant, atque adeò & sua. Vegetius loco dicto: *Prætereà in aduerso scuto, vniuscuiusque militis, literis nomen erat adscriptum, addito ex quâ esset cohorte, quâue centuriâ.* Dio in Domitiano: Ἰουλιανὸς τ' ἄλλά τε παρεσκευάσατο εὖ, καὶ τοὺς στρατιώτας τότε ἑαυτῶν ὀνόματα καὶ τὰ τῶν ἑκατοντάρχων ἐπὶ τὰς ἀσπίδας ἐπιγράψαι ἐκέλευσεν, ἵνα ἐκφανέστεροι οἱ τὶ ἀγαθὸν αὐτῶν ἢ κακὸν ποιοῦντες γένωνται: *Iulianus cùm alia benè instituit, tum & milites iußit sua & Cēturionum nomina scutis inscribere, vt nobiliores essent qui strenuum aut ignauum aliquid fecissent.* Talia igitur & insignia, & indicia, cùm in Scutis; non mirum ea curiosè cautéque habita, & contrà nimbos, puluerem, talesque iniurias tecta. Id Cæsar nos docet, Commentario II. *Hostiúmque tam paratus ad dimicandum animus, vt non modò ad insignia accommodanda, sed etiam ad galeas induendas, scutísque tegmenta detrahenda tempus defuerit.* Vbi *Insignia* acceperim quibus miles à Centurione, aut inter se, distinguitur, & maximè *Cristas*. Ita enim idem Cæsar Comment. VII. *Cæsar tectis insignibus suorum, occultatísque signis militaribus.* Insignia à Signis disparat, & commodè acceperis illa eminentia & conspecta. Sed ad *tegmenta* (Cæsar palàm sic appellat) vt redeam: idem Plutarchus clarissimè, in Lucullo. qui cum exiguis copiis in Tigranem iens, cùm rex ille fastu cæcus fugere eum putaret & iter ingredi; Taxiles quidam, gnarus Romanæ militiæ, Ἀλλ' ὦ βασιλεῦ, ἔφη, οὔτ' ἐσθῆτα λαμπρὰν οἱ ἄνδρες λαμβάνουσιν ὁδοιποροῦντες, οὔτε θυρεοῖς ἐκκεκαθαρμένοις χρῶνται, καὶ κράνεσι γυμνοῖς, ὥσπερ νῦν, τὰ σκύτινα τῶν ὅπλων σκεπάσματα περιασπάσαντες. ἀλλὰ μαχουμένων ἐστὶν ἡ λαμπρότης αὕτη, καὶ βαδιζόντων ἤδη πρὸς τοὺς πολεμίους: *At ô rex, inquit, neque vestem nitidam viri isti capiunt iter ingredientes, neque scutis splendentibus, & nudis galeis vtuntur; vti nunc, cùm coriacea detraxerint armorum tegimenta. sed reuera pugnaturientium hic splendor est, & in hostes iam euntium.* En clarè tibi totum ritum, & cuiusmodi etiam quaque materie illa tegmenta. Tangit Frontinus IIII. Stratag. cap. I. de Manio Curio: *Quattuor legiones eduxit armatas, & consistere, omnibus de-*

tectis armis, velut in acie, iussit. Ante aciem igitur, siue in viâ, siue in castris tegebant. Iosephus libro v. Excidij, cùm Romani, iussu Titi Vespasiani, lustrarentur, vt pecuniam acciperent: Οἱ δὲ, inquit, *ὥσπερ ἔθος, ἀποκαλύψαντες τὰ ὅπλα θήκαις ἐσκεπασμένα τέως, κατάφρακτοι προσῄεσαν: Illi verò, vt mos est, arma sua detegentes, thecis hactenus inclusa & tecta, vndique armati prodibant.* Sed nescias, an illîc non tam viatoria hæc inuolucra, quàm Armamentarium aut similia repositoria intellegat in castris: quia nominat θήκας. In Cæsare I I. Ciuilium similis ambiguitas: *Cùm*, inquit, *alius discessisset, alius ex diutino labore quieti se dedisset; arma verò omnia reposita contectáque essent: portis se foras hostes erumpunt.* Et sanè in Tacito etiam lego, in castro Prætorio recondita arma, nec nisi iussu capta. De Othone, I. Historiarum: *Aperire deinde armamentarium iussit, capta statim arma, sine more & ordine militiæ, vt prætorianus aut legionarius insignibus suis distingueretur.* Nota hîc quoque de *Insignibus*, quod prædixi. Cùm autem sic reposita in vno loco arma, etsi per centurias manipulosque, opinor, digesta; non tamen frustrà militum nomina inscripta scutis, nequa fraus vel error in recipiendis. Nam potuit & hęc ritus eius esse caussa. Sed de tegminibus istis, breuiter etiam Cicero libro II. De naturâ deorum: *Scitè autem Chrysippus. vt clypei caussâ inuolucrum, vaginam autem gladij; sic, præter mundum, cetera omnia aliorum esse caussa generata.* Quod cũ è Chrysippo sumpserit, liquet Græcis fuisse quoque talẽ morem. In Curtio quidem lego, cùm in viâ milites essent, *Patronem, Græcorum ducem, præcepisse suis, vt arma quæ in sarcinis anteà ferebantur, induerent, ad omne imperium suum parati.*

DIALOG. III.

Pag. 175. linea 23. „ *Minorem alium, quem Pugionem Latinâ voce Tacitus.*] Taciti verba x I. Annalium: *Ferunt militẽ, quia vallum non accinctus, atque alium quia pugione tantùm accinctus foderet, morte punitos.* Hunc minorem gladium ad sinistram latum video in imaginibus quibusdam, aliter ac Iosepho dictum: more scilicet toto eo, vt monui, variante. Sed en militem è columnâ Antonini, vtrimq. sic cinctũ.

Hunc

Hunc gladiolum Græci παραμήριον vocant, quia pendulus sic ad femur. Leo Imperator: *Habeant spathas Romano more ab humeris pendentes, & parameria.* In Glossis: μάχαιρα, παραμήριον; *sica.* Iunctim hoc malim, & rescribi: μάχαιρα, παραμήριος. Nam de omni machærâ, falsum sit. Ita in iisdem restrictè, παραζώνιος μάχαιρα, *sica.* Sozomenus in Ecclesiasticâ historiâ, de Gerontio quodam Romano: σπασάμενος τὸ παρὰ μηρὸν ξιφίδιον: *distringens gladiolum, qui ad femur.* Et nostri aliquot hodie pugiunculos ita ferunt. Iidem Græci παραζώνιον dicunt, qui ad zonam, & ab eâ pendet. In Martiali Lemma est, *Parazonium*, & subscriptum:

Militiæ decus hoc, & grati nomen honoris,
Arma Tribunitium cingere digna latus.

Cui non is sensus, quasi soli Tribuni gestassent (errant qui arbitrati sunt:) sed laudat illud suum parazonium, & ita fabrum cultumque vult, vt vel Tribuno sit dignum. Ornare enim auro & argento solent, quisque pro fortunâ. Herodianus de Seueri militibus: Τά τε ξιφίδια περιαιροῦσιν αὐτῶν ἃ παρῃώρηντο τῷ ἀργυρίῳ καὶ χρυσῷ κεκοσμημένα: *Et gladiolos iis* (Iuliani militibus, Prætorianis) *abstulerunt, quos suspensos gestabant auro & argento cultos.* Abstulerunt, inquam, tanquam militiâ iam exauctorarent, discingerentque. Idem παραζωστρίς Hesychio: παραζωστρὶς, μικρὰ μάχαιρα: *Parazostris, parua machæra.* Vegetio hoc ipsum est *Semispatha. Habebant* (inquit lib. I. cap. XV.) *gladios maiores, quos Spathas vocabant, & alios minores quos Semispathas.* Nec verò Romani sic tantùm, sed veteres etiam Græci. In Homero est, de Agamemnone, Iliad. γ.

——— ἐρυσσάμενος χείρεσσι μάχαιραν,
ἥ οἱ πὰρ ξίφεος μέγα κουλεὸν αἰὲν ἄωρτο:
——— *manibus strinxitque machæram,*
Quæ iuxta gladij vaginam dependebat.

Eustathius pro nostrâ re explicat, & vult intellegi Παραξιφίδα siue ἐγχειρίδιον. Herodotum aduocat: καὶ ἐγχειρίδια παρὰ τὸν δεξιὸν μηρόν: *Et pugiones ad dextrum femur.* Nam & Persæ vsi, estque eorum Acinaces. Iulius Pollux ita docet: Ακινάκης, περσικὸν ξιφίδιόν τι τῷ μηρῷ παρηρτημένον: *Acinaces, Persicus gladiolus quidam, femori adaptatus.* Moschopulus item, in vocibus Atticis: Ακινάκης, ἐγχειρίδιον βαρβαρικὸν, ὃ φασὶν οἱ Ἕλληνες παραμαχαιρίδιον: *Acinaces, pugio barbaricus, quem Græci dicunt Paramacharidium.* Denique in Suidâ exponitur, μικρὸν δόρυ περσικόν: etsi malè. Non ergo magnus ille gladius, quo Turcæ atque Orientales hodie vtuntur, ex istorum quidem mente. Hispani iisdem etiam vsi, vt monet Diodorus lib. VI. ξίφη δὲ ἀμφίστομα, καὶ σιδήρῳ διαφόρῳ κεχαλκευμένα φοροῦσιν, ἔχοντες σφιθαμιαίας παραξιφίδας, αἷς χρῶνται κατὰ τὰς ἐν ταῖς μάχαις συμπλοκάς: *Gladios ferunt ancipites & vtrimque incidentes, ferro præstantissimo factos; habentes & gladiolos duodecim digitorum adiunctos, quibus vtuntur iunctâ pugnâ & in complexu.* Et an non Romani, vt maiorem gladium, sic minorem ab Hispanis? maximè cùm & modus ille Sphithamæ vtrobique sit, quem Iosephus dixit. Ab illis, an à Gallis: cùm & hi vsi. Claudium Quadrigarium sic exaudio, apud Agellium libro IX. *Gallus quidam nudus, præter scutum & gladios duos.* Nam duos tribuit, & puto alterum minorem. De Germanis

NN quidem

quidem (& mores plerique tunc iidem) Dio clarius hoc asserit, pugnâ Cæsaris in Ariouistum: *Adeò autem cum impetu Romani eos inuaserunt, vt nec contis, nec gladiis illis longioribus vti possent. imò multi etiam vsu breuiorum gladiorum* (τῶν βραχυτέρων ξιφῶν) *priuati, manibus & dentibus depugnarent.*

Pag. 176. linea vlt. „ *Ab humero, non à medio cingulo pendebant.*] Veteri & heroico ritu. Homerus: Αμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον:

Circum humeros iecit clauis gladium argentatis.

Virgilius: *Tum lateri atque humeris Tegeæum accommodat ensem.*

Et quid verbis opus? monumenta passim ostendunt, & procaciores militum hodie vsurpant. Loris autem latioribus dependebant, & id *Baltei*, vel *Baltea.* Virgilius:

—— humero cùm apparuit alto
Balteus, & notis fulserunt cingula bullis.

Sidonius libro IIII. epist. XX. *Penduli ex humero baltei.* Silius libro X.

—— tergo quà balteus imo
Sinuatur, coxáque sedet munimen vtraque.

Qui versus tamen indicat cingulum etiam commune, & quo in orbem ambimur, *Balteum* item appellari. quod verum est: & de vtroque Isidorus: *Balteus dicitur non tantùm quo cingimur, sed etiam à quo arma dependent.* Ab hac similitudine zona illa cælestis, *Balteus* Manilio:

Sed nitet ingenti stellatus balteus orbe.

Hunc autem singulariè milites ornabant, eoque velut militiæ præcipuo insigni superbiebant. Bullis honestari plerumque solet, ex argento, auro, interdum & gemmis. Inde Varro *Balteum* format, *quòd cingulum è corio habebant bullatum.* Virgilius de illo Pallantis. —— *notis fulserunt cingula bullis.* Calpurnius in Bucolicis:

Alternat vitreas lateralis cingula bullas.

Cingulam dicit, nouo genere. vt & Glossæ: ζωστὴρ, *cingula, balteum, cingulum.* Bullæ autem istæ quid, ex Isidoro discas: *Bullæ*, inquit, *quòd similes sint rotunditate bullis, quæ in aquâ vento inflantur.* Et tales Plauto sunt: *Iussin' bullas has foribus dari in splendorem?* Item Ciceroni in Verrem. Sed illæ forium ex ære, & vt capita clauorum: hæ meliore, vt dixi, metallo. Liuius de Samnitibus: *Auratæ vaginæ, aurata baltea illis erant.* Plinius: *Capuli militum, ebore fastidito, cælantur argento, vaginæ batillis, baltei laminis crepitant.* Virgilius: *—— phaleras Rhamnetis, & aurea bullis*
Cingula.

Ausonius in Cupidine suo: —— *auratâ fulgentia cingula bullâ.* Trebellius Pollio in Salonino: *Cùm cingula sua plerique militantium ponerent horâ conuiuij, Saloninus puer his auratos constellatósque balteos rapuisse perhibetur: atque hinc tractum, vt deinceps cum Imperatore cincti discumberent.* Constellatos ibi accipio, stellulis, aut stellarum in modum lineis decussatis sparsos. Simile autem furtum in Taciti Historiarum II. *Incuriosos milites, vernaculâ vrbanitate, quidam spoliauere, abscisis furtim balteis, An accincti forent? rogitantes.* De hisdem Bullis & Flori hoc potest accipi, lib. II. cap. VI. *Opes suas Senatus libens in medium contulit, nec præter quod in bullis, singulisque anulis erat, quidquam sibi auri reliquêre.* Etsi nō abnuo ad pueriles quoque

que posse duci. Dixi & gemmis ornari. En Trebellius de Gallieno: *Gemmato balteo est vsus.* Tertullianum sic accipe, De habitu virginum: *Latent in cingulis smaragdi, & cylindros vaginæ suæ solus gladius sub sinu nouit.* Parthi maximè sic luxuriati. Claudianus, libro II. de raptu.

Parthica quæ tantis variantur cingula gemmis,
Regales vinctura sinus?

Tertullianus, De cultu fæminarũ: *Vt ex auribus grana nescio quæ penderent, quæ Parthi planè per omnia quæque sua bullarum vice inserunt.* Atque tales ornatiores baltei, ornatiorum militum. Ideò in Suidâ: Μονόζωνοι, οἱ τίμιοι τῶν στρατιωτῶν, οἱ μὴ τὸν αὐτὸν τοῖς ἄλλοις ζωστῆρα φοροῦντες: *Monozoni (singulariter cincti,) digniores militum dicuntur, qui non eundem aliis balteum gestant.*

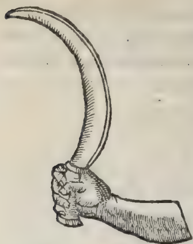
22 *Ad Orientalem aut Turcicam formam.*] Conspiciũtur ita in columnâ Antonini, atque alibi, sed omnino rariùs. Vide militem, qui indidem effictus. An non Græci hoc genus Copidas vocarũt? Dubius sum, & hæreo an non potiùs alio & inuerso fuerint flexu. Ita enim Curtius describere videtur, & cum falcibus componit, libro VIII. *Copidas vocabant gladios leuiter curuatos, falcibus similes, quîs appetebant belluarum manus.* Claudianus eos intellexit, de laudibus Stiliconis libro I. Pag. 179. linea 13.

—— non falce Gelonus,
Non arcu pepulère Getæ.

Ij enim populi, & finitimi, talibus de more vsi. Statius poëta II. Achilleidos:

—— quo turbine cestum
Sauromates, falcémque Getes.

Ecce Getis tribuit, id est Dacis. & in columnâ Traiani non aliis gla-

diis isti pugnant. Vide & hunc typum. Quod autem in Statij versu *cestum* legitur, fateor mihi incertum esse. & aliâs *contum* supponere volui, aliâs *restim*. Cestuum profectò in acie rem esse, nondum mihi lectum. at contis eos pugnasse, indubium: & in Silio, *pondera conti Sarmatici*: etiam apud historicos, in eorum rebus. Sed de *resti*, id est laqueo, magis placeat: & peculiare hoc iis & finitimis videtur. Pausanias de Sarmatis, libro I. Καὶ σειραῖς περιβαλόντες τῶν πολεμίων ὁπόσοις καὶ τύχοιεν, τὰς ἵππους ἀποστρέψαντες ἀνατρέπουσι τοὺς ἐνσχεθέντας ταῖς σειραῖς: *Et laqueos iniicientes in quemcumque hostium possunt, equos deinde auertentes deÿciunt detrahúntque implicitos sic & illaqueatos.* Sozomenus de Scythâ quodam, libro VII. Eccles. Hist. cap. XXV. *Parato in hoc laqueo, ad scutum alligato, sicuti solet in hostes, alteri cuidam dum loquitur, sublatâ manu dextrâ funem immissurus erat, vt ad se traheret.* De Scythis Alanis, hoc ipsum Iosephus, libro VII. Excidij. narratque Alanos istos in Mediam irrupisse. quibus obuius factus rex Teridates, pænè viuus in eorum venit potestatem. Βρόχον γὰρ, inquit, αὐτῷ τὶς πόῤῥωθεν περιβαλὼν ἔμελλεν ἐπισπάσειν, εἰ μὴ τῷ ξίφει θᾶττον ἐκεῖνος τὸν τόνον κόψας, ἔφθη διαφυγεῖν: *Laqueum enim aliquis procul cùm ei iniecisset, tracturus ad se erat, nisi ille gladio celeriter abscidisset funem, & occupasset fugere.* Hegesippus de iisdem, libro V. cap. L. *Laqueos iacere, atque hostem innectere, ars Alanis bellandíque mos est.* Valerius Flaccus aliam eius oræ gentem, Anchates, facit sic bellare, libro VI:

Doctus & Anchates patulo vaga vincula gyro
Spargere, & extremas laqueis adducere turmas.

Denique & Persarum quibusdam simile adscribit Herodotus, quos *Sagartios* appellat. *Ij*, inquit libro VII. *reste vtuntur è loris confectâ, & cum hoste congredientes inÿciunt eas, in summo laqueum habentes, quibus aut equum aut ipsum implicantes, ad se trahunt.* Notus Statiano illo æuo mos fuit, & in multo sermone, ob pugnas tunc cum iis gentibus. eoque & in Amphitheatra deductus, & gladiatores dati hoc exemplo. Isidorus: *Laquearÿ, quorum pugna erat fugientes in ludo homines, iniecto laqueo impeditos consecutósque prosternere.* Adde Suidam in voce Σειραῖς.

DIALOG. IIII.

Pag. 184. linea 7. ,, *Adde quòd Hastæ velitum conueniens.*] Conuenientissimum: & considera. Septem eas miles vnâ manu tulit: fuêre septem digiti. totidem nunc in duobus Pilis, si alterum quattuor digitorum facis; alterum minus, trium. Ipsa profectò res est, litiget aut contendat qui volet.

Pag. 188. linea 4. ,, *Corrigenda Græca censeo, ἐκ θατέρου.*] Imò nunc vix censeo, & potest esse eadem mea sententia verbo illo, etsi ambiguo, manente. Certè Pilum non nisi parte alterâ mucrone indutum fuisse, cùm ratio tum Polybij descriptio clamat. Illud mirum, in veteribus monumentis *nusquam conspici (quod ego sciam) vetus hoc & Polybianum pilum. Sed hoc ideò, quia æuo desiisse & minus factum, verè à mè dictum. Vegetij descriptio hoc euincit. qui amplius etiam ostendit, suo æuo vix vsurpata illa ipsa leuiora.

*Suprà tamē vbi de Parazonio, miles expressus, cū tribus pilis, sed leuioribus, nec tāto ferro.

uiora. Nam post descriptionem illam Pili (libro I. cap. XX.) addit: *Cuius generis rara apud nos iam sunt tela.* Nominant scriptores inferioris æui, fateor: sed videndum, ne in alium sensum. Vt in ipso Vegetio, cùm scribitur libro II. cap. XV. *Quod pilum vocabant, nunc spiculum dicitur*: satis indicat Pili vocem aliò iuisse. Item libro I. cap. XX. *Sciendum cùm missilibus agitur, sinistros pedes inantè milites habere debere: sed cùm ad pila, vt appellant, venitur, & manu ad manum gladiis pugnatur, tunc dextros.* Pila missilibus opponit, & in pugnâ statariâ vsurpat. Quid te traho? credo hastas tunc sic dictas. Vide quæ noto infrà libro IIII. Dial. I. pag. 232. & adde Panegyricum Iuliano dictum: *Iuuenes cum gladiis atque pilis, non custodiæ corporis sunt, sed quidam Imperatorius ornatus.* Illi verò custodes Cæsarei, non pila sed hastas ferebant, ex Suetonio aliisque. Moneo hodie tamen perseuerare apud nos Belgas vocem Pili, qui sagittam sic vocamus.

DIALOG. V.

„ *Argenti aliquid mixti in cristis, vel auri.*] Ita Silius de Chrypo Celtâ, libro IIII. Pag. 192. linea 17.

Auro virgatæ vestes, manicæq; rigebant
Ex auro, & simili rutilabat crista metallo.

„ *Maiores nostri studiosè.*] Ita est. & galeæ istæ quæ scutis imponuntur, familiarum vtraque digmata, originem habent à multifariis istis cristis. Mira enim lasciuia. & alius *cornua* sumebat, quasi ad impetendum & terrendum: vt de Pyrrho rege in textu rettuli. Addo & de Philippo Macedone: de quo Liuius libro XXVII. *In arborem illatus impetu equi, alterum cornu galeæ ad eminentem ramum perfregit.* De cornu isto, pro insigni, capio. sicut Afri cuiusdam, in honorem Ammonis, ornatus describitur à Silio libro XV. Pag. 195. linea 24.

Caßide cornigerâ dependens infula.

Sed & in Virgilio est, libro XII.

Ensémque, clypeúmque, & rubræ cornua cristæ.

aliâ tamen fortassis mente, & cristæ ipsæ plumeæ sectæ & diuisæ intelleguntur velut in cornua. Suidas tale: Κέρας οἱ παλαιοὶ τὴν τρίχωσιν ἐκάλουν: *Cornu, veteres capillos aut iubas vocabant.* At in nostris hodie Galeis quàm crebra cornua? aliæ animalium partes? sæpè capita? Quæ omnia olim in Gallorum & Germanorum cottidiano ritu. Diodorus de Gallis: Κράνη χαλκᾶ περιτίθενται, μεγάλας ἐξοχὰς ἐξ αὐτῶν ἔχοντα, παμμεγέθη φαντασίαν ἐπιφέροντα τοῖς θεωμένοις. τοῖς μὲν γὰρ πρόσκειται συμφυῆ κέρατα, τοῖς δὲ ὀρνέων ἢ τετραπόδων ζώων ἐκτετυπωμέναι προτομαί: *Galeas æreas capiti circumponunt, quæ magnas eminentias verticésque habent, & magnificam opinionem spectantibus obÿciunt. Aliis enim naturalia cornua apposita sunt, aliis autum aut quadrupedum animalium expressa effigies.* Plutarchus de Germanis, in Mario: Κράνη μὲν εἰκασμένα θηρίων φοβερῶν χάσμασι καὶ προτομαῖς ἰδιομόρφοις ἔχοντες, ἃς ἐπαιρόμενοι λόφοις πτερωτοῖς εἰς ὕψος, ἐφαίνοντο μείζους: *Galeas habentes quæ aßimilarent terribilium ferarum rictus, aut alias peculiares facies, eásque cristis pennatis exstruentes, maiores, quàm erant, apparebant.* Etsi hoc paullò diuersum est à Diodoro. & vult iste, vt verba sunt, galeas ipsas fuisse aut è feris, aut in eas formatas. Id enim quoque solent, detractas ita

exuuias ferinas, ipsosque hiantes rictus capiti imponere. Apud Suidam scriptor: Οἱ δὲ πάρθοι τὰς κεφαλὰς τῶν θηρίων ἁρμόσαντες τοῖς κράνεσιν, ἐχρῶντο τοῖς τῶν θηρίων χάσμασι: *Parthi capita ipsa ferarum galeis adaptantes, vtebantur earum rictibus.* Statius libro III.

—— ore ferarum
Et rictu horrificant galeas.

Pag. 196. linea 2. „ *Cristas aliquot è monumentis vide.*] Non tamen hîc Polybianæ illæ expressæ, nec triplices. Polybij verba siquis attendit, dixerit magis pennas erectas fuisse, altas sesquipedem: cuiusmodi & Turcæ hodie gestant.

DIALOG. VI.

Pag. 203. linea 17. „ *A Dousâ nostro emendatus, ærato.*] Nec *aurato* tamen sperno: quoniam & loricas auratas lego, & Parthia metalli eius diues.

Pag. 209. linea 4. „ *Exstat descriptio plena in libello qui Notitiæ.*] Ne petere graue sit, en repræsento.

Pag. 210. linea 29. „ *Librarum vtraque, an vtralibet?* Ambiguũ enim Plutarchi verbum, ἑκατέρος. Sed magis est, de vtraque accipi, vt singulæ penderint libras vicenas. Scribitur ibidem, solum *Alcimum quemdam, valentissimum virum, centum viginti pondo armorum tulisse, cùm alij non nisi sexaginta.* Hoc ad omnia arma spectare arbitror: & nota olim eorum pondus.

DIALOG. VII.

Pag. 213. linea 10. „ *Dextris cruribus.*] Non vana sunt hæc Vegetij, nec mea quęstio. Sanè pro eius mente funditor, quem expressi suprà (in Dial. I. lib. III.) sinistrum crus tectum palàm habet: contrà Legionarius, quem item expressi (Dialog. III. lib. III.) dextrum modò crus ferro tegit.

Pag. 222. linea 28. „ *Sellarum equestrium fulcra.*] Tale in Panegyrico Nazarij, quem Constantino dixit, vbi de Cataphractis equitibus ab eo cæsis: *Tunc ire præcipites, labi reclines, semineces vacillare, aut moribundi sedilibus attineri.*

„ *Velita-*

,, *Velitares istas hastas plures donat.*] Lapis quoque antiquus est, quem exſcriptum miſit ad me Iohannes Viuianus, vir elegantiſſimi ingenij & doctrinæ, qui poſitus eſt ALBANO. VITALI. EQ. ALÆ. INDIANÆ: & in eo ipſe miles expreſſus, dextrâ equum fræno retinens, in læuâ colligata haſtilia, adiacente ſcuto. Raræ alioqui, quod ſciam, ſpectiones eiuſmodi aut exempla. Pag. 226. linea 21.

ANALECTA

LIB. IIII. DIAL. I.

,, *Extrema verò Triariorum.*] Nihil hoc more notius aut certius. imò ſeruabant & in nauali certamine, quod ex eodem Polybio dicas. Ille enim libro I. cùm pugnam Romanorum claſſicam in Pœnos deſcribit, ait *exercitum diuiſiſſe in quattuor partes.* Τὸ δὲ, inquit, μέρος ἕκαστον διττὰς εἶχε προσηγορίας. πρῶτον μὲν γὰρ ἐκαλεῖτο στρατόπεδον, καὶ πρῶτος στόλος, καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ λόγον. τὸ δὲ τέταρτον καὶ τρίτον, ἐπωνυμίαν ἔτι οὐ προσειλήφει. τριάριοι γὰρ ὠνομάζοντο, κατὰ τὴν ἐν τοῖς πεζικοῖς στρατοπέδοις συνήθειαν: *Quaque autem pars duplicem agnominationem habebat. Dicebatur enim Prima legio, & Prima claſsis, & ſic deinceps. Quarta autem & tertia pars, agnominationes non habebant: ſed Triarij dicebantur, iuxta conſuetudinem in pedeſtribus copiis.* Sciendum igitur, copias ita diuiſas locataſque fuiſſe, vt duæ poſtremæ partes ad latera ſibi iunctæ fuerint, eoque Triarij dicti: non autem Tertia illa in medio ponenda. Hic Polybij locus tenebras alioqui habeat. Pag. 231. linea 13.

DIALOG. II.

,, *Rorarij procurrebant inter Antepilanos.*] Simile Vegetius in ſuâ diſpoſitione notat, libro III. cap. XIIII. *Sciendum ergo eſt, ſtantibus duobus primis ordinibus, tertium & quartum ordinem, ad prouocandum, cum miſsilibus & ſagittis, primo loco ſemper exire. Qui ſi hoſtes in fugam vertere potuerint, ipſi cum equitibus perſequuntur: ſin verò ab hoſtibus pulſi fuerint, redeunt ad primam & ſecundam aciem, & inter ipſas recipiunt ſe ad loca ſua.* Ita illo æuo vides reditum pænè fuiſſe ad priſcum & diu deſitum morem. Pag. 240. linea 26.

DIALOG. V.

,, *In nummis M. Antonij & Auguſti ſic apparent.*] Non vt hîc quidem ſculptor expreſſit. Culpa eius eſt, & me abſente alibi talia peccata. Sed quod ſculptor quaſi per decuſſatam crucem reddidit, id ſcito triſulcum fulmen in ipſis nummis eſſe. Pag. 257. linea 5.

,, *Defigi in terram ſolere.*] Ita olim factum, & ipſa haſta ſic ſolo infixa. At poſteà (ad cuſtodiam, an ad delicias?) non ipſa haſta, ne macularetur aut abſumeretur, ſed loculi aut thecæ ferreæ in terram defixæ, & in eas immiſſa ima haſtæ cuſpis. Conſpicitur ita clarè & deſculpitur in lapide marmoreo, ædibus quæ Cæſiorum ſunt Romæ: vbi quadrati iſti loculi ferrei, in acutum deſinentes, introrſum vacui, efformantur, & aquila ac cohortium Pag. 258. linea 29.

tium Prętoriarum signa imponuntur. Lapis inscriptus est M. POMPEIO. PRIMOP. LEG. III. & pluribus titulis.

Pag. 262. linea 25. ,, *Cohortium ergo omittis?*] Quod hîc lineis aliquot dico, antè posueram, & repeto ignarus. Video semel atque iterùm alibi euenisse. Caussa, quòd scripsimus hæc per interualla, imò misimus etiam per interualla. Tu lector distractioni aut valetudini nostræ facilè hoc condonabis.

DIALOG. VI.

Pag. 274. linea 21. ,, *Dextraq́, vt læuum teneat.*] Alij legunt, *Dextérque v. l. teneat, dextrúmque sinister miles*: sed consimilis est mihi sensus.

DIALOG. VIII.

Pag. 285. linea 14. ,, *Vt in genua primi subsiderent.*] Simile in Silio, effectu non modo, lib. IX.

Queis astare loco dederat fortuna secundo,
Contorum longo & proceræ cuspidis ictu,
Ceu primas agitent acies, certamina miscent.
At quos deinde tenet retrorsum inglorius ordo,
Missilibus certant pugnas æquare suorum.

Quod planè est pro locatione Vegetij, de quâ dixi, cùm Hastati & Sagittarij secundo tertioque ordine consistunt. Itaque à suo æuo hoc Silius (vt solent poëtæ) ad priscum traxit.

Pag. 288. ,, *Iconismus Aciei vulgatæ.*] Non litigo cum sculptoribus, nec absentes verbero: tamen in interuallis, aliisque, haud satis mentem meam aut prototypon quod misi, expressam, loquuntur mea verba: quæ tu potiùs, lector, semper inspice quàm adumbrationes istas. Semel moneo.

Pag. 289. linea 29. ,, *Nam fuerunt in quoque cornu, detractis Ablectis, Extraordinarij 504.*] Hoc verum est, si cohortem plenam detrahis in Ablectos. Quod in castrorum ordinatione ad Polybianam metaturam aptiùs mihi visum seruari: tamen vacillo, & inclino iudicij libram ferè in alteram partem, vt fuerit in Ablectos non nisi dimidia è quoque cornu: atque ita essent duæ plenæ cohortes Extraordinariæ, in Acie vtrimque sic locandæ. Tum numerus sit 672. In vexillis hîc etiam præcipiendum animo, pro numero esse debere: quod nec hîc factum.

Pag. 291. linea 24. ,, *Acies erat Afraniana duplex.*] Correctionem nostram vides, facilem nec longinquam, si per notas (vt solet, & editur vulgò) numeros istos scribas. Subit tamen nunc propius veriusque fortasse legere: *legionum* II. *&* III. id est, *duarum & trium.* Ita velit aciem duplicem fuisse, id est in duo cornua diuisam: vno stetisse duas legiones Petreij, cum ipso; altero, tres Afranij, item cum ipso. Tot enim quisque eorum legiones proprias habebat, vt ex Cæsare suprà clarum. Tum post eas, subsidia cohortium.

Pag. 294. linea 26. ,, *Nusquam isto æuo Antonianos milites reperio.*] Imò iam reperio, & non moueo loco. Orosius & Epitoma Liuij nominant C. Antonium, qui in Illyrico victus, ipsi & milites in potestatem Pompeij venerunt. Itaque locus ille intactus esto, & de Afranij tamen desideretur.

Pag. 297. linea 1. ,, *Ex ternâ acie singulas cohortes.*] Monui legendum *senas cohortes*: sed hoc amplius alij, *ex tertiâ acie volunt*. De quo dubito. Vellem sanè ad totam dispositionem

dispositionem, vtramque aciem non in frōte solùm triplicem, sed in subsidiis fuisse: at id nòn reperio, imò contrà in Frontino, *Cæsarem disposuisse triplici acie in fronte legiones:* disertim scribitur, *in fronte.* Itaque hoc sensu & positu, non rectè *ex tertiâ* legatur. Si tamen aliter; tum rectissimè, nec ego aut ratio valdè damnent. Pro locatione tamen, quæ magis ad verba Iuliana videtur, sententia sit, ex vnaquaque acie (id est, dextrâ, sinistrâ, mediâ) duas cohortes detractas, atque ita sex factas: acie, dico, extremâ, ne hostis sentisceret aut videret. Eam quartam esse aciem factam, & stetisse obliquam post Decimam legionem, ex Plutarcho. Atqui *Tertiam* tamen aciem seorsim Cæsar commemorare & ponere videtur, ac iussisse quietam esse. Sed ea videtur Dextrum cornu, siue legio Decima fuisse, in quâ Cæsar ipse stetit.

„ *In fronte quinas & quinas stetisse.*] Locus Frontini mihi obscurior est, & mens mea interpretantis, *quinas & quinas cohortes stetisse*: quæ vox malè omissa. Sentio, in quaque legione, quinque cohortes stetisse in fronte, quinque alteras in subsidiis: & cùm duæ legiones in quaque acie iunctæ essent, decem igitur ordine stetisse: atque id *Ordines*, totidem à Frontino appellari. Non nego nouitium esse, & Ordines magis dici ipsas lineas simplices, & per seriem singulos viros: sed quid hîc aliter faciam? Si pro vulgato more & sensu accipis: omnes istæ legiones (vndecim fuisse, è Cæsare & Appiano colligas, etsi Orosius non nisi *octogintaocto cohortes* numeret; sed idem in equitum numero falsus) omnes, inquam, legiones in triplici non nisi triginta viros habuerint in fronte: vt Frontini verba sunt, si tamen pura & recta. Ambigere enim me fateor: & an non magis, *denos ordines in altitudinem?* Etsi ea quoque profunditas parua, pro numero copiarum. Omnino ambigo, & numerus fortasse corruptus, ampliorque faciendus sit: quod rogo considerare eos, quibus Mars & ars ista militaris vsu quoque nota. Ibidem, linea 24.

DIALOG. X.

„ *In Propertij versu vidi qui mutarent.*] Et scriberent scilicet, *æra* pro *ossa.* Pag. 307. linea 14.

DIALOG. XI.

„ *Quis autem clamor ille, aut in quæ verba.*] Addo, reperire me etiam gentis aut patriæ nomen acclamatum, vt nunc à quibusdam solet. Nam Hispani, Hispaniam ingeminant in concertatione aut rixâ, & cùm auxilium cient. Plutarchus in Mario, hoc scribit: *Ambrones, cùm pugnam cum Romanis incœptarent, siue quò sese cohortarentur, siue vt hostes terrerent, nomen suum idemtidem intonasse* AMBRONES. In eodem lego, Romanos etiam vsurpasse crebrò illud, *Feri*, in acie, & cùm sese mutuò adhortarentur. *vnde etiam*, inquit, (in Marcello) *quidam Feretrij Iouis nomen deriuant.* Sed hoc in ipsâ acie, non ante eam. Pag. 319. linea 26.

„ *Videntur cum cantu aut rythmo quodam fuisse.*] Idem ex Paullo Diacono dicas libro XVIII. de Heraclio Imp. qui tirones exercebat opere & arte militari: *Clamorem bellicum, & carmina & iubilum, & impetum in alterutrum surgendi habere hos docebat: vt reperti in bellis nil mirarentur, sed fidenter proficiscerentur in hostem.* Pag. 324. linea 8.

tium Prętoriarum signa imponuntur. Lapis inscriptus est M. POMPEIO. PRIMOP. LEG. III. & pluribus titulis.

Pag. 261. linea 25. „ *Cohortium ergo omittis?*] Quod hîc lineis aliquot dico, antè posueram, & repeto ignarus. Video semel atque iterùm alibi euenisse. Caussa, quòd scripsimus hæc per interualla, imò misimus etiam per interualla. Tu lector distractioni aut valetudini nostræ facilè hoc condonabis.

DIALOG. VI.

Pag. 274. linea 21. „ *Dextraq; vt læuum teneat.*] Alij legunt, *Dextérque v. l. teneat, dextrúmque sinister miles*: sed consimilis est mihi sensus.

DIALOG. VIII.

Pag. 285. linea 14. „ *Vt in genua primi subsiderent.*] Simile in Silio, effectu non modo, lib. IX.

Queis astare loco dederat fortuna secundo,
Contorum longo & proceræ cuspidis ictu,
Ceu primas agitent acies, certamina miscent.
At quos deinde tenet retrorsum inglorius ordo,
Missilibus certant pugnas æquare suorum.

Quod planè est pro locatione Vegetij, de quâ dixi, cùm Hastati & Sagittarij secundo tertioque ordine consistunt. Itaque à suo æuo hoc Silius (vt solent poëtæ) ad priscum traxit.

Pag. 288. „ *Iconismus Aciei vulgatæ.*] Non litigo cum sculptoribus, nec absentes verbero: tamen in interuallis, aliisque, haud satis mentem meam aut prototypon quod misi, expressam, loquuntur mea verba: quæ tu potiùs, lector, semper inspice quàm adumbrationes istas. Semel moneo.

Pag. 289. linea 29. „ *Nam fuerunt in quoque cornu, detractis Ablectis, Extraordinarij 504.*] Hoc verum est, si cohortem plenam detrahis in Ablectos. Quod in castrorum ordinatione ad Polybianam metaturam aptiùs mihi visum seruari: tamen vacillo, & inclino iudicij libram ferè in alteram partem, vt fuerit in Ablectos non nisi dimidia è quoque cornu: atque ita essent duæ plenæ cohortes Extraordinariæ, in Acie vtrimque sic locandæ. Tum numerus sit 672. In vexillis hîc etiam præcipiendum animo, pro numero esse debere: quod nec hîc factum.

Pag. 291. linea 24. „ *Acies erat Afraniana duplex.*] Correctionem nostram vides, facilem nec longinquam, si per notas (vt solet, & editur vulgò) numeros istos scribas. Subit tamen nunc propius veriusque fortasse legere: *legionum* II. *&* III. id est, *duarum & trium.* Ita velit aciem duplicem fuisse, id est in duo cornua diuisam: vno stetisse duas legiones Petreij, cum ipso; altero, tres Afranij, item cum ipso. Tot enim quisque eorum legiones proprias habebat, vt ex Cæsare suprà clarum. Tum post eas, subsidia cohortium.

Pag. 294. linea 26. „ *Nusquam isto æuo Antonianos milites reperio.*] Imò iam reperio, & non moueo loco. Orosius & Epitoma Liuij nominant C. Antonium, qui in Illyrico victus, ipsi & milites in potestatem Pompeij venerunt. Itaque locus ille intactus esto, & de Afranij tamen desideretur.

Pag. 297. linea 1. „ *Ex ternâ acie singulas cohortes.*] Monui legendum *senas cohortes*: sed hoc amplius alij, *ex tertiâ acie volunt.* De quo dubito. Vellem sanè ad totam dispositionem

dispositionem, vtramque aciem non in frõte solùm triplicem, sed in subsidiis fuisse: at id non reperio, imò contrà in Frontino, *Cæsarem disposuisse triplici acie in fronte legiones:* disertim scribitur, *in fronte.* Itaque hoc sensu & positu, non rectè *ex tertiâ* legatur. Si tamen aliter; tum rectissimè, nec ego aut ratio valdè damnent. Pro locatione tamen, quæ magis ad verba Iuliana videtur, sententia sit, ex vnaquaque acie (id est, dextrâ, sinistrâ, mediâ) duas cohortes detractas, atque ita sex factas: acie, dico, extremâ, ne hostis sentisceret aut videret. Eam quartam esse aciem factam, & stetisse obliquam post Decimam legionem, ex Plutarcho. Atqui *Tertiam* tamen aciem seorsim Cæsar commemorare & ponere videtur, ac iussisse quietam esse. Sed ea videtur Dextrum cornu, siue legio Decima fuisse, in quâ Cæsar ipse stetit.

„ *In fronte quinas & quinas stetisse.*] Locus Frontini mihi obscurior est, & mens mea interpretantis, *quinas & quinas cohortes stetisse*: quæ vox malè omissa. Sentio, in quaque legione, quinque cohortes stetisse in fronte, quinque alteras in subsidiis: & cùm duæ legiones in quaque acie iunctæ essent, decem igitur ordine stetisse: atque id *Ordines*, totidem à Frontino appellari. Non nego nouitium esse, & Ordines magis dici ipsas lineas simplices, & per seriem singulos viros: sed quid hîc aliter faciam? Si pro vulgato more & sensu accipis: omnes istæ legiones (vndecim fuisse, è Cæsare & Appiano colligas, etsi Orosius non nisi *octogintaocto cohortes* numeret; sed idem in equitum numero falsus) omnes, inquam, legiones in triplici non nisi triginta viros habuerint in fronte: vt Frontini verba sunt, si tamen pura & recta. Ambigere enim me fateor: & an non magis, *denos ordines in altitudinem?* Etsi ea quoque profunditas parua, pro numero copiarum. Omnino ambigo, & numerus fortasse corruptus, ampliorque faciendus sit: quod rogo considerare eos, quibus Mars & ars ista militaris vsu quoque nota. Ibidem, linea 24.

DIALOG. X.

„ *In Propertij versu vidi qui mutarent.*] Et scriberent scilicet, *æra* pro *ossa.* Pag. 307. linea 14.

DIALOG. XI.

„ *Quis autem clamor ille, aut in quæ verba.*] Addo, reperire me etiam gentis aut patriæ nomen acclamatum, vt nunc à quibusdam solet. Nam Hispani, Hispaniam ingeminant in concertatione aut rixâ, & cùm auxilium cient. Plutarchus in Mario, hoc scribit: *Ambrones, cùm pugnam cum Romanis incœptarent, siue quò sese cohortarentur, siue vt hostes terrerent, nomen suum identidem intonasse* AMBRONES. In eodem lego, Romanos etiam vsurpasse crebrò illud, *Feri*, in acie, & cùm sese mutuò adhortarentur. *vnde etiam*, inquit, (in Marcello) *quidam Feretrij Iouis nomen deriuant.* Sed hoc in ipsâ acie, non ante eam. Pag. 319. linea 26.

„ *Videntur cum cantu aut rythmo quodam fuisse.*] Idem ex Paullo Diacono dicas libro XVIII. de Heraclio Imp. qui tirones exercebat opere & arte militari: *Clamorem bellicum, & carmina & iubilum, & impetum in alterutrum surgendi habere hos docebat: vt reperti in bellis nil mirarentur, sed fidenter proficiscerentur in hostem.* Pag. 324. linea 8.

DIALOG. XVI.

Pag 174. linea 2. ,, *Pro donatiuo Principis.*] Ita Diaconus: *Anastasius timens rogam multam iecit in populum.* Idem etiam pro Stipendio: *Mauricius Imperator iussit Petro Prætori, vt tertiam portionem rogæ in auro Romanus acciperet, & tertiam in armis, & aliam tertiam in vestimentis diuersis.*

Pag. 178. linea 50. ,, *Tribunus & Præfectus alæ quadruplum.*] Hoc probabilius puto, quàm quod Hermolaus Barbarus, vir summus, censuit talentum esse. Induxit eum Strabonis locus, scribentis libro XII. *Tigranem regem Pompeio & militibus varia dona largitum, & Tribunis talentum.* Atqui non pro Stipendiorum modo id fuit, sed ex regiâ & liberâ benignitate. Si ad stipendia trahis: quid ergo Centurioni stipendium erit *decem minæ*, siue mille drachmæ? militi *dimidiata mina*, siue quinquaginta drachmæ? Ita enim diuisit eâdem illâ donatione Tigranes, ex Plutarcho & Appiano. Fallax aut nullum hoc argumentum est.

Pag. 188. linea 10. ,, *Aristoteles te reformet.*] Ante eum Plato, qui & hoc de Carthaginiensibus notauit, & lege complexus est, *Nequis in militiâ vinum gustet, sed aquam omni eo tempore bibat.* Vide librum II. De Legib.

FINIS.

Analecta *nostra habes:* errata *minora addimus, siue ego calamo, siue typis operæ commiserunt. Sed ego me non pono extra culpam: & hoc certè pecco, quòd etsi correctè fortasse, parum bellè & expreßè tamen scribo. Ignosce vtriuis nostrûm, qui tibi alibi vis ignosci.*

In latinis.

Pagina. 11. linea. 3. *veniant.* scrib. *venirent.*
27. 11. *M. Curÿ.* scrib. *M'.*, quod est *Manÿ.*
39. 10. *Ebulio.* scrib. *Ebutio.*
62. 21. *cum his.* scrib. *in his.*
104. 17. *si quem.* scrib. *se, quem.*
113. 20. *Nascemius.* scrib. *Nasennius.*
114. 17. *ista Liuius.* punctum insere, *ista. Liuius*: & sæpiculè sic peccatum.
120. 11. *æquè iste.* scrib. *atque*
125. 6. *terni tribus.* scrib. *terni è tribus.*
179. 21. *aut emißione.* scrib. *demiß.*
182. 2. *sic armat.* scrib. *ornat.*
204. 24. *securum cuspidis.* scrib. *securam.*
Ibid. vlt. *& laureum.* scrib. *lauream.*
209. 16. *confictis.* scrib. *confectis.*
210. 7. *cenductis tegi.* scrib. *cenduclis.*
219. 3. *vtile. & firmiori.* dele punctum.
224. 17. *Stauroter.* scrib. *Sauroter.*
227. 23. *portusculum.* scrib. *portisculum.*
249. 19. *cornui.* scrib. *cornu.*
262. 3. *Ergo.* scrib. *Ego.*
272. 7. *adsignant.* scrib. *adsignauit.*
309. 27. *Huic tuba* scrib. *Hinc.*
314. 14. *Tympanotuba.* scrib. *Tympanotriba.*
316. 8. *tantùm, in ligno.* insere, *tantùm, sed in.*

In græcis.

Pag. 9. *βετεράνος.* scrib. *βετερανὸς.*
Ibid. *εἰκοσαετίαν.* meli⁹, *εἰκοσαέτειαν.*
63. *πενιχροτάτους.* scrib. *πενιχρωτ.*
81. *περώρισμος.* scrib. *περιορισμός.*
119. *ἕπεσθαι*, pro *ἕπεσθαι*: & aliquoties sic in simili peccatum.
132. *πρῶτου* scrib. *πρώτου.*
152. *συνοξυσμένον.* scrib. *συνωξυμ.*
158. *μεχανικὴ.* scrib. *μηχ.*
159. *αἰγιεῖν.* scrib. *αἰγεῖν.*
160. *λινοὺς.* scrib. *λινοῦς.*
163. *μοχίῳ.* scrib. *μοχείῳ.*
Ibid. *σιδηρὰ.* scrib. *σιδηρᾶ.*
165. *ἄσπις.* scrib. *ἀσπὶς*, & posteà peccatum.
166. *κρέων γ'* scrib. *γε.*
168. *ἔξοθεν.* scrib. *ἔξωθεν.*
170. *τοῦ καλομένου.* scrib. *καλουμ.*
Ibid. *κυκλῷ.* scrib *κύκλῳ.*
180. *μαχαίραι.* scrib. *μάχαιραι.*
181. *ἕως μέσον.* scrib. *μέσου.*
182. *ὑπερῶον.* scrib. *ὑπερῷον.*
184. *δακτυλίαν ἔχειν.* sc. *δακτυλιαίαν.*
190. *φοινικίοις.* scrib. *φοινικοῖς.*
209. *μανδυὰς.* scrib. *μανδύας.*
210. *ἐκ κυπροῦ.* scrib. *κύπρου.*
215. *χρῆσαι.* scrib. *χρῆσθαι.*
224. *σαυρωτῆρ.* scrib. *σαυρωτὴρ.*
225. *παραπλευρὸν.* scr. *παράπλευρον.*
231. *σημείας.* scrib. *σημαίας.*
237. *παρ' ἄυτην.* scrib. *αὐτὴν.*
239. *ἀπογνώσθη.* scrib. *ἀπογνωσθῇ.*
259. *ἡγεμωνίας.* scrib. *ἡγεμον.*
261. *ἠργυρουμένων.* scrib. *ἠργυρουμένων.*
263. *φοινικὰ.* scrib. *φοινικᾶ.*

320.1. *foleat.* fcrib. *folent.*
327.24 *Tubæ fonis.* fcrib. *fonus.*

LIBRO. V.

Pag. 28. lin. 2. *qui fuit.* fcrib. *quod fuit.*
35. 8. *Prætorium.* fcrib. *Prætorem.*
37. 3. *coniunctæ.* fcrib. *coniunctè.*
42. 28. *oppofitis.* fcrib. *oppofitus.*
58. 6. *contectis.* fcrib. *contecti.*
67. 10. *Ipfi nec.* diftingue *Ipfi. nec.*
95. 4. *tefferafignis.* fcrib. *fignum.*
101. 6. *opinionem hanc.* fcrib. *opinionum.*
122. 21. *vifio. Nunquid.* diftingue, *vifio Nunquid.*
126. 20. *menftruo iuffo.* fcrib. *menftruum.*
131. 13. *onufti militis.* fcrib. *milites.*
145. 29. *ad ftationem.* fcrib. *ftation.*
153. 22. *& ftructione.* fcrib. *ftructuræ.*
171. 15. *duæ Legio, duplex.* diftingue, *duæ, Legio duplex,*
204. 8. *Aureorum.* fcrib. *Aurearum.*
237, 19. *& vfu, rudem.* dele commation.
243. 21. *& ftatuariæ.* fcrib. *ftatariæ.*
246. 27. *femper recepti.* fcrib. *receptu.*
254. 20. *folus hominum non.* clarius, *non folus hominum.*

305. παρακλετικὸν. fcrib. παρακλητικὸν.

LIBRO V.

Pag. 5. σόφος fcrib. σοφὸς, & iterùm.
24. πετώμενα. fcrib. πετόμενα.
31. ἡμίσει ὡς fcrib. ἡμίσεις.
64. κατεπῆξεν. fcrib. κατέπηξεν.
75. παρεμβεβλυκύας. fcrib. παρεμβεβλημ.
Ibid. παράμηκες. fcrib. παραμῆκες.
80. φυλάκειον. fcrib. φυλακεῖον.
84. ἐδάφισαν. fcrib. ἠδαφ.
91. ἐξῆς. fcrib. ἑξῆς, & alibi.
94. σοφώτατας. fcrib. σοφωτάτας.
118. σημαντηρία. fcrib. σημαντήρια.
129. πρώνα. fcrib. πρίονα.
135. ὑδρεῖας. fcrib. ὑδρείας.
137. συνήθων. fcrib. συνηθῶν.
141. ἐφ' ὕπληγγος. fcrib. ἀφ'.
Ib. πόλεμον εἰσὶ. fcrib. πόλεμόν εἰσιν.
167. ὁρμίζουσι fcrib. ὁρκίζ.
176. ταχὰ. fcrib. τάχα.
185. ἐκπόματα. fcrib. ἐκπώμ.
206. ἀργύρων. fcrib. ἀργυρῶν.
Ibid. προτετίμητο. fcrib. προετετ.
221. ἠνδιποτοῦν. fcrib. ἠνδεπ.
223. προαγαγῶν. fcrib. προαγαγών.
Ibid. λελοιπώτας fcrib. λελοιπότας.
224. τοῦ ἐνάτου. fcrib. ἐννάτου.

Sunt & quædam quæ me fugerunt, vt pag. 167. libro III. ῥομβειδεῖ, pro ῥομβοει. & 197. κατιζωσμένους, pro κατεζωσμένους. 220. ἔθισο, pro εἴθισο: & tu Lector alia vide.

APPROBATIO.

I. Lipsij, clarißimi Louaniensis Academiæ Professoris, de Romana militia libros quinque, *quos ad priscam illustrandam historiam eruditè conscripsit, probo, & prælo dignos censeo. Louanij Idibus Martiis 1594.*

Henricus Cuyckius D. Petri Louanij Decanus, & Pontificius ac Regius librorum Censor.

PRIVILEGIVM CÆSAREVM.

RVDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Nostro & Sacri Imperij fideli dilecto IVSTO LIPSIO gratiam nostram Cæsaream. Postquam inter alia, quę DEVS immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illustria inprimis illa & quasi diuina sunt, quæ in litteris liberalibusque disciplinis consistunt, quibus scilicet homines non tantùm ab animalibus ceteris rationis expertibus, sed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita distinguuntur, vt tanquam Dij quidam splendescere in terris videantur: rem sanè præclaram seque dignam illi præstant, qui diligentem iis ipsis in literis ac disciplinis operam ponunt, præclarissimam verò & Reipub. vtilissimam, qui eas ita excolunt, vt aliorum menti docendo, scribendo lumina præferant, eosque ex ignorantiæ tenebris quasi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare ad dignitatis nostræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio, concessuque sumus, inprimis pertinere existimamus. Cùm itaque ab iis, quorum nobis spectata fides, quique iudicare de Literis possint, acceperimus; insignes te animi ingeniique tui dotes tibi à natura insitas à primis temporibus ætatis tuę ita literarum ac disciplinarum studiis excoluisse atque exornasse, vt olim iuuenilibus adhuc annis præclara florescentis minimeque vulgaris eruditionis specimina præbueris, dum obscura in antiquis scriptoribus loca, quæ quædam tanquam lustra erant, illustrasti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, restituisti, dum vetusta Latinæ antiquitatis rudera in nouam subinde structuram singulari artificio eleganter conuertisti: ad exquisitam adeò & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quosque viros opinionem excitarit, peruenisse, eamque variis abs te libris acri & graui cum iudicio scriptis atque in lucem editis ostendisse, vt in eo quod tam feliciter tractes scriptionis genere paucos tibi pares hodie reperire sit: iam verò matura te ætate virum, viro magis magisque digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia scribere, quæq. à primis illis Romanis olim auctoribus scripta fuerunt, à mendis purgare, & lectissimos quosque ex Musarum hortis, in quibus assiduè verseris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirificè recrees, & eorum pectus ad prudentiam, probitatemque informes: haud quaquam prætermittere voluimus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, causa, Cæsareo te nostro elogio decorandum, & quamuis per te satis ipse animatus sis, animandum magis patricinioq. nostro defendendum pro benigna nostra in te susciperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc nostro priuilegioque te & Typographum tuum aduersus quorumcunque fraudem, qui lucri causa, quod fieri solet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate nostra Cæsarea decernimus, statuimus, vetamusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum,

aut

aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu editurus es, quocunque modo, charactere, aut forma, siue integros, siue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra sacri Romani Imperij, Regnorumq. ac Dominiorum nostrorum hæreditariorum fines triginta annis proximis à primo editionis die computandis, absque tuo tuorúmve hæredum consensu audeat: Hac autem lege addita, vti tria vt minimum cuiusque libri exemplaria, quemadmodum moris est, ad Imperialem nostram Cancellariam mittantur. Si quis verò edictum hoc nostrum transgredi, violare, aut contemnere deprehensus fuerit, eum non solùm eiusmodi libris, tibi, hæredibúsue tuis, auxilio Magistratus, vbicunq. reperti fuerint, vendicandis, priuari, sed triginta etiam Marcharum auri puri mulcta, cuius semissis quidem Fisci nostri Procuratori, fraudis vindici: alter verò semissis, tibi hęredibúsue tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis quàm Politicis, cuiuscumque status, gradus aut ordinis extiterint, pręsertim verò iis, qui in Magistratu constituti, vel suo vel superiorum suorum loco aut nomine, ius dicunt, iustitiámue exercent, ne quemquam hoc Priuilegium nostrum impunè violare, spernere aut negligere patiantur: Sed, si quos contumaces compererint, constituta à nobis mulcta, eos puniri & quibuscunque modis coërceri curent, ni & ipsimet grauissimam nostram in se conuertere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu nostra subscripto, & Cæsarei nostri sigilli impressione munito, confirmamus. Datum in arce nostra Regia Pragæ, die prima mensis Augusti. Anno Domini Millesimo, Quingentesimo Nonagesimo secundo. Regnorum nostrorum Romani decimo septimo, Hungarici vigesimo, & Bohemici itidem decimo septimo.

Subsign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenaw.

Ad mandatum sacræ Cæsareæ M^tis proprium.

Io. Baruitius.

Additum sigillum Cæs. M^tis in cerâ rubrâ.

T*Ibi* IOANNES MORETE, *pro amicitiâ quæ mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis est ac fuit, tibi, inquam, permitto, vti hos libros* DE MILITIA *& ad eos* ANALECTA *typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius præter te, cupio siue iubeo, ex lege quam magnus Cæsar dixit.*

Iustus Lipsius.

SVMMA PRIVILEGII REGII.

REGIÆ Maiestatis Priuilegio cautum est, Ne quis *Iusti Lipsi de Militia Romana Libros quinque, vna cum Analectis siue Obseruationibus*, citra voluntatem Ioannis Moreti Typographi Antuerpiensis, intra nouennium vllo modo imprimat, vel alibi impressos importet, distrahat, venalésue habeat per omnes eius ditionis fines; qui secùs faxit, confiscatione librorum, & graui pœnâ mulctabitur: vt latiùs patet in litteris datis Bruxellæ, XVI. Maij. M. D. XCIIII.

Signat.

I. de Buschere.

&

D'Enghien.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
APVD VIDVAM, ET IOAN-
NEM MORETVM,
M. D. XCV.